

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
Юридичний факультет

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В
КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

МАТЕРІАЛИ

III-ої Міжнародної науково-практичної конференції,
(Запоріжжя, 28 березня 2018 р.)

**ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В
КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

МАТЕРІАЛИ
III-ої Міжнародної науково-практичної конференції,
(Запоріжжя, 28 березня 2018 р.)

Дніпро
«ЛІРА ЛТД»
2018

УДК 342 (477)

А 43

Рекомендовано до видання Вченою радою
Запорізького національного технічного університету
(протокол № 8 від 02 квітня 2018 р.)

Редакційна колегія:

Бостан С.К., доктор юридичних наук, професор

Максакова Р.М., доктор юридичних наук, професор

Леоненко Т.Є. доктор юридичних наук, доцент

А 43

Актуальні проблеми державно-правового розвитку України в контексті інтеграційних процесів : матеріали III-ої Міжнародної науково-практичної конференції, 28 березня 2018 р. / Редкол.: С.К. Бостан, Р.М. Максакова, Т.Є. Леоненко. – Запоріжжя : «ЛПРА ЛТД», 2018. – 416 с.

ISBN 978-966-981-014-4

У збірці представлені матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми державно-правового розвитку України в контексті інтеграційних процесів», яка проводилася юридичним факультетом Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету 28 березня 2018 року. В них відображені філософські, теоретичні та історичні засади регіональної державно-правової інтеграції, актуальні питання розвитку політичної науки в умовах інтеграційних процесів, основні напрямки реформування конституційного, адміністративного, цивільного, трудового, кримінального та кримінально-процесуального права в умовах інтеграційних процесів, сучасні тенденції розвитку міжнародного права та права Європейського Союзу.

Для наукових, науково-педагогічних та практичних працівників, аспірантів і студентів юридичних та політологічних спеціальностей.

Редакційна колегія

не несе відповідальності за матеріали, опубліковані у збірці.

*Всі вони надані в авторській редакції та виражають
персональну позицію учасників конференції.*

УДК 342 (477)

ISBN 978-966-981-014-4

© Запорізький національний
технічний університет, 2018

© «ЛПРА ЛТД», 2018

© Автори матеріалів, 2018

ВСТУП

Вельмишановні учасники Міжнародної науково-практичної конференції!

Сердечно вітаємо вас із початком роботи Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми державно-правового розвитку України в контексті інтеграційних процесів».

Чудову нагоду поділитися своїми міркуваннями з приводу найактуальніших питань державно-правового розвитку України у дружньому колі науково-педагогічних працівників, вчених наукових установ, юристів-практиків, студентів, мали представники різних міст України (Запоріжжя, Дніпро, Київ, Кропивницький, Львів, Одеса, Северодонецьк, Харків, Кременчук, Чернігів), Грузії (Тбілісі), Республіки Білорусь (Гродно, Мінськ, Могильов) та Словацької Республіки. Серед 160 учасників нашого заходу: 24 доктори наук (18 – юридичних наук; 2 – політичних наук; 1 – філософських наук, 1 – психологічних наук; 1 – педагогічних наук, фізико-математичних наук - 1); 65 кандидатів наук (юридичних – 58; політичних – 2; історичних – 3; психологічних – 1, фізико-математичних наук - 1); 8 аспірантів та здобувачів; 55 студентів, магістрів; 6 викладачів без наукового ступеня та 2 практичних працівників.

Всіх нас об'єднав спільний інтерес до обговорення філософських, теоретичних та історичних засад регіональної державно-правової інтеграції; розвитку політичної науки в умовах інтеграційних процесів, конституційно-правових аспектів державно-правової інтеграції, адміністративно-правових аспектів державно-правової інтеграції, актуальних проблем реформування цивільного, кримінального та кримінально-процесуального права в умовах інтеграційних процесів, сучасних тенденцій розвитку міжнародного права та права Європейського Союзу.

Приємно відзначити величезний громадський інтерес до нашого наукового заходу, в якому брали участь представники біля 40 навчальних закладів, наукових установ та правоохоронних органів. Серед навчальних закладів та наукових установ:

1. Гродненський державний університет імені Янкі Купали
2. ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»
3. Державний технічний університет Грузії
4. Державний науково-дослідний інститут МВС України
5. Державний університет інфраструктури та технологій
6. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
7. Запорізький гуманітарний коледж ЗНТУ
8. Запорізька держава інженерна академія
9. Запорізький національний технічний університет
10. Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України
11. Інститут законодавства Верховної Ради України
12. Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського
13. Київський національний економічний університет імені В.П. Гетьмана
14. Київський національний торговельно-економічний університет
15. Київський університету туризму, економіки і права
16. Класичний приватний університет
17. Кременчуцький національний університет імені М. Остроградського
18. Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка
19. Львівський державний університет внутрішніх справ
20. Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика
21. Міжрегіональна Академія управління персоналом
22. Науково-дослідний інститут публічного права
23. Національна академія внутрішніх справ
24. Національний авіаційний університет

25. Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»
26. Національний університет «Львівська політехніка»
27. Національний університет «Одеська юридична академія»
28. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
29. Національна академія правових наук України
30. Національна академія прокуратури України
31. Національна академія Служби безпеки України
32. Одеський державний університет внутрішніх справ
33. Харківський національний університет внутрішніх справ
34. Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія
35. Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка
36. Чернігівський національний технологічний університет
37. Черноморський національний університет імени Петра Могили

Також до обговорення проблем державно-правового розвитку України приєдналися практичні працівники, а саме: адвокати, представники поліції, судді та помічники суддів, працівники виправних колоній.

Шановні учасники конференції, бажаємо вам натхнення та наснаги в науково-дослідницькій, педагогічній та практичній діяльності. Нехай ваші думки та міркування з приводу вирішення проблем державно-правового розвитку України в умовах сучасних інтеграційних процесів спонукають вас до нових досягнень і висот, стануть поштовхом та дороговказом для якісного розвитку нашої держави.

*З глибокою повагою,
члени оргкомітету.*

РОЗДІЛ 1

ФІЛОСОФСЬКІ, ТЕОРЕТИЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Морозов А.Ю., д.філософ.н., доц. (Київ, Україна)

Лисенко В.С., студент (Київ, Україна)

ГУМАНІЗМ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНА ЗАСАДА СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Питання державно-правової інтеграції є надзвичайно важливим та потребує значної уваги. Беручи за основу певні філософські, теоретичні чи історичні засади, інтеграційні процеси розвиваються в надзвичайно швидкому темпі. І гуманізм, як основоположна ідея сучасного правового світогляду є однією з цих засад. Актуальність зазначеного питання сьогодні, як ніколи раніше, відіграє все більш значущу роль в контексті природи суспільних відносин, змісту соціальних процесів, галузевого правового регулювання та інших сфер.

Найперше, хочеться зауважити, що гуманізм, за твердженням С.Д. Гусарєва, це одна з найсуттєвіших органічно властивих праву якостей, завдяки інтерпретації якої право у філософському і соціологічному розумінні характеризується як загальна міра свободи, рівності і справедливості у суспільстві, яка повинна визначати зміст кожної правової норми. Власне кажучи, саме такі соціальні цінності як свобода, рівність, справедливість становлять сутність гуманізму права – систему поведінкових стандартів, за якими члени суспільства мають діяти у відповідних ситуаціях, щоб їх інтереси узгоджувалися з інтересами та потребами інших людей, держави і громадськими інтересами [1].

В повній мірі схвалюючи позицію науковця, ми вважаємо, що у сучасний період поширення методологічного плюралізму у праві звернення до проблематики гуманізму є об'єктивною потребою теперішнього етапу розвитку юриспруденції, результатом загального поширення у світі гуманітарних знань.

З позицій історичного підходу, гуманізм, як система поглядів на роль людини у суспільстві, як світоглядна доктрина сформувався в епоху Відродження, хоча його зародки, прообрази як первинні уявлення щодо цінності окремо взятої людини можна спостерігати вже в культурі давніх суспільств [2, с. 7].

Ідеї гуманізму розглядалися в контексті об'єктивно існуючих відносин «людина-суспільство», а гуманізація розумілася у єдності двох складових: як гуманізація особистості та гуманізація суспільства.

Хоча, слід зауважити, що критиці піддавався гуманізм буржуазного суспільства та гуманізм християнської моралі. Підлягали критиці немарксистські концепції гуманістичної спрямованості на підставі того, що не

вказували істинних шляхів, методів та засобів забезпечення реального гуманізму людського життя.

Однак соціальний розвиток ХХ ст. разом із цілим рядом позитивів приніс в існування людини й величезну кількість негативів, як проблем або загроз існуванню людини, й загроз, пов'язаних із модернізацією злочинності [3, с. 25].

Це спонукало фахівців замислитися над станом та перспективами розвитку людства, а отже з більшою зацікавленістю звернутися до проблематики гуманізму. В доповнення останньому твердженню, ми хочемо зауважити, що це вже не для вирішення проблем політичної та ідеологічної першості, а з метою прогнозування можливостей виходу із кризових ситуацій, що загрожують нормальному розвитку суспільства. Хочемо зауважити, що обставини життя людської спільноти вивели дискусію про гуманістичні засади співіснування із сфери ідеологічних проблем на проблеми фактичні, що і надало гуманістичній проблематиці рис реалізму.

Беручи до уваги історичні, ідеологічні, прагматичні аспекти, використовуючи контексти національного розвитку, європейської інтеграції, світових або європейських стандартів життя, адаптації національного законодавства тощо, ми впевнилися в складності питання гуманізації суспільного буття в Україні та наголошуємо на необхідності вироблення загальнодержавних підходів до проблеми прав людини в сучасних умовах, про розширення її можливостей та гарантії їх реалізації [4].

Ми вважаємо за потрібне розглядати ідею гуманізму як основоположну для сучасного трансформаційного суспільства та висвітлити її співвідносність з правом, проблемами та перспективами розвитку правової системи України. На нашу думку, гуманізм проявляється у гуманітарній політиці держави, яка виявляється у послідовному здійсненні заходів, спрямованих на підтримку й інтенсифікацію гуманітарного розвитку суспільства, згідно з визначеними пріоритетами та загальнонаціональними інтересами. Її сутністю є створення умов для виявлення, формування й розвитку творчого потенціалу особи та суспільства в цілому. Хочемо зауважити, що гуманітарний розвиток суспільства — це процеси зростання можливостей людини, її добробуту, безпеки, здоров'я та духовності.

Як явище культурного життя гуманізм у кожній конкретній країні має свої особливості прояву, способи реалізації, завжди має конкретно-історичний зміст. Разом з цим, гуманізм є показником цивілізованості людини і суспільства, пронизує усі сфери життєдіяльності людини, має універсальний характер як загальнолюдська цінність. Гуманізація суспільного життя може відбуватися у різних напрямках державної політики, зокрема, шляхом здійснення правових трансформацій, орієнтованих на забезпечення прав людини, які є не тільки соціальною та правовою цінністю, а й перепорою на шляху свавільного втручання у сферу індивідуальної свободи, механізмом забезпечення реалізації можливостей людини [5].

Підводячи підсумки, ми наголошуємо на тому, що визнання гуманізму основоположною ідеєю сучасної державно-правової інтеграції дозволяє визначити основні напрями її реалізації у правовій дійсності України, серед

яких: удосконалення національного законодавства шляхом приведення його у відповідність до європейських стандартів у галузі прав людини, підвищення рівня правової культури шляхом загальної інтелектуалізації суспільства, створення системи гарантій незалежності правосуддя та підвищення рівня ефективності правозахисних інституцій.

Література:

1. Гусарев. С.Д. Гуманізм як ідея сучасного правового світогляду. Київ, 2014. – 51 с.
2. Юридична енциклопедія: В 6 т. / за ред. Ю.С. Шемчушенка та ін.]. Т. 1: А-Г. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 1998. – 669 с.
3. Гуманистическая природа социалистических общественных отношений / науч. ред. Б.К. Лебедев. – Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1990. – 192 с
4. Гуманітарна політика Української держави в новітній період: монографія / [за ред. С.І. Здіорука]. – К. : НІСД, 2006. – 403 с.
5. Копейчиков В.В. Гуманізм советской демократии / В.В. Копейчиков. – К. : Политиздат, 1989. – 156 с.

*Діденко Д.Ш., студентка (Київ, Україна)
Наук. кер.: Красільнікова О.В., к.іст.н., доц. (Київ, Україна)*

ПОНЯТТЯ СВОБОДИ У ФІЛОСОФСЬКОМУ ТА ПРАВОВОМУ РОЗУМІННІ

На сьогодні надзвичайно актуальною проблемою є проблема свободи людини. З плином часу, зі становленням соціально-культурних, політичних та економічних цінностей це питання все більше набуває дискусійного характеру.

Багатолітня історія філософсько-правової думки, мабуть, не має такого періоду, коли всесвітні учені не намагалися б зрозуміти, що таке свобода, розкрити її сутність та зміст.

Справедливо зауважив Монтеस्क'є у своїй роботі «Про дух законів»: «Немає слова, яке отримало б стільки різноманітних значень і мало б настільки різний вплив на людей, як слово «свобода» [1, с. 154].

Питанню філософського і правового аспектів категорії свободи приділяли увагу багато сучасних учених, які є представниками різних галузей наук. Серед найсуттєвіших можна виділити роботи М.В. Костицького, В.В. Дудченко, В.Л. Петрушенко, О.П. Донченко, О.О. Бандури, О.А. Івакіна.

В.Л. Петрушенко зазначає, що свобода – фундаментальна властивість людини, яка зумовлена її неспеціалізованістю, життєвою неузасадненістю та невкоріненістю у буття та проявляється через здатність людини самій визначати зміст, мету та спрямованість своїх дій, мати можливість обирати тип і спосіб поведінки [2, с. 186].

На нашу думку, свободу як філософську категорію можна визначити по-різному. Це і можливість вільно розпоряджатися своїм часом, обирати собі

заняття, місце роботи, будь-які соціальні чинники життя, це і незалежність від будь-кого чи будь-чого, це право на самовизначення тощо.

Кожне покоління має своє власне уявлення свободи, що ґрунтується на особистому, політичному, соціальному, культурному та правовому аспектах.

Так, у тлумачному словнику сучасної української мови свободу визначено як:

- 1) відсутність правового пригнічення, гноблення та обмежень;
- 2) фізична свобода пересування особи, не ув'язнення;
- 3) буття, незалежність від будь-кого, можливість самостійно обирати модель поведінки;
- 4) відсутність табу у будь-якій сфері;
- 5) можливість прояву особою своєї волі в умовах розвитку природи і суспільстві;
- 6) відсутність важкості у будь-чому;
- 7) простота, легкість поводження у суспільстві;
- 8) час, вільний від роботи [3, с. 1300].

Аналізуючи ці поняття, можна сказати, що свобода – це невід'ємна філософсько-правова категорія людини, вона є історично мінливою і еволюціонує відповідно до потреб кожної людини і держави в цілому.

Особиста свобода конкретного індивідуума обмежена правами іншого. Регулятором суспільних відносин, регулятором меж соціальної свободи є право. Для того, щоб свобода була реальною, їй обов'язково надати правової форми, втілити через певні механізми правового регулювання.

Тоді право стане виразом свободи, результатом поєднання правових обмежень і правових стимулів [4, с. 10–11].

Розвиток науки, техніки, зміна економічних формацій, поступовий перехід до нового формату життя століттями докорінно змінював загальнолюдські цінності. Внаслідок цього кожна епоха має власне уявлення щодо категорії свободи.

На більш ранніх етапах розвитку суспільства і держави свобода була привілеєм лише для певного соціального класу, нею володіли передусім наближені до влади особи, свобода ж простого народу була доволі обмеженою.

В античні часи існування рабства не суперечило тогочасній філософсько-правовій думці. Тут йшлося лише про фізичну свободу людини. Однак в Стародавній Греції були закладені основи майбутньої теорії природного права. Такими основоположниками стали софісти, які заявили як аксіому рівність людей.

Докорінно ситуація не змінилась і у епоху середньовіччя, де чітко простежувався вплив релігії на свідомість людини, не визнання нею свободи як загальносвітової соціальної цінності.

За часів епохи Відродження основною течією був гуманізм, який розглядав людину, її особистість та свободу, утвердження розуму і волі як найвищу соціальну цінність.

Час спливав, змінювались моральні та наукові засади буття. Тому епоха Нового часу відзначилась утвердженням свободи як природного стану людини, її справедливості та соціальної рівності.

Німецька класична філософія виділяє цілу низку розумінь сутності свободи. Відзначалось, що свобода недоступна чуттєвому пізнанню; свобода – це єдина абсолютна реальність; свобода – це багатопланова реальність.

Ще однією цікавою течією був волюнтаризм. Він розглядав свободу як вищу сутність буття, яке керується суб'єктивними бажаннями певної особистості. Прихильники волюнтаризму не вважають за потрібне рахуватися із законами природи, а видають своє свавілля за вищу дійсність.

На нашу думку, слід відзначити анархізм як найбільш волелюбну суспільно-політичну течію. Її прихильники прагнуть створити вільну організацію суспільства з інститутами громадського самоуправління, яке обходиться без влади людини над людиною.

Таким чином, свобода у філософському розумінні розкривається відразу з декількох сторін. З одного боку, людська свобода – це незалежність. Це незалежність поглядів, думок почуттів, необмеженість індивідуума, простір думок, переважання особистого над суспільним. З іншого – людська свобода виражається у фізичних можливостях людини, які, звичайно, ототожнюються і співзв'язуються з правовим аспектом цього поняття.

В юридичному праві не існує абсолютної свободи. Це поняття має свої певні рамки, що змістовно закріплені у правових нормах регулювання: «людина може робити все, крім лише того, що прямо заборонено законом». За будь-яке порушення прав та свобод людини, передбачене чинним законодавством держав, настає юридична відповідальність.

У демократичних державах діє диспозитивний метод правового регулювання: «Дозволено те, що прямо не заборонено законом».

Конституція України має широкий перелік особистих свобод: свобода пересування, свобода вибору заняття, можливість діяти на власний розсуд і своїм волевиявленням, свобода думки і слова, свобода світогляду та віросповідання, право і свобода розпоряджатися собою [5].

Свобода – це абсолютна світова цінність, невід'ємне право кожної людини і громадянина, яке може бути обмежене державою лише у певних випадках.

Єдина абсолютна свобода, яку не можна обмежити, це свобода совісті і віросповідання, свобода думки і переконань. Але за деякі діяння людина може бути позбавлена свободи пересування, визначення місцезнаходження та місця проживання.

Підсумовуючи все вищезазначене, ми вважаємо, що протягом життя кожен з нас стикається з питанням свободи і моралі. Філософія свободи розкриває нам одвічне питання добра і зла, лихого та праведного. Ми самі обираємо свій шлях, мабуть, ніщо не зможе змінити світогляд вже дорослої, духовно сформованої людини. І тільки право постає основним виразником свободи, базова форма втілення якого є закон.

Закон є мірилом свободи, оскільки тільки держава визначає межі соціальної свободи людини. Головним принципом, який визначає зв'язок права та свободи члена суспільства є їх загальна обумовленість об'єктивними

закономірностями суспільного розвитку, а також комплексом об'єктивних потреб суспільства в цілому та особистості зокрема.

Література:

1. Монтескьє Ш. Избранные сочинения / Ш. Монтескьє; под ред. М.П. Баскина. – М. : Изд-во политической литературы, 1955. – 799 с.
2. Філософський словник: терміни, персоналії, сентенції / В.Л. Петрушенко. – Львів: «Магнолія-2006», 2011. – 352 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
4. Донченко О.П. Свобода як категорія права: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.12 «Філософія права» / О.П. Донченко. – Одес. нац. юрид. академія. – О., 2010. – 20 с.
5. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 30.09.2016 р. [Електронний ресурс] / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

Панкевич О.З., к.ю.н., доц. (Львів, Україна)

СПІР ПРО УНІВЕРСАЛІЇ: СТАРА-НОВА ПІСНЯ ПРО ГОЛОВНЕ?

Гадаємо, що з методологічної точки зору сучасні дискусії про індивідуальні та колективні права, індивідуальне та спільне (загальне) благо – як окремі аспекти традиційної для діалектичної філософії проблеми співвідношення одиничного, особливого й загального – сягають своїм корінням столітніх середньовічних спорів між реалістами та номіналістами про природу загальних понять – універсалій.

Як наголошував видатний соціолог П. Сорокін, поняття «реалізм – номіналізм» є найбільш загальними і фундаментальними першопринципами, що лежать в основі системи істини та знання. Більш того, «багато актуальних соціальних проблем, особливо таких, як індивідуалізм – колективізм, суспільство та індивід, універсалізм і сингуляризм, дуже тісно пов'язані з проблемою реалізму – номіналізму і не можуть бути плідно досліджені без їх попереднього розв'язання» [1, с. 371]. Зазначимо також, що П. Сорокін виснував: проблема «номіналізму – реалізму» є не тільки проблемою інтерпретації загальних понять, але перш за все проблемою інтерпретації реальності, що позначається з їх допомогою [1, с. 385].

У зв'язку з вищенаведеним видається необхідним принаймні коротко, схематично окреслити основні варіанти вирішення спору про універсалії.

Реалізм (від пізнюлат. *realis* – речовий, дійсний) – філософський напрям, що допускає існування реальності, яка лежить поза свідомістю й тлумачиться або як буття ідеальних об'єктів (Платон, середньовічна схоластика), або ж як об'єкт пізнання, незалежний від суб'єкта, пізнавального процесу і досвіду

(філософський реалізм ХХ ст.). Проблема універсалій історично сходиться до вчення Платона про такі, що організують світ самодостатні сутності – «ідеї», які, знаходячись поза конкретними речами, складають особливий ідеальний світ. У багатому на відтінки вченні реалізму зазвичай виділяють два його види: крайній реалізм, який вважає універсалії існуючими незалежно від речей, і поміркований реалізм, представники якого стверджують, що універсалії реальні, але існують в одиничних речах [2, с. 427]. Таким чином, головною характеристикою реалізму є гіпостазування загальних понять (приписування їм самостійного буття).

Номіналізм (лат. **nominalis** - іменний, від **nomen** - ім'я) – вважається історично першою формою матеріалізму. Згідно з номіналізмом, предметний світ поза мисленням і свідомістю – це цілком емпіричний світ. Відтак поза чуттєвим досвідом немає жодної об'єктивної реальності. Лише конкретні речі – індивіди – існують у фізичному значенні цього слова. Тому онтологія номіналізму допускає лише мінімальні класи родо-видового порядку, тільки один «рівень реальності» – рівень просторово-часових об'єктів («фактів», «атомів» тощо), які одні існують «самі по собі», тоді як усі можливі відносини між ними і навіть деякі їхні властивості залежать від способів нашого розгляду. Що ж до абстрактних об'єктів (абстрактних сутностей, універсалій), які в чуттєвому досвіді не дані, то вони «самі по собі» (поза мисленням і мовою) не існують. Своїм дійсним існуванням і значенням вони зобов'язані їх матеріальному носію – мові [3, с. 104]. Іншими словами, загальні поняття, котрим не відповідають жодні якості речей, існують тільки вербально, як «манера мови» (У. Куайн).

В якості «середнього» шляху між крайнощами реалізму й номіналізму традиційно розглядається *концептуалізм* – заснований П'єром Абеяром напрямок, в рамках котрого доводилось, що «загальні поняття (універсалії) реально не існують самі по собі... (про що говорили представники середньовічного реалізму), але й не є «коливанням повітря» (як стверджували представники крайнього середньовічного номіналізму), а являють собою особливу форму пізнання дійсності» [4, с. 263]. Такою особливою формою концептуалісти вважали додосвідні загальні поняття – концепти (від лат. *conceptus* – схоплення), тобто ідеальні сутності, які первинно (рос. – изначально) знаходяться в розумі людини. Таким чином, в рамках цього напрямку загальне поняття розуміється як умова можливості конструктивної діяльності людського розуму, – на відміну від реалізму, в якому універсалії існують об'єктивно й тільки відкриваються за допомогою розуму, й від номіналізму, що в ньому загальні поняття існують виключно вербально» [5, с. 57]. Іншими словами, прибічники цього напрямку вважали, що загальне існує в речах (*in rebus*) і виявляється в мовних актах.

Відомий радянський логік Д.П. Горський стверджував, що «суперечку «платоніків» («реалістів») і «номіналістів», яка ведеться в філософії ХХ ст. (тим більш ХХІ ст. – О.П.), аж ніяк не можна плутати зі спором номіналістів і реалістів у середні віки. В наш час спір йде про інтерпретацію термінів, про доцільність використання тієї чи іншої мови (мови, що включає універсальні

терміни, або мови, яка елімінує ці універсальні терміни), а не про онтологічне існування універсалій» [6, с. 57].

Принагідно дозволимо собі нагадати фрагмент із праці М. Поповича, в якому філософ, аналізуючи проблеми ліво-правої асиметрії головного мозку людини, наводить такий пасаж: «Відомо, що після першого інсульту В.І. Ленін втратив здатність здійснювати операції множення («в стовпчик») і розв'язував задачі на множення, замінюючи їх додаванням. Додавати одне й те саме число декілька разів Ленін міг, розумів, що множення скорочує процес неодноразового додавання, але абстрактні операції над числами замінював діями простішими, конкретнішими та наочнішими. Хворий забуває про те, що операції можна здійснювати над абстрактними об'єктами, – при додаванні він постійно має перед собою в своїй уяві *якісь конкретні предмети, що їх збирають разом в одну «купу», а при множенні йому необхідно забути на певний час про те, що саме множитьься*» (курсив наш. – О.П.) [7, с. 90]. У такому контексті зазначимо, що ми далекі від твердження про прямий зв'язок між переважанням у певного дослідника лівої (чи правої) півкулі мозку та його позицією щодо номіналізму/реалізму, проте повністю заперечувати певну залежність філософських установок від «програм роботи» мозку (М. Попович), котрі детальніше вивчаються психологами та психіатрами, теж би не наважились.

Уже згадуваний нами П. Сорокін, наполягаючи на фундаментальному характері проблеми утворення загальних понять науки, вказував: «Що являють собою поняття, визначення та узагальнення будь-якої науки, від математики до соціології? Фікцію і штучні образи в нашій свідомості, які не мають відповідних об'єктів в *rerum natura*? (...) Або це щось, що існує і в нашій свідомості, і у зовнішній реальності? ...Проблема номіналізму – реалізму виникла не в середні віки, а одночасно з появою у людини чіткого мислення. Вона існує і сьогодні і буде існувати, поки існує людська думка» [1, с. 374].

У цілому наважимося стверджувати, що та чи інша принципова позиція щодо проблеми універсалій визначає для кожного дослідника (це може відбуватися свідомо чи несвідомо, експліцитно чи імпліцитно) інші вихідні світоглядно-методологічні позиції з найважливіших питань, зокрема й у сфері правознавства і, зокрема, теорії й філософії прав людини.

Література

1. Сорокин П.А. Социальная и культурная динамика / П.А. Сорокин; Пер. с англ. В. В. Сапова. – Санкт-Петербург : Изд-во Рус. Христиан. гуманитар. ин-та, 2000. – 1054 с.
2. Доброхотов А.Л. Реализм / А.Л. Доброхотов // Новая философская энциклопедия: В 4 т. – М. : Мысль, 2010. – Т. III. – 2010. – С. 427–428.
3. Новосёлов М.М. Номинализм / М.М. Новосёлов // Новая философская энциклопедия: В 4 т. – М. : Мысль, 2010. – Т. III. – 2010. – С. 104–105.
4. Кондаков Н.И. Логический словарь-справочник / Н.И. Кондаков. – М. : Наука, 1975. – 720 с.

5. Тимошина Е.В. Право как «идея», как «фикция» и как «факт»: о номинализме и реализме в теории права / Е.В. Тимошина // Труды ин-та государства и права РАН. – 2013. – № 4. – С. 48–75.

6. Горский Д.П. Вопросы абстракции и образование понятий / Д.П. Горский. – М. : Изд-во АН СССР, 1961. – 352 с.

7. Попович М. Бути людиною / М. Попович. – 3-тє вид, переробл. – Київ : Видавничий дiм «Києво-Могилянська академiя», 2016. – 336 с.

Самiло Г.О., к.ю.н., доц. (Запорiжжя, Україна)

ПОРIВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ СПОСIБ ТЛУМАЧЕННЯ ПРАВА

Тлумачення права складає сутність юриспруденції та є базою для підготовки майбутніх юристів. Процес реформування національного законодавства, приведення його до міжнародних стандартів та гармонізація у відповідності з європейськими правовими нормами потребує від суб'єктів застосування права наявності системного юридичного мислення та вміння орієнтуватися в сучасному нормативному матеріалі. Невід'ємним атрибутом юридичних вмінь є можливість тлумачити норми права різноманітними способами та методами. Тлумачення права впливає не лише на правозастосування, а й на правотворчу та систематизаційну діяльність державних органів.

Тлумачення юридичних текстів представляло проблему з найдавніших часів й погляди на сутність тлумачення права змінювались впродовж історії людства (від ідеї тлумачення законів відповідно до їх духу до ототожнення тлумачення із корупційними діями суддів). В сучасний період також є суперечки між ідеями пошуку справжніх намірів права та прагнення до впевненості у прозорості в процесі застосування законодавчих актів. Ця напруга пояснюється тим, що коли суди та інші органи застосування права повинні застосувати ту чи іншу норму права, їм потрібно надати їй тлумачення. Тлумачення (інтерпретація) права надає широкі дискреційні повноваження суддям.

На сучасному етапі відбувається переформування правових систем багатьох країн світу, здійснюється запозичення правових норм, активно розвивається міжнародне законодавство. Правові системи змінюють юридичні орієнтири, набувають нових ознак, трансформуються для найкращого регулювання суспільних відносин. Міжнародні угоди мають суттєвий вплив на національне законодавство та переформування національних правових систем. Основна роль тлумачення права в такому аспекті – в забезпеченні узгодженого та гармонійного застосування суспільного права усіма ланками державного механізму. Національні суди повинні тлумачити норми національного права у відповідності з міжнародними угодами, які ратифіковані у даній країні. В першу чергу це стосується використання загальної юридичної термінології.

Враховуючи всі ці перелічені аспекти розвитку сучасного права, можна говорити про виникнення порівняльно-правового способу тлумачення правових норм. Сучасні суди у пошуку вірних рішень, повинні використовувати даний спосіб, щоб уникнути подальших апеляційних справ. Державно-правова глобалізація не залишила закони та правосуддя недоторканими. Розумне використання ідей гармонізації права, поняття справедливості та недоторканості суддів у прийнятті рішень відображається у сучасних нормативно-правових актах багатьох держав. Соціально-правові проблеми, що виникають у всіх сучасних державах, як правило, не залежать від тієї чи іншої правової системи. Проблеми юриспруденції вирішуються частіше у судовому, а ні в правотворчому порядку. Спільна турбота – це все більш багате джерело натхнення для суддів у всьому світі, тому використання порівняльно-правового способу тлумачення правових норм є досить актуальним. Насамперед, його потрібно використовувати при вирішенні справ з цивільного, сімейного, трудового, інформаційного права та інших галузях приватного права.

У сучасному світі, завдяки Інтернету, можна обмінюватися юридичною інформацією, використовувати міжнародні бази правових даних, що має забезпечити плідний ґрунт у досягненні справедливості у праві. Необхідно сприяти вивченню судьями, іншими юристами-практиками, науковцями та студентами юридичних вищих навчальних закладів іноземних судових рішень та доктрин, тому що глобалізація впливає на всі сфери нашого соціального та політичного життя та досить часто відображає розбіжність юридичних підходів.

Національні суди при тлумаченні правових норм та подальшому вирішенні справ повинні використовувати загальні принципи права, які зафіксовані у міжнародних документах та, як правило, закріплені на державному конституційному рівні. Прийняття рішень судьями повинно базуватися на дотриманні фундаментальних прав людини, на визнанні верховенства прав громадської спільноти над будь-яким індивідуальним правом.

Також потрібно зазначити, що законодавча влада та суди використовують порівняльно-правовий спосіб тлумачення права по-різному. Законодавство застосовує висновки з сучасного порівняльного правознавства для удосконалення нормативного матеріалу. Суди ж використовують даний спосіб лише як тлумачення закону. Вони визнають порівняльний спосіб як метод міжгалузевого спростування. Саме інтерпретація права в такому розрізі допомагає позбутися прогалин у праві.

Порівняльно-правовий спосіб також служить для телеологічних досліджень закону, тобто намагається визначити сенс законодавчого акту у світлі його мети. Даний спосіб інтерпретації права надає засоби, за допомогою яких суди можуть спиратися на переконання, віру та духовне ставлення людської спільноти до права, визначити особливу ідентичність кожного регіону, враховувати культурні цінності кожного народу.

Таким чином, можна зробити висновок, що порівняльно-правовий спосіб тлумачення права повинен використовуватися в процесі тлумачення права на різних етапах правової діяльності, але при цьому необхідно зауважити, що

даний метод має специфічний характер, він не повинен застосовуватися при тлумаченні публічних галузей права, суддям при його застосуванні обов'язково потрібно спиратися на верховенство права та інші загальні принципи права.

Незважаючи на різноманітні підходи до різних правових систем, вони мають спільну мету, якої служить правильне з'ясування змісту принципу або норми права для себе і роз'яснення його для інших, що в кінцевому рахунку сприяє формуванню належної практики правозастосування та регулювання сформованих правовідносин.

Література

1. Methods of Interpretation – Comparative Law Method by Report of Mr. Justice John L. Murray, President of the Supreme Court and Chief Justice of Ireland [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://curia.europa.eu/common/dpi/col_murray.pdf

2. Kakouris C. N. Use of the Comparative Method by the Court of Justice of the European Communities [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://digitalcommons.pace.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com.ua/&httpsredir=1&article=1140&context=pilr>

Lukáš Cisko (Košice, Slovenská Republika, Európska únia)

NIKOĽKO ÚVAH K TVORBE PRÁVNÝCH PREDPISOV V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

V prezentovanom článku sa pokúšame tématicky vymedziť (pomenovať) aspoň niektoré problémy súčasnej slovenskej právnej normotvorby. Máme za to poukázať na potrebu naliehavého riešenia vleklého problému národnej legislatívy, ktorý je charakterizovaný nesystematickosťou, nestabilitou a nevyváženosťou právnej úpravy ako takej a právneho prostredia vôbec.

S ohľadom na stanovený (oklieštený) rozsah tohto publikačného výstupu, nemôžeme preskúmať všetky (relevantné) právne názory, týkajúce sa tvorby práva. Chceme však poukázať na vedúcu ideu, ktorou by azda bolo možné výstižne zastrešiť uvedený proces. Platný, resp. účinný zákon (v najširšom slova zmysle) by mal byť vo svojej podstate rozumným a morálnym prostriedkom regulácie verejného života [1].

Ak je teda nevyhnutný kontakt s právnymi normami, je dôležité poznať aj okolnosti ich vzniku [2]. V tomto kontexte chceme poukázať na nežiadúci jav v legislatívnom procese, ktorý zásadne devaluje vnútroštátny právny poriadok Slovenskej republiky. Ide predovšetkým o nezanedbateľný nesystémový nárast nepriamych novelizácií zákonov. Nekoncepčne tak vzrastá počet normatívnych právnych aktov bez ohľadu na právne odvetvie, čo v konečnom dôsledku môže viesť až k inflácii legislatívy. Neprehľadnosť právnych noriem tak v právnom poriadku môže (nechtiac ?) vytvárať „živnú pôdu“ vedúcu až k právnej neistote.

Nepriamu novelu právnej úpravy možno charakterizovať ako takú novelizáciu zákona, ktorá svojím obsahom nerešpektuje legislatívne požiadavky, kladené na

prípravu novely zákona. To znamená, že v úvodnej vete zákona výslovne neuvádza, ktorý zákon sa má novelizovať a ďalej mení a dopĺňa iný zákon bez uvedenia citácie novelizovaného zákona v samostatnom článku označenom rímskou číslicou. V samostatnom novelizačnom článku zákon novelizuje bez toho, aby sa uviedlo, ktoré konkrétne ustanovenie novelizovaného zákona sa mení alebo dopĺňa [3].

Oprávnené však môže vyvstať otázka, či zákonodarca (navrhovateľ právnej normy) by mohol už v procese vytvárania koncepcie, navrhovania, prerokovania (pripomienkovania) a schvaľovania konečnej podoby právnej normy, dôsledne odstrániť nežiadúce nedostatky v príslušnom znení zákona. Predišlo by sa tak následnej (nechcenej) novelizácii konkrétneho právneho predpisu (právneho inštitútu), za účelom odstránenia novovzniknutých problémov v už platnej (účinnnej) právnej úprave.

Na „obhajobu“ normotvorcu treba uviesť, že pre zložitosť spoločenských vzťahov a všeobecnosť právnej úpravy pri jej vydaní môže nastať situácia, kedy sa neprihliadne na všetky prípady, ktoré sa môžu v aplikačnej praxi vyskytnúť. Markantný je napríklad vývoj v oblasti informačných technológií [4; 5]. Keďže zákonodarca, aj napriek úpenlivej snahe, nemôže ex ante abstraktne predvídať pluralitu spoločenských vzťahov v ich reálnej podobe, v zákone tak nastáva tzv. medzera.

Východiskom pre odstránenie (zamedzenie) uvedených nedostatkov bez potreby prijímania noviel zákonov by tak mohlo byť, aj keď len v obmedzenom rozsahu, podporné použitie prameňov práva na základe analógie (analógia legis a analógia iuris). Ich aplikáciu môžeme najzreteľnejšie pozorovať v odvetví súkromného práva, konkrétne v slovenských kódexoch, ktorými sú Obchodný zákonník a Občiansky zákonník.

Ak teda nastane eventualita, ktorá zakladá dôvody pre novelizáciu tohto konkrétneho právneho predpisu, je namieste sa zapodievať v prvom rade nad myšlienkou, či je možné konkrétny právny inštitút precizovať napríklad využitím analógie legis. Primeraným použitím interpretácie normatívneho textu zákona by sa tak právne vzťahy, ktoré nie sú výslovne (osobitne) upravené, mohli spravovať ustanoveniami (toho istého) zákona, ktoré upravujú vzťahy obsahom a účelom im najbližšie.

Pred aplikáciou ich však treba vhodne preskúmať na základe pojmového vymedzenia, vnútornej skladby a určením právnej povahy [6]. Vo vzťahu tvorby právnych predpisov a interpretácie práva sa možno domnievať (nádejať ?), že normotvorca predpokladá možné budúce spôsoby výkladu a konštruuje normatívny text tak, aby eliminoval možné problémy, či nejasnosti. K tomu mu môžu byť nápomocné obvyklé interpretačné techniky [7].

Aj na základe vyššie spomenutých argumentov by sa mali hľadať, nachádzať a primerane aplikovať tie podporné pramene práva, ktorých povaha a štruktúra to v rámci právneho odvetvia pripúšťa; a nie hneď „siahat“ po novelizácii príslušných právnych noriem (právnych inštitútov). Veď aj pri súčasných rekodifikačných pohyboch v súkromnom práve v Slovenskej republike sa uvažuje nad prijatím nového (moderného) Občianskeho zákonníka. S jeho schválením sa však spájajú peripetie, ktoré vyvolávajú viaceré otázky.

V kontexte témy tohto článku chceme poukázať príkladom na to, že vláda Slovenskej republiky počas svojho zasadnutia dňa 14. januára 2009 na 131. schôdzi prerokovala a (s pripomienkou) schválila uznesením [8] návrh Legislatívneho zámeru Občianskeho zákonníka, ktorý je dostupný na webovom sídle Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky [9]. Rozhodnutím exekutívy sa tento Návrh stal oficiálnym dokumentom, keďže podľa (vtedajšieho znenia) Legislatívnych pravidiel vlády Slovenskej republiky v čl. 8 ods. 5 je pre predkladateľa záväzným podkladom na vypracovanie návrhu (paragrafového znenia) zákona [10].

To znamená, že jeho záväzný rámec je daný účelom vypracovania paragrafového znenia, a tým je vymedzený aj rozsah a povaha možných odchýlok od všeobecne formulovaného textu Legislatívneho zámeru. Prof. Ján Lazar ďalej poukazuje na to, že v nijakom prípade sa však nemožno odchyliť od podstaty Legislatívneho zámeru, vyjadrenej v prijatej a schválenej koncepcii a od zásadných riešení, prostredníctvom ktorých sa táto koncepcia realizuje [11].

Prípravné práce (novokreovanej) Rekodifikačnej komisie Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky sú v súčasnosti takpovediac „v plnom prúde“, čoho dôkazom je aj paragrafové znenie návrhu nového slovenského Občianskeho zákonníka. Avšak termín úspešného zavŕšenia rekodifikácie súkromného práva hmotného, ako tomu bolo v Českej republike v roku 2012, s istotou nevieme (ani približne) predpovedať dodnes.

Precízna príprava, spracovanie a aj následné predloženie návrhu tejto zásadne dôležitej právnej normy (pre celé súkromné právo) do legislatívneho procesu, je legitímnym očakávaním zo strany recipientov, najmä podnikateľov a spotrebiteľov [12]. Zreteľne sa predpokladá, že tento kódex občianskeho práva bude prirodzenou súčasťou stabilného a vyváženého právneho poriadku, zlučiteľného s právom Európskej únie [13].

Záverom chceme dať do láskavej pozornosti, že významným aktuálnym problémom normotvorby je teda efektívna publikácia právnych predpisov, umožňujúca náležitú orientáciu v postmodernom multiväzbovom právnom poriadku, respektíve orientáciu v interoperabilných právnych poriadkoch. Výzvou pre dostupnosť práva je postmoderná zložitá štruktúra práva, vyznačujúca sa multicentrizmom normotvorby, hypertrofiou právnej regulácie, mimoriadne vysokou rýchlosťou zmien právnych noriem a zložitým previazaním právnych noriem a ich výrazným dotváraním judikatúrou [14; 15].

Niektoré podnety prezentované v tomto článku treba chápať iba v rovine akademických názorov a úvah de lege ferenda.

Zoznam použitých zdrojov:

1. Gabunia M. Criminological views on fairness and justice // Actual problems of the state-legal development of Ukraine in the context integration processes : Materials of International Scientific and Practical Conference devoted to the 10th anniversary of the Institute of Management and Law Zaporizhzhya National Technical University / Bostan S. K., Maksakova R.M., Leonenko T.E. (eds.):. Chapter 2. Zaporizhzhya. 20. May 2017, str. 38, 2017, 376 s.

2. Hodás M. Simulované zasadnutie Ústavnoprávneho výboru Národnej rady Slovenskej republiky (vybrané dokumenty pre semináre a cvičenia). 1. vydanie. Bratislava: Parlamentný inštitút Kancelárie Národnej rady Slovenskej republiky v spolupráci s Právnickou fakultou Univerzity Komenského v Bratislave, str. 9, 2016, 208 s.

3. Malý parlamentný slovník. VII. volebné obdobie Národnej rady Slovenskej republiky / Hodás M. a kol. – 3. vydanie. Kancelária Národnej rady Slovenskej republiky, Bratislava, str. 30, 2017, 231 s.

4. Pozri bližšie: Gábriš T. Law & technology. / 1. vydanie. Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta. Bratislava, 2015, 242 s.

5. K tomu pozri tiež: Strémy T. Počítačová kriminalita. In: Dianiška G. a kol.: Kriminológia. 3. aktualizované a doplnené vydanie. Vydavateľstvá a nakladateľstvá Aleš Čeněk, s. r. o., Plzeň. 408 s., 2016, str. 291 a nasl.

6. Vitéz M. K niektorým otázkam bankovej záruky // Právo, obchod, ekonomika IV. Zborník vedeckých prác. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, str. 270, 2014, 664 s.

7. Škop M. Některé techniky jazykové metody interpretace práva. Právnick. Praha : AV ČR, Ústav státu a práva. Roč. 156, č. 9, 2017, str. 770.

8. Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 13 zo dňa 14. januára 2009 k návrhu Legislatívneho zámeru Občianskeho zákonníka, ktorý bol predložený podpredsedom vlády a ministrom spravodlivosti.

9. Pozri bližšie:file: C:/Moje%20Dokumenty/Downloads/Legislativny%20zamer%20OZ%20(18).pdf

10. Prichodí poznamenať, že Legislatívne pravidlá vlády Slovenskej republiky upravujú postup ministerstiev a ostatných orgánov verejnej moci ako predkladateľov pri príprave, predkladaní a prerokúvaní zákonov, ktorých návrhy podáva vláda Slovenskej republiky až do ich podania Národnej rade Slovenskej republiky, a nariadení vlády a ostatných vykonávacích predpisov až po ich vyhlásenie v Zbierke zákonov. In: HODÁS, M. a kol.: Malý parlamentný slovník. VII. volebné obdobie Národnej rady Slovenskej republiky. 3. vydanie. Kancelária Národnej rady Slovenskej republiky, Bratislava, str. 29, 2017, 231 s.

11. Lazar J. Grundzüge des slowakischen Entwurfes zu einem neuen Zivilgesetzbuch. / Lazar J. (ed.): Die Reform des Privatrechts in Mittel- und Osteuropa. Prvé vydanie. Vydavateľstvo IURA EDITION, spol. s r. o., Bratislava – Trnava, 2009, str. 390.

12. Pozri bližšie: Korn F. Ústava Slovenskej republiky a právo na vykonávanie podnikateľskej činnosti. Druhá časť. In: Manažment podnikov, č. 1, 2013, str. 33 a nasl.,

13. Porovnaj: Korn F. Ústava Slovenskej republiky a právo na vykonávanie podnikateľskej činnosti. Prvá časť. Všeobecné ustanovenia / Manažment podnikov, č. 3, 2012, str. 41 a nasl.

14. Kukliš P., Hodás M. O súčasnej situácii v slovenskej právnej normotvorbe // Právny obzor. Roč. 99, č. 6, 2016, str. 486.

15. K tomu pozri tiež: Filey Y.V. *Safe effects on the criminal legal sanctions* // Transcarpathian legal readings : Materials of the 9-th International Scholarly Conference / Smolanka V.I., Roháč O.Y., Lazur Y.V. (eds.) – Chapter 1. Uzhhorod National University. Uzhhorod, str. 388 a nasl., 2017, 548 s.

ТЕРИТОРІЯ ДЕРЖАВИ: ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ СМИСЛУ, ЗМІСТУ Й ОРГАНІЗАЦІЇ

Термін «територія держави» є невід'ємною складовою усіх визначень держави та характеристик її територіальної ознаки. Сучасні глобалізація й інтеграція спричинили проблеми із суверенітетом, юрисдикцією, національними інтересами тощо, актуалізуючи питання подальшого теоретичного осмислення й уточнення поняття державної території.

У теоретико-правовій науці вироблено кілька основних теорій розуміння території: 1) об'єктна теорія (Г. Гейльберн, Й. Гертнер, Х. Зайдель, А. Цорн) розглядає територію не лише елементом держави, а й об'єктом її публічно-речового права власності, обґрунтовуючи право приватних осіб на територіальні набуття та зводячи відносини з приводу державної території до рівня публічно-речового права; 2) за просторовою теорією (Г. Еллінек, Л. Дюгі, Ф. Ліст, Ф. Кокошкін) територіальне верховенство є сферою публічного права і не включає права приватної земельної власності. Територіальне верховенство держави поширюється на населення, а не на територію, що виступає не як реальний об'єкт, річ, а як просторове обмеження державної влади; 3) у патримоніальній теорії (Л. Оппенгейм, Д. Донаті) держава тотожна території як об'єкту реального права власності. Територія, з одного боку, розглядається сферою діяльності держави за національним правом, а з іншого – власністю держави за міжнародним правом; 4) теорія лімітованого простору і теорія компетенції досліджують просторову компетенцію держави; 5) згідно з теорією міжнародної власності територія держави є не внутрішньою, а міжнародно-правовою її власністю, розглядаючись у двох аспектах: а) державно-правовому як влада держави в межах своєї території; б) міжнародно-правовому як влада держави на певній території, яка є об'єктом права власності в цивільно-правовому розумінні [1, с. 22–23].

Дж. Сіммонс виділив п'ять основних складових територіальних прав держави: 1) здійснювати повну чи обмежену юрисдикцію над індивідами; 2) обмежувати чи забороняти поділ державної території; 3) встановлювати податки та регулювати економічну діяльність приватних осіб; 4) контролювати або забороняти рух через свої кордони; 5) повністю контролювати земельні й інші ресурси, що не належать до приватної власності [2, с. 185–186].

Зазвичай, більшість цих прав зводиться до юрисдикції, яка тісно пов'язана з поняттям суверенітету, визначає обсяг і сферу дії державної влади. Проект Декларації прав і обов'язків держав Генеральної асамблеї ООН від 6 грудня 1949 р. закріпив за державами право «здійснювати юрисдикцію над своєю територією і над усіма особами та речами, що знаходяться в її межах, з дотриманням визнаних міжнародним правом імунітетів» [3].

Щодо пріоритету територіальних прав склалося два основних наукових підходи: закріплення його за фізичними особами чи групою осіб, або – за державою та її інститутами. За першим вважається, що окремі особи мають право на володіння частиною землі й, об'єднуючи свої володіння, створюють територіальне право щодо неї. Подібне обґрунтовується розумінням власності Дж. Локком за двома варіантами виникнення таких прав. Перший, індивідуальний, формувався в результаті реалізації індивідами свого права на власність згідно з укладеною угодою, за якою держава отримувала територіальну юрисдикцію над їх індивідуальною власністю. Другий варіант передбачав колективне право, згідно з яким група осіб, у тому числі в особі держави, може отримати територіальні права на конкретну землю завдяки колективній праці на ній.

На кожному етапі розвитку цивілізації домінують свої уявлення про ефективність і легітимність. Тому помилковим є твердження про пріоритет держави на територіальні права, бо критерії законності таких прав дозволяють закріпити їх за державою-загарбником чужих територій. Держава є легітимним представником нації – політико-економічної спільноти людей на даній території – та створює конкретні державні інститути відповідно до національних інтересів і з урахуванням міжнародної обстановки. Таким чином, введення поняття нації, інтереси якої представляє легітимна держава, дає змогу визнати за нею пріоритет територіальних прав [1, с. 27–31].

Для характеристики територіальної організації держави у конституціях вживається термін «устрій», «організація держави», «структура держави», «державний устрій», «національно-державний устрій». Оскільки терміну «державний устрій» у повсякденному житті надається надто широке значення, у політологічній і юридичній літературі вживаються такі терміни, як «політико-територіальний устрій держави, державно-територіальний устрій». Використання терміну «територіальна організація публічної влади» може призвести до викривленого розуміння територіального устрою й адміністративно-територіального поділу як однопорядкових за змістом форм публічної влади. Державно-територіальний устрій – це територіальна організація держави, її вертикальна побудова та існуюча система взаємин між центром і складовими частинами держави, а також горизонтальні зв'язки між регіональними та локальними територіальними суб'єктами й одиницями.

У конституціях майже всіх країн світу є норми територіальної організації держави. Унітарно-централізовані держави обмежуються регулюванням адміністративно-територіального поділу, інші – включають конституційне закріплення кордонів держави, федеративні – відносини федерації та її суб'єктів, статус інших територій. Таким чином, в окремо взятих країнах зміст конституційно-правового інституту державно-територіального устрою може відрізнятися [4, с. 6].

Державно-територіальний устрій означає насамперед закріплення конституціями території та кордонів держави. У «старих» унітарних державах конституційні норми, що стосуються території держави, часто зовсім не представлені: передбачається, що держава існує в історично сформованих

кордонах, визнаних міжнародними угодами. Лише конституції окремих унітарних латиноамериканських держав містять більш детальні положення про склад їх території.

У країнах, що розвиваються, особливо в тих, де відбувалися конфлікти з колишніми метрополіями та сусідами, а також в острівних державах зі складним устроєм територій, конституції зазвичай детально регулюють територіальні питання, іноді перераховуючи складові частини території з переліком їх назв і картографічними параметрами [4, с. 6–7].

Територія держави є матеріальним вираженням верховенства і незалежності народу, який проживає на ній. Тільки народ в цілому володіє правом розпоряджатися своєю територією. Будь-який етнос, який проживає на території держави, має право на культурно-національне самовизначення (розвиток). Відмежування держави як явища статичного, певної системи інститутів і ознак, що існує на даний конкретний період, від державності як континууму, що розгортається в часі та просторі процесу самовираження народу, сприяє формуванню територіальної свідомості. Територіальна свідомість як процес самовираження людей з територіями передбачає право цих людей визначати межі цих територій [5, с. 10].

Кожна держава здійснює на своїй території всю повноту влади й намагається виключати хоч би яке не було іноземне втручання у національні справи. У правових системах різних країн, а також в міжнародному праві загальноновизнаними є принципи територіального верховенства, територіальної цілісності та недоторканності.

Територіальний поділ населення та поширення державної влади лише на населення певної території неминуче тягне за собою адміністративно-територіальний поділ. Вся територія держав розбивається на ряд адміністративно-територіальних одиниць. У різних країнах вони називаються по-різному: округи, провінції, області, райони, краї, департаменти, комуни, дистрикти, графства, префектури, віляяти, мухафазати й ін. Але їх призначення та функції єдині – організація державної влади й управління у відповідному регіоні.

Отже, територія держави – це її організаційно-структурований легітимно-юрисдикційний простір у межах державних кордонів, у якому на основі національного та народного суверенітетів установлюється та здійснюється державний суверенітет.

Література:

1. Матвієнко А.С. Політико-правові засади територіальної організації держави: світовий досвід і Україна : монографія / А.С. Матвієнко. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2015. – 376 с.

2. Simmons A.J. On the territorial rights of states / A.J. Simmons // *Philosophical Issues*. – 2001. – Vol. 11. – № 1. – P. 300-326.

3. Проект Декларації прав і обов'язків держав від 6 грудня 1949 р.: Прийнятий Комісією міжнародного права ООН, резолюція 375 (IV)

[Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://daccess-ods.un.org/TMP/8664929.27074432.html>.

4. Пахолок В.М. Методологічні підходи до визначення поняття державного устрою / В.М. Пахолок // Панорама політичних студій: Науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету. – 2012. – № 9. – С. 6-12.

5. Бабурин С. Н. Территория государства: теоретико-правовые проблемы: автореферат дис... д-ра юрид. наук : специальность 12.00.01 / С.Н. Бабурин. – М., 1998. – 50 с.

*Ющик О.О., аспірант (Київ, Україна)
Наук. кер.: Рундюк В. І., к.ю.н., доц. (Київ, Україна)*

ІНТЕГРАТИВНА ПРИРОДА НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ СПОРТУ

В юридичній науці переважає погляд на спортивне право як комплексну галузь права в системі інших галузей правової системи. Однак вказана галузь не обмежується рамками національного права, а включає також регулювання спортивних відносин на міжнародному рівні, що не узгоджується з розумінням її як галузі національної правової системи. Тому постає питання про специфіку регулювання сфери спорту і потреба дослідити природу відповідних норм.

У літературі відзначається, що дослідники поділяють регламентацію спорту на два великих комплекси: 1) спортивне право – комплекс *нормативно-правового* регулювання в сфері спорту; 2) «*lex sportiva*» – комплекс іншого (крім правового) нормативного регулювання (саморегулювання спортивних відносин суб'єктами спорту, локально-корпоративне регулювання в сфері спорту, тощо) [1, с.109].

Однак при цьому природа спортивного права, як і природа «*lex sportiva*» чітко не визначені, а тому залишається невизначеною їх взаємодія в рамках нормативного регулювання єдиної сфери спорту. Разом з тим, *lex sportiva* у багатьох країнах взаємодіє із спортивним правом як комплексом встановлених державою норм, що регулюють відносини у сфері спорту. В якості прикладу цього розглядаються італійські спортивні кодекси зі змішаною нормативною природою – правовою та неправовою (*lex sportiva*): Кодекс Вищого Суду спортивної юстиції та Кодекс Національного спортивного арбітражного трибуналу. Аналогічним є і значення швейцарського національного права щодо статусу Міжнародного спортивного арбітражного суду в Лозанні та його рішень [1, с.114-115].

У цьому автори вбачають певну аналогію з відносинами між державою та релігійними об'єднаннями, коли держава визнає автономність релігійних організацій та поважає їх внутрішні установлення, роблячи для них винятки з вимог Трудового кодексу та інших законодавчих актів. То чому не можна встановити аналогічним чином відступ від вимог законодавства для певних суспільних відносин у сфері спорту?

Є чимало прикладів, коли держава визнає і легітимізує дію *lex sportiva* та його виключний пріоритет перед спортивним правом з певного кола питань, по суті санкціонуючи (різною мірою) нормативну силу окремих нормативних комплексів з *lex sportiva*.

Найбільш яскравий приклад – імплементація нормативних установлень і вимог FIFA та UEFA як недержавних міжнародних організацій в національне законодавство при проведенні Чемпіонату Європи, Кубка конфедерацій з футболу під егідою FIFA 2013 р. і Чемпіонату світу з футболу. Інший приклад: у змаганнях з боксу, карате та інших бойових спортивних єдиноборствах сам факт нанесення побоїв та, як наслідок, нанесення шкоди здоров'ю (легкої або іншого ступеня) оцінюється не з позиції норм кримінального законодавства, як це було б за будь-якої іншої ситуації (поза рамками спортивних змагань), а в рамках саме *lex sportiva* – правил проведення таких змагань. Тобто такі ситуації виводяться з-під дії кримінального закону, що напряду законодавством не закріплено, але мовчазно визнається державою. Так само будь-яке спричинення шкоди здоров'ю спортсмена під час спортивних тренувань і спортивних змагань (під час хокейного, бейсбольного або футбольного матчу, виступів гімнастів тощо), якщо ми виключаємо *lex sportiva*, має розглядатися або як кримінальний злочин, або як виробнича травма, але не розглядається. Неможливо звести всі ушкодження здоров'ю спортсменів під час спортивних змагань або тренувань виключно до їх «самодіяльності» під власний страх і ризик, оскільки специфіка спорту є такою, що ризик такого ушкодження об'єктивно існує і має тенденцію зростати й ускладнюватися по мірі розвитку спорту.

Або специфічні покарання у спорті, що випливають із *lex sportiva*, які з точки зору санкціонованого державою закону є абсолютно нелогічними і некоректними. Коли ігнорувати при цьому пріоритетне значення *lex sportiva*, то дискваліфікація спортсмена (як міра дисциплінарної відповідальності, скажімо, за проявлення насильства щодо суперника) повинна кваліфікуватися як грубе посягання на конституційні права спортсмена (на заняття спортом, на працю тощо); і, навпаки, постає питання, на якій підставі спортсмена виведено в даній ситуації з-під дії санкцій кримінального або адміністративного законодавства. Так само встановлення виключних прав на трансляцію спортивних змагань поза розумінням значення *lex sportiva* не знаходить пояснень, оскільки в такому випадку посягало б на свободу інформації і не вкладалося б коректним чином в систему авторського права. Нарешті, така річ як спортивний контракт, як факт такої, що уже відбулася, імплементації *lex sportiva* в національне право.

Наведені приклади автори розцінюють як філософію взаємодії держави та приватного сектора – «в якості можливого формату для більш широкої взаємодії спортивного права та *lex sportiva*» [1, с. 115–117].

З нашої точки зору, характер взаємодії різних за природою норм, якими регулюються відносини у сфері спорту, необхідно досліджувати, враховуючи специфіку спорту, як одного з важливих *інститутів* у сучасному суспільстві.

Спорт є усталеною, такою, що склалася історично, формою організації сумісної діяльності, спрямованої на задоволення фундаментальної потреби суспільства у всебічному розвитку людської особистості. Його функція –

організація занять з удосконалення фізичних, психічних та інтелектуальних здібностей людини для реалізації їх у різних сферах життя, виявлення і порівняння цих здібностей шляхом спортивних змагань. Вказана функція тісно пов'язана з такими соціальними ролями, як спортсмен, тренер, спортивний суддя, вболівальник тощо. Спорту притаманні такі ознаки соціального інституту, як наявність організуючої ідеї, владність і нормативно-правовий характер. Тому він являє собою об'єктивну систему, що має внутрішню владно упорядковане життя і автономну структуру, керується спортивною владою, спрямовуючою спортивний рух на реалізацію особливих інтересів спортивного співтовариства.

Між суб'єктами спорту, їх організаціями і спортивною владою завдяки єдності мети встановлюються організаційні солідарні зв'язки щодо реалізації специфічних інституційних інтересів, які об'єктивно стають *нормою* існування усього спортивного співтовариства. Саме тому спорт, як така сфера суспільних відносин, породжує і охороняє комплекс норм, що, в свою чергу, закріплюють і стабілізують ці відносини, упорядковують їх структуру, визначають цілі й функції спорту, відношення з іншими інститутами та соціальними спільнотами і групами. У спорті існує безліч правил, якими регулюється поведінка людей у різних його видах.

При цьому взаємодіють різні види нормативного регулювання: норми права, рішення спортивних організацій, мораль, етика, спортивні звичаї і традиції. Неоднакова при цьому міра поєднання правових та інших норм щодо того чи іншого виду спорту. Правила встановлюються самі собою по мірі розвитку спорту, або свідомо формулюються, узгоджуються і проголошуються. І тільки за умови офіційного визнання спортивною спільнотою певне заняття набуває значення спорту.

З цим ми пов'язуємо визначення меж спорту в якості об'єкта права. Право не здатне регулювати усяку активність людини, пов'язану з першозначенням спорту як гри, розваги, але вона цілком може регулюватися іншими правилами.

Унормовуючи правила, якими інститут спорту регулює поведінку людей, право здійснює свою регулюючу дію на їхню поведінку у тих випадках, коли в цьому виникає потреба. У такому разі спорт виступає як *інституційний об'єкт* права, в залежності від якого визначається техніка правового регулювання спортивних відносин та специфіка предмета спортивного права [2].

Література:

1. Понкин И.В.. О корреляции *lex sportiva* и спортивного права / И.В. Понкин, А.И. Понкина // Вестник Российского университета дружбы народов. Серия Юридические науки. – 2012. – № 3. – С. 109–117.

2. Ющик О.О. Спорт як інституційний об'єкт права [Електронний ресурс] // Юридичний науковий електронний журнал Запорізького національного університету. – 2017. – № 6. – Режим доступу: http://lsej.org.ua/6_2017/6_2017.pdf

*Бостан С.К., д.ю.н., проф. (Запоріжжя, Україна)
Спасюк О.В., студентка (Запоріжжя, Україна)*

ІНСТИТУТ ПРЕЗИДЕНТА В ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНИХ КРАЇНАХ ЄВРОСОЮЗУ ТА ЙОГО «ВЗАЄМОДІЯ» З ВИКОНАВЧОЮ ВЛАДОЮ

Європейський вибір України значною мірою актуалізував проблему прискорення реформаційних процесів в країні, серед яких важливу роль відведено практичній реалізації основоположних європейських цінностей: прав і свобод людини, верховенства права і демократії. Одним із важливих чинників її вирішення є стан взаємовідносин вищих органів влади в країні як запоруки політичної стабільності, необхідної для подальшої трансформації українського суспільства у суспільство європейське. З огляду на це особливого значення набуває процес подальшого вивчення досвіду європейських країн в реалізації основоположного принципу демократії – принципу розподілу влади в організації вищих органів державної влади, визначення місця цих органів в класичній тріаді: «законодавча, виконавча та судова» влади. Але, якщо відносно реалізації цього принципу в площині законодавча та судова влада все «зрозуміло», то щодо виконавчої влади виникають запитання, адже інститут глави держави, з яким тривалий час уособлювалася виконавча влада, в сучасних умовах все більше втрачає цей статусний елемент.

Вищезазначене стосується передусім інституту президента, в політико-правовому становищі якого наочно проявляються організаційно-функціональні проблеми виконавчої влади. В цьому плані особливий інтерес, на нашу думку, представляє цей інститут в 11 постсоціалістичних країнах Центральної, Східної та Південної Європи, зокрема, в Болгарії, Естонії, Латвії, Литви, Польщі, Румунії, Словаччини, Словенії, Угорщині, Чехії та Хорватії, тобто в тих державах, котрі, як і Україна, мали спільне соціалістичне минуле, але завдяки проведеним реформам, зокрема і в інституціональній сфері, досить успішно інтегрувалися в європейське співтовариство [1].

Їх вступу в Європейський Союз сприяв зокрема і такий фактор як наявність у більшості з них історичної традиції функціонування інституту президента. Він, на відміну від більшості пострадянських країн (певним винятком тут є країни Прибалтики), функціонував: у Чехословаччині (1918–1992 рр.), Польщі (1921–1952 рр.), Угорщині (1919 р. ; 1946–1949 рр.), Румунії (з 1974 р.), Югославії (1953–1980 рр.), Латвії і Литві (1918–1940 рр.) та в ході реформ кінця 1980-х рр. був введений (або збережений наявний) у всіх вищезазначених 11 постсоціалістичних країнах. При цьому чітко простежувалася така закономірність: чим більшу роль в процесі змін грали реформована компартія або ті функціонери, що її покинули, тим потужнішим виявився інститут президентства; чим активніше діяли колишні дисиденти, тим сильніше ставав парламент [2]. Це певним чином вплинуло на порядок формування зазначеного інституту, де спочатку зберігався певний баланс: в шести країнах, зокрема, в Болгарії, Литві, Польщі, Румунії, Словенії та Хорватії

президент обирався безпосередньо громадянами, а в п'яти: Естонії, Латвії, Словаччині, Угорщині та Чехії – парламентами. З кінця 90-х років минулого століття починає домінувати тенденція прямого обрання президента, коли на відповідну виборчу система була прийнята Словаччиною (1999 р.) та Чехією (2015 р.).

Якщо конкретніше про «вплив» президента на виконавчу владу, то він визначається насамперед на основі такого критерію як поєднання або ж поділ посад глави держави і глави уряду. Важливість цього критерію полягає у тому, що від способу формування уряду багато в чому залежить організація влади в країні. Президент особисто очолює уряд, несе відповідальність за діяльність всієї виконавчої влади. За наявності ж самостійної посади глави уряду президент стоїть дещо осторонь від кабінету і тому він не може прямо відповідати за його роботу. Відповідно, по-різному будуються взаємини президента і парламенту, президента і уряду, парламенту і уряду, які у сукупності визначають форму правління в державі. Якщо президент одночасно є главою держави і главою уряду, то тут наявні ознаки президентської республіки, якщо ж посади глави держави та глави уряду «існують» окремо – ознаки змішаної або парламентської республіки.

Перед тим, як з'ясувати взаємозв'язок між цими «посадами» у досліджуваних нами країнах, звернемо увагу на те, що хоча за конституційною та політичною практикою президент апріорі визнається главою держави, чіткого правового визначення поняття президента як глави держави немає. Зокрема, з одинадцяти зазначених країн, президент вважається главою держави лише в шести: Болгарії, Естонії, Литві, Угорщині, Хорватії та Чехії. Зокрема, у Болгарії стаття 92(1) Конституції чітко визначає, що Президент є главою держави і він уособлює єдність нації і представляє Республіку у міжнародних відносинах; у Конституціях Хорватії (ст. 94), Естонії (ст. 77) та Чехії (ст.54.1) закріплено, що главою держави є Президент Республіки, який забезпечує її існування та єдність; в Угорщині стаття 9.1 Конституції визначає, що глава держави Угорщини має бути президентом Республіки, який повинен уособлювати єдність нації і охороняти демократичне функціонування держави, а стаття 77 литовської Конституції визначає Президента Республіки керівником держави, який представляє державу і виконує все, що передбачено Конституцією і законами. Конституції ж Румунії, Латвії, Словенії не використовують поняття глава держави, обмежуючись положенням про Президента держави (Румунія, Латвія), Президента республіки (Словенія).

Щодо поєднання посад «глава держави-президент» та глави уряду в цих країнах, то а ні юридично а ні фактично цього «суміщення» немає, оскільки усі ці держави мають або ж змішану (парламентсько-президентську) або ж парламентську форму правління. Натомість певний «вплив» президента на урядову владу спостерігається в конституційних нормах. Це відноситься насамперед до Польщі, Чехії та Словаччини, де глава держави-президент певною мірою наділений виконавчою владою. Так, реалізацію принципу розподілу і рівноваги законодавчої, виконавчої і судової влади, Конституція Республіки Польща вбачає у визнанні законодавчої влади за Сеймом і Сенатом,

виконавчу – за Президентом Республіки Польща и Радою Міністрів, а судову за – судами і трибуналами (ст. 10). Конституція Чехії (ст. 54.1) та Конституція Словаччини (ст.101) теж відносять владу Президента Республіки як глави держави до виконавчої гілки.

Формальна, навіть закріплена на рівні конституції, норма про належність президента до виконавчої гілки влади, ще не означає реальної влади глави держави над урядом. Реальний вплив президента на уряд, а відповідно, на виконавчу владу, зумовлений насамперед механізмом формування уряду. Важлива не тільки наявність самотійної посади глави уряду, але й розподіл повноважень, які стосуються призначення і зміщення його членів. Цей чинник має вирішальне значення з точки зору ієрархічної підпорядкованості уряду президентові або парламенту. Чим впливовіше роль президента при призначенні і звільненні міністрів, тим більше він може контролювати уряд.

Будучи в «рамках» парламентаризованих форм державного правління, президенти цих країн, на відмінну від своїх колег, наприклад, з країн СНД, не можуть «похвалитися» значним впливом на уряд. Тим не менше, за закріпленням в конституції статусом та фактичною роллю, яку відіграє глава держави в політичному житті країни можна виокремити деяких більш «сильних» по відношенню до виконавчої влади президентів. Цілком логічно, що вони є главами держав з парламентсько-президентською формою правління. З восьми таких президентів ми би відзначили президентів Румунії, Литви та Польщі.

Зокрема, Президент Румунії призначає кандидата на посаду Прем'єр-міністра і увесь склад Уряду на основі вотуму довіри Парламенту. У разі зміни складу Уряду або оголошення вакантних посад Президент відкликає з посади і призначає, за пропозицією Прем'єр-міністра, інших членів Уряду. На прохання Прем'єр-міністра він бере участь у засіданнях Уряду та головує на них, коли там обговорюються питання, що мають особливий національний інтерес, зокрема, зовнішня політика, оборона, забезпечення громадського порядку тощо (ст. 87 Конституції). Президент Литви призначає й звільняє Прем'єр-міністра, міністрів, інших державних посадових осіб, які підконтрольні йому, разом з урядом здійснює зовнішню політику тощо (ст. 84 Конституції Литви). На відміну від президентів Румунії та Литви, які «знаходяться» за межами виконавчої влади, Президент Польщі, як вже зазначалося, конституційно «пов'язаний» з виконавчою владою. Він, за визначеною Конституцією процедурою, пропонує кандидатуру Голови Ради міністрів та (після отримання останнім вотуму довіри від Сейму) призначає його на посаду. В необхідних випадках, за пропозицією Голови Ради міністрів, вносить зміни до складу Ради міністрів (п.11, ст.144; ст.154 Конституції Польщі), за необхідністю оголошує загальну або часткову мобілізацію тощо [3].

Щодо президентів інших країн цієї групи, то їх повноваження відносно виконавчої влади є характерними для країн з парламентською формою правління. Причому загальним правилом є те, що між їх «юридичними» та «фактичними» повноваженнями особливого дисбалансу немає. Винятком з цього правила є Словаччина, юридичні повноваження президента якої набагато

«сильніші», ніж його можливості фактично реалізувати їх на практиці. Зокрема, в юридичній площині, згідно з закріпленими у пп. *g*, *h*, *k* та *r* статті 102 Конституції нормами, він призначає й звільняє голову та членів Уряду Словацької Республіки, уповноважує їх керувати міністерствами й приймає їх відставку, призначає та звільняє керівників центральних державних органів вищого рівня та інших функціонерів, має право вимагати від уряду та його членів необхідну для виконання своїх завдань інформацію тощо, але в реальному політичному житті такого впливу він не має, оскільки уряд більш залежний від парламенту, ніж від глави держави.

Таким чином, аналіз взаємовідносин президентів з виконавчою владою в постсоціалістичних країнах свідчить про те, що їх роль зводиться до виконання певних кадрових процедур щодо урядової влади. Це полягає насамперед у призначенні прем'єр-міністра або ж уряду в цілому, але ніколи на власний розсуд, а тільки з урахуванням співвідношення партійно-політичних сил у парламенті. Саме факт урахування президентом цього співвідношення при формуванні уряду є однією з тих головних рис, котра вказує на домінуюче положення колективного представницького органу над одноосібним при вирішенні зазначеного питання. Це унеможливорює характерні, наприклад, для пострадянських країн, у тому, числі й України, ситуації, коли президент, дуже часто, не маючи (або порушуючи) конституційні повноваження, «втручається» у сферу виконавчої влади, яку, насправді, має реалізувати лише уряд як вищий орган виконавчої влади. Однією з причин цього, є «розмитість» розуміння місця сучасного інституту глави держави у системі розподілу влади. Оскільки ця проблема притаманна тільки державам зі змішаною та парламентською формами правління, то емпіричною базою для більш глибокого його дослідження може стати, зокрема, конституційна та політична практика постсоціалістичних країн Європейського Союзу, яка потребує подальшого вивчення.

Література:

1. Постсоциалистический мир: итоги трансформации / под общ. ред. С.П. Глинкиной : в 3 т. – Т. 1. Центрально-Восточная Европа / отв. ред. Н.В. Куликова СПб. : Алетейя, 2017. – 428 с.

2. Маслов Ю.К. Особенности функционирования Института Президента в системе власти современных стран Центральной и Восточной Европы / Ю.К. Маслов // Науковий журнал «Політикус». – 2015. – Вип. 1. – С.34–38.

3. Романюк А. Порівняльний аналіз інституту президентства в країнах Центрально-Східної Європи [Електронний ресурс] / А. Романюк // Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації. – 2012. – №3. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/847>

ІСОПОЛІТІЯ: ПИТАННЯ ГРОМАДЯНСТВА У МІЖПОЛІСНИХ ВІДНОСИНАХ ГРЕЦЬКИХ ДЕРЖАВ

Грецькі інститути дипломатії мають тривалу історію розвитку. Практика оформлення міжполісних відносин дає приклади різних міждержавних союзів і об'єднань: військові (симмахії), релігійні (амфіктонії), об'єднання грецьких полісів типу конфедерацій, або навіть, на думку деяких вчених, близькі до федеративних держав (симполітії) [1, с. 10–11], оборонні (епімахії) [2, с. 7].

Особливою рисою грецької дипломатії був інститут ісополітії. Ісополітія – пропозиція рівних громадянських прав між державами, укладена або через підписання взаємної угоди, або за допомогою обміну декретами. Прикладів таких договорів та декретів багато [3, р. 70]. Так, кінцем IV ст. до н.е. датується декрет з Мілету у відповідь на запит з Фігели, який поновлював між ними ісополітію. Більш ґрунтовна угода поєднувала Смірну і Магнезію близько 243 р. до н.е. і передбачала симполітію і поширення смірнійського громадянства на Магнезію. Приблизно в цей час під тиском Етолії Мессенія погодилася на ісополітію з аркадським містом Фігелією. Колонії також отримували привілеї ісополітії від своїх метрополій, як Кіос від Мілету близько 228 р. до н.е. [3, р. 70]. Ісополітія могла встановлюватися між двома і більше полісами, навіть між полісами і союзом полісів. У цьому останньому випадку учасникам угоди надавалося громадянство союзу, а не окремих його полісів. Ці угоди пов'язували не тільки сусідні поліси, але також держави, географічно віддалені одна від одної.

Ісополітія відома, переважно, з елліністичного періоду, проте цей інститут має глибокі корені. Сам термін зустрічається як у літературі, так і у написах з кінця IV ст. до н.е. та пізніше. Він згадується у Аристотеля [4, р. 367]. Термін ісополітія також присутній у двох декретах з Мілезії часів Олександра Македонського. У написі IV ст. до н.е. з Кірен вказується ісополітія. Страбон згадує ісополітію у цитуванні Філохоруса, і немає причин заперечувати, що сам термін походить від Філохоруса [4, р. 368].

Час появи цього інституту міжнародного права – скоріш за все, IV ст. до н.е., хоча деякі вчені вважають можливим датування його навіть VI–V ст. до н.е. [4, р. 368]. На підтвердження цього наводять дарування громадянства Афінами мешканцям Платей у V ст. до н.е. Згідно Фулідіду (3, 55, 3), Платеї захищали себе від спартанців влітку 427 р. до н.е. і забажали стати союзниками і громадянами Афін. Громадяни Платей були потенційно визнані як громадяни Афін. У зазначеному уривку сам термін ісополітія не використовується. Проте безперечним є, що умови угоди між Афінами і Платеями у цьому випадку можна вважати відповідними угоді ісополітії. У 373 р. до н.е. Афіни знову дарували ісополітію Платеям (Діодор, 46, 4).

Для ілюстрації договору ісополітії можемо навести текст угоди між Мілетом і його колонією Ольвією, укладену невдовзі після 331 р. до

н.е. [2, с. 8]. «Нижче наведені батьківські настанови для ольвіополітів і для мілетян. Мілетянин у місті Ольвії робить жертвопринесення так само, як і ольвіополіт, на тих саме вівтарях і має доступ до тих саме святилищ, на тих саме підставах, що і ольвіополіти. Мілетяни користуються ателіями (тобто вільні від сплати податків і мит. – В.Д.) на тих саме підставах, якими вони користувалися раніше. Якщо мілетянин бажає займати (в Ольвії – В.Д.) державні посади, він має звернутися до Ради; коли він буде зареєстрований, то може займати посади і повинен, як і інші громадяни, сплачувати податки. Він має право на проєдрію (займати почесні місця – В.Д.), брати участь у змаганнях, промовляти молитви на тих саме підставах, як він робить це у Мілеті. Якщо у мілетянина буде тяжба в Ольвії, він повинен мати доступ до суду, і його справа має розбиратися у п'ятиденний термін у тому ж відділенні суду, якому підлягають справи між громадянами. Усі мілетяни повинні користуватися ателіями, за виключенням тих, хто має право громадянства в іншому місті, беруть участь у його уряді та у його судових установах. Точно так і ольвіополіти повинні в Мілеті користуватися ателіями, і взагалі вони мають у Мілеті таким же чином ті права, які мілетяни мають у місті Ольвії» [5, с. 35; 6, с. 38–39].

Ісополітія надавала «потенційне» громадянство, тобто таке, яке могло бути отримане, якщо особа, якій вона гарантувалася, приїздила жити на територію відповідного поліса. Статус ісополітії давав можливість індивідам перенести своє місце проживання до іншої общини і отримати інше громадянство [7, р. 235]. Цей привілей надавав як політичні, так і соціально-економічні переваги:

- право справляти релігійні культури;
- право мати земельну власність;
- право безмитного імпорту та експорту товарів (ателія);
- право купувати або продавати товари;
- право займати або позичати гроші;
- право укладати угоди відповідно до законів полісу;
- право обробляти землю та вирощувати врожай на землях полісу, право випасати худобу;
- право займати почесні місця (проєдрія);
- право брати участь у змаганнях;
- право укладати шлюб із дочкою повноправного громадянина полісу (іноземці і метеки були позбавлені цього права) [7, р. 235, 237, 240].
- ісополітію часто дарували у поєднанні із правом асилії (притулок, захист чужоземців та їх майна) та гарантією недоторканності під час піратських нападів, особливо це характерно для ісополітій, дарованих Етолією [8, р. 131]; фактично це означало доступ до етолійського федерального суду та можливість отримання законного відшкодування у випадку завдання шкоди;
- право займати державні посади. У цьому випадку особа мала визнати себе платником податків у полісі.

Хоча цілі договорів ісополітії були різними, вони безперечно мали важливе міжнародне, політичне, соціальне і економічне значення.

1. Ісополітія використовувалася общинами для стимулювання економічного (приватного і публічного) обміну. Ф. Гуїззі аналізує тексти договорів про ісополітію з грецьких полісів Криту і приходить до висновку, що декілька критських общин використовували інститут ісополітії для активізації відносин між їх громадянами і для сприяння їх власній економіці [7, р. 236].

2. Поширення практики ісополітії Ф. Уолбанк розцінює як свідчення поширення ідей гуманізму в часи еллінізму [9, р. 235].

3. Не випадковим є те, що практика дарування ісополітії набрала особливого розмаху у міжнародних відносинах Етолійської ліги. Етолійська влада використовувала ісополітію замість прямої анексії. Цей інститут поширював етолійські впливи далеко. Особливо це мало значення стосовно держав, географічно віддалених, давало можливість їх фактичного приєднання. Або певні міжнародні домовленості не дозволяли прямої анексії. Прикладом того є контроль, встановлений Етолією над Беотією після 245 р. до н.е. Етолія дарувала ісополітію в різні часи Кеосу, Кефаленії, Чіосу, Лісімахії, Халкедону тощо. Ісополітія також використовувалася і на Пелопоннесі, де Фігалія і Месени були пов'язані із Етолією відповідними домовленостями. Багато відомостей про дарування Етолією ісополітії походить із більш пізнього періоду (II ст. до н.е.), коли Етолія використовувала період політичної нестабільності у Македонській монархії як нову можливість для експансії та для поширення своєї території в Елладі [9, р. 235–236].

Проте, очевидно, не менш важливим є те, що ісополітія була необхідна для забезпечення проти етолійської агресії. Етолія дарувала ісополітію у поєднанні з правом асилії та гарантією недоторканності під час піратських нападів етолійців [8, р. 131]. Такі гарантії надавалися багатьма державами, проте вони були особливо цінні і важливі, коли надавалися такою державою, як Етолія.

Література:

1. Щёкин Ю.В. Межполисные и межплеменные союзы Древней Греции VIII – IV веков до н. э. [Електронний ресурс] / Щёкин Ю.В. // Теорія і практика правознавства. – 2016. – Вип. 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2016_2_16

2. Гавриленко О.А. Античне міжнародне право в контексті міждержавних відносин у Північному Причорномор'ї (кінець VII ст. до н. е. – VI ст. н. е.) / О.А. Гавриленко // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». – 2014. – Т. 2. Вип. 4. – С.6–9.

3. Gruen E.S. The Hellenistic World and the Coming of Rome / Gruen E.S. – Berkeley; Los Angeles; London : University of California Press, 1984. – Vol. 1. – 800 p.

4. Stylianos P.J. A Historical Commentary on Diodorus Siculus, Book 15. – Oxford: Oxford University Press, 1998. – 624 p.

5. Русяева А.С. Ольвия Понтийская. Город счастья и печали / А.С. Русяева, М.В. Русяева. – К. : Издательский дом «Стилос», 2004. – 228 с.

6. Жебелев С.А. Милет и Ольвия / Жебелев С.А. // Северное Причерноморье. – М.–Л. : Изд-во АН СССР, 1953. – С. 38–47.

7. Guizzi F. Privat Economic Activities in Hellenistic Crete : The Evidence of Isopoliteia Treaties / Guizzi F. // From Minoan Farmers to Roman Traders: Sidelights on the Economy of Ancient Crete. – Stuttgart : F. Steiner, 1999. – P. 235-245.

8. Champion C.B. Cultural Politics in Polybius's / Champion C.B. – Berkeley; Los Angeles; London: University of California Press, 2004. – 343 p.

9. Walbank F.W. The Cambridge Ancient History / F.W. Walbank, A.E. Astin / Volume 7, Part 1: The Hellenistic World. – Cambridge: Cambridge University Press, 1984. – 655 p.

*Токарєва В.В., студентка (Запоріжжя, Україна)
Наук. нерівник: Бостан С.К., д.ю.н., проф. (Запоріжжя, Україна)*

ФРАНЦУЗЬКА «ДЕКЛАРАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА 1789 РОКУ» ЯК ДЖЕРЕЛО ІНТЕГРАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ

Загальновідомим є факт, що засадничі основи прав людини закладенні насамперед в Загальній декларації прав людини. Прийнятий 10 грудня 1948 р. у Парижі цей надважливий міжнародно-правовий документ став одним з ключових засобів правового регулювання прав й свобод людини у післявоєнному світі. Але витoki цього процесу сягають давнини і пов'язані теж із Францією, коли напередодні Великої Французької революції 1789-1794 рр. був прийнятий документ, який заложив основи системи правового регулювання та практичної реалізації прав людини. Мова йде про «Декларацію прав людини і громадянина» 1789 року [1], яка справила величезний вплив на процес боротьби проти «старого режиму» в усьому світі та сприяла правовій інтеграції «розрізнених» до тих пір прав людини і громадянина.

Французька «Декларація прав людини і громадянина» 1789 року, є, без перебільшення, визначною політико-правовою пам'яткою людства. Вона надихнула авторів: «Білля про права» в США 1791 р., «Загальної декларації прав людини» 1948 р., Конституції П'ятої Французької республіки 1958 р., укладачів інших основоположних документів з прав людини, які за своїм обсягом та змістом так її не перевершили. Інтегрувавши в себе накопичені до тих пір знання та досвід у сфері прав людини, Декларація 1789 р. сама стала тим засадничим документом, який сприяв подальшій інтеграції прав людини та появі нових фундаментальних документів з прав людини та громадянина, як у світі, та і на Європейському континенті.

Авторами Декларації, як відомо, були такі видатні суспільні діячі того часу, як Лафайєт, Мірабо, Дюпор і Муньє [2]. Роботою над документом, покликаним ліквідувати становий устрій и і стати основою конституції Франції, по суті керував генерал Лафайєт. І це не випадково, адже він був активним

учасником війни за незалежність в США, добре знайомий з «батьками-засновниками» Сполучених Штатів Америки і авторами американської конституції. Як свідчать джерела – при складанні Декларації автори використовували насамперед напрацювання Томаса Джефферсона – голови комітету з підготовки Декларації незалежності США, але на відмінну від американської Декларації – Французька була, на нашу думку, більш лаконічною і водночас змістовнішою.

Аналіз цього документу свідчить про те, що в ньому інтегрувалися «складові» кількох правових інститутів, які в майбутньому стали основою виникнення таких галузей права, як: конституційне, кримінально-процесуальне, цивільно-процесуальне.

Більше усього статей в Декларації стосувалися конституційного права. Зокрема стаття 1 проголошувала, що всі «люди народжуються і залишаються вільними і рівними у правах». Автори Декларації виходили з того, що людина як істота, від природи наділена природними і невідчужуваними правами, і тому «зневага до них є, «причинами суспільних бід і пороків урядів».

В статті 2 визначалося, що мета кожної держави полягає в забезпеченні природних і невідчужуваних прав людини. «Метою кожного політичного об'єднання, – зазначалося в ній, – є збереження природних і невід'ємних прав людини. такими є свобода, власність, безпека і спротив пригнобленню» Поставивши на перше місце в переліку природних прав людини свободу і власність, декларація втілила відому думку Вольтера: «Свобода і власність – ось крик природи».

В 3 статті була здійснена своєрідна «націоналізація» державної влади: «Увесь суверенітет належить нації. Жодна установа, жодна особа не може здійснювати владу, яка не виходить явно від нації». Стаття 15 же давала колективне право суспільству вимагати від кожного представника влади звіту про його управлінську діяльність.

Декларація проголошувала ряд першочергових для закріплення демократичного ладу політичних прав і свобод громадян. В цьому плані однією з основних її ідей, яка не втратили свого прогресивного значення і сьогодні, була ідея законності. Якщо в епоху абсолютизму право базувалося на принципі: «дозволено, тільки те що дозволено», то в статті 5 вже закріплено, що «закон може забороняти лише дії, шкідливі для суспільства. Все, що не заборонено законом, те дозволено, і ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законом».

В статті 6, проголошується, що усі громадяни мають право брати участь особисто або через своїх представників в створенні закону. «Закон, – визначалося в ній, – є виразом загальної волі. Усі громадяни мають право брати участь особисто або через своїх представників у його створенні. Він має бути однаковим для усіх, захищає він чи карає. Усі громадяни рівні перед ним і тому мають у рівній мірі доступ до всіх посад, місць і занять, відповідно до їх здібностей і без будь-яких розрізень, крім тих, що обумовлені їхніми чеснотами і талантами».

Ідея законності дістала своє закріплення також і у вигляді загальних принципів організації державної влади, і насамперед у розподілі влади. Відповідно до статті 16 «суспільство, в якому не забезпечуються гарантії прав та відсутній поділ влади, не має конституції».

Інститути кримінально-процесуального права були закріплені в 7, 8 та 9 статтях Декларації.

В статті 7, зокрема, було зазначено, що «ніхто не може бути обвинувачений, затриманий або ув'язнений інакше, як у випадках, визначених законом, і у встановленому ним порядку. Той, хто домагається, віддає, виконує або примушує виконувати свавільні накази, підлягає покаранню, але кожен громадянин, викликаний або затриманий відповідно до закону, мусить негайно коритися: він робить себе винним, якщо чинить опір».

В статті 8 чітко формулювалися принципи нової кримінальної політики, які пізніше були виражені у класичних формулах: «немає злочину і покарання без вказівки на те в законі» і «закон не має зворотної сили». Конкретно в цій статі було закріплено, що «закон встановлює лише ті покарання, які безумовно і очевидно необхідні; ніхто не може бути покараний інакше, ніж на підставі закону, ухваленого і оприлюдненого до скоєння злочину, і правомірно застосованого».

У статті 9 зазначалося, що «кожна людина є невинуватою, доки її не визнано винною, тому у разі необхідності затримання, будь-яка надмірна суворість при його здійсненні повинна каратися жорстокими репресіям зі сторони закону». У такий спосіб, на зміну середньовічним уявленням про вину підозрюваного прийшла «презумпція невинуватості», тобто принцип який базується на ствердженні, що «особа вважається невинною, поки не встановлено зворотне». З іншого боку, кожен громадянин, затриманий в силу закону, мав би беззаперечно коритися, інакше понесе за це відповідальність.

І нарешті, один з головних інститутів цивільного і цивільно-процесуального права – права власності був закріплений в 17-й, останній статті Декларації. «Оскільки власність є недоторканою і священним правом, – зазначалося в ній, – ніхто не може бути позбавлений її інакше, ніж у разі очевидної, юридично встановленої суспільної необхідності і за умови справедливого і попереднього відшкодування». Закладена в цій статті «юридична формула», стало фундаментальною основою вирішення питань власності в майбутньому.

Підсумовуючи, можна констатувати, що весь подальший розвиток прав людини і громадянина так чи інакше відчувало і продовжує відчувати на собі сприятливий вплив цього історичного документа. Декларація 1789 р. внесла суттєвий внесок у практику правового регулювання і прав і свобод людини і тому, стало тим ядром на основі якого здійснюються правові інтеграційні процеси в сучасному світі взагалі та в Європі зокрема.

Література:

1. Конституанта [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://constituanta.blogspot.ru/2011/02/1789.html?m=1>
2. Демьянов А.А. Клуб 1789 года. Люди и идеи / А.А. Демьянов // Французский ежегодник 2001. М., 2001. С. 165–186.

*Бурденюк І.О., студентка (Запоріжжя, Україна)
Наук. нерівник: Бостан С.К., д.ю.н., проф. (Запоріжжя, Україна)*

З ДОСВІДУ ІНСТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ТОТАЛІТАРНОГО ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ

Двадцяте століття увійшло в історію як вік тоталітаризму. Це був час, коли в багатьох, особливо європейських країнах, шляхом тотальної регламентації суспільного та приватного життя державна машина повністю підпорядкувала себе особу. Поняття тоталітаризм (від пізньолатинського *totalis* - весь, цілий, повний) вперше було використано в 1923 році лідером італійської антифашистської опозиції, ліберальним демократом – Джовані Амендолою, який в 1926 році був вбитий бойовиками «фашио-комбатанто».

Основними ознаками тоталітаризму є:

- офіційна ідеологія, яка охоплює всі сфери суспільства, і яку підтримують усі його громадяни;
- такій ідеології властиве неприйняття старих порядків і заклик до побудови нового світу, якщо треба, то й насильницьким шляхом;
- єдина партія, яку, як правило, очолює одна людина, диктатор, і до складу якої входить відносно невелика частина населення;
- таку партію організовано за олігархічним принципом, і вона або стоїть над бюрократичною державною організацією, або тісно з нею взаємопов'язана;
- репресивний поліцейський контроль для збереження панівного положення партії та забезпечення впливу вождя;
- цілковитий контроль партії над засобами масової інформації; підпорядкування збройних сил волі партії та її вождя; централізоване керування економікою за допомогою бюрократичного апарату [2].

Також до ознак можна віднести повне панування держави над особистістю, суспільством, одержавлення усіх легальних громадських організацій, необмежені законом і не підпорядковані закону владні повноваження, фактична ліквідація формально проголошених прав і свобод; тотальний контроль, політична цензура, репресії, масовий терор тощо [3].

Тоталітарними можна вважати режими у нацистській Німеччині, в СРСР (сталінський період), у Китаї за часів правління Мао Цзедуна, у Камбоджі за часів правління Пол Пота, в Італії за часів правління Муссоліні та деякі інші [1].

Варто відзначити, що одним з найжорстоких тоталітарних режимів в історії людства – це режим нацистської Німеччини. Його становлення безпосередньо пов'язане з ім'ям Адольфа Гітлера (Шикльгрубера) та його однопартійців. Його політична біографія починалася з того, що у вересні 1919 р. під номером 55 він був зачислений у ряди Німецької робітничої партії, котра скоро була перетворена на Націонал-соціалістичну (звідси і назва нацистська) робітничу партію Німеччини. На виборах у президенти 1932 року А. Гітлер набрав 13,5 млн. голосів, що було серйозною заявою для подальшої політичної боротьби. У листопаді 1932 р. відбулася секретна нарада промисловців і банкірів, котрі звернулися до президента Німеччини

Гінденбурга з закликом передати вождеві нацистів посаду канцлера імперії. Главі держави довелося поступитися, і 30 січня 1933 р. Гітлер став канцлером, тобто головою уряду.

В 1933 р., замість демократичного режиму Веймарської республіки, остаточно встановлюється нацистська диктатура: уся вища державна влада зосереджувалася в руках однієї особи – Гітлера, який поєднував посади президента, рейхсканцлера, фюрера нацистської партії, верховного головнокомандувача тощо.

Приходячи до влади нацисти, починають претендувати на роль партії порядку, яка творитиме новий тисячолітній рейх. Для цього повною мірою були задіяні ідеологічні гасла: «кров, ґрунт, доля» (триєдність: «раса, територія, життєвий простір»), «одна партія – один рейх – один фюрер» тощо; згорталася парламентська демократія, розпускалися основні партії, ліквідувалися більшість демократичних прав і свобод. Зокрема, в заснованому в 1934 році Народному трибуналі з особливо небезпечних державних злочинів обвинувачений повинен був доводити свою невинність сам, а в особливому підрозділі Верховного суду, що діяв в 1939-1942 роках, пред'явлення позову здійснювалося в обхід судів нижчих інстанцій.

Зі започаткуванням стандартної практики визначати результат справи до початку судового процесу, в Німеччині зникла остання ознака незалежності суддів, а юридична система нацизму – повністю втратила зв'язок з законністю. Про це наочно свідчить те, сотні тисяч громадян Третього рейху були засуджені за інакомислення, за небажання підтримувати війну або за критику на адресу націонал-соціалізму. Станом на початок 1945 року кількість злочинів, які були віднесені владою до категорії «державних злочинів зросла на понад 40%, так само зросла і загальна кількість страт.

Результатом таких процесів юридичної та державної інституціоналізації тоталітарного режиму стало, з одного боку, нищення системи охорони прав і свобод людини і громадянина (адже як суди, так і інші правоохоронні органи перетворювалися на механізми обмеження прав громадян і насилля), а з іншого – спотворення змісту самих цих прав і свобод громадян. З формальної точки зору тоталітарна держава містить у собі норми, які встановлюють цілий ряд прав громадян. Утім зазначена формально-юридична наявність законодавчо закріплених прав громадян не може бути витлумачена як інститут прав людини у точному значенні цього терміна, оскільки у тоталітарних режимах ці права, по-перше, є завжди обмеженими, по-друге – через розрив між поняттями «права» та «свободи» ці юридично закріплені права часто обертаються обов'язками (як приклад можна навести передбачене в СРСР право на працю, яке за причини свободи використовувати це право або не використовувати його, по суті, перетворилося на обов'язок кожного працездатного громадянина), по-третє – поряд з системою зазначених прав не розбудовується відповідна система гарантій їх дотримання і захисту з боку держави.

Чому це стало можливим? Це стало можливим тому, що за умов зміни співвідношення між правом і політикою спотворюються функції права і правові інститути. Зокрема, якщо для демократичних політичних режимів діє

правило пріоритету права, у тоталітарних же право перетворюється на засіб реалізації політичної волі, а його принципи стають похідними від принципів політичної доцільності та політичної (або будь-якої іншої) боротьби. А отже політика стає одночасно і джерелом і творцем права.

Тому серед дослідників тоталітаризму переважає думка, що тоталітарні режими інституціоналізуються не у правовий, а у силовий або насильницький спосіб. Проте ми вважаємо, що було б цілком логічно говорити про «правову інституціоналізацію» такого типу політичного режиму, адже тоталітарна влада, як наочно свідчить вже накопичений досвід, ніколи остаточно не відмовляється від права. Тоталітарні держави мають конституції, розвинену систему законодавства, що окремими дослідниками ідентифікується навіть як «тоталітарне право». Ця система покликана стабілізувати даний політичний режим, посилювати його, не допускати появи будь-яких тенденцій, які б могли послабити рівень або силу цього політичного режиму. Воно покликане «підтримувати» цей політичний режим, не допускати появи будь-яких тенденцій, які могли послабити його. При цьому право, з одного боку, формально закріплює певний статус людини і громадянина (але, насправді, такий статус виявляється лише фікцією), а з іншого – руйнує будь-які основи для розвитку громадянського суспільства (як приклад, право та правова система Третього Рейху).

Отже, тоталітаризм явище, якому немає місця в цивілізованому суспільстві. Головний урок цього найжорстокого політичного режиму полягає в тому, що він не зникає безслідно, він може підняти голову і взяти реванш. Тому про минуле треба пам'ятати не тільки історикам, але й усім політикам, насамперед нашим, які дійсно хочуть дійсно наблизити Україну до європейських демократичних стандартів. В їх програмах наряду з першочерговими питаннями економіки, державного устрою, соціальної політики, важливе місце має займати цілеспрямована політика подолання наслідків тоталітаризму.

Література:

1. Чабанна М.В. Авторитаризм і тоталітаризм. Уявна подібність та сутнісна різниця / М.В. Чабанна // Політичний менеджмент. – 2003. – № 2. – С. 83–92.
2. Чабанна М.В. Дослідження сутнісних рис тоталітарного режиму та зіставлення його різновидів у межах теорії тоталітаризму / М.В. Чабанна // Наукові записки. Том 69. Політичні науки. – 2007. – № 2. – С. 11–16.
3. Бондарева К.В. Трансформація права та його інститутів у тоталітарних політичних режимах / К.В. Бондарева // Юридична Україна. – 2012. – № 10. – С. 11–17.

*Грунічева Ю.В., студентка (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Саміло Г.О., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)*

СОЦІАЛЬНА ЦІННІСТЬ ПРАВА ЯК ОСНОВНОГО РЕГУЛЯТОРА СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Одним із головних інструментів, що здатні забезпечити нормальне функціонування суспільства, організованість та злагодженість суспільного життя, його протистояння беззаконності, є право.

Як соціально значуще надбання суспільства право являє собою високоєфективний та дієвий соціальний регулятор. Завдяки його унікальним властивостям суспільство отримало загальнообов'язкову, гарантовану та забезпечувану державою систему норм поведінки, що є постійним гарантом стабільності суспільства, його моральних та ціннісних орієнтирів.

Актуальність даної теми зумовлена тим, що право, як явище, забезпечує злагоджену діяльність найрізноманітніших форм соціальної активності. Воно виступає одним із найважливіших факторів розвитку суспільства і соціального процесу.

Дане питання освітлювали у своїх працях такі відомі вчені, як О.Ф. Скакун, О.Г. Данильян, В.В. Шкода, Ф.А. Хаек, С.І. Максимов та інші.

Історичні дослідження та здобутки сучасної практики дійшли висновку, що частіше за все право розуміється як воля правлячої верхівки, що отримала силу закону. Ця теза підтверджується й тим, що право як за своїм ціннісним сенсом, так і за іншими показниками, існує та розвивається у свій власний спосіб при різних політичних режимах.

Хоча в кожній державі право займає власну, відмінну від інших ланку, та кожне суспільство у свій власний спосіб трактує право та приписує йому відповідну систему ціннісних орієнтирів, важко уявити суспільство, що існувало б без правової системи. Соціальна значущість кожної галузі права в кожному конкретному випадку проявляється як конкретний історичний факт. Аксіологічний прояв права неможливий поза сферою діяльності правових суб'єктів. Сама його суть формується під впливом організаційних сил, що відповідають інститутам, що зумовлюють створення, реалізацію та контроль за дотриманням правових норм.

Знання та розуміння основних прав людини є важливим для кожного громадянина. Активна правова позиція допомагає особі реалізувати власні можливості в умовах соціальної дійсності, захистити власні права, свободи в разі їх порушення, зайняти високе місце у соціальній сфері. Правові знання дуже важливі як пересічним громадянам, так і науковцям, винахідникам, викладачам, аспірантам, студентам на кожному етапі їх діяльності, задля захисту плодів власної праці.

З погляду деяких науковців, право виступає у своєму власному аксіологічному вимірі. Воно відмінне від інших ціннісних форм, моральних та релігійних устоїв, бо має особливу форму вираження та нормативного закріплення. Ще одною відмінністю правового поля від інших суспільних

надбань, є забезпеченість виконання норм права державою, що не є властивим для інших людських цінностей.

У найбільш загальному вигляді під правовими цінностями розуміються властивості (ознаки) права, істотно значущі для людей. До них належать передусім невід'ємні атрибути права - свобода, рівність, справедливість. У своєму конкретному виразі правові цінності з'являються як юридичні нормативні акти, як правосвідомість соціального суб'єкта, його вчинки, значущі і для самого суб'єкта, і для інших [1, с.160].

Важливо зауважити, що суспільство на сучасному етапі його розвитку не існує поза правовим впливом держави. Ухвалений закон, прийнята постанова, рішення суду завжди виступає як обов'язкова ціннісна установка. Таким чином, право має певний імперативний вплив на формування ціннісних орієнтирів суспільства.

Бо ж суспільні відносини, не врегульовані правовими нормами, часто переростають у свавілля, де інтереси одних суб'єктів превалюють над інтересами інших. Під крилом державного регулювання будь-яка соціальна активність існує в регламентованому нормативним актом вигляді, де чітко визначаються суб'єктивні права учасників правовідносин, їх обов'язки, гарантії, що забезпечують здорове функціонування таких відносин. Необхідність такої активної участі держави в практично будь-яких суспільних відносинах між суб'єктами зумовлена необхідністю регулювання таких відносин з метою їх здорового існування, вирішення можливих протиріч між суб'єктами та нормативною регламентацією тих чи інших важливих процедур.

Право є особливим суспільним явищем, що покликане внести в суспільство організованість та порядок, засновані на началах справедливості, рівності, законності, гуманності та соціальної свободи.

Право в життєдіяльності суспільства і людини виступає і як основа його самотворення в історії, і як форма реалізації творчості людини, і як гарантія свободи та відмежування від варварства і несправедливості. Аналіз природи правових цінностей ієрархії, а також виявлення цінності права дозволяють перейти до обґрунтування ідеї права як ідеї волі і розгляду права як форми волі [1, с. 163].

Право як цінність повинно виступати для людей вищим принципом, і під його началом повинні формуватися інші соціальні інститути. Право в життєдіяльності суспільства і людини виступає і як основа його самотворення в історії, і як форма реалізації творчості людини, і як гарантія свободи та відмежування від варварства і несправедливості. Аналіз природи правових цінностей ієрархії, а також виявлення цінності права дозволяють перейти до обґрунтування ідеї права як ідеї волі і розгляду права як форми волі [2, с. 130].

Якщо право – явище соціально значуще, то цілком природно бачити в його властивостях та ознаках правові цінності – досягнення державної культури, що відображають позитивний потенціал права, його внесок в регулювання життя суспільства, відповідність рівня його розвитку потребам суспільства загальносвітовим стандартам.

Підсумовуючи вищесказане потрібно зазначити, що соціальна цінність права як основного регулятора суспільних відносин полягає у тому, що воно, реалізуючи суспільну заінтересованість, регулює їх відносини, поліпшує реалізацію найрізноманітніших форм правовідносин, що є головною рушійною силою розвитку як правової системи, так і суспільства в цілому.

В умовах розвинутого суспільства не існує іншої системи соціальних норм, що забезпечувало б ефективне регулювання політичних, економічних, господарських, соціальних та інших суспільних відносин, що б відповідали при цьому загальноновизнаним принципам людського буття. Роль права як регулятора суспільних відносин зростає в умовах розвитку в Україні правової демократичної держави, бо право служить важливим чинником соціального прогресу.

Література:

1. Філософія права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, С.І. Максимов та ін. / за ред. д-ра філос. наук, проф. О.Г. Данильяна. – Харків: Право, 2009. – 208 с.
2. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. – Харків: Консум, 2001. – 656 с.
3. Волинка К.Г. Теорія держави і права: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2003. – 240 с.
4. Теорія держави і права: навч. посібник / упоряд. Л.М. Шестопалова. – К.: Прецедент, 2004. – 224 с.

Задорожний Ю. А., к.ю.н., доц. (Київ, Україна)

ТЕОРЕТИКО-ІСТОРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РУСЬКОЇ ПРАВДИ

Актуальність дослідження теоретико-історичні особливості формування Руської Правди в умовах розвитку євроінтеграційних процесів не викликає сумніву. Дана проблема в науковій літературі досліджувалася Є.О. Харитоновим, Ю.Г. Гошком, Ю.Л. Проценком, Л.А. Луць. Проте в їхніх наукових працях не спостерігається єдності думок щодо визначення ролі і значення впливу на вітчизняне кодифіковане законодавство нормативно-правових актів інших держав.

Безперечно, успішна уніфікація законодавчої бази України до європейських правових стандартів неможлива без здійснення об'єктивних наукових обґрунтувань витоків нормотворчої діяльності на теренах нашої держави. Дослідження історичної законодавчої бази сприятиме як удосконаленню чинного законодавства України, так і недопущенню помилок в процесі його подальшої адаптації до європейського права. З огляду на зазначене вище метою є дослідження напрямків та способів впливу

законодавства інших держав на формування Руської правди – першого кодифікованого акту на теренах України.

Одним із найважливіших джерел давньоруського права XI–XIII ст. є «Руська Правда», яка, на жаль, не дійшла у своїй первісній формі до наших часів. З появою даного зібрання юридичних норм ми можемо пов'язувати перші кроки держави, спрямовані на здійснення кодифікації права в цілому. На думку Ю.Л. Проценка, «Руську Правду» можна «определить как кодекс частного права: все ее субъекты являются физическими лицами» [1, с.36]. По-суті, дане джерело було збірником норм звичаєвого права, законів та судових рішень, які приймалися в Київській Русі. Зауважимо, що в спеціальній літературі «Руська Правда» відома у трьох редакціях: Коротка, Розширена та Скорочена. «Руська Правда» є надзвичайно важливим джерелом права, яке впродовж кількох століть відіграло ключову роль в процесі регулювання доволі широкого об'єму суспільних відносин. Безперечно, це є свідченням того, що Правда є правовим джерелом, яке відзначається досить високим рівнем юридичної техніки. Зауважимо, що в юридичній літературі думки науковців стосовно впливу права інших держав на перший кодифікований збірник Київської Русі розділилися. Так, одні дослідники вважають, що впливу на «Руську Правду» з боку права інших держав не було [2, с. 212]. Разом з тим, відомий російських вчений М.М. Карамзін, досліджуючи дану проблему стверджував, що русичі «получили свои уставы от скандинавов». Ю.Л. Проценко повністю відкидає думку про можливість привнесення скандинавського права, наголошуючи на тому, що ця теорія позбавлена будь-якого обґрунтування [2, с 14]. Ми визнаємо цю думку слушною, оскільки рівень економічного, культурно-соціального розвитку народів північної Європи був значно нищий, ніж в Київській Русі.

Разом з тим, значна кількість дослідників не заперечувала використання норм права інших держав в процесі укладання Правди. Серед них був і видатний український вчений М. Грушевський. В цілому він не заперечував запозиченні права, проте наголошував на його «другорядному значенні», зауважуючи, що першооснову «Руської Правди» становить звичаєве право східних слов'ян [2, с. 213]. Про вплив візантійського права на «Руську Правду» наголошується і в працях сучасних вітчизняних науковців, як-от: Р. Лащенко та Я. Щапова тощо. Інші науковці звертають увагу на деяку подібність давньоруських та варварських норм права. На думку професора Є.О.Харитонова, варварське право в період Раннього Середньовіччя мало «римсько-правове забарвлення» [2, с. 212]. І це було цілком закономірно, оскільки рівень правової культури Риму був значно вищий, ніж середньовічних європейських держав, частина з яких утворилась на території римської імперії.

З іншого боку, звичайний характер «Руської Правди» не виключає можливість запозичення окремих правових норм та ідей інших держав. Підтвердити чи спростувати дане твердження можливо шляхом здійснення порівняльного аналізу норм «Руської Правди» та римського права.

В процесі здійснення порівняльного аналізу інституту права власності Київської Русі та Римської держави було виявлено подібність деяких положень щодо регулювання майнових відносин. Наприклад, власник будь-якого майна

як за руським, так і за римським законодавством мав право не лише вільно розпоряджатися своїм майном, але отримувати прибутки з майна, вимагати судового захисту від незаконного посягання, вступати в договори з приводу майна тощо.

Велика кількість статей в Правді регламентували зобов'язальні відносини. Так, відповідно до ст. 83 Розширеної редакції Руської Правди притягувалась до вищої міри покарання особа, яка вчинила підпал сховища зібраного урожаю. Закони XII таблиць веліли страчувати того, хто підпалював сховища або складені біля них скитри хліба. Суворість покарання за знищення хліба як в Римській імперії, так і на Русі опосередковувалося підвищеною суспільною небезпекою втрати стратегічного продукту харчування.

Разом з тим, спільним для законодавства двох держав є встановлення обмежень щодо стягнення відсотків за договором позики. Наприклад, ст.ст. 47–52 Розширеної редакції Руської Правди регламентували встановлення 20 % за позику терміном до року і 50%, коли термін займу сягав більше року. Публічною владою Риму також було встановлено максимальний розмір відсотків за договором позики. Вперше такі обмеження встановлювались ще Законом XII таблиць, щоб «ніхто не брав більше одного відсотка на місяць», в той час як до цього бралось за бажанням багатих.

В цілому зауважимо, що в зобов'язальному праві цих двох держав простежується подібність не лише тих чи інших видів існуючих договорів (міни, позики, зберігання та ін.), але й підстав їх виникнення (на основі договору чи делікту), забезпечення виконання зобов'язань (неустойка, застава, завдаток) тощо. Зазначене вище дає підстави стверджувати можливість рецепіювання окремих положень римського права Київською Руссю.

Доволі тісно пов'язаний із зобов'язальним та речовим правом інститут спадкування, який встановлював різні способи переходу майна від померлого до спадкоємця. Відомо, що як на Русі, так і в Римі існувало два способи отримання спадщини: за законом та за заповітом. В ст. 92 Розширеної редакції Правди було виокремлено не лише згадані способи спадкування, але й встановлювалась норма згідно з якою діти отримали виключне право спадкування у випадку відсутності заповіту. Надавалась перевага дітям, у порівнянні з матір'ю щодо спадкування майна і в римському праві.

Значний вплив на регулювання шлюбно-сімейних відносин в Руській державі мала церква. Розширена редакція Правди щодо регламентування даних відносин, на думку Я.М.Щапова, «в отличии от текста XI в. здесь нашли большое применение византийские нормы» [3, с. 310], які в своїй основі були запозичені з римського права. Так, батько як в Римі, так і на Русі мав необмежену владу над своїми дітьми, а саме: продати (особливо в голодні роки), вбити, віддати за борги. Водночас зауважимо, що суворість даних норм дещо пом'якшувалась суспільною мораллю та громадським осудом. Отже, порівняльний аналіз статей Руської Правди та римського права дає підстави для встановлення подібності ряду юридичних норм, що не виключає можливості їх запозичення руським правом.

Водночас зауважимо, що «Руська Правда», будучи першим кодифікованим юридичним актом східних слов'ян, створила основу для формування та розвитку системи права на теренах України. Проте навала монголо-татарської орди в першій половині XIII ст. спричинила переміщення політичного, економічного та культурного центру із Подніпров'я до Галицько-Волинського князівства, в якому продовжувала діяти Правда. Вона нормувала всі суспільні і приватні відносини аж до 1340 р. Рецепція римського права, на думку О.Ф. Скакун, хоча й опосередкована, спостерігається в князівських грамотах періоду Галицько-Волинської Русі [4, с. 29].

Після занепаду Галицько-Волинського князівства переважна частина українських земель, починаючи з XIV ст., внаслідок «тихої експансії» поступово «увійшла» до складу Великого князівства Литовського. В якому аж до початку XVI ст. основним джерелом права була «Руська Правда», яка, як ми вже зауважували, зазнала значного впливу римського. Отже, зазначене вище дає підстави стверджувати наступне:

а) «Руська Правда», створювалася шляхом органічного поєднання та використання власного звичаєвого права та запозичення окремих норм права європейських держав, переважно римського походження;

б) запозичення іноземного права відбувається переважно шляхом його переробки і пристосування до нових суспільно-економічних умов та органічного вживлення у власне законодавство;

в) запозичення норм, інститутів, ідей римського права забезпечило достатньо високий рівень юридичної техніки створюваних кодифікованих актів, спроможних регулювати широке коло правовідносин переважно цивільно-правового характеру.

Література:

1. Проценко Ю.А. Древнерусское государство и право / Ю.А. Проценко. – Волгоград: Издательство ВолГУ, 2000. – 60 с.
2. Харитонов Є.О. Історія приватного права Європи: Східна традиція. / Є.О. Харитонов. – Одеса: Юридична література, 2000. – 260 с.
3. Щапов Я.Н. Княжеские уставы и церковь в Древней Руси XI - XIV вв. / Я.Н. Щапов – М. : Издательство «Наука», 1972. – 338 с.
4. Скакун О.Ф. Правова система України на правовій карті світу. / О.Ф. Скакун – Харків: «Еспада», 2004. – 454 с.

Риндюк В.І., к.ю.н., доц. (Київ, Україна)

АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА: ДО СПІВВІДНОШЕННЯ З ДЕЯКИМИ БЛИЗЬКИМИ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИМИ ПОНЯТТЯМИ

В юридичній літературі, коли йдеться про діяльність, пов'язану з наближенням, приведенням національного законодавства у відповідність з

європейськими правовими стандартами, використовується цілий ряд різних термінів, що позначають однорідні, подібні поняття. Зокрема, вказаними термінами є такі як «адаптація», «уніфікація», «акультурація» законодавства.

Для визначення співвідношення між зазначеними поняттями, звернемося, перш за все, до тлумачного словника української мови: поняття «адаптація» тлумачиться як пристосування організмів, органів чуття до умов існування, до оточення; настроювання системи на умови застосування; звикання кого-небудь до нового середовища, за нових умов (роботи, побуту і т. ін.) [1, с. 11]; «уніфікація» – зведення чого-небудь до єдиної форми, системи, єдиних нормативів [1, с. 1508]; «акультурація» – процес, у перебігу якого контакти між різними культурними групами приводять до набуття нових зразків культури однією з них або, можливо, обома разом із повним або частковим сприйняттям іншої культури; будь-яке передавання культури від однієї групи іншій, зокрема від одного покоління іншому [1, с. 19].

Таким чином, аналіз словникових значень зазначених термінів дає можливість зробити висновок, що вони є близькими, однорідними та використовуються для позначення діяльності спрямованої на приведення певних об'єктів у стан відповідності до чогось (зокрема до інших об'єктів), тобто спільним для них є надання певним об'єктам однаковості, приведення об'єктів до певних норм, стандартів, певних зразків, наближення, пристосування до чогось тощо.

Більш точного значення зазначені терміни набувають уже в поєднанні з терміном, що позначає об'єкт, на який спрямована ця діяльність; зокрема в словосполученні зі словом «законодавство». Відрізняються зазначені терміни, очевидно, об'єктом, з яким необхідно досягнути відповідності, наближення, а також мова може йти про досягнення різного ступеня відповідності, наближення тощо до вибраного об'єкта.

Найбільш широким за об'ємом зазначеного ряду термінів виявляється поняття правової акультурації, яке слід тлумачити як зближення елементів правових систем. Так, в підручниках з теорії права поняття «правова акультурація» визначається як універсальний закономірний зв'язок між правом синхронно функціонуючих національних систем, який виражається у взаємному запозиченні (перенесенні і пристосуванні) ціннісних правових елементів однієї культури іншою, що призводить до їх уніфікації (конвергенції). І.М. Ситар пише, що під правовою акультурацією необхідно розуміти засвоєння і використання правових цінностей, норм, інститутів, процедур, рішень, форм і видів діяльності інших правових культур, правових систем, правових сімей. Правова акультурація може здійснюватися владою за допомогою законодавчих змін або судової практики. Аспектами акультурації вважаються: встановлення єдиних правил гри в загальному економічному, політичному та інформаційному просторі; орієнтація на західні стандарти свободи, демократії і прав людини тощо [2, с. 165–166].

Наступним терміном за об'ємом очевидно буде термін «адаптація», що тлумачаться як зближення національного законодавства з правовою системою Європейського Союзу. Великий енциклопедичний юридичний словник трактує адаптацію законодавства (лат. adaptation – пристосування, від adaptare

приспосовувати, прилагоджувати) як форму правової гармонізації, сутність якої полягає в узгодженні та пристосуванні нормативно-правових актів національного законодавства до міжнародних, європейських або внутрішньодержавних правових стандартів [3, с. 16]. Відповідно, гармонізація законодавства визначається як процес цілеспрямованого зближення та узгодження нормативно-правових приписів з метою досягнення несуперечливості законодавства, усунення юридичних колізій, дотримання міжнародних, європейських та національних правових стандартів. При цьому зазначається, що гармонізація законодавства є важливим способом правової інтеграції та відбувається у різних формах (адаптація законодавства, імплементація, стандартизація та ін.) і може передувати уніфікації законодавства або ж застосовуватися тоді, коли потреби в такій уніфікації немає [3, с. 132].

Разом з тим, І. Яковюк зазначає, що для позначення процесів, пов'язаних із приведенням національного права у відповідність із правом ЄС, у юридичній науці використовується достатньо широкий арсенал термінів, а саме: адаптація, апроксимація, гармонізація, зближення, імплементація, інтеграція, рецепція, трансформація, узгодження, уніфікація тощо [4, с. 32–33]. С.В. Грищак додає ще до цього переліку транспозицію та координацію [5, с. 274].

Слід погодитися з висновком Л. Грицаєнко, що вітчизняні науковці для позначення одного і того самого процесу використовують різноманітну термінологію. Однак усі зазначені процеси: адаптація, гармонізація, транспозиція разом із уніфікацією тощо є засобами юридичної (правової) інтеграції. Відрізняються вони інструментами та рівнем ідентичності змісту правових норм [6, с. 26]. Наприклад, О.В. Волошенюк зазначає, що якщо гармонізація передбачає усунення суттєвих протиріч між джерелами національного та міжнародного права при збереженні певних особливостей, то уніфікація спрямована на створення одноманітних, ідентичних правових норм [7, с. 5]. С.В. Грищак визначає транспозицію як процес прийняття, внесення змін чи скасування правових норм з метою досягнення ідентичних правових наслідків з відповідними актами законодавства Європейського Союзу. Транспозиція може означати копіювання тексту законодавчого документа дослівно в національне законодавство або посилання на міжнародне вживане положення у національному законодавстві. Відповідно, координація – процес узгодження тієї частини національного законодавства та практики його застосування, по якій наближення або транспозиція є неможливими або непотрібними [5, с. 274-275].

На законодавчому рівні поняття “адаптація законодавства” визначено в Законі України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» (редакція від 01.10.2011 р.) як процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність з *acquis communautaire* (правовою системою Європейського Союзу). Разом з тим, в тексті Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони використовуються також поряд з терміном «адаптація законодавства» такі синоніми як «сумісність з

acquis ЄС» (ч. 1 ст. 114 Угоди) та «нормативно-правове наближення» (додаток XVII до Угоди) тощо.

Щодо терміну «уніфікація», то останній переважно використовуються в юридичній науковій літературі для позначення процесів зближення законодавства в межах певної галузі (цивільного, кримінального, виборчого законодавства тощо). Так, юридична енциклопедія визначає поняття уніфікація в праві (франц. unification, від лат. unus – один і facere – робити) як процес приведення чинного права до єдиної системи, усунення розбіжностей і надання одноманітності правовому регулюванню подібних або близьких видів суспільних відносин [8, с. 215].

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що у юридичній науці для позначення діяльності по зближенню національного законодавства з правовою системою ЄС використовується досить широкий набір термінів без чіткого визначення їх змісту. Для уникнення термінологічної плутанини та використання такої невинувато значної кількості термінів, що позначають подібні поняття, доцільно було б на законодавчому рівні чітко визначити термінологію пов'язану з діяльністю по зближенню національного законодавства з правом ЄС залежно від об'єкту та ступеня зближення, який має бути досягнутий. Адже однією із ключових вимог до юридичної термінології є її однозначність (чітка змістовна визначеність) та єдність (для визначення одних і тих же понять мають застосовуватися одні й ті ж терміни).

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел. - К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Ситар І.М. Акультурація у праві (теоретичні, культурологічні та антропологічні аспекти) // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. – 2014. – № 801. – С. 164–169.
3. Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. акад. НАН України Ю.С.Шемшученка. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К. : Вид-во «Юридична думка», 2012. – 1020 с.
4. Яковюк І. Адаптація і гармонізація законодавства в умовах інтеграції: проблема співвідношення // Вісник академії правових наук України. – 2012. – № 4. – С. 29–42.
5. Гришак С.В. Теоретичні основи адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу // Форум права. – 2012. – № 4. – С. 273–277.
6. Грицаєнко Л. Зближення законодавства України з правовою системою Європейського Союзу: питання термінології // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2013. - № 4. – С. 26–29.
7. Волошенюк О.В. Гармонізація та уніфікація законодавства як форми зближення правових систем // Право і суспільство. – 2015. – № 4 (4). – С. 3–7.
8. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 2004. – Т. 6: Т-Я. 768 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://leksika.com.ua>.

РОЗДІЛ 2

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Арабаджисєв Д.Ю., д.політ.н., зав.каф. (Запоріжжя, Україна)

ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ

Міжнародно-правові особливості теорії і практики перерозподілу обсягу повноважень центральних органів влади та територіальних громад або органів місцевого самоврядування на прикладі транскордонного, а також міжтериторіального співробітництва України з сусідніми державами системно пов'язані з загальною проблемою реформування публічної влади в Україні. Реформування публічної влади в Україні пов'язано з пошуком оптимального вирішення проблеми територіальної організації влади в Україні, перерозподілу владних повноважень між центральними органами влади та органами місцевого самоврядування. В історичному вимірі проблема децентралізації повноважень публічної влади набула актуальності із часу отримання Україною *de jure* статусу незалежної і суверенної держави.

Законодавча практика імплементації положень Хартії місцевого самоврядування підтверджує складний процес реформування публічної влади, пов'язаний із створенням відповідної конституційної основи. Місцеве самоврядування як одна з найважливіших засад конституційного ладу виступає також і принципом організації та функціонування влади в суспільстві й державі. Ст. 2 Європейської Хартії місцевого самоврядування передбачає, що принцип місцевого самоврядування повинен бути визнаний у законодавстві країни.

Вперше в Україні принцип визнання місцевого самоврядування на конституційному рівні було закріплено ще в Конституції гетьмана Пилипа Орлика 1710 р. Підтверджувалося станове самоврядування та зроблено намір захистити його від свавілля керманичів, закласти основи сучасного місцевого самоврядування. Пізніше в Конституції УНР 1918р., положення яких так і не були реалізовані. За радянських часів цей принцип рішуче заперечувався, він суперечив централізованому характеру радянської держави [2, с. 68]

Конституція України 1996 р. у повній відповідності до вимог Європейської Хартії (поряд з такими фундаментальними принципами, як народовладдя, суверенітет і незалежність України, поділу державної влади тощо), в окремій статті фіксує принцип визнання та гарантованості місцевого самоврядування, що означає встановлення демократичної децентралізованої системи управління, яка базується на самостійності територіальних громад, органів місцевого самоврядування при вирішенні всіх питань місцевого значення. Проте від часу прийняття Конституції України та базових нормативно-правових актів з питань місцевого самоврядування розвиток

місцевого самоврядування фактично здійснювався лише на рівні територіальних громад міст обласного значення, оскільки переважна більшість територіальних громад через їх надмірну подрібненість та надзвичайно слабку матеріально-фінансову базу виявилися неспроможними виконувати всі повноваження органів місцевого самоврядування [1, с. 13].

На сьогодні адміністративно-територіальний устрій України – це ієрархічна тріступенева система організації одиниць адміністративно-територіального поділу країни, наділених у силу Конституції і законів публічно-владними повноваженнями: 1) Автономна Республіка Крим, області, міста зі спеціальним статусом Київ і Севастополь; 2) адміністративні райони та міста обласного (республіканського АР Крим) значення; 3) місцева рада базового рівня (село, селище, місто).

Здійснення постійної фінансової підтримки через районні бюджети малочисельних територіальних громад з використанням системи дотацій вирівнювання є обтяжливим для державного бюджету та стримує розвиток малих міст і великих селищ. Система місцевого самоврядування на сьогодні не задовольняє потреб суспільства. Функціонування органів місцевого самоврядування у більшості територіальних громад не забезпечує створення та підтримку сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, її самореалізації, захисту її прав, надання населенню органами місцевого самоврядування, утвореними ними установами та організаціями високоякісних і доступних адміністративних, соціальних та інших послуг на відповідних територіях. Реалізація конституційного права на місцеве самоврядування в Україні і не може задовольняти потреби суспільства, оскільки стикається з серйозними перепонами. Згідно Конституції України місцеве самоврядування відокремлене від державної влади, проте місцеві органи державної виконавчої влади (місцеві державні адміністрації, територіальні підрозділи міністерств та відомств) намагаються втручатися у справи органів місцевого самоврядування [4, с. 15]. Головним чином, це відбувається через недосконалість національного законодавства у цій сфері. Мають місце й інші вади на шляху до реального самоврядування та самостійності територіальних громад у «вирішенні питань місцевого значення», що, зокрема, передбачено Конституцією України.

Проведення структурних реформ дасть змогу досягти стійкого економічного ефекту за умови гармонізації пріоритетів і етапів зазначених реформ із реформою місцевого самоврядування та територіальної організації влади. В Україні станом на початок березня 2018 року створено вже 725 об'єднаних територіальних громад. До складу цих об'єднаних територіальних громад увійшли 3372 колишніх місцевих ради. Зараз 6,3 млн людей проживають в об'єднаних територіальних громадах.

В Україні визнаються наступні принципи реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади: верховенства права; відкритості, прозорості та громадської участі; повсюдності місцевого самоврядування; субсидіарності; доступності публічних послуг; підзвітності та підконтрольності органів і посадових осіб місцевого самоврядування

територіальній громаді; підконтрольності органів місцевого самоврядування органам виконавчої влади у питаннях дотримання Конституції та законів України; правової, організаційної та фінансової спроможності місцевого самоврядування; державної підтримки місцевого самоврядування; партнерства між державою та місцевим самоврядуванням; сталого розвитку територій.

Література:

1. Лелеченко А.П. Децентралізація в системі державного управління в Україні: теоретико-методологічний аспект: автореф. дис... канд. наук з держ. управління: 25.00.01 / А.П. Лелеченко: Національна академія державного управління при Президентові України. – К. – 2006. – 17 с.

2. Мазепа К.М. Теоретичні та організаційно-правові засади формування самодостатніх місцевих (територіальних) громад у контексті адміністративно-територіальної реформи // Наук. праці Чорноморського держ. ун-ту імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Сер.: Державне управління. 2012. – №174(186). – С.68–72

3. Нові тренди територіального розвитку [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.csi.org.ua/news/novi-trendy-terytorialnogo-rozvytku/>

4. Орзіх М. Територіальна організація та територіальна дія держави // Урядовий кур'єр. – 2015. – № 5. – С.15

Бабарикіна Н.А., ст. викл. (Запоріжжя, Україна)

. МОДЕЛІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ

Завдяки підвищенню ефективності управління, зниженню рівня корупції, залученню громадян до управління, забезпеченню демократичних стандартів, підвищенню якості в наданні адміністративних послуг, економічному зростанню обґрунтовується популярність наукової концепції децентралізації в світі та Україні. Однак, єдиного розуміння та визначення поняття «децентралізація» не існує, що спричинено галузевими та дисциплінарними розбіжностями в розумінні, а також мовними відмінностями. У вітчизняній науці категорія децентралізації розглядалася у співставленні з такими суміжними поняттями як «деконцентрація», «деволюція», «делегування».

Близьким, але не тотожним за змістом до децентралізації, є поняття деконцентрації влади, оскільки деконцентрація – це лише «техніка управління», що означає розподіл виконання функцій держави всередині самої системи органів виконавчої влади, а децентралізація ж відповідно передбачає передачу управління справами органам, що володіють певною незалежністю по відношенню до центральної влади. У цьому сенсі деконцентрація може також розглядатися як перший крок при децентралізації управління заради підвищення якості надання послуг. Проте у окремих працях науковців деконцентрація тлумачиться як один із способів децентралізації, а саме,

адміністративної її форми, на сьогоднішній день сутнісне відмежування концепцій децентралізації і деконцентрації розвинулося як в європейській теорії, так і вітчизняній науці та стало загальноприйнятим [3, с. 19].

На основі сутнісних відмінностей процесів децентралізації розглядають відмінність між територіальною і функціональною децентралізацією. Територіальна децентралізація – це процес, за допомогою якого конституцією або актом парламенту (часто в загальних рисах) регламентується юрисдикція автономної влади, що діє на обмеженій території, та яка має статус окремої юридичної особи. Це здійснюється шляхом надання влади тим органам, які обираються безпосередньо громадянами, що проживають на відповідній території.

Поняття «функціональна децентралізація» або «децентралізація послуг» відноситься до форми правління. У загальному вигляді суть децентралізації полягає в тому, що функції та повноваження по здійсненню єдиної державної влади, яка первісно належить народові, розподіляється між відповідними органами державної влади, з одного боку, та органами державної влади і органами місцевого самоврядування – з іншого. У першому випадку йдеться про розподіл функцій і повноважень по здійсненню єдиної державної влади насамперед між вищими органами держави, що відображається у принципі поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову. Такий спосіб децентралізації державної влади, відображаючи принципи взаємовідносин парламенту, глави держави та уряду, охоплюється, як відомо, поняттям форми державного правління [5, с. 21]. Її зміст полягає в тому, що прийняття рішень в межах чітко визначених завдань, що становлять спільний інтерес, здійснює автономний державний орган, що має статус юридичної особи і відносний ступінь фінансової незалежності від центральної влади. Це також може бути напівдержавна організація під контролем уряду або підрозділу поза державним регулюванням, а також неурядові організації чи приватні фірми.

В літературі також зустрічається виділення вертикальної та горизонтальної децентралізації. Так, під вертикальною децентралізацією розуміється визначення порядку прийняття рішень керівними органами різного рівня. Принциповими питаннями вертикальної децентралізації є: глибина ієрархічної децентралізації; обсяг та сфера повноважень нижчих владних ланок (усіх суб'єктів, що наділені правом здійснювати функції публічного значення) і організація системи нагляду та контролю за діяльністю цих органів. Горизонтальна децентралізація означає розподіл та визначення функцій і компетенції всіх інших елементів структури органів публічної адміністрації, крім керівного органу [4, с. 15]. Не зважаючи на те, що широкий діапазон можливих комбінацій форм, рівнів і розмірів децентралізації влади рідко реалізується в чистому вигляді, наукові публікації зарубіжних дослідників, що стосуються питань типів децентралізації, переважно зосереджуються на таких як політична децентралізація, адміністративна децентралізація і фіскальна децентралізація.

Політична децентралізація зазвичай визначається як ступінь, в якій політичні інститути відображають інтереси громадян і перетворюють їх у

політичні рішення [3, с. 19]. Звичайно, що усі політичні системи здійснюють організацію, і об'єднання інтересів у одну систему через відповідні інститути, які формулюють і несуть їх зміст до держави. Одні елементи політичної системи, такі як політичні партії, формулюють та за допомогою виборів доносять суспільні інтереси безпосередньо до представницького органу держави. Інші системи представництва працюють через інститути громадянського суспільства, такі як громадські організації, спілки і рухи. Рідше представлення інтересів відбувається в прямих переговорах з апаратом держави, як, наприклад, укладення генеральної та галузевих угоди з профспілковими органами. Всі елементи політичної системи, які формулюють і представляють інтереси, пов'язані із інститутами самої держави, оскільки саме вона встановлює правила функціонування політичної системи, визначає, які питання можуть бути «політизовані» і у який спосіб.

Адміністративна децентралізація стосується способів перетворення органами публічної адміністрації політичних рішень безпосередньо у розподіл ресурсів за допомогою регуляторної діяльності та механізму оподаткування. Вона включає питання структури місцевих органів публічної влади та їх повноважень, системи управління, планування, моніторингу і оцінки організації обслуговування. Адміністративна децентралізація може включати поліпшення бюджетного процесу, фінансового управління та фінансового контролю в залежності від ступеня фіскальної децентралізації в країні. Адміністративна децентралізація також включає в себе взаємозв'язки з вищими та нижчими адміністративними структурами та тими, що знаходяться на тому самому організаційно-правовому рівні, а також механізми взаємодії з ключовими суб'єктами приватного права [1, с. 15].

Фіскальна децентралізація стосується обсягу податків, які збираються місцевими органами, розміру витрат, і можливості виправлення фінансових дисбалансів [2, с. 3]. Характеристика змісту фінансової децентралізації визначає необхідність вирішення так званої «проблеми призначення», тобто відповідність повноважень у фінансовій сфері і обсягу ресурсів на різних рівнях здійснення влади [1, с. 14].

При виборі схем і способів децентралізації влади в Україні важливо визначити модель децентралізації та співвіднести один вид з іншим, також зосередити науковий пошук у напрямку дослідження та аналізу показників їх рівня.

Література

1. Democratic decentralization programming handbook. Prepared for the Office of Democracy and Governance of the U.S. Agency for International Development (USAID). – 2009. – 139 p.

2. Stacey White Government decentralization in the 21st century: a literature review (A report of the CSIS program on crisis, conflict, and cooperation). Center For Strategic and International Studies. – 2011. – 234 p.

3. Schneider Aaron. Decentralization: Conceptualization and Measurement // Studies in Comparative International Development. – 2003. - №3 (38). P. 32-56

4. Авер'янов В.Б. Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту. - Київ: Наукова думка. – 2007. – 387 с.

5. Борденюк В. Децентралізація державної влади і місцеве самоврядування: поняття, суть та форми (види) // Право України. – 2005. – №1. – С. 21–25

Бекдамірова Л.З., викл. (Запоріжжя, Україна)

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ТОВАРИСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

На сьогоднішній день в умовах євроінтеграції питання регулювання прав національних меншин, національно-культурних товариств є особливо актуальним для України.

Розкриваючи суть національної політики, Михайло Грушевський писав: «Повнота національного життя, котрої ми добиваємося для українського народу, не повинна затоплювати інших народностей і обмежувати їх змагання до свобідного розвитку своєї культурної і національної стихії». «Всякі прояви українського шовінізму, виключності, нетолерантності супроти інших народностей несимпатичні й небажані взагалі коли б то не було, – зауважував М.С. Грушевський. – Тепер же, в нинішніх обставинах, коли так треба такту і розваги, порозуміння і солідарності для досягнення великої мети, – вони недопустимі зовсім. Їх треба попросту признати національним злочинством і виступати проти них з усією рішучістю».

Правовий статус національної меншини – це сукупність юридичних чинників, які сприяють збереженню її національної самобутності, зумовлюють її існування, безпосередньо і суттєво впливають на подальший розвиток національної меншини як усталеної соціальної спільноти, що склалася історично. Це певний набір факторів, що зумовлюють місце, роль і становище такої соціальної спільноти, як національна меншина стосовно титульної та інших націй, інших національних меншин і етнічних груп, а також держав та їх об'єднань [11, с. 127].

Конституційно-правовий статус національних меншин включає принципи правового статусу національних меншин, не тільки їхні основні права та обов'язки, а також гарантії реалізації цих прав. До основних елементів механізму реалізації прав національних меншин слід віднести: Конституцію України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Цивільний кодекс, Цивільний процесуальний кодекс України, Кримінальний кодекс України, Кримінально-процесуальний кодекс України, Декларацію прав національностей України, Закон України «Про національні меншини України»

та інші законодавчі акти, систему міжнародних правових документів у цій сфері, які підписала і ратифікувала Україна; підзаконні акти державних органів виконавчої влади; державні органи загальної та спеціальної компетенції, які займаються питаннями реалізації державної етнонаціональної політики та розвитку національних меншин, систему громадських об'єднань національних меншин, покликаних сприяти задоволенню їхніх національно-культурних потреб та збереженню власної етнічної самобутності, цільові галузеві програми духовного відродження національних меншин [32, с. 112–120].

Урахування національно-етнічного чинника в правовому регулюванні безпосередньо пов'язане із побудовою в Україні правової, демократичної держави, оскільки її обов'язковою ознакою є реальне забезпечення прав не лише особи, а й окремих етнічних спільнот (української нації і національних меншин).

Законодавство України визнає за громадянами, які належать до національних меншин, такі специфічні права: вільно обирати та відновлювати національність; на національне прізвище, ім'я та по батькові; на збереження життєвого середовища у місцях їх історичного і сучасного розселення; на створення національних громадських об'єднань; на користування і навчання рідною мовою чи вивчення рідної мови у Державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства; на розвиток національних культурних традицій; на використання національної символіки; на відзначення національних свят; на сповідування своєї релігії; на задоволення потреб у літературі, мистецтві, засобах масової інформації; на створення національних, культурних і навчальних закладів; обиратися або призначатися на рівних засадах на будь-які посади; підтримувати зв'язки з особами своєї національності та їх об'єднаннями за межами України [7, с. 9–12].

Визначальним серед прав особи у сфері національно-культурного розвитку є право національно-етнічної самоідентифікації, адже для кожної людини є природним ототожнення себе з певною національно-етнічною спільнотою.

Стаття 6 Закону «Про національні меншини в Україні» закріплює комплексне право на національно-культурну автономію, яке складають такі права: на користування та навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови одночасно, на розвиток національних культурних традицій; на використання національної символіки; на відзначення національних свят; сповідувати свою релігію; на задоволення потреб у літературі, мистецтві, засобах масової інформації; створювати національні, культурні і навчальні заклади; на здійснення будь-якої іншої діяльності, спрямованої на задоволення національно-культурних потреб, що не суперечить законодавству.

Для громадян, які належать до національних меншин, особливого значення набуває право на користування та навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства. Громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до ст. 53 Конституції України гарантується право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і

комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства. Це положення означає, що в одних випадках може здійснюватися навчання мовою національної меншини, в інших – мова національної меншини може вивчатися як окрема навчальна дисципліна або як факультативний курс. За умови незначної кількості бажаючих вивчати рідну мову національної меншини її вивчення може бути організовано через національні культурні товариства.

Право створювати свої громадські організації, культурні центри, товариства, земляцтва, об'єднання здійснюється представниками національних меншин у порядку, встановленому Законом України «Про об'єднання громадян». Ці організації сприяють збереженню самобутності національних меншин, задоволенню їх національно-культурних потреб, створюють додаткові можливості для спілкування між їх представниками. Такі громадські організації можуть здійснювати діяльність, спрямовану на розвиток національної культури, проводити масові заходи, конкурси, фестивалі, виставки, збори, сприяти створенню національних газет, журналів, телепередач, відеофільмів, видавництва, музеїв, художніх колективів, театрів, кіностудій та розширенню їх мережі [1, с. 51–59].

У Законі «Про національні меншини в Україні» зазначається, що громадяни України, які належать до національних меншин, мають право, відповідно, обиратися або призначатися на рівних засадах на будь-які посади до органів законодавчої, виконавчої, судової влади, місцевого самоврядування, в армії, на підприємствах, в установах і організаціях [20].

Національно-культурні товариства функціонують відповідно до своїх статутів і користуються правами юридичних осіб.

Діяльність культурологічних об'єднань спрямована на:

- розвиток міжнаціональних відносин;
- захист національних інтересів громадян;
- відродження та розвиток національних культур;
- задоволення духовних запитів іноетнічного населення.

З метою сприяння розвитку етнічної, культурної та мовної самобутності національних меншин України, координації діяльності органів виконавчої влади у цій сфері у вересні 2001 р. було прийнято Розпорядження Президента України «Про заходи щодо підтримки діяльності національно-культурних товариств», у якому визначено такі завдання: Кабінету Міністрів України:

1) затвердити комплексні заходи щодо розвитку культур національних меншин України, передбачивши, зокрема: розширення державної підтримки друкованих видань та телерадіоорганізацій, що висвітлюють діяльність національно-культурних товариств, та організацій збільшення часу мовлення мовами національних меншин України, а також надання підтримки зазначеним товариствам у заснуванні періодичних видань із регіональною сферою розповсюдження; створення в краєзнавчих музеях, що розташовані в обласних центрах, експозицій, присвячених історії та культурі національних меншин України, які проживають на відповідній території; поліпшення системи

підготовки педагогічних кадрів для загальноосвітніх навчальних закладів, у яких викладання навчальних предметів здійснюється мовами національних меншин України, а також забезпечення таких навчальних закладів відповідними підручниками, посібниками, методичною літературою;

2) розробити та здійснити заходи щодо забезпечення реалізації права національних меншин України на національно-культурну автономію;

3) опрацювати питання щодо створення мережі позашкільних навчальних закладів, які б забезпечили задоволення освітньо-культурних потреб національних меншин України [15, с. 176–188].

В Україні наявна досить широка політико-правова база у сфері забезпечення прав національно-культурних товариств, ратифіковано більшість з чинних міжнародних документів. Не в останню чергу завдяки цьому етнополітична напруженість у деяких регіонах не переросла у відкрите конфліктне протистояння. Водночас важливо окреслити кілька проблемних аспектів у цій сфері, що потребують вирішення: насамперед, удосконалення деяких чинних законодавчих актів та системи бюджетного фінансування потреб національних меншин.

Загалом, на сьогоднішній день в умовах євроінтеграції Україна має орієнтуватися на міжнародні правові стандарти та приєднуватися до базових загальноєвропейських документів, що сприятиме діяльності національно-культурних товариств та забезпечить розвиток демократичного українського суспільства. Це – шлях і умова забезпечення національної злагоди і міжнаціонального миру [1, с. 51–59].

Література:

1. Антонович М. «Права національних меншин в Україні: національне законодавство та міжнародно правові стандарти» // Право України. – 2004 – №6. – С. 9–12.
2. Биков О.М. Конституційно правовий статус національних меншин в Україні: Монографія. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. – 354 с.
3. Бугаєв С. Право національних меншин на представництво: актуальні проблеми законодавчого забезпечення в Україні / С. Бугаєв // Вибори та демократія: науково-просвітницький правничий журнал. – 2005. – № 1. – С. 51–59.
4. Волошин Ю.О. Актуальні проблеми систематизації законодавства в сфері забезпечення прав національних меншин в Україні // Правова держава. – 2003. – Вип. 14. – С. 176–188.

5. «Декларація прав національностей України» від 01.11.1991 р. // Комп'ютерна база «Національної академії України».

6. Колісник В. Про визначення поняття правового статусу національних меншин та його головних елементів // Вісник Академії правових наук України, 2002. – № 2(29). – С. 99–106.

Бульбенюк С.С., к.політ.н., доц. (Київ, Україна)

ЗДІЙСНЕННЯ МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ В УКРАЇНІ: ПОЛІТИЧНА ТЕОРІЯ ТА СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ РЕАЛІЇ

Одним з провідних векторів розвитку української політичної науки останніх двох десятиліть є дослідження у царині транзитології, насамперед присвячені особливостям здійснення проектів демократичних переходів у посттоталітарних та поставторитарних країнах. Зрозуміло, що переважна більшість академічних, дискусійних та прикладних розвідок вітчизняних науковців зосереджується на висвітленні проблематики особливостей демократизації Української держави і суспільства. Варто зауважити, що оцінка наявного стану демократичного транзиту в Україні та прогнози щодо можливих векторів його розгортання у найближчому майбутньому у тих чи інших науковців різняться. Розмаїття таких підходів й оцінок може бути пояснене у тому числі різницею в дослідницько-методологічних підходах, а також відмінностями у визначенні засадничих параметрів наукових пошуків. Спільною для абсолютної більшості вчених залишається відданість загальнодемократичній парадигмі поступу – визнанні того, що саме демократичний вектор політичного розвитку є безальтернативним для сучасної України, якщо вона хоче стати органічною частиною Заходу у цивілізаційному його розумінні.

Втім, великі дискусії у науковому та громадському середовищі викликають питання про конкретні стратегії реалізації модернізаційної програми демократичного транзиту на вітчизняному політичному і соціокультурному ґрунті. Як зауважують вітчизняні дослідники з Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Кураса, загальною конфліктогенною проблемою українського державотворення є «реформа і модернізація політичної системи в країні» [1, с. 12]. У чому ж виявляється конфліктогенний потенціал модернізаційної стратегії України?

По-перше, у пошуку засад модернізаційної стратегії: вона має бути форсованою або поступовою? Навіть за майже двадцять сім років новітнього національного державотворчого процесу не знайдено остаточної відповіді на це питання, яка влаштовувала б більшість і науковців-аналітиків, і представників політичного класу України, чим можна пояснити, зокрема, труднощі і суперечності проведення останньої хвилі реформ в нашій країні, починаючи з 2015-2016 рр. По-друге, у визначенні так званих «агентів змін» – провідних

суб'єктів здійснення таких системних перетворень: ними мають бути виключно представники політичного класу, перш за все, державні службовці найвищого рангу, або також найвпливовіші актори громадянського суспільства (наприклад, «лідери думок»)? По-третє, якою має бути послідовність таких системних змін держави і суспільства: усі політичні і соціальні інститути повинні модернізуватися одночасно або має бути чітко визначена певна послідовність їх реформування?

Безперечно, різноманітні прояви і проблеми конфліктогенного потенціалу національної модернізаційної стратегії не обмежуються окресленими вище питаннями. Однак, саме ці питання, на наше переконання, формують осердя дослідницької проблематики, що є предметом наукової уваги вітчизняних фахівців у царині політичних наук. Якщо вести мову про відповідь на перше з наведених питань, то, як зазначала авторка, її досі немає у тому сенсі, аби вона була остаточно сформульована та сприйнята більшістю академічних дослідників й авторитетних гравців на політичному полі України. Єдине, з чим погоджується більшість з вказаних суб'єктів, – це переконання в тому, що шлях сліпого копіювання західних взірців модернізації, некритичне впровадження проектів «вестернізації» є неприйнятним і вкрай непродуктивним чи навіть контрпродуктивним.

Пошуки відповідей на друге з наведених вище питань спонукає науковців до найширшого кола дослідницьких пошуків: від розгляду інституційних суб'єктів політики до вивчення системних і несистемних акторів політичного і соціального життя держави та суспільства; від висвітлення основних питань у царині функціонування політичної еліти та політичного лідерства до з'ясування особливостей політичної культури та політичної свідомості і їх впливу на формування кола «агентів змін» модернізаційних перетворень в Україні. Безперечно, провідним суб'єктом системних модернізаційних проектів в нашій державі як типовій країні перехідного типу є політична еліта (правлячий політичний клас).

Але повноцінна реалізація модернізаційних зусиль представників політичного істеблїшменту, оптимальне розкриття їх реформаторського потенціалу є неможливими без залучення акторів громадянського суспільства, «моральних авторитетів» нації. Особливе значення останні мають у здійсненні такого важливого напрямку системної модернізації України як євроінтеграційний. «Важливу роль у процесах європейської інтеграції України відіграють різні групи громадськості, політична еліта, окремі прошарки інтелігенції, які виступають сполучною ланкою між народом та цивілізованим світом (оскільки саме на них покладається функція доведення до суспільства доцільності європейської моделі розвитку, саме вони є ключовими комунікаторами реалізації європейської моделі розвитку)», – слушно зауважувала ще п'ять років тому вітчизняна дослідниця В. Лубська [2, с. 9].

На наш погляд, особливу увагу варто звернути на потенційних «агентів змін», які мають неінституціалізовану природу. Найперше – це найбільш авторитетні і знані у відповідному середовищі представники громадянського суспільства, зокрема так звані «лідери думок» («*opinion leader*» та феномен

«opinion leadership»). «Лідери думок» та «лідерство думками», як визначає універсальний мережевий ресурс Вікіпедія є «лідерством активного медіа-користувача, який інтерпретує значення медіа-повідомлень або вмісту для користувачів нижчого рівня» [3]. Саме «лідери думок» нині у мережевому просторі або мережевому суспільстві («Network Society») є тими особами, які формують ставлення представників тієї чи іншої мережевої спільноти до певних подій, явищ, персон тощо. Зрозуміло, що «лідери думок» користуються подібним своїм впливом, до того ж, і «лідерів думок» використовують треті суб'єкти в своїх, скажімо, маркетингових інтересах. Оскільки сьогодні розуміння політики як особливого різновиду ринку є цілком прийнятним та аксіоматичним, то використання «лідерів думок» або їх залучення до тих чи інших кампаній щодо формування громадської думки з приводу певних дій державної влади є доволі поширеним. Тому доцільність залучення «лідерів думок» до популяризації проектів системних перетворень модернізаційного характеру в Україні не викликає сумнівів. Окрім того, «лідери думок» є тими агентами, які можуть і сприяти формуванню, і створювати самі новітні моделі політичної активності та прямої демократії – діалогові форми політичної участі [1, с. 304].

Однією з діалогових форм політичної участі нині є електронні петиції. Електронні петиції (онлайн-петиції або е-петиції) – індивідуальні або колективні вимоги, звернення, пропозиції, скарги, прохання, які подаються в органи державної влади та підписуються, як правило, через форму на сайті. Перевагами е-петицій є те, що вони є доступними та легкими для людей, які мають хоча б мінімальні навички роботи в онлайні. «Онлайн-петиція є чудовим способом залучити велику аудиторію в інтернет-просторі», – пише О. Чоколовська [4, с. 57].

Таким чином, е-петиції сьогодні дозволяють розширити можливості реалізації прямої демократії, спонукати політичну і соціальну активність громадян, особливо молоді і людей найбільш продуктивного працездатного віку, які є найактивнішими користувачами електронних сервісів. Завдяки розповсюдженню практики онлайн-петицій розширюється і соціальна база «агентів змін» як провідників модернізаційних перетворень. З іншого боку, поширення практики е-петицій в сучасній Україні дозволяє вести мову про значний модернізаційний поступ нашої держави, адже електронні петиції є частиною більш широкого феномену – е-участі («електронної участі»), а е-участь, у свою чергу, – однією з ознак становлення наймодернішої держави – е-держави (електронної держави). Тому не дивно, що в останні роки у вітчизняній політичній науці суттєво зросла частка наукових досліджень, присвячених впровадженню е-держави, е-урядування, е-демократії в Україні як одного з напрямів національного модернізаційного проекту.

Повертаючись до третього, з наведених вище питань модернізаційного академічного та суспільного дискурсів, варто відзначити, що воно є найбільш дискусійним і однозначної відповіді на нього у вітчизняному науковому середовищі не сформульовано. Така відповідь, власне, і не може бути тільки одна. Навпаки, наявність багатьох альтернатив не тільки розширює наукові

пошуки, але й дозволяє політикам і державним службовцям обирати найбільш оптимальні варіанти здійснення проектів системних перетворень на певному етапі їх реалізації.

Література:

1. Політичні проблеми сучасної України : аналітичні доповіді Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України. – К. : ІПіЕНД, 2012. – 600 с.

2. Лубська В.В. Вестернізація як форма культурно-політичної експансії та засоби протидії їй в Україні : автореф. дис. ... канд. політ. наук : спец. 23.00.03 «Політична культура та ідеологія» / В.В. Лубська; НАН України; Інститут держави і права імені В. М. Корецького. – К., 2013. – 20 с.

3. Opinion leadership («Лідерство думками») [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://en.wikipedia.org/wiki/Opinion_leadership

4. Впровадження електронного врядування : досвід ЄС для України. – К. : ГО «Молодіжна альтернатива», 2015. – 92 с.

Градецька Н.М., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

ДІАГНОСТИКА ТА МОНІТОРИНГ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В УКРАЇНІ

Визнання ідеї сталого розвитку та спроби її реалізації у практичній площині місцевого самоврядування зумовило необхідність визначення критеріїв сталості та рівня сталого розвитку відповідної територіальної громади у процесі вирішення завдань місцевої політики.

Крім даних традиційної статистики, соціальних, економічних та екологічних показників, органом місцевого самоврядування можуть застосовуватись індикатори сталого розвитку, які, по-перше, відображають прогрес територіальної громади; по-друге, є важливими для розуміння сталого розвитку в різних сферах діяльності громади; по-третє, мають виключне значення в оцінці варіантів та можливостей сталого розвитку.

Моніторинг сталого розвитку територіальної громади має особливе значення не лише для органів місцевої влади, але й для комерційних підприємств, громадського сектора та безпосередньо мешканців, оскільки традиційні показники не можуть адекватно характеризувати основні тенденції міської сталості.

Система критеріїв та індикаторів сталого розвитку, як правило відображає три основні складові (соціальну, економічну та екологічну) в діяльності громади. У практиці ООН використовується ще й четверта група показників – інституційні індикатори (облік питань екології і розвитку в плануванні та управлінні; національні механізми й міжнародна співпраця для створення потенціалу в країнах, що розвиваються; міжнародний інституційний

порядок; міжнародні правові механізми; інформація для ухвалення рішень; посилення ролі основних груп населення).

Поділ цілей, критеріїв і показників територіального розвитку запропоновано В. Мамоновою, яка виділяє чотири категорії територіального розвитку: економіка, соціум, навколишнє середовище, адмінленд [2, с. 21–22].

Розглянемо більш детально можливі групи індикаторів розвитку територіальної громади:

1. Індикатори економічної діяльності – характеризують залежність територіальної громади від зовнішніх джерел сировини, енергії, робочої сили, зовнішніх споживачів продукції та відходів. Вони визначають тип розвитку населеного пункту та діагностують стан, що відповідає ознакам сталого розвитку.

Для діагностики сталого розвитку територіальної громади велике значення мають показники, що характеризують її здатність до самозабезпечення, а не абсолютні чи питомі показники, якими, наприклад, можна вважати національні показники.

2. Індикатори соціальної діяльності – характеризують демографічну ситуацію (тривалість життя, рівень смертності/народжуваності, показники здоров'я, добробуту, освіти та культури). Всесвітня організація охорони здоров'я ставить доходи на перше місце, оскільки від них залежить здоров'я населення. Доходи мають відповідати соціальним стандартам.

3. Індикатори екологічної діяльності – характеризують рівень забезпечення економіки та соціальної сфери природними ресурсами та ступінь безкоштовного використання природних ресурсів.

4. Індикатори громадської активності та управління – вказують на здатність громади усвідомити та керувати сталим розвитком. Важливими є розуміння населенням екологічних проблем та готовність на самообмеження з екологічних причин.

За функціональною ознакою індикатори можна поділити на:

- індикатори динаміки (такі, що вказують на динаміку певних процесів);
- індикатори стану (вказують на якісні властивості явища);
- індикатори впливу (вказують на дії, спрямовані на покращення того чи іншого явища).

Позитивною стороною індикаторів сталого розвитку є те, що вони можуть обиратися органом місцевої влади самостійно, відповідно до власної політики. Тобто, індикатори повинні максимально відповідати особливостям конкретного міста. Створення системи індикаторів сталого розвитку дозволяє органам місцевого самоврядування запровадити стандарти місцевого значення стосовно показників життєдіяльності територіальної громади.

При застосуванні індикаторів для формування місцевої політики необхідно враховувати їх динаміку за кілька років. Оскільки за багатьма показниками в територіальних громадах України раніше облік не вівся, то на початку його запровадження можуть виникнути складнощі з причин відсутності даних або методології їх отримання, що унеможливорює оцінку зміни ситуації.

Індикатори розвитку територіальної громади відображають лише ті явища, які безпосередньо контролюються місцевою владою. Вони також охоплюють питання, на вирішення яких місцева влада може впливати опосередковано, через інших партнерів по громаді. Територіальна громада самостійно вирішує, які індикатори їй необхідно застосовувати.

Краща якість життя як наслідок сталого розвитку означає, що економіка, довкілля та суспільний добробут населення взаємозалежні, а тому головною метою діяльності місцевої влади є захист та поліпшення довкілля, забезпечення основних потреб людини, зокрема тепла в помешканнях, безпеку на вулицях та надання людині можливості реалізації свого потенціалу через освіту, належний стан здоров'я та зайнятість.

Отже, індикатори – це інструменти виміру, спрощення та вирішення важливих питань та тенденцій. Вони стають опорними точками, за якими визначається досягнення результатів та можуть допомогти розумінню сталого розвитку, підвищити усвідомлення важливості його ключових питань. Індикатори сталого розвитку можуть підказати людям, що їм треба робити. Сталий розвиток – це не лише сфера впровадження рішень центральних або місцевих органів влади, кожен член громади здатен взяти участь у ньому.

Таким чином, запровадження принципів сталого розвитку територіальної громади вимагає від органу місцевого самоврядування застосування індикаторів, що дозволяють проводити моніторинг результатів реалізації місцевих програм у напрямку задоволення потреб нинішнього покоління без загрози можливостям поколінь майбутніх задовольняти свої потреби. Ці індикатори допомагають працівникам місцевих органів влади, а також надають інформацію громадськості щодо обміну досвідом з досягнення визначених територіальною громадою цілей сталого розвитку [1, с. 56–59].

Література:

1. Куйбіда В.С. Сучасні проблеми і регіональні особливості місцевого самоврядування в Україні / В.С. Куйбіда ; УАДУ. – Л. : Літопис, 2001. – 176 с.
2. Мамонова В.В. Методологія управління територіальним розвитком : монографія / В.В. Мамонова. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2006. – 196 с.

Купін А.П., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА СВОБОДУ ПЕРЕСУВАННЯ ТА ВИБОРУ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Сьогодні для української держави одним із значних викликів модернізації політичної системи є її дисфункція у частині реалізації громадянських прав і свобод, зокрема, свобода пересування та вибору місця проживання та їх вплив на реалізацію виборчих прав. Вказана дисфункція потенційно здатна привести

навіть до дезінтеграції суспільства, коли відсутні загальновизнані правила і норми, або вони суперечать одне одному, невизначеним, недостатнім або суперчливим є їх політико-правовий статус, коли закон не здатен захистити всі категорії населення.

Окрім традиційних проблем і викликів модернізації політичної системи України (імітаційний характер запозичення політичних інститутів, звичаєва корупція, звичаєве порушення законів та інші) після подій 2014 року, до їх переліку долучилися такі надважливі, як можливість реалізації громадянських прав і свобод на всій території держави всіма її громадянами. Якщо до 2013–2014 року основною характеристикою модернізації політичної системи України був мирний характер перетворень, то тепер в умовах анексії, військових дій та окупації частини території перед державою ще й постали завдання забезпечення в нових умовах конституційних особистих прав всіх її громадян. В першу чергу йдеться про права на свободу пересування та вибору місця проживання та пов'язану з цим реалізацію пасивного і активного виборчого права громадянами України.

Незважаючи на визначний інтерес в працях вчених до проблеми модернізації, залишаються малодослідженими її прикладні аспекти, комплексний підхід до аналізу чинників модернізації в умовах військових конфліктів та втрати контролю над частиною територій, демократичного транзиту політико-правових норм з реалізації громадянських прав і свобод.

З метою запобігання дезінтеграції, аномії суспільства, держава, перш за все, має гарантувати безпеку життя та інші базові права людини, а тому до її основних функцій належать – оборона, захист правопорядку, законності, охорона прав і свобод громадян. Таким чином, вказані проблеми характеризують сучасну політичну ситуацію в Україні як загальну екзоендогенну кризу, яка залежить від багатьох пов'язаних між собою криз: втручання інших держав у внутрішню політику, криза вищих органів влади, партійної системи, судової системи, легітимності, конституційна криза.

Конституційна криза зумовлена тим, що на відміну від більшості демократичних країн, український основний закон не є актом, який відображає бачення всього суспільства, консенсус між соціальними та політичними групами з приводу ключових правил і норм співіснування, розподілу благ у суспільстві, а тільки вдалою компіляцією найкращих світових конституційних практик без урахування національної специфіки та механізмів практичної реалізації. Конституція, як і більшість вітчизняних нормативно-правових актів у сфері реалізації громадянських прав і свобод, що детальніше буде проаналізовано нами далі, тільки декларативно закріплює особисті права і свободи громадян, документами, які подекуди суперечать один одному, не мають необхідного політико-правового статусу та вступають у протиріччя з світовою і європейською політико-правовою практикою.

Нагадаємо, що за чинним законодавством про місцеві вибори, внутрішньо переміщені особи позбавлені права голосу, в першу чергу це стосується виборів в межах реформи децентралізації до об'єднаних територіальних громад, в яких вони фактично проживають і зачасту беруть активну участь у їх соціально-

політичному житті. Позбавлення нових мешканців громад можливості впливати на процес розробки рішень на місцевому, а також національному рівнях, може привести до маргіналізації цієї групи людей і їх інтересів. Саме тому є сенс якомога частіше спілкуватися з людьми й керівниками регіонів, щоб знову і знову актуалізувати питання про активне залучення нових мешканців громад до життя у них, в тому числі шляхом участі у місцевих виборах.

Викликає занепокоєння те, що сьогодні переважно міжнародні правозахисні організації, владні інституції та переважно підтримувані ними вітчизняні громадські організації й холдинги виступають суб'єктом ініціативи усунення вказаних дисфункцій політичної системи України в контексті її модернізації. Органи державної влади України, політичні партії не виявляють на сьогоднішній день визначної активності і політичної волі для розв'язання цієї проблеми.

Так, у Європарламенті опубліковано дослідження на тему виборчих реформ у трьох країнах, з якими ЄС уклав угоди про асоціацію – в Україні, Грузії та Молдові. Згадується тут і українська прописка, як фактор, що обмежує можливість переселенців голосувати за місцем фактичного проживання. Автори пишуть про Законопроект №6240, що передбачає скасування перепон для голосування на місцевих виборах ВПО та трудових мігрантів. Однак, як вони відзначають, незважаючи на міжнародне право, яке зобов'язує держави надавати переселенцям можливість голосування, для українського парламенту це не є пріоритетом.

Незважаючи на те, що проект Виборчого кодексу, проголосований у першому читанні парламентом, за оцінками різних експертів, до нього вже внесено від 2000 до 4000 поправок і перспектива його остаточного прийняття досі не визначена у часі. Підготовлені пропозиції до проекту Виборчого кодексу крім усього іншого передбачають: захист виборчих прав внутрішньо переміщених осіб та трудових мігрантів, врегулювання процесу подання кандидатами на виборах декларацій відповідно до актуального антикорупційного законодавства, розширення прав офіційних спостерігачів від громадських організацій тощо.

Реєстрація місця проживання впливає на реалізацію виборчих прав громадян. Так, відповідно до ст. 3 ЗУ «Про місцеві вибори», право голосу на місцевих виборах мають громадяни України, які мають право голосу відповідно до ст. 70 КУ та проживають на території відповідно області, району, міста села та селища у межах відповідного територіального виборчого округу. Зауважимо, що законодавство багатьох країн ЄС, натомість, передбачає, що обирати і бути обраними на місцевих виборах мають право тільки громадяни країни та громадяни ЄС (а в деяких країнах і іноземці), які постійно проживають на території відповідної територіальної одиниці кілька років.

У зв'язку з цим на наш погляд існує нагальна необхідність внесення відповідних змін до законодавства про місцеві вибори та визначити як один із цензів пасивного виборчого права постійне проживання протягом останніх кількох років перед виборами на території виборчого округу кандидата. Таку необхідність можна пояснити тим, що депутат місцевої ради є представником

своїх виборців та територіальної громади, тобто жителів відповідної територіальної одиниці, що, у свою чергу, передбачає необхідність більш глибокого розуміння та усвідомлення депутатом економічних, соціальних та інших проблем територіальної громади і відповідно до цього більш компетентного виконання своїх обов'язків. Нажаль новий Закон України «Про місцеві вибори», не тільки не ввів ценз осілості для реалізації пасивного виборчого права, але й не вимагає, щоб кандидати на місцевих виборах проживали на території відповідного виборчого округу, що відкриває можливості потрапляння до депутатського корпусу більш фінансово спроможних кандидатів зі столиці та інших міст нашої держави, та, відповідно, обмежує такі можливості для місцевих, зачасти обізнаніших у локальних проблемах та зацікавлених у ефективному їх розв'язанні.

Місце проживання також впливає на реалізацію активного виборчого права громадянами України на виборах народних депутатів України. Так, згідно з ч. 10 ст. 2 ЗУ «Про вибори народних депутатів України» виборець, який проживає або на день проведення голосування на виборах депутатів перебуває на території іноземної держави, а також громадянин України, якому тимчасово змінено місце голосування (без зміни виборчої адреси) на іншу виборчу дільницю поза межами одномандатного округу, до якого такий виборець віднесений на підставі відомостей Державного реєстру виборців про його виборчу адресу, має право голосу на виборах депутатів лише у загальнодержавному окрузі. Реалізація цього права забезпечується включенням виборця до списку виборців на відповідній виборчій дільниці із зазначенням, що такий виборець отримує лише бюлетень для голосування у загальнодержавному окрузі. Це означає, що перебуваючи в день виборів поза округом, в якому зареєстроване його місце проживання, він зможе реалізувати своє право на голосування в одномандатному окрузі.

У зв'язку з цим вважаємо за необхідне визначитись з правовим статусом територій оскільки він є передумовою для реалізації громадянських прав та свобод. Також існує нагальна необхідність внесення відповідних змін до законодавства про місцеві вибори та визначити як один із цензів пасивного виборчого права постійне проживання протягом останніх кількох років перед виборами на території виборчого округу кандидата.

*Павелко М.С., студентка (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Бабарикіна Н.А. ст. викл. (Запоріжжя, Україна)*

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ

На межі тисячоліть людство зіткнулося з надзвичайно гострими проблемами, які дістали назву «глобальні» і під якими розумітимемо сукупність суперечливих процесів, що є змістом сучасної кризи світової цивілізації. Глобальні проблеми створюють загрозу нормальному розвитку і навіть існуванню країн світу, потребують для відвернення цих катастрофічних

наслідків спільних зусиль, тобто мають всеохоплюючий, планетарний, глобальний характер. Глобальні проблеми сучасності можна поділити на дві групи: поглиблення суперечностей між людиною та природою (екологічні, продовольчі, енергетичні та ін.) та у відносинах між людьми (проблеми війни і миру, демографічні кризи, подолання слаборозвиненості, захист та розвиток духовного середовища, боротьба із хворобами, злочинністю тощо).

Основною причиною загострення демографічної кризи в Україні є зниження до критичного рівня народжуваності. Сучасний її стан такий, що забезпечується лише половина потрібного для відтворення населення. На сьогодні Україна вже перетнула межу зниження народжуваності, за якою відбувається незворотнє руйнування демографічного потенціалу, що призвело до втрати умов для відновлення чисельності населення на початок 90-х років ХХ століття.

Глобальна тенденція зниження народжуваності посилилася в Україні у 90 роках минулого століття у зв'язку з економічною кризою, різким зниженням рівня життя, доходів широких верств населення, невпевненістю у майбутньому. Переважно, через низьку народжуваність та високий рівень смертності Україна за 16 років незалежності втратила майже 6 млн. людей і сьогодні її населення становить 46,5 млн. проти 52,1 млн. у 1991 р.

Для відтворення кількості населення станом на 1991 р. необхідно підвищити народжуваність до 2,2 – 2,3 дитини на двох батьків. Сьогодні цей показник в Україні майже вдвічі менший, ніж у 1990 р. і складає 1,1 дитини на одну сім'ю. Відтак кількість населення зменшується щороку майже на 350 тис. осіб. В демографічному відношенні Україна стала однією з найгірших країн світу. У першу чергу, це викликано неефективною політикою до найменш захищених верств населення. Зниження рівня народжуваності призвело до того, що сьогодні близько 30% населення – пенсіонери. На 14 млн. пенсіонерів припадає 18 млн. працюючих людей, з них лише 7 млн. у матеріальній сфері виробництва. Якщо така тенденція зберігатиметься й надалі, то існує реальна загроза, що до 2025 року кількість населення України зменшиться до 25–30 млн. За таких обставин збереження населення має бути основним змістом демографічної стратегії держави сьогодні [2, с. 18].

Демографічна ситуація в Україні характеризується не лише депопуляцією, вона набула характеру гострої демографічної кризи, основні ознаки якої – несприятливі зміни не тільки у кількості, а й здоров'ї населення. Сучасну демографічну ситуацію можна визначити як кризову саме тому, що депопуляція супроводжується істотним погіршенням здоров'я людей, що виявляється у зниженні середньої тривалості життя. Обстеження стану здоров'я населення виявило, що рівень загальної захворюваності в Україні один із найвищих не лише серед країн Західної Європи, але й колишнього СРСР. За цим показником Україна перебуває на другому місці серед держав СНД. Прогресує тенденція значного погіршення здоров'я дітей і підлітків. Проблема поліпшення здоров'я населення сьогодні перетворилася у проблему його елементарного збереження [1, с. 16].

Такий стан викликаний перш за все, недостатнім фінансуванням медичної галузі й неспроможністю останньої своєчасно і якісно надавати медичну допомогу населенню. Катастрофічною залишається екологічна безпека населення. Атмосферне забруднення негативно впливає на кожного третього жителя України, а 28% взагалі дихають повітрям, що є небезпечним для життя. У зв'язку з цим необхідно реформувати систему охорони здоров'я, на якій негативно позначилися зміни соціально-економічних умов, а також збільшити асигнування на розвиток цієї сфери. Тим більше, що в умовах стрімкого старіння населення потреба в коштах на охорону здоров'я та соціальне забезпечення осіб похилого віку постійно зростає. За таких умов, щоб змінити ситуацію, яка склалася, держава, насамперед, повинна звернути головну увагу на сім'ю та молодь [4, с. 17].

Таким чином, у сучасних умовах, коли суспільне життя продовжує знаходитись у стані кризи і невизначеності, коли не вироблена обґрунтована економічна стратегія на державному рівні, демографічна ситуація перетворилася на суцільну проблему. З метою поліпшення демографічної ситуації необхідно спрямувати соціально-економічну політику на розв'язання найгостріших проблем сім'ї: стимулювання народжуваності, підвищення медичного обслуговування, посилення охорони та оплати праці, поліпшення побутових умов і впровадження здорового способу життя, створення широкої мережі державних та недержавних служб соціальної допомоги.

Література:

1. Демографічна криза: вся надія на молодь // Урядовий кур'єр. – 2016. – 18 серпня. 14 с.
2. Демографічні виклики і загрози для України // Шлях перемоги. – 2006. – 8 листопада. 13-21 с.
3. Вовканич С.Й. Регіональний демрозвиток: тенденції та парадокси / Вовканич С.Й., Цапок С.О. // Матеріали доповідей V Міжнародного конгресу економістів «Україна в ХХ ст.: концепції та моделі економічного розвитку». – Львів, 2000, Т. 2. – С. 62-65
4. Населення України тане на очах // За українську України. – 2015. – 25 липня – 15 с.

*Сафарова Г.Т., студентка (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Бабарикіна Н.А., ст. викл. (Запоріжжя, Україна)*

РІВЕНЬ ПОЛІТИЧНОЇ ОСВІЧЕНОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Перед широким колом людей, країн і усього соціуму загалом, постає питання і проблема рівня політичної освіченості громадянського суспільства України.

В літературі ми знаходимо підтвердження тому, що громадянське суспільство виникає тільки там і тільки тоді, де і коли інститут держави вже не здатний оптимально виконувати функції регулятора суспільних відносин; де визріли передумови громадянського компромісу і світоглядного плюралізму; де створюється сукупність суспільних інститутів, які мають власний статус і які здатні до рівноправного діалогу з інститутом держави, здатних протидіяти політичній експансії держави, бути її противагою, стримувати її прагнення до монополії, перетворенню із системи забезпечення розвитку суспільства в систему самозабезпечення; де авторитет влади суттєвим чином корегується станом громадянського суспільства [1, с. 5].

Згідно з міжнародними оцінками, громадянське суспільство в Україні залишається неконсолідованим та значно відстає у своєму розвитку від громадянського суспільства європейських країн в цілому та постсоціалістичних країн Центральної та Східної Європи зокрема. Причина полягає у наступному – громадянська компетентність не можлива без розвиненої правосвідомості та правової культури особистості, які в свою чергу є необхідними чинниками буття правового суспільства. Становлення громадянсько-політичної компетентності особистості як фактора існування правового суспільства безпосередньо пов'язано з загальнокультурною компетентністю індивіда, його уявленнями про політику, мораль, право, належну поведінку та суспільну активність тощо [2, с. 52–53].

Україна є незалежною 26 років, але треба взяти до уваги те, що більшість громадян народилися та мешкали у колишньому СРСР, та їх розуміння політики і громад не є тим, що потрібно усвідомлювати в теперішній час. Але рівень політичної свідомості, толерантності власне молоді помітно зріс, як і усвідомлення необхідності самостійно визначати власну долю у часи Революції Гідності. Ми могли спостерігати як тисячі студентів виходили боротися на Майдан Незалежності «за правду», «свободу» і право самостійно обирати владу. Але чи можемо ми сказати що саме ця молодь, яка є неосвіченою в політичному аспекті життя, зробила правильний вибір і наша країна рухається в правильному напрямку? Якщо спостерігати за теперішнім станом на сьогодні, то – ні. Захоплені наші території, з'явилася зона АТО, а рівень економічного, політичного, культурного життя значно погіршився. Може це сталося саме тому, що як пише С.С. Рябов «функціональний підхід до громадянського суспільства часто визначає його через функцію постійної опозиції до влади, або як певну замкнену систему, що спрямована лише на забезпечення своєї власної життєдіяльності та репродукції. Така система, мовляв, є самодостатньою і нібито може існувати незалежно від наявних у країні суспільних відносин» [3 с. 259–260]. Але у нашому випадку опозиція до влади потерпіла краху. Не усвідомлюючи всіх тонкостей політики, у людей не спрацював важіль, відповідаючий за усвідомлення себе як громадянина у суспільстві.

Для розвитку правового суспільства та громадянської компетентності в Україні необхідно постійно вдосконалювати національне законодавство, забезпечувати виконання прийнятих норм та орієнтуватися на міжнародні стандарти в різних галузях права. Саме тому важливою складовою політики

української держави щодо формування громадянської компетентності є визнання й дотримання міжнародних стандартів у галузі прав людини зафіксованих у наступних документах: Загальна декларація прав людини (1948 р.), Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (1950 р.), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 р.), Конвенція ООН про права дитини (1989 р.) та ін. [2, с. 860–861].

Отже, сьогоднішнього рівня політичної освіченості громадянського суспільства України недостатньо для виваженого вибору чесних політиків і приймання безпосередньої участі у політичному житті країни. Базовими ознаками громадянського суспільства є добровільні громадські асоціації з усією різноманітністю притаманних їм взаємних зв'язків. Основою ж цих асоціацій є громадянин, що усвідомлює свої суспільні інтереси та готовий (володіє конкретним інструментарієм) їх відстоювати. Громадянське суспільство у виконанні своїх специфічних функцій покликане забезпечувати існування окремого індивіда, в першу чергу, через приєднання його особистого суспільного інтересу до інтересів групових та забезпечення можливостей для його відстоювання і просування. В системі соціального простору громадянське суспільство посідає місце проміжної ланки між приватним життям індивіда в межах традиційних родинних стосунків та життям у межах державної організації, виконуючи функцію неофіційного (неказенного), неформалізованого, проте публічного (неприватного) спілкування. З огляду на це громадянське суспільство можна визначити як неформальну непримусову (добровільну) людську солідарність [3, с. 260]. Активна життєва позиція громадянина та вміння не вводитися в оману є запорукою недопущення порушень прав людини, згортання демократичних перетворень, зміни влади на кращу, а у підсумку є питомим тлом розвитку державотворчих процесів в Україні.

Література:

1. Пишна Л.Г. Цивільно-правові аспекти управління об'єднаннями громадян в Україні / Право і суспільство. – 2015.– №52. – с.94–99.
2. Калиновський Ю.Ю. Громадянсько–політична компетентність особистості як чинник розвитку правового суспільства в Україні // Сучасне суспільство. – 2014. – Вип. 1. – с. 50–62.
3. Рябов С.С. До проблеми самовизначення // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9146/Ryabov_Do_problemy_vyznachennya.pdf?sequence=1&isAllowed=y

РОЗДІЛ 3

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Анісімова М.О., студентка (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Баєва Л.В., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

РОЛЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Початок формування всієї системи національного права України, був би неможливий без провідної галузі – конституційне право України. Це одне з найважливіших засобів забезпечення повновладдя народу України в політичній, економічній і соціально-культурній сферах життєдіяльності. Жодна інша галузь права не закріплює суспільні відносини, що складають основи повновладдя народу України [3, с. 25].

Дані обставини визначають провідну роль конституційного права в системі права України. Виконуючи роль ядра системи національного права, інтегруючи його галузі в одне ціле, конституційне право проникає в кожен з таких галузей. Таке проникнення забезпечується, насамперед, за допомогою Конституції України – основного джерела конституційного права, яке, в свою чергу, є відправним для кожної із галузей національного права України.

Предметом конституційного права, з огляду на його соціальну роль та функції, є основоположні суспільні відносини, які виникають у сфері здійснення повновладдя Українського народу. Це передусім політичні відносини, які істотно впливають на інші суспільні відносини, визначають їхні головні структурні та функціональні характеристики. Ці обставини визначають найістотніші функції Конституції, серед яких особливе значення мають установчі, інтегруючі, системотворчі та інші функції.

Конституція вносить системність у право, є ефективним системоутворюючим фактором правової системи, закріплює вихідні засади формування і дії національного права, наповнює його своїм змістом, пронизує єдиними принципами та ідеями. Норми Конституції «переливаються» в норми інших галузей права, є їхнім джерелом.

Місце і роль конституційного права визначається також характером його співвідношення з приватно-правовими та з іншими галузями публічного права. Вихідним тут є положення загальної теорії права про те, що система права ділиться на дві підсистеми: публічне право і приватне право. Межах цієї підсистеми права формуються галузі законодавства: в рамках публічного права – конституційне, адміністративне, кримінальне, фінансове; в рамках приватного – цивільне, сімейне, трудове та інші галузі законодавства. Безперечно, такий поділ досить умовний, оскільки норми однієї галузі проникають в інші, переплітаються з ними [1, с. 37].

Роль Конституції полягає в тому, що вона забезпечує збалансованість публічних і приватних засад у праві насамперед тим, що закріплює

багатоманітність власності, її статус і співвідношення між її видами, соціальну спрямованість держави. Цим самим Конституція закладає основи цивільного права. Іншими словами: нормуючи відносини між суб'єктами влади і підпорядкованими цій владі, Конституція утверджує себе як головне джерело публічного права, а конституційне право є його основною галуззю.

Конституційне право (як право публічне) виконує функцію «соціального служіння». Зміст такої функції полягає в тому, що конституційне право визначає основи повновладдя Українського народу, зокрема політичні відносини у сфері організації і здійснення публічної влади, відносини між суб'єктами такої влади з переважним використанням імперативного методу конституційно-правового регулювання. Підпорядкування, субординація, односторонність, беззаперечна обов'язковість – такі основні риси даного методу.

Більшості норм конституційного права властива імперативність. Такі норми складають основу правопорядку. Відступ від них шляхом укладання приватно-правових договорів, контрактів, угод, тобто дозволених правових форм встановлення юридичних прав і обов'язків між суб'єктами конституційно-правових відносин, суворо забороняється. Адже ні політичні права, ні влада не можуть стати власністю особи.

Цим підкреслюється і різниця між конституційним та цивільним правом, і той факт, що деякі норми конституційного права є нормами цивільного права. Скажімо, конституційне закріплення приватної власності дає підстави для розробки цього інституту цивільним правом [2, с. 10].

Існує тісний зв'язок між конституційним правом та іншими публічними галузями права, насамперед, з адміністративним, фінансовим тощо. Спільним тут є те, що основою нормування цих галузей є публічний інтерес, структура, організація і діяльність державної влади. Конституційне право, закріплюючи систему, принципи організації та діяльності судової влади, встановлює тим самим вихідні засади для кримінально-процесуального, цивільно-процесуального права та конституційного судочинства (конституційного процесу).

Останнім часом взаємозв'язок між конституційним і вказаними галузями права розширюється й змінюється. Це зумовлюється, крім всього іншого, розширенням сфери конституційно-правового регулювання, «втягуванням» в його орбіту нових суспільних відносин, встановленням та функціонуванням нових конституційно-правових інститутів – президентства, референдумів, наповнення «старих» інститутів новим змістом [4, с. 15].

Таким чином, конституційне право України, як галузь національного права, знаходить продовження і логічне завершення у відповідній галузевій системі законодавства, у системі конституційної правотворчої та правозастосовної діяльності, а також у галузевій юридичній науці та освіті. Маючи інтегративний вплив на національну систему права і правову систему України в цілому, ця галузь становить стрижень національної системи права. Оскільки система права – головний елемент правової

системи, то можна стверджувати, що конституційне право, є найважливішою складовою правової системи України.

Література:

1. Шаповал В.М. Сучасний конституціоналізм : монографія / Шаповал В.М. – К.: Юридична фірма «Салком», Юрінком Інтер, 2015. – 560 с.
2. Годованець В.Ф. Конституційне право України: Конспект лекцій / Годованець В.Ф. – 2-ге вид. – К.: МАУП, 2001. – 216 с.
3. Іваненко Г.В. Деякі проблеми сучасного конституціоналізму в Україні / Іваненко Г.В. // Актуальні проблеми політики. Збірник наукових праць. – Одеса, 2002. – Вип. 13. – 693с.
4. Речецький В. Конституціоналізм (Коротка версія) Читанка з конституціоналізму для зацікавлених. – Харків: Харківська правозахисна група, Права людини, 2014. – 264 с.

Баєва Л.В., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

ПОДОЛАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ У АДВОКАТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ НА ДОСВІДІ США

У цивілізованих демократичних країнах, до яких прагне приєднатись і Україна, невід’ємним фактором правової системи і основним професійним недержавним інститутом захисту особистості, її прав і свобод є адвокатура.

Сучасна адвокатура в Україні є сферою суспільної діяльності, яка розвивається з кожним днем, поповнюючи свій суб’єктний склад новими професійними кадрами. Така популярність адвокатури зумовлена численними змінами, які проводяться в даній галузі. По-перше, вказана сфера все більше змінюється в напрямку найкращих тенденцій заходу та міжнародних стандартів, відходячи від радянської моделі судового представництва. По-друге, підвищення професіоналізму адвокатської діяльності, пов’язано із удосконаленням нормативного регулювання всієї сфери.

У даному разі найбільш авторитетним джерелом отримання відомостей щодо адвокатської діяльності та окремих аспектах її роботи є адвокатура Сполучених Штатів Америки. У цій країні юридична практика є однією з найбільш розвинених у всьому світі. Щодо питання правового подолання конфлікту інтересів у адвокатській діяльності, то у США ця проблематика розроблена більше ніж у нашій країні. У зв’язку з цим необхідно дослідити сутність вказаної проблематики в контексті правової системи Сполучених Штатів та можливість впровадження досвіду її нормативного регулювання в Україні [1, с. 124].

У роботах більшості вчених адвокатура розглядається як цілісний інститут, галузь суспільної діяльності, в рамках якої виділяється проблема конфлікту інтересів та шляхів його уникнення. Багато зарубіжних вчених приділяло велику увагу адвокатській галузі, зокрема П. Ховард, П. Шлаг,

Т. Уікерс, М. Сако, Д. Саскінд, Ф. Стівен та інші. Серед вітчизняних науковців правові аспекти професійного судового представництва вивчали О.Н. Бондар, Н.В. Хмелевська, В.С. Лічко, В.В. Сердюк та інші. Однак, питанням впровадження в Українське правове поле досвіду США у питанні подолання конфлікту інтересів у діяльності адвокатів практично ніхто не займався. Це дає змогу говорити про те, що ця проблематика може стати корисною основою для майбутнього реформування вітчизняної адвокатури [2, с. 16].

Законодавство США у сфері визначення конфлікту інтересів не є настільки розвиненим, як у нашій державі, що обумовлено вищевказаними особливостями правової системи. Однак, вирішенням тих чи інших правових прогалин діяльності адвокатури Сполучених Штатів займається адвокатське самоврядування, найвизначнішим представником якого є Американська Асоціація Юристів (American Bar Association). Представленою організацією було розроблено Типові правила професійної поведінки (Model Rules of Professional Conduct), які є загальнообов'язковим кодексом етичних догматів, яких має дотримуватись у своїй діяльності кожен американський адвокат. Цей документ також закріплює поняття конфлікту інтересів у роботі адвокатів США, а також шляхи та механізми його подолання, які можна перейняти та впровадити до українського законодавства [3, с. 3].

Звичайно, Типові правила професійної поведінки не є нормативно-правовим актом у формі, в якій видаються вітчизняні закони. Але у Сполучених Штатах, на відміну від України, офіційні акти не є першочерговим джерелом права, що не можна сказати про юридичний прецедент та звичаї.

Таким чином, враховуючи той факт, що кодекс етичних правил є збірником звичаєвих норм, які було виведено безпосередньо практикуючими юристами, можемо стверджувати, що цей документ може визнаватися як приклад правового закріплення типової поведінки адвоката.

Перш за все, необхідно зазначити, що в США існує декілька типових ситуацій, котрі підпадають під дію явища конфлікту інтересів. Виходячи з положень Типових правил Американської асоціації юристів, можна виділити декілька видів конфлікту: конфлікт інтересів загального характеру; конфлікт інтересів з клієнтами, яких адвокат представляв раніше; конфлікт інтересів, що виходить із минулої трудової діяльності державних співробітників, суддів тощо.

Третій вид явища конфлікту інтересів є найбільш цікавим та унікальним, так як його аналогів у сучасному законодавстві України фактично не існує. В даному разі ми говоримо про особливі правила конфлікту інтересів для суб'єктів, котрі у минулому були державними службовцями або ж суддями. Дана особлива форма вказаного у статті явища представлена у правилах 1.11 та 1.12 Типових правил адвокатської етики юристів США.

Згідно із положеннями цього нормативного акту, професійний захисник не може здійснювати представництво клієнта у зв'язку зі справою, в якій юрист брав участь особисто і головним чином як державний співробітник або

працівник, до тих пір, поки відповідне урядове агентство не дасть своє затвержене інформовану згоду в письмовій формі на таке представництво [4].

Таким чином, досвід США у сфері правового регулювання явища конфлікту інтересів та його протидії необхідно частково включити у законодавство України, спираючись на реалії сьогоденного інституту адвокатури. У ключі вищевказаного можна зробити відповідні висновки.

Конфлікт інтересів є негативним явищем, яке не дає адвокату використовувати свої повноваження належним чином. В українському законодавстві на сьогоднішній день воно має правове закріплення, але механізм його протидії фактично не функціонує.

Спираючись на нормативні акти Американської асоціації юристів, необхідно внести суттєві доповнення до вітчизняного законодавства, яке регулює адвокатську діяльність. Зокрема це стосується питання уточнення визначення явища конфлікту інтересів та всіх пов'язаних із ним аспектів. Іншими словами, нормативне закріплення конфлікту інтересів повинно бути побудовано за принципом жорсткої імперативності.

У законодавство, що регулює адвокатуру в Україні, слід включити норми, які б закріплювали вид конфлікту інтересів, пов'язаний із діяльністю колишніх державних службовців та суддів. Такий підхід допоможе забезпечити прозорість та об'єктивність розгляду тієї чи іншої справи, виключивши можливість застосування раніше визначеними суб'єктами конфіденційної інформації, яка стала їм відома у зв'язку із службовою, суддівською діяльністю, або ж будь-який інший вплив на процедуру розгляду [5].

Аналізуючи правове поле США у сфері регулювання конфлікту інтересів, слід враховувати те, що в даній країні адвокатське самоврядування має доволі широкі повноваження, тобто є максимально самостійним. Хоча незалежність інституту адвокатури зазначено у відповідних законодавчих актах України, на практиці досить часто виникають ситуації, коли цим принципом фактично зневажають. Такий підхід необхідно змінити для подальшої модернізації механізму протидії конфлікту інтересів.

Література:

1. Теорія права і держави [Текст] : підручник / О. Ф. Скакун ; М-во освіти і науки України. – К. : Прав. єдність, 2009. – 520 с.
2. Бидюк Н.О. Правовое регулирование допуска к адвокатской деятельности в Украине и США / Н.О. Бидюк; Правова держава. – 2014. – №18. – С.15-19.
3. Крилач О.М. Особливості правової системи Сполучених Штатів Америки /О.М. Крилач; Часопис Академії України. – 2013. – №20. – С.1-5.
4. ModelRulesof Professional Conduct // AmericanBarAssociation. – Режим доступу: <https://www.americanbar.org/russian.authcheckdm.pdf>.
5. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 27, ст. 282 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5076-17/page>

*Белов К.Г., студент (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Максакова Р.М., д.ю.н., проф. (Запоріжжя, Україна)*

ПРАВОВИЙ СТАТУС ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ: УКРАЇНА І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Питання утворення та функціонування громадських організацій в Україні регламентуються переважно Конституцією та Законом України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 р.

Процедура утворення громадської організації передбачає, що її засновники мають провести установчі збори, на яких вирішити низку питань, у т. ч. про цілі, територіальний статус, назву тощо громадської організації, та затвердити статут громадської організації. Також засновники на установчих зборах обирають спосіб легалізації громадської організації – шляхом державної реєстрації (громадська організація стає юридичною особою) або шляхом повідомлення (громадська організація не набуває прав юридичної особи). Відповідно громадські організації можуть належати до одного з таких видів: громадські організації інвалідів, релігійні організації, громадські організації споживачів, громадські організації в науковій та науково-технічній діяльності, громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості, творчі спілки, професійні спілки, молодіжні та дитячі громадські організації, благодійні організації. Перелік видів громадських організацій наразі є відкритим та може змінюватись та/ або доповнюватись у разі прийняття Верховною Радою України законів спеціального характеру про громадські організації.

Сьогодні в Європі в найбільш загальному вигляді можна умовно виділити різні моделі функціонування громадських організацій (ГО). Ці моделі були запропоновані в 1995 р. на основі міжнародного порівняльного аналізу характерних рис діяльності НУО, властивих окремим групам країн та визначення їх 2 типології залежно від взаємовідносин з владними структурами, профспілками, політичними партіями, релігійними організаціями. Серед країн, охоплених цим дослідженням, найбільшу увагу було приділено європейським країнам, а також США, які мають найпотужніший у світі сектор ГО. Цікаво, що отримані у результаті дослідження показники дають підстави стверджувати, що чим вищий рівень розвитку окремої країни, тим відчутнішою є вага НУО. На основі аналізу інфраструктури асоціативної сфери цих країн було виділено чотири типових моделі функціонування НУО, а саме: корпоративна, англосаксонська, скандинавська і середземноморська.

В Україні, як у державі, де громадський сектор сформовано не зовсім досконало, більш притаманною є корпоративна модель функціонування громадської організації.

Аналіз матеріалів міжнародного центру некомерційного права дає усі підстави стверджувати, що для активізації співробітництва органів державної влади з громадськими організаціями в Україні важливим є досвід країн Центральної та Східної Європи у сфері законодавчого регулювання державного

фінансування ГО. Уряди, як правило, прагнуть до тісного співробітництва з громадськими організаціями у розв'язанні соціальних питань, адже вони здатні ефективніше, ніж державні структури, надавати соціальні послуги населенню, тому що краще розуміють його потреби і швидше реагують на нові потреби суспільства. Більше того, для виконання своїх соціальних проектів і програм ГО здатні залучати, крім коштів державних фондів, ще й додаткові ресурси у вигляді грантів, внесків, приватних пожертв, волонтерської праці чи й навіть прибутків від власної економічної діяльності. Адміністративним органам 5 складніше оперативно реагувати на потреби людей через бюрократизм. До того ж ГО можуть вчасно залатати «ринкову проріху», коли виявляється, що держава неспроможна задовольнити певну суспільну потребу через брак засобів, а комерційний сектор не зацікавлений у цьому з огляду на низьку рентабельність або неприбутковість. Саме тому можливості ГО визнаються в усьому світі як дуже цінні і для розробки урядової політики у соціальній сфері, і для безпосереднього розв'язання соціальних проблем громад. У більшості як економічно розвинених країн, так і тих держав, що розвиваються, створено законодавчі механізми, які дають змогу залучати ГО до надання пріоритетних для держави послуг. Держави сприяють розвитку й провадженню діяльності ГО шляхом надання їм податкових та інших пільг, фінансування їхніх соціальних програм через гранти (субсидії або субвенції), а також закупівлі в них товарів і послуг через механізм державного замовлення. Для цілей огляду під «державним фінансуванням» розуміється будь-який спосіб безпосереднього перерахування ГО коштів із державного центрального або місцевого бюджетів чи з інших державних бюджетних та позабюджетних фондів, у тому числі у вигляді загальної або цільової підтримки їхньої діяльності. Належною міжнародною практикою у сфері державного фінансування ГО вважається забезпечення рівності всіх учасників. Це досягається завдяки уможливленню участі всіх суб'єктів господарювання у відкритих конкурсах на державну закупівлю товарів і послуг. Існує кілька механізмів, які гарантують об'єктивність розподілу субсидій (допомоги, грантів, субвенцій) між ГО, включаючи відкриті конкурси. Під державними закупівлями (держзамовленням) ми розуміємо купівлю державою в особі її відомств, а також територіальних одиниць (муніципалітетів, органів місцевого самоврядування тощо) товарів, робіт або послуг. Міжнародне право регулює державні закупівлі в Європейському Союзі, як і угода про державні закупівлі Світової Організації Торгівлі.

Держави, що прагнуть стати членами ЄС, повинні реформувати своє законодавство відповідно до директив Євросоюзу. Слід відзначити, що в директивах ЄС найменш урегульованими залишаються державні закупівлі у сфері соціальних послуг. Директива Ради ЄС № 92/50/ЕС про закупівлю послуг надає державам-учасницям широкий простір у здійсненні закупівель вартістю до 200 тис. євро. Єдиною вимогою до таких закупівель є обов'язкове інформування Європейською комісією про укладення договору з надавачем послуг. Такий же підхід використовується й при встановленні порядку

закупівлі послуг у соціальній сфері, сферах охорони здоров'я, дозвілля, культури, спорту та зайнятості населення.

Держави, що ратифікували договори про партнерство й співробітництво з Європейським співтовариством та його країнами-членами (як це зробили Україна та Вірменія), також беруть на себе зобов'язання наблизити своє законодавство про державні закупівлі до директив ЄС. Більшість держав СНД використовували під час розробки своїх законів про державні закупівлі типові положення ЮНСІТРАЛ, хоча цей документ не має законодавчої сили. У міжнародній практиці державна допомога ГО надається зазвичай на покриття їхніх витрат. Переважно надається фінансова і майнова державна допомога. Остання, наприклад, нерідко полягає в наданні ГО майна в безкоштовне або пільгове користування. Субсидії б (гранти), доступні обмеженому числу НУО, повинні надаватися так, щоб було гарантовано об'єктивний відбір. Цього можна добитися передовсім завдяки проведенню відкритих конкурсів. У деяких країнах Центральної Європи застосовується інший інноваційний демократичний механізм, що дає змогу платникам податків самим вибирати, яким організаціям мають бути надані субсидії з національного бюджету, на основі правила, що його найчастіше називають «правилом одного відсотка». Відповідно до цього правила платники податків можуть попросити, щоб один відсоток від їхнього податку на прибуток було виділено неурядовій організації, обраній на їхній розсуд. Відповідно до загальноприйнятої міжнародної практики перевага віддається організаціям, що здійснюють суспільно корисну діяльність. Часто одержують фінансову підтримку якраз ті організації, що надають соціальні послуги або в інший спосіб допомагають державі здійснювати її функції. Країни або ж адміністрації різної юрисдикції встановлюють різні види субсидій (грантів), які відрізняються методами розподілу чи, наприклад, особливими вимогами до використання таких коштів. Проте в більшості країн можна спостерігати дві поширені тенденції.

1. Експлуатаційні субсидії – це субсидії, що спрямовуються не на конкретні проекти чи конкретну діяльність, але на загальну підтримку організацій. Уряди всіх країн, згадуваних у цьому огляді, надають такі субсидії певним громадським організаціям.

2. Проектні субсидії, що їх у країнах СНД і Центральної та Західної Європи найчастіше називають грантами, використовуються для фінансування конкретних проектів ГО спрямованих на досягнення суспільно корисної мети.

В процесі гармонізації конституційного законодавства України про утворення громадських організацій з європейськими стандартами було з'ясовано, що в цілому процедура створення громадських організацій в Україні відповідає європейським стандартам. Але є деякі проблемні напрями пов'язані з їх діяльністю які потребують вдосконалення, зокрема це стосується активізації співробітництва органів державної влади з громадськими організаціями в Україні. В цьому аспекті корисним має стати зазначений нами вище досвід країн Центральної та Східної Європи у сфері законодавчого регулювання державного фінансування ГО.

Бахрушин В.Є., д.ф.-м.н., проф. (Запоріжжя, Україна)

РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Масштабні реформи, що відбуваються в Україні пробігом останніх років зачіпляють і сферу освіти. У 2014 р. було прийнято новий Закон України «Про вищу освіту», а у 2017 – рамковий Закон «Про освіту», яким також було внесено істотні зміни до низки інших законів. Нові закони значно розширюють автономію закладів вищої освіти, змінюють повноваження органів державної влади, які переорієнтуються з управління закладами освіти на вироблення і реалізацію державної і регіональної політики на основі достовірних даних, наукових прогнозів та досліджень. При розробці нового законодавства в сфері освіти одним з основних напрямів є виконання міжнародних зобов'язань України, наближення законодавства до європейських стандартів і рекомендацій, успішних практик європейських країн.

Важливою вимогою до нового законодавства була імплементація давно ратифікованих, але так і не імplementованих Україною норм документів ООН. Аналіз проблем у цій сфері наведено в [1].

Загальна декларація прав людини, ухвалена 10 грудня 1948 р. Генеральною Асамблеєю ООН, встановлює базові норми щодо права громадян на освіту. Ст. 13 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права, ухваленого Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р., а також ст. 28 і 29 Конвенції ООН про права дитини, ухвалена Генеральною асамблеєю ООН 20 листопада 1989 року, дещо уточнюють і доповнюють ці права. Після прийняття у 2017 р. нового Закону України «Про освіту» практично всі вони відображені в українських Конституції та/або законах. Виключенням є лише норма Пакту щодо свободи батьків і законних опікунів забезпечувати релігійне та моральне виховання своїх дітей відповідно до власних переконань. Також варто зазначити, що деякі з інших норм цих документів, а також коментарів і протоколів до них, українське законодавство сьогодні, скоріше, декларує, ніж гарантує. Зокрема, це стосується економічної доступності та безпечної фізичної досяжності освіти, конкурентоспроможної заробітної плати викладацького складу, автономії освітніх закладів, статусу професійно-технічної освіти як такої, що є складником всіх рівнів освіти і забезпечує право на труд, та ін.

Запровадженню окремих норм цих та інших міжнародних документів перешкоджають деякі норми Конституції України, яка користується застарілою і не цілком визначеною термінологією у сфері освіти. Приміром, немає можливості виокремити із загальної середньої освіти початкову освіту, що відповідало б міжнародним стандартам, бо в цьому випадку на початкову освіту не будуть поширюватися гарантії, передбачені ст. 53 Конституції. Є істотні відмінності між розумінням професійної (професійно-технічної) освіти в українському законодавстві і міжнародних регулятивних документах.

Важливими для інтеграції до Європейського освітнього простору і міжнародного визнання українських документів про вищу освіту є Міжнародна стандартна класифікація освіти (МСКО) та Європейські рамки кваліфікацій. Остання версія МСКО встановлює рівні освіти, вимоги до них, які узгоджені з рамками кваліфікацій, а також надає класифікацію галузей знань. В Україні ще у 2011 р. створено Національну рамку кваліфікацій, вимоги якої у цілому відповідають європейським рамкам. Новий Закон України «Про освіту» встановив систему рівнів освіти, що загалом відповідає МСКО. Разом з тим, чинний Перелік галузей знань та спеціальностей є компромісним варіантом між старими переліками наукових та освітніх спеціальностей і МСКО. Він містить значно більше спеціальностей, ніж кількість аналогічних їм деталізованих галузей МСКО. Є також істотні відмінності у змістовому наповненні окремих галузей знань. Це ускладнює встановлення відповідності між вищою освітою, що здобута в Україні та в інших державах. Практика подрібнення спеціальностей, яка зберігається в українській освіті, веде до втрати окремих предметних областей чи необхідності їх штучного зарахування до існуючих спеціальностей (один з останніх прикладів – освітня програма з кінології в межах спеціальності «Виробництво і переробка продукції тваринництва»). Ще одна проблема надмірного подрібнення – це ускладнення запровадження європейських практик вільного вибору студентами значної частини змісту освіти.

Важливими для реформування вищої освіти є документи Єврокомісії, Європарламенту, конференцій міністрів освіти європейських країн. У 2017 р. Єврокомісія ухвалила Комюніке стосовно нового Порядку денного для вищої освіти, який визначає основні проблеми, завдання і напрями розвитку на найближчі роки [2]. Зокрема, вона визначає місце вищої освіти у сучасному суспільстві, доповнює стратегічні та регулятивні документи з питань молодіжної політики та ринку праці, соціальної політики тощо. Серед ключових напрямів розвитку зазначаються просування досконалості у розвитку навичок, створення інклюзивних і з'єднаних систем вищої освіти, участь закладів вищої освіти у забезпеченні інноваційного розвитку, підтримка ефективних і результативних систем. Значна частина положень цього документа актуальна і для України.

Європейські стандарти і рекомендації із забезпечення якості освіти [3], фактично задають вимоги до внутрішньої і зовнішньої систем забезпечення якості вищої освіти, які в українському законодавстві встановлює стаття 16 Закону «Про вищу освіту». Їх останній варіант, ухвалений на Єреванській конференції міністрів освіти у 2015 р., істотно відрізняється від вимог чинного Закону України. Зокрема, він переносить акцент із створення нормативного та технічного забезпечення на досягнення реальних результатів. Тому є необхідність внесення коректив до відповідних норм Закону.

При розробленні змісту вищої освіти варто звертати увагу на наявність міжнародних документів з цього приводу. Певна їх частина є обов'язковими для виконання закладами освіти, які планують здійснювати підготовку фахівців для деяких регульованих професій. Прикладом є Міжнародна конвенція про

підготовку і дипломування моряків та несення вахти [4], яка встановлює вимоги щодо документів про отримані кваліфікації, змісту освіти та деяких інших характеристик осіб, що претендують на обіймання основних посад цивільного флоту. Її вимоги є обов'язковими при розробці відповідних професійних і освітніх стандартів, а також освітніх програм підготовки фахівців. Їх порушення може призвести до невизнання поза межами України відповідних документів про освіту і професійну кваліфікацію.

Але більшість міжнародних стандартів є рекомендаційними. Вимоги цих стандартів не обов'язкові, але їх дотримання сприятиме визнанню результатів навчання студентів і випускників українських університетів в інших країнах.

Література:

1. Бахрушин В. Право на освіту і деякі питання управління освітою: пропозиції до нового Закону про освіту. Освітня політика. Електронне видання (опубліковано 19.03.2015). – Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/draft-regulations/393-pravo-na-osvitu-i-deyaki-pitannya-upravlinnya-osvitoyu-propozitsiji-do-novogo-zakonu-pro-osvitu>.

2. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on a Renewed EU Agenda for Higher Education {SWD(2017) 164 final}. – Режим доступу: : https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/he-com-2017-247_en.pdf.

3. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). – К.: ТОВ «ЦС», 2015. – 32 с.

4. Міжнародна конвенція про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_053.

Бондаренко Н.О., к.ю.н., доц. (Київ, Україна)

РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ КРІЗЬ ПРИЗМУ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

В Конституції України, Розділах I, III, XI, закріплені засади формування громадянського суспільства в нашій державі. Курс України до євроінтеграції, суперечливі взаємозв'язки громадянського суспільства і держави за сучасних умов переконують в актуальності наукових пошуків щодо визначення шляхів перетворення нашої країни на правову, а перехідного суспільства на громадянське.

Джон Кін в праці «Громадянське суспільство. Старі образи, нове бачення» цілком слушно зазначив на необхідності паралельно розвитку інститутів громадянського суспільства і держави: «Демократія завжди є складним, постійно наростаючим процесом пропорційно поділу влади і

громадянського контролю за її використанням у рамках політики, яка здійснюється у двох інституційно відмінних, але постійно поєднаних сферах громадянського суспільства та державних інституцій» [1, с. 87]. Влада має сприяти встановленню громадянського суспільства, тобто такої системи, що взаємодіє у межах права вільних і рівноправних громадян держави, їх добровільно сформованих об'єднань, котрі знаходяться у взаємовідносинах солідарності та конкуренції, поза безпосереднім втручанням держави, що покликана створювати умови для їх вільного розвитку [2, с. 63].

Важливим чинником формування громадянського суспільства в Україні є процес його консолідації, завдяки якому нормалізується демократичний політичний процес, розширюється доступ людей до прийняття політичних рішень, розвивається демократична політична культура, збільшується коло лідерів.

Крім Конституції України здійснювати розширення правового простору для взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в Україні дозволяють прийняті нормативно-правові акти, зокрема, закони України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки» (1997 р.), «Про молодіжні та дитячі громадські організації» (1998 р.), «Про соціальний діалог в Україні» (2010 р.), «Про благодійну діяльність та благодійні організації» (2012 р.), «Про громадські об'єднання» (2012 р.); а також Указ Президента України «Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні» (2016 р.), Указ Президента України від 4 листопада 2016 року №487/2016, яким затверджено Положення про Координаційну раду сприяння розвитку громадянського суспільства.

Аналіз зазначених вище нормативних актів дає підстави зробити висновки, що, в Україні, з одного боку, створене правове поле для розвитку інституцій громадянського суспільства, а, з іншого боку, існують в цій сфері певні недоліки, котрі потрібно врахувати:

- вдосконалити принцип поділу державної влади в Україні шляхом прийняття законів «Про лобізм», «Про Президента України», «Про місцеві референдуми»;
- зробити більш прозорою виборчу систему України шляхом запровадження відкритих партійних списків та імперативного мандату парламентаря (як, наприклад, в Швеції, Фінляндії, Німеччині);
- залучити громадянське суспільство до законодавчого процесу шляхом запровадження інститутів «народної законодавчої ініціативи» та «народного вето», як це має місце в Австрії, Італії, Іспанії, Португалії, Словенії;
- вдосконалити цивільний контроль за органами державної влади, зокрема, за силовими відомствами.

Прикладом для України можуть слугувати держави з розвинутою демократією, які системно залучають громадян та їх об'єднання до вироблення державної політики. Це дозволяє підвищити якість публічно-правових рішень та звільнити державу від окремих надмірно обтяжливих для неї соціальних завдань [4; с. 3].

Останні дослідження довели, що сприяючи розвитку громадянському

суспільству, держави із розвинутою демократією мають від цього все більший економічний ефект: у державах Центрально-Східної Європи громадські організації залучають втричі більше внутрішніх та зовнішніх інвестицій у соціальну сферу, ніж усі державні та комунальні установи соціального спрямування; у громадянському секторі держав-учасниць ЄС задіяно у 10 разів більше людей, ніж у легкій промисловості, та у 5 разів більше, ніж у харчовій промисловості, а працевлаштованими є від 4,4% до 14% працездатного населення (принаймні 5 осіб із кожних 100) неурядові організації створюють 3 – 9 % ВВП (5% у Бельгії; 7,9 % - у Канаді); внесок неурядових організацій у ВВП держав-учасниць ЄС зростає вдвічі швидше, ніж внесок у ВВП підприємств легкої промисловості; громадянське суспільство у сукупності – це 1/7 економіки світу за обсягом ВВП; громадянське суспільство створило у світі понад 25 млн. оплачуваних робочих місць; 60% представників громадянського суспільства зайняті у наданні послуг, 40 % із них зосереджені у наданні соціальних, медичних та освітніх послуг [4, с. 4].

Громадянське суспільство являє собою високий рівень стану соціальної системи, а процес його формування є завжди динамічним і потребує громадських зусиль. У державах з розвинутою демократією організація громадянського суспільства забезпечується поширенням благодійництва та наданням адресної і оперативної допомоги, участю громадян в ухваленні державних рішень, здійсненні громадського контролю за владою та проведенням ефективної боротьби із корупцією.

Встановлення демократичного режиму не гарантує автоматичного відтворення громадянського суспільства, проте, існування громадянського суспільства завжди гарантує відтворення процесів демократизації.

Авторитарний спосіб здійснення політичної влади в Україні гальмує процес розвитку громадянського суспільства, що виявляється у лобюванні корпоративних інтересів або інтересів бізнесу; переорієнтації ідеології партій в залежності від ситуації в суспільстві; поповнення складу державних органів колишніми партійними та комсомольськими керівниками та вихідцями з силових відомств радянських часів; існування керованих владою ЗМІ.

Отже, в найближчій перспективі розбудова громадянського суспільства має рухатися у напрямку посилення відповідальності органів державної влади, за перешкоджання участі інституцій громадянського суспільства у питаннях доступу до інформації; підвищення рівня компетентності та відповідальності органів влади, інституційних систем громадянського суспільства; підвищення рівня політичної, правової та громадянської культур населення; закріплення практики системної участі інституцій громадянського суспільства у формуванні державної політики.

Література:

1. Кін Дж. Громадянське суспільство. Старі образи, нове бачення / Дж Кін. – Київ: «АНОД», 2000.191 с.
2. Скакун О.Ф. Теория государства и права : ученик / Скакун О.Ф.

Харьков : Консум, Университет внутренних дел, 2000. 704с.

3. Барматова С.П. Громадянське суспільство в Україні: тенденції та загрози [Електронний ресурс] / С.П. Барматова // Ринок праці та зайнятість населення. 2012. № 1. С.27–29. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJKN/rpzn_2012_1_10.

4. Доповідь про стан розвитку громадянського суспільства в Україні / Єрмолаєв А.В., Горелов Д.М., Корнієвський О.А. та ін. – К. : НІСД, 2012. – 48 с.

Ганжуров Ю.С., д.політ.н., проф. (Київ, Україна)

ЗАКОНОТВОРЧІ ФОРМАТИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Правовий вимір українського державотворення залишається доволі болісною складовою процесу осмислення історичного місця України на політичній мапі Європи. Адже соборність нашої держави має міжнародний контент, оскільки для України оновлення та зміцнення державності є пріоритетним напрямом зовнішньої політики. Ця обставина набула особливої ваги після вступу України до Ради Європи, що стало вагомим чинником державотворення.

Як відомо, у жовтні 1995 р. Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про приєднання до статуту Ради Європи», а вже у листопаді 1995 р. у Страсбурзі відбулася врочиста церемонія вступу України до РЄ. Досвід перебування України у цій організації дає можливість зробити висновок про значне авансування політичної довіри до нашої країни з боку європейської спільноти з огляду на функції РЄ [1, с. 6–7].

Дотримання статутних вимог РЄ для вступу країн до цієї організації стало для України важливою передумовою її еволюції на засадах визнання нашою державою принципів верховенства права, плюралістичної демократії, її зобов'язань забезпечити права та основні свободи людини та співробітництво з іншими державами з метою досягнення цілей РЄ. У контексті комунікативної складової законотворення вбачається доречним саме зміцнення контактів із європейським співтовариством передовсім у напрямі виявлення, оцінки, структуризації та гармонізації нормативно-правових підвалин цього процесу. Проте реалії українського буття суттєво корегують як сподівання європейців, так і потенції інтеграторів. Логічним є питання про реальність імплементаційних проєктів для України, зокрема через надзвичайну складність організаційно, відповідно до регламентно-правових процедур, гармонізувати вітчизняне законодавство до дійсного глобалізаційного виміру інтеграції України. Імплементация передбачає процес удосконалення законодавства стосовно функціонування гілок влади, як-то: гуманізація Кримінального та Кримінально-виконавчого кодексів України; прийняття нового Кримінально-процесуального кодексу України; зміцнення антикорупційного законодавства; удосконалення законодавства про відмивання коштів, одержаних злочинним шляхом; законодавства у сфері інформації та діяльності ЗМІ в Україні; законодавства щодо захисту свободи совісті та віросповідання, про релігійні

організації; оновлення законодавства про захист прав національних меншин в Україні; встановлення законодавчих гарантій участі іноземців у суспільному житті на місцевому рівні тощо.

Отже, постає питання: в який спосіб можлива реалізація визначених завдань із врахуванням реального співвідношення політичних сил, рудиментарної залишковості, усталених стереотипів, що у поєднанні з новими тенденціями у масовій свідомості, налаштованими на демократизацію політичної системи України, утворюють не просто пострадянський сегмент у європейському співтоваристві, а роблять членів Парламентської асамблеї РЄ учасниками часом болісного процесу гармонізації українського соціуму до європейських стандартів? Щоправда, офіційні документи не дають визначення поняття «стандарти Ради Європи». У повсякденній практиці під ними розуміється сукупність обов'язкових вимог, рекомендацій, що містяться в нормативних актах, міжнародних договорах, укладених державами-членами РЄ. Сам процес приєднання шляхом ратифікації до конвенції РЄ і протоколів до них означає, що перед Україною розкривається можливість долучитися до різнопланових конвенцій, хартій, угод і протоколів до них, які, як зазначено в інформаційних бюлетенях РЄ, становлять еквіваленти десяткам тисяч двосторонніх угод. Основним джерелом, що дає можливість дослідникам європейської інтеграції України вивчити цей процес на підставі первинних документів, є «Збірка договорів Ради Європи» [2]. У цьому виданні подається виклад міжнародно-правових документів, що ратифіковані Україною.

Проте реалізація ратифікованих документів у правовому полі України, як свідчить досвід європейського моніторингу, має серйозні проблеми в частині їх практичного втілення. Адже суть глобалізаційних процесів не може перебувати у площині виключно нормотворчості. Відомо: якщо закони не працюють, то вони, по суті, й не існують. Через це усвідомлення процесу імплементації українського законодавства до європейських стандартів доречно розглядати в практичній площині. Таким чином, важливо звернути увагу на особливості юридичної практики в українських реаліях. Спеціалісти зазначають, що вироблене наукою поняття набуття чинності законом не завжди послідовно й однозначно застосовується в законотворчому процесі: передовсім потрібне належне конституційне регулювання процедури надання закону чинності [3, с. 94]. Аналіз Конституції України не дає достатніх підстав вважати, що її відповідні положення, присвячені чинності закону, послідовно й однозначно визначають дану процедуру. Зокрема, можна вказати лише окремі статті Конституції України, в яких згадується про чинність закону. Це статті 57, 94 та 152 Конституції України. Так, частина третя статті 57 встановлює правило, згідно з яким «закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права та обов'язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, є нечинними». Нарешті, у частинах першій і другій статті 152 Конституції України визначено умови втрати чинності законами або окремими їх положеннями, які визначені Конституційним Судом України неконституційними.

У зв'язку із викладеним, видається прогностичною думка про соціальну легітимність імплементаційної глобалізації в умовах відповідного комунікативного вакууму. Очевидно, що, наприклад, скасування в Україні смертної кари на вимогу ПАРЄ залишається найпомітнішою в очах української спільноти євроінтеграційною подією. Такий стан справ вимагає відповідного інформаційного збагачення комунікативних ресурсів. Отже, інформаційні лакуни вимальовують своєрідні імпульси до активізації зв'язків із міжнародними організаціями. В принципі, Верховна Рада України як визначальна політична інституція на шляху приєднання нашої держави до європейського співтовариства усвідомлює таку необхідність, оскільки зволікання із прийняттям відповідних законів неминуче призведе до політичної ізоляції України, зумовленої невідповідністю її зовнішньополітичного правового режиму правовим системам міжнародних організацій.

Література:

1. Чиж І.С. Україна в Раді Європи / І.С. Чиж. – К.: Парламентське вид-во, 2001. – 562 с.
2. Збірка договорів Ради Європи / Упоряд. Є. Вишневський (українська версія). – К.: Парламентське вид-во, 2000. – 654 с.
3. Теплюк М. Введення в дію законів України: питання теорії та практики М. Теплюк, О. Ющик. – К. : Парламентське вид-во, 2012. – 200 с.

Задорожня Г.В. д.ю.н., доц. (Київ, Україна)

ДЕЛЕГОВАНА НОРМОТВОРЧІСТЬ: НАЦІОНАЛЬНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Важливою є нормотворчість, що пов'язана з урегулюванням надзвичайних ситуацій. Традиційно глава держави наділяється конституційним правом оголошувати на певний строк надзвичайний, військовий, облоговий стани, здійснювати федеральну інтервенцію в суб'єкти втручання, або вводити пряме правління в суб'єктах федерації. Пряме президентське правління – це тимчасове введення в суб'єкті федерації влади глави держави, що застосовується в разі виникнення масових правопорушень, порушення конституційного порядку. Конституція РФ не містить положень про введення в суб'єктах федерації прямого президентського правління, тому є питання щодо конституційності вчинення президентом таких дій.

За монархом традиційно визнавалося право ухвалювати правові акти в надзвичайних ситуаціях, тому воно дістало нормативне закріплення в усіх без винятку західноєвропейських конституціях ХІХ ст., проте сучасні конституції по-різному визначають обсяг нормотворчої компетенції глави держави в цій сфері. Надзвичайні акти уповноважені видавати конституційно визначені суб'єкти: а) уряд «під головуванням президента» (Туреччина); б) дискреційно глава держави (Білорусь, Казахстан, Катар); в) глава держави з обов'язковим

проходженням процедури контрасигнування (Данія, Естонія, Ісландія); г) глава держави на пропозицію уряду (Албанія, Греція, Польща, Словенія). Отже, глава держави у країнах з різною юридичною формою правління наділений нормотворчою компетенцією у сфері надзвичайних відносин.

Конституції країн мусульманського світу також надають право главам держав ухвалювати в разі необхідності правові акти (низами), тобто закони (Алжир, Катар, Саудівська Аравія, Оман). Проте Президент Єгипту мав право за Конституцією 1971 р. ухвалювати правові акти, що мали силу закону, й у звичайних умовах. На практиці такі акти президента мали більшу юридичну силу, ніж закони парламенту.

Аналіз законодавства свідчить про те, що надзвичайні акти глави держави мають відмінні назви (укази, накази, декрети-закони та ін.), проте їм властива система спільних характеристик: а) за рівнем юридичної сили прирівнюються до законів. Так, Емір Катару має право «видавати укази, що мають силу закону» у випадках загрози безпеці держави, цілісності її території, безпеці населення) (статті 69, 70 Конституції Катару від 29 квітня 2003 р.); б) за часом дії є провізорними, тобто тимчасовими, дія яких обмежена строком або настанням певних умов; в) потребують обов'язкового закріплення парламентом (п. 21 ч. 1 ст. 106 Конституції України); г) нормативною підставою ухвалення главою держави) надзвичайних актів є настання небезпеки (військової, екологічної) або загроза її настання.

Глава держави може здійснювати таку нормотворчу компетенцію за умови прямого делегованого законодавства, порядок якого має бути врегульований законом. Доктрина права пов'язує необхідність і доцільність делегованого законодавства з тимчасовою неможливістю законодавчого органу в «міжсесійний» період ухвалювати закони. Проте наділення глави держави такими законодавчими повноваженнями є небезпечним, оскільки уможлиблює видання ним указів у кожному «необхідному» випадку, що в кінцевому підсумку може порушити принцип розмежування влади.

Важливим стримувальним елементом такої нормотворчої діяльності глави держави в межах делегованого законодавства може стати парламентський контроль. У країнах мусульманського світу є два обмеження щодо дії надзвичайних законів, а саме: вони мають відповідати доктрині ісламу та «іджмі», тобто позиції Ради аль-Шури. У Катарі надзвичайні укази Еміра мають бути ухвалені на першому з'їзді Ради аль-Шури, проте ці акти можуть діяти аж до моменту їх відхилення двома третинами голосів цієї Ради (стаття 70 Конституції Катару від 29 квітня 2003 р.). Отже, нормотворча діяльність глави держави за умови делегованого законодавства об'єктивується його можливістю ухвалювати правові акти, прирівняні до законів.

На нашу думку, юридично виправданим, політично доцільним і допустимим є надання главі держави в аспекті делегованого законодавства права приймати правові акти, юридична сила яких прирівнюється до закону, лише в разі воєнної загрози, порушення територіальної цілісності, суверенітету, екологічного лиха, тобто вичерпного переліку питань, передбаченого Основним Законом держави за умови здійснення обов'язкового дієвого парламентського контролю. Проте таку нормотворчу компетенцію глави держави не може бути виправдано прогалинами

в законодавстві, недієздатністю парламенту тощо. Відтак, ми не поділяємо оптимізму В.А. Шахова, який констатує: «Відсутність необхідних законів компенсується активною нормотворчістю Президента, що цілком виправдано в умовах неповороткості й неоперативності українського парламенту» [1, с. 58].

Нормотворча компетенція глави держави зумовлює прийняття ним і підзаконних правових актів. Глава держави, приймаючи такі акти, не може втручатися в компетенцію інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування (Рішення Конституційного Суду України від 5 жовтня 2005 р. № 7–рп/2005) [2]. Порядок здійснення такої діяльності має бути нормативно визначеним з метою запобігання порушенням.

Одним із найбільш усталених правових актів глави держави є укази (або накази) – нормативно-правові або індивідуально-владні акти, які приймаються на виконання конституції і законів держави з найважливіших питань державного і суспільного життя (формування судів, уряду, інших органів державної влади; призначення і звільнення їх посадових осіб; призначення виборів парламенту). Реалізація нормотворчої компетенції глави держави здійснюється також шляхом прийняття ним індивідуально-владних внутрішньоорганізаційних актів, якими є розпорядження, що приймаються з питань кадрового, організаційного забезпечення підвладних главі держави дорадчих структур (кабінет, адміністрація, секретаріат, рада та ін.) [3, с. 363, 370–371]. Отже, глава держави в процесі реалізації своєї компетенції повинен володіти достатнім конституційно визначеним «арсеналом правових актів», оскільки предмет відання його повноважень є вкрай різноаспектним.

Література:

1. Шахов В. А. Взаємодія і взаємовплив гілок влади: світовий досвід і Україна / Політична реформа – гарантія демократичного розвитку українського суспільства : наук.-метод. матеріали на допомогу лекторам / заг. ред. В. І. Луговий, В. М. Князєв. – К. : Вид-во УАДУ, 2003. – 160 с.
2. Рішення Конституційного Суду України від 5 жовт. 2005 р. № 7–рп/2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua/uk/index>.
3. Шаптала Н.К. Конституційне право України / Н.К. Шаптала, Г.В. Задорожня. – Запоріжжя : Дике Поле, 2012. – 480 с.

*Кириченко В. М., к.і.н., доц. (Запоріжжя, Україна)
Соколенко Ю. М., асист. (Запоріжжя, Україна)*

ІНСТИТУТ ВІДКЛИКАННЯ: ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Загально визнано, що політичні партії в сучасному громадянському суспільстві виконують життєво необхідні функції, в яких відображається їх реальна роль у політичній системі суспільства та їх соціальне призначення. Але

на відміну від інших елементів правового статусу політичних партій, які чітко встановлені в Основному Законі та чинному законодавстві, їх функції регламентуються переважно опосередковано і прямо не визначені у відповідних нормах. Як правило, у вітчизняному законодавстві закріплені положення, в яких визначаються мета та основні цілі політичних партій, які є юридичним вираженням найбільш значимих функцій політичних партій (ч. 2 ст. 36 Конституції України, ст. 2 Закону України «Про політичні партії України» 2001 р.). Аналогічні положення передбачені і в конституціях деяких європейських держав, зокрема в п. 1 ст. 4 Основного Закону Німеччини, п. 1 ст. 51 Конституції Португалії, ст. 4 Конституції Франції, п. 1 ст. 41 Конституції Молдови, п. 2 § 3 Конституції Угорщини [1, с. 188, 534, 666; 2, с. 300; 3, с. 538]. На нашу думку, конкретизація на законодавчому рівні цілей і завдань політичних партій є визначальними елементами в формулюванні змісту кожної окремої функції.

Варто наголосити, що переважна більшість вітчизняних і зарубіжних дослідників політичних партій визнають, що на сьогодні не існує досконалої конституційно-правової регламентації функцій політичних партій. Але на підставі аналізу нормативно-правових актів і наукових праць можна констатувати, що сучасні політичні партії виконують різноманітні функції, основними з яких є:

1) функція соціального представництва й узгодження суспільних інтересів, тобто політична партія виявляє, обґрунтовує та формулює інтереси конкретних соціальних груп і верств населення країни, яких вона представляє на державному рівні;

2) політична функція, тобто політична партія бере участь у боротьбі за владу в державі (що є головною метою будь-якої політичної партії) шляхом участі у виборах до представницьких структур з метою реалізації своїх партійних програм і передвиборних платформ;

3) функція розробки політичного курсу, тобто політична партія бере пряму або опосередковану участь у розробленні, формуванні та здійсненні внутрішньо- і зовнішньополітичного курсу держави;

4) ідеологічна функція, тобто політична партія розробляє певну ідейно-політичну доктрину або ідейно-теоретичну концепцію та з метою збільшення числа своїх прихильників і створення в державі соціально-психологічної атмосфери, сприятливої для діяльності цієї партії, формування громадської думки та політичної свідомості громадян пропагує свій соціальний світогляд і ціннісні орієнтації не тільки з поміж своїх членів, а й в суспільстві в цілому;

5) інтеграційна функція, тобто проведення політичною партією заходів щодо об'єднання всіх прогресивних сил у суспільстві для здійснення і захисту прав і свобод людини і громадянина та задоволення їх політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів;

б) функція рекрутування (поповнення) політичної партії новими членами, тобто партія здійснює заходи щодо залучення до свого складу нових членів і тим самим прагне створити могутню політичну силу;

7) комунікативна функція, тобто встановлення і підтримка ефективного постійного зворотнього зв'язку між керівництвом політичної партії і громадянським суспільством загалом для встановлення контролю за розвитком політичної ситуації в державі та своєчасного реагування на її зміни.

Таким чином, можна зробити висновок, що чим ширший обсяг функцій виконує політична партія, тим відчутніший її вплив на суспільне і політичне життя, тим привабливіша вона для громадян.

При цьому слід звернути увагу на таку важливу проблему, як якість і повнота виконання політичними партіями своїх функцій. Вітчизняний законодавець передбачив обов'язок політичної партії мати свою програму і закріпив основні її елементи: цілі та завдання партії і шляхи їх досягнення. Але на жаль, результати діяльності політичних партій в Україні свідчать про те, що більшість із них безвідповідально ставляться до визначення цілей та завдань партії і, особливо, шляхів їх досягнення з огляду на інтереси соціальних верств, прошарків, груп. Не поодинокі випадки, коли політичні партії та їх кандидати на виборах Президента України та народних депутатів України, після їх обрання не виконують своїх програмних цілей та завдань, а також інших обіцянок, які були надані ними виборцям. Тобто, зазначені суб'єкти за неналежну реалізацію тих владних повноважень, які народ їм передав, та через відсутність відповідної нормативно-правової основи, залишаються без відповідного реагування.

У зв'язку з тим, що невід'ємною ознакою конституційного ладу є наявність у органів державної влади та їх посадових осіб юридичних обов'язків перед окремими громадянами і суспільством в цілому та відповідальність за їх виконання, ми вважаємо, що настав час застосувати проти осіб, які обрані на посаду Президента України чи народним депутатом України не лише політичну відповідальність у вигляді недовіри на наступних виборах (тим паче, що вона не має об'єктивних та універсальних підстав застосування, а також відсутність конкретної інстанції, через яку здійснюється притягнення до політичної відповідальності [4, с. 38]), а й пряму чи опосередковану (бланкетну) юридичну відповідальність шляхом дострокового припинення їх повноважень. І це є природно, тому що народ, який згідно ч. 2 ст. 5 Конституції України є «...єдиним джерелом влади в Україні...», і є тим самим основним суб'єктом, перед яким згадані особи мають нести юридичну відповідальність. Необхідно, щоб виборці пов'язуючи реалізацію своїх інтересів з певною політичною партією, мали законні підстави для того, щоб порушувати питання про юридичну відповідальність політичної партії та їх членів, обраних на зазначені посади, в разі невиконання ними своїх функцій та обов'язків, використання депутатського мандату в особистих чи корисних цілях, систематичного порушення норм депутатської етики, як це відбувається в деяких країнах світу. Наприклад, у ст. 60 Федерального конституційного закону Конституції Австрійської Республіки від 10 листопада 1920 р., у редакції 1982 р. закріплено, «що до закінчення терміну повноважень Федеральний президент може бути відсторонений від посади на підставі народного голосування» [1, с. 47], а в

понад третини штатів США передбачено відкликання виборних посадових осіб [5, с. 413].

Незважаючи на те, що в демократичних державах інститут відкликання зазвичай відсутній (наприклад, у ч. 4 ст. 62 Конституції Республіки Македонія встановлено, що «депутат (Зборів Республіки Македонія – прим. авт) не може бути відкликаний» [6, с. 443].), але на нашу думку, закріплення на законодавчому рівні цього інституту надасть можливість виборцям безпосередньо позбавляти некомпетентних, безвідповідальних, а іноді й нечесних осіб займаних виборних посад. Так, О.Ф. Фрицький пропонує притягати до юридичної відповідальності за бездіяльність, недосягнення поставлених цілей і завдань, які впливають з передвиборчої програми Президента України та народних депутатів України, на підставі проведення всеукраїнського референдуму [7, с. 30]. Тобто, будь-який обранець повинен бути відповідальним перед суспільством і перед своїми виборцями за виконання обов'язків, які впливають із його функцій, не лише політично, а й юридично, а також за неналежну реалізацію тих владних повноважень, які народ їм передав.

Література:

1. Конституции государств Европейского союза / под. общ. ред Л.А. Окунькова. Москва: Изд. группа ИНФРА-М-НОРМА, 1997. 816 с.
2. Конституции стран СНГ и Балтии: учеб. пособ. / сост. Г.Н. Андреева. Москва: Юристъ, 1999. 640 с.
3. Конституции государств Европы: в 3 т. Т.1 / под. общ. ред. Л.А. Окунькова. Москва: НОРМА, 2001. 824 с.
4. Совгиря О.В. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. / Совгиря О.В., Шукліна Н.Г. – 2-ге вид., перероб і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2012. 544 с.
5. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Общая часть: учеб. для вузов / отв. ред. Б.А. Страшун. 4-е изд. обновл. и дораб. Москва : Норма, 2007. 896 с.
6. Конституции государств Европы: в 3 т. – Т.2 / под. общ. ред. Л.А. Окунькова. Москва: НОРМА, 2001. 840 с.
7. Фрицький О.Ф. Конституційне право України : підруч. Київ: Юрінком Інтер, 2002. 536 с.

Кириченко А. А., д.ю.н., проф. (Николаев, Украина)

КОНСТИТУЦИОННАЯ ОСНОВА ПРЕОДОЛЕНИЯ ВНЕНОРМАТИВНОГО ПОВЕДЕНИЯ УЧЕНИКОВ В КОНТЕКСТЕ ИНТЕГРАЦИОННЫХ СТАНДАРТОВ ПО ПРОТИВОДЕЙСТВИЮ НАСИЛИЮ

Предстоящая ратификация Конвенции Совета Европы о предотвращении и борьбе с насилием в отношении женщин и домашним насилием [4], с одной стороны, и участвовавшее в последнее время количество случаев обсуждения в средствах массовой информации фактов практически внеформативного

поведения отдельных учеников общеобразовательных школ [2; 3 др.], с другой стороны, понуждает более внимательно изучить взаимосвязь между домашним насилием и вненормативным поведением учеников общеобразовательных школ и разработать предложения по противодействию этим явлениям в контексте европейских стандартов.

В этой связи, во-первых, такое поведение не следует именовать при наличии понятного для всех словосочетания «вненормативное поведение» аналогичным по значению, но достаточно непонятым для обычных граждан термином «девиантное поведение». Во-вторых, весьма некомпетентные так называемые эксперты МОН Украины, к примеру, специалист по социально-правовой защите детей Алексей Лазаренко, даже цинично ставили вопрос о необходимости расформирования учительского состава одной из школ г. Днепра, который якобы не может решить данную задачу в отношении так называемого «вундеркинда» [3]. Фактически же речь шла о типичном представителе ученика с ярко выраженным вненормативным поведением, обучение которого должно осуществляться не в обычной, а в специализированной под решение такой задачи школе или в ином детском учебном заведении. При наличии же оснований (что очень часто вуалируется весьма некомпетентной квалификацией последствий вненормативного поведения ребенка, практически находящегося в рамках криминального правонарушения) такого ученика следует направлять для дальнейшего пребывания и обучения и в воспитательно-трудовые учреждения. К примеру, согласно обновленных автором требований ст. 1 Закон Украины «Об органах и службах по делам детей та специальных учреждениях для детей» осуществление социальной защиты детей и профилактики среди них правонарушений возлагается в пределах определенной компетенции на: службы по делам детей органов местной власти и местного самоуправления, управление ювенальной превенции Национальной полиции Украины, приемники-распределители для детей органов Национальной полиции Украины, школы социальной реабилитации и профессиональные училища социальной реабилитации органов образования, центры медико-социальной реабилитации детей учреждений органов охраны здоровья, специальные воспитательные учреждения уголовно-исполнительной службы, приюты для детей, центры социально-психологической реабилитации детей и социально-реабилитационные центры (детские городки) [5].

В связи с изложенным также следует подчеркнуть, что А. Лазаренко и иные аналогично низкой профессиональной квалификации специалисты (и именно по социально-правовой защите ребенка) весьма категорически, но не менее юридически некомпетентно утверждают об отсутствии в украинском законодательстве правовых оснований для исключения ученика с четко выраженными признаками вненормативного поведения из обычной общеобразовательной школы в связи с установлением наличия лишь факта вненормативности его поведения [3].

Прежде чем делать такого рода заявления в средствах массовой информации, называясь экспертом МОН Украины, следовало бы такого уровня

экспертам-непрофессионалам ознакомиться с содержанием хотя бы следующих норм Конституции Украины. Согласно требований ч. 3 ст. 8 Основного закона, нормы Конституции Украины являются нормами прямого действия [1]. А значит для решения любого вопроса не только возможно, а и настоятельно необходимо обращаться непосредственно к нормам Основного закона, особенно, если отсутствует прямой ответ в текущем законодательстве. В соответствии с требованиями ч. 2 ст. 53 Конституции Украины полное общее среднее образование является обязательным [1]. Из этого следует, что государство обязано обеспечить получение каждым гражданином школьного образования на основе стандартов данного образования, когда в соответствии с положениями авторской новой доктрины бесплатного и доступного одиннадцатилетнего образования школьный образовательно-квалификационный уровень, причем как обычный (для детей с нормативным поведением, способностями и здоровьем), так и облегченный (для детей с психическими или умственными ограничениями), особенный (для детей, имеющих такие физические ограничения: глухонемые, слепые, инвалиды конечностей, передвижения и т.п., которые обуславливают необходимость создания особых условий для получения школьного и иных уровней образования и последующей их практической деятельности) и пенитенциарный (для детей, находящихся в местах лишения или иного ограничения свободы), должен обеспечить получение каждым учеником таких базисных компетентностей, как: а) неквалифицированная рабочая компетентность, которая суммируется с базисной и детальной доктринальной, прикладной и аналитической компетенции и должна обеспечить наиболее эффективное, рациональное и качественное выполнение любой неквалифицированной рабочей деятельности по производству материальных благ и услуг; б) общечеловеческая образовательная компетентность, благодаря которой лицо должно обладать такой совокупностью базисных и детальных доктринальных, прикладных и аналитических компетенций, которые на минимальном уровне определяют образованность населения как определенного государства, так, в конце концов, и мира в целом; в) потенциальная образовательная компетентность, которая имеет аналогичный перечень компетенций и призвана позволить каждому, кто имеет соответствующие способности и желание, продолжить образование по последующим ОКУ.

Согласно ч. 2 ст. 3 Основного закона, утверждение и обеспечение прав и свобод граждан является главной обязанностью государства [1]. В силу же указанных конституционных положений государство призвано обеспечить получение каждым украинским гражданином школьного образования с получением надлежащих указанных компетентностей каждым из них, а не одним из них, за счет нарушения данной обязанности других учеников, а также в любом из указанных выше порядков школьного (неквалифицированного рабочего) образовательно-квалификационного уровня, т.е. обычного, облегченного, особенного и пенитенциарного.

В соответствии с требованиями ст. 23 Основного закона, каждый человек имеет право на свободное развитие своей личности, если при этом не

нарушаются права и свободы других граждан [1], что в данном случае лишь подтверждается указанная выше конституционная обязанность государства обеспечить получение каждым учеником надлежащих компетентностей. Обычная школа рассчитана на учеников с нормативным поведением, здоровьем и способностями, а ученики с вненормативным поведением, способностями и здоровьем в зависимости от причины вненормативности должны получать такие компетентности в специальных учебных заведениях, когда в обычной школе они ни сами не могут получить таких компетентностей, ни всем другим ученикам такой школы не дают возможности получить надлежащие компетентности. Поэтому как только устанавливается факт вненормативности поведения определенного ученика, он должен быть незамедлительно исключен из обычной школы на основании уже цитированных требований ч. 2 ст. 3 и ст. 23 Конституции Украины, независимо от того, имеется ли в конкретном случае возможность направить такого ученика проходить школьный ОКУ в специализированное учебное заведение или нет. Последнее является уже совместной проблемой этого ученика и государства, что в любом случае не должно нарушать образовательный правовой статус всех иных учеников обычной школы. Если государство не в состоянии обеспечить надлежащие специальные условия обучения такого ученика, то пострадает один только этот ученик. А если такой ученик будет продолжать пребывать в обычной школе, то это, по крайней мере, приведет к срыву процесса получения надлежащих школьных образовательных компетентностей многими иными учениками данной обычной школы.

Литература:

1. Конституція України. Закон України від 28.06.1996 р., № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141, із змінами згідно закону України 02.06.2016 р., № 1401-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>
2. Конфликт поведения. 18 октября 2017 / 11:01 // Видеотека: канал «Касается каждого» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://inter.ua/ru/video/program/sk/2017/10/18/conflict-povedeniya>
3. Неудобный вундеркинд. чт, 6 апреля 2017, 19:45 // Говорить Україна [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://govoryt-ukraina.tv/ru/episode/neudobnyj-vunderkind>
4. Проект Закону про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами // Верховна Рада України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60492
5. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей. Закон України від 09.09.2010 р., № 2507-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 6, ст. 35, зі змінами згідно закону України № 1824-VIII (1824-19) від 19.01.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80>

*Корнієнко-Зєнкова Н.М., аспірантка (Київ, Україна)
Наук. кер.: Ющик О.І., д.ю.н., професор (Київ, Україна)*

ВИЗНАЧЕНІСТЬ ПРАВОВИХ НОРМ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЗНАННЯ ЛЮДИНОЮ СВОЇХ ПРАВ ТА ОБОВ'ЯЗКІВ

Конституційне закріплення в Україні принципу верховенства права передбачає відповідні вимоги до діяльності держави. Як зазначено в рішенні Конституційного Суду України від 02 листопада 2004 року, верховенство права вимагає від держави його втілення в правотворчу і правозастосовну діяльність, зокрема у закони [1]. Однією з них є вимога до законодавця щодо визначеності правових норм, без чого неможливо забезпечити реалізацію гарантованого статтею 57 Конституції України права кожного знати свої права та обов'язки.

Міжнародна практика, а також теорія визнають як обов'язкові елементи поняття «верховенство права» такі: а. Законність, включаючи прозорий, підзвітний та демократичний процес введення в дію приписів права; б. Юридична визначеність; с. Заборона свавілля; d. Доступ до правосуддя, представленого незалежними та безсторонніми судами, включно з тими, що здійснюють судовий нагляд за адміністративною діяльністю; е. Дотримання прав людини; f. Заборона дискримінації та рівність перед законом [2].

Визначеність трактується найперше як ясність і однозначність правової норми, яка забезпечує передбачуваність ситуацій і правовідносин (правові позиції Конституційного Суду України у рішеннях від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005, від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010, від 22 грудня 2010 року № 23-рп/2010, від 11 жовтня 2011 року № 10-рп/2011).

Так, зокрема, у рішенні Конституційного Суду України від 29 червня 2010 року відзначено, що обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, які встановлюються такими обмеженнями. Тобто обмеження будь-якого права повинне базуватися на критеріях, які дадуть змогу особі відокремлювати правомірну поведінку від протиправної, передбачати юридичні наслідки своєї поведінки [3]. У рішенні від 22 вересня 2005 року Конституційний Суд України також зазначив, що із конституційних принципів рівності та справедливості випливає вимога визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає довільного трактування у правозастосовній практиці та призводить до сваволі [4].

Однак в якості елемента верховенства права юридична визначеність трактується ширше, ніж лише якість і однозначність норм закону. Міжнародна практика розглядає принцип юридичної визначеності (legal certainty) як суттєво важливий для питання довіри до судової системи та верховенства права. Аби досягти цієї довіри, держава повинна зробити текст закону легко доступним. Вона також зобов'язана дотримуватись законів, які запровадила, і

застосовувати їх у передбачуваний спосіб та з логічною послідовністю. Передбачуваність означає, що закон має бути, за можливості, проголошений наперед – до його застосування, та має бути передбачуваним щодо його наслідків: він має бути сформульований з достатньою мірою чіткості, аби особа мала можливість скерувати свою поведінку.

Юридична визначеність вимагає, щоб юридичні норми були чіткими і точними та спрямованими на забезпечення того, щоб ситуації та правовідносини залишались передбачуваними. Зворотна дія юридичних норм суперечить принципів юридичної визначеності, принаймні у кримінальному праві, позаяк суб'єкти права повинні знати наслідки своєї поведінки; але це також стосується і цивільного та адміністративного права – тією мірою, що негативно впливає на права та законні інтереси особи.

Юридична визначеність вимагає дотримання принципу *res judicata*. Остаточні рішення судів національної системи не повинні бути предметом оскарження. Юридична визначеність також вимагає, щоб остаточні рішення судів були виконані. У приватних спорах виконання остаточних судових рішень може потребувати допомоги з боку державних органів, аби уникнути ризику «приватного правосуддя», що є несумісним з верховенством права. Системи, де існує можливість скасовувати остаточні рішення, не базуючись при цьому на безспірних підставах публічного інтересу, та які допускають невизначеність у часі, несумісні з принципом юридичної визначеності.

На додачу до цього, парламентам не може бути дозволено зневажати основоположні права людини внаслідок ухвалення нечітких законів. Цим досягається суттєво важливий юридичний захист особи супроти держави та її органів і посадових осіб. Юридична визначеність також означає, що держава загалом повинна дотримуватись взятих на себе зобов'язань, виконувати покладені на неї певні функції чи виголошені нею перед людьми певні обіцянки (поняття «законних очікувань»).

Існування суперечливих рішень верховного чи конституційного суду в будь-якому разі є несумісним із принципом юридичної визначеності. Тому вимагається, щоб суди, особливо вищих інстанцій, запроваджували механізми, що надають можливість уникати суперечливості і забезпечувати узгодженість їхньої судової практики.

Нарешті, юридична визначеність і вищість закону передбачають, що закон застосовано на практиці. Це також означає, що він є придатним для застосування. Тому надзвичайно важливо ще до прийняття закону оцінити його на предмет придатності застосування на практиці, а також перевірити а *posteriori*, чи буде його застосування ефективним. Звертаючись до питання про верховенство права, слід зважати на оцінювання законодавства [2].

Принцип юридичної визначеності у такому широкому трактуванні, на жаль, в Україні зазнає масових порушень, в тому числі шляхом ухвалення нечітких законів. У зв'язку з цим Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) неодноразово звертав увагу на недосконалість чинного законодавства України і необхідність дотримуватися принципу правової визначеності.

Про це йдеться у рішенні від 06 листопада 2008 року у справі «Єлоєв проти України»: «Суд вважає, що відсутність чітко сформульованих положень, які б визначали, чи можливо належним чином продовжити (якщо так, то за яких умов) застосування на стадії судового слідства запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, обраного на визначений період на стадії досудового слідства, не відповідає критерію «передбачуваності закону»...

Суд також нагадує, що практика, яка виникла у зв'язку із законодавчою прогалиною і зумовлює тримання особи під вартою протягом необмеженого і непередбачуваного строку за обставин, коли таке тримання не передбачається ні конкретним положенням законодавства, ні будь-яким судовим рішенням, сама по собі суперечить принципу юридичної визначеності, ... що становить один з основних елементів верховенства права» [5].

У рішенні від 18 грудня 2008 року (справа «Новік проти України») ЄСПЛ зазначив: «коли йдеться про позбавлення волі, надзвичайно важливою умовою є забезпечення загального принципу юридичної визначеності. Вимога «якості закону» ... означає, що коли національний закон передбачає можливість позбавлення волі, такий закон має бути достатньо доступним, чітко сформульованим і передбачуваним у своєму застосуванні для того, щоб виключити будь-який ризик свавілля» [6].

Таким чином, підсумовуючи, можна зробити висновок, що визначеність правових норм є основою юридичної визначеності в якості елемента принципу верховенства права та абсолютно необхідною умовою, без якої неможливо гарантувати реалізацію встановленого статтею 57 Конституції України права людини знати свої права та обов'язки.

Література:

1. Рішення Конституційного Суду України від 02 листопада 2004 року № 15-рп/2004. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04>

2. Доповідь «Верховенство права», схвалена Європейською комісією «За демократію через право» (Венеційською комісією) на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25-26 березня 2011 року). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2011\)003rev-ukr](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)003rev-ukr)

3. Рішення Конституційного Суду України від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-10>

4. Рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 року № 5-рп/2005. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-05>

5. Рішення Європейського суду з прав людини від 06 листопада 2008 року у справі «Єлоєв проти України» (Заява № 17283/02). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/974_433

6. Рішення Європейського суду з прав людини від 18 грудня 2008 року у справі «Новік проти України» (Заява № 48068/06). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_442

*Макаренко Н.С., студентка (Дніпро, Україна)
Наук. кер.: Наливайко Л.Р., д.ю.н., проф. (Дніпро, Україна)*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Вдосконалення місцевого самоврядування на сучасному етапі, його розвитку є важливою складовою процесу реформування системи публічної влади. Подальший розвиток місцевого самоврядування потребує прийняття низки нових законодавчих актів та внесення відповідних змін у нині діючі. Місцеве самоврядування, відображаючи політичні, географічні, соціально-економічні, історичні, національно-культурні тощо особливості тих чи інших територіальних одиниць, сприяє набуттю ними своєї індивідуальності, тим саме посилює відчуття належності людини до певної територіальної громади, має стратегічне значення в процесі соціальної інтеграції та політичної мобілізації суспільства.

Актуальністю даної тематики виступають процеси становлення та вдосконалення місцевого самоврядування в країнах світу, що стають прикладом та джерелом особливої уваги України.

Вагомий внесок у дослідження організаційно-правових аспектів вивчення та застосування зарубіжного досвіду місцевого самоврядування, висвітлення його особливостей, проблем розподілу повноважень між інституціями державного, регіонального, місцевого рівнів у процесі децентралізації в різних аспектах зробили такі вчені, як М. Баймуратов, О. Батанов, І. Бутко, І. Грицяк, О. Ігнатенко, В. Князев, В. Куйбіда, О. Лазор, О. Лебединська, В. Мамонова, Н. Нижник, М. Пухтинський, С. Телешун, А. Чемерис, Ю. Шаров, Ю. Шемчушенко, О. Яцунська та інші.

Вибір України в напрямку євроінтеграції зумовлює застосовувати нові підходи до розвитку регіонів, визначення цілей, пріоритетів і механізмів реалізації регіональної політики. І саме досвід зарубіжних країн у сфері розвитку місцевого самоврядування є досить корисним для України [1].

Місцеве самоврядування – це діяльність самого населення місцевої територіальної одиниці – територіального колективу і його виборних органів по управлінню його справами [2].

У різних країнах застосовуються різні системи управління на місцевому рівні (у межах відповідних адміністративно-територіальних одиниць), на вибір яких впливають такі фактори, як: державний режим, форма державного устрою, неоднаковий підхід до розуміння сутності та природи державної влади, розмежування адміністративно-територіальних одиниць на «природні» і «штучні», національні та історичні особливості й традиції тощо. Підведення проблеми децентралізації у ранг державної політики змушує нас звернутися

насамперед до аналізу світових моделей централізації, децентралізації та деконцентрації публічної влади.

Так, еталоном децентралізованої форми організації місцевого самоврядування в рамках англосаксонської системи місцевого самоврядування є Велика Британія. В основі правового регулювання статусу органів місцевого управління цієї країни знаходиться Акт про місцеві органи управління 1999 р., у якому вказуються види органів місцевого управління, їх основні повноваження та підконтрольність Державним секретарям (офіційне найменування міністра – прим. авт.). Органами місцевого самоврядування вважаються ради графств, округів, приходів, де муніципальні службовці працюють на контрактній основі.

Класичним зразком децентралізованої форми організації місцевого самоврядування в рамках континентальної (романо-германської) системи місцевого самоврядування є Італія. Сучасні дослідження вказують, що сутність явища «італійської автономії» доцільно розглядати через розкриття змісту її різновидів: нормативно-правової – можливість встановлювати власний нормативно-правовий порядок у межах наданої компетенції і закріплювати їх у законах, статутах, регламентах; політико-адміністративної – свобода вибору політико-адміністративного курсу на підставі інтересів місцевих спільнот чи їх більшості (право на вибір, самостійне визначення способів адміністративної діяльності, оцінювання необхідності та своєчасності прийняття управлінських рішень), тобто принципів, які мають безпосереднє значення з позиції організації та функціонування місцевого самоврядування.

У свою чергу, у Франції, досвід якої обумовив виникнення особливої французької (в рамках загальної романо-германської моделі) системи місцевого самоврядування, історично сформувалися централізаційні системи, що створило низку перешкод для децентралізації публічної служби. У результаті муніципалітети (комуни) як базовий рівень місцевого самоврядування все ще не отримали належних їм повноважень, оскільки заходи щодо децентралізації зосередилися в основному на рівні департаментів. Водночас центральний уряд продовжує зберігати сильну організаційну та персональну присутність на регіональному та місцевому рівнях (з початку децентралізації у 1982 р. загальна кількість державних службовців, більшість яких зосереджена у регіональних та місцевих органах, зросла, а не зменшилася). Таким чином, більшість державного апарату Франції була у найкращому випадку деконцентрована, але не децентралізована.

Заслужує на особливу увагу й досвід Російської Федерації, у якій на конституційному рівні не тільки зафіксовано принцип визнання та гарантування місцевого самоврядування й проголошено, що місцеве самоврядування в межах своїх повноважень є самостійним, а й вказується, що органи місцевого самоврядування не входять в систему органів державної влади (ст. 12 Конституції Російської Федерації). У цілому це є свідченням того, що в основу формування місцевого самоврядування в Росії покладено децентралізуючі принципи устрою публічної влади. Втім, попри такого роду конституційний статус та доволі розвинуте як загальнофедеральне

законодавство, так і законодавство суб'єктів федерації про місцеве самоврядування, сучасні російські експерти констатують, що у Російській Федерації в останнє десятиліття чітко намітилася тенденція етатизації місцевого самоврядування, яка стала наслідком державної політики вертикалізації владних відносин на всіх рівнях та гілках влади з явно вираженим ухилом вбік виконавчої влади, яка сконцентрувала в своїх руках всю повноту влади у країні. Оцінюючи вектор розвитку місцевого самоврядування, М.М. Соколов звертає увагу на його етатизацію, в тому числі через побудовану у країні «партійну вертикаль», яка являє собою невдалу копію КПРС. На його думку, у сучасній Росії збільшується протистояння між заявленою федеральними владами державною правовою політикою на зміцнення місцевого самоврядування, в тому числі його організаційних, фінансових та інших основ, і реальною політичною та правозастосовною практикою, яка приводить до необґрунтованого одержавлення місцевого самоврядування в Російській Федерації [3].

У лютому 2014 р. в Грузії було ухвалено Кодекс про місцеве самоврядування, в семи розділах якого визначено загальні положення, питання органів муніципалітету, організації місцевого самоврядування в столиці, участі громадян у здійсненні місцевого самоврядування, бюджетні та економічні питання, державного надзору та аудиту, діяльність крайової консультативної ради.

Законодавчі акти з питань місцевого самоврядування, окрім основних положень, можуть містити також норми про відповідальність за порушення певних правил. Так, закон Естонії про місцеве самоврядування містить статті про відповідальність за порушення правил виконання робіт з благоустрою та землеробних робіт, порушення правил утримання собак та кішок [4].

Отже, аналізуючи місцеве самоврядування та управління в зарубіжних країнах, можна зробити наступні висновки. В більшості зарубіжних країн чітко розмежовані поняття місцевого самоврядування та управління, оскільки практично в кожній державі світу паралельно із органами місцевого самоврядування функціонують відповідні органи державної влади. Така організація влади на місцях впливає із самого поняття управління, яке передбачає, що управління є, насамперед, організуючою діяльністю держави, основною ознакою якої є – влада.

Література:

1. Алфьоров С.В. Особливості устрою та функціонування територіальних громад країн-членів ЄС / С.В. Алфьоров // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2013. – Вип. 37. – С. 181–189.
2. Наулік Н.С. Місцеве самоврядування і управління у зарубіжних країнах / Н.С. Наулік // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2010. – № 3. – С. 69–73.
3. Батанов О.В. Конституційно-правові засади місцевого самоврядування у зарубіжних країнах: основні моделі організації та діяльності / О.В. Батанов // Часопис Київського університету права. – 2015. – № 3. – С. 61–66.

4. Бородін Є.І. Досвід нормативно-правового регулювання місцевого самоврядування в зарубіжних країнах / Є.І. Бородін // Аспекти публічного управління. – 2014. – № 11-12. – С. 31–38.

*Маловичко В.О., студент (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Басва Л.В., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)*

МУНІЦИПАЛЬНА РЕФОРМА ЯК ЧИННИК УДОСКОНАЛЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Формування реального місцевого самоврядування, яке б базувалося на принципах Європейської хартії місцевого самоврядування – одне з найбільш важливих та складних завдань розбудови України як демократичної держави. Без реформування місцевого самоврядування, здійснення процесів децентралізації неможливо подолати негативні процеси в соціально-економічному та культурному розвитку територіальних громад і регіонів, забезпечити суттєве підвищення рівня та якості життя більшої частини громадян України.

Лише зміна парадигми управління державою, послідовне проведення реформування місцевого самоврядування, територіальної організації влади в Україні, удосконалення наявної системи управління на місцях, розширення повноважень органів місцевого самоврядування сприятиме побудові місцевої влади на засадах демократії [1, с. 156].

З метою реалізації положень Конституції та Європейської хартії про місцеве самоврядування, до якої приєдналась Україна, які визначають основні принципи організації системи місцевого самоврядування і переходу від централізованих методів керівництва до методів правового, організаційно-методичного і фінансового впливу на формування системи місцевого самоврядування, в цій програмі визначені основні напрямки муніципальної реформи, що можуть реалізуватися шляхом проведення політики державної підтримки місцевого самоврядування.

Останні події в нашій державі загострили проблематику реформування владних інституцій, окреслили достатню кількість проблем політико-правового й соціально-економічного характеру, без вирішення яких подальший розвиток нашої держави неможливий. Перерозподіл повноважень між центральним рівнем влади всередині та з регіонами, залучення представників громадянського суспільства до розробки державної політики, програмних документів, проектів нормативно-правових актів, контролю за їх виконанням є тими провідними векторами реформ, які на сьогодні мають об'єднати суспільно-політичну думку.

Становлення України як суверенної, незалежної, демократичної та соціальної держави зумовлює необхідність суттєво підвищити роль системи місцевого самоврядування як важливого механізму підвищення ефективності територіального управління, зокрема через раціональне нормативно-правове, організаційне та матеріально-ресурсне забезпечення. Утвердження місцевого

самоврядування самоорганізації та населення, підвищення ефективності управління як на місцевому, так і на державному рівні, збалансований місцевий та регіональний розвиток є основними цілями муніципальної реформи. Муніципальна реформа є важливою складовою трансформації сучасного українського суспільства.

Вітчизняний та зарубіжний досвід становлення та реформування системи місцевого самоврядування дає змогу звернути увагу на низку концептуальних проблем теорії та практики, розв'язання яких має істотне значення у процесі формування перспективної моделі муніципального управління. Важливе значення має вивчення та адаптація в Україні кращого зарубіжного досвіду, зокрема механізмів муніципального управління Польщі та інших держав Центрально-Східної Європи.

Стратегічні завдання і тенденції змін у сфері місцевого самоврядування знайшли своє віддзеркалення в «Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні», яку спочатку навіть пробували ухвалити як закон, але згодом схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів. На сьогодні це ключовий документ, у якому показано концептуальне бачення тої системи місцевого самоврядування, яка буде формуватися в Україні найближчим часом [2].

На сьогодні система місцевого самоврядування в Україні не набула ознак європейського зразка. В основі недієздатності вітчизняної системи місцевого самоврядування лежать з одного боку патерналізм населення, а з іншого – узурпація влади на місцях. Оптимізація ситуації можлива завдяки заходам щодо активізації формування громадянського суспільства, адміністративно-територіальної реформи, інституційного підсилення органів місцевого самоврядування як представника інтересів відповідних територіальних громад тощо. Попередні спроби реформування системи місцевого самоврядування в Україні не були вдалими, оскільки не передбачали ключової ролі громадськості в організації життя населення на місцях. Внаслідок цього ефективність функціонування органів місцевого самоврядування залишається низькою [3, с. 320]. Сучасне українське законодавство не забезпечує повною мірою суспільних очікувань в контексті громадянської складової муніципальної реформи. Попри ухвалення низки законодавчих актів, які наближають муніципальну реформу, законотворча активність останніх півтора років не призвела однак до кардинального системного оновлення українського законодавства у цій сфері.

Виходом з цієї ситуації має стати максимальне залучення громадян до реалізації місцевої політики. Корисний досвід такої діяльності слід почерпнути з практики інших держав Центрально-Східної Європи, які здійснили успішну трансформацію з тоталітаризму до демократії [4, с. 15]. У першу чергу за більшістю суспільно-політичних, соціально-економічних та географічних параметрів такою взірцевою державою для України могла б стати Польща.

Удосконалення процесу реалізації муніципальної реформи в Україні вимагає взаємоузгодженої та цілеспрямованої діяльності держави щодо формування громадянської участі в управлінні місцевими справами.

Література:

1 Любченко П.М. Конституційно-правові основи розвитку місцевого самоврядування як інституту громадянського суспільства: Монографія / П.М. Любченко. – Х.: Одиссей, 2006. – 352 с.

2. Про Концепцію реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні Проект Закону України N4313 від 27.02.2014 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50013

3. Влада в Україні: шляхи до ефективності // Право України ; ред. Рада О.Д. Святоцький (голова) [та ін.]. – К. : Ін Юре, 2010. – 688 с.

4. Соляник К.Є. Муніципалітети як органи місцевого самоврядування в Україні / К.Є. Соляник // Аспекти самоврядування. – 2003. – № 2 (18). – С. 29–31.

Матвійчук А.В. к.ю.н., доц. (Київ, Україна)

КОНСТИТУЦІЙНІ ОБОВ'ЯЗКИ УКРАЇНИ: МЕЖІ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПОШИРЕННЯ

У вітчизняній і зарубіжній науці конституційного права питання конституційних обов'язків держави є фактично недослідженим. Конституційні обов'язки Української держави – це міра необхідної, належної діяльності держави в політичній, економічній, соціальній, культурно-духовній та інших сферах суспільного життя, реалізація якої здійснюється на підставі, в межах та у спосіб, що визначені, передбачені і гарантовані Конституцією і законами України в законних інтересах своїх громадян, суспільства і держави в цілому.

Нормативна правонаступність є важливою ознакою конституційних обов'язків Української держави. Сучасна система міжнародного і національного законодавства визнає такий інститут як правонаступність, який у доктрині права здебільшого називають «міжнародне правонаступництво», «державне правонаступництво» або/чи «міждержавне правонаступництво». Закон України «Про правонаступництво України» від 12 вересня 1991 р. визначив: «Україна є правонаступником прав і обов'язків за міжнародними договорами Союзу РСР, які не суперечать Конституції України та інтересам республіки» (ст. 7) [1]. Отже, сутність правонаступництва в контексті нашого дослідження полягає в тому, що заміна однієї держави іншою зумовлює по-суті «публічне успадкування» певних обов'язків однієї держави іншою, внаслідок чого конституційні обов'язки держави не зникають, а в нормативному порядку покладаються на іншу державу чи/або держав. З наведеного вбачається й специфіка конституційних обов'язків Української держави, яка полягає в тому, що сфера їх поширення не окреслюється лише державним кордоном України, а й виходить за його межі, оскільки Україна, як суверенна, правова держава є суб'єктом міжнародних відносин.

За територіальною ознакою конституційні обов'язки Української держави поділяються на загальнонаціональні (загальнодержавні) і міжнародні

(міждержавні). Логіка класифікації конституційних обов'язків держави за цим критерієм висновується з суверенітету держави.

Суверенітет – це певна політико-правова властивість держави, зміст якої полягає в її праві самостійно вирішувати внутрішні і зовнішні політичні питання без втручання міжнародних організацій, інших держав, фізичних чи юридичних осіб. Така необхідна діяльність держави має ґрунтуватися на внутрішній законодавчій базі і на основі загальноновизнаних міжнародних договорів і принципів добросусідства, що в умовах посилення інтеграційних процесів є надзвичайно актуальним. Безумовне дотримання умов міжнародних договорів не означає обмеження «зовнішньої» незалежності держави, оскільки активна участь держави на міжнародній арені засвідчує самодостатність її як суб'єкта міжнародного права.

З наведеного вбачається, що потрібно розрізняти внутрішній і зовнішній суверенітети держави. Внутрішній суверенітет Української держави означає верховенство, монопольність, єдність, неподільність і недоторканність державної влади в середині країни, оскільки без суверенітету держава не може існувати, реалізовувати свої права та обов'язки. Водночас зовнішній суверенітет держави означає її незалежність на міжнародній арені, рівноправне членство у міжнародних організаціях, неможливість втручання у внутрішні справи держави інших держав чи міжнародних організацій.

Проте суверенітет держави не опосередковує її свавілля як усередині держави, так і в міждержавних відносинах. Україна в умовах глобалізації світового розвитку стала членом міжнародних організацій (ООН, Ради Європи та ін.), що покладає на неї певні зобов'язання. Дійсно, Україна добровільно взяла на себе не лише права, а й відповідні обов'язки. Уповноважені представники міжнародних товариств можуть відвідувати Україну з метою перевірки стану справ держави з окремих питань (екологічної безпеки, умов перебування засуджених у місцях позбавлення волі і т.д.).

Конституція і закони України встановили низку обов'язків держави, сфера реалізації яких визначена за межами національних кордонів держави. Наприклад, Україна зобов'язана дбати про «задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами держави»; «підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загальноновизнаними принципами і нормами міжнародного права»; забезпечення «здійснення зовнішньоекономічної діяльності України (статті 12, 18 Конституції України)».

Конституція і закони України унормували систему обов'язків держави, реалізація яких окреслена державним кордоном України. Так, до системи загальнонаціональних (загальндержавних) обов'язків держави належать такі, як: здійснення державної влади в Україні «на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову»; забезпечення «політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності» суспільного життя в Україні і політичної діяльності, «не забороненої Конституцією і законами України»; гарантування «соціального захисту громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей» (статті

6, 15, 17 Конституції України) тощо. Отже, конституційні обов'язки Української держави поділяються за територіальною ознакою на загальнонаціональні (загальнодержавні) і міжнародні (міждержавні), оскільки держава є суб'єктом не тільки конституційно-правових, а й міжнародно-правових відносин.

Література:

1. Про правонаступництво України: Закон України від 12 вересня 1991 р. № 1543 – XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 46. – Ст. 617.

Нестерович В.Ф., д.ю.н., доц. (Сєвєродонецьк, Україна)

ВИБОРЧЕ ПРАВО УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА НАУКИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

Внесок вчених у розвиток виборчого права важко переоцінити, оскільки переважна більшість положень правових актів, перш ніж набути ознак загальнообов'язкових правил поведінки, були спочатку розроблені та обґрунтовані саме у наукових працях вчених. Особливо варто відзначити велику роль вчених на початкових етапах розвитку виборчого права у XVII-XIX століттях, коли наукова правова думка стала теоретико-методологічним підґрунтям для подолання деспотизму абсолютних монархій в Європі та появи перших демократичних держав у світі з виборними органами публічної влади. До числа основних праць, які заклали підвалини для утвердження виборчого права та мали визначальну роль щодо його подальшого розвитку, варто назвати наукові праці англійського вченого Дж. Локка «Два трактати про правління» (1690) та французьких вчених Ш. Луї де Монтеск'є «Про дух законів» (1748) і Ж.-Ж. Руссо «Про суспільний договір» (1762). Саме на основі наукових концепцій та ідей вище вказаних вчених, було вироблено спочатку теоретичні, а згодом і практичні підходи щодо розуміння виборчого права та його інтеграції до політико-правового життя у державі.

Трохи пізніше конституційно-правова думка стає важливою опорою для становлення та зміцнення демократичних інституцій, які щойно з'явилися. Зокрема, видання протягом 1787-1788 років А. Гамільтоном, Дж. Медісоном та Дж. Джеєм у нью-йоркських газетах «The Independent Journal» і «The New York Packet» цілої низки статей на підтримку Конституції США, які згодом отримали назву «Записки Федераліста» [1], сприяли серед іншого утвердженню виборів як однієї з основних форм безпосередньої демократії не лише у США, але згодом і по усьому світу. Зважаючи на соціальну значущість, обґрунтованість, авторитетність та практичне значення «Записок Федераліста», вони набувають у доктрині американського конституціоналізму не лише вагомого наукового значення, але й усіх ознак джерела права, до положень якого постійно

звертаються правники та посадові особи у процесі нормопроектної та правозастосовної діяльності [2, с. 110–111].

Початок активного наукового осмислення та обґрунтування проблем виборчого права припадає на другу половину ХІХ – початок ХХ століть, коли вченими різних країн було видано цілу низку відповідних наукових праць. Одними з перших виборче право почали досліджувати європейські вчені правники та математики, які підійшли до його вивчення з точки зору розробки систем підрахунку голосів виборців та перетворення їх на представницькі мандати. Математична теорія виборчого права була започаткована у працях англійського адвоката Т. Хейра «Механізм представництва» (1857) і «Трактат про обрання парламентських і муніципальних представників» (1859) та англійського юриста і математика Г. Друпса «Про методи обрання представників» (1881). Продовжили математичне дослідження виборчого права бельгійський математик і юрист В. Д'Ондрт (1841–1901), швейцарський фізик і математик Е. Хагенбах-Бішофф (1833–1910), бельгійський парламентар П. Імперіалі (1874–1940) та французький математик А. Сент-Лагю (1882–1950), у працях яких було запропоновано альтернативні підходи щодо встановлення результатів на пропорційних виборах.

Трохи згодом виборче право починає обґрунтовуватися вченими з конституційно-правових позицій. До числа класичних праць з виборчого права слід віднести наукові праці французького вченого Е. Віллея «Виборче законодавство в Європі» (1900), німецьких вчених Г. Мейера «Виборче право» (1901), Г. Еллінека «Плюральне виборче право» (1905), А. Текленбурга «Пропорційні вибори як ідея права» (1905), бельгійського вченого О. Піфферуна «Європейські виборчі системи» (1905), новозеландського вченого і державного діяча В. Рівса «Жіноче виборче право» (1905), українського вченого С. Дністрянського «Реформа виборчого права в Австрії» (1906) тощо. Саме у цей період вченими було закладено основоположні засади щодо утвердження виборчого права як складової частини науки конституційного права.

На сьогодні виборче право є загальновизнаною та обґрунтованою системою наукових знань, яка постійно вдосконалюється і розвивається як у зарубіжній, так і в вітчизняній юридичній науці. За цього, виборче право як складова науки конституційного права має тісні взаємозв'язки з суміжними науковими галузями – історією, політологією, соціологією та навіть математикою і геометрією, що значно збагатило та розширило змістовну складову наукового знання у сфері виборчого права. Відтак у виборчому праві окрім юридичної його складової слід також виокремити такі основні наукові системи знань: 1) виборча історіографія; 2) виборча політологія; 3) виборча соціологія; 4) виборча геометрія; 5) виборча математика; 6) виборча інженерія [3].

Загалом комплексний характер щодо наукового пізнання суспільних відносин, які пов'язані з підготовкою та проведенням виборів, став невід'ємною ознакою виборчого права. Серед сучасних іноземних вчених, які займалися проблемами виборчого права, слід назвати А. Автономова, Р. Даля,

М. Дюверже, Г. Кокса, Дж. Ламберта, Е. Лейкмана, А. Лейпхарта, Д. Нолена, Дж. Сарторі тощо. Теоретичні та практичні проблеми виборчого права знайшли своє відображення і в наукових працях сучасних українських вчених-правників. Значний внесок у розвиток виборчого права України зробили такі вітчизняні вчені як М. Афанасьєва, Ю. Ключковський, Д. Ковриженко, М. Козюбра, А. Колодій, О. Марцеляк, В. Погорілко, О. Скрипнюк, М. Ставнійчук, Ю. Тодика, В. Федоренко, В. Шаповал, Ю. Шведа тощо. З самого початку здобуття Україною незалежності, вітчизняні вчені активно залучаються до процесу розробки та вдосконалення виборчого законодавства України.

Таким чином, Виборче право України як складова частина науки конституційного права є цілісною системою знань, теорій, концепцій та ідей щодо порядку підготовки та проведення виборів до представницьких органів публічної влади. Наукова правова думка стала тим орієнтиром, який постійно скеровує та корегує нормативний розвиток виборчого права. Рівень та швидкість проникнення концепцій та ідей вчених до чинного виборчого законодавства залежить від рівня демократичних традицій у державі, потенціалу юридичної науки та ступеню її інтегрованості до нормопроектної діяльності органів публічної влади.

Література:

1. The Federalist papers; Alexander Hamilton, James Madison, John Jay. With an introd., table of contents, and index of ideas by Clinton Rossiter. New York: New American Library, 1961. 559 p.
2. The Constitution of the United States of America. Analysis and interpretation / Co-Editors Johnny H. Killian, George A. Costello. Washington: U.S. Government printing office, 1996. 2444 p.
3. Нестерович В.Ф. Виборче право України: підручник / В.Ф. Нестерович. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 504 с.
4. Нестерович В.Ф. Практикум з Конституційного права України / В.Ф. Нестерович. Київ: Видавництво Ліра-К, 2018. 640 с.

*Овсянніков Д.М., студент (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Бостан С.К. д.ю.н. проф. (Запоріжжя, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПОСТРАДЯНСЬКИХ БАЛТІЙСЬКИХ ДЕРЖАВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Розвиток сучасних тенденції європейського співтовариства, спрямований на зміцнення основних принципів і свобод демократичного суспільства. Для досягнення поставленої мети, законодавчі органи європейських держав активно працюють над розробкою та втіленням у життя чисельних

нормативно-правових актів. Основним призначенням цих правових документів, є детальне врегулювання насамперед тих основних демократичних прав і свобод, що знаходять свій вираз у конституції. Досить корисним в цьому плані, зокрема для України, є досвід пострадянських балтійських держав – Естонії, Латвії та Литви, котрі вже досягли значних успіхів у формуванні конституційного законодавства, як основи для подальшої розбудови держави у визначеному європейським суспільством напрямі.

В юридичній науці не існує єдиного розуміння поняття «конституційне законодавство», однак більшість вчених відносять до нього власне конституцію та зміни які вносяться до конституції законодавчими органами, а також у деякому випадку, нормативно-правові акти, основним завданням яких є регулювання питання, що входять до предмета конституційного права.

Конституція Естонії була прийнята 28 червня 1992 року і по суті відновлювала дію ще конституції до радянського періоду. Її преамбула визначає головні цілі вищого юридичного документа, що полягають у зміцненні та розвитку держави, яка ґрунтується на свободі, справедливості та верховенстві права, а також збереженні естонського народу, естонської мови, естонської культури [2]. Основний же текст Конституція Естонії змінювався п'ять разів.

В цьому процесі великою була роль прийнятого на референдумі 2003 року «III конституційного закону». В ньому, зокрема, закріплювалися положення про те, що Естонія може належати до ЄС, відповідно до основних принципів Конституції, на основі яких, зазначена держава буде прийнята до європейського товариства, а Основний Закон застосуватиметься з урахуванням фундаментальних прав та обов'язків, закріплених в «Договорі про приєднання» [1]. Загалом зазначалося, що законодавство європейського товариства це основа для тлумачення та застосування положень конституції, а отже, ті положення які є несумісними із законодавством ЄС повинні бути призупиненні.

В наступні роки відбулися наступні зміни: 2004 року, які закріплювали, що Естонська Республіка проголошується європейською державою, за умови дотримання основних принципів вищого законодавчого акту (Закон «Про внесення змін» – визнавався головною ланкою між національним законодавством та законодавством Європейського Союзу); 2007 року, коли була змінена мета державної політики стосовно національної мови – відтепер проголошувалося збереження естонської мови упродовж століть; 2011 року – змінено було систему призначення та звільнення керівництва збройних сил; 2015 року, коли був змінений віковий поріг стосовно голосування на виборах у місцеві органи влади до 16 років [5, с. 43–44].

Конституційна модель державного будівництва Естонії, за своєю суттю є ліберальною. Відповідно до конституційного законодавства, державна система

характеризується парламентською демократією, на основі легітимності та принципу верховенства права, а також унітарності та розподілу влади на законодавчу, виконавчу, судову. Найважливішим фундаментальним принципом за Конституцією визначається «людська гідність», який визнається основою для всіх інших норм конституційного законодавства, а також головним напрямом державного захисту. Відповідно до статті 14 Конституції, гарантія прав і свобод є обов'язком законодавчої, виконавчої та судової влади, а також органів місцевого самоврядування. Останнього часу, постійно зростає значення саме цієї статті, відповідно до постійного руху естонської держави у напрямі закріплення основних демократичних принципів [2].

Основою конституційного законодавства Латвії, виступає латвійська Конституція. Так, вже 1990 року 4 травня було прийнято декларацію «Про відновлення незалежності Латвійської Республіки» та відновлення положень Конституції 1922 року. Процес відновлення був досить тривалим і завершився лише у 1993 році. Найголовнішим принципом, що закріплювався в Основному Законі, це принцип «безперервності». Тобто Латвія, це та ж сама держава, проголошена 18 листопада 1918 року [5, с. 192–193]. Стаття 1 Основного Закону визначає, що Латвія є незалежною і демократичною республікою [3]. На основі цього положення чітко простежується концепція відповідальності держави за дотримання основних демократичних прав і свобод людини і громадянина. За своєю суттю Латвія є унітарною парламентською республікою.

Поправки до Конституції вносилися декілька разів у періоді євроінтеграційних процесів. Ці зміни вплинули майже на всі конституційні інститути та змінили формування конституційного законодавства загалом. Серед найважливіших поправок – додавання восьмого розділу «Основні права» у 1998 році та преамбули у 2014 році [5, с. 193]. В преамбулі закріплено проголошення держави у 1918 році, а також основні цінності Латвійської Республіки та народу загалом. Глобальної різниці цієї Конституції від конституцій інших держав немає, окрім того, що відсутні положення про омбудсмана, прокурора, національний банк, що регулюються на рівні законів [3].

Певна схожість з Основним Законом Латвії, мається на увазі принцип «безперервності» та спадкоємності державності разом із правовою системою, спостерігається і в Конституції Литви. Зокрема, 11 березня 1990 року Верховна Рада Литовської РСР скасувала дію радянських конституцій СРСР 1977 р. та Литовської РСР та відновила дію Конституції Литви 1938 року. Для узгодження положень останньої вищий законодавчий орган прийняв Тимчасовий Основний закон Литовської Республіки, який згодом, в результаті всенародного референдуму 25 жовтня 1992 року, був замінений «постійною» Конституцією Литовської Республіки, в якій простежується ідея нації, спрямованої на

досягнення відкритого, гармонійного, демократичного громадянського суспільства, де закон має верховенство над державою [4].

До системи конституційного законодавства Литви окрім Конституції входить також: Конституційний Закон «Про державу Литви» 1991 року; Конституційний Закон «Про неприєднання Литовської Республіки до пострадянських східних спілок» 1992 року; «Про порядок набрання чинності Конституції Литовської Республіки» 1992 року; «Про членство Литовської Республіки в Європейському Союзі» 2004 року [5, с. 409]. Головна особливість конституційного законодавства Литви – це існування поділу конституційних нормативно-правових актів на ті, які відносяться до Конституції (як ті, що були згадані вище) та такі, що лише містять окремі конституційні положення. Підтвердження цього є у статті 6 Основного Закону, яка визначає, що Конституція є цілісною та такою, що застосовується безпосередньо. Друга частина гарантує кожному здатність захищати свої особисті права та свободи використовуючи Конституцію. Саме ця стаття має велике значення для рішень Конституційного Суду [4]. Відповідний орган виходить з того, що конституційні положення та конституційні нормативно-правові акти, пов'язанні як невід'ємна частина основного акту за структурою їх викладу та змісту.

Підсумовуючи наведене, ми можемо констатувати, що з точки зору закріплення та втілення у життя основних європейських принципів, а також демократичних прав і свобод на рівні конституційного законодавства, кожна з пострадянських держав Балтії досягли значних успіхів у цьому процесі активно приймаючи нові конституційні закони та корегуючи застарілі й неактуальні положення самої Конституції. Більш прогресивний характер щодо формування та вдосконалення конституційного законодавства, мали дії Естонії, яка саме на рівні конституційного закону закріпила, що основою для тлумачення і формування конституційного законодавства є законодавство Євросоюзу.

Література:

1. Opinion of the Constitutional review Chamber of the Supreme Court of Estonia on the interpretation of the Constitution : Constitutional judgment from 11.05.2006 № 3-4-1-3-06 : as of 11.05.2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.riigikohus.ee/en/constitutional-judgment-3-4-1-3-06>
2. The Constitution of the Republic of Estonia : the act from 03.07.1992 № RT 1992, 26, 349 : as of 13.08.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/rhvv/act/521052015001/consolide>
3. The Constitution of the Republic of Latvia : the act of the Republic of Latvia from 15.02.1922 : as of 19.06.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.saeima.lv/en/legislation/constitution>
4. The Constitution of the Republic of Lithuania : the act of the Republic of Lithuania from 25.10.1992 № X-2343 : as of 13.07.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Constitution.htm>
5. The Law of the Baltic States : book / Tanel K. et al. Switzerland : Springer International Publishing, 2017. – 545 p.

ПРІОРИТЕТ ПРАВ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Визнання людини та її життя найвищою соціальною цінністю, а також утвердження, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави заклали потужну конституційну основу на шляху розвитку України як правової соціальної держави. Так, Конституція України визначає, що Україна є демократичною, соціальною, правовою державою та на державу покладається обов'язок щодо створення умов для вільного розвитку та достатнього життєвого рівня людини, гарантованості у здійсненні захисту прав і свобод у судовому порядку [1]. Відтак, в Україні визнається пріоритет прав і свобод людини і громадянина.

Під правами людини слід розуміти визнані та гарантовані державою можливості людини щодо забезпечення свого існування із задоволенням своїх потреб. Зрозумілим є той факт, що, виходячи як з природної, так і з позитивної концепції розуміння прав людини, на державу покладається обов'язок щодо забезпечення реалізації прав. А це передбачає не лише визнання прав людини, але ще й створення умов та необхідних механізмів щодо їх реалізації.

Євроінтеграційні процеси в Україні пов'язуються із реалізацією національних інтересів та створення необхідних механізмів, за допомогою яких права людини втілюватимуться у життя у повному об'ємі.

Прийняття Конституції України у 1996 року можна вважати ключовим кроком України на шляху побудови правової соціальної демократичної держави та основ розвитку її міжнародного співробітництва. Після ратифікації у 2014 році Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію) [2], на підставі Указу Президента [3] втратили чинність деякі нормативно-правові акти, щодо питань євроінтеграції, які були прийняті раніше, та євроінтеграційний процес в Україні набув нових рис. Визнання пріоритету прав людини у спрямованості діяльності держави не втратило своєї актуальності. В рамках співробітництва, відповідно до Угоди про асоціацію, особливого значення надано утвердженню верховенства права та принципу поваги до прав людини та основоположних свобод (стаття 14) [2].

Розробка та прийняття Національної стратегії у сфері прав людини (далі – Стратегія) [4] пов'язувалася як із євроінтеграційними процесами, так із необхідністю вдосконалення діяльності держави щодо утвердження та забезпечення прав і свобод людини, а також створення дієвого механізму захисту в Україні прав і свобод людини та вирішення системних проблем у зазначеній сфері. Але практика реалізації Стратегії, як видно з попереднього звіту [5], наразі, станом на 2016 рік, була на задовільному рівні.

Серед пріоритетних напрямів щодо адаптації законодавства України, які визначені законодавчо [6], через безпосередню участь людини щодо задоволення своїх потреб, можна визначити наступні: митне право, законодавство про компанії, інтелектуальна власність, охорона праці, захист прав споживачів, та охорона здоров'я і життя людей. Хоча, в той же час, всі сфери, що визначені законодавчо так чи інакше стосуються сфери прав людини, а саме їх реалізації. З визначеними вище сферами можна безпосередньо пов'язати реалізацію як особистих, так і політичних, економічних, соціальних, культурних та екологічних конституційних прав людини.

Як вже зазначалося вище, значення Угоди про асоціацію для України важко переоцінити, оскільки, визначаючи пріоритет прав людини, в даному нормативно-правовому документі визначено основні напрями євроінтеграції нашої держави. Аналіз змісту ключових положень Угоди про асоціацію [2] дозволяє зробити висновок, що процес євроінтеграції передбачає значне переопрацювання законодавства в цілому, так і окремих його принципів, зокрема.

Так, Україна виконала необхідні послідовні дії, що були передбачені у Плані дій з лібералізації візового режиму у 2016 році, та у 2017 році Європейський Союз прийняв рішення про введення безвізового режиму, що діє з 11 червня 2017 року [7], і можна вести мову про ширшу реалізацію права на свободу пересування, права працю, права на підприємницьку діяльність, що включають право на свободу переміщення робочої сили, право на свободу переміщення капіталу та право на свободу переміщення товарів та послуг. Аналіз практики реалізації положень Угоди про асоціацію в контексті пріоритету прав людини як ключового принципу євроінтеграційного процесу дозволяє визначити основні практичні аспекти забезпечення даного принципу, зокрема:

1. У сфері належного забезпечення конституційних прав. Реалізація Стратегії здійснюється відповідно до плану, з урахуванням результатів попереднього звіту та втілює у життя удосконалені механізми реалізації конституційних прав людини.

2. У сфері особистих конституційних прав, забезпечення рівності прав.

– прийнято Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (№ 2229-VIII від 07.12.2017 р.) та внесені відповідні зміни до Кримінального кодексу України та Кримінально-процесуальний кодекс України (Закон України № 2227-VIII від 12.06.2017 р.), щодо створення ефективних механізмів для запобігання та протидії домашньому насильству.

– продовжується реалізація Конвенції ООН про права інвалідів, шляхом розробки необхідних законопроектів (проект реєстр. № 6536).

– підготовка проекту Концепції етнонаціональної політики України.

– створено інституцію Урядового уповноваженого з питань гендерної політики (Постанова Кабінету Міністрів України від 07.07.2017 р. № 130), проведений конкурс та призначено на посаду переможця.

3. У сфері культурних прав, зокрема, з метою забезпечення належних умов для реалізації права особи на освіту в системі освіти створено інституцію

Освітнього омбудсмена, наразі порядок призначення в процесі розробки (Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII).

4. У сфері соціальних прав. Здійснено необхідні дії, що спрямовані на покращення захисту прав внутрішньо переміщених осіб (ВПЛ) та учасники антитерористичної операції. Так, запроваджено безкоштовну психологічна реабілітація учасникам антитерористичної операції (Постанова Кабінету Міністрів від 07.12.2017 р. № 497); підтримка, соціальна адаптація та реінтеграція громадян України, які мігрували з тимчасово окупованої територія України (постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 р. № 1094). Затверджено Стратегію інтеграції внутрішньо переміщених осіб (Постанова Кабінету Міністрів України від 15.11.2017 р. № 909). Обговорюється питання пенсійного забезпечення окремих категорій громадян, зокрема, вимушених переселенців (Проект Закону України реєстр. № 6692).

Виходячи з вищезазначеного, теоретичне осмислення принципу пріоритету прав людини в контексті євроінтеграції зводиться до неухильного дотримання положень Угоди про асоціацію з плановим виконанням обов'язків щодо адаптації законодавства України, щодо удосконалення механізмів реалізації конституційних прав людини.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України. – К., 1996. – № 30. – Ст. 141

2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Міжнародний документ від 27.06.2014 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page

3. Про визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Президента України: Указ Президента України від 07.07.2015 р. № 398/2015 // Урядовий кур'єр. – від 10.07.2015. – № 123

4. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини: Указ Президента України від 25.08.2015 р. № 501/2015. // Урядовий кур'єр. – від 02.09.2015. – № 160

5. Попередній звіт про виконання Національної стратегії у сфері прав людини до 2020 року. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/publication/foto/3616-zk-poperednij-zvit-pro-vikonannya-natsionalnoii-strategiii-u-sferi-prav-l/>

6. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 р. № 1629-IV. // Відомості Верховної Ради України. – 16.07.2004. – № 29. – ст. 367

7. Report on implementation of the association agreement between Ukraine and the European Union in 2017. // Governmental Office For Coordination Of European And Euro-Atlantic Integration. Kyiv – 2018. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://eu-ua.org/sites/default/files/imce/report_on_implementation_of_the_association_agreement_between_ukraine_and_the_european_union_in_2017.pdf

ЛОБІЮВАННЯ: ПРОБЛЕМА КЛАСИФІКАЦІЇ

Сьогодні лобіювання стало невід'ємним складником політико-правового життя демократичної держави. Цивілізоване, нормативно врегульоване лобіювання – ефективний механізм представництва інтересів різних суспільних груп, що передбачає здійснення лобістами впливу на органи публічної влади з метою прийняття ними актів або рішень, потрібних замовникам лобістських послуг.

Глибока диференціація сучасного суспільства за інтересами спричинила різноманітні прояви лобіювання, що, у свою чергу, актуалізувало необхідність відповідної систематизації шляхом класифікації, тобто, визначення видів лобіювання за різними критеріями.

Оскільки лобіювання виникло як форма представництва певних інтересів, передусім, визначимо його види за характером інтересу, що лобіюється. За цим критерієм можна розрізнити: політичне, соціальне, економічне, фінансове, правове лобіювання.

Видами лобіювання залежно від того, яка гілка влади може задовольнити інтерес груп впливу, «вирішити питання», є: законодавче, виконавче, судове.

Враховуючи повноваження органів публічної влади, їхніх посадових осіб щодо прийняття нормативно-правових та інших актів, документів, управлінських рішень та, відповідно, їхні можливості щодо задоволення інтересу лобістів, можна визначити такі види лобіювання, як: лобіювання інтересів у Верховній Раді України, Кабінеті міністрів України, центральних або місцевих органах виконавчої влади, органах місцевого самоврядування.

Крім того, можна визначити види лобіювання за рівнем, на якому певні інтереси просуваються, а саме: загальнодержавне лобіювання, яке здійснюється в системі вищих органів державної влади та управління; місцеве лобіювання в регіональних, обласних органах.

У зв'язку з тим, що метою лобістської діяльності може бути прийняття уповноваженим органом або посадовою особою конкретного акта, документа, рішення, можна виокремити такі види лобіювання, як: правотворче, правозастосувальне, правоінтерпретаційне.

Залежно від того, хто є замовником лобістської послуги і чиї інтереси просуваються, Д. Виговський визначив такі види лобіювання: громадське – лобіювання інтересів різних соціальних структур (громадських організацій, рухів, партій тощо); відомче – лобіювання інтересів міністерств, служб тощо; регіональне – лобіювання інтересів окремих регіонів, областей, міст, районів з метою отримання ними дотацій, преференцій від вищих або центральних органів державної влади; іноземне – лобіювання інтересів іноземних груп, шляхом впливу на уповноважені органи певної держави для ухвалення останніми вигідних для перших рішень [2, с. 44].

За тим самим критерієм М. Газізов виокремлює дещо інші види лобіювання, а саме: державне – просування національних інтересів як у межах

самої держави, так і на міжнародній арені; корпоративне – просування інтересів промислово-фінансових груп (корпорацій); громадське – лобіювання, яке здійснюється громадськими організаціями для захисту інтересів громадян, їх об'єднань тощо; галузеве; профспілкове [3, с. 7].

Акцентуємо увагу на громадське лобіювання або лобіювання інтересів різноманітних соціальних структур. Найбільш повно такий вид лобіювання реалізує свій потенціал у демократичних державах з розвинутим громадянським суспільством і передбачає здійснення громадянами, об'єднаними у групи за інтересами, впливу на органи державної влади, місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб з метою задоволення відповідних громадських, мовних, культурних, освітніх, екологічних, гендерних та інших інтересів. Як зазначає Н. Хома, вважається, що за потенційними можливостями громадське лобіювання значно слабше, ніж лобіювання потужних фінансово-промислових структур, проте, світова практика має багато прикладів успішного відстоювання громадянами своїх інтересів [5, с. 87].

Виходячи з того, що лобіювання, залежно від свого змісту, може мати певне значення (конструктивне/деструктивне) для розвитку економіки та суспільства загалом, М. Газізов розрізняє: цивілізоване (демократичне) лобіювання, що захищає інтереси не тільки окремих суб'єктів економічного, господарського життя країни, але і всього суспільства, корегує загальні «правила гри» цілих сфер та галузей діяльності, передусім економічної; «тіньове» лобіювання, яке не сприяє прогресивному розвитку конкурентної, ринкової економіки; характеризується прямими особистими негласними, непрозорими контактами лобістів з особою, яка приймає рішення, в результаті чого виникає акт протекції – закон, постанова, указ, що стає підставою для надання пільг, дотацій, субсидій тощо, власне, для створення умов діяльності, вигідних для одного чи кількох суб'єктів [3, с. 3].

Зарубіжні фахівці (В. Волп і В. Левін) виділяють такі види лобіювання: стратегічне (регулярне), яке передбачає, що взаємодія лобістів з органами публічної влади, їх посадовими особами для досягнення певних цілей здійснюється на постійній основі; тактичне, яке, на відміну від стратегічного, передбачає періодичну взаємодію для вирішення технічних питань і тактичних завдань [6, с. 150].

Залежно від методів і технологій, що використовуються лобістами, та на основі структуризації інтересів, які лобіюються, вітчизняні (Ю. Ганжуров та ін.) та зарубіжні (Ч. Ендрейн, Д. Ептер та ін.) дослідники розрізняють такі види лобіювання: пряме – власне лобістська діяльність, здійснення цілеспрямованої роботи лобістів-професіоналів, яких наймає заінтересована особа або група осіб, з представниками інститутів влади для досягнення певної мети; непряме (опосередковане) – організація та проведення різних акцій, заходів у формі широкомасштабних компаній у ЗМІ, збирання підписів, надсилання листів на підтримку або проти конкретних рішень, інші методи формування громадської думки як засобу тиску на органи влади, передовсім – парламент; внутрішнє –

лобіювання певних інтересів в органах влади особами, які працюють в цих органах або мають до них прямий доступ [4, с. 51].

Виокремлюють також міжнародне лобіювання, під яким розуміють обстоювання групових бізнес-інтересів, як правило, потужних національних і транснаціональних корпорацій на міжнародному рівні. У їх складі є окремі відділи, об'єднання, неформальні контактні організації, фонди, бюро тощо, метою яких є здійснення впливу на діяльність органів законодавчої, виконавчої та судової влади з метою прийняття ними актів та рішень, потрібних цим корпораціям. Впливають вони і на діяльність політичних партій, результати виборів тощо.

Традиційно лобісти бізнес-інтересів великих корпорацій використовують такі методи, як: організація кампаній із залучення виборців до участі в голосуванні; налагодження контактів з політичними діячами і чиновниками держапарату для впливу на їхні рішення; фінансування передвиборних кампаній, діяльності політичних партій; вступ власників корпорацій на державні посади і використання відповідних можливостей для задоволення особистих (корпоративних) інтересів.

Прикладом міжнародного лобіювання є і так зване етнічне лобі, представники якого, проживаючи за кордоном, захищають інтереси своєї історичної батьківщини. Практикою вироблено два основні варіанти такого виду лобіювання. Перший передбачає використання етнічними лобістами зв'язків з діючими та відставними посадовцями – конгресменами, сенаторами, губернаторами, працівниками апарату законодавчого органу, якщо останні є представниками певної етнічної групи, в минулому іммігрантами або їх нащадками. В іншому варіанті члени етнічних діаспор можуть і не посідати провідних позицій у політичному житті країн свого перебування, а їх представники можуть взагалі не брати участі в політичній діяльності, однак, завдяки розгалуженим зв'язкам їх представницькі зусилля у більшості випадків стають результативними [1, с. 48].

Отже, лобіювання є ефективною формою та механізмом просування інтересів різних соціальних груп. Глибока диференціація сучасного суспільства за інтересами обумовила складність та багатоаспектність лобіювання, різноманітні прояви, форми цього суспільно-політичного явища, що зумовило необхідність відповідної систематизації. Проведена шляхом класифікація вона дозволила визначити різні види лобіювання за характером інтересу, що лобіюється, рівнем, на якому певні інтереси просуваються, залежно від того, хто є замовником лобістської послуги і чиї інтереси просуваються тощо.

Література:

1. Биковець В. Лобізм у системі представництва інтересів / В. Биковець // Політичний менеджмент. – 2006. – № 5. – С. 44–52.
2. Виговський Д. Суть лобізму як категорії політичної науки / Д. Виговський // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2008. – Вип. 20. – С. 42-48.

3. Газізов М.М. Концептуальні підходи до дослідження феномену лобізму / М.М. Газізов // Державне будівництво. – 2015. – № 1. – С. 1–13.

4. Ганжуров Ю. Парламентське лобіювання в контексті політичної комунікації / Ю. Ганжуров // Політичний менеджмент. – 2005. – № 4 (13). – С. 50–62.

5. Хома Н. Громадське лобіювання: зміст, можливості впливу, перспективи розвитку в Україні / Н. Хома // Вісник Львівського університету. Серія: філософ.-політичні студії. – 2014. – Вип. 5. – С. 86-94.

6. Wolpe B. C. Lobbying Congress: How the System Works / B. C. Wolpe, B. J. Levine. – Washington : Rutgers University Congressional Quarterly Inc., 1996. – 206 p.

Самбор М.А., к.ю.н. (Прилуки, Україна)

НЕГАЙНІСТЬ ВИКОНАННЯ ПОСТАНОВИ У СПРАВІ ПРО АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ У ВИГЛЯДІ АДМІНІСТРАТИВНОГО АРЕШТУ

Здійснення судочинства у справах про адміністративні правопорушення є надзвичайно актуальними з огляду на ряд соціально-політичних, правових умов та чинників. Однією з найважливіших складових є виконання рішень судів, адже від виконання рішення суду залежить втілення у життя правових приписів, що слугують утвердженню права, демократії у суспільстві, а також відновлення порушених прав, свобод та інтересів осіб.

Виконавче провадження, як завершальна стадія судового провадження, і примусове виконання судових рішень урегульовується нормами процесуальних кодексів та безпосередньо нормами спеціального Закону України «Про виконавче провадження» [5]. На жаль, змушені констатувати, що Закон України «Про виконавче провадження» не містить загальних засад здійснення виконавчого провадження (як цілісної процедури), притаманних для виконання всіх без винятку рішень, так і не включає в себе норми виконання окремих видів рішень судів.

Хоча п. 6 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про виконавче провадження» зазначається, що відповідно до цього Закону підлягають примусовому виконанню рішення на підставі постанов органів (посадових осіб), уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення у випадках, передбачених законом, однак жодних застережень з приводу виконання виду адміністративного стягнення у нормах цього закону немає.

У зв'язку із цим метою даної доповіді є з'ясування порядку та підстав виконання постанови у справі про адміністративне правопорушення про застосування адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту (далі – Постанова про адміністративний арешт).

Безпосередньо у Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [2] містяться відповідні статті та глави, що охоплюють норми,

які розкривають порядок виконання відповідних адміністративних стягнень, у тому числі й адміністративного арешту. Ч. 2 ст. 300 КУпАП передбачається, що на органи Національної поліції покладено обов'язок із виконання постанови про адміністративний арешт у порядку, встановленому законами України. На цьому законодавчі норми, що регламентували б порядок виконання постанови у справі про накладення адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту, вичерпуються. Аналіз чинного законодавства України не виявив законодавчих норм, які б регламентували порядок, умови виконання Постанови про адміністративний арешт.

На що хотілося б акцентувати увагу, і що стало безпосереднім предметом дослідження, це положення ст. 326 КУпАП, яка прямо вказує, що постанова районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду (судді) про застосування адміністративного арешту та арешту з утриманням на гауптвахті виконується негайно після її винесення (підкреслено нами – М.С.).

Конституційна норма, викладена у ст. 29 Конституції України [1], вказує на те, що ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом. Відсильний характер даної норми, вказує на те, що саме у Законі має бути визначено підстави та порядок адміністративного арешту.

І дійсно ч. 1, 2 ст. 299 КУпАП встановлюється, що постанова про накладення адміністративного стягнення підлягає виконанню з моменту її винесення, якщо інше не встановлено КУпАП та іншими законами України. Разом із цим ч. 1 ст. 294 КУпАП встановлено, що постанова судді у справах про адміністративне правопорушення набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги, за винятком постанов про застосування стягнення, передбаченого ст. 32 КУпАП (адміністративний арешт). Отже, аналіз даних норм дозволяє зробити висновок про те, що строк виконання Постанови про адміністративний арешт є виключенням із загального правила, оскільки така постанова підлягає виконанню, не дивлячись на те, чи набрала остання законної сили. Адже, виходячи із системного розуміння навіть лише норм КУпАП, постанова у справі про адміністративне правопорушення набуває законної сили після перебігу строку апеляційного її оскарження.

Звертаючись до законотворчої практики щодо нормативно-правового врегулювання виконання рішень судів до набрання ними законної сили, зокрема, проаналізувавши норми ч. 1. ст. 371 КАС України, ч. 1 ст. 430 ЦПК України [4], можемо зробити висновок, що Закон вказує на негайність виконання рішень судів, що стосуються відновлення та захисту порушених прав, свобод людини і громадянина. Наприклад, виплати пенсій, заробітної плати, поновлення на посаді, уточнення списку виборців, усунення перешкод та заборону втручання у здійснення свободи мирних зібрань (ст. 371 КАС України), стягнення аліментів, відшкодування шкоди, заподіяної ушкодженням здоров'я або смертю, поновлення на роботі, відібрання дитини і повернення її тому, з ким вона проживала (ст. 430 ЦПК України). Крім того, Законом встановлюються і підстави для негайного виконання рішень судів, пов'язаних із забезпеченням конституційного ладу та державного устрою, забезпеченням

сталості суспільних відносин, довіри народу до влади, наприклад, припинення повноважень посадової особи у разі порушення нею вимог щодо несумісності, накладення арешту на активи, що пов'язані з фінансуванням тероризму (ст. 371 КАС України), примусова госпіталізація до протитуберкульозного закладу, надання психіатричної допомоги, видача або продовження обмежувального припису, розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України (ст. 430 ЦПК України).

Вважаємо, що Постанова про адміністративний арешт пов'язується із відновленням правопорядку та встановленням справедливості, що є одним із основоположних принципів правосуддя. Однак, такий поспіх у виконанні Постанови про адміністративний арешт, по суті, нівелює процедуру оскарження даного рішення суду, оскільки особа незалежно від того, чи набрала така Постанова законної сили, несе адміністративну відповідальність, зазнає заходів державного примусу, позбавляється цілого ряду конституційних прав, зокрема таких як право на свободу, на недоторканість, на свободу пересування, спілкування тощо. І це все за умови, що навіть сам факт вчинення особою адміністративного правопорушення під час апеляційного оскарження може бути спростовано. За таких обставин особа окрім позбавлення відповідних прав зазнає і морального впливу, оскільки у суспільстві за час перебування у місці виконання стягнення, у суспільстві складається переконлива думка про винуватість особи у вчиненні правопорушення, а відновлення честі, гідності, ділової репутації значно складніше, а ніж просто скасування Постанови про адміністративний арешт місцевого суду (суду першої інстанції).

У зв'язку із вищевикладеним повинні звернути увагу на ч. 2 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [3], де констатується, що судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України. Обов'язковість урахування (преюдиційність) судових рішень для інших судів визначається законом (підкреслено нами – М.С.).

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що негайність виконання постанови у справі про адміністративне правопорушення у вигляді адміністративного арешту, без набрання законної сили таким рішенням, суперечить не лише внутрішньому законодавству України, утвердженню верховенства права, а й сприяє порушенню права на оскарження рішень суду, може призводити до необґрунтованого застосування адміністративної відповідальності до особи, можливо навіть невинуватої особи, оскільки, як засвідчує практика, таких помилок вистачає.

Крім того, виконання постанови у справі про адміністративне правопорушення, яка не набрала законної сили, ставить під сумнів законність дій поліції, зокрема щодо забезпечення виконання адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту (п.п. 3, 8 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» [6]), адже постанова суду законної сили не набрала, до того ж відсутній і законодавчо встановлений порядок, встановлений законами (ч. 2 ст. 300 КУпАП). Залишається незрозумілою позиція законодавця, який так

поспішно вимагає виконання такої постанови, хоча у цьому може прослідковуватися єдина мета – мати законодавчо врегульовану (хоча може бути й неконституційною, адже остання не піддавалася вивченню з боку Конституційного Суду України на предмет її конституційності) можливість «негайно саджати за ґрати». Вважаємо, що застосування такого виду адміністративного стягнення як адміністративний арешт, пов'язаний із позбавленням особи волі, особистої недоторканності, свободи пересування, не повинен бути поспішним, останнє має здійснюватися виключно після набуття відповідною постановою суду законної сили. Негайне звернення до виконання постанови у справі про адміністративне правопорушення про накладення адміністративного стягнення у вигляді адміністративного арешту змушує зазнавати особу державного примусу, а також позбавляє її можливості оскаржити рішення до моменту застосування до цієї особи заходів примусу. За таких умов втрачається принцип верховенства права, за яким саме особа, її права і свободи є найвищою соціальною цінністю.

Література:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/print> – Дата доступу 09.03.2018.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 213 – 330). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80732-10/print> – Дата доступу 02.03.2018.
3. Про судоустрій і статус суддів: закон України від 2 червня 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19/print>
4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/print>
5. Про виконавче провадження: закон України від 2 червня 2016 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1404-19/print>
6. Про Національну поліцію: закон України від 2 липня 2015 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19/print4719794933316144>

*Сана А.Д., студент (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Максакова Р.М., д.ю.н., проф. (Запоріжжя, Україна)*

ПРОЦЕС ВНЕСЕННЯ ЗМІН ТА ПОПРАВОК ДО КОНСТИТУЦІЙ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА, США ТА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Сучасний розвиток будь-якої країни світу супроводжується розвитком політико-правових ідей стосовно змісту політико-правових інститутів наслідком впровадження яких стає зміна її законодавства. Реалізація правових

інтеграційних процесів має супроводжуватися законодавчими змінами у тому числі й на конституційному рівні. Основний Закон країни, з урахуванням її розвитку, має особливий порядок перегляду, зміни та доповнень існуючих конституційних норм, які повинні створювати умови для трансформації конституції відповідно до розвитку суспільства та законодавства, але й водночас не змінювати її стабільності як основного джерела права.

Першочерговим завданням будь-якої влади має бути необхідність підтримання розвитку національного права на конституційному рівні. Нормативно-правовий акт найвищої юридичної сили має створювати підґрунтя не тільки для створення нових інститутів права, а й надавати можливість подальшого розвитку вже існуючих правових інститутів відповідаючи потребам розвитку суспільства та політико-національної думки. В час державно-правової інтеграції особливого значення набувають питання пов'язані з трансформацією правових систем та їх удосконалення. Тому, на нашу думку, досвід конституювання порядку змін до Конституцій інших держав, зокрема таких як Польща, США та РФ може стати корисним для нашої країни, яка останнім часом зазнає часті зміни Основного Закону та знаходиться на шляху його подальшого реформування.

Результатом розвитку польського конституціоналізму є Конституція Республіки Польщі ухвалена 2 квітня 1997 року Національними зборами. Порядку внесення змін до Конституції Республіки Польщі присвячений 12-тий розділ, який складається з однієї статті та сьоми частинам [3]. Перша частина статті присвяченої змінам конституції визначає, що суб'єктами ініціації змін до конституції є верховний представник Польської Республіки – Президент Республіки, та обидва органи законодавчої влади – Сейм та Сенат. Але проект закону може бути поданий не менше 1/5 законного числа депутатів нижньої палати, тобто чисельністю не менше 92 депутатів. В другій частині сформульовано умову про однаковість редакції проекту закону прийнятого Сеймом та протягом 60 днів і Сенатом. Закон про зміну Конституції приймається більшістю голосів (не менше 2/3) народних депутатів Сейму в присутності не менше половини законної кількості депутатів Сейму. Сенат, в свою чергу, приймає рішення абсолютною більшістю голосів в присутності не менше половини законної кількості депутатів Сенату.

Наступна умова визначена у третій частині – тридцятиденний строк з дня внесення проекту закону до сейму, зі впливом якого може здійснитися перше читання проекту закону. За частиною п'ятою, після першого читання, прийняття проекту закону можливе лише після 60 днів, якщо проект закону містить зміни до 1, 11 та 12 розділу Конституції. На закон зі змінами з тих самих положень прийнятий Сенатом може бути подано вимогу іншими суб'єктами права ініціації змін про затвердження таких змін за допомогою референдуму. Для цього суб'єкти звертаються до Маршалу Сейму з пропозицією, який негайно призначає проведення референдуму протягом 60 днів з дня внесення такої пропозиції. Зміни до положень 1,11 та 12 приймаються, якщо за прийняття закону висловились більшість голосуючих. За сьомою частиною завершальною процедурою є подання Маршалом Сейму

закону Президентіві Республіки для підписання закону про внесення змін. Президент Республіки підписує закон протягом 21 дня і видає розпорядження про його оприлюднення.

Конституція Сполучених Штатів Америки одна з найстарших серед сучасних країн світу. Оскільки кожна країна має свої культурні та соціальні особливості, частина цих цінностей відображаються у їх основних законах. Такою особливістю можна вважати судове тлумачення та судові прецеденти, що відіграють важливу роль в законодавстві США, і носять більш конкретизований характер правових норм. Оскільки поправки, які приймає Конгрес не змінюють її основний текст, прийняті поправки долучаються до основного тексту з відповідною нумерацією. Такі поправки навіть після втрати своєї сили, результатом якої є прийняття нової поправки, не змінюються, а залишаються в тексті конституції. Тому Президент США не приймає участі у прийнятті поправок, оскільки основний текст залишається не змінним. Верховний суд США при тлумаченні статті п'ятої зазначив, що підписання поправок Президентом США не є необхідним. Така конституційна особливість відрізняє Конституцію США від більшості інших конституцій. Конституція США [4] описує порядок прийняття поправок вказуючи, що правом пропонування поправок наділений орган законодавчої влади – Конгрес США, який складається з двох палат: нижньої (палата представників) та верхньої (Сенат). Якщо дві третини членів обох палат «визнають за необхідне» внести поправки до Конституції, Конгрес може запропонувати прийняти поправки штатам через спільну резолюцію, за яку мають проголосувати 2/3 кожної палати в присутності більше половини законної кількості депутатів. Оскільки порядок прийняття поправки передбачає два етапи – пропонування поправки та ратифікація поправки, після підтримання поправки Конгресом США вона направляється штатам для її ратифікації.

Існує два способи ратифікації, які обирає Конгрес – законодавче зібрання штатів (легіслатура штату) або конвент. Поправка вважається ратифікованою у разі підтримання легіслатурами $\frac{3}{4}$ штатів. Статтею передбачається й альтернативна процедура пропонування поправок – скликанні Конгресом Конвенту щодо внесення змін до Конституції (Національним конвентом) за вимогою законодавчих органів штатів. Але процедура скликання Конвенту з моменту ратифікації Конституції залишається не відомою, оскільки жодного разу не проводилась і не визначена федеральним урядом. На разі ця процедура залишається лазівкою для урядів штатів, як можливість протидії ймовірного утиску з боку федерального уряду.

Конституція Російської Федерації, яка була прийнята після розпаду СРСР та в основу якої покладено принципи і засади сформульовані в Декларації про державний суверенітет РРФСР 1990 року, має наступну процедуру зміни. Порядок внесення поправок та перегляду Конституції РФ регламентується дев'ятим розділом, який складається з чотирьох статей. Правом подання пропозиції щодо внесення поправок або перегляду Конституції наділені такі суб'єкти: Президент Російської Федерації, обидві палати Федеральних зборів Російської Федерації – Державна дума (нижня палата) та Рада Федерації

(верхня палата) та їх групи чисельністю не менше 1/5 законної кількості членів відповідної палати, вищий федеральний орган виконавчої влади – Уряд Російської Федерації, законодавчі (представницькі) органи суб'єктів Російської Федерації, тобто територіальних одиниць верхнього рівня [2]. Залежно від норм та розділів, які змінюються існує три види змін: 1) перегляд Конституції (зміна положень розділів 1, 2, 9); 2) внесення поправок до Конституції з загальних конституційних питань (зміна положень розділів 3-8); 3) внесення поправок до Конституції з питань складу РФ (зміна положень статті 65 Конституції РФ).

Перегляд «фундаментальних положень» за ст. 135 Конституції РФ не може проводитись Федеральними зборами. Тому, у разі підтримки пропозиції про перегляд конституції 3/5 членами від загальної кількості кожної з палат, скликаються Конституційні збори. Завданням Конституційних зборів є або підтвердження дійсності чинної конституції, або розробка проекту нової конституції. Прийняття нової редакції Конституції РФ надалі відбувається двома шляхами – всенародне голосування (референдум) або прийняття Конституційними зборами двома третинами всіх учасників зборів. У разі референдуму нова редакція вважатиметься прийнятою, якщо її підтримало більше половини виборців приймаючих участь у голосуванні, за умови участі більше половини виборців.

Поправки до «загальних» положень конституції здійснюється шляхом прийняття федерального конституційного закону про поправку до Конституції РФ Федеральними зборами. Федеральний конституційний закон має бути підтриманим не менше двома третинами від загальної кількості членів Ради Федерації та не менше трьома четвертями від законної кількості депутатів Державної Думи. Завершальним етапом є ратифікація прийнятого закону законодавчими органами суб'єктів федерації та підписання його Президентом РФ протягом 14 днів без права вето.

Відповідно до статі 137, зміни щодо складу федерації здійснюються на підставі федерального конституційного закону: про прийняття до федерації нового суб'єкта; про утворення нового суб'єкта Російської Федерації; про зміну конституційно-правового статусу суб'єкта Федерації.

При цьому законодавство ототожнює поняття «прийняття в Російську Федерацію нового суб'єкта» та «утворення в складі Російської Федерації нового суб'єкта»[1]. Склад суб'єктів РФ може змінюватись і у разі звичайної зміни найменування (назви) суб'єкту федерації, який здійснюється у більш спрощеному порядку. Здійснюється зміна назви шляхом видання указів про затвердження нових назв Президентом РФ на підставі рішення відповідного суб'єкта федерації, без участі Федеральних зборів.

Таким чином, проаналізовані порядки внесення змін до основних законів мають відмінності характерні відповідно до їх державних устроїв, правових систем та принципів розподілу влади. Однак щодо окремих положень особливого значення нормативно-правових актів визначаються спеціальні процедури, які виконують функцію захисту особливих норм або фундаментальних положень. Такі процедури значно ускладнені та передбачають ратифікацію та/або проведення референдуму як умова

конституційності таких змін. У більш обтяжуючих випадках зміни не можливі або прямо заборонені, що утворює нову процедуру – прийняття нової редакції основного закону.

Література:

1. О порядке принятия в Российскую Федерацию и образования в ее составе нового субъекта Российской Федерации: Федеральный конституционный закон от 17.12.2001 N 6-ФКЗ : ред. от 31.10.2005 N 7-ФКЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kremlin.ru/acts/bank/17637>

2. Конституция Российской Федерации: ред. от 21.07.2014 N 11-ФКЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://constitution.kremlin.ru/>

3. Конституція Республіки Польща : від 2 квітня 1997 р. : за ред. від 16 липня 1997 р. 78, поз. 483 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/rosyjski/kon1.htm>

4 Соединенные Штаты Америки: Конституция и законодательные акты [Електронний ресурс] / Пер. с англ.; Сост. В.И. Лафитский; Под ред. и со вступ. ст. О.А. Жидкова. – М. : Прогресс, Универс, 1993. – Режим доступу: <http://www.hist.msu.ru/ER/Text/cnstUS.htm>

*Тимошенко Н.В., студентка (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Баєва Л.В., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)*

ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ТА КАДРИ ВІЙСЬКОВОЇ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

Війна – складне суспільно-політичне явище, пов'язане з розв'язанням протиріч між державами, народами, національними і соціальними групами з переходом до застосування засобів збройної боротьби, що відбувається у формі бойових дій між їх збройними силами.

Саме під час бойових дій військовослужбовцями вчиняється величезна кількість військових злочинів. Проте такі злочини вчиняються не лише під час збройних конфліктів, але й під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, під час навчання у вищих військових навчальних закладах. За певними статтями Кримінального кодексу України за військові злочини несуть відповідальність військовослужбовці Збройних Сил України, Служби безпеки України, Прикордонних військ України, внутрішніх військ Міністерства внутрішніх справ України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, а також інші особи, визначені законом.

Основним органом який здійснює нагляд за виконанням законів у Збройних Силах України, Державній прикордонній службі України, Національній гвардії України, Військовій службі правопорядку ЗСУ, СБУ та інших військових формуваннях є військова прокуратура України.

Поява військової прокуратури починається з появи та формування війська. В 1991 році, коли Україна стала незалежною державою, яку визнав світ, держава почала піклуватися про становлення правоохоронних органів, в тому числі для боротьби з порушенням закону в військах.

Військова прокуратура існує не лише в Україні, але й у зарубіжних країнах, проте, деякі країни, наприклад, Польща ліквідовують такі прокуратури, пояснюючи це тим, що військові та цивільні прокурори виконували різний обсяг роботи, за однаково заробітню платню. З точки зору ефективності держави, справедливості і успішності боротьби зі злочинністю, було вирішено зробити так, щоб військові прокурори могли займатися не тільки військовими, а й загальнокримінальними злочинами. Це допомогло б розвантажити прокурорів загальної прокуратури. Проте, в Україні, на даний момент, такі кардинальні зміни неможливі з урахуванням збройного конфлікту на Сході нашої країни.

У 1991 році було прийнято Закон України «Про прокуратуру» інші нормативні державні акти, які підводять основу для діяльності органу прокуратури, та її складової частини – військової прокуратури. 14 жовтня 2014 року на заміну Закону 1991 року було прийнято новий Закон України «Про прокуратуру». Цей Закон визначає правові засади діяльності та організації прокуратури України, статус прокурорів, систему прокуратури України. Зокрема згідно ст. 7 цього Закону систему прокуратури України становлять: Генеральна прокуратура України; регіональні прокуратури; місцеві прокуратури; військові прокуратури; Спеціалізована антикорупційна прокуратура [1]

Діяльність цих прокуратур ґрунтується на таких принципах як: верховенства права та визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю; законності, справедливості, неупередженості та об'єктивності; незалежності прокурорів, що передбачає існування гарантій від незаконного політичного, матеріального чи іншого впливу на прокурора щодо прийняття ним рішень при виконанні службових обов'язків; прозорості діяльності прокуратури, що забезпечується відкритим і конкурсним зайняттям посади прокурора, вільним доступом до інформації довідкового характеру, наданням на запити інформації, якщо законом не встановлено обмежень щодо її надання [2, с. 448].

Якщо говорити про органи військової прокуратури, то до них належать: Військові прокуратури Західного, Південного та Центрального регіонів; Військова прокуратура Військово-Морських Сил України (на правах обласних); Військові прокуратури гарнізонів (на правах міських).

Військові прокуратури діють на принципах організації і діяльності прокуратури України.

Отже, вони: входять до єдиної централізованої системи, яку очолює Генеральний прокурор України; здійснюють свої повноваження на підставі Конституції та чинних законів України; захищають у межах своєї компетенції права та свободи громадян на засадах їх рівності перед законом; вживають заходів щодо усунення порушень закону; діють гласно; інформують державні органи і громадськість про стан законності та заходи щодо її зміцнення.

Прокурори військової прокуратури здійснюють нагляд за додержанням законів органами військового управління, військовими частинами, підрозділами, установами і військовими навчальними закладами та посадовими особами Збройних Сил України, Державної прикордонної служби, та інших військових формувань дислокованих на території України, миротворчими контингентами ЗСУ в інших державах, а також здійснюють нагляд з додержанням законів щодо збереження та використання військового майна, зброї, боєприпасів, вибухових речовин та їх утилізації, спеціальної техніки, засобів пересування [3].

Вони розслідують злочини вчинені військовослужбовцями, службовцями ЗС в розташуванні військових частин, установ, навчальних закладів, підприємств чи організацій Збройних Сил України, інших військових формувань, військовозобов'язаними під час проходження зборів.

Військовими прокурорами і слідчими призначаються громадяни з числа офіцерів, які проходять військову службу або перебувають у запасі і мають вищу юридичну освіту.

Військовослужбовці військових прокуратур у своїй діяльності керуються Законом України «Про прокуратуру» і проходять військову службу відповідно до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» та інших законодавчих актів України.

При звільненні офіцерів військової прокуратури (до полковника включно) з військової служби і призначенні на посади прокурорів і слідчих в територіальні чи спеціалізовані прокуратури їм присвоюються відповідні їх військовим званням класні чини, а при прийнятті на військову службу у військову прокуратуру прокурорів і слідчих, які мають класні чини (до старшого радника юстиції включно), їм присвоюються відповідні військові звання згідно із законодавством [4].

Військові прокурори виконують певні повноваження, зокрема до них відносяться: здійснення функцій прокуратури, в межах визначеної для військових прокурорів юрисдикції (військові гарнізони, військові частини тощо); виконання загальних функцій прокуратури в межах адміністративно-територіальних одиниць, де ці функції не можуть виконуватись (в загальному порядку), у зв'язку із виключними обставинами.

Військова прокуратура – це один з правоохоронних органів, який забезпечує верховенство права в військах, як ніхто інший стоїть на сторожі конституційних прав особи, інтересів держави, дотримання законів всіма в сфері військового управління та функціонування Збройних Сил України.

Таким чином можна зробити висновок, що вся історія військової прокуратури показує, що це дійовий правоохоронний орган в армії, що завдяки його діяльності укріплювалась та й зараз укріплюється військова дисципліна та повага до закону, ставиться бар'єр на шляху охочих покращити свої матеріальні статки та благополуччя за рахунок економічних об'єктів на військових об'єктах, чи банального розкрадання військового майна, захищаються права людини при випадках позастатутних відносин військовослужбовців, захищаються інтереси держави при посяганні на них злочинцями.

Уся діяльність військової прокуратури спрямована на підвищення боєготовності підрозділів, частин, з'єднань армії та Військово Морських Сил, дозволяє мати гідний мобілізаційний резерв, завдяки нагляду органів військової прокуратури за проходженням зборів військовозобов'язаними. В цілому це зміцнює обороноздатність нашої держави, дозволяє її Збройним Силам мати авторитет в світі (про що свідчать приклади діяльності наших миротворчих контингентів), а державі гідно стояти в ряді країн міжнародного співтовариства.

Література:

1. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII // Відомості Верховної Ради 2015, № 2–3, Ст.12
2. Довідник прокурора: законодавчі та відомчі акти з питань прокурорської діяльності. – К: Видавнича компанія «Воля». 2003. – 448 с.
3. Актуальні питання оборонної політики України в контексті нового бачення способів ведення війн і міжнародного тероризму: науково-інформаційний збірник, випуск 30 / ДП «НВЦ» «Євроатлантикінформ», м. Київ, 2006 – С.102–103.
4. Про військовий обов'язок та військову службу: Закон України від 25 березня 1992 року № 1127-VII // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 27, Ст.385

*Тімкова Є.В., студентка (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Басва Л.В., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)*

КОНСТИТУЦІЙНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ: СПРИЙНЯТТЯ І ВТІЛЕННЯ ПРИНЦИПІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

Конституційні перетворення є тими процесами публічно-правового характеру, які супроводжують Україну на всьому шляху її становлення та розвитку як самостійної, суверенної, незалежної держави, повноправного члена європейського співтовариства. Ґрунтуючись на теорії правових реформ, а також враховуючи вітчизняну та зарубіжну практику реформування та змін конституційно-правового та соціально-політичного характеру в державі та суспільстві, можна сформулювати доктринальні основи конституційних перетворень у сучасній Україні.

Теоретично обґрунтовано, що основними формами конституційних перетворень є конституційне реформування та конституційна модернізація. Конституційна реформа має багатоаспектний, складний, поступальний характер та спрямована на суттєві перетворення суспільства і держави, що передбачають внесення змін до змісту конституційного ладу держави і суспільства. Модернізація спрямована на удосконалення інституціональних складових конституційного ладу та конституціоналізму. Насамперед таке удосконалення

має нормативно–правовий характер, тобто це удосконалення конституційного законодавства, оновлення (модернізація) Конституції з метою еволюційного розвитку держави та суспільства [3, ст. 265].

Кожен із періодів конституційних перетворень тією чи іншою мірою був пов'язаний із процесами євроінтеграції України та відповідними етапами конституціоналізації цього процесу. Адже метою конституційних перетворень є сучасний український конституціоналізм, що має базуватися на європейських цінностях та принципах. Інтеграція України до Європейського Союзу завжди була пріоритетним напрямом зовнішньої політики держави. Починаючи з 1991р., коли відбулося здобуття незалежності, Україна та ЄС започаткували відносини, що динамічно розвивалися. Поштовхом для цього було спільне розуміння того, що процвітання, стабільність і безпека як України, так і ЄС можуть бути значно посилені тісним співробітництвом. Сучасний період конституційних перетворень можна назвати «євроінтеграційними». Адже у 2013 р. партнерство України з Європейським Союзом, його державами-членами на засадах політичної асоціації та економічної інтеграції набуло стратегічного характеру, зокрема, у сфері юстиції, свободи та безпеки. Події кінця 2013 р. у відносинах України з Європейським Союзом та Росією призупинили виконання заходів з підписання Угоди про асоціацію України з ЄС, але прагнення України щодо співпраці с ЄС не були скасовані. Залишились актуальними Висновки и Ради міністрів закордонних справ Європейського Союзу від 10 грудня 2012 р. щодо реформи виборчого законодавства, судової системи, а також конституційної реформи [1, ст. 123].

Важливе значення для України в контексті євроінтеграції має вчинення Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами членами, з іншої сторони. Зокрема, в Угоді зазначається, що однією із цілей асоціації є: сприяти поступовому зближенню сторін, ґрунтуючись на спільних цінностях і тісних привілейованих зв'язках, а також поглиблюючи зв'язок України з політикою ЄС та її участь у програмах та агентствах. Такими спільними цінностями визначено повагу до демократичних принципів, верховенства права, доброго врядування прав людини і основоположних свобод.

Таким чином, у зв'язку з подальшими євроінтеграційними процесами в Україні актуалізується необхідність здійснення правових заходів зі зміцнення демократії, верховенства права, дотримання прав людини та фундаментальних свобод, що становлять основу конституційного ладу держави та формують сучасний конституціоналізм, який є метою конституційних перетворень в Україні. Конституційна реформа в Україні – це політико-правовий процес поетапного перетворення конституційного законодавства (зі зміною тексту Конституції), розвитку конституційних правовідносин та конституційної правосвідомості, створення системи забезпечення (охорони) конституційного правопорядку з метою формування сучасного українського конституціоналізму.

Література:

1. Курс конституционного права Украины. Том 1. Общая часть: Основы теории конституционного права. Учебник (под ред. М.А. Баймуратова и А.В. Батанова). – Х. : Одиссей, 2008. – С. 423–425.

2. Конституційна держава та права й основоположні свободи: Україна та європейський досвід : монографія / Автор. кол.: Ващук О.М., Мазурок І.О., Навроцький В.В., Савчин М.В. (керівник автор, кол.), Трачук П.А. – Ужгород: Видавництво «Мистецька Лінія», 2008. – С. 12.

Шестопалова Л.М., к.ю.н., с.н.с. (Київ, Україна)

СПРОСТУВАННЯ ПРОБЛЕМИ ФЕДЕРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Закріпивши свій вибір форми держави в Основному Законі – Конституції України, український народ реалізує його в правовий спосіб, а нині вимушений захищати ще й законними силовими методами від антиукраїнських інформаційних і навіть терористичних та воєнних атак різного походження. Проте дедалі частіше окремі суб'єкти політики, а тепер і міжнародної, та навіть юристи порушують питання про перегляд форми Української держави – про «українську федералізацію» [1]. Але чи може стати федералізація розв'язанням нагальних для України політичних питань?

Відомо, що переважна більшість країн світу – унітарні держави, як і Україна (ст. 2 Конституції України [2]). Федераціями є трохи більше 20 держав. Це, за даними з російських джерел, становить близько 10 % усіх країн та території світу [3]. За іншими даними, в третині держав світу діє федеративний принцип [4, с. 231]. Проте сім федерацій за територією входять до десяти найбільших країн світу (РФ, Канада, США посідають 1–3-тє місця відповідно) при тому, що загальна площа всіх федерацій становить близько 40 % суходолу. А за чисельністю населення лідерами є Індія, США, Бразилія. Загалом у федеративних державах проживає близько 40 % населення планети.

Однак серед федеративних держав є й ті, що у зазначених ранжирах пасуть задніх, наприклад, Сент-Кітс і Невіс, Мікронезія, Союз Коморських Островів [3]. Таким чином, федеративний світ розмаїтий. Здебільшого федеративними є великі держави зі значними демографічними, економічними, територіальними та іншими показниками, федеративний устрій яких став наслідком об'єднання національно- (етнічно-) територіальних й історичних просторів, суб'єктів в історичному контексті. Проте в Європі із 65 країн, серед яких 50 незалежних держав, федеративними є лише п'ять, а це центрові європейські держави, розташовані компактно: Австрійська Республіка, Боснія і Герцеговина, Королівство Бельгія, ФРН та Швейцарська конфедерація. Слід зауважити, що правові системи всіх цих держав, як і України, належать саме до романо-германської правової сім'ї, так само, як і правові системи решти континентальних європейських країн (а не до скандинавського чи змішаного або прецедентного права). Отож, федеративний державний устрій не є переважною ознакою ані європейських держав, ані детермінантою континентального права.

До речі, в багатьох сучасних федеративних країнах роль загальнофедеральних органів настільки велика, що їх можна розглядати і як

унітарні держави. Так, конституції Аргентини, Канади, США, ФРН не визнають за суб'єктами федерації права на вільний вихід із неї.

Більшість федерацій світу та Європи є історико-географічними, тобто утворилися шляхом історичного об'єднання федеральних одиниць в єдину державу. І лише Бельгія є єдиною національно-етнічною федерацією на європейському континенті, якщо не враховувати РФ (яку то відносять до асиметричної національно-етнічної форми, де федеральні одиниці створені на основі врахування етнічних меж і національних інтересів їх населення, то визначають як федерацію змішаного типу) [5].

Таким чином, зазвичай федеральність є ознакою держав, які історично сформувалися шляхом об'єднання (приєднання) чи завойовування різних територій. Історія свідчить, що загалом найбільш стійкими є федерації, створені саме на територіальній основі (Мексика, США, ФРН). Натомість федерації, які будуються (будувалися) за національно-територіальною ознакою (колишні СРСР, Югославія, Чехословаччина, сучасні РФ, Індія) змушені (були змушені) рахуватися з сепаратистськими проявами, які загрожують їх державній цілісності.

Загалом же федераціям (від лат. «foederatio» – об'єднання, союз) притаманні й певні юридичні ознаки: територія федерації складається з територій окремих її суб'єктів; суб'єкти федерації здебільшого чи частково наділені законодавчою владою; компетенції між федерацією та її суб'єктами розмежовуються федеральною конституцією; парламенти переважно складаються з двох палат, одна з яких забезпечує представництво федеральних одиниць; кожний суб'єкт федерації має свою правову та судову системи; у більшості федерацій існують поряд єдине громадянство і громадянство їх суб'єктів; федерація, як правило, має єдині збройні сили, загальнофедеральний бюджет.

Основною ознакою федеративної держави є поділ суверенітету між двома рівнями (федеральним і суб'єктів федерації, – від двох (Сент-Кітс і Невіс) до 85 (РФ), що передбачає, зокрема, існування двох систем державної влади та управління, кожна з яких діє у визначених межах, а між ними існують не відносини підрядності, а координації і доповнення.

За останнє століття, як відомо, світ пережив розпад низки федерацій: Сполучені Штати Індонезії (1950 рік), Федерація Малі (1959), ОАР (1961), Сполучене Королівство Лівія (1963), Уганда (1967), Федеральна Республіка Камерун (1972), СРСР (1991), Югославія (1992), Чехословаччина (1993), Судан (2011). В історію ХХ ст. увійшло й кілька штучних федеративних утворень, сформованих із колоній і протекторатів, що так і не набули незалежності (Французька Західна Африка (1895–1958); Французька Екваторіальна Африка (1910–1958); Вест-Індська Федерація в Карибському морі (1958–1962); Федерація Родезії і Ньясаленда (1953–1963); Федерація Південної Аравії (1962–1967). А низці несталих конфедерацій на Близькому Сході забракло сил перетворитися на федерації (Об'єднані Арабські Держави (1958–1961); Арабська Федерація Іраку та Йорданії (1958); Федерація Арабських Республік (1972–1977).

Отож, сталість і оптимальність федеративного устрою держави є спростовною. До перетворення на федерацію не тяжіють унітарні держави. Тут діє філософське розуміння законів світу: більше (суб'єктів) – це кількість, а краще (суб'єктам права, в тому числі як раціональним економічним макроагентам) – це якість. І, напевне в політико-правовому просторі ще й чинний закон нижчої межі поділу одного суб'єкта міжнародного права, яким є держава, до певної кількості його структурних суб'єктів, після якого баланс у системі вже неможливо підтримувати. До цього слід додати також і наявність адекватних юридичних, історичних, ментальних критеріїв будь-яких перетворень. Тому нині в Україні, працюючи над створенням нового образу правління, державного (територіального) устрою, слід враховувати не стільки погляди суміжних суб'єктів міжнародних відносин, а те, аби оновлений спосіб правління влаштував саме українське суспільство.

І головне. Населення України, за соціологічними опитуваннями 2014 року, висловилося в цілому проти зміни унітарного устрою Української держави на федеративний. Навіть на сході країни федералізацію підтримали лише 26 % респондентів [6]. А головним джерелом влади в Україні, за Конституцією України, є народ: стаття 5 Конституції закріплює положення: «Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ» [2].

Україна відбулася саме як унітарна держава, здійснивши заповітну мрію попередніх поколінь. В українців більше того, що їх об'єднує, ніж того, що роз'єднує. Корені ж регіональних відмінностей українців – у радянській та післярадянській історії та регіональному олігархаті. Нездоланих відмінностей між українцями сходу, заходу та півдня немає.

Література:

1. Медведчук В.В. Публікації [Електронний ресурс] // Український вибір: офіційний сайт партії. Електронний ресурс. Режим доступу : <http://vybor.ua/authors/5.html>
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996, № 30, ст. 141 (зі змінами і доп.)
3. Все федерации мира : Справочник [Електронний ресурс] / Сост.: Вадим Зайцев, Евгений Козичев, Кирилл Урбан, Ольга Шкуренко. – М., 2004. – Режим доступу: <http://www.kommersant.ru/doc/1770387>
4. Політологія : підручник / За заг. ред. В.Г. Кремня, М.І. Горлача. – Харків: Друк. центр «Єдиноріг», 2001. – 639 с.
5. Шляхтун П.П. Політологія: історія та теорія: Підручник / П.П. Шляхтун. – К. : Центр учб. літ., 2010. – 472 с.
6. Население Украины против федерализации страны [Електронний ресурс] // Новый регион 2. Россия. – Режим доступу: <http://www.nr2.ru/kiev/492522.html>

РОЗДІЛ 4

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Баган Я.Й., здобувач (Дніпро, Україна)

ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ АВІАЦІЙНОЮ ГАЛУЗЗЮ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Оснoву сучасної глобальної економіки складає авіаційний транспорт, яким щорічно перевозяться біля 2,8 млрд. пасажирів та 50 млн. тонн вантажів, в тому числі майже третина обсягу світового експорту товарів. За оцінками Oxford Economics повітряний транспорт безпосередньо забезпечує роботою 7,6 млн. людей та генерує 539 млрд. доларів внеску у світовий ВВП [1].

Серед переваг авіаційного транспорту у порівнянні з іншими видами транспорту можна виділити: можливість перевезень вантажів і пасажирів у всіх напрямках, менші капітальні вкладення ніж на залізничному транспорті, велика швидкість доставки, коротші маршрути слідування, можливість перевезення пасажирів і термінових, цінних і швидкопсувних вантажів невеликими партіями на далекі відстані, а також вантажів у райони, що не мають наземного і водного транспорту [2, с. 58].

Цивільна авіація як складова єдиної транспортної системи України вирішує завдання щодо організації міждержавних транспортних зв'язків, задоволення потреб суб'єктів господарювання та населення в авіаційних перевезеннях і роботах як на території України, так і за її межами. Саме тому Україна має конкурувати з провідними країнами, які мають потужні позиції в світовій авіаційній галузі: США, країни ЄС (Франція, Великобританія, Німеччина), Бразилія, Канада, Японія. Разом з тим, в Україні сьогодні не існує потужних корпорацій, які могли б конкурувати зі світовими лідерами.

На сьогоднішній день основними проблемами розвитку авіаційної галузі України являється зношеність основних фондів (60%), дефіцит кваліфікованих кадрів (57%), невідповідність технічних можливостей аеропортів сучасним міжнародним вимогам (65%), відсутність державної підтримки створення нової техніки й впровадження сучасних технологій (30%), відсутність державної програми підтримки розвитку авіатранспортної та авіабудівної систем, втрати керованості інвестиційною на транспорті (60%), жорстка податкова політика держави відносно авіаційної галузі (40%), недостатній рівень правової бази сертифікації експлуатантів, невизначеність умов діяльності та підвищений економічний ризик управління авіакомпаній (55%), недостатня модернізація парку повітряних суден (65%), велика кількість формальностей при міжнародних авіаперевезеннях (70%), завантаженість аеропортів та повітряного простору та інші [3, с. 82].

Окреслені проблеми зв'язані в єдину багатоаспектну систему, розв'язання яких вимагає вжиття комплексу заходів. Особливо актуальним це питання стало в умовах сучасної науково-технічної революції, що зумовила оснащення авіації якісно новою авіаційною технікою, складними бортовими і наземними комплексами, впровадження у всі сфери управління і забезпечення польотів різних видів автоматичних систем і обчислювальної техніки. А це у свою чергу, викликало серйозні якісні зміни самого характеру діяльності авіаційних фахівців, способів і прийомів застосування авіації і зажадало вирішення ряду наукових і практичних завдань, таких, як: визначення шляхів ергономічного узгодження елементів авіаційної системи, розробка методів раціонального розподілу функцій між ними, оптимізація організаційної структури і діяльності особового складу в процесі експлуатації і застосування складних авіаційних підвищення їх надійності.

Досягнення бажаної мети можливо шляхом системного публічного адміністрування авіаційною галуззю як сукупності заходів із застосування єдиного підходу, що передбачає оптимізацію організаційної структури, розподіл відповідальності між органами державної влади та суб'єктами авіаційної діяльності, визначення політики та експлуатаційних процедур, сертифікації авіаційної техніки тощо.

Публічне адміністрування авіаційною галуззю полягає у формуванні державної політики та стратегії розвитку, визначенні завдань, функцій, умов діяльності в галузі авіації та використання повітряного простору України, застосуванні заходів безпеки авіації, прийнятті загальнообов'язкових авіаційних правил України, у здійсненні державного контролю за їх виконанням та встановленні відповідальності за їх порушення. Державна політика у сфері авіаційного транспорту являє собою сукупність цілей, завдань, пріоритетів, принципів, стратегічних програм і планових заходів, які розробляються і реалізуються органами державної влади, що дозволяє державі досягти обумовлених цілей у авіаційній галузі, використовуючи правові, економічні, адміністративні та інші методи і засоби впливу, спираючись на ресурси, наявні в її розпорядженні. Необхідність публічно-правового забезпечення розвитку авіації полягає в тому, що, по-перше, цей вид транспорту та політика його функціонування тісно пов'язані як із зовнішньополітичними, так й внутрішньодержавними процесами у країні; по-друге, має великий вплив на розвиток всіх соціально-економічних відносин; по-третє, забезпечується системою загальної та спеціальної публічної адміністрації, а також самими експлуатантами; по-четверте, є досить динамічною та матеріально-витратною; по-п'яте, потребує постійного контролю та корегування з боку держави.

Варто додати, що ефективним кроком наразі є приватизація частини підприємств державного авіаційного комплексу з метою підвищення прибутковості та інвестиційно-інноваційної активності підприємств. Приватизація дозволяє подолати такі недоліки публічного адміністрування, як монополізм та відсутність конкурентних умов бізнесу, відсутність стимулів щодо отримання прибутку, обмеженість фінансування, нецільове використання коштів [4, с. 396–399.]. Проте необхідно враховувати й негативні наслідки

роздержавлення підприємств авіаційної галузі, а саме: доведення підприємств-реципієнтів до важкого фінансового стану через набуття контролю над ними; захват іноземними компаніями перспективних сегментів авіаційного комплексу країни з метою гальмування; спекулятивна купівля підприємства авіаційного сектора з метою перепродажу; перешкоджання реалізації авіаційної техніки, що вироблена в приймаючій країні з метою просування власної аналогічної продукції.

Отже, місце і роль цивільної авіації для суспільства визначає необхідність його пріоритетного розвитку, державної підтримки та чіткого публічно-правового забезпечення.

Необхідність застосування широкого діапазону публічно-правових засобів забезпечення функціонування авіаційного транспорту не викликає сумніву та переконує в необхідності вжиття кардинальних заходів, адже актуальними викликами сьогодення є: недостатній рівень адаптованості українського авіаційного законодавства до міжнародних вимог та правил ЄС; неефективність національної системи підготовки авіаційного персоналу; відсутність чіткої політики розвитку аеропортів; неефективний протекціонізм вітчизняного виробництва авіатехніки; відсутність чіткого плану лібералізації ринку пасажирських авіаперевезень; поєднання функцій економічного регулювання та корпоративного управління державними підприємствами в цивільній авіації тощо.

Література

1. Aviation: benefits beyond borders / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www.atag.org](http://www.atag.org)
2. Яцківський Л.Ю. Загальний курс транспорту : навч. посіб. / Л. Ю. Яцківський, Д.В. Зерцалов. – К. : Арістей, 2007. – Кн. 1. – 2007. – 544 с.
3. Григорак М.Ю. Глобальна логістика і перспективи розвитку повітряного транспорту / М.Ю. Григорак, О.Й. Косарев // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури : Зб. наук. праць. – Вип.10. – 2008. – С. 81–89.
4. Новикова М.В., Решетило О.С. Перспективи та пріоритети економічного розвитку авіаційної галузі України у контексті глобального конкурентного середовища / Новикова М.В. // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми економіки та управління на залізничному транспорті». – К., 2008. – С. 396–399.

*Бакута В.В., студентка (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Буканов Г.М., к.політ.н., доц. (Запоріжжя,
Україна)*

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЗАГАЛЬНИХ ПРАВИЛ НАКЛАДЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ

Загальні правила накладення стягнень за адміністративні

правопорушення, які конкретизують і поглиблюють конституційні принципи законності, гуманізму, індивідуалізації адміністративної відповідальності, закріплено в кодексі про адміністративні правопорушення України (далі КпАП).

Виконання загальних правил при застосуванні адміністративних стягнень виявляється, перш за все, в неухильному додержанні принципу законності. Стягнення за адміністративні правопорушення накладається в межах, встановлених нормативним актом, який передбачає відповідальність за вчинене правопорушення в точній відповідності з КпАП України та іншими актами про адміністративні правопорушення. Це правило означає, по-перше, що за вчинений проступок накладається стягнення тільки того виду, який встановлено в санкції відповідної статті КпАП.

По-друге, оплатне вилучення і конфіскація предмета як додаткові стягнення можуть накладатися лише у випадках, коли їх застосування прямо передбачене законом; ці стягнення не можуть підмінювати одне одного; не допускається незастосування додаткового стягнення, якщо санкція статті передбачає обов'язковість його накладення разом з основним стягненням.

По-третє, стягнення накладається в точно визначених законом межах. Не допускається застосування стягнення нижче нижчої межі, передбаченої санкцією відповідної статті, а також перевищення його максимального розміру.

По-четверте, при накладенні адміністративного стягнення мають бути дотримані всі інші вимоги законодавства про адміністративні правопорушення. Маються на увазі вимоги щодо наявності складу адміністративного проступку, відсутності обставин, що виключають адміністративну відповідальність, підвідомчості справ, строків давності. Важливо також враховувати, що деякі види стягнень взагалі не застосовуються до певних категорій громадян.

З метою індивідуалізації відповідальності закон у ч.2 ст.33 КпАП вимагає від органу (посадової особи), уповноваженого розглядати справу про адміністративне правопорушення, при накладенні стягнення враховувати ряд факторів: характер вчиненого правопорушення, особу порушника, ступінь його вини, майновий стан, обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність.

Про характер правопорушення свідчать його об'єкт, тобто суспільні відносини, на які посягає проступок, а також ознаки, що характеризують об'єктивну сторону правопорушення (дія чи бездіяльність), характер і розмір заподіяної шкоди, час, місце, спосіб, засоби вчинення правопорушення, тощо).

Особу порушника характеризують, перш за все, ознаки, властиві суб'єктові проступку (вік, стать, службовий, соціальний стан, протиправна поведінка в минулому), а також поведінка в трудовому колективі і в побуті, ставлення до сім'ї, колег по роботі, навчанню тощо. Всі ці обставини мають бути встановлені органом (посадовою особою), який розглядає справу, щоб мати повну уяву про особу порушника.

Ступінь вини правопорушника залежить від форми вини з якою вчинено проступок, а також від мотиву і мети його вчинення. Зрозуміло, що вчинення правопорушення умисно відрізняється від вчинення його з необережності. В

першому випадку ступінь порушника вищий. Деякі правопорушення можуть бути вчинені тільки умисно. В цих випадках для визначення ступеня вини порушника має значення вид умислу – прямий чи непрямий. Якщо проступок вчинено з прямим умислом, то ступінь вини порушника може підвищити наявність корисливого або іншого низького мотиву.

Майновий стан правопорушника також має бути враховано при застосуванні окремих адміністративних стягнень: штрафу, конфіскації, позбавлення спеціального права, виправних робіт. При цьому враховується не тільки розмір заробітної плати особи, а й всі інші види її прибутку, який підлягає оподаткуванню, а також наявність або відсутність у неї утриманців.

Обставинам, що пом'якшують і обтяжують відповідальність за адміністративне правопорушення, присвячено окремі статті КпАП, а саме ст. 34 КпАП ст.35 КпАП. Обставини, що пом'якшують чи обтяжують відповідальність мають велике значення при накладенні стягнення. Врахування обставин, що пом'якшують відповідальність дає органу (посадовій особі), який розглядає справу, право призначити стягнення ближче до мінімуму санкції статті, якою передбачено відповідальність за дане діяння, а якщо санкція альтернативна, – застосувати більш м'який вид стягнення. Крім того, в таких випадках можливе звільнення порушника від адміністративної відповідальності. Наявність же обставин, що обтяжують відповідальність навпаки, надає можливість накласти стягнення, яке дорівнює максимуму санкції статті КпАП або наближене до цього максимуму, а за альтернативної – застосувати більш суворе стягнення.

При накладенні стягнення обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність, враховуються лише за умови, що вони перебувають за межами складу правопорушення, тобто не є його складовою частиною. Так, вчинення, наприклад, дрібного хуліганства в стані сп'яніння обтяжує відповідальність порушника, керування ж транспортним засобом у стані сп'яніння не обтяжує, тому що ця ознака безпосередньо входить до складу правопорушення.

Для забезпечення законності при застосуванні заходів впливу за адміністративні правопорушення дуже важливе чітке регулювання різних строків: давності притягнення до адміністративної відповідальності, погашення адміністративних стягнень, а також порядку обчислення строків стягнення.

На практиці можливі випадки, коли по факту правопорушення спочатку ставиться питання про порушення кримінальної справи, але згодом приймається рішення про відмову в її порушенні або про закриття вже порушеної кримінальної справи. Якщо в діях правопорушника є ознаки адміністративного проступку, стягнення може бути накладено не пізніше як через місяць з дня прийняття такого рішення. Скорочений строк при цьому починає спливати з моменту прийняття постанови про відмову в порушенні або закриття кримінальної справи.

Накладення адміністративного стягнення тягне для порушника певні несприятливі юридичні наслідки. По-перше, повторне, протягом року вчинення однорідного правопорушення, за яке особу вже було піддано

адміністративному стягненню, визнається обтяжливою обставиною, про що вище вже згадувалось. По-друге, законодавство про адміністративні правопорушення досить часто розглядає повторність як кваліфікуючу обставину. По-третє, в окремих випадках, повторне вчинення однорідного правопорушення тягне кримінальну відповідальність. У зв'язку з цим ст.39 КпАП встановила строк, після закінчення якого особа вважається такою, що не була не була піддана адміністративному стягненню. Цей строк обчислюється з моменту закінчення адміністративного стягнення і становить один рік. З цього загального правила існує ряд винятків. Так, у багатьох статтях КпАП мова йде про повторне вчинення правопорушення протягом року після накладення стягнення, тобто з моменту винесення відповідної постанови.. Для визнання особи такою, що не була піддана адміністративному стягненню не потрібно видання будь-якого спеціального документа. Стягнення погашається автоматично після закінчення річного строку і при не вчиненні протягом цього строку нового адміністративного проступку. Якщо ж особа вчинить нове правопорушення до погашення стягнення за попереднє, перебіг строку переривається. Давність в цих випадках починається з моменту закінчення виконання адміністративного стягнення призначеного за знову вчинений проступок.

*Балак І.С., студент (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Купін А.П., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)*

ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ВІД ОПЕРАЦІЙ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ ТА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ У ПРОЦЕСІ УДОСКОНАЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Аналіз іноземного досвіду емісії та обороту цінних паперів дозволяє говорити про спільні підходи, пов'язані з правовою природою цінних паперів, яка не залежить від країни випуску того чи іншого фінансового інструменту. Водночас, що стосується наслідків оподаткування таких операцій для фізичних осіб, то національні податкові законодавства значною мірою різняться за підходами щодо визначення юридичних конструкцій даного податку, рівно як і процедур його справляння. Дослідження іноземного досвіду є корисним із позицій можливості використання позитивних напрацювань у даній сфері у процесі удосконалення вітчизняного законодавства, що регулює порядок справляння податку на доходи фізичних осіб.

Тим більше, що оподаткування є найважливішим елементом інвестиційного середовища на ринку цінних паперів (особливо державних та муніципальних), що спричиняє дію на величину процентної ставки й обсяги операцій на цьому ринку. Як відзначають фахівці, оподаткування заздалегідь встановлює рамки для можливих дій інвестора, спотворюючи їх результат. Оскільки у тому випадку, коли інвестор-платник податків має необхідну і

достатню інформацію про умови оподаткування при здійсненні тих або інших операцій на ринку цінних паперів, він братиме до уваги ці податкові чинники у своїх інвестиційних рішеннях. Відтак, оподаткування операцій на ринку цінних паперів здійснює безпосередній вплив на вибір інвестором набору фінансових активів для інвестування, а також обсягів і термінів вкладення коштів.

Аналізуючи питання оподаткування операцій із цінними паперами, слід погодитися з думкою дослідників, які вважають, що «необхідною умовою згладжування податкових протиріч, що існують між суб'єктами податкового контролю, професійними учасниками та інвесторами на ринку цінних паперів, є наявність механізму, що дозволяє реалізувати на практиці принцип рівності прав учасників фондового ринку при формуванні податкової бази по доходах від торгових операцій на ринку цінних паперів». Зазначені положення знаходять відображення у національних законодавствах, що регулюють питання оподаткування операцій з цінними паперами для різних суб'єктів. у тому числі – фізичних осіб.

При цьому доцільно зауважити, що на відміну від України та інших пострадянських країн у країнах ЄС, США, Канаді тощо вже декілька десятиріч існує ціла підгалузь податкового права, що досліджує питання оподаткування операцій з цінними паперами.

Аналіз іноземного досвіду емісії та обороту цінних паперів дозволяє говорити про спільні підходи, пов'язані з правовою природою цінних паперів, яка не залежить від країни випуску того чи іншого фінансового інструменту. Водночас що стосується наслідків оподаткування таких операцій для фізичних осіб, то національні податкові законодавства значною мірою різняться за підходами щодо визначення юридичних конструкцій даного податку, рівно як і процедур його справляння. Оподаткування операцій на ринку цінних паперів здійснює безпосередній вплив на вибір інвестором набору фінансових активів для інвестування, а також обсягів і термінів вкладення коштів.

Якщо аналізувати досвід європейських країн у частині оподаткування доходів фізичних осіб (у тому числі й у частині оподаткування операцій з цінними паперами – як складової оподаткування фінансових операцій), можна простежити поступовий розвиток ідеї щодо запровадження до цієї сфери міжнародних стандартів. Але ця позиція є спірною навіть з позицій європейських експертів. Адже запровадження єдиних підходів в оподаткуванні доходів фізичних осіб є сумнівним, особливо із врахуванням того, що протягом більш як десяти останніх років ті ж самі європейські країни так і не змогли гармонізувати свої підходи стосовно ставок та пільг. Необхідність такої гармонізації і надалі заявляється лише як спільна мета подальшої діяльності в європейському просторі. Зазначене підтверджує, що доходи від операцій із цінними паперами завжди є проблематичними із позицій застосування до них різних режимів оподаткування.

Українська практика оподаткування доходів фізичних осіб використовує підходи резидентства, визнані теорією податкового права та застосовані міжнародною практикою. Подібними до європейських підходів є й вітчизняні підходи щодо визначення об'єкту оподаткування, суб'єктів оподаткування,

особливостей порядку справляння ПДФО. Водночас в Україні зазначений податок з операцій з цінними паперами стягується за ставкою, що є нижчою порівняно з більшістю європейських країн. Пропорційні ставки, що використовуються в європейських державах, також в Україні представлені нині незначною мірою, адже мова йде, фактично, про дві ставки – у 15 та 17%, залежно від обсягу отриманого доходу. Разом із тим спосіб застосування такої прогресії є подібним. Рівно як і участь податкових агентів у процесі обчислення та сплати ПДФО з операцій з цінними паперами. Аналіз норм держав – членів ЄС стосовно даного питання дозволяють говорити про доцільність конкретизації положень українського податкового законодавства, пов'язаних із визначенням особливостей справляння податку з доходів фізичних осіб від операцій з цінними паперами.

На наш погляд, законодавцю при визначенні питань оподаткування доходів від операцій з цінними паперами слід досить ретельно підходити стосовно цілого ряду моментів. Зокрема, стосовно визначення порядку оподаткування операцій з купівлі-продажу цінних паперів, стосовно деталізації особливостей витрат, що несуться на проведення фінансової діяльності професійними учасниками фінансових ринків, стосовно визначення дати отримання доходу від реалізації цінних паперів.

Буканов Г.М., к.політ.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ З НАСЕЛЕННЯМ ТЕРИТОРІЇ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Ефективне рішення і виконання численних і різноманітних завдань і обов'язків, покладених на територіальні органи поліції, в першу чергу залежить від вмілої, раціональної організації їх роботи та ефективної взаємодії поліції з населенням території обслуговування.

Реалії сьогодення свідчать про те, що державні органи спроможні ефективно здійснювати свої функції та виконувати завдання лише за умови плідної співпраці з інститутами громадського суспільства. Саме тому у процесі реформування правоохоронних органів надзвичайно актуальним є питання забезпечення соціально-сервісної орієнтації діяльності правоохоронних органів, спрямування їх на забезпечення повної та безпосередньої реалізації прав і свобод людини і громадянина, розроблення нових форм та методів діяльності правоохоронних органів у сфері реалізації правоохоронної функції держави з урахуванням суспільних вимог та визнаних світових стандартів.

Міністерства внутрішніх справ України вказано, що правоохоронні органи, виконуючи їх основне завдання з охорони правопорядку, повинні у своїй діяльності надавати перевагу роботі з населенням, підвищувати роль інститутів громадянського суспільства та органів місцевого самоврядування в забезпеченні прав і свобод людини і громадянина, налагоджувати ефективну

співпрацю з населенням і місцевими громадами та підвищувати рівень довіри населення до органів внутрішніх справ і авторитет їх працівників, оскільки без активної та заінтересованої підтримки громадян розкриття і профілактика злочинів та інших правопорушень є малоефективними.

Законом України «Про Національну поліцію» серед основних принципів діяльності Національної поліції визначено принцип взаємодії з населенням на засадах партнерства. Зазначеним принципом передбачено, що діяльність органів поліції здійснюється у тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та інститутами громадянського суспільства на принципах партнерства і спрямована на вирішення їх потреб. У законі зазначено, що рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції.

Налагодження взаємодії поліції з населенням формується з двох основних складових: а) по-перше, співробітництва – співпраці заради досягнення спільних цілей щодо забезпечення правопорядку в країні; б) по-друге, консультацій – вивчення думки населення з метою подальшої оцінки ефективності поліцейської діяльності та обов'язкового урахування потреб територіальних громад. Важливим кроком у цьому напрямку є суб'єктивне усвідомлення поліцейськими необхідності налагодження взаємодії з населенням, адже саме ефективність діяльності органів поліції, рівень професійної компетентності поліцейських впливають на громадську думку про роботу поліції в цілому.

Формування партнерських відносин поліції з населенням вимагає створення цілісної системи взаємодії поліції і громадськості. Важлива роль у реалізації цього завдання належить службі дільничних офіцерів поліції. Це зумовлено тим, що у своїй повсякденній діяльності дільничний офіцер виконує свої службові обов'язки у постійній взаємодії з громадянами.

Згідно з проектом Наказу МВС «Про затвердження Положення про організацію діяльності дільничних офіцерів поліції в системі Національної поліції України», до головних завдань дільничного офіцера поліції належать: здійснення поліцейської діяльності, орієнтованої на громаду та впровадження механізмів «Community Policing»; взаємодія з органами державної влади та місцевого самоврядування, населенням і громадськими формуваннями з охорони публічного порядку виконання завдань, спрямованих на охорону прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; вжиття заходів щодо взяття на облік, наповнення та підтримання в актуальному стані інформаційних підсистем ЄІС МВС стосовно осіб, щодо яких здійснюється профілактична робота; здійснення заходів щодо перевірки дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб.

У напрямку реалізації «Community Policing» дільничний офіцер поліції співпрацює з активом громадськості, представниками об'єднаної територіальної громади, керівниками підприємств, навчальних та культурних закладів та населенням. В рамках реалізації «Community Policing» як методу взаємодії з населенням дільничний офіцер поліції організовує та здійснює

діяльність щодо: виявлення і вирішення місцевих проблем, залучення населення до охорони публічного порядку як умови протидії злочинності та профілактики правопорушень; зосередження уваги на важливих в повсякденному житті людей аспектах, які посилюють почуття безпеки; врахування думки і потреб громадськості при визначенні пріоритетних напрямків роботи та її оцінюванні.

Серед населення поліцейської дільниці дільничний офіцер поліції проводить також загальну та індивідуальну профілактичну роботу.

Загальна профілактика спрямована на формування у свідомості людей правової культури та негативного ставлення до суспільно небезпечних явищ та роз'яснення ефективних способів захисту і самооборони від злочинних посягань. Вона зосереджена, головним чином, на попередженні споживання алкогольних та наркотичних виробів, сімейного насильства, порушення правил дорожнього руху, тощо.

Під загальною профілактичною роботою необхідно розуміти сукупність заходів, спрямованих на виявлення причин та умов, які призводять до скоєння правопорушень, їх усунення в межах своєї компетенції, проведення профілактично-роз'яснювальної роботи серед громадян.

Методами здійснення загальної профілактичної роботи є виступи дільничного офіцера в трудових колективах, загальноосвітніх закладах, на зборах жителів з питань охорони публічного порядку; роз'яснення чинного законодавства (в тому числі і відповідальності за вчинення правопорушень); доведення до громадян причин і умов вчинення окремих правопорушень; надання допомоги громадянам: в отриманні посвідчення особи (паспорта) особам, які не мають місця проживання; в працевлаштуванні; в лікуванні від алкоголізму, наркоманії та ін.

Індивідуальна профілактична робота передбачає здійснення комплексу заходів щодо конкретних осіб, схильних до вчинення правопорушень, та осіб, які перебувають на обліках, з метою попередження вчинення ними злочинів та інших правопорушень. Індивідуальна профілактична робота включає в себе своєчасне виявлення осіб, від яких можна очікувати вчинення злочинів, їх облік, систематичне спостереження за їх поведінкою і способом життя і прийняття необхідних заходів до недопущення з їх боку правопорушень. Індивідуально-профілактична робота, зокрема, здійснюється щодо осіб, звільнених з місць позбавлення волі; засуджених до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі; які зловживають спиртними напоями і допускають на цьому ґрунті порушення публічного порядку та ін. Одним з видів індивідуальної профілактичної роботи є взяття особи на профілактичний облік, який здійснюється у формі спостереження і проведення профілактичних бесід з ними за місцем їх проживання, бесіди з близькими, родичами, сусідами. Метою ж використання у службовій діяльності дільничного отриманої інформації є недопущення з боку контрольованої особи скоєння злочину або адміністративного правопорушення.

Також дільничний офіцер надає допомогу громадянам, службовим особам, підприємствам, установам, організаціям та громадським організаціям у

здійсненні їх законної діяльності, якщо їм чиниться протидія або загрожує небезпека з боку правопорушників. Готує пропозиції до органів державної влади та місцевого самоврядування, об'єднаним територіальним громадам, громадським організаціям, керівникам підприємств, трудовим колективам і громадянськості щодо: необхідності усунення виявлених причин та умов, які призводять або можуть призвести до вчинення правопорушень; необхідності вжиття заходів з метою попередження насильства в сім'ї, забезпечення необхідної соціальної допомоги сім'ям, що опинилися в складних життєвих обставинах; надання допомоги соціально незахищених верств населення; створення громадських формувань з охорони громадського порядку та державного кордону та/або призупинення (припинення) діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку, які неналежним чином виконують свої обов'язки; надання особі з ознаками психічного розладу психіатричної допомоги, тощо.

Закон України «Про Національну поліцію» передбачає спільні проекти органів поліції з громадськістю та залучення громадськості до розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських. Таким чином, поліція взаємодіє з громадськістю шляхом підготовки та виконання спільних проектів, програм та заходів для задоволення потреб населення та покращення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань. Співпраця між поліцією та громадськістю перш за все спрямована на виявлення та усунення проблем, пов'язаних із здійсненням поліцейської діяльності, і сприяння застосуванню сучасних методів для підвищення результативності та ефективності здійснення такої діяльності.

Висоцький В.М., к.ю.н., доц. (Львів, Україна)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ СУСПІЛЬСТВА

В умовах стрімкого розвитку інформаційного суспільства в Україні та широкого використання інформаційно-комунікаційних технологій у житті суспільства особливого значення набуває питання забезпечення інформаційної безпеки. Інформаційна безпека є важливою передумовою розвитку суспільства та держави. Система забезпечення інформаційної безпеки може ефективно функціонувати маючи надійний правовий фундамент, який регламентує та спрямовує розвиток даної системи. До цього фундаменту відносяться керівні документи державної політики, що створюють основу стратегічного планування: концепція, доктрина, стратегія, програми, проекти та плани, що регулюють суспільні відносини у сфері національної безпеки. Серед основних завдань, які покладаються на систему забезпечення національної безпеки, є зокрема: розробка (уточнення) концепцій, доктрин, стратегій, інших керівних документів, у тому числі науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо забезпечення національної безпеки [1, с. 9]. У ст. 17 Конституції України

зазначається, що «...забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справа всього Українського народу» [3].

За останні роки прийнято низку керівних документів, які повинні врегулювати проблеми забезпечення інформаційної безпеки, а саме: Доктрина інформаційної безпеки України, Стратегія кібербезпеки України, Воєнна доктрина України.

Затвердження у 2009 році Доктрини інформаційної безпеки України, яка за задумом її розробників була «основою для розроблення проектів концепцій, стратегій, цільових програм і планів дій», спричинило оцінку цього кроку як не найефективнішого шляху від постановки завдань та формулювання мети до практичного результату, адже Доктрина є стратегічним, програмним і концептуальним документом.

У 2016 році в Україні прийнята Стратегія кібербезпеки України, яка ставить завдання створення Національної системи кібербезпеки та визначає пріоритети і напрями забезпечення кібербезпеки України, серед яких одним з основних є кіберзахист критичної інфраструктури України. Прийнята Стратегія кібербезпеки України, що має зафіксувати ключові терміни у сфері кібербезпеки, визначила поняття об'єкта критичної інфраструктури та механізми захисту таких об'єктів, принцип побудови Єдиної загальнодержавної системи протидії кібернетичним загрозам та її складових елементів, вирішити проблеми міжвідомчого координування та повноваження суб'єктів забезпечення кібернетичної безпеки держави [5].

Слід зазначити, що питання кібербезпеки та інформаційно-психологічного протидіяння містяться також у новій Воєнній доктрині України. Так, серед воєнно-політичних викликів, які можуть перерости в загрозу застосування воєнної сили проти України, названо цілеспрямований інформаційний (інформаційно-психологічний) вплив з використанням сучасних інформаційних технологій, спрямований на формування негативного міжнародного іміджу України, а також на дестабілізацію внутрішньої соціально-політичної обстановки, загострення міжетнічних та міжконфесійних відносин в Україні або в її окремих регіонах і місцях компактного проживання національних меншин. А серед основних цілей у сфері воєнної політики України значиться удосконалення державної інформаційної політики у воєнній сфері та попередження та ефективна протидія інформаційно-психологічним впливам іноземних держав, спрямованим на підрив обороноздатності, порушення суверенітету і територіальної цілісності України, дестабілізацію внутрішньої соціально-політичної обстановки, провокування міжетнічних та міжконфесійних конфліктів в Україні [4].

Протягом останніх років Україна робить певні кроки в розбудові інформаційного суспільства та забезпечення інформаційної безпеки. Нормативно-правову базу в цих сферах діяльності становлять такі акти: закони України «Про інформацію», «Про основи національної безпеки України», «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства України на 2007–2015 роки», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про державну таємницю», «Про захист персональних даних», «Про Державну

службу спеціального зв'язку та захисту інформації України», «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України»; постанови Кабінету міністрів України: «Про затвердження Правил забезпечення захисту інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про затвердження Порядку організації та забезпечення режиму секретності в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях», «Про затвердження Типової інструкції про порядок ведення обліку, зберігання, використання і знищення документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію» тощо.

Така кількість нормативно-правових актів не сприяє ефективному сприйняттю норм інформаційного законодавства. Інформаційна безпека й досі немає логічної системи регулювання, цілісної системи правового забезпечення, оскільки нормативно-правові акти не узгоджені належним чином між собою та мають низку недоліків. На превеликий жаль, ми маємо багато нормативно-правових актів з неоднозначним змістом, кількість яких із кожним роком зростає, а це не сприяє ефективній їх реалізації.

Варто погодитись з позицією В.П. Горбуліна та М.М. Биченка, які пропонують шляхи законодавчого удосконалення забезпечення інформаційної безпеки та наполягають на послідовній систематизації інформаційного законодавства. «По-перше, необхідно здійснити інкорпорацію існуючого інформаційного законодавства України і гармонізувати його з міжнародними стандартами. По друге, – започаткувати кодифікацію вітчизняного інформаційного законодавства, тобто його системне упорядкування» [2, с. 92].

З огляду на вищезазначене, важливим кроком на правовому шляху системного забезпечення інформаційної безпеки є розроблення конкретних цільових програм та планів дій щодо реалізації принципів єдиної інформаційної політики. До таких програм учені пропонують віднести програму стандартизації у сфері інформаційної безпеки, програму розвитку матеріально-технічного забезпечення інформаційної безпеки, програму науково-технічного і кадрового забезпечення інформаційної безпеки [2, с. 92–97].

Сьогодні є необхідність системного удосконалення інформаційного законодавства України за такими напрямками: 1) кодифікація нормативно-правових актів інформаційного законодавства; 2) удосконалення положень законодавства, які регламентують питання юридичної відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері; 3) формування комплексу нормативно-правових актів, що буде відображати цілісну модель державної політики забезпечення інформаційної безпеки, зокрема прийняття Закону України «Про інформаційну безпеку України».

Література:

1. Антонюк В.В. Організаційно-правові засади формування та реалізації державної політики інформаційної безпеки України: автореф. дис. ... канд. наук

з держ. упр. : 25.00.02 / Антонюк Віктор Васильович ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2017. – 20 с.

2. Горбулін В.П. Проблеми захисту інформаційного простору України: монографія / В. П. Горбулін, М. М. Биченок. – К.: Інтертехнологія, 2009. – 136 с.

3. Конституція України: Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України»: Указ Президента України від 24.09.2015 № 555/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/555/2015/para8#n8>

5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року «Про Стратегію кібербезпеки України»: Указ Президента України від 15.03.2016 № 96/2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/96/2016>

Давиденко О.О., к.ю.н. (Запоріжжя, Україна)

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ КВАЛІФІКАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Вітчизняні адміністративісти визначають поняття кваліфікації адміністративних проступків по-різному. Спираючись на здобутки науки кримінального права, І. Голосінченко, М. Стахурський та Н. Золотарьова розуміють під нею «встановлення відповідності конкретного діяння ознакам того чи іншого складу адміністративного проступку, передбаченого в Кодексі України про адміністративні правопорушення» [1, с. 27]. На думку В.К. Колпакова, О.В. Кузьменко, а також О.І. Остапенка, кваліфікація адміністративних проступків являє собою встановлення і процесуальне закріплення точної відповідності між ознаками вчинених дій чи бездіяльності й ознаками складу правопорушення, передбаченого адміністративним законодавством [2, с. 8; 3, с. 40]. У свою чергу, П.С. Гагай розглядає кваліфікацію адміністративних деліктів як оцінку юридичного факту, що містить формальні ознаки адміністративного делікту, котра полягає у співвіднесенні такого діяння з відповідною нормою законодавства про адміністративні правопорушення та у необхідному юридичному реагуванні, встановленому вищезазначеним законодавством [4, с. 100].

К.О. Чишко зазначає, що адміністративно-правова кваліфікація у широкому розумінні – це процес пізнання та оцінювання зовнішніх ознак поведінки, що проводиться суб'єктами адміністративних правовідносин, і в результаті – віднесення діяння до адміністративного правопорушення чи невизнання його таким. Крім того, К.О. Чишко виділяє три стадії, за якими здійснюється кваліфікація адміністративних правопорушень. Першою стадією

названо вибір адміністративно-деліктної норми, зміст якої відповідає вчиненому проступку. Другою стадією визнається визначення відповідності між юридичним складом обраної адміністративно-правової норми та юридично значущими ознаками протиправного посягання. Юридичне закріплення кваліфікації діяння названо її третьою, останньою стадією [5, с. 16–18]. Остання стадія, як вже було зазначено вище, більше відноситься до третьої стадії правозастосування – прийняття (оформлення) правозастосовного акту.

В цілому погоджуючись із таким підходом К.О. Чишко до стадій адміністративно-правової кваліфікації, слід зазначити, що окремою стадією кваліфікації адміністративних правопорушень є тлумачення обраної та інших норм адміністративно-деліктного законодавства. Зміст деяких складів адміністративних правопорушень викладений в КУпАП надто узагальнено і потребує доктринального роз'яснення. У зв'язку із цим цікавою є думка І.Д. Пастуха, який зазначає, що суб'єктивний фактор впливає на тлумачення сутності деяких адміністративних стягнень [6].

Не менш важливим є чітке встановлення об'єкту адміністративного правопорушення. Так, ст. 173 КУпАП встановлює відповідальність за дрібне хуліганство, тобто нецензурну лайку в громадських місцях, образливе чіпляння до громадян та інші подібні дії, що порушують громадський порядок і спокій громадян [7]. Формулювання «інші подібні дії» має оціночний характер і до таких «подібних дій» можна віднести необмежену кількість дій особи в різних життєвих ситуаціях, тому важливим є наявність об'єкту правопорушення, а саме суспільних відносин у сфері забезпечення громадського порядку та спокою громадян (в даному випадку об'єктом правопорушення виступає і сам «громадський порядок» і «спокій громадян», який можна визначити як сферу свободи та недоторканості людини). «Інші подібні дії» мають бути безпосередньо направлені на порушення громадського порядку або спокою громадян. У зв'язку із цим виникає питання щодо доцільності притягнення до адміністративної відповідальності особи, яка, наприклад, з фізіологічних непереконаних причин справляє свої природні потреби у громадському місці через відсутність доступних громадських туалетів. Ще складніше визначити факт «образливого чіпляння до громадян», адже це оціночне поняття може мати різні трактовки, в залежності від багатьох суб'єктивних чинників.

Також не менш важливо встановити суб'єктивну сторону адміністративного правопорушення, яка як правило, проявляється у формі прямого умислу, проте, у більшості випадків форма вини на правову оцінку вчиненого адміністративного правопорушення не впливає. Специфіка адміністративної відповідальності полягає у тому, що особа повинна усвідомлювати суспільну шкідливість свого діяння, однак на практиці вона може просто не знати про те, що порушує встановлені законом правила. Наприклад, особа без державної реєстрації здійснює систематичну реалізацію виробленої продукції чи надає платні послуги, що підпадає під ознаки підприємницької діяльності. Вказана особа через відсутність базових знань з економіки та державного управління може вважати свої дії цілком правомірними. Проте, незнання закону не звільніє від юридичної

відповідальності і така особа є суб'єктом адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 164 КУпАП із формою вини у вигляді необережності – особа не знала, проте могла і повинна була знати про необхідність державної реєстрації як суб'єкта підприємницької діяльності для здійснення відповідного виду господарської діяльності.

Це ж стосується і таких правопорушень як «Куріння тютюнових виробів у заборонених місцях» (ст. 175-1 КУпАП); «Придбання самогону та інших міцних спиртних напоїв домашнього вироблення» (ст. 177 КУпАП); «Доведення неповнолітнього до стану сп'яніння» (ст. 180 КУпАП); «Порушення вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів щодо захисту населення від шкідливого впливу шуму чи правил додержання тиші в населених пунктах і громадських місцях» (ст. 182) тощо. Деякі громадяни, які не цікавляться правовими та іншими новинами, ведуть асоціальний спосіб життя, можуть просто не замислюватися над тим, що вчиняють вказані правопорушення.

Вчинення правопорушення через незнання законодавства, без умислу, можливе щодо новел КУпАП. Це, наприклад, ст. 173–КУпАП «Виготовлення та пропаганда георгіївської (гвардійської) стрічки», яка встановлює відповідальність за «публічне використання, демонстрацію або носіння георгіївської (гвардійської) стрічки чи її зображення» [7]. Ветерани війни в силу вікових змін або інших причин можуть не знати про цю нову заборону, встановлену в адміністративно-деліктному законодавстві.

Вирішальну роль в процесі кваліфікації адміністративних правопорушень, безумовно, відіграє аналіз об'єктивної сторони правопорушення, адже сама суть кваліфікації полягає у встановленні тотожності між ознаками адміністративного делікту, закріпленого в адміністративно-правовій нормі, і ознаками вчиненого протиправного діяння. Тобто аналіз об'єктивної сторони адміністративного правопорушення (часу, місця, способу, знарядь його вчинення) відбувається із послідовним співвідношенням кожного елементу діяння із змістом диспозиції норми КУпАП.

До актуальних проблем кваліфікації адміністративних правопорушень слід віднести наступні:

– достатньо низький рівень знань чинного законодавства суб'єктами правозастосування (наприклад, співробітники Національної поліції мають нетривалу практику застосування адміністративно-деліктного законодавства і часто-густо поверхові знання юридичних норм, що призводить до помилок у кваліфікації адміністративних правопорушень або не притягнення до відповідальності винуватих осіб);

– відсутність єдиної правової позиції щодо тлумачення окремих складів адміністративних правопорушень (на відміну від практики судового розгляду кримінальних справ, яка напрацьовується Верховним Судом України, практика судового розгляду справ про адміністративні правопорушення судами першої інстанції не набуває сталого характеру і не може отримати єдиної правової позиції (правового висновку) найвищої судової інстанції);

– помилки щодо суб'єкту чи об'єкту адміністративного правопорушення (наприклад, за ст. 164 КУпАП до адміністративної відповідальності притягується не власник, а продавець, реалізатор чи інший найманий працівник);

– недостатній рівень доктринальної бази для створення якісних науково-практичних коментарів, методичних матеріалів, які використовуються в процесі кваліфікації адміністративних правопорушень (більшість коментарів дуже швидко втрачають свою актуальність через чисельні та постійні зміни до адміністративно-деліктного законодавства).

В контексті пріоритетності захисту прав і свобод важливим, зокрема, є теоретико-правовий аналіз кваліфікації адміністративних правопорушень, адже саме правильна кваліфікація адміністративного проступку є умовою ефективності юридичної відповідальності та дотримання прав, свобод та інтересів учасників адміністративно-деліктного провадження. За результатами кваліфікації правопорушень оцінюється якість роботи органів Національної поліції, рівень фахової підготовки її співробітників, тому дослідження даної теми має як теоретичне, так і практичне значення.

Таким чином, з метою подолання названих проблем в першу чергу необхідно прийняти новий Кодекс України про адміністративні проступки, в якому всі адміністративні правопорушення будуть чітко систематизовані, їх склади виписані з урахуванням сучасних реалій, буде чітко регламентована процедура адміністративного розслідування (по аналогії із досудовим слідством у кримінальних справах). Розробка пропозицій до нового Кодексу України про адміністративні проступки в частині регламентації процедури кваліфікації адміністративних правопорушень обумовлює перспективність подальшого дослідження даної тематики.

Література:

1. Голосніченко І. Попереднє адміністративне розслідування як стадія провадження в справах про адміністративні проступки / І. Голосніченко, М. Стахурський, Н. Золотарьова // Право України. – 2002. – № 2. – С. 26–30.
2. Колпаков В.К. Адміністративні правопорушення в системі корупційних деліктів / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2002. – № 5. – С. 7–15.
3. Остапенко О.І. Кваліфікація адміністративних правопорушень : навч.-практ. посібник / О.І. Остапенко. – Л. : Львівськ. ін-т внутр. справ при Нац. акад. внутр. справ України, 2000. – 73 с.
4. Гагай П.С. Адміністративно-правова кваліфікація та її зв'язок з адміністративним процесом / П.С. Гагай // Форум права. – 2009. – № 1. – С. 99–104.
5. Чишко К.О. Адміністративно-правова кваліфікація правопорушень у сфері забезпечення громадського порядку та громадської безпеки: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.07 / К.О. Чишко ; Харківський національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2016. – 23 с.
6. Пастух І.Д. Проблеми кваліфікації та відповідальності за адміністративні проступки, пов'язані із порушення правил дорожнього

руху [Електронний ресурс] / І.Д. Пастух // Форум права. – 2010. – № 4. – С. 705–710.

7. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/page>

Доронін І.М., к.ю.н., доц. (Київ, Україна)

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В КОНТЕКСТІ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Питання регламентації суспільних відносин, пов'язаних із впровадженням та розвитком стратегічних комунікацій, не було предметом окремого регулювання на нормативно-правовому рівні, тому в контексті розуміння нормативно-правового забезпечення розвитку поки що можливо акцентувати увагу лише на використанні терміну в актах законодавства. В літературі було висловлено точку зору стосовно «нормативно-правового впровадження ідей страткому [стратегічних комунікацій]» [1, с. 19], але на нашу думку слід вести мову про напрацювання окремих напрямів розвитку на рівні стратегій, концепцій, доктрин та відповідного планування, хоча це і можна назвати первинним етапом правового регулювання.

Слід також зазначити, що термін «*стратком*» не може бути вжитий в нормативно-правових актах і до нього слід з обережністю вдаватись в публікаціях наукового характеру з огляду на те, що він фактично є калькою англійської аббревіатури, яка походить від терміну «стратегічні комунікації», вживається в основному в деяких військових документах (наряду з іншою аббревіатурою – SC), тому створювати ще один неологізм в дискурсі є зайвим.

Вперше термін «стратегічні комунікації» у вітчизняних нормативно-правових актах було використано в преамбулі Угоди між Урядом України та Організацією Північноатлантичного договору про статус Представництва НАТО в Україні, яка підписана в м. Києві 22.09.2015 та ратифікована Законом України № 989-VIII від 04.02.2016. У преамбулі Угоди зазначено, що сторони домовились «пам'ятаючи, що продовження діяльності Центру інформації та документації НАТО в Україні відіграватиме ключову роль в поширенні більш чіткого розуміння в Україні ролі НАТО в Європі, переваг співробітництва України з НАТО та дозволить надавати дорадчу підтримку українським органам влади у відповідних сферах, включаючи стратегічні комунікації» [2].

Таким чином, у вітчизняному законодавстві вперше визначено наявність відповідної сфери – «стратегічних комунікацій», яка потребуватиме дорадчої підтримки органам влади з боку НАТО. Особливий характер цієї сфери підкреслювався окремим її зазначенням у тексті Угоди.

Розуміння «стратегічних комунікацій» у НАТО будується на визначенні ролі стратегічних комунікацій як невід'ємної складової зусиль Альянсу по досягненню його політичних та військових цілей, що було викладено у п. 16

Декларації за результатами саміту у Страсбурзі-Келі 03-04.04.2009. На підставі положень цієї Декларації розвиток стратегічних комунікацій та побудова системи їх координації в НАТО, у тому числі відповідних інституцій, відбувається досить тривалий час з напрацюванням відповідного досвіду і розповсюдження кращих практик на діяльність органів влади країн – учасників та партнерів Альянсу. Саме розуміння «стратегічних комунікацій» походить з документів військового управління США і в системі НАТО розглядається саме в такому аспекті – як визначені Урядом зусилля, спрямовані на виявлення та розвиток цільових аудиторій щодо заснування, розвитку та збереження для просування державних (урядових) інтересів політик, цілей шляхом використання скоординованих програм, планів, тем, повідомлень та продуктів, синхронізованих з усіма акціями та інструментами, що проводяться владою [3].

У подальшому, Указом Президента України від 24.09.2015 № 555/2015 було затверджено нову редакцію Воєнної доктрини України, пунктом 4 якої термін «стратегічні комунікації», визначено як «скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави».

Зазначена дефініція є з одного боку більш конкретизована ніж в документі Міжвидового командування ЗС США, але вона вводить нове поняття «цілі держави», що наразі не визначене і, як показує аналіз інших документів стратегічного планування у цій сфері, може розумітися по-різному. Воєнна доктрина України містить також конкретні настанови щодо стратегічних комунікацій – зокрема, визначено за необхідне створити «єдину стратегію комунікацій сектору безпеки і оборони» та запровадити «ефективну систему заходів стратегічних комунікацій» з визначенням відповідального єдиного органу з координації. Створення такої Єдиної системи передбачено також і Концепцією розвитку сектору безпеки і оборони України, затвердженою Указом Президента України від 14.03.2016. Доктрина інформаційної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 25.02.2017 № 47/2017, ґрунтуючись на визначенні «стратегічних комунікацій», наданому Воєнною доктриною України, також наголошує на важливості побудови системи стратегічних комунікацій, що віднесено до пріоритетів державної політики в інформаційній сфері. Заходи з побудови стратегічних комунікацій передбачено також і Річною національною програмою під егідою Комісії Україна – НАТО на 2017 рік, затвердженою Указом Президента України від 08.04.2017 № 103/2017, та Концепцією популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі, затвердженою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11.10.2016 № 739-Р.

Забезпечення розбудови в Україні системи державних стратегічних комунікацій є основним завданням Міністерства інформаційної політики, згідно з п. 1-2 (доповненим Постановою Кабінету Міністрів України № 127 від 01.03.2017) Положення про зазначене Міністерство, затвердженого постановою КМ України від 14.01.2015 № 2. Національним координатором з питань співробітництва України з НАТО у сфері стратегічних комунікацій, згідно з Положенням про Комісію з питань координації євроатлантичної

інтеграції України, затвердженим Указом Президента України від 08.07.2016 № 291/2016, є перший заступник міністра інформаційної політики України.

Таким чином, можливо вести мову про організаційні заходи, втілені в життя нормативно-правовими актами, стосовно формування системи стратегічних комунікацій в Україні загалом і щодо співробітництва з НАТО в сфері стратегічних комунікацій зокрема.

Беручи до уваги курс на євроатлантичну інтеграцію, в черговий раз на законодавчому рівні закріплений Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо відмови України від здійснення політики позаблоковості» від 23.12.2014 № 35-VIII, можливо вважати основним завданням співробітництва з НАТО у цій сфері вироблення заходів з просування ідеї євроатлантичної інтеграції у відповідних напрямках, що мають визначатись відповідальним державним органом. Можливо вважати це втіленням геополітичної лінії держави, як вона розуміється окремими дослідниками [4, с. 14].

Питання стосовно правового забезпечення системи стратегічних комунікацій розглядалось на сьогодні науковцями лише в контексті зазначеної системи щодо сектору безпеки і оборони, яка має будуватись на настановах Воєнної доктрини за умови імплементації законодавства країн НАТО в Україні [5, с. 32].

На цей час питання правової регламентації розвитку стратегічних комунікацій перебуває на етапі початку формування нормативно-правової бази – концептуальних уявлень, ґрунтуючись на первинних ідеях щодо діяльності такого роду втілені на доктринальному рівні. Розвиток актів законодавства у подальшому має відбуватись на виконання зазначених доктринальних положень. При цьому варто звернути увагу на таке.

По-перше, необхідне законодавче (нормативно-правове) визначення забезпечення заходів із стратегічних комунікацій як завдань для відповідних органів держави.

По-друге, слід фактично визначити саму правову суть «стратегічних комунікацій», оскільки на сьогодні цей термін розглядається насамперед у контексті євроатлантичної інтеграції України та співробітництва нашої держави з НАТО та його установами. Останнім часом термін став уживатись і в інших значеннях (боротьба з корупцією, правоохоронна діяльність), але усталеної його дефініції у вітчизняному законодавстві немає, як немає і однакового розуміння щодо нього. Визначення, що існує у Воєнній доктрині України може розглядатись на рівні первинного розуміння.

По-третє, ще надто зарано вести мову про необхідність розробки спеціального законодавства у цій сфері, або про вдосконалення норм права, що регламентують подібні суспільні відносини. Але, втілення у життя доктринальних та концептуальних приписів, не виключено, вимагатиме розробки подібного спеціального законодавства.

Література:

1. Компанцева Л.Ф . Комунікативні виклики інститутам сектору безпеки та оборони світу як передумова виникнення страткому// Інформаційна безпека людини, суспільства і держави. – 2017. – № 1(21). – С. 17–29.

2. Угода між Урядом України та Організацією Північноатлантичного договору про статус Представництва НАТО в Україні, ратифікована Законом України № 989-VIII від 04.02.2016 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/950_033. – Назва з екрану. – Дата звернення: 10.03.2018.

3. US Joint Force Command. Commander's Handbook for Strategic Communication and Communication Strategy (Ver. 3.0) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/jfcom/cc_handbook_sc_24june2010.pdf.

4. Бурлаков В.А. Стратегическая коммуникация как метод современной геополитики / В.А.Бурлаков // Ойкумена. – 2016. – № 2. – С. 7–15.

5. Лапутіна Ю.А. Стратегічні комунікації у секторі безпеки: сучасний стан правового регулювання та перспективи удосконалення / Лапутіна Ю.А. // Інформаційна безпека людини, суспільства і держави. – 2017. – № 1(21). – С. 29–33.

*Задоя В.Є., студентка (Дніпро, Україна)
Наук. кер.: Наливайко Л.Р., д.ю.н., проф. (Дніпро, Україна)*

ПЕРСПЕКТИВИ ТА СПІВПРАЦЯ НАТО І УКРАЇНИ В РАМКАХ ПРОГРАМИ «ПАРТНЕРСТВО ЗАРАДИ МИРУ»

«Партнерство заради миру» це – програма Північноатлантичного альянсу, двосторонньої партнерської співпраці між країнами – партнерами. Завдяки цій програмі держави будують свої відносини на індивідуальній основі, визначаючи головні питання, потреби співпраці.

Основними галузями співпраці країн та програми НАТО ПЗМ є: питання протиповітряної оборони; планування на випадок надзвичайних ситуацій, зокрема готовність до катастроф; матеріально–технічне забезпечення; врегулювання кризових ситуацій; оборонне планування та бюджет; оборонна політика та стратегія; медична служба; військові навчання та пов'язані з ними навчальні заходи; невійськові навчання та пов'язані з ними навчальні заходи.

Метою даної програми є запобігання війни, гарантованість недоторканості територіальної цілісності, незалежності, підвищення стабільності в країнах – партнерах.

ПЗМ гарантує, що кожній країні учасниці не доведеться покладатися лише на власні зусилля при розв'язанні основних проблем безпеки в країні, тобто кожна країна може досягти власних потреб в обороні шляхом колективних зусиль.

В 1994 році 8 лютого Україна стала першою незалежною державою яка приєдналась до програми «Партнерство заради миру» і вже 25 травня 1994 року Україна висунула НАТО свій Презентаційний документ в якому йшлося про політичні цілі співпраці України.

Приєднання до програми ПЗМ передбачає таку процедуру: отримання запрошення до приєднання програми ПЗМ; підписання Рамкового документу

ПЗМ; надання Презентаційного документу; ухвалення індивідуальної проблеми партнерства.

Відповідно до підписаної угоди України та НАТО реалізуються такі програми: ініціатива НАТО з розбудови цілісності та прозорості оборонних інституцій, метою цієї програми є надання допомоги в безпеці і обороні України, зміцнення протидії і подолання корупції; програма з професійного розвитку цивільного персоналу сектору безпеки і оборони України. Метою цієї програми є підготовка цивільного персоналу за єдиною програмою, які могли б в своїй професійній діяльності запроваджувати та реалізувати нові реформи; програма НАТО «Удосконалення військової освіти». Метою цієї програми є удосконалення військових навчальних закладів в контексті підвищення рівня кваліфікації, підготовки керівного та викладацького складу вишів; трастовий фонд НАТО з утилізації в Україні легких озброєнь та стрілецької зброї і звичайних боєприпасів. Метою цієї програми є залучення допомоги міжнародних партнерів для ліквідації надлишкових та застарілих озброєнь.

Завдання ПЗМ:

– Безпека це – головне завдання програми яке полягає в розв'язанні конфліктів між державами мирним, демократичним шляхом. Метою програми є створення таких умов при яких жодна країна не змогла б якимось чином утискати, погрожувати чи застосовувати зброю проти один одного.

– Стимування і оборона – полягає в захисті від будь якої форми агресії проти будь якої країни.

– Врегулювання кризових ситуацій. Програма ПЗМ та її члени готові знайти консенсус та залучитися до врегулювання і подолання кризових ситуацій.

– Партнерство – це завдання полягає в розширенні партнерства, залученні та приєднанні нових країн з метою довіри та спільних дій між країнами.

Приєднання до програми ПЗМ для України як і для будь якої іншої країни це великий шанс для нових змін: уникнення конфліктів та підтримання миру між країнами; допомога в разі кризи; гарантованість програмою ПЗМ нерозповсюдження ядерної, біологічної та хімічної зброї; боротьба з контрабандою наркотичних засобів та тероризму; проведення низки зустрічей з військовими країн НАТО та заходи в рамках програми ПЗМ; проведення низки консультацій з питань безпеки; запровадження нових програм співробітництва в галузі економіки; співпраця в галузі воєнної реформи.

НАТО і Україна побудували дружні стосунки які в першу чергу пішли на користь народу нашої країни. Але програма «Партнерство заради миру» на даний момент діє не в повному обсязі це можна побачити на подіях які відбуваються на Сході України.

Підсумовуючи вищезазначене можна сказати, що «Партнерство заради миру» це – програма яка об'єднує країни з спільними цілями. Ці цілі спрямовані на створення демократичних, гуманних відносин, уникнення конфліктних ситуацій з застосуванням зброї між країнами – партнерами.

Кожна країна яка приєднується до програми «Партнерство заради миру» рішуче поглиблює свої політичні і військові зв'язки чим сприяє подальшому розвитку та зміцненню програми «Партнерство заради миру».

Література:

1. Співробітництво Україна – НАТО у рамках програми «Партнерство заради миру та безпеки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nato.mfa.gov.ua/ua/ukraine-nato/Partnership>.
2. Партнерство заради миру [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ua/ukraine-nato/partnership-for-peace>.
3. Партнерство заради миру Рамковий документ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/950_001.
4. Розвиток особливого партнерства України з НАТО [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ua/ukraine-nato/cooperation>.
5. Недзельський Ю. «Партнерство заради миру» та особливості приєднання до неї України / Ю. Недзельський // Політичний менеджмент. – № 2. – 2011. – С. 136–146.

*Захаренко С.Д., студент (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Купін А.П., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)*

КЛАСИФІКАЦІЯ МИТНИХ РЕЖИМІВ

Класифікації митних режимів можуть мати численні варіанти. Їх різноманіття залежить виключно від кількості можливих комбінацій сукупностей ознак цих режимів, взятих науковцями за основу класифікації. Не можна не погодитись що систематизувати митні режими, дозвольно-обмежувальний вплив яких спрямовано на переміщувані через митний кордон товари, можна за різними критеріями. І кожна із отриманих класифікацій якнайкраще характеризує точку зору їх авторів щодо сутності зовнішньоекономічних операцій.

Якщо підходити до цієї класифікації з огляду на положення інституту митних режимів у світлі мети державної політики України у цій сфері, то можна бачити, що перше місце належить захисту митних інтересів та забезпеченню митної безпеки нашої держави (ст. 5 Митного кодексу України). Розглянемо з семантичної точки зору сутність інституту митного режиму. Перше слово у словосполученні походить від слова “мити”. У загальноживаному значенні – це податок, сплачуваний за перевезення товарів через кордон. Відповідно до ст. 271 Митного кодексу України мито – це загальнодержавний податок, встановлений митним та податковим законодавством України. При цьому митні платежі, які є невід’ємною ознакою митних режимів, складаються із мита, акцизного податку підакцизних товарів та податку на додану вартість. Тобто сутність інституту митних режимів насамперед полягає саме у врахуванні фінансових інтересів держави.

При поміщенні товарів у митні режими випуску товарів для вільного обігу (імпорту) та експорту вони підпадають під повне оподаткування митними платежами (за винятком окремих категорій товарів, визначених законодавством). Так, Митним кодексом України визначається, що імпорт – це митний режим, відповідно до якого іноземні товари випускаються для вільного обігу на митній території України після сплати всіх встановлених митних платежів. Переміщення через кордон здійснюється, як відомо, лише в двох напрямках – ввезення та вивезення. Таким чином, можемо визначити, що імпорт та експорт є основоположними видами зовнішньоекономічної діяльності держави з огляду головної ознаки, що стосується напрямку руху через митний кордон, а також – забезпечення фінансових інтересів держави. Тим самим митні режими імпорту (випуску для вільного обігу) та експорту необхідно віднести до основних митних режимів як таких, що є ґрунтом для усіх інших та одним із головних джерел надходжень до державної скарбниці.

До митних режимів, які передбачають певні преференції (умовне звільнення від сплати митних платежів, не застосування заходів нетарифного регулювання, обмеження контролю та ін.), також належать митні режими тимчасових ввезення на митну територію України та вивезення за її межі, митного складу, вільної митної зони, переробки на митній території та за її межами. Проте за своєю суттю вони є варіаціями випуску для вільного обігу або експорту, оскільки охоплюють напрям руху товарів через митний кордон (ввезення або вивезення).

До зазначених преференційних митних режимів можна було б віднести і митний режим безмитної торгівлі. Однак зазначений митний режим має кілька особливих ознак, не властивих жодному іншому митному режиму. Так, товари, поміщенні у нього, обмежені територією пунктів пропуску через державний кордон або комерційних транспортних засобів міжнародного сполучення. По-друге, придбати ці товари має можливість лімітоване коло осіб – пасажирів міжнародних рейсів або громадяни, які виїжджають за межі митної території України (статті 141, 420 Митного кодексу України)

Виокремлення законодавцем реімпорту та реекспорту як окремих митних режимів є не зовсім логічним. Так, ст. 78 Митного кодексу України передбачено, що в митний режим реімпорту можуть бути поміщені товари, які були вивезені за межі митної території у митних режимах тимчасового вивезення, переробки та експорту (при відповідних умовах) та ввозяться на митну територію України. Зокрема, до таких умов належать вимоги щодо незмінності стану товару та дотримання строків. Відповідно митний режим реекспорту стосується товарів, що вивозяться за межі митної території України та які раніше були поміщені у митні режими тимчасового ввезення, переробки на митній території України, митного складу, імпорту (при відповідних умовах), вільної митної зони та безмитної торгівлі або взагалі не перебували у митному режимі у зв'язку із заборонами (обмеженнями) на них (ст. 86 Митного кодексу України). При цьому всі умови для поміщення в митні режими реекспорту та реімпорту продубльовано у правових нормах, які регламентують зазначені митні режими. Така подвійна регламентація навряд чи веде до

спрощення митних процедур, до якого закликає законодавство Європейського Союзу та прагне українське.

Враховуючи обраний Україною шлях до вступу у Європейський Союз, приведення національного митного законодавства у відповідність до стандартів останнього є нагальним завданням для вітчизняних законодавців. Удосконалення митного законодавства України, зокрема, інституту митних режимів – це насамперед питання дійсного, а не лише задекларованого, спрощення і прозорості у цій сфері. У зв'язку з цим урахування особливостей європейських норм, які не передбачають реімпорт, реекспорт, безмитну торгівлю, знищення або руйнування та відмову на користь держави у якості видів інституту митних режимів, є одним із питань, що потребує розгляду в процесі удосконалення національного митного законодавства.

Таким чином, проаналізувавши митні режими, запроваджені українським законодавством, та взявши за основу як класифікаційний критерій державний інтерес у митній сфері, можна виокремити такі їх групи:

– до першої групи основних митних режимів належать імпорт (випуск для вільного обігу) та експорт як митні режими, спрямовані на забезпечення фінансових інтересів держави від зовнішньоекономічної діяльності; захист її економічних та інших національних інтересів;

– другу групу становлять такі преференційні митні режими, як транзит, митний склад, вільна митна зона, тимчасові ввезення товарів на митну територію та вивезення за її межі, переробка на митній території та за її межами, мета застосування яких полягає у стимуляції суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності держави, розвитку національної промисловості, сприянні міжнародним торговельним, економічним відносинам та взаємовідносинам у гуманітарній сфері;

– до групи особливих митних режимів необхідно віднести митні режими, які не передбачені митним законодавством Європейського Союзу і за своєю суттю є або допоміжними і відрізняються процедурним характером, або такими, що визначають певні характерні ознаки товарів, а саме: митні режими реімпорту, реекспорту, безмитної торгівлі, знищення або руйнування та відмови на користь держави.

*Ігнатенков В.В., студент (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Буканов Г.М., к.політ.н., доц. (Запоріжжя, Україна)*

ПОНЯТТЯ ТА ВЛАСТИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Виходячи з вимог уряду про зміцнення законності, державної та громадської дисципліни все більшого значення набуває діяльність правоохоронних органів щодо розгляду індивідуально-конкретних справ, пов'язаних із правовими конфліктами. У кожному випадку розв'язується конкретна справа про адміністративне правопорушення, надається правовий захист порушеним інтересам, виноситься державно-владне рішення

(юрисдикційний акт) про застосування відповідної санкції стосовно винуватих осіб. В юридичній літературі цей спеціальний вид правової діяльності дістав назву адміністративно-юрисдикційної.

Як зазначається в юридичному енциклопедичному словнику «юрисдикція» – це коло повноважень суду або адміністративних органів по правовій оцінці конкретних фактів, в тому числі по вирішенню спорів і застосуванню передбачених законом санкцій.

В залежності від характеру правопорушень, різновиду органів, які здійснюють юрисдикційну діяльність, особливостей правових санкцій, які ними застосовуються, виділяють такі види юрисдикцій: кримінально-правова; цивільно-правова; адміністративна; дисциплінарна; судова; господарська; громадська; громади. Обґрунтовується також самостійність інших видів юрисдикцій.

Адміністративно-юрисдикційна діяльність, з одного боку, є складовою частиною виконавчо-розпорядчої діяльності органів державного управління, з іншого – однією з видів юрисдикції, тобто в цьому понятті інтегруються риси державного управління і юрисдикційної діяльності.

У правоохоронній діяльності органів державного управління юрисдикційна діяльність посідає центральне місце. Якщо до змісту правоохоронної діяльності входять усі форми контролю й нагляду за дотриманням правових актів, профілактична робота, розгляд правових конфліктів і винесення по них державно-владних рішень, організація виконання таких рішень, то адміністративно-юрисдикційна діяльність – основна ланка правоохоронної, оскільки її головне завдання – розв'язання правового конфлікту (справи про правопорушення).

Потрібно з самого початку зазначити, що в юридичній літературі, ототожнюються терміни «юрисдикція» та «юрисдикційна діяльність». «Юрисдикція (від латинського – суд, судочинство) – це передусім лише повноваження органів держави та їх посадових осіб (або інших суб'єктів) на розгляд і розв'язання правових спорів та справ про правопорушення, тобто термін «юрисдикція» стосується компетенції відповідного суб'єкту, а термін «юрисдикційна діяльність» стосується здійснення цієї компетенції цим суб'єктом. Окремі автори одним і тим же терміном – «юрисдикція» – об'єднують обидва ці поняття. Та здебільшого адміністративну юрисдикцію ототожнюють з «діяльністю щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення та винесенню по них відповідних постанов у встановлених законом формах і порядку»

Адміністративно-юрисдикційна діяльність органів правопорядку, будучи правоохоронною по суті є складовою частиною юрисдикційної діяльності органів держави поряд з іншими її видами. В процесі її здійснення правомочними службовими особами органів національної поліції реалізується визначений законодавством значний обсяг їх повноважень по боротьбі з адміністративними правопорушеннями, що виражається, зокрема, у виявленні подій адміністративних правопорушень, зборові та перевірці доказів, оформленні необхідних процесуальних документів, розглядові підвідомчих

справ та винесенню по них відповідних постанов, направленні окремих справ для розгляду по підвідомчості, а також у виконавчому провадженні в таких справах.

Органи державної влади зацікавлені в удосконаленні юрисдикційної діяльності апарату управління, зокрема, органів національної поліції. Саме тут необхідні чіткі правила, які визначають порядок застосування відповідних заходів державного впливу і забезпечують гарантії правильного та обґрунтованого здійснення адміністративної юрисдикції. Звідси витікає необхідність правового регулювання порядку юрисдикційної діяльності. Правильне і ефективне використання органами національної поліції можливостей адміністративної юрисдикції справляє великий вплив на стан правопорядку і в цілому на правомірне функціонування інших органів адміністративної юрисдикції.

В юридичній літературі відносно визначення адміністративно-юрисдикційної діяльності думки вчених розмежовуються. Наприклад, деяки з них вважають, що в неї входить розгляд справ про правові спори й адміністративні правопорушення. Це, на нашу думку дещо широке поняття. Можливо визначити цю діяльність як «вид правоохоронної діяльності органів державного управління та інших компетентних органів, що охоплює розгляд справ про адміністративні правопорушення і прийняття рішень по них у встановлених законом формах і порядку».

Найбільш повне і змістовне поняття адміністративно–юрисдикційної діяльності, на наш погляд, дає Д.П. Калаянов. Він визначає цю діяльність як врегульований нормами адміністративного права (адміністративного законодавства) спеціальний різновид адміністративної діяльності, який відображається у виявленні протиправних діянь, в зборі та оцінці матеріалів (доказів), кваліфікації адміністративних правопорушень, а також здійсненні адміністративного провадження у справах про адміністративні проступки.

Отже адміністративно–юрисдикційна діяльність, як і все правозастосування в цілому, становить собою процесуальну діяльність, змістом якої є збір, дослідження й оцінка інформації по справі про адміністративне правопорушення і прийняття по ній законного й обґрунтованого рішення на основі старанного дослідження фактів.

*Клименко К.В., студентка (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Буканов Г.М., к.політ.н., доц. (Запоріжжя, Україна)*

ДОСТАВЛЯННЯ ТА ПРИВІД ПОРУШНИКА ЯК ЗАХІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВАДЖЕННЯ В СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

З'ясування юридичної природи доставляння для проведення спеціальної перевірки або складання протоколу обумовлюється, наприклад, необхідністю

відмежовування його від таких понять, як адміністративне затримання як заходу.

На думку вчених-адміністративістів під «доставлянням» слід розуміти примусове супроводження правопорушника (особи, яка підозрюється у вчиненні правопорушення) до поліції або іншого службового приміщення.

Правом доставляння порушника до поліції або іншого службового приміщення наділені усі співробітники поліції, і вони самостійно приймають про це рішення.

Доставляння слід розглядати як примусовий захід, що обмежує свободу дій і пересування особи, зачіпає її честь та гідність. При доставлянні особу примушують прямувати (пішки або на транспорті) до поліції. В даному випадку факт примусу забезпечується не тільки обмеженням свободи особи і можливими в майбутньому правовими наслідками, але також і можливістю застосування до правопорушника заходів фізичного впливу. При цьому ігноруються особисті інтереси особи, його наміри і небажання підкоритися вимогам особи, яка примушує прямувати до місця призначення.

Доставляння порушника – це не тільки примусове супроводження даної особи до правоохоронного органу, але й реалізація наданого законом права вторгнення в особисту свободу в інтересах забезпечення правопорядку.

Кодекс України про адміністративні правопорушення (ч.5 ст.259) передбачає вимогу доставляння порушника в можливо короткий строк. У ч.1 цієї ж статті викладені підстави доставляння громадян до поліції, де йдеться про те, що поряд з необхідністю складання протоколу про адміністративне правопорушення, коли таке складання є обов'язковим, крім того повинна бути відсутня можливість складання на місці.

Працівники поліції мають право доставляти також до міліції осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів. Співробітники поліції мають право доставляти до поліції осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, за наявності однієї з таких підстав: а) коли цю особу застали при вчиненні злочину або безпосередньо після його вчинення; б) коли очевидці, у тому числі й потерпілі, прямо вкажуть на особу, як на таку, що вчинила злочин; в) коли на підозрюваному або його одязі, при ньому або в його житлі знайдені явні сліди злочину.

Адміністративне доставляння може здійснюватися із застосуванням як фізичного, так і психічного впливу. Психічний вплив проявляється в попередженні особи про можливість застосування фізичної сили. Найбільш розповсюдженим засобом є усна вимога припинити правопорушення та рухатися у супроводі відповідної посадової особи в орган національної поліції або до іншого органу.

При адміністративному доставлянні як фізичний примус може бути застосоване захоплення руки або частини одягу з примушенням до руху в заданому напрямку. До цього способу за своїм характером можна віднести і застосування транспортних засобів.

Обмеження прав особи громадянина працівниками правоохоронних

органів допускається лише у випадках, передбачених законом. Між тим, вивчені матеріали перевірки справ про адміністративне доставляння свідчать про те, що допускаються факти адміністративного припинення дій та доставляння в поліцію осіб, коли відсутні для цього підстави. Зокрема, перед доставлянням громадянину, порушуючи вимоги Закону України «Про національну поліцію», не роз'яснюються підстави обмеження його прав та свобод (право на оскарження необґрунтованих дій, обов'язок виконувати законні вимоги працівника поліції тощо).

Відсутність підстав для обмеження особистої свободи громадянина шляхом примусового припинення його дій і доставляння до органу внутрішніх справ, існування правового обов'язку громадян і посадових осіб виконувати лише законні вимоги працівника поліції змушує органи контролю визнавати обґрунтованість (правомірність) протидії громадян подібному перевищенню повноважень представника влади в сфері охорони громадського порядку.

Слід зазначити що не підлягають доставлянню певні категорії осіб, до них, зокрема, відносяться: а) народні депутати України; б) народні депутати республіки Крим; в) прокурори, слідчі органів прокуратури, народні судді, керівники та члени міського, обласного й вищестоящого судів; г) особи, що мають небезпечні для життя тілесні ушкодження, вжили сильнодіючі отруйні речовини або заражені небезпечними для здоров'я оточуючих інфекційними хворобами (при наявності відомостей про це, а також якщо вони не мають змоги реагувати на звернення до них), д) вагітні жінки з ознаками початку пологів.

Було б доречно, як нам уявляється, внести доповнення до відповідної статті Кодексу України про адміністративні правопорушення, включивши до неї цей перелік осіб, оскільки даний перелік міститься в морально застарілому нормативному акті.

Про доставляння правопорушника працівники поліції складають відповідний акт. Усі особи, які доставляються до органу поліції, реєструються у відповідному журналі. У випадку необґрунтованого доставляння особи, а також при доставлянні осіб, які не підлягають доставлянню, відповідальна особа зобов'язана негайно звільнити їх, про що також робиться відповідний запис в журналі.

Доставляння порушника має бути проведено в можливо короткий строк. Встановлено максимальний час перебування порушника не в приміщеннях національної поліції – одна година.

Схожим з розглянутим заходом забезпечення є привід порушника в разі його ухилення від явки на виклик органу національної поліції або судді. Це також примусове доставляння особи в орган національної поліції або в суд. Різниця полягає в меті доставляння – привід здійснюється працівниками поліції з метою забезпечення присутності правопорушника при розгляді справи. Привід допускається лише у випадках, прямо передбачених законом.

ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Важливою функцією держави у сфері національної безпеки, що полягає у забезпеченні захисту населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, а також в особливий період, є цивільний захист. Останній в енциклопедичній літературі трактується як сукупність усієї гуманітарної діяльності, пов'язаної із захистом населення, навколишнього середовища та власності як від небезпек, що виникають при веденні воєнних дій, так й у разі аварій і стихійних лих [1, с. 383].

Як систему заходів та дій щодо захисту населення, територій, навколишнього середовища, культурних цінностей та майна від надзвичайних ситуацій мирного та воєнного часу, у тому числі тих, що виникають при веденні військових дій або внаслідок цих дій, а також щодо забезпечення пожежної безпеки та безпеки людей на водних об'єктах розуміють вчені. До системи заходів та дій, здійснюваних у межах цивільного захисту, на їх думку, входять: забезпечення захищеності критично важливих для національної безпеки держави об'єктів та збереження об'єктів, необхідних для сталого функціонування економіки та виживання населення в умовах воєнного часу [2].

Наразі можна стверджувати, що цивільний захист відіграє полікомпонентну роль у системі забезпечення національної безпеки держави, адже виконує соціальну (забезпечення безпека життєдіяльності населення, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій), воєнну (складова оборонних заходів держави) та економічну (попередження надзвичайних ситуацій, забезпечення стійкого функціонування господарського комплексу держави) функції [3].

Разом з тим, ані стан забезпечення національної безпеки України в цілому, ані стан його невід'ємної складової – цивільного захисту населення, територій, навколишнього середовища, культурних цінностей та майна від надзвичайних ситуацій мирного та воєнного часу не можна вважати оптимальним.

Так, за останні 15 років в Україні зареєстровано більше 5,8 тис. класифікованих надзвичайних ситуацій, в яких постраждало понад 34,1 тис. осіб, з них понад 6,7 тис. осіб загинуло, а прямі матеріальні збитки становлять більше 30 млрд. гривень [4].

Невтішною була ситуація в сфері цивільного захисту населення, територій, навколишнього середовища, культурних цінностей та майна від надзвичайних ситуацій мирного та воєнного часу і у 2017 році, упродовж якого в Україні було зареєстровано 166 надзвичайних ситуацій (далі – НС), які відповідно до Національного класифікатора «Класифікатор надзвичайних ситуацій» ДК 019:2010 розподілилися на: техногенного характеру – 50; природного характеру – 107; соціального характеру – 9. Внаслідок цих

надзвичайних ситуацій загинуло 172 особи (з них 29 дітей) та постраждало 892 особи (з них 417 дітей). Порівняно з 2016 роком загальна кількість НС у 2017 році збільшилася на 11,4 %, при цьому кількість НС техногенного характеру зменшилася на 10,7 %, а кількість НС природного та соціального характеру збільшилася на 20,2 % та 125 % відповідно. Серед НС техногенного характеру у 2017 році на 45,5 % збільшилася кількість НС унаслідок аварій на транспорті (16 НС у 2017 році проти 11 НС у 2016 році) та на 75 % – НС внаслідок аварій на системах життєзабезпечення (7 НС у 2017 році проти 4 НС у 2016 році) [5].

При цьому основними причинами виникнення надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру в Україні у 2017 році були:

- недотримання правил пожежної безпеки та ігнорування вимог правил дорожнього руху;
- порушення санітарно-гігієнічних норм та низький рівень контролю за виконанням протиепізоотичних та протіепідемічних заходів;
- застарілість (зношеність) основних фондів та аварійний стан значної частини мереж комунального господарства;
- аномальні прояви атмосферних процесів тощо [5].

До вказаних вище причин слід також додати «незадовільний стан єдиної державної системи та сил цивільного захисту, системи моніторингу довкілля», що підтверджується Стратегією національної безпеки України від 06.05.2015 р. [6] в якості однієї із актуальних загроз національній безпеці України. Більше того, Стратегія серед складових завдань забезпечення обороноздатності держави називає підвищення здатності системи цивільного захисту до функціонування в умовах кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці, та особливого періоду. Іншими словами підкреслюється надзвичайно важливе значення системи цивільного захисту не лише у мирний час, але й у вирішенні питань обороноздатності країни.

З цього приводу доречно згадати основоположні документи, які лягли в основу сектору безпеки і оборони України, а саме – Воєнну доктрину України, Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України, а також Стратегічний оборонний бюлетень України. Зокрема, Воєнною доктриною України сили цивільного захисту визнано складовою сил безпеки, що входять до сектора безпеки і оборони держави, які «під час реалізації оборонних заходів забезпечують ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій, спричинених застосуванням зброї, та захист населення і територій від наслідків ведення воєнних дій» [7].

Крім цього, статтею 50 Воєнної доктрини України передбачено, що Державна служба України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС) здійснює безпосереднє керівництво діяльністю єдиної державної системи цивільного захисту щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, викликаних у результаті застосування зброї, та захисту населення і територій від наслідків ведення воєнних дій. Фактично ДСНС визначено провідним суб'єктом забезпечення цивільного захисту населення через керівництво єдиною державною системою цивільного захисту країни.

Таким чином, можливо констатувати, що цивільний захист наразі виступає важливою безпековою функцією сучасної держави та являє собою систему організаційних, інженерно-технічних, санітарно-гігієнічних, протиепідемічних та інших заходів, які здійснюються уповноваженими суб'єктами публічно-правового забезпечення вказаною сферою, з метою запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій, що загрожують життю та здоров'ю людей, завдають матеріальних збитків у мирний час і в особливий період.

Література:

1. Гражданская защита : Энциклопедия в 4-х томах. Т. I (А–И) (издание третье, переработанное и дополненное); под общей ред. В. Пучкова / МЧС России. М. : ФГБУ ВНИИ ГОЧС (ФЦ), 2015. – 666 с.

2. Измалков В. Современные взгляды на стратегию гражданской защиты [Электронный ресурс] / В. Измалков // Стратегия гражданской защиты : проблемы и исследования. – 2014. – Т. 2. – № 2. – С. 163–170. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/sovremennye-vzglyady-na-strategiyugrazhdanskoj-zaschity>.

3. Лещенко О.Я. Питання цивільного захисту в концептуальних документах розвитку системи забезпечення національної безпеки України [Електронний ресурс] / О.Я. Лещенко // Науково-інформаційний вісник Академії національної безпеки. - 2016. – № 3-4. – С. 128-142. – Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nivanb_2016_3-4_12.

4. Квашук В.П. Система цивільного захисту та безпеки держави, проектно-орієнтовне управління: компетентнісний підхід [Електронний ресурс]/ В.П. Квашук, Ю.П. Рак // Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. – 2013. – № 7. – С. 92–99. – Режим доступа : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vldubzh_2013_7_15.

5. Інформаційно – аналітична довідка про виникнення надзвичайних ситуацій в Україні у 2017 році <http://www.dsns.gov.ua/ua/Dovidka-zakvartal/72899.html>

6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України “Про Стратегію національної безпеки України” від 6 травня 2015 року : Указ Президента України від 26.05.2015 № 287/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/287/2014>

7. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про нову редакцію Воєнної доктрини України» від 2 вересня 2015 року : Указ Президента України від 24.09.2015 № 555/2015 [Електронний ресурс] – Режим доступа: <http://www.president.gov.ua/documents/4442Qi4-iQ443>

*Комарінець А.Г., студент (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Купін А.П., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)*

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЇ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Органи державної влади забезпечують громадський порядок у країні в цілому шляхом створення політичних, правових, економічних, організаційних та інших умов, що дозволяють підтримувати належний громадський порядок і здійснювати його охорону.

У той же час система конкретних правових і організаційних заходів, що складають зміст безпосередньо охорони громадського порядку реалізується переважно у муніципальних утвореннях: міських і сільських поселеннях, у яких здійснюється місцеве самоврядування. І оскільки сьогодні Україна є фактично сукупністю муніципальних утворень, функція охорони громадського порядку повинна розглядатися, у першу чергу, як предмет відання місцевого самоврядування, а вже потім як завдання держави.

Функція охорони громадського порядку іманентно властива місцевому самоврядуванню. Повноцінне самоврядування неможливе без задоволення потреби населення у належному громадському порядку. Однак питання охорони громадського порядку мають місцеве значення лише в тому плані, що вирішуються на конкретній території і даними суб'єктами місцевого самоврядування, однак залишаючись при цьому частиною загальнодержавної проблеми правопорядку в країні.

Будь-які перетворення у системі соціального управління повинні мати за мету поліпшення відносин у регульованій сфері громадських відносин. Повною мірою ця теза відноситься і до сфери громадського порядку, стан якого не можна сьогодні назвати благополучним.

Поряд з численними соціальними причинами росту злочинності в Україні треба зазначити істотне зниження ефективності діяльності всієї правоохоронної системи держави.

Нездатність протистояти росту злочинності, утримувати її рівень у прийнятних для правової, демократичної держави межах свідчить про наявність гострих протиріч між реальними вимогами сьогодення та явно формами і методами діяльності спеціально створених у цих цілях державних і громадських інститутів.

Автори численних досліджень і публікацій зазначають, що внесок правоохоронних органів і боротьба зі злочинністю не відповідає гостроті становища, доходять висновку про обмежені можливості цих інститутів влади адекватно реагувати на зміни, що відбуваються у суспільстві.

Реалії сучасності свідчать про необхідність прийняття більш кардинальних заходів, здатних внести принципові зміни у концепцію організації і здійснення правоохоронної діяльності.

Аналіз сучасного стану правоохоронної системи і насамперед однієї із основних її ланок – органів національної поліції, свідчить, що екстенсивний

напрямок їх розвитку шляхом нарощування чисельності співробітників поліції в умовах бюджетного дефіциту країни приречений на невдачу. Централізована структурна побудова системи МВС України і практично повна монополізація у її руках функції охорони громадського порядку не повною мірою відображають нові реалії устрою держави і фактично ігнорують наявність у країні однієї із конституційних форм організацій публічної влади і управління – місцевого самоврядування.

Потреба в корінній перебудові організації і діяльності органів внутрішніх справ давно усвідомлена не тільки ученими, але й практиками, котрі вважають, що вже пройдено етап, коли підвищувати результативність оперативно-службової діяльності можна екстенсивним шляхом. Зараз подальше нарощування зусиль у боротьбі злочинністю повинне забезпечуватися на основі удосконалення організації роботи.

Безумовно, що ідея децентралізації органів внутрішніх справ, яка одержала в останні роки досить широку підтримку серед вчених і практиків, лежить у руслі політико-правових і адміністративних реформ, які провадяться в Україні. Однак і вона не враховує повною мірою реалізовану в країні концепцію здійснення влади й управління, що припускає як самостійну форму місцевого самоврядування. Тому правильно говорити не стільки про децентралізацію системи органів поліції, скільки про демонополізацію правоохоронної функції як такої, а щодо можливостей її реалізації органами місцевого самоврядування – про муніципалізацію функції охорони громадського порядку, тобто наданні їй статусу функції місцевого самоврядування.

Чинне законодавство пропонує розглядати муніципальні органи охорони громадського порядку як основний засіб реалізації даного конституційного положення. Постає питання про необхідність переходу від діючої централізованої системи охорони громадського порядку, здійснюваної за допомогою органів національної поліції, до децентралізованої системи, що базується на правоохоронних формуваннях, підпорядкованих органам місцевого самоврядування. Подібний підхід можна застосовувати і до нашої держави, оскільки така організація охорони громадського порядку на місцях є відображенням світового закордонного і вітчизняного досвіду правоохоронної діяльності.

Сьогодні стало очевидним, що збережена з радянських часів жорстко централізована система МВС України, у якій міські, районні відділи (управління) внутрішніх справ були ланками місцевих виконавчих органів державної влади, не відповідає принципам побудови демократичної правової держави, однією з конституційних основ якої є місцеве самоврядування. Найважливішою складовою права на самостійне відання питаннями місцевого значення є право населення самому вирішувати питання охорони громадського порядку. Тому абсолютно праві ті юристи, які вважають, що спроби відстояти досить консервативну ідею неподільності правоохоронної функції обмежують право місцевого самоврядування на самостійне вирішення питань місцевого значення і пропонують здійснити передачу повноважень охороні

громадського порядку самим муніципальним утворенням.

Реалізація ідеї неподільності правоохоронних функцій серйозно обмежила б законне право місцевого самоврядування самостійно і під свою відповідальність вирішувати питання місцевого значення. У таких умовах виправданим було б віднесення питань охорони громадського порядку в містах, сільських населених пунктах до відання муніципальних правоохоронних формувань, здатних через свою максимальну наближеність до населення конкретних територіальних утворень найбільш повно задовольняти його потреби в правопорядку, особистій і громадській безпеці.

На думку деяких вітчизняних вчених, створення правоохоронних органів місцевого самоврядування, що функціонують і взаємодіють поряд з поліцією МВС України дозволить сформуванню оптимальної моделі правоохоронної системи, здатної забезпечити розумне сполучення інтересів держави і муніципальних утворень. Проведені дослідження свідчать, що в умовах високого рівня злочинності у країні і зниження ефективності діяльності правоохоронних органів держави населення відчуває незадоволеність станом охорони громадського порядку і відповідну потребу в поліпшенні цієї діяльності. Найчастіше ця потреба усвідомлюється як бажання мати на місцях такі правоохоронні органи, функції яких найбільш повно відповідали б інтересам населення конкретних територій, а їх правове становище дозволяло здійснювати соціальний контроль за їх діяльністю.

Тому подальший розвиток місцевого самоврядування в Україні висуває завдання створення муніципальних органів охорони громадського порядку – принципово нових для сучасної української держави правоохоронних формувань – у число найважливіших завдань, які треба буде розв'язати найближчим часом.

Комісаров О.Г., д.ю.н., професор (Київ, Україна)

Бойко О.І., викл. (Дніпро, Україна)

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СПІВРОБІТНИЦТВА З ОРГАНІЗАЦІЄЮ ПІВНІЧНО-АТЛАНТИЧНОГО ДОГОВОРУ (НАТО) У ВИРІШЕННІ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ, ЩО ЗАГРОЖУЮТЬ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Події останнього десятиліття наводять яскравий приклад виникнення численних кризових явищ у різних країнах світу, що негативним чином вплинуло на безпекову складову суспільного життя та призвело до необхідності розгляду у науці і запровадження у практику управління державою поняття «кризові ситуації, що загрожують національній безпеці».

Україна не є винятком у спробах вирішення вказаного питання, зокрема здійсненні реформування сектору безпеки і оборони України. З метою реалізації державної політики національної безпеки, захисту національних інтересів в усіх сферах суспільного і державного життя у кожній країні світу

утворено та постійно удосконалюються системи забезпечення національної безпеки. Щодо проблем, які потребують спільного вирішення або наслідки чи причини яких виходять за межі однієї країни на договірній основі утворюються системи колективної безпеки такі як Організація Північно-Атлантичного договору (НАТО).

Враховуючи та передбачаючи вищевикладене Україна, НАТО та її держави-члени визнаючи фундаментальні зміни у середовищі безпеки в Європі, підкреслюючи глибоку трансформацію НАТО, що відбулася з кінця «холодної війни», та її триваючу адаптацію до реалій євроатлантичної безпеки, будучи переконаними, що незалежна, демократична та стабільна Україна є одним з ключових факторів забезпечення стабільності в Центрально-Східній Європі та на континенті в цілому; вітаючи практичне співробітництво в рамках Сил втілення (Стабілізаційних сил) та інших миротворчих операцій; поділяючи погляд, що відкритість Альянсу для нових членів, у відповідності до Статті 10 Вашингтонського Договору, спрямована на зміцнення стабільності в Європі та безпеки всіх держав в Європі без відновлення ліній розподілу взяли на себе зобов'язання, на основі Хартії про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору у подальшому розширювати та посилювати своє співробітництво і розвивати особливе та ефективне партнерство, яке сприятиме забезпеченню більшої стабільності та спільних демократичних цінностей в Центрально-Східній Європі.

В умовах сучасних кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України слід звернути особливу увагу на пункти 2, 3, 6, 7 Хартії.

Реалізація сучасної стратегії національної безпеки України значною мірою залежить від комплексного використання багатьох чинників, зокрема економічних, політичних, науково-технічних, соціальних, духовних, військових та правових. Відповідно, система забезпечення національної безпеки України повинна мати вигляд організованої державою сукупності суб'єктів забезпечення національної безпеки об'єднаних єдиними та/або спільними цілями й завданнями щодо захисту національних інтересів, а також їх узгодженої та/або спільної діяльності у межах законодавства України.

У відповідності до Воєнної доктрини України основні її положення є похідними від Стратегії національної безпеки України, розвивають її положення за напрямками забезпечення воєнної безпеки та спрямовані на досягнення Україною критеріїв, необхідних для набуття членства в Європейському Союзі та НАТО, забезпечення рівноправного взаємовигідного співробітництва у воєнній, воєнно-економічній та військово-технічній сферах з усіма заінтересованими державами-партнерами.

Відповідними заходами у вирішенні кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці на основі заходів співробітництва з НАТО мають бути: удосконалення законодавства з питань оборони України, належного унормування діяльності у воєнній сфері та адаптації базових законодавчих, концептуальних і програмних документів з питань оборони до сучасних реалій; покращення взаємодії і координації дій органів державної влади і складових сектору безпеки і оборони з урахуванням особливостей сучасної збройної

боротьби, у ході якої широко використовуються не лише традиційні військові операції (дії), але й різноманітні невоєнні сили та засоби; удосконалення системи кризового планування та управління у сфері оборони, впровадження стандартів управління військами, прийнятих у державах – членах НАТО, із забезпеченням постійної готовності органів управління до виконання завдань, їх регулярних навчань і тренувань, а також децентралізованого стилю управління; удосконалення аналітичних спроможностей та взаємозв'язків на державному рівні, модернізації системи воєнної розвідки на стратегічному та оперативно-тактичному рівнях, приведення систем воєнної розвідки та військової контррозвідки у відповідність із стандартами НАТО; упереджувальне забезпечення високого рівня бойової підготовки особового складу та бойового злагодження військових підрозділів із наступним виконанням ними реальних бойових завдань; визнання пріоритетності розвитку Сил спеціальних операцій Збройних Сил України відповідно до стандартів НАТО; упровадження прийнятих у НАТО стандартів бюджетного планування з метою підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів, забезпечення у повному обсязі ключових спроможностей сил оборони, які визначають їх здатність до перемоги у збройному конфлікті; забезпечення готовності системи фінансування сил оборони у кризовий період, формування і налагодження процедур фінансування з урахуванням додаткових джерел, ефективного управління резервами, здійснення протидії корупції; створення єдиної ефективної системи логістики і постачання сил оборони як у мирний, так і воєнний час (особливий період) для максимально оперативного і належного задоволення їх потреб з централізованою закупівлею матеріально-технічних засобів; створення єдиної уніфікованої системи підготовки персоналу для сил оборони з урахуванням досвіду держав – членів НАТО, цивільного сектору і бізнесу; реформування системи військової освіти і підготовки кадрів, підвищення престижу військової служби, поліпшення фінансового і соціального забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей; ефективне використання двостороннього та багатостороннього співробітництва з партнерами та союзниками у військовій сфері, у тому числі шляхом отримання військової допомоги від них; модернізація військової системи охорони здоров'я у напрямі концентрації зусиль на заходах з медичного забезпечення військ (сил) у можливих конфліктах з максимальною її інтеграцією із цивільною системою охорони здоров'я; удосконалення єдиної державної системи цивільного захисту, приведення її у відповідність із стандартами ЄС та забезпечення ефективного функціонування, а також оснащення сил цивільного захисту сучасними видами техніки, засобами та спорядженням; розроблення комплексного нормативного документа щодо проведення спеціальних інформаційних операцій, передбачивши узгодження понятійного апарату, визначення профільних структурних підрозділів державних органів та їх завдань і повноважень у мирний, воєнний час.

Окремими заходами вбачається запровадження стандартів: етики для військовослужбовців, зокрема щодо цінності людського життя і здоров'я, насамперед стосовно особового складу бойових підрозділів; щодо

діяльності і розподілу функцій та основних завдань прийнятих у державах – членах ЄС і НАТО.

Як перспективну модель, утворену на базі широкого співробітництва з НАТО, слід розглядати стан, за якого Збройні Сили України взаємодітимуть з іншими складовими сектору безпеки і оборони у виконанні визначених для них завдань та уникатимуть дублювання функцій і завдань своїх структурних підрозділів з функціями і завданнями підрозділів інших складових сил безпеки і оборони. Збройні Сили України залучатимуться до здійснення заходів правового режиму воєнного і надзвичайного стану, боротьби з тероризмом і піратством, посилення охорони державного кордону України, суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні і континентального шельфу України та їх правового оформлення, протидії незаконним перевезенням зброї і наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів у відкритому морі, ліквідації надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, надання військової допомоги іншим країнам, а також братимуть участь у міжнародному військовому співробітництві, спільних операціях з НАТО.

Для розв'язання завдань із забезпечення воєнної безпеки України сили оборони та їх складові мають взаємодіяти та координувати діяльність між собою та з іншими складовими сектору безпеки і оборони, державними органами, органами місцевого самоврядування, неурядовими організаціями та об'єднаннями, зокрема волонтерськими, установами і підприємствами, у тому числі оборонно-промислового комплексу, громадянами, відповідними суб'єктами інших держав.

Кондратенко В.М., к.ю.н., доц. (Кропивницький, Україна)

КЛЮЧОВІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ТА ШЛЯХИ ЇХ РЕФОРМУВАННЯ

Трудова діяльність займає основне місце у житті людини, яка реалізується у всіх сферах суспільного буття. Вона виступає основою національної економіки та джерелом досягнення добробуту кожного громадянина держави. Вкрай важливою праця є для осіб з системними порушеннями функцій організму та різними захворюваннями, які прагнуть реалізувати набуті раніше компетентності на рівних умовах з метою свого матеріального забезпечення. Крім того, для людини з інвалідністю вчасне працевлаштування фактично виступає гарантією їхньої самореалізації та соціальної інтеграції. У кінцевому результаті кількість зайнятих осіб цієї категорії у країні вказує на рівень соціально-економічного розвитку, дієвості проведення соціальної політики держави.

Право громадян на працю є однією із головних конституційних засад, що передбачає одержання роботи з оплатою праці не нижче встановленого державою мінімального розміру, включаючи право на вільний вибір професії та

роду занять. Органи публічної адміністрації створюють умови для ефективної зайнятості населення, сприяють працевлаштуванню, підготовці і підвищенню професійної кваліфікації, а при необхідності забезпечують перепідготовку осіб, вивільнюваних у результаті переходу на ринкову економіку. Забороняється будь-яка дискримінація у сфері праці, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав працівників залежно від будь-яких індивідуальних ознак.

Тривалий проміжок часу соціальна сфера представляє значний інтерес для науки вітчизняного адміністративного права. Разом із тим, маємо констатувати, що на сьогодні лише поодинокі монографічні дослідження цілком присвячені працевлаштуванню та зайнятості осіб з інвалідністю, серед яких дисертація В.І. Петрусевич. Здебільшого ці питання розглядаються фрагментарно у межах ширшої проблематики, про що засвідчують відповідні наукові праці, зокрема А.М. Куцої, Є.Ю. Соболя, О.В. Паровишника, С.В. Пасічніченко.

Конституційна засада щодо реалізації права на працю осіб з інвалідністю знайшла свій подальший вираз у загальному та спеціальному законодавстві. У відповідності до п. 6 ч. 1 ст. 14 Закону України «Про зайнятість населення» та ч. 1 ст. 17 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» зазначена категорія осіб з урахуванням індивідуальних програм реабілітації на рівні з іншими можуть працювати на підприємствах, в установах, організаціях, а також займатися підприємницькою та іншою трудовою діяльністю, яка законодавчо не заборонена. Крім того, всі особи з інвалідністю, які не досягли пенсійного віку, згідно вимог ст. 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», на сьогодні це 60 років, мають додаткові правові та соціально-економічні гарантії у сприянні працевлаштуванню з боку держави.

Органи публічної адміністрації не наділені правом безпосереднього працевлаштування осіб з інвалідністю, оскільки згідно ст. 21 КЗпП вони повинні влаштуватися на роботу за власним бажанням із підписанням трудового договору. Разом із тим, суб'єкти владних повноважень за допомогою закріпленого в адміністративному законодавстві правового інструментарію зобов'язують або стимулюють роботодавців до такого працевлаштування.

З приводу вказаного у ст. ст. 18, 19 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» закріплено, що фізичні та юридичні особи, які використовують найману працю, зобов'язані виділяти та створювати робочі місця для працевлаштування осіб з інвалідністю, у тому числі спеціальні робочі місця, з необхідними умовами праці, враховуючи вимоги індивідуальних програм реабілітації, а також забезпечувати соціально-економічні гарантії, передбачені законодавством. Для роботодавців установлюється норматив робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю у розмірі 4% середньооблікової чисельності штатних працівників облікового складу за рік, а якщо працює від 8 до 25 осіб, – у кількості одного робочого місця. Водночас в абз. 1 ч. 2 ст. 14 Закону України «Про зайнятість населення» визначено, що для працевлаштування всіх громадян, зазначених у

ч. 1 ст. 14 Закону України «Про зайнятість населення», окрім осіб з інвалідністю, роботодавці з чисельністю штатних працівників понад 20 осіб встановлюється квота у розмірі 5% середньооблікової чисельності штатних працівників за попередній календарний рік.

Серед способів підбору осіб з інвалідністю для конкретного роботодавця з метою дотримання нормативів робочих місць, передбачених ст. 19 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», слід виокремити наступні: а) здійснення відповідної організаційної та інформаційної роботи кадровими службами юридичних осіб або самостійно фізичними особами-підприємцями; б) подача до базових центрів зайнятості незалежно від місцезнаходження роботодавця форми звітності № 3-ПН «Інформація про попит на робочу силу (вакансії)»; в) звернення до місцевих центрів зайнятості із клопотанням, у якому міститься перелік вакансій та рекомендовані кваліфікаційні вимоги до працівників.

Важливим фактором забезпечення працевлаштування осіб з інвалідністю з боку органів публічної адміністрації виступає накладення адміністративно-господарських санкцій на юридичних і фізичних осіб, які використовують найману працю, де середньооблікова чисельність працюючих осіб з інвалідністю менша, ніж встановлено нормативом. З позиції вітчизняного законодавця такі санкції є заходами організаційно-правового або майнового характеру, спрямовані на припинення правопорушення суб'єкта господарювання та ліквідацію його наслідків. Вони застосовуються уповноваженими органами державної влади та органами місцевого самоврядування за порушення встановлених законодавчими актами правил здійснення господарської діяльності. У відповідності до ст. 239 ГК України передбачено низку видів адміністративно-господарських санкцій, серед яких може застосовуватися адміністративно-господарський штраф.

У цілому ж адміністративно-правові засоби забезпечення працевлаштування осіб з інвалідністю пропонуємо розділити за такими групами:

1) адміністративно-правові засоби, які застосовуються Мінсоцполітики України, Фондом соціального захисту інвалідів, органами місцевого самоврядування, забезпечують первинне працевлаштування осіб з інвалідністю за рахунок зобов'язання або стимулювання створення і облаштування юридичними та фізичними особами, які використовують найману працю, спеціальних робочих місць, а також дотримання встановлених нормативів робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю;

2) адміністративно-правові засоби, які застосовуються Мінсоцполітики України, Державною службою зайнятості, забезпечують вторинне працевлаштування осіб з інвалідністю за рахунок реєстрації як безробітного з подальшим підшукуванням роботи за спеціальною процедурою;

3) адміністративно-правові засоби, які застосовуються Мінсоцполітики України, Держпраці України, Фондом соціального захисту інвалідів, виконавчими органами місцевого самоврядування, забезпечують

працевлаштування осіб з інвалідністю за результатами реалізації контрольних (наглядових) повноважень органів публічної адміністрації.

На сьогодні в Україні значна кількість осіб з інвалідністю не мають постійної зайнятості, що зумовлено, зокрема недовістю окремих адміністративно-правових засобів забезпечення їхнього працевлаштування. З метою поліпшення такої ситуації запропоновано: підвищити нормативи робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю; розширити перелік адміністративних правопорушень, передбачених абз. 2. ст. 188 КУпАП, за які роботодавці можуть бути притягнуті до відповідальності; запровадити правовий механізм добровільної реєстрації роботодавців як платників збору та сплати цього збору до Фонду соціального захисту інвалідів за невиконання нормативу робочих місць для працевлаштування осіб з інвалідністю; затвердити порядок реалізації узгоджених дій державних органів та органів місцевого самоврядування щодо працевлаштування осіб з інвалідністю.

Література:

1. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21.03.1991 № 875-ХІІ // *Голос України*. – 1991. – 27 квітня
2. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 № 1058-ІV // *Відомості Верховної Ради України*. – 2003. – №№ 49-51. – Ст. 376.
3. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
4. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21.03.1991 № 875-ХІІ. // *Голос України*. – 1991. – 27 квітня
5. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI // *Відомості Верховної Ради*. – 2013. – № 24. – Ст. 243.
6. Господарський кодекс України від 16.01.2003 // *Відомості Верховної Ради України*. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст.144.

*Кубаєнко А.В., к.ю.н. (Одеса, Україна)
Крижановська О.В., викл.(Одеса, Україна)*

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ЗАКОННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Сьогодні наша держава перебуває на етапі складних трансформаційних процесів практично в усіх сферах суспільного життя, що покликані забезпечити побудову в Україні правової, демократичної, соціальної держави.

Дотримання принципу законності, з огляду на його приналежність до сфери конституційних принципів функціонування держави, має бути

відправною точкою побудови та безпосередньої реалізації правовідносин між будь-якими суб'єктами адміністративного права, зокрема Національної поліції.

Процес реформування МВС підвищив рівень позитивних очікувань громадян від працівників правоохоронних органів. При цьому очевидно, що тепер перед поліцією стоїть завдання ефективного використання «кредиту довіри» населення. В іншому випадку МВС зіткнеться з підвищеним рівнем розчарування з боку суспільства.

Аналізуючи Закон України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року, необхідно відзначити, що даний нормативно-правовий акт, без перебільшення, став сьогодні «символом перетворень» системи МВС України та заклав міцні правові основи діяльності органів поліції.

У Законі «Про Національну поліцію» визначені наступні принципи діяльності поліції: верховенства права, дотримання прав та свобод людини, законність, відкритість і прозорість, політична нейтральність, взаємодія з населенням на засадах партнерства та безперервність (ст. 6-12 Закону) [1].

Аналіз вищезазначених принципів показує, що дані твердження безпосереднім чином пов'язані з конституційними приписами, а механізми реалізації деяких з них визначаються виключно нормами адміністративного та кримінально-процесуального права. Зокрема, такий принцип діяльності поліції, як дотримання прав і свобод людини, має безпосередній конституційний зміст. Так, згідно з Конституцією України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (ст. 3) [2].

Законність є основоположним принципом діяльності поліції. Поліцейські зобов'язані дотримуватися нормативних приписів Конституції України, Законів України, указів Президента, постанов Кабінету Міністрів України та ін. Взагалі, дотримання законодавства, загально визнаних принципів і норм міжнародного права, виконання судових рішень має бути обов'язковим для будь-якого поліцейського [3].

Зміст законності складають три елементи: 1) наявність у суспільстві та державі правового законодавства (тобто діючі закони виражають право, правові принципи, правові ідеали вільного демократичного суспільства і правової держави); 2) здійснення, реалізація законів у діях посадових осіб органів держави та влади, місцевого самоврядування і громадських об'єднань – і тих, які за законом повинні забезпечувати громадян та інших осіб наданими їм правами і свободами, і тих, хто за законом повинен захищати права і свободи у випадку їх порушення; 3) ефективний юридичний захист дії законів, якому належать державний контроль і нагляд за дією законів, а також система індивідуального захисту з боку громадян та інших осіб своїх прав і свобод, законних інтересів. Нормативну основу законності становить право [4, с. 87].

Законність означає ідею, вимогу і систему (режим) реального вираження права в законах держави, у законотворчості та підзаконній нормотворчості. Законність передбачає:

- наявність реальних та обов'язкових гарантій прав і законних інтересів громадян. Недопущення будь-яких проявів свавілля;
- суворе та обов'язкове дотримання законів, рішуче припинення порушень права, відповідальність за правопорушення;
- здійснення всіх державних владних функцій відповідно до закону, а також підзаконність будь-якої соціально значущої діяльності. Звідси – основні вимоги законності, найважливішими з-поміж яких є: загальнообов'язковість права, рівність усіх перед законом, обов'язкова відповідальність за кожне вчинене правопорушення [5, с. 34].

Працівник поліції зобов'язаний припиняти різного роду правопорушення, вести боротьбу зі злочинністю, тому цілком логічна вимога Закону «Про Національну поліцію» про заборону схилити, спонукати у прямій чи непрямій формі когось до скоєння протиправних дій

Для успішної реалізації принципу законності в діяльності поліції, необхідно, щоб поліцейський чітко усвідомлював, що ні за яких умов не може виконувати злочинні накази вищих посадових осіб. А у разі виконання таких, буде нести відповідальність відповідно до закону. Поліцейський може і зобов'язаний керуватися тільки законними наказами та розпорядженнями. Законність сприяє зміцненню правопорядку, а також створює умови для протидії корупції, сама законність потребує забезпечення цілим комплексом правових, організаційних, економічних та інших засобів. Право є примусовою вимогою реалізації певного мінімального добра або порядку, що не допускають відомих проявів зла.

Виходячи з цього, принцип законності набуває особливого значення, коли йдеться про можливість застосування заходів державного примусу для протидії злочинним і іншим протиправним посяганням в процесуальних цілях, а також для захисту прав громадян. Відзначимо, що поліцейський наділений широким обсягом прав щодо застосування заходів державного примусу відповідно до Закону «Про Національну поліцію», Кримінального процесуального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення та іншими нормативно-правовими актами. При цьому в Законі «Про Національну поліцію» зазначено, що це дозволено тільки у випадках, передбачених Законом.

Література:

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII Електрон. дан. (1 файл) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. 254к/96-ВР із змін., внес. згідно із Законами України та Рішення Конституційного Суду : за станом на 15.05.2016, v005p710-14. – Електрон. дан. (1 файл). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.
3. Денисюк Д.С. Принципи діяльності Національної поліції України: теорія та практика реалізації / Д.С. Денисюк // Митна справа. – 2015. – № 5. – С. 63–68.

4. Колпаков В.К. Адміністративне право України / В.К. Колпаков. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 550 с.

5. Адміністративна діяльність : посібник / за заг. ред. О.І. Остапенка. – Львів: ЛьвДУВС, 2006. – 295 с.

Михайлов В.О., ад'юнкт (Дніпро, Україна)

ПРИНЦИП ЗАКОННОСТІ ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Новостворена патрульна поліція є важливим суб'єктом вітчизняної правоохоронної системи, діяльність якої спрямована на служіння народу України шляхом забезпечення публічного порядку і громадської безпеки, захисту прав, свобод та законних інтересів громадян, створення стану захищеності життєво важливих інтересів суспільства, сконцентрованих у його матеріальних і духовних цінностях, нормальних умов життєдіяльності людини, діяльності підприємств, установ, організацій, запобігання кримінальним та адміністративним правопорушенням. Саме від ефективної роботи її підрозділів значною мірою залежить зміцнення законності і правопорядку в країні.

Чинне законодавство, наділяючи патрульних поліцейських широким спектром владних повноважень, покладає на них обов'язок неухильного дотримання законності. Остання категорія виступає ключовим фактором, який найбільш яскраво характеризує всю діяльність поліції, в тому числі і її патрульні підрозділи, щодо забезпечення безпеки особистості, поваги прав і свобод людини і громадянина. Саме законність належить до числа складних політичних та юридичних явищ і в суспільному житті виступає як найважливіший конституційний принцип та необхідний елемент демократії у правовій державі.

Законність покликана забезпечувати охорону людини як від свавілля самої держави, так і її органів, посадових осіб тощо. Від стану законності залежать ступінь свободи особи, реальність її прав, рівень демократії, функціонування громадянського суспільства, та взагалі існування правової держави.

Дії будь-яких посадових осіб, в тому числі Національної поліції, повинні здійснюватися лише виключно в межах закону, на підставі та на виконання закону. Без цього неминучі суб'єктивізм і дилетантство, стихійність, анархія, беззаконня і свавілля. Однак сфера застосування законності не вичерпується її впливом на процес реалізації правових норм. Законність впливає на всю систему (механізм) правового регулювання, забезпечуючи її реальність і ефективність. Режим законності – необхідна умова існування правопорядку, який характеризує суспільні відносини з точки зору їх системності, впорядкованості, яка настає в результаті реалізації правових норм відповідно до вимог режиму законності.

Законність передбачає наявність законів, що виражають волю народу і відображають пізнані об'єктивні закономірності суспільного розвитку, та означає однозначне розуміння, застосування, безумовне та чітке виконання

законів і заснованих на них інших правових актів усіма державними органами, посадовими особами, громадянами, громадськими формуваннями, а також усіма іншими суб'єктами суспільних відносин [1, с. 523].

Попри неодноразові заяви про те, що новостворена поліція та її важливий підрозділ – патрульна служба, має стати якісно новим, побудованим на принципах верховенства права, деполітизації, децентралізації, підзвітності та прозорості в роботі, тісної взаємодії з населенням та місцевими громадами, професійної підготовки персоналу, правоохоронним сервісом, здатним служити лише суспільству і захищати його права, досягти бажаного режиму законності в діяльності відповідних підрозділів дотепер не вдалося.

У міру зростання кількості нових патрульних та їх контактів із населенням кількість скарг на їхні дії росла. Так, у 2016 році кількість скарг перевищила кількість патрульних і досягла майже 10 тисяч, а до жовтня 2017 року перевалила за 16 тисяч. У середньому, у 2017 році на кожного патрульного вже припадає 1,32 скарги.

Так, за даними Національної поліції України кількість скарг населення на дії працівників патрульної поліції склала: 2015 р. – 723, 2016 р. – 9979, 2017 р. – 16636. При цьому із загальної кількості поданих скарг до дисциплінарної відповідальності було притягнуто незначну частину порушників, зокрема: у 2015 р. – 0; 2016 р. – 410; 2017 р. – 1010 [2].

Серед найбільш типових порушень законності самі патрульні виділяють необґрунтоване і непропорційне застосування спеціальних засобів і незаконне застосування сили. При цьому головною особливістю є те, що система розгляду скарг на дії патрульних багато в чому відтворює систему, яка десятками років існувала в українській міліції. Так, найчастіше скарга потрапляє до відділу моніторингу, який розглядає її і приймає рішення про те, дисциплінарне чи кримінальне це порушення. У разі, якщо визнається, що дії патрульного, на якого скаржаться, носять ознаки кримінального злочину, матеріали передаються до прокуратури. Особливостями цієї системи є те, що відділ моніторингу комплектується патрульними і фактично вони розглядають скарги на своїх колег. Природно, це веде до того, що завжди є ризик того, що скарги на дії патрульних або визнаються необґрунтованими, або розглядаються в межах дисциплінарних проваджень.

Найбільше порушень допускається поліцейськими у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, хоча ситуація на автошляхах країни не поліпшується, а навпаки. Одним із важелів забезпечення безпеки дорожнього руху є своєчасне застосування до порушників Правил дорожнього руху (далі – ПДР) заходів адміністративного впливу [3; 4]. Проте, як свідчить практика, внаслідок некваліфікованого оформлення поліцейськими матеріалів адміністративних справ, допущення порушень вимог законодавства про адміністративні правопорушення, значна частина порушників Правил дорожнього руху фактично залишається непокараною, що не сприяє профілактичній спрямованості адміністративної відповідальності у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.

Як справедливо відзначає Т.О. Гуржій, своєчасна і безпомилкова адміністративно-правова кваліфікація порушень Правил дорожнього руху є одним з важливих інструментів протидії зниженню дисципліни учасників дорожнього руху, аварійності та травматизму на дорогах країни. І саме у цій площині криється найбільша кількість проблемних питань, пов'язаних з притягненням водіїв до адміністративної відповідальності. Адже неправильна кваліфікація є головною причиною уникнення порушниками заслуженого покарання та, навпаки – притягнення до відповідальності невинних осіб. Тим самим вона призводить до загальної втрати довіри населення до працівників поліції. Практика свідчить, що 90% від загальної кількості підтверджених скарг на неправомірні дії співробітників поліції, становлять скарги на необґрунтовану кваліфікацію дій водіїв транспортних засобів [5, с. 27].

В адміністративно-юрисдикційній діяльності патрульними поліцейськими допускаються порушення як при складанні протоколу про адміністративне правопорушення, так і схеми ДТП. Зокрема, в першому випадку патрульні часто: – неправильно вказують дату і час адміністративного правопорушення; – помилково вказують дані свідків ДТП, або взагалі їх не вказують, або не відбирають від них підписи; – неточно вказують вулицю, де сталося ДТП; – вказують загальний пункт ПДР, який нібито порушив учасник ДТП. Тобто замість пункту, який конкретно і однозначно визначає дії водія, в протоколі пишуть загальний пункт, який не дозволяє суду визначити, в чому ж полягало порушення ПДР з боку водія [6].

При складанні схеми ДТП патрульні часто: не вказують напрямок руху транспортних засобів; не відображають дорожню розмітку; не відзначають гальмівний слід автомобілів. Через це в суді буває складно довести, що водій дійсно тиснув на гальмо, намагаючись уникнути зіткнення; невірно відображають розміри проїжджої частини; неточно визначають пошкодження автомобілів, що в подальшому заважає встановити всі обставини події тощо [6].

Отже, казати про повну реалізацію принципу законності в діяльності патрульної поліції зарано. Однак невтішна корупціогенна ситуація в поліцейському правоохоронному відомстві, непоодинокі факти зловживань, порушень прав людини вимагають вжиття різнопланових заходів, які в комплексі можуть дати бажаний результат.

Література:

1. Колпаков В.К. Адміністративне право України : підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.
2. Нова патрульна поліція. Ми її втрачаємо? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://antidot.info/analytics/nova-patruľna-politsiya-jiji-vtrachajemo/>
3. Салманова О.Ю. Адміністративно-правові засоби забезпечення міліцією безпеки дорожнього руху : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. – Х. : 2002. – 19 с.

4. Гаркуша А.В. Адміністративно-примусова діяльність підрозділів ДАІ : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. – Ірпінь, 2004. – 212 с.

5. Гуржій Т.О. Проблеми адміністративно-правового регулювання адміністративної відповідальності водіїв за порушення правил дорожнього руху // Безпека дорожнього руху: сучасність та майбутнє: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. – Донецьк: ДЮІ ЛДУВС, 2008. – 219 с.

6. Оформление ДТП. Как действовать водителю и какие нарушения допускает полиция [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://protokol.com.ua/ru/oformlenie_dtp_kak_deystvovat_voditelyu_i_kakie_narusheniya_dopuskaet_politsiya/

*Мінченко І. А., студент (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Круглов О.М. к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СФЕРИ ЗОВНІШНЬОЇ РЕКЛАМИ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРАГНЕНЬ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Однією з найбільш актуальних проблем розвитку малого підприємництва в Україні виступає невідповідність у сфері зовнішнього висвітлення інформації про господарську діяльність вказаної категорії осіб (реклама). Яскрава і неузгоджена між собою та архітектурним виглядом населеного пункту мішанина з відповідними відомостями негативно впливає як на зовнішній вигляд міста (села, селища), але також створює небезпеку життю, здоров'ю та майну фізичних осіб (майну юридичних осіб). Крім того самовільне і, фактично, безкарне розміщення зовнішньої реклами призводить до зменшення можливих надходжень до місцевих бюджетів. Вказане вище загалом не тільки створює цілу низку внутрішніх проблем, але і призводить до зниження іміджу України на міжнародній арені і, як наслідок, рівня її туристичної привабливості.

Головним чином це обумовлено не стільки рівнем правової культури самих підприємців, скільки відсутністю дієвої у сучасних умовах нормативно-правової бази, яка б унеможливила зростання кількості порушень у цій сфері і, одночасно, негативно не відобразилася на «гаманці» та правах (охоронюваних законом інтересах) потенційних замовників зовнішньої реклами.

Звернення у попередньому абзаці уваги на сучасний стан розвитку українського суспільства не є випадковим. Дотримання правил поведінки в нашій країні, на жаль, є можливим виключно за умови встановлення дієвого механізму негативного реагування держави на прояви їх недотримання. Ми не можемо однозначно сказати, що на даний момент цей механізм в Україні взагалі відсутній. Так у ч.1 ст.27 Закону України «Про рекламу» наголошується, що особи винні у порушенні законодавства про рекламу, несуть дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну та кримінальну

відповідальність відповідно до закону [1]. Проте, як відомо, головним критерієм істини виступає практика. Достатньо лише поглянути на зовнішній вигляд рідного міста, особливо на великих базарах, ринках тощо, для того щоб зробити невтішний висновок відносно дієвості нормативно-правових актів у цій сфері.

Ситуація ускладнюється також виключною строкатістю у сфері визначення кола органів державної влади та місцевого самоврядування, відповідальних за наведення ладу та притягнення до юридичної відповідальності у сфері розміщення зовнішньої реклами.

У цьому сенсі необхідно також звернути увагу і на наявність певних позитивних тенденцій у досліджуваному питанні, які, нажаль, з тих чи інших причин не знайшли свого практичного втілення у життя. Так, у проекті Закону № 2702-д від 20.10.2017 «про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення законодавчого регулювання у галузі зовнішньої реклами» [2] пропонувалося запровадити єдині для всіх правила розміщення рекламних носіїв, встановлення на рівні закону єдиного законодавчого порядку видачі дозволів на розміщення зовнішньої реклами, порядку демонтажу самовільно встановлених рекламних конструкцій і можливість прозорої оплати за рекламу. Загалом наведення ладу з розміщенням зовнішньої реклами (як у межах населених пунктів, так і поза ними) дозволило б за попередніми розрахунками скоротити кількість реклами на вулицях міст на 40-60%, залучити інвестиції для благоустрою населених пунктів та суттєво збільшити надходження коштів до місцевих бюджетів [3].

З урахуванням євроінтеграційних прагнень українського народу, було б незайвим у першу звернути увагу на іноземний досвід у цій сфері. Так Великобританія запровадила унікальну систему взаємодії держави і єдиної недержавної організації щодо регулювання ринку зовнішньої реклами. Державний орган (Ofcom) може працювати в декількох моделях регулювання галузі. Орган зі стандартів реклами (The Advertising Standards Authority/ASA) діє як орган саморегулювання щодо друкованої та зовнішньої реклами, але є органом співрегулювання реклами для медіа [4].

Французька модель, навпаки, встановлює недержавний (саморегулятивний) формат управління у сфері, яка досліджується. Так, у цій країні відповідні функції здійснює Орган саморегуляції – *Autorité de régulation professionnelle de la publicité* (Орган регуляції фахівців із реклами, далі – ARPP), членами якого виступають рекламодавці, піар-компанії, представники ЗМІ, міжгалузеві організації з реклами та комунікації, постачальники послуг та консультанти у сфері комунікацій. Основними напрямками їхньої діяльності є: створення та поширення рекомендацій, що являють собою професійні норми і правила в сфері реклами; надання відповідей на будь-які запити щодо реклами, необхідні для перевірки дотримання професійних норм та правил; запобігання або перешкоджання порушенню професійних норм і правил; участь у національних та міжнародних об'єднаннях, покликаних заохочувати до виробництва якісної реклами [5].

На нашу думку для вирішення вказаних вище проблем, необхідно

створити єдиний недержавний орган, який буде незалежним від бізнесу, влади і фінансуватиметься за рахунок добровільних виплат, як рекламодавців, так і потенційних орендодавців, максимально забезпечуючи їх взаємні інтереси у майнових та особистих немайнових відносинах (своєрідна рекламна профспілка). Врахування світового досвіду, а також висвітлених вище авторських пропозицій щодо упорядкування відносин у сфері зовнішньої реклами, на нашу думку, забезпечить українським населенням пунктам більш цивілізований вигляд, зменшить кількість реклами (з одночасним збільшенням надходжень до місцевих бюджетів) та підвищить туристичний і діловий імідж України на міжнародному рівні.

Література:

1. Про рекламу: Закон України від 03.07.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення законодавчого регулювання у галузі зовнішньої реклами: Проект Закону від 20.10.2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62770.
3. Зовнішня реклама в Україні: Проблеми і шляхи вирішення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ua.112.ua/mnenie/zovnishnia-reklama-v-ukraini-problemy-i-shliakhy-vyrishennia-418149.html>.
4. Хто і як регулює рекламу у Великій Британії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://detector.media/rinok/article/122295/2017-01-18-khto-i-yak-regulyue-reklamu-u-velikii-britanii/>.
5. Саморегулювання реклами: досвід Франції. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://detector.media/rinok/article/122104/2017-01-10-samoregulyuvannya-reklami-dosvid-frantsii/>.

*Немченко Г.О., студент (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Бостан С.К., д.ю.н., проф. (Запоріжжя, Україна)*

З ДОСВІДУ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В ХОРВАТІЇ ТА РУМУНІЇ

В широкій суспільній свідомості протидія і боротьба з корупцією асоціюється насамперед з гучними акціями правоохоронних органів, які отримують відображення в новинах телевізійних каналів, в не менш гучних викривальних статтях в пресі тощо. Але це зовнішній бік проблеми, який не дає повного уявлення про боротьбу з таким негативним явищем як корупція. Для отримання такого уявлення необхідно всебічно вивчити роботу правоохоронних органів, узагальнити досвід їх організації, способи і методи боротьби з цим явищем. Ця боротьба буде достатньо ефективною лише тоді,

коли спиратиметься на міцну наукову основу. Певна така основа вже є, про що свідчить зростання кількості доктринальних досліджень у цій сфері. Проте, навряд чи можна вважати її достатньою, особливо в світлі «антикорупційних» реформ, що відбуваються сьогодні в Україні.

З урахуванням вищенаведеного, а також євроінтеграційних прагнень нашої країни одним з найперспективніших напрямків «антикорупційної» тематики вважаємо дослідження досвіду, набутого правоохоронними органами країн Євросоюзу, особливо тих, які мають з нами спільне соціалістичне минуле. Серед останніх – 11 країн колишнього соціалістичного табору: Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Хорватія та Чехія, які після його розпаду, завдяки проведеним реформам, насамперед в антикорупційній сфері, спромоглися стати членами Європейського Союзу.

Як свідчить «рейтинг сприйняття корупції» (але, на нашу думку логічніше було б позначити його рейтинг «несприйняття корупції») в 180 країнах світу на 2017 рік, вищезазначені країни досягли значного успіху в боротьбі з цим негативним явищем. Зокрема, за рівнем «несприйняття» корупції в цій групі країн перше місце посідає Естонія (загальний рейтинг – 21 місце), друге – Словенія (35), третє – Польща (36), четверте – Литва (38), п'яте – Латвія (40), шосте – Чехія (44), сьоме – Словаччина (54), восьме – Хорватія (57), дев'яте – Румунія (59), десяте – Угорщина (66) та одинадцяте – Болгарія (72). Для порівняння – Україна в 2017 посіла загальне 134 місце з 180 країн світу, або, за нашою вибіркою, 25 місце з 30 колишніх країн соцтабору [1].

Немає сумнівів, що особливу роль в боротьбі з корупцією відіграють відповідні державні інституції, які націлені на боротьбу з цим негативним явищем. В країнах Європейського Союзу вони представлені трьома моделями: а) багатоцільові державні агентства, уповноважені на реалізацію низки функцій у сфері протидії корупції; б) спеціалізовані антикорупційні служби у складі правоохоронних органів; в) самостійні профільні антикорупційні інституції [2, с. 262].

Що стосується країн, які ми обрали в якості предмету безпосереднього дослідження, то в них найбільш «потужною» є друга модель, до якої відноситься так звана «спеціалізована антикорупційна прокуратура». Вона впроваджена в таких країнах південного регіону Євросоюзу, як Хорватія та Румунія.

В Хорватії спочатку планувалося створити поліцейський воєнізований підрозділ на зразок італійського антимафіозного управління, але ця модель видалась непридатною для розслідування корупції серед так званих «білих комірців». Спираючись на інший досвід, зокрема Литви та Гонконгу, де антикорупційні агенції мали широкі повноваження розслідувати, пред'являти звинувачення, попереджувати та координувати антикорупційну політику, хорватський законодавець підготував та в грудні 2001 року прийняв Закон «Про Управління боротьби з корупцією і організованою злочинністю».

Згідно зазначеного Закону, в структурі Державної прокуратури Хорватії створювалося «Управління по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю»

(Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala – USKOK). Управління – автономне бюро з широкими антикорупційними повноваженнями, на чолі котрого стоїть начальник, який за посадою є Заступником Генерального прокурора. Останній, за погодженням Міністра юстиції та Ради державних прокурорів, призначає начальника USKOK на 4 роки. Генеральний прокурор, вже за поданням начальника USKOK, призначає також спеціальних прокурорів Управління. Воно здійснює керівництво і нагляд за розслідуванням злочинів, пов'язаних з корупцією і організованою злочинністю та підтримує обвинувачення в суді. Слід звернути увагу, що USKOK як інституція не проводить розслідування правопорушень, воно здійснює лише нагляд і керівництво офіцерами поліції, які в основному працюють у Департаменті поліції по боротьбі з економічними злочинами та корупцією [3, с. 10].

Основними завданнями USKOK є: а) збір даних за фактами правопорушень; б) проведення нагляду і кримінального переслідування; в) попередження корупції; г) здійснення міжнародного співробітництва й обмін інформацією у конкретних справах.

До компетенції USKOK належать справи про:

- хабарництво;
- зловживання;
- недобросовісну конкуренцію;
- легалізацію доходів від злочинної діяльності («відмивання грошей»);
- тиск на посадових осіб, які беруть участь у відправленні правосуддя;
- перешкоджання виконанню офіційними особами своїх службових обов'язків;
- напад на посадових осіб, якщо це було вчинено у зв'язку з діями, пов'язаними з корупцією;
- злочини, вчинені організованими угрупованнями, у діях яких також є ознаки корупції та інші [3, с. 10].

Не без впливу Хорватії, а також таких країн, як Іспанія, Норвегія та Бельгії, подібну службу дещо пізніше, в 2002 році, було створено і в Румунії. Це була «Національна прокурорська служба по боротьбі з корупцією», яка в 2006 році була перетворена на «Національне управління по боротьбі з корупцією» (Directia Nationala Anticoruptie – DNA) [4]

DNA є структурним підрозділом Прокурорської служби при Вищому касаційному суді Румунії, яка у встановленому порядку має звітувати за свою роботу перед деякими державними інституціями. Зокрема Управління щорічно має направляти звіт про свою роботу у Вищу раду суддів, а також Міністру юстиції. Останній, на основі цього звіту готує відповідний висновок, який заслуховується парламентом країни. Структурно DNA складається з центрального офісу, який, звичайно, знаходиться в Бухаресті, а також 15 регіональних відділень на території усїєї країни. Очільником DNA є Головний прокурор, який за посадою є заступником Генерального прокурора при Вищому касаційному суді. Головний прокурор, його заступники та головні прокурори відділень призначаються Президентом Румунії на трирічний термін, але перед тим Міністр юстиції, за узгодженням з Вищою радою суддів, має представити

главі держави відповідне подання. Головний прокурор досить «автономний» в своїх управлінських рішеннях. Зокрема, незважаючи на те, що офіси головних прокурорів відділень, розташовуються в місцях знаходження апеляційних судів, вони безпосередньо підпорядковуються керівнику DNA. Посада прокурора, працівника судової поліції або відповідно фахівця DNA несумісна з будь-якою іншою публічною чи приватною посадою, за винятком викладацької у вищій школі [2, с. 264–265].

Основними функціями Управління є: а) проведення розслідування; б) здійснення прокурорського нагляду; в) підтримання обвинувачення в усіх особливо важливих справах про корупцію високопосадовців незалежно від їх статусу. Стосовно безпосереднього виконання слідчих чи інших дій у цих справах Управління не має «своїх» фахівців, а «запрошує» офіцерів судової поліції, експертів в області економіки, фінансів, інформаційних технологій тощо на умовах відрядження. Вони працюють в складі комплексних оперативних груп під безпосереднім керівництвом та контролем головного прокурора. Відповідно до законодавства працівники управління, окрім звичайних процесуальних повноважень, мають також право: а) вести приховане спостереження; б) здійснювати контроль за інформацією, що передається засобами зв'язку; в) проводити моніторинг фінансових операцій тощо [2, с. 264–265].

Таким чином, досвід побудови антикорупційних інституцій Хорватії та Румунії свідчить про те, що вони пішли шляхом реформування інституту прокуратури, виокремивши в структурі останньої відповідні спеціалізовані агенції – «управління по боротьбі з корупцією». Їх поява в постсоціалістичних країнах на початку ХХІ століття була об'єктивно зумовлена високим рівнем корумпованості державного апарату і прагненням суспільства створити ефективний державний антикорупційний механізм кримінального переслідування корупційних злочинів та осіб, які їх вчинили. Слід зазначити, що створення та функціонування цих спеціалізованих антикорупційних інституцій тривалий час, понад 15 років, не мали належної підтримки у політичній, як правило, корумпованій еліті. Але підтримка громадськості, міжнародних та європейських «антикорупційних» організацій, політична воля керівників країни вищого рангу, професійність та принциповість голів антикорупційних «управлінь» зумовили той факт, що сьогодні Хорватія та Румунія мають один з самих високих в Євросоюзі рівнів позитивної динаміки боротьби з корупцією. Враховуючи те, що Україна в цьому плані проходить вже пройдений цими країнами шлях побудови антикорупційних інституцій, доцільно було б застосувати вже набутий ними корисний досвід інституціоналізації правоохоронних органів в цій сфері.

Література:

1. Corruption Perceptions Index 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017
2. Проневич О. С. Інститут спеціалізованої антикорупційної прокуратури в європейській державно-правовій традиції [Електронний ресурс] /

О. С. Проневич // Форум права. – 2015. – № 1. – С. 261–268. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2015_1_44.pdf

3. Романюк Б.В. Світовий досвід створення та функціонування інституцій з попередження та боротьби з корупцією [Електронний ресурс] / Б. В. Романюк // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2010. – Вип. 22. – С. 3–12. – Режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/26753/%D0%A0>.

4. Directia Nationala Anticoruptie [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pna.ro/>

Нецька Л.С., к.ю.н., доц. (Київ, Україна)

ЩОДО ЛЕГІТИМНОСТІ РІШЕННЯ МІСЦЕВОЇ РАДИ, ПРИЙНЯТОГО ЗА КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ І БЕЗ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО НЬОГО

Відповідно до ч. 1 ст. 59.1 Закону України «Про місцеве самоврядування» сільський, селищний, міський голова, секретар, депутат сільської, селищної, міської ради, голова, заступник голови, депутат районної, обласної, районної у місті ради бере участь у розгляді, підготовці та прийнятті рішень відповідною радою, перебуваючи у конфлікті інтересів, за умови самостійного публічного оголошення про це під час засідання ради, на якому розглядається відповідне питання. Здійснення контролю за дотриманням таких вимог покладено на постійну комісію, визначену радою. Проте чинне законодавство не встановлює прямих наслідків прийняття рішення радою у випадках участі у розгляді, підготовці, прийнятті такого рішення вище вказаних осіб без дотримання умови самостійного публічного оголошення про конфлікт інтересів під час засідання ради. На практиці це призводить до неоднозначного розуміння, тлумачення і застосування окремих норм Законів України «Про місцеве самоврядування» та «Про запобігання корупції».

Безперечно, прийняття рішення місцевою радою за участі депутата, який перебуває в конфлікті інтересів, без дотримання вимог щодо запобігання конфлікту, є виявом факту адміністративного корупційного правопорушення. Наприклад, секретар виконавчого комітету місцевої ради без відповідного оголошення про конфлікт інтересів взяла участь у голосуванні при прийнятті рішення радою щодо призначення їй премії. Суд також встановив наявність складу адміністративного корупційного правопорушення у діях секретаря, застосував до неї стягнення у виді штрафу. Але чи можна саме рішення ради у даному випадку кваліфікувати як незаконне? Ч. 1 ст. 67 Закону «Про запобігання корупції» встановлює, що нормативно-правові акти, рішення, видані (прийняті) з порушенням вимог цього Закону, підлягають скасуванню органом або посадовою особою, уповноваженою на прийняття чи скасування відповідних актів, рішень, або можуть бути визнані незаконними в судовому порядку за заявою заінтересованої фізичної особи, об'єднання громадян, юридичної особи, прокурора, органу державної влади, зокрема Національного

агентства, органу місцевого самоврядування. Потрібно звернути увагу на вжите законодавцем сполучення «можуть бути визнані незаконними». Отже, залишається варіант можливості невизнання рішень, прийнятих з порушенням вимог Закону, і які не були скасовані органом або посадовою особою, уповноваженою на їх прийняття чи скасування, незаконними. Така незрозуміла і нечітка норма є підґрунтям формування неоднозначної судової практики. В одних випадках суд визнає рішення місцевої ради, прийняті за наявності конфлікту інтересів без повідомлення про нього, незаконними, а в інших – ні. Натомість, такий підхід суперечить меті законодавства про запобігання корупції.

У вище приведеному прикладі про адміністративне корупційне правопорушення, вчинене секретарем виконкому місцевої ради, суд, розглядаючи позов за наслідками даного правопорушення, відмовив у визнанні рішення ради щодо преміювання незаконним, як і відмовив у вимозі відшкодувати шкоду секретарем виконкому, спричинену виплатою їй премії. Суддя взяла до уваги норми Закону «Про місцеве самоврядування», які стосуються вимог щодо порядку прийняття рішень радою, і з позицій цього нормативно-правового акта дала оцінку рішенням ради і його наслідкам.

Відповідно до ч. 1 ст. 59 Закону України «Про місцеве самоврядування» рада в межах своїх повноважень приймає нормативні та інші акти у формі рішень. Ч. 2 вказаної ст. 59 гласить, що рішення ради приймається на її пленарному засіданні після обговорення більшістю депутатів від загального складу ради, крім випадків, передбачених цим Законом. Але якісь випадки-винятки щодо прийняття рішень радою за наявності конфлікту інтересів без оголошення про нього, даний спеціальний закон не визначає. Тому напрашується висновок, що вказаний закон легітимізує рішення ради, прийняті більшістю голосів, хоча і за наявного конфлікту інтересів в одного чи кількох депутатів і недотримання вимоги про його повідомлення. Тобто пріоритетним для визнання рішення ради законним є те, що воно проголосоване депутатською більшістю.

Судова практика все ж вносить певні корективи, заповнюючи прогалину законодавства. Зокрема, напрацьовуються критерії визнання незаконними рішень органів місцевого самоврядування, прийнятих в обхід наявного конфлікту інтересів. До таких критеріїв відносяться: вирішальний голос депутата, який знаходиться в конфлікті інтересів та не повідомив про нього, наявність домовленості групи депутатів у сприянні прийняттю рішення на користь особи, яка знаходиться в конфлікті інтересів і не повідомила про це, та спричинення таким рішенням шкоди територіальній громаді чи порушення інших її прав, порушення балансу приватних та публічних інтересів.

Необхідно наголосити, що конфлікт інтересів не є правопорушенням сам по собі. Конфлікт інтересів перетворюється на корупційне правопорушення лише тоді, коли про нього не було належним чином заявлено та/або особа вчинила певні дії під його впливом [1, 2].

Зважаючи на те, що питання запобігання і врегулювання конфлікту інтересів депутатів місцевих рад сьогодні є одним з найбільш нагальних з тих,

що стоять на порядку денному реформи у сфері місцевого самоврядування та протидії корупції [1], на нашу думку, необхідно: 1) удосконалити ст. 67 Закону України «Про запобігання корупції», шляхом закріплення обов'язковості визнання незаконними будь-яких рішень, виданих (прийнятих) з порушенням вимог цього Закону, та усунення їх наслідків; 2) закріпити у ст. 59 Закону України «Про місцеве самоврядування» норму про незаконність прийнятих органом місцевого самоврядування рішень без дотримання депутатом (депутатами) вимоги щодо самостійного публічного оголошення про конфлікт інтересів під час засідання ради.

Література:

1. Пашинський А. Конфлікт інтересів у діяльності депутатів місцевих рад // [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://vkr.ua/ua/publications/articles/konflikt_interesiv_u_diyalnosti_deputativ_mistsevikh_rad/
2. Методичні рекомендації щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, затверджені Рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції № 839 від 29.09.2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nazk.gov.ua/metodychni-rekomendaciy>

Окопник О. М., к.ю.н., доц. (Кропивницький, Україна)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НОРМАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУДІВ

Інститут адміністративної відповідальності вже досить давно привертає увагу значної кількості вчених–адміністративістів і недивлячись на це до сьогодні не втратив своєї актуальності та наукової привабливості.

Значення адміністративної відповідальності в охороні суспільних відносин пояснюється насамперед тим, що адміністративні проступки – одні з найпоширеніших з усіх видів правопорушень. Велика кількість і невелика шкідливість (кожного окремо) цих проступків вимагають порівняно простого порядку застосування заходів впливу. Такий спрощений порядок необхідний, з одного боку, для швидкого дисциплінуючого впливу на винних, а з іншого – дозволяє економити час та кошти держави і самих правопорушників.

При реалізації адміністративної відповідальності (застосуванні адміністративних санкцій) включається механізм правового захисту, тобто адміністративний примус щодо осіб, які порушили певні приписи. Він дозволяє не лише притягнути винного до відповідальності, здійснюючи при цьому виховний і попереджувальний вплив, але і допомагає поновленню людини в її правах.

Перш ніж перейти безпосередньо до характеристики адміністративної відповідальності у сфері забезпечення нормальної діяльності судів, хотілося б

зупинитися на аналізі найбільш проблемних моментів, які останнім часом виникнуть в інституті адміністративної відповідальності.

Головна проблема, з якою постійно стикаються дослідники, полягає у відсутності визначення адміністративної відповідальності в Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі – КпАП), що, як вірно відмітив К.С. Бельський, збіднює його зміст, позбавляє стрижневої спрямованості правові норми, які містяться у ньому, дозволяє правозастосовнику трактувати норми КпАП свавільно, при бажанні навіть на власний розсуд [1, с. 12].

Виходячи з теорії адміністративної відповідальності, а також чинного законодавства, адміністративне стягнення не завжди супроводжує адміністративну відповідальність, а остання не завжди реалізується через застосування адміністративного стягнення, хоча незастосування стягнення не звільняє порушника від негативної оцінки його дій з боку уповноважених органів (посадових осіб) держави, що може бути також названо адміністративною відповідальністю.

Так, відповідно до ст. 21 КпАП України суддя при виявленні адміністративного правопорушення, що посягає на нормальну роботу суду (наприклад, передбаченого ч.1 ст.185-3 КпАП), має право звільнити порушника від адміністративної відповідальності з передачею матеріалів на розгляд громадської організації або трудового колективу, якщо з урахуванням характеру вчиненого проступку і особи правопорушника до нього доцільно застосувати захід громадського впливу, а згідно із ст. 22 КпАП при малозначності вчиненого правопорушення суддя може звільнити порушника від відповідальності, обмежившись усним зауваженням [4].

Зазначені положення закону орієнтують суддів на неминучість реагування на кожне адміністративне правопорушення, у тому числі і малозначне, але невідворотність покарання за усі адміністративні правопорушення не встановлюється, хоча і передбачається його настання.

Відмітимо також і той факт, що іноді адміністративна відповідальність супроводжується не адміністративним стягненням, а іншими примусовими заходами виховного і превентивного впливу. У даному випадку мова йде про відповідальність неповнолітніх за адміністративні правопорушення.

Цікавою щодо зазначеного є думка К. С.Бельського, який вважає, що негативні обмеження (у певних випадках і у певному обсязі) майнового, матеріального і особистісного характеру особа може відчувати ще й до застосування до неї адміністративного стягнення, з самого моменту вчинення адміністративного правопорушення [1, с. 19].

Наприклад, за порушення порядку під час судового засідання особа має бути притягнута до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 185-3 КпАП, але до часу розгляду справи вона може бути затримана відповідно до ст.ст. 260, 262, 263 КпАП [4]. З цього неважко зробити висновок, що вже починаючи з моменту застосування заходів, що забезпечують провадження в справах про адміністративні правопорушення, порушник починає зазнавати несприятливі для себе обмеження, апогею яких буде досягнуто з моменту набрання чинності постановою по справі.

Таким чином, стає зрозумілим, що зведення адміністративної відповідальності лише до застосування стягнень є невиправданим звуженням її практичних та науково-теоретичних меж.

З викладеного вище, можна зробити висновок, що адміністративна відповідальність у сфері забезпечення нормальної діяльності суду реалізується шляхом вступу визначених законом суб'єктів у специфічні адміністративно-процесуальні відносини, учасники яких наділені певними правами та кореспондуючими їм обов'язками. Отже, стає зрозумілим, що реалізація адміністративної відповідальності не є одноактовою дією, а становить складний процедурний механізм, у межах якого виділяються певні елементи, які дозволяють говорити про існування структури адміністративної відповідальності.

Аналіз прав та обов'язків учасників адміністративно-деліктних відносин дозволяє підтримати висловлену Т. Коломоець пропозицію щодо виділення таких елементів адміністративної відповідальності у сфері, що розглядається: звинувачення судом (суддею) певної особи у вчиненні адміністративного правопорушення, що завдає шкоди нормальній діяльності суду, і пояснення цієї особи з приводу свого проступку; негативна оцінка судом (суддею) протиправного діяння; застосування до винної особи адміністративного стягнення у вигляді штрафу або адміністративного арешту.

Саме така послідовність розташування структурних елементів адміністративної відповідальності цілком узгоджується із процесуальним режимом її реалізації [5, с. 65]. Слід зазначити, що об'єктивне існування суспільно шкідливих діянь, які завдають шкоди нормальній діяльності суду, є достатньою підставою для запровадження адміністративної відповідальності за їх вчинення. Адміністративно-правові норми, які визначають склади зазначених адміністративних проступків, виконують охоронну функцію, забороняючи певну поведінку під загрозою застосування адміністративних санкцій. Одночасно вони здійснюють регулятивну функцію, відмежовуючи правомірне діяння від протиправного.

Розглянувши у загальних рисах адміністративну відповідальність у сфері забезпечення нормальної діяльності суду, можна зробити висновок, що деякі напрямки діяльності суду на сьогодні залишені без адміністративно-правової охорони, хоча необхідність такого кроку не викликає жодних сумнівів. Особливо це стосується порядку розгляду у суді справ про адміністративні правопорушення як особливого виду правосуддя.

Література:

1. Бельский К.С. Административная ответственность: генезис, основные признаки, структура / К.С. Бельский // Государство и право. – 1999. – № 12. – С. 12–20.
2. Ващенко С.В. Адміністративна відповідальність: Навчальний посібник / С.В. Ващенко, В.Г. Поліщук – Запоріжжя: Юридичний ін-т МВС України, 2001. – 143 с.

3. Запорожець М.П. Адміністративно-правове забезпечення діяльності місцевих загальних судів України: дис. кандидата юрид. наук : 12.00.07 / Запорожець Михайло Петрович. – Х., 2004. – 179 с.

4. Кодекс Украины об административных правонарушениях (научно-практический комментарий). – Х. : ООО «Одиссей», 2000. – 1008 с.

5. Коломоець Т.О. Структура адміністративної відповідальності: сучасний доктринальний погляд / Т.О. Коломоець // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 4. – С. 65–66.

Онищенко С.М., здобувач ДНДІ МВС України (Київ, Україна)

СТВОРЕННЯ СПРИЯТЛИВОГО ПРАВОВОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ РОЗВИТКУ МИРНИХ ЗІБРАНЬ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Важливим моментом становлення громадянського суспільства є поява громадянина, який має визначений комплекс прав і свобод і несе відповідальність перед суспільством за свої дії, тобто постає як самостійний і свідомий себе у цьому статусі індивідуальний член суспільства, діяльність якого скоординована ідеєю загального блага [1]. Невід’ємну частину суспільного і політичного життя у процесі розвитку громадянського суспільства безперечно займають мирні зібрання. Саме вони дозволяють громадянам масово виявляти свої переконання, впливати на розвиток та спрямування політичного процесу [2].

На жаль, як переконливо свідчать дослідження українських вчених, нині українська правова база щодо мирних зібрань, окрім відповідних положень Європейської конвенції про захист прав людини й основоположних свобод і Міжнародного пакту про громадянські й політичні права, обмежується лише ст. 39 Конституції України, яка в частині допустимих обмежень свободи зібрань посилається на закон, релевантні статті кодексів про адміністративні правопорушення, адміністративне судочинство та Кримінальний кодекс. Попри чітку позицію Європейського суду з прав людини, суспільна дискусія щодо необхідності закону стосовно свободи мирних зібрань триває, оскільки вважається, що за різних політичних обставин такий закон можуть використати як на користь свободи мирних зібрань, так і проти неї [2, с. 32].

Більше того, вкрай слушною й актуальною, на наш погляд, є думка, що саме законодавче регулювання свободи проведення мирних зібрань – це інструмент проти радикалізації протестних настроїв, тому допоки в Україні не сформується стале громадянське суспільство, сприяння його розвитку має бути окремою, системною і водночас повсякденною сферою діяльності нашої держави [3].

Розвиток та утвердження інститутів громадянського суспільства як гарантії демократичного розвитку держави є важливим елементом будь-якої демократичної держави та відіграє одну з ключових ролей у впровадженні нагальних суспільних змін і належного врядування, в управлінні державними

справами і вирішенні питань місцевого значення, розробці і реалізації ефективної державної політики у різних сферах, утвердженні відповідальної перед людиною правової держави, розв'язанні політичних, соціально-економічних та гуманітарних проблем. Про це йдеться в Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 – 2020 роки – наразі визначальному документі у цій сфері. Серед найважливіших напрямів реалізації Стратегії передбачено зокрема розвиток забезпечення ефективних процедур участі громадськості під час формування та реалізації державної, регіональної політики, вирішення питань місцевого значення. З цією метою передбачено, поміж іншого, унормування на законодавчому рівні гарантій реалізації права на мирні зібрання із закріпленням вичерпного переліку підстав для обмеження мирних зібрань.

На думку переважної більшості дослідників головною проблемою залишається відсутність в Україні спеціального профільного закону, який би не тільки регламентував порядок проведення мирних зібрань, акцій, мітингів, а й дав би такі необхідні визначення цим поняттям; розтлумачив поняття «завчасного попередження», що фігурує у ст. 39 Конституції України, адже відповідна прогалина в праві дає судам можливість зловживати заборонами акцій через недотримання строків та порядку попередження. У цьому контексті важливо згадати відповідне рішення Конституційного Суду України, який чітко зазначив, що визначення строків завчасного сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування з урахуванням особливостей мирних зібрань, їх форм, масовості, місця й часу проведення тощо є предметом законодавчого регулювання, однак строки мають бути розумні. Вони не повинні обмежувати передбачене ст. 39 Конституції України право громадян, а мають служити його гарантією й водночас надавати можливість відповідним органам виконавчої влади чи органам місцевого самоврядування вжити заходів щодо безперешкодного проведення громадянами зборів, мітингів, походів і демонстрацій, забезпечення громадського порядку, прав і свобод інших людей.

З іншого боку, експерт правозахисної коаліції «Ні – поліцейській державі!» М. Лебедь ставить під сумнів необхідність прийняття саме спеціального закону про мирні зібрання. Крім того, М. Лебедь висловлює широкий спектр критичних зауважень, що безпосередньо стосуються законопроектів «Про гарантії свободи мирних зібрань» (від 07.12.2015 № 3587) та «Про гарантії свободи мирних зібрань в Україні» (від 11.12.2015 №3587-1), які майже одночасно були зареєстровані у Верховній Раді України [4].

З огляду на викладене вище, можна впевнено стверджувати, що активне, впливове і розвинене громадянське суспільство є важливим елементом будь-якої демократичної держави та відіграє одну з ключових ролей у впровадженні нагальних суспільних змін і належного врядування, в управлінні державними справами і вирішенні питань місцевого значення, розробці і реалізації ефективної державної політики у різних сферах. Важливим інструментом реалізації цих завдань є надійне та чітке законодавче закріплення права на мирні зібрання.

Література:

1. Ременець О. Базові цінності становлення громадянського суспільства в Україні : автореф. дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.03 / О. Ременець / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2011. – 16 с.
2. Розік Н. Мирні зібрання як форма політичної участі громадян України. [Електронний ресурс] / Н. Розік. – Режим доступу : <http://social-science.com.ua/article/1259>.
3. Васильченко О. Свобода зібрань як прояв політичної багатоманітності громадянського суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://vjhr.sk/archive/2016_6/part_2/7.pdf
4. Лебедь М. «Спеціальна» свобода мирних зборів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://dt.ua/internal/specialna-svoboda-mirnih-zboriv-_.html

*Наливайко Л.Р., д.ю.н., проф. (Дніпро, Україна)
Орєшкова А.Ф., викл. (Дніпро, Україна)*

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНА ОСОБА»

Внаслідок збройної агресії на Сході України та в Автономній Республіці Крим наша держава зіткнулася із ситуацією масового внутрішнього переміщення людей. В науковій літературі до подібної категорії осіб застосовуються, такі синонімічні поняття, як: «внутрішній біженець», «внутрішній переселенець», «вимушений переселенець», «внутрішній мігрант», «вимушений мігрант» тощо. В законодавстві України їх визначено як «внутрішньо переміщені особи».

Окремі питання, які стосуються правового статусу внутрішньо переміщених осіб в Україні, присвячено наукові роботи, таких науковців: М. Кобець, І. Козинець, К. Крахмальова, М. Малиха, В. Микитенко, Є. Микитенко, Б. Піроцький, Н. Тищенко, Л. Шестак та ін.

Вперше в Україні масове явище внутрішньо переміщених осіб виникло у зв'язку з аварією на Чорнобильській атомній електростанції. На законодавчому рівні становище зазначеної категорії осіб було урегульовано лише у 1991 році з прийняттям Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» [1]. Також було прийнято Постанову Ради Міністрів Української РСР «Про додаткові заходи щодо посилення охорони здоров'я та поліпшення матеріального становища населення, яке проживає на території, що зазнала радіоактивного забруднення в результаті аварії на Чорнобильській АЕС» від 14 грудня 1989 р. [2] та Постанову Кабінету Міністрів України «Про Порядок відселення та самостійного переселення громадян з територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС» від 16 грудня 1992 р. № 706 [3]. Проте, цими нормативно-правовими актами не можливо було вирішити весь масив проблем з якими стикалася зазначена категорія осіб.

В умовах сьогодення перед Україною знову постала проблема масового внутрішнього переміщення великої кількості людей. Основним нормативно-правовим актом, що визначає статус такої категорії осіб є Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 р. № 1706-VII. Також важливу роль відіграють Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 р. № 1207-VII [4], Постанови Кабінету Міністрів України «Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг» від 1 жовтня 2014 р. № 505 [5], «Про облік внутрішньо переміщених осіб» від 1 жовтня 2014 р. № 509 [6], «Про особливості реалізації прав деяких категорій осіб на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 1 жовтня 2014 р. № 531 [7], тощо.

Першою точкою відліку у визначенні поняття ВПО можна назвати прийняті в 1998 р. «Керівні принципи з питань переміщених всередині країни осіб». У п. 2 визначено, що внутрішньо переміщеними особами, варто вважати осіб чи групу, яких примусили або вимусили покинути чи залишити своє житло чи місце постійного проживання, зокрема в результаті чи з метою уникнення наслідків збройного конфлікту, постійних проявів насилля, порушення прав людини, природних чи техногенних катастроф, і хто не перетинав міжнародно-вказаних державних кордонів [8]. Особливістю наведеного визначення є відсутність чіткого переліку передумов переміщення населення. Проте, «Керівні принципи з питань переміщених всередині країни осіб» не мають юридичної сили закону або міжнародного договору та не повинні застосовуватися в обов'язковому порядку країнами, які стикнулися з внутрішнім переміщенням.

Доцільно звернути увагу на нормативно-правові акти зарубіжних країн серед яких важливе місце посідає дослідження законодавства Африканського союзу. На спеціальному саміті в Кампалі 22 листопада 2009 р. було прийнято Конвенцію «Про захист внутрішньо переміщених осіб в Африці і надання їм допомоги». Вказана Конвенція, яка вступила в силу 2012 р., відображає норми, сформульовані в 1998 р. в «Керівних принципах...», здійснює захист внутрішньо переміщених осіб відповідно до норм міжнародного права.

Норми ст. 1 Кампальської конвенції визначають, що «особи, переміщені всередині країни» – це особи або групи осіб, які були змушені бігти зі своїх будинків або місць традиційного проживання або покинути їх, зокрема, внаслідок збройного конфлікту, масового насильства, порушень прав людини, природних або антропогенних катастроф або для того, щоб уникнути таких наслідків, і які не перетинали міжнародно-визнаний кордон держави. Також у цій статті Конвенції дано визначення поняття «переміщення в межах країни», під яким варто розуміти примусове або вимушене переміщення, евакуацію або переселення осіб або груп осіб всередині міжнародно визнаних кордонів держави [9].

Відповідно до Закону Колумбії 378, внутрішньо переміщеною особою вважається кожна людина, яка була змушена мігрувати в межах національної

території, відмовившись від свого місця проживання або звичайної господарської діяльності, оскільки їхнє життя, фізичну недоторканість, безпеку або особисту свободу було порушено, або безпосередньо перебуває під загрозою через будь-яку з таких ситуацій: внутрішній збройний конфлікт; внутрішні заворушення й напруги; загальне насильство; масові порушення прав людини; порушення норм міжнародного гуманітарного права або інших обставин, що походять з попередніх ситуацій, які можуть радикально змінити суспільний порядок [10].

У Законі Грузії «Про внутрішніх переміщених осіб та тих, що зазнають переслідувань, з окупованих територій Грузії», прийнятого 1 березня 2014 р. відповідно до статті 6, під внутрішньо переміщеними особами треба розуміти громадян Грузії або осіб без громадянства, які були змушені покинути свої місця проживання внаслідок окупації території іноземною державою, агресії, воєнного конфлікту, масового насильства та/або масового порушення прав людини (закон не поширюється на ВПО внаслідок стихійних лих та техногенних катастроф) [11].

В Україні на національному рівні офіційно термін «внутрішньо переміщені особи» закріплена в законодавстві лише 20 жовтня 2014 р. з прийняттям Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб».

Отже, доречно сформулювати поняття внутрішньо переміщеної особи, як громадянина України, а також громадянина іншої держави чи особи без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах та мають право на постійне проживання на території України, змушені залишити місце свого постійного проживання всередині міжнародно визнаних кордонів держави внаслідок:

– побоювань стати жертвою переслідувань, не може у повній мірі користуватися гарантованим законодавством України захистом у місці свого постійного проживання;

– існування загрози для свого життя або членів своєї сім'ї, безпеки чи свободи;

– відчуття на собі або членах своєї сім'ї наслідків насильства в ситуаціях збройного конфлікту чи систематичного порушення прав людини; зовнішньої агресії; іноземної окупації; громадянської війни; збройних зіткнень на етнічній, релігійній, мовній чи іншій основі, що порушують громадський порядок у місці його постійного проживання;

– надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

Література:

1. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи : Закон України від 28 лютого 1991 р. № 796-ХІІ // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1991. – № 16. – Ст. 200.

2. Про додаткові заходи щодо посилення охорони здоров'я та поліпшення матеріального становища населення, яке проживає на території, що зазнала

радіоактивного забруднення в результаті аварії на Чорнобильській АЕС : Постанова Ради Міністрів Української РСР від 14 грудня 1989 р. № 315 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/315-89-п>.

3. Про Порядок відселення та самостійного переселення громадян з територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 1992 р. № 706 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/706-92-п>.

4. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15 квітня 2014 р. № 1207-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 26. – Ст. 892.

5. Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 505 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 80. – С. 22. – Ст. 2271. – Код акта 74160/2014.

6. Про облік внутрішньо переміщених осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 509 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 81. – С. 43. – Ст. 2296. – Код акта 74183/2014.

7. Про особливості реалізації прав деяких категорій осіб на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 531 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 84. – С. 12. – Ст. 2372. – Код акта 74304/2014.

8. Керівні принципи ООН з питань переміщених осіб в середині країни від 22 липня 1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/internal_displacement_principles.shtml.

9. Кампальська Конвенція (Конвенція Африканського союзу про захист осіб, переміщених всередині країни, і надання їм допомоги в Африці). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.refworld.org.ru/pdfid/54e454094.pdf.

10. Закон Колумбії № 387. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.alcaldiabogota.gov.co/sisjur/normas/Normal.jsp?i=340>.

11. Про внутрішніх переміщених осіб та тих, що зазнають переслідувань, з окупованих територій Грузії: Закон Грузії від 1 березня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mra.gov.ge/res/docs/2014041013582144976.pdf>.

Плугатар Т.А., к.ю.н., с.н.с. (Київ, Україна)

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА НАСЕЛЕННЯМ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Забезпечення публічної безпеки і порядку, охорона прав та свобод

людини, а також інтересів суспільства й держави, протидія злочинності належать до основних завдань Національної поліції України, успішне виконання яких залежить від багатьох факторів, у тому числі й від налагодженої співпраці з органами місцевого самоврядування та населенням. На тлі зростання кількості загроз безпеці людини й належному функціонуванню органів державної влади, розвитку громадянського суспільства, а також з огляду на потребу створення належних умов для посилення ролі інститутів місцевої демократії у здійсненні відкритої та об'єктивної оцінки результатів роботи поліції, враховуючи потребу оновлення й удосконалення нормативної бази щодо охорони публічного порядку, профілактики правопорушень, мінімізації їх негативних проявів, актуальною постає теоретична розробка проблем взаємодії органів Національної поліції України з органами місцевого самоврядування та населенням.

До проведення реформи системи МВС України та створення Національної поліції України проводилось чимало різнобічних наукових досліджень щодо взаємодії органів внутрішніх справ з громадськістю, та попри своє важливе теоретичне і практичне значення, на сьогодні вони не повністю відповідають сучасним реаліям. Зміни, які наразі відбуваються в українському суспільстві, характеризуються кардинальними перетвореннями людського буття, виникненням нових форм спілкування, формуванням нової системи орієнтацій особистості у світі цінностей, зводяться до утвердження в усіх сферах життєдіяльності людини переваги гуманістичної парадигми, домінантою якої є гуманістична міжособистісна взаємодія. На нашу думку, особливо важливо це врахувати при підготовці нової генерації кадрів для органів Національної поліції, адже від того, якими будуть в нашій країні правоохоронці, значною мірою залежить не лише порядок, а й благополуччя держави та зміцнення демократії. Підготовка майбутніх правоохоронців, діяльність яких пов'язана із забезпеченням публічного порядку та безпеки, повинна відповідати світовому рівню демократично-правових країн, утвердженню в житті ідей і норм гуманізму та прагненню до формування не лише професійно компетентних працівників, але й соціально відповідальних громадян і патріотів [2, с. 131].

Слід зауважити, що ефективна протидія злочинності та забезпечення правопорядку в державі неможливі без підтримки й участі у цій справі населення. Органи Національної поліції України можуть досягти значних успіхів у забезпеченні правопорядку в державі та протидії злочинності лише у тому разі, якщо буде побудовано атмосферу взаємоповаги і співпраці між поліцейськими та населенням. Безумовно правильно організована взаємодія впливає на ступінь активності громадян, з іншого боку, вона є важливою й для самих поліцейських, оскільки в тих місцях, де активно діють громадяни, служба стає більш маневровою, така діяльність стимулює до застосування нових форм та методів попередження правопорушень і злочинів, надійного захисту прав і свобод громадян.

Форми взаємодії органів Національної поліції України з населенням зумовлені кількістю й різноманітністю видів такої співпраці. Якщо брати за

основу поширену в юридичній літературі позицію, що взаємодія поліції і громадськості у сфері охорони громадського порядку являє собою діяльність з обміну інформацією, спільному плануванні та проведенні заходів, то до основних, найбільш важливих для практичної діяльності її видів віднесено: сприяння поліції з боку громадськості; самостійне виконання завдань з охорони громадського порядку силами громадськості [3, с. 58]. Водночас, аналізуючи ці два підходи щодо природи такої взаємодії, варто зазначити, що ні перший, ні другий не відображають зміст цього поняття. На наш погляд, взаємодія – це і не сприяння, і не самостійні дії. Щодо сприяння, то ця ідея була закладена у засадах діяльності добровільних народних дружин, які створювались за радянської влади. Функції добровільних народних дружин зводились до сприяння міліції, надання їй допомоги, проте поліція має виконувати покладені на неї завдання співпрацюючи з самостійно діючими формуваннями громадян, діяльність яких повинна носити постійний характер.

З огляду на вказане та беручи до уваги той факт, що Конституцією України кожному надано право захищати своє життя і здоров'я, життя та здоров'я інших людей від протиправних посягань, а Законом України «Про Національну поліцію», зокрема ст. 11 передбачено, що діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб [1], вважаємо, що така взаємодія можлива лише на добровільних та рівноправних засадах на відповідній території, і у визначений час для досягнення спільної мети – забезпечення публічної безпеки та порядку, захисту прав і свобод громадян, в якій зацікавлені як органи поліції, так і громадськість. Особливо яскраво це простежується у Законі України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» [4], який врахувавши міжнародний досвід становлення та реалізації участі інституту громадськості в правоохоронній діяльності, визначає основні функції, права та обов'язки громадян, які беруть у ній участь. Відповідно до цього закону громадяни України мають право створювати громадські об'єднання для участі в охороні громадського порядку, сприяння органам місцевого самоврядування, правоохоронним органам та органам виконавчої влади, а також посадовим особам у запобіганні й припиненні адміністративних правопорушень і злочинів, захисті життя та здоров'я громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, а також у рятуванні людей і майна під час стихійного лиха та інших надзвичайних обставин.

Чинне законодавство України містить деякі правові передумови взаємодії органів Національної поліції з представницькими органами місцевого самоврядування, завдяки яким останні опосередковано можуть впливати на їх діяльність у сфері забезпечення законності та правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів особи на відповідній території, зокрема, згідно з п. 40 ст. 26 та п. 36 ст. 43 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» до повноважень сільських, селищних, міських, районних і обласних рад віднесено заслуховування інформації прокурорів та керівників органів Національної поліції про стан законності, боротьби із злочинністю, охорони

громадського порядку та результати діяльності на відповідній території [5]. Відповідна рада, заслухавши інформацію може прийняти рішення, в якому можуть міститися відповідні оцінки діяльності поліції та рекомендації щодо її покращення. Крім того, ст. 38 згаданого закону визначає повноваження виконавчих органів сільських, селищних та міських рад у сфері забезпечення законності та правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів особи. За її змістом, останні, сприяючи діяльності органів Національної поліції, можуть вносити подання до відповідних органів поліції у разі ігнорування ними законних вимог та рішень рад і їх виконавчих органів, прийнятих в межах їх повноважень. Крім того, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Київська та Севастопольська міські ради, обласні, районні та міські ради мають право за результатами оцінки діяльності органу поліції на відповідній території своїм рішенням прийняти резолюцію недовіри керівнику відповідного органу (підрозділу) поліції, що є підставою для звільнення його із займаної посади [1, ст. 87]. Це обумовлено тим, що відповідні органи місцевого самоврядування є органами загальної компетенції, а тому відповідні питання не можуть повністю залишатися поза їх увагою.

Керівники територіальних органів поліції повинні не менше одного разу на два місяці проводити відкриті зустрічі з представниками органів місцевого самоврядування на рівнях областей, районів, міст та сіл з метою налагодження ефективної співпраці між поліцією та органами місцевого самоврядування і населенням. На таких зустрічах обговорюється діяльність поліції, визначаються поточні проблеми та обираються найефективніші способи їх вирішення [1, ст. 88]. Крім того, у розділі III Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції, затвердженій наказом МВС України від 28.07.2017 № 650 також наголошується на необхідності налагодження ефективної співпраці між поліцією та органами місцевого самоврядування і населенням.

На підставі викладеного вище можна зробити такі висновки: 1) чинне вітчизняне законодавство містить достатні правові передумови для співпраці між органами Національної поліції і органами місцевого самоврядування та населенням і посилення ролі інститутів місцевої демократії у здійсненні громадської оцінки результатів роботи поліції; 2) під адміністративно-правовим регулюванням взаємодії органів Національної поліції з органами місцевого самоврядування та населенням слід розуміти систему адміністративно-правових засобів, сукупність прийомів та способів правового впливу на суспільні відносини, що виникають під час такої взаємодії, за допомогою яких визначається комплекс організаційних та спеціальних заходів, спрямованих на захист від протиправних посягань, а також забезпечення особистої безпеки громадян, протидію злочинності.

Література:

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII XII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40–41. Ст. 379.
2. Серебряк В.В. Гуманізація та демократизація діяльності міліції як

складова забезпечення національної безпеки України / Серебряк В.В., Єнна О.А. // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2011. – № 5 (46). – С. 122–132.

3. Томин В.Т. Взаимодействие органов внутренних дел с населением в борьбе с преступностью : учеб пособие. – Омск, 1975. – 159 с.

4. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону : Закон України від 22.06.2000 № 1835-III. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 40. Ст. 338.

5. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР// Офіційний вісник України. 1997. № 25. Стор. 20.

Пугач А.В., здобувач (Київ, Україна)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАТРИМАННЯ

Провадження у справах про адміністративні правопорушення є найбільш популярним видом правовідносин між суб'єктами владних повноважень та особою, яка притягається до відповідальності. Здійснення адміністративного провадження завжди супроводжується використанням заходів його забезпечення, зокрема, застосуванням його примусових заходів, а саме – адміністративного затримання. Не зважаючи на тривалі дослідження порядку застосування адміністративного затримання, у даному питанні й досі існує ряд прогалин та колізій.

Так, у Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) регламентації застосування адміністративного затримання присвячено ряд статей. Так, у главі 20 КУпАП передбачено чотири норми, які безпосередньо пов'язані з адміністративним затриманням. КУпАП називає цей захід – заходом забезпечення провадження (ст.ст. 260, 261); визначено, якими органами і за які конкретно правопорушення може бути застосовано адміністративне затримання (ст. 262) та його строк (ст. 263). Водночас, у законодавстві не передбачено чіткої та зрозумілої процедури здійснення адміністративного затримання.

Слід зауважити, що КУпАП не єдиний законодавчий акт, який стосується адміністративного затримання. Один із принципів застосування адміністративного затримання передбачений ст. 37 Розділу V Закону України «Про Національну поліцію» (далі – ЗУНП), в якій зазначено, що поліція уповноважена затримувати особу на підставах, у порядку та в строки, визначені Конституцією України, Кримінальним процесуальним кодексом України, КУпАП та іншими законами України. Звідси впливає питання про відмежування адміністративного затримання від інших видів затримання.

Слід відзначити, що Конституція України, як основоположний нормативний акт держави, передбачає право людини на свободу та особисту недоторканність (ст. 29). Він наголошує, що особа не може бути заарештована або триматися під вартою без вмотивованого рішення суду, безпідставно або в

порядку, не передбаченому законодавством. У разі нагальної необхідності запобігти злочинові чи перепинити його як тимчасовий запобіжний захід на 72 години застосовується тримання під вартою з мотивуванням арешту чи затримання, роз'ясненням його прав та наданням можливості захищати себе особисто та користуватися правничою допомогою захисника. Про арешт або затримання особи має бути негайно повідомлено родичів заарештованого чи затриманого.

Аналіз даної норми Конституції України переконує, що в ній використовується термін «затримання», який стосується кримінального процесуального провадження, тобто передбачених у ст.ст. 207-213 § 2 «Затримання особи без ухвали слідчого судді, суду» КПК України правил затримання за вчинення кримінального, а не адміністративного правопорушення. Це підтверджується однаковістю змісту їх норм щодо затримання: ст.ст. 207-208 КПК України відповідають ч. 1 ст. 29 Конституції України, відповідно ст. 211 – ч. 2 ст. 29; ст. 213 – ч.3, 4, 5 ст. 29 тощо.

Термін затримання у ст. 263 КУпАП визначено лише до 3 годин. За цей термін адміністративне правопорушення має бути належним чином задокументовано (щонайменше – складено протоколи про адміністративне правопорушення та затримання, рапорт поліцейського). Як зазначено у п. 15 р. 2 Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції, до протоколу про адміністративне правопорушення долучаються інші матеріали (пояснення особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілих, свідків, висновок експерта, речові докази, протокол про вилучення речей і документів, рапорти посадових осіб, а також інші документи та матеріали, що містять інформацію про правопорушення) [1]. Враховуючи, що затримання припускає доставляння правопорушника до відділку поліції та ідентифікацію особи, строк документування правопорушення не повинен входити до строку затримання. Це також обумовлено обов'язковістю інформування та забезпечення затриманого умовами для отримання безоплатної вторинної правової допомоги, яка не завжди вчасно можлива внаслідок територіальної віддаленості її від органу або через складні погодні умови.

Поняття «затримання» та «доставляння» як засоби забезпечення передбачені в КПК та КУпАП. Однак, КУпАП на відміну від КПК не містить такої важливої дефініції як «момент затримання». У зв'язку з цим, початок строку адміністративного затримання чітко не визначений та викликає багато спорів серед науковців та практиків. Якщо правники пропонують за аналогією закону вважати моментом адміністративного затримання момент, «коли особа силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою» (ст. 209 КПК України), то практики пропонують моментом затримання вважати момент надягання спеціальних засобів – кайданок – відповідно до ст. 45 ЗУНП.

Одним із шляхів удосконалення механізму адміністративного затримання задля забезпечення прав та свобод особи під час адміністративного затримання

є впровадження позитивного досвіду інших країн із цих питань.

Наприклад, у США та Великій Британії існують спеціальні інструкції, які включають конкретні процедури та обов'язки поліцейського, що здійснює тимчасове обмеження свободи та контролює особу. Порядок адміністративного затримання особи офіційно оприлюднюється на сайті Департаменту поліції [2; 3]. Причому, позитивним є їх досвід роботи спеціального підрозділу та цілодобового центру для доставляння затриманих (Police Detention Unit), які обов'язково фотографують і дактилоскопіюють для ідентифікації особистості. Інформація одразу передається до національної дактилоскопічної бази, що очевидно допомагає в майбутньому швидко виявити або встановити особу правопорушника. За затриманими постійно ведеться відеоспостереження, що допомагає розглянути скарги затриманих осіб на дії поліцейських.

У національному законодавстві, на жаль, відсутня чітка процедура встановлення особи під час адміністративного затримання. Це, враховуючи обмежений час, відведений на затримання, під час якого мають бути складені всі процедурні документи (протоколи, пояснення), ускладнює легальні способи встановлення особи, яка вчинила правопорушення. В кінцевому рахунку це призводить до того, що правопорушника відпускають і він не несе адміністративної відповідальності. Без сумніву безкарність суттєво знижує ефективність запобігання правопорушенням.

У минулому на пострадянському просторі функції, подібні розглядуванім в інших країнах, виконували різноманітні приймальники-розподільники (наприклад, спеціального приймальника для утримання осіб, підданих адміністративному арешту), які були ліквідовані. Наразі, наприкінці 2017 року поновлено статус приймальників-розподільників для дітей. Однак, їх функція – тимчасово тримати дітей, які вчинили кримінальне правопорушення або перебувають у розшуку спеціалізованих навчально-виховних закладів, у яких вони перебували. Тобто не пов'язані з адміністративним затриманням осіб [4]. Крім того, дактилоскопіювання осіб здійснюється лише якщо вони: затримані за підозрою у вчиненні злочину; взяті під варту; звинувачені у вчиненні злочину; піддані адміністративному арешту (санкція, а не засіб забезпечення провадження) [5].

На жаль, це не повний перелік колізій, які виникають під час застосування адміністративного затримання як засобу забезпечення провадження. Безперечно адміністративне затримання, з одного боку, припиняє вчинення правопорушення та допомагає скласти необхідні процедурні документи, з іншого – здатне запобігти вчиненню правопорушенню, а в деяких випадках, навіть, злочину. Тому, саме ця процедура потребує удосконалення з питань її алгоритмів на законодавчому рівні, відокремлення строку затримання особи від строку документування правопорушення, визначення механізму ідентифікації особи та моменту, з якого починається строк затримання, порядок надання можливості скористатися адвокатом, чіткого визначення особи та способів повідомлення родичів чи власника відповідного підприємства, установи або організації щодо затриманої особи.

Література:

1. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції: наказ МВС України від 06.11.2015 № 1376 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15>.
2. Офіційний сайт Департаменту поліції Філадельфії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ppdonline.org/hq_profile_pdu.php.
3. Офіційний сайт Міністерства внутрішніх справ Великої Британії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://police.homeoffice.gov.uk/operational"policing/powers"pace"codes/pace"code"i ntro/index.html](http://police.homeoffice.gov.uk/operational%20policing/powers%20pace%20codes/pace%20code%20intro/index.html).
4. Про організацію діяльності приймальників-розподільників для дітей органів Національної поліції України: наказ МВС України від 03.07.2017 року № 560 // Офіційний вісник України. – 2017. – № 69. – С. 41. – Ст. 2087.
5. Про затвердження Інструкції про порядок функціонування дактилоскопічного обліку експертної служби МВС України : наказ МВС України від 11 вересня 2001 року № 785 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 52. – С. 227.

Пузирний В.Ф., д.ю.н., проф. (Чернігів, Україна)

ГАРАНТІЇ ДЕРЖАВНОГО ЗАХИСТУ ОСІБ, ЯКІ НАДАЮТЬ ДОПОМОГУ В ЗАПОБІГАННІ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Протягом останніх років в Україні все активніше констатується факт значного розповсюдження корупції та її негативного впливу на усі сфери життєдіяльності держави й суспільства. Негативні наслідки корупції для українського суспільства досить суттєві. Вона порушує такі важливі конституційні принципи консолідації, як принцип справедливості, перешкоджає формуванню середнього класу як основивнутрішньополітичної стабільності в державі та інструменту контролю на виконавчою владою, тобто не лише гальмує прогресивний розвиток всього суспільства, а більше того – ставить під питання перспективи його динамічного поступового розвитку. Одним із способів боротьби з корупцією є запровадження інституту державного захисту осіб, які надають допомогу в запобіганні та протидії корупції.

Відповідно до ст. 53 Закону України «Про запобігання корупції» [1] особа, яка надає допомогу в запобіганні і протидії корупції (викривач), – це особа, яка за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, повідомляє про порушення вимог цього Закону іншою особою.

За наявності загрози життю, житлу, здоров'ю та майну осіб, які надають допомогу в запобіганні і протидії корупції, або їх близьких осіб, у зв'язку зі здійсненим повідомленням про порушення вимог цього Закону, правоохоронними органами до них можуть бути застосовані правові, організаційно-технічні та інші спрямовані на захист від протиправних посягань

заходи, передбачені Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [2]. Зокрема у ст. 7 вказаного Закону передбачені такі заходи, як особиста охорона, охорона житла і майна; видача спеціальних засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку; використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження; заміна документів та зміна зовнішності; зміна місця роботи або навчання; переселення в інше місце проживання; забезпечення конфіденційності відомостей про особу; закритий судовий розгляд; інші заходи безпеки. Здійснення заходів безпеки покладається за підслідністю на органи служби безпеки, Державного бюро розслідувань, органи Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, у складі структур яких з цією метою створюються спеціальні підрозділи.

Особа або член її сім'ї не може бути звільнена чи примушена до звільнення, притягнута до дисциплінарної відповідальності чи піддана з боку керівника або роботодавця іншим негативним заходам впливу (переведення, атестація, зміна умов праці, відмова в призначенні на вищу посаду, скорочення заробітної плати тощо) або загрозі таких заходів впливу у зв'язку з повідомленням нею про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою.

Гарантія щодо заборони звільнення викривача закріплена також у ст. 235 Кодексу законів про працю України [3], згідно з якою у разі звільнення без законної підстави або незаконного переведення на іншу роботу, у тому числі у зв'язку з повідомленням про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою, працівник повинен бути поновлений на попередній роботі органом, який розглядає трудовий спір.

У разі наявності підстав для поновлення на роботі працівника, який був звільнений у зв'язку зі здійсненням ним або членом його сім'ї повідомленням про порушення вимог іншою особою, та за його відмови від такого поновлення орган, який розглядає трудовий спір, приймає рішення про виплату йому компенсації у розмірі шестимісячного середнього заробітку.

Крім цього, додаткові гарантії захисту викривачів встановлені ч. 2 ст. 35 Цивільного процесуального кодексу України [4] та ч. 2 ст. 53 Кодексу адміністративного судочинства України [5], згідно з якими Національне агентство може бути залучено як третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, на стороні позивача у справах щодо застосування керівником або роботодавцем чи створення ним загрози застосування негативних заходів впливу до позивача (звільнення, примушування до звільнення, притягнення до дисциплінарної відповідальності, переведення, атестація, зміна умов праці, відмова в призначенні на вищу посаду, скорочення заробітної плати тощо) у зв'язку з повідомленням ним або членом його сім'ї про порушення вимог Закону України «Про запобігання корупції» іншою особою.

Враховуючи вищевикладене, доходимо висновку, що правове регулювання державного захисту осіб, які надають допомогу в запобіганні та

протидії корупції, є важливим елементом антикорупційної політики України. На наше переконання, без належної законодавчої бази захисту таких осіб та реальних механізмів її реалізації боротьба з корупцією буде малоефективною.

Література:

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.
2. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23 грудня 1993 року № 3782-XII// Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 11. – Ст.51.
3. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 року № 322-VIII //Відомості Верховної Ради РСР. – 1971. – Додаток до № 50. – Ст. 375.
4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV// Відомості Верховної Ради України. –2004. – № 40-41, 42. – Ст. 492.
5. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року № 2747-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35-36, 37. – Ст. 446.

*Руденко Г.В., студентка (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Буканов Г.М., к.політ.н., доц. (Запоріжжя, Україна)*

МІСЦЕ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАТРИМАННЯ СЕРЕД ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВАДЖЕННЯ В СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Адміністративне правопорушення може бути підставою для застосування не тільки адміністративних стягнень, а й інших заходів адміністративного примусу, зокрема, заходів припинення. Особливу їх групу становлять заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення.

Характерними рисами заходів забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення є:

По–перше, те, що вони застосовуються з метою припинення адміністративних проступків, коли вичерпано інші заходи впливу, встановлення особи, складення протоколу про адміністративне правопорушення, забезпечення своєчасного і правильного розгляду справи, виконання постанов у справах про адміністративні проступки.

По–друге, заходи процесуального забезпечення застосовуються тільки в рамках провадження, що ведеться в зв'язку з правопорушеннями, тобто лише з моменту порушення справи і до її припинення і лише до особи, яка вчинила правопорушення.

По–третє, крім вчинення правопорушення, є додаткові підстави застосування цих заходів: неможливість припинення правопорушення іншими засобами, виконання інших процесуальних дій (складення протоколу, встановлення особи тощо), можливе вчинення особою нових проступків.

По–четверте, це несамотійні, допоміжні заходи впливу, вони не вважаються санкціями, не тягнуть додаткових обмежень для порушника.

По–п’яте, встановлено процесуальний порядок їх застосування: перелік уповноважених органів і посадових осіб, які мають право їх застосовувати, строки (в необхідних випадках), процесуальне оформлення (складення протоколу), порядок оскарження.

Кодексом про адміністративні правопорушення України передбачено такі заходи процесуального забезпечення: адміністративне затримання, особистий огляд і огляд речей, вилучення речей і документів, відсторонення водіїв від керування транспортними засобами, річковими і маломірними суднами та огляд їх на сп’яніння, доставляння порушника і його привід.

Адміністративне затримання це найбільш розповсюджений захід адміністративного припинення, що застосовується міліцією під час охорони громадського порядку. Адміністративне затримання складається з примусового, короткочасного обмеження свободи дій (передусім, пересування) громадян у вигляді утримання їх під наглядом у приміщенні поліції, громадських формувань по охороні громадського порядку, місцевих Рад народних депутатів чи інших приміщеннях впродовж встановленого законом строку з метою встановлення особи правопорушника, здійснення спеціальної перевірки, припинення протиправної поведінки, складання протоколу.

Відповідно до ст. 260 КпАП України адміністративне затримання особи є заходом забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення. Воно допускається з метою припинення адміністративних правопорушень, коли вичерпано інші заходи впливу, встановлення особи, складання протоколу про адміністративне правопорушення у разі неможливості складання його на місці вчинення правопорушення.

Цей захід тісно пов’язаний з іншими адміністративно-примусовими заходами, доповнює і нерідко забезпечує можливість їх застосування. Так, при вчиненні будь-яких правопорушень, перш ніж здійснити відповідні адміністративно-процесуальні дії (особистий огляд речей і документів, складання протоколу про адміністративне правопорушення, оформлення матеріалів про вилучення предметів тощо), компетентному органу або особі необхідно провести адміністративне затримання.

Для застосування особистого адміністративного затримання, як специфічного заходу адміністративного примусу, не потрібна спеціальна санкція або згода будь-якого державного органу чи посадової особи і попереднього прийняття спеціального адміністративного акту.

Аналіз практики застосування поліцією заходів адміністративного припинення, зокрема адміністративного затримання, свідчить про те, що працівники поліції не завжди дотримуються вимог, які пред’являються при здійсненні провадження у справах про адміністративні правопорушення. Подібні порушення виявляються при проведенні загального чи спеціального контролю з боку МВС України, а також здійснення нагляду за дотриманням адміністративного законодавства органами прокуратури. Найбільш типовими порушеннями при провадженні у справах про адміністративні правопорушення

є такі: при застосуванні адміністративного затримання, яке є тимчасовим обмеженням свободи правопорушників і пов'язане з примусовим утриманням їх протягом встановленого законом часу в спеціальних приміщеннях органів національної поліції, не дотримуються вимоги ст.260 та 261 КпАП України. У протоколах про адміністративне затримання не завжди відображаються такі відомості: дата та місце його складання, посада, прізвище та ініціали особи, яка склала протокол; час та мотиви затримання; відсутні також підписи посадової особи, яка склала протокол, та затриманого. Велике практичне значення при цьому має питання про строки затримання. Закон України «Про національну поліцію», а також ст.263 КпАП України передбачають, що адміністративне затримання особи може тривати не більш як три години і обчислюється з моменту доставляння порушника для складання протоколу, а особи, яка була в стані сп'яніння, з часу її витвердження. Аналіз практики застосування адміністративного затримання свідчить про те, що нерідко цей строк адміністративного затримання порушується посадовими особами національної поліції.

При затриманні правопорушників не завжди є можливість одразу доставити їх до органу поліції. Крім того, законодавством не встановлений порядок обчислення строку у випадках, коли правопорушник спочатку доставляється в інше приміщення, а вже потім в поліцію. На нашу думку, моментом затримання за цих умов слід вважати перше доставляння. Цей аспект, як нам вважається, доцільно закріпити у відповідній нормі законодавства.

З урахуванням того факту, що санкцією деяких статей КпАП України передбачений, окрім усього, адміністративний арешт, то, як на нашу думку, не можна зараховувати до строку адміністративного арешту строк адміністративного затримання, оскільки адміністративне затримання не вважається стягненням. З цього приводу вважалось би за доцільне внести зміни до законодавства про адміністративні правопорушення.

На жаль, чинним законодавством не передбачений механізм відшкодування збитків, заподіяних громадянину внаслідок незаконного адміністративного затримання, коли скарга була подана після звільнення. У разі триваючого затримання винні у незаконному затриманні працівники поліції можуть бути притягнуті до дисциплінарної відповідальності.

*Савенко І.К., студентка (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Бостан С.К., д.ю.н., проф. (Запоріжжя, Україна)*

ДОСВІД РУМУНІЇ У БОРОТЬБІ З КОРУПЦІЄЮ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Проблема корупції давно набула статусу глобальної, оскільки стосується інтересів всього міжнародного співтовариства, перешкоджає всім формам взаємодії країн і міжнародної інтеграції. Боротьба з цим негативним явищем в

різних країнах світу оголошується пріоритетним напрямком діяльності уряду. Однак лише в декількох країнах вона приймає суттєві масштаби і приносить очікуваний ефект. Серед них сьогодні і Румунія, яка має, хоча й не тривалий, але досить вагомий досвід боротьби з корупцією.

Свого часу високий рівень корупції став серйозною перешкодою процесу інтеграції Румунії до Європейського Союзу. Але наполегливість останнього, з одного боку, та «здорової частини» румунського суспільства – з іншого боку, сприяли формуванню досить дієвої антикорупційної системи в країні, серед яких центральне місце посідають відповідні державні органи.

Рішення про заснування впливового спеціалізованого інституту для розслідування і кримінального переслідування в сфері корупції було прийнято в 2000 році, коли стало очевидно, що існуючі національні органи, створені при Уряді або Президенті і відповідальні за координування зусиль по боротьбі з корупцією, не в змозі подолати це негативне явище. Тоді, умовно кажучи, на допомогу прийшов Євросоюз: Європейська комісія розробила антикорупційну стратегію для Румунії, в якій ключову роль мали б відіграти дві організації: Національний антикорупційний директорат і Національне агентство з питань доброчесності. До повноважень Національного антикорупційного директорату належали корупційні справи, які завдали великих збитків державі і стосувалися чиновників найвищих рангів, а Національне агентство з питань доброчесності спеціалізувалося не на корупції, а на детальному вивченні декларацій всіх державних чиновників. Це стосувалося не тільки президента або прем'єра, а й працівників поліції, митних органів, а також членів ради правління великих корпорацій.

Незважаючи на те, що Національний антикорупційний директорат був створений ще в 2003 році, для досягнення реальних успіхів в боротьбі з корупцією йому знадобилося десять років, зокрема тоді, коли в 2013 році його очолила Лаура Кьовеші [1]. Свого часу вона стала наймолодшим Генеральним прокурором в історії країни. Під час її роботи на посаді генерального прокурора до цієї структури в Румунії громадяни ставилися з великою повагою, а рівень довіри набагато перевищував рейтинг і прем'єр-міністра, і лідерів провідних партій. Після призначення Лаури Кьовеші на пост голови Національного антикорупційного директорату, жінка стала справжнім жахом для чиновників найвищих рівнів.

На державному рівні було сформульовано так званий девіз: «Корупція – загроза національної безпеки». З того часу всі інституції, включаючи спецслужби, почали боротьбу з цією проблемою. З приходом нового очільника відповідні кримінальні справи вдвічі частіше почали передаватися до суду. Відтоді європейська спільнота зажадала внесення змін до румунського законодавства стосовно подання у відставку міністрів, які потрапили під слідство внаслідок корупційних справ, а також позбавлення недоторканості підозрюваних в цьому парламентарів.

Щоб підпадати під юрисдикцію Національного антикорупційного директорату, діяння повинно містити такі зазначені в Постанові ознаки:

– збитки, завдані в результаті злочину, перевищують 200 000 євро;

- сума хабара перевищує 10 000 євро;
- діяння скоєне посадовою особою в ранзі не нижче зазначеного в законі (наприклад, парламентарі, урядовці, високопоставлені чиновники центральної та регіональної адміністрації, судді і прокурори, співробітники поліції і працівники митниці); особою, яка займає посаду не нижче керівника державної установи або приватного підприємства, якщо певна частка участі в ньому належить державі; керуючим банку або відділення [2].

Відповідно до закону, прокурори і слідчі Національного антикорупційного директорату володіють такими особливими повноваженнями:

- ведення прихованого спостереження;
- здійснення перехоплення інформації;
- проведення таємного розслідування;
- вільний доступ до фінансових даних і баз даних;
- проведення моніторингу фінансових операцій [3, с. 367].

За керівництва Лаури Кьовеші було порушено безліч карних справ стосовно міністрів, послів, суддів, працівників митних та правоохоронних органів. До кримінальної відповідальності були притягнуті такі високопосадовці як: колишній прем'єр-міністр Румунії, голова Національного управління по боротьбі з економічними злочинами і тероризмом, а також мер Бухареста.

Така ефективна діяльність Національного антикорупційного органу не могла залишитись поза увагою румунського народу та світової спільноти. У рейтингу національної довіри за 2015 рік директорат з великим відривом обійшов церкву і посів перше місце. А його очільник, Лаура Кьовеші, має беззаперечний авторитет і репутацію в країні.

Проаналізувавши діяльність антикорупційних органів Румунії, можна виділити кроки, що сприяли такій ефективній роботі. В першу чергу, показовим є існування політичної волі на створення добре організованих і ефективно діючих національних антикорупційних структур. Слід зазначити, що активна діяльність громадянського суспільства зіграла не менш важливу роль, аніж участь влади. Наочним прикладом цього є недавні стотисячні виступи румунської громадськості проти спроби влади «зм'якшувати» антикорупційне законодавство.

Крім того, національні антикорупційні органи повинні мати юридичну та фінансову незалежність. У Румунії Національний антикорупційний директорат фінансується з державного бюджету через генеральну прокуратуру.

Наступним фактором успіху румунських антикорупційних органів є те, що всі порушені справи були доведені до суду із проголошенням конкретного вироку. Також в Румунії діє інститут цивільної конфіскації, який передбачає повернення державі вкраденого майна. Особливістю є те, що в цьому процесі немає обвинуваченого. Чиновнику не потрібно виправдовуватися, він тільки повинен довести факт володіння майном. В протилежному випадку воно підлягає конфіскації.

І наостанок, ефективність Національного антикорупційного директорату і Національного агентства з питань доброчесності полягає в чіткому розподілі обов'язків. Директорат в Румунії має свою власну поліцію, тому керівник цього управління не залежить від інших департаментів при роботі по справі і особисто несе відповідальність за свою роботу.

Таким чином, наразі Румунія є прикладом для країн Східної Європи у боротьбі з корупцією. Відправною точкою успішної боротьби слід вважати процес підготовки вступу країни до Європейського Союзу, що дало поштовх для створення нової антикорупційної стратегії. Румунські корупціонери, серед яких було безліч представників правлячої партії, були виявлені та покарані у результаті сумлінної та злагодженої діяльності антикорупційних органів. Окремої уваги заслуговує внесок голови Національного антикорупційного директорату Лаури Кьовеші, якій вдалося покласти край тотальній безкарності неправомірної діяльності високопосадовців, що упродовж довгого часу була візитівкою румунського політичного класу. Отже, основним секретом успіху Румунії у боротьбі з корупцією слід вважати поєднання незалежної системи правосуддя, спеціалізованих антикорупційних установ, ефективного законодавства, висококваліфікованих спеціалістів та відповідної матеріальної бази для забезпечення діяльності правоохоронних органів.

Література:

1. Спеціалізовані інституції з боротьби проти корупції: огляд моделей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/corruption/acn/39972270.pdf>
2. Постанова Уряду щодо Національної антикорупційної прокуратури № 43 / 2002 зі змінами, внесеними в жовтні 2005 року [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.legex.ro/Legea-503-2002-32254.aspx>
3. Шимон І. П. Протидія політичній корупції в Румунії: можливий досвід для України / В.В. Лемак, І. П. Шимон // Часопис Київського університету права. – 2015. – №3. – С. 366–370.

Сировий О.В., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Сучасні динамічні зміни вітчизняного законодавства свідчать про глобальні загальнодержавні процеси реформування органів публічної адміністрації. Не виключенням є і органи та посадові особи державної виконавчої служби, які за свою багаторічну історію, що сягає ще часів додержавного періоду, відчули багато різноманітних змін, від виконання рішень родової общини самою родовою общиною та приватної саморозправи, до передачі таких функцій державним органам та службовцям і розвиток виконавчого провадження саме як функції держави. Для органів державної

виконавчої служби (далі – ДВС) в Україні та державних виконавців реформа 2016 р., що запровадила змішану систему виконання рішень, створила нове правове поле їх функціонування і поставила перед необхідністю адаптації до конкуренції у сфері примусового виконання рішень.

Процеси прискорення євроінтеграції України потребували підвищення рівня виконання рішень уповноважених органів, проте низькі показники у цій сфері та неефективність роботи ДВС в Україні призвели до радикальних змін у вітчизняній системі виконавчого провадження та запровадження інституту приватного виконавця. Водночас прийняті у 2016 р. Закони України «Про виконавче провадження» та «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» втратили системність норм, характерну для попередніх нормативно-правових актів, що регулювали діяльність та правовий статус ДВС в Україні й державних виконавців. У чинних законах норми, що регулюють діяльність приватного виконавця, витіснили відшліфовані роками та сформовані традиціями практики правила, що регулювали діяльність ДВС в Україні, до підзаконних нормативно-правових актів, пристосовавши їх до нових умов змішаної системи виконання рішень. Враховуючи появу в Україні змішаної системи виконання рішень та отримання ДВС по суті оновленого правового статусу розробка проблеми функціонування ДВС України в нових реформаційних умовах є беззаперечно актуальною і потребує докладного вивчення.

Державна виконавча служба України є структурована, державна, правоохоронна система органів, які входять до складу Міністерства юстиції України та здійснює примусове виконання рішень, із застосування юридичних заходів впливу, в суворій відповідності до закону і за неухильного дотримання встановленого порядку.

Історія Державної виконавчої служби України бере свій початок з часів Київської Русі з появи посади судових приставів. Історичний аналіз виконання рішень в давнину на території України виявив існування ознак змішаної системи виконання рішень одночасно судовими виконавцями як посадовими особами і землеволодільцями як приватними виконавцями у межах делегованих їм повноважень. Крім того виявлено історичну закономірність, характерну для української моделі ДВС, щодо зміни її правового статусу як самостійного органу публічного адміністрування на структурну частину системи органів Міністерства юстиції України, що за часів незалежної України відбулося декілька разів (у 1998, 2007, 2015рр.).

Ключова реформа відбулася у 2015 році, коли уряд розпорядився ліквідувати ДВС як самостійну службу і було утворено Департамент державної виконавчої служби при Міністерстві юстиції України, на який покладено завдання і функції з реалізації державної політики у сфері організації виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб). На сучасному етапі своєї еволюції ДВС в Україні перебуває в статусі структурної складової системи органів Міністерства юстиції України як вертикально підпорядкована система державних органів у статусі департаменту, управлінь та відділів, які входять до складу органів Міністерства юстиції України, що є частиною державного

апарату, яка безпосередньо і від імені держави виконує її завдання і функції, реалізуючи державно-владні повноваження у сфері примусового виконання рішень.

За роки незалежності було зроблено спробу сформувати нормативно-правову базу діяльності ДВС декілька разів, так само як і декілька разів ДВС входила у склад Міністерства юстиції України. Зокрема вже двічі приймалися Закони України «Про виконавче провадження» (1998, 2016 рр.) та щодо регламентації статусу ДВС (Закони України «Про державну виконавчу службу» 1998р. та «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» 2016р.). Окремо слід вказати на розгалужену систему підзаконного нормативно-правового регулювання діяльності ДВС, до якої входять як нормативні акти Кабінету Міністрів України та Міністерства юстиції України, так і нормативні акти інших відомств (Міністерство фінансів України, Національний банк України) та судова практика щодо виконавчого провадження. Означена ситуація характеризується визначенням правового статусу та регламентацією діяльності ДВС, в основному на рівні підзаконних актів, а не законів України.

З наведеної розгалуженої системи нормативно-правових актів, що регулюють діяльність державної виконавчої служби видно, що ці нормативні акти, мають розрізнений характер та позбавляють можливості не тільки нефахівця, але й професіонала скласти повне уявлення про процес виконання рішень. Вважаємо за необхідне кодифікувати чинне законодавство, що регулює виконавче провадження та ввести в дію Кодекс виконавчого провадження, у якому передбачити окремий розділ, присвячений врегулюванню правового статусу державної виконавчої служби.

В умовах Європейської інтеграції України набуває особливе значення використання кращого світового досвіду. Зокрема, досвід виконавчого провадження у США та Європейському союзу характеризується наявністю змішаної системи виконання як державними органами, так і приватними виконавцями, що існує вже дуже тривалий період, а в Україні тільки починає створюватися.

З досвіду країн колишнього СРСР, на нашу думку, найбільшої уваги заслуговує реформа виконавчої служби проведена у Грузії. Зокрема у цій кавказькій країні було використано кращі світові стандарти щодо створення публічного реєстру боржників, публічною системою розшуку боржників та заходами з накладення арешту на майно і кошти боржника та нематеріальні майнові блага. Якщо ж законодавство України знає інститути арешту майна та коштів боржника, то проблеми арешту нематеріальних майнових благ та звернення на них стягнення потребують подальшого доопрацювання та впровадження в українське законодавство.

На нашу думку, ключовими кроками на шляху подальшого реформування ДВС України мають бути:

- 1) забезпечення стабільного існування ДВС у статусі системи органів у складі Міністерства юстиції України, приєднання до якого у 2015 році відбулося втретє за роки незалежності України;

2) забезпечити кодифікацію законодавства, що регулює виконавче провадження та ввести в дію Кодекс виконавчого провадження, у якому передбачити окремий розділ, присвячений врегулюванню правового статусу державної виконавчої служби як системи органів державної влади;

3) створити дійсно публічний реєстр боржників, з якого може отримати інформацію будь-яка особа;

4) розробити дієву систему обміну інформацією щодо боржників між ДВС та органами внутрішніх справ, державної фіскальної служби, пенсійного фонду та судової системи України, що повинна прискорити пошук майна боржників, на яке можливе звернення стягнення з виконавчого провадження;

5) розробити публічну систему розшуку боржників та заходи з накладення арешту на нематеріальні майнові блага боржника;

б) здійснити заходи щодо підвищення престижу роботи державних виконавців шляхом встановлення на державній службі більшої середньої заробітної плати, ніж в галузях економіки, та не меншої, ніж у приватному секторі, вдосконалення структури оплати праці, розробки системи кар'єрного зростання, поліпшення соціального забезпечення державних виконавців.

На окрему увагу заслуговує розвиток інституту приватних виконавців. Проте варто зауважити, що запровадження інституту приватних виконавців є досить складним і вимагає виваженості в прийнятті рішень й поетапності у їх втіленні. На початковому етапі діяльність приватних організацій по виконанню судових рішень законодавець розглядає лише паралельно з існуванням чинних нині органів ДВС. Проте з урахуванням тенденції надання пріоритету у правовому регулюванні діяльності приватних виконавців у змісті Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» та переміщення правових норм, що регулюють діяльність ДВС до підзаконних актів, можна говорити про деяку дискримінацію правового регулювання діяльності державних виконавців у порівнянні із приватними виконавцями. Тому можна передбачити, що у подальшому усе буде залежати від загального аналізу показників виконаних судових рішень приватними виконавцями та органами ДВС.

Собакарь А.О., д.ю.н., проф. (Дніпро, Україна)

ПОШУК КРИТЕРІВ ЕФЕКТИВНОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНИХ НОРМ

Повноцінний розвиток адміністративно-деліктного законодавства прямо залежить від ефективності реалізації його норм. Однак цей процес нині гальмується постійним розширенням кола суспільних відносин, які підлягають захисту адміністративними санкціями, невідповідністю значної частини передбачених КУпАП проступків сфері публічного адміністрування, дублюванням окремих положень Кримінального кодексу України; невідповідністю значної частини передбачених КУпАП проступків реаліям сьогодення, непоодинокими випадками помилкової кваліфікації

адміністративних проступків, численними скаргами громадян на рішення, дії (бездіяльність) посадових осіб суб'єктів адміністративної юрисдикції, «застарілістю» окремих положень КУпАП [1, с. 127; 2, 92-99] та в цілому адміністративно-деліктної термінології [3, с. 288–292].

Про ефективність будь-якої норми можна казати лише тоді, коли вона досягає бажаного результату, певної соціальної мети. Тобто ефективність правової норми виступає співвідношенням між фактичним результатом її дії і теми соціальними цілями, для досягнення яких ця норма була прийнята.

Ефективність правових норм пов'язується з правильністю, оптимальністю, корисністю, доцільністю, економічністю тощо. Ефективність визначається досягненням максимального результату за найменших витрат. Термін «ефективний» (від лат. effectus – дія) в українській мові визначається як дієвий, такий, що призводить до потрібних результатів, наслідків, дає найбільший ефект [4, с. 653]. За цим розумінням, елементами ефективності будь-якого суспільного процесу чи явища, в тому числі й законотворення, правозастосовної діяльності, виступають «мета – засіб – результат» [5, с.97–98].

Не вдаючись у складну та багатоаспектну проблему ефективності правових норм, принагідно зазначимо, що ефективність норм адміністративно-деліктного законодавства визначається співвідношенням досягнутого соціально-корисного результату та визначеними у законі цілями із застосуванням адміністративно-правових засобів (правового інструментарію). Такими цілями є: стимулювання до правомірної поведінки в сфері адміністративно-правового регулювання; відновлення порушених прав та законних інтересів особи; запобігання вчиненню нових адміністративних деліктів; виховний вплив на свідомість громадян тощо.

Ефективність норм адміністративно-деліктного законодавства, насамперед, пов'язана із змістом і формою правових приписів. Безумовно, будь-яка адміністративно-правова норма матиме високу ефективність лише у випадку, якщо вона відповідає науковим вимогам як з точки зору змісту (соціально обумовлена, відповідає об'єктивним закономірностям протидії адміністративним деліктам), так і форми вираження у правовому приписі (проста і зрозуміла за стилем викладення, точно і однозначно виражає волю законодавця, внутрішньо збалансована та вільна від протиріч, повторів та інших вад).

Відтак під ефективністю дії норми адміністративно-деліктного законодавства слід розуміти забезпечене високою соціальною обумовленістю, оптимальністю змісту і техніко-юридичної конструкції, а також правильністю застосування, функціональна властивість норми, що виражається в повній або частковій реалізації тієї мети, яку переслідував законодавець під час її створення.

Найважливішими показниками ефективності адміністративно-деліктної норми є: а) відповідність безпосередньої соціальної мети законодавця об'єктивним потребам даного суспільства; б) оптимальність обраного масштабу поведінки для досягнення поставленої мети, можливість досягнення цієї мети юридичними засобами, насамперед адміністративно-правовими; в)

відповідність засобів досягнення мети соціальній цінності передбачуваного результату; г) мінімальність соціальних витрат при максимально отриманому результаті; д) відповідність між реальним результатом дії норми і поставленою перед нею соціальною метою.

Інакше кажучи, проблема ефективності реалізації адміністративно-деліктних норм пов'язана не тільки з виявленням соціальних результатів дії норми права, але і з дослідженням тих соціальних умов, які викликали прийняття цієї норми.

Ефективність зазначених норм повинна закладатися законодавцем з урахуванням економічних, політичних, ідеологічних та інших спеціальних процесів, що відбуваються в суспільстві. Вона залежить від виконання ряду умов, що забезпечують досягнення поставлених перед нормами цілей. Насамперед, це рівень адміністративно-деліктного законодавства, що означає відповідність правових норм змісту регульованих соціально-економічних відносин. Відповідність обраних адміністративно-правових засобів цілям економічного і соціального розвитку є необхідною умовою адекватності законодавства соціально-економічним реаліям. Неправильний вибір адміністративно-правових засобів тягне пряме або приховане ігнорування правових норм, які перешкоджають об'єктивному розвитку суспільних відносин. Соціально-економічні цілі та цілі правового регулювання повинні співвідноситися як об'єкт і засоби, що забезпечують його функціонування. При цьому недостатньо правильно визначити загальні норми (принципи) правового регулювання об'єкта, необхідно виробити відповідні їм спеціальні правові норми, відсутність яких позбавляє навіть самі вивірені правові засади механізму дії.

Дотримання правил юридичної техніки в процесі нормотворчої діяльності також становить необхідну умову якості норм адміністративно-деліктного законодавства. Правові акти адміністративно-деліктного законодавства мають бути: внутрішньо узгодженими, тобто одні їх норми не повинні суперечити іншим; стабільними, тобто розрахованими на перспективу; завершеними, тобто поряд з цілями регулювання вказувати на правові засоби їх досягнення і т. д.

Важливе значення має і якість правової стилістики: точний, зрозумілий виклад норми впливає на її правильне розуміння і підвищує якість правозастосовчої діяльності органів публічної адміністрації.

Не менш важливим є рівень правозастосовчої діяльності, який означає такий вплив права (насамперед, адміністративного) на регульовані суспільні відносини, що дозволяє досягти бажаних цілей оптимальним способом.

Зміст правозастосовчої діяльності становить широкий спектр дій, що включають видання (прийняття) актів застосування права, формування і поширення юридичних думок і соціально-психологічних оцінок нормативних актів, які підлягають застосуванню, а також багаточисленних (викликаних цим) зв'язків організаційно-технічного характеру.

На нашу думку, головними показниками ефективності норм адміністративно-деліктного законодавства можна вважати:

– чітке визначення мети прийняття адміністративно-деліктної норми;

- повнота відображення в нормі адміністративного права особливостей сучасної деліктологічної ситуації;
- прогнозування – наскільки ефективною виявиться запропонована норма або норма, що проектується;
- строки реалізації цілей прийняття норми;
- урахування при прийнятті норми економічних, політичних, ідеологічних та інших соціальних процесів, що відбуваються в суспільстві;
- своєчасність і повнота застосування норми;
- відповідність адміністративного стягнення суспільній небезпеці правопорушення;
- дотримання законності при застосуванні норми;
- порівняння результатів застосування норм з їх безпосередньою метою;
- системний підхід до підвищення ефективності норм у запобіганні адміністративним деліктам;
- максимальне використання всіх закріплених у праві засобів і способів для повного досягнення цілей в юридичній практиці, здатність застосовуваних засобів сприяти досягненню бажаної мети;
- оптимальність, доцільність і результативність норм тощо.

Отже, розв'язання окреслених проблем реалізації адміністративно-деліктного законодавства сприятимуть підвищенню ефективності діяльності органів адміністративної юрисдикції, покращенню деліктологічної ситуації та забезпеченню належного рівня безпеки в країні.

Література:

1. Адміністративне деліктне законодавство: зарубіжний досвід та пропозиції реформування в Україні / [авт.-упоряд. О.А. Банчук]. – К. : Книги для бізнесу, 2007. – 912 с.
2. Гуржій Т.О. Правове регулювання адміністративно-деліктних відносин: перспективи розвитку / Т.О. Гуржій // Вісник прокуратури. – № 8 (86). – 2008. – С. 92–99.
3. Банчук О. Реформа інституту адміністративної відповідальності в Україні – проблеми та варіанти їх вирішення // Актуальні проблеми держави і права: Збірник наукових праць. Вип. 35 / Редкол.: С.В. Ківалов (голов.ред.) та ін.; Відп. за вип. Ю.М. Оборотов. – Одеса: Юридична література, 2007. – С. 288–292.
4. Новий тлумачний словник української мови. В 4-х томах / [уклад. В.В. Яременко, О.М. Сліпушко]. Т. 4. – К. : Вид-во «Аконіт», 2004. – 928 с.
5. Ковальська В.В. Пошук критеріїв ефективності діяльності органів внутрішніх справ / В.В. Ковальська // Вісник Націон. ун-ту внутр. справ. – 2002. – № 17. – С. 147–150.

*Спиця І.С., студент (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Купін А.П., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)*

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ВСТАНОВЛЕНИХ ЗАБОРОН ТА ОБМЕЖЕНЬ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Дослідженням юридичної природи адміністративного правопорушення, з'ясуванню його сутності й змісту присвячено багато наукових праць і досліджень. Особливе місце серед адміністративних правопорушень посідають правопорушення у сфері законодавства про запобігання корупції.

За вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень особи, уповноважені на виконання функцій держави і місцевого самоврядування, притягаються до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку.

Згідно з антикорупційним законодавством, корупційне правопорушення – це діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, уповноваженою на виконання функцій держави і місцевого самоврядування, за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

В свою чергу, правопорушення, пов'язане з корупцією – діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, уповноваженою на виконання функцій держави і місцевого самоврядування, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність. Отже, законодавець використав два терміни, які в свою чергу здійснюють розмежування адміністративних та кримінальних правопорушень.

Використання такого формулювання як «правопорушення, пов'язане з корупцією» несе в собі глибокий правовий зміст. При детальному розгляді, такі порушення хоч і не містять ознак корупції, та за своїм змістом порушують норми, визначені в Законі України «Про запобігання корупції».

Адміністративні правопорушення пов'язані з корупцією є фактично узагальненою законодавчою назвою для характеристики окремих складів порушень конкретних встановлених заборон та обмежень в сфері запобігання корупції в Україні.

Отже, на даному етапі видається можливим зробити висновок, що адміністративним порушенням встановлених заборон та обмежень в сфері запобігання корупції є діяння вчинене особою, уповноваженою на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, яке порушує встановлені Законом України «Про запобігання корупції» вимоги, але не містить використання такою особою наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою:

- одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди;
- прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб

– здійснення обіцянки/пропозиції чи надання неправомірної вигоди особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Враховуючи досить складну конструкцію поняття «правопорушення, пов'язаного з корупцією» і фактично єдиного законодавчого поняття, яке використовується для притягнення до адміністративної відповідальності, за порушення встановлених заборон та обмежень в сфері запобігання корупції, на нашу думку варто дослідити ознаки такого порушення законодавства.

По-перше, адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією мають нижчий ступінь суспільної небезпеки, а отже, не можуть розцінюватись як повноцінне корупційне діяння.

По-друге, адміністративна відповідальність може наставати за порушення, які не мають на меті отримання неправомірної вигоди.

По-третє, правопорушення, пов'язані з корупцією не можуть бути вчинені з необережності, оскільки особи, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції» є спеціальними суб'єктами адміністративних правовідносин, на яких законом покладені додаткові обов'язки.

По-четверте, адміністративне корупційне правопорушення характеризується винністю, тобто наявністю у особи відповідного власного психічного ставлення до свого діяння і його наслідків. В данному випадку для правопорушень пов'язаних з корупцією притаманні обидві форми вини, – умисел та необережність.

По-п'яте, адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією має високий ступінь практичної реалізації. Оскільки за кожне вчинене корупційне правопорушення настає визначена нормами КУпАП адміністративна відповідальність, в той час, як за вчинене корупційне діяння передбачене кримінальним кодексом України відповідальність може не настати у зв'язку з відсутністю обов'язкових елементів складу злочину.

По-шосте, адміністративна відповідальність за правопорушення, пов'язане з корупцією, не є корупцією в чистому вигляді, а є лише порушенням спеціальних обмежень, які встановлюються для осіб, уповноважених на виконання функцій держави і місцевого самоврядування.

Поєднавши визначення порушення встановлених заборон та обмежень в сфері запобігання корупції та адміністративної відповідальності, можна отримати таку юридичну конструкцію – адміністративною відповідальністю за порушення встановлених заборон та обмежень в сфері запобігання корупції є обов'язок особи, винної у невиконанні (недотриманні) покладених на неї обмежень та/або скоєні корупційного правопорушення, зазнати адміністративних стягнень у порядку, передбаченому Законом України «Про запобігання корупції».

*Шеремет В.Р., студент (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Буканов Г.М., к.політ.н., доц. (Запоріжжя, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇЇ СПІВВІДНОШЕННЯ З ІНШИМИ ФОРМАМИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Наукове дослідження адміністративно-юрисдикційної діяльності передбачає аналіз поняття адміністративної юрисдикції, співвідношення її з поняттями адміністративного процесу, провадження, адміністративного примусу тощо.

Адміністративно-юрисдикційна діяльність є невід'ємною і найважливішою частиною адміністративного процесу. У правовій науці нема єдиного підходу до визначення понять адміністративного процесу. Правознавці істотно розмежовуються у поглядах на його обсяг та межі. Існують поняття адміністративного процесу в широкому й вузькому розумінні.

У широкому розумінні адміністративний процес розглядається як урегульований законодавством порядок розгляду індивідуально-конкретних справ у сфері виконавчої влади, у вузькому розумінні адміністративний процес визначається як регламентована законом діяльність по вирішенню спорів, що виникають між сторонами адміністративних правовідносин, які не перебувають між собою в стосунках службової підпорядкованості, а також по застосуванню заходів адміністративного примусу. Таке трактування в літературі називають «юрисдикційним».

Разом з тим, якщо кримінально-процесуальна чи цивільно-процесуальна діяльність детально врегульована законом, то про адміністративний процес цього сказати не можна. Орган управління частіше керується лише загальними, принциповими вказівками законодавця, потрібними для законного й обґрунтованого застосування певної норми матеріального права. Отже, багато з елементів процедури інколи базуються на чисто організаційному професійному досвіді органу управління, не закріпленому в нормах права. І лише окремі види ведень (провадження в справах про адміністративні правопорушення, порядок розгляду й вирішення заяв та скарг громадян, дисциплінарне провадження тощо), так би мовити, «вдягаються» законодавцем у процесуально-правову форму. В цьому випадку процедура вирішення правових спорів та застосування адміністративних санкцій до правопорушників найбільш сконцентровано відображає юридичний аспект адміністративного процесу.

Адміністративний процес відрізняється від інших видів юридичної процесуальної діяльності і, насамперед, від кримінального та цивільного процесу. У відмінностях, що існують між ними, найбільш чітко виявляється специфіка адміністративного процесу:

По–перше, адміністративний процес реалізується у державному управлінні, кримінальний і цивільний – при виконанні правосуддя. Адміністративний процес є частиною виконавчо-розпорядчої діяльності, оскільки являє собою врегульовані процесуальними нормами управлінські

відносини. Адміністративний процес є юридичним вираженням управлінської діяльності;

По–друге, адміністративний процес не обмежується юрисдикційною діяльністю, тобто діяльністю щодо розгляду спорів і застосування примусових заходів, а включає і діяльність по реалізації регулятивних норм, діяльність, так би мовити, позитивного, організуючого характеру. Це пояснюється специфікою управління як діяльності в основному творчої, в якій метод примусу є не основним, а допоміжним. Кримінальний же процес є повністю юрисдикційним, цивільний – переважно юрисдикційним. Отже, правоохоронна функція в адміністративному процесі займає підпорядковане місце, а в кримінальному і цивільному – головне.

По–третє, адміністративний процес відрізняється переліком і розташуванням проваджень. Провадження в адміністративному процесі розташовані паралельно. Це пояснюється великою кількістю і різноманітністю справ, які вирішуються оперативно і, в основному, органами першої інстанції.

Для кримінального і цивільного процесу характерно розташування проваджень за інстанціями, тобто, «за просуванням» справи – в суді першої інстанції; касаційне провадження; наглядове провадження;

По–четверте, адміністративний процес реалізується іншими суб'єктами, ніж кримінальний і цивільний. Це органи і посадові особи виконавчо-розпорядчої системи держави. Причому всі вони виконують крім адміністративно-процесуальних й інші функції. Кримінальний і цивільний процеси здійснюються обмеженим колом органів (суди, органи попереднього розслідування), які спеціально створені з цією метою.

Адміністративний процес проявляється конкретно в різноманітних видах адміністративних проваджень. Кожне з них складається із сукупності послідовно-здійснюваних процесуальних дій. Ці дії утворюють так звані стадії розгляду індивідуально-конкретних справ. Під стадією треба розуміти таку порівняно самостійну частину провадження, яка поряд з його загальними завданнями має властиві тільки їй завдання й особливості.

Звернемося тепер до провадження у справах про адміністративні правопорушення. В юридичній літературі обґрунтовано висловлюється думка щодо самостійності інституту адміністративно-процесуального права. Він має власні функції своїх суб'єктів. Порядок притягнення до адміністративної відповідальності регламентується самостійною групою процесуальних норм.

Слід підкреслити ту обставину, що не всі процесуальні норми, які регулюють суспільні відносини, що виникають при провадженні у справах про адміністративні правопорушення та порядок такого провадження носять юрисдикційний характер. Він притаманний лише тій групі процесуальних норм, яка пов'язана із застосуванням адміністративних стягнень, які накладаються за вчинення правопорушень. Порядок застосування заходів припинення і попередження, що мають інші правові підстави, носить не юрисдикційний характер, хоч і регулюється процесуальними нормами.

Слід зауважити, що провадження у справах про адміністративні правопорушення являє собою, перш за все, урегульовану нормами права

специфічну процесуальну діяльність компетентних суб'єктів, а адміністративна юрисдикція ототожнюється передусім з повноваженнями цих суб'єктів на здійснення такої діяльності в певних сферах і кордонах її здійснення. Скажімо, така стадія провадження як виконання постанов у справах про адміністративні правопорушення, не є, власне, безпосередньою метою юрисдикційного процесу, а скоріше служить необхідною логічною ланкою на завершальному етапі процесуального провадження. Таким чином, поняття адміністративної юрисдикції і провадження в справах про адміністративні правопорушення не повністю співпадають як по меті і змісту, так і по обсягу. Причому, провадження в цьому співвідношенні завжди виконує другорядну, обслуговуючу роль.

На відміну від кримінально-правової юрисдикції, яку здійснює тільки суд, адміністративно-юрисдикційну діяльність здійснює значна кількість правомочних суб'єктів. Концентрація в одному органі повноважень по застосуванню адміністративного примусу призвела б до не виправданої тяганини розгляду справ про адміністративні правопорушення, до великих втрат часу та коштів.

До особливостей адміністративної юрисдикції правоохоронних органів слід віднести тільки одноособове її здійснення. Якщо деякі органи адміністративної юрисдикції мають виключно колегіальні повноваження (адміністративні комісії, виконкоми селищних, сільських Рад), а інші – тільки одноособовим розпорядництвом (державтоінспектори, начальники управлінь у справах захисту прав споживачів), то системі органів наприклад національної поліції притаманна тільки одноособова форма адміністративної юрисдикції.

Адміністративний примус в процесі здійснення юрисдикційної діяльності реалізується тільки частково – переважно через застосування найбільш суворих заходів примусу – адміністративних стягнень.

Застосування адміністративно-попереджувальних заходів, а частково і заходів адміністративного припинення здійснюється, як правило, поза межами адміністративно-юрисдикційної діяльності.

Адміністративну юрисдикцію характеризують перш за все швидкість реагування на правопорушення, її профілактична спрямованість. Забезпечити це можливо тільки при наявності широкої мережі органів, які компетентно і оперативно ведуть боротьбу з адміністративними правопорушеннями.

Множинність органів адміністративної юрисдикції не єдина ознака цієї системи. Незважаючи на свою різноманітність, досить чітко виділяється основний принцип побудови системи органів адміністративної юрисдикції за територіально-галузевим принципом. Можна виділити дві основні підсистеми: територіальну і галузеву. Територіальна підсистема не має продовження по вертикалі і для неї характерний «універсалізм» у розгляді підвідомчих справ. В основу галузевої підсистеми покладений галузевий характер виконання повноважень. Цю підсистему складають різні органи відомчої належності. Тут характерні спеціалізація і продовження по вертикалі. В діяльності органів адміністративної юрисдикції галузевий принцип поєднується з територіальними. Кожний орган (посадова особа) адміністративної юрисдикції

здійснює свої повноваження не тільки в межах будь-якої галузі, але й на певній території. Це дві складові частини органів адміністративної юрисдикції. Незважаючи на відмінність у формуванні, зовнішніх та внутрішніх зв'язках, загальним, що їх об'єднує в одну систему адміністративної юрисдикції, є те, що вони здійснюють функцію розгляду справ про адміністративні правопорушення і прийняття по ним рішення.

Шоптенко С.С., к.ю.н., доц. (Суми, Україна)

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІДКРИТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Провадження у справах про адміністративні правопорушення складають найбільшу частину серед адміністративно-юрисдикційних проваджень, що реалізуються правоохоронними органами України. Вони спрямовані на виявлення та припинення адміністративних проступків, встановлення всіх обставин справи, забезпечення притягнення винних осіб до відповідальності, відновлення порушених прав, а також усунення причин і умов, які сприяли вчиненню таких правопорушень.

Початковою стадією провадження у справах про адміністративні правопорушення є порушення справи, яка полягає в збиранні та фіксації інформації про проступок, припиненні правопорушення та вжитті заходів із забезпечення провадження, а також прийнятті рішення за результатами першочергового розгляду справи. Дана стадія є дуже важливою, оскільки саме на ній формується інформаційна база про вчинений проступок. Вона включає в себе ряд елементів, які в своїй сукупності забезпечують подальший розгляд та вирішення справи.

Для порушення справи про адміністративне правопорушення необхідною умовою є наявність передбачених законодавством приводів та підстав. Так, приводами до порушення провадження є документи або інші джерела, з яких компетентна посадова особа дізналася про адміністративний проступок. До них можна віднести: заяви потерпілих, очевидців, причому як письмових, так і усних; рапортів поліцейських, протоколів та актів членів громадських формувань з охорони громадського порядку; матеріали засобів масової інформації; повідомлення судових, прокурорських працівників, адміністрацій підприємств, установ, організацій тощо; безпосереднє сприйняття (виявлення) факту неправомірної поведінки суб'єктом адміністративної юрисдикції [1, с. 24]. Такі приводи можуть бути як зафіксовані у відповідних правоохоронних органах, так і викладені в усній формі та сприйняті компетентною посадовою особою.

Провадження у справі про адміністративне правопорушення може бути розпочате тільки при наявності фактичної, юридичної та процесуальної підстав. Під першою з них необхідно розуміти наявність вчиненого особою протиправного діяння (дії або бездіяльності). Юридична підстава полягає в

тому, що таке діяння за своїм змістом підпадає під ознаки адміністративного правопорушення, закріпленого в Кодексі України про адміністративні правопорушення чи в іншому законодавчому акті. Процесуальна підстава проявляється в наявності законодавчо закріпленого порядку розгляду та вирішення справи про вчинений проступок. Проведення у справі про адміністративне правопорушення розпочинається тільки при наявності всіх трьох підстав.

Чинне законодавство не встановило момент порушення справи про адміністративне правопорушення. Найбільш поширеними є погляди, згідно з яким провадження вважається порушеним:

- з моменту складання протоколу про адміністративне правопорушення [2, с. 49];
- з моменту отримання органом (посадовою особою) повідомлення про вчинення правопорушення [3, с. 37];
- з моменту прийняття рішення уповноваженим на те органом про притягнення правопорушника до адміністративної відповідальності [4, с. 57].

Найбільш прийнятною з даних точок зору є те, що порушення справи про адміністративне правопорушення відбувається з моменту складання протоколу про адміністративне правопорушення, оскільки в більшості випадків саме він є першим документом, в якому відображаються обставини вчиненого проступку, і з якого починається формування матеріалів справи.

Виняток з даного правила становлять випадки, коли відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення такий протокол може не складатися. Такими випадками є:

- вчинення адміністративних правопорушень, передбачених статтями 70, 77, частиною третьою статті 85, статтею 153, якщо розмір штрафу не перевищує трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, частиною першою статті 85, якщо розмір штрафу не перевищує семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, статтею 107 (у випадках вчинення правопорушень, перелічених в частині третій статті 238) частиною третьою статті 109, статтями 110, 115, частинами першою, третьою і п'ятою статті 116, частиною третьою статті 116-2, частинами першою і третьою статті 117 (при накладенні адміністративного стягнення у вигляді попередження на місці вчинення правопорушення), статтями 118, 119, статтями 134, 135, 185-3, статтею 197 (при накладенні адміністративного стягнення у вигляді попередження), статтею 198 (при накладенні адміністративного стягнення у вигляді попередження) КУпАП, якщо особа не оспорує допущене порушення і адміністративне стягнення, що на неї накладається;
- вчинення адміністративних правопорушень, розгляд яких віднесено до компетенції Національної поліції, та адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксованих в автоматичному режимі;
- коли відповідно до закону штраф накладається і стягується, а попередження оформлюється на місці вчинення правопорушення [5].

Тобто законодавство не містить чіткого переліку випадків, при яких дозволяється не складати протокол про адміністративне правопорушення. Така

ситуація негативно відображається на можливостях учасників провадження оскаржити рішення по справі, оскільки досить часто такі справи не містять ніяких документів, на які можна було б посилатися як на докази у справі. А постанова по справі про адміністративне правопорушення не відображає всіх обставин справи. Крім того складання постанови на місці вчинення проступку позбавляє особу права надати докази на підтвердження своєї позиції у справі. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне внести зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення, дозволивши розглядати справу без складання протоколу про адміністративне правопорушення тільки щодо проступків, розгляд яких віднесено до компетенції Національної поліції, та адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксованих в автоматичному режимі.

Ще одним недоліком законодавства в досліджуваній сфері є відсутність в Кодексі України про адміністративні правопорушення чіткого переліку осіб, уповноважених складати протоколи про адміністративні правопорушення. Так, у статті 255 вказаного правового акта закріплено лише органи державної влади, уповноважені складати такі протоколи. Однак, не всі посадові особи вказаних органів уповноважені їх складати. У зв'язку з цим в Кодексі України про адміністративні правопорушення доцільно закріпити не органи, а безпосередньо посадових осіб, уповноважених складати протоколи про адміністративні правопорушення.

Після оформлення протокол про адміністративне правопорушення з усіма матеріалами до нього передається органу (посадовій особі), уповноваженій розглядати справу та приймати по ній рішення. Недоліком законодавства, що регулює даний етап провадження у справах про адміністративні правопорушення є те, що особа не може оскаржити факт складання щодо неї протоколу. Така ситуація має наслідком затягування процесу в тих випадках, коли протокол було складено не належним чином або без наявності законних підстав для його складання.

Враховуючи вищевикладене, з метою вдосконалення процедури розгляду та вирішення справ про адміністративні правопорушення, на стадії відкриття провадження доцільно чітко визначити коло посадових осіб, уповноважених складати протокол про адміністративне правопорушення, момент відкриття провадження, а також можливість оскарження протоколу про адміністративне правопорушення до вищестоящої посадової особи чи до суду.

Література:

1. Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції: навч. посібник/ Константінов С.Ф., Братель С.Г., Басс В.О. та ін. – К. «Центр учбової літератури». – 2016. – 336 с.

2. Галаган И.А. Административная ответственность в СССР: процессуальное регулирование / Галаган И.А. – Воронеж : Изд-во Воронежского ун-та, 1976. – 198 с.

3. Бахрах Д.Н. Административное право: Учебник для вузов / Д.Н. Бахрах. – М. : Изд-во БЕК, 1996. – 368 с.

4. Телегин А.С. Производство об административным правонарушениях в органах внутренних дел / А.С. Телегин. – М.: ВЮЗШ, 1991. – 53 с.

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс, Закон від 07.12.1984 № 8073-Х // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984. – додаток до № 51. – Ст.1122

*Яценко А.О., студент (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Купін А.П., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У БОРОТЬБІ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ

В зв'язку з тим, що проблема торгівлі людьми має стійку тенденцію до розповсюдження в глобальному масштабі, міжнародним суспільством були прийняті заходи у вигляді цілого ряду конвенцій і договорів, які спрямовані на запобігання цьому виду злочину та надання гарантованої допомоги особам, які потерпіли. Найбільш вагомими серед них – Конвенція ООН «Про заборону рабства»(1927 р.); Конвенція ООН «Про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами»(1949 р.); Конвенція ООН «Про ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок»(1979 р.); Підсумкові матеріали Четвертої всесвітньої конференції зі становища жінок у Пекіні (1995 р.); Гаазька міністерська декларація щодо Європейських вказівок стосовно ефективних заходів для запобігання та боротьби із торгівлею жінками з метою сексуальної експлуатації (1997 р.); Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності (2000 р.).

В порівнянні з вище згаданими міжнародними актами найбільш практичним документом, який стосується боротьби з торгівлею людьми, є Гаазька міністерська декларація європейських рекомендацій щодо ефективних заходів по запобіганню та боротьбі з торгівлею жінками з метою сексуальної експлуатації, яка була прийнята з ініціативи уряду Нідерландів 26 квітня 1997 року. Декларація базується на досвіді державних і недержавних організацій, що займаються проблемою торгівлі людьми і працюють з потерпілими. Важлива особливість Гаазької Декларації полягає в тому, що вона ґрунтується на дотриманні прав жінок. Особливий наголос робиться на використанні багатодисциплінарних та координованих підходів до боротьби з торгівлею людьми в яких брали б участь усі зацікавлені особи: неурядові організації, організації соціального захисту, правоохоронні, законодавчі та міграційні органи.

Декларація передбачає ряд послідовних та конкретних заходів, які слід впроваджувати на національному рівні для попередження торгівлі людьми, заохочення та допомоги потерпілим у зверненні до суду, виявлення, розслідування та покарання злочинців, надання потерпілим відповідного

захисту, компенсації та підтримки, забезпечення справедливого відношення з боку системи кримінального права.

В документі звернуто увагу і на таке важливе питання, як співробітництво між державами-членами ЄС та країнами, з яких прибувають особи - об'єкти торгівлі людьми.

Співробітництво з країнами-постачальниками пропонується проводити шляхом: підвищення соціального, економічного та юридичного статусу жінок у країнах-постачальницях через багатосторонні та двосторонні угоди; надання підтримки урядовим агентам і недержавним організаціям, які працюють у напрямку надання більших прав жінкам; підтримки тренувань та програм підвищення можливостей жінок; заохочення та сприяння обміну інформацією між відповідними організаціями у країнах-постачальницях та країнах призначення; впровадження програм допомоги та підтримки для жінок у групах ризику, у тому числі освітніх; професійного тренування, порад і консалтингу з можливостей працевлаштування, а також обміну досвідом у країнах-постачальниках.

Згідно Гаазької декларації держави-члени повинні докладати всі зусилля по розробці політики для потерпілих від торгівлі людьми, особливо це стосується жінок, щоб вони мали змогу розпочати процеси у суді і виступати в якості свідків, а злочинців слід карати згідно національного законодавства; надавати дозвіл на тимчасове перебування для потерпілих від злочину, щоб вони могли звернутися до поліції та бути присутніми у суді. Більше того держави-члени не повинні приймати стосовно потерпілих ніяких рішень, заснованих на міграційній політиці, які можуть зменшити їх цінність як свідків у кримінальній справі.

Особливість Гаазької міністерської декларації полягає в тому, що вона орієнтована на потерпілих, оскільки, на відміну від торгівлі наркотиками та зброєю, торгівля людьми стосується безпосередньо людини. Це потрібно не тільки тому, що без допомоги потерпілих та їх бажання свідчити неможливе ефективне виявлення, розслідування та покарання злочинців. Людина не є засобом досягнення певної мети, вона сама є мета.

Таким чином, відповідно до Гаазької декларації держави повинні запобігати порушенню прав людини, розслідувати подібні порушення та приймати відповідні заходи по відношенню до порушників.

Значний інтерес представляють собою Стандартні принципи прав людини по відношенню до осіб, які стали об'єктами торгівлі (1999 р.), які були розроблені Всесвітнім Альянсом проти торгівлі жінками (Таїланд), Фондацією проти торгівлі жінками (Нідерланди) та Міжнародною юридичною групою (США).

Стандартні принципи – це результат розробки міжнародно-правових документів по правам людини, які офіційно визнано в рамках міжнародно-законодавчих норм. Мета документу: захищати та поглиблювати людські права осіб, які потерпіли, внаслідок використання їх в секс-рабстві, включаючи тих, хто експлуатувався в насильницькій або примусовій праці, а також в інших формах рабства. Стандартні принципи захищають права осіб, які потерпіли від

торгівлі людьми, включаючи законодавчі механізми захисту, і націлені на знищення дискримінаційного підходу щодо потерпілих, на забезпечення матеріального відшкодування, фінансової компенсації та на сприяння їх духовного та фізичного одуження.

Таким чином, документ виходить з того, що основними принципами всіх прав людини є принцип недискримінації й універсальності стандартів прав людини. Держави зобов'язані гарантувати захист усіх процедурних і незалежних прав, включаючи право на недискримінаційне застосування або інтерпретацію закону.

Вказані міжнародно-правові акти є основою для правової діяльності української держави у сфері протидії торгівлі людьми. Дана діяльність полягає як в розробці нормативно-правових актів, з урахуванням досвіду інших країн у боротьбі з торгівлею людьми, так і при застосування їх в практичній діяльності відповідних органів державної влади.

РОЗДІЛ 5

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Бабак М.А., студент (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Шиян О.Ю. к.ю.н., ст. вик. (Запоріжжя, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ІНСТИТУТУ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА В СУДІ ЗА «НОВИМ» ЦПК УКРАЇНИ ТА КАС УКРАЇНИ

Питання про необхідність існування інституції представництва у цивільному та адміністративному праві і його правового регулювання в законодавстві України має істотне наукове й практичне значення. Доцільно врахувати тезу адвоката, вітчизняного вченого Я. Зейкана про те, що представництво треба розрізняти на цивільне правове (матеріальне) та цивільне процесуальне представництво. Правове становище представника в цивільному праві цілком залежить від сторони у договорі доручення і визначається главою 17 Цивільного кодексу України, тобто відносини між повіреним і довірительом. Так, матеріальне представництво має на меті створення, зміну і припинення цивільних прав і обов'язків. Мета процесуального представництва – захист інтересів довірителя, допомога здійсненні ним процесуальних прав і виконанні процесуальних обов'язків. Традиційно спірними в юридичній літературі є питання про те, чи представництво в суді є самостійним процесуальним інститутом, а не різновидом загального представництва, чи можна представників віднести до числа учасників процесу. Зазначене має ознаки більш схоластичного питання, ніж практичного для вирішення правових питань сторін. Відповідна проблематика розмежування, визначення та диференціації представництва зустрічається переважно в теоретичній площині для написання наукових робіт і дисертаційних досліджень.

Як уже зазначалося, одним із видів представництва, який окремими авторами виділяється в межах його класифікації за підставами представництва, є процесуальне (судове) представництво. Представництво в цивільному процесі є процесуальним засобом реалізації громадянами права на судовий захист від посягань на честь і гідність, життя і здоров'я, на особисту свободу і майно, гарантованого Конституцією України. Ст. 59 Конституції України закріплює право громадян і юридичних осіб на одержання правової допомоги. На думку М. Штефана представництво у процесі є процесуальним засобом реалізації громадянами права на судовий захист від посягань на честь і гідність життя та здоров'я, особисту свободу і майно.

Виходячи з аналізу правового визначення інституту представництва, можливо зауважити, що процесуальне (судове) представництво оформлене відповідно до законодавства, юридичні відносини, за яким одна особа (представник) виконує на підставі наданих повноважень, наданого йому законом, договором, статутом і положеннями юридичної особи, процесуальні

дії в процесуальному (судовому) провадженні функції захисту прав і свобод та законних інтересів фізичної, юридичної особи, державних і громадських інтересів. Враховуючи положення Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» було закріплено «адвокатську монополію» на представництво інтересів в судовому процесі. Згідно п. 11 Перехідних положень до Конституції України (в редакції від 30 вересня 2016 року) представництво, відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 131-1 та ст. 131-2 цієї Конституції, може здійснюватися виключно прокурорами або адвокатами у Верховному Суді та судах касаційної інстанції з 01 січня 2017 року; у судах апеляційної інстанції – з 01 січня 2018 року; у судах першої інстанції – з 01 січня 2019 року. Виходячи з ст.ст. 15, 60 ЦПК України та ст.ст. 16, 57 КАС України можливо диференціювати такі форми представництва інтересів: а) представництво інтересів адвокатом; б) представництво інтересів представником, який не є адвокатом; в) представництво юридичної особи; г) законне представництво (батьки, опікуни та ін.).

Зазначені новели Конституції України були відображені у «нових» процесуальних кодексах України (ЦПК України, КАС України, ГПК України) і застосовуються судами вже з 15 грудня 2017 року. Особливе значення дослідження інституту процесуального (судового) представництва набуває в межах реформування системи правосуддя та істотних змін процесуальних кодексів. З огляду на це можливо позитивно оцінити ведення представництва переважно адвокатом, який є спеціалістом та має належну і професійну підготовку в галузі права. Адже головним завданням адвокатури є служіння інтересам всього суспільства, боротьба в судах та інших органах за вірне розуміння та застосування права. Відповідно до ст. 2 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатура України – недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі. Ці функції також визначені ст. 19 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Мета процесуального представника – допомогти особі, яку представляють у здійсненні її процесуальних прав, попередити їх порушення у процесі, домогтися для неї найбільш сприятливого рішення і надати суду допомогу у здійсненні правосуддя у справах. Доцільно зазначити, що в змінених цивільному та адміністративному процесах є виключення, коли процесуальним представником у справі, що становить «малозначність спору» або «нескладної складності» може бути не тільки адвокат, а й дієздатна особа, яка відповідно до закону має право представляти позивача у процесі. Відповідно до ст. 19 ЦПК України малозначність спору є справи, у яких ціна позову не перевищує 100 розмірів прожиткового мінімуму та справи незначної складності (трудові спори, стягнення грошових сум незначного розміру, стягнення аліментів, поділ майна подружжя та ін.), крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує 500 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Відповідно до ст. 274 ЦПК України справи, що становлять малозначність розглядаються в порядку спрощеного провадження. Тобто

розгляд справи по суті починається з відкриття першого судового засідання без повідомлення сторін (за відсутності їх клопотань). Згідно п.20 ч. 1 ст. 4 КАС України адміністративна справа незначної складності (малозначна справа) - адміністративна справа, у якій характер спірних правовідносин, предмет доказування та склад учасників тощо не вимагають проведення підготовчого провадження та (або) судового засідання для повного та всебічного встановлення її обставин. В ст. 12 КАС України справи незначної складності є справи: 1) прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби, окрім справ, в яких позивачами є службові особи, які у значенні Закону України «Про запобігання корупції» займають відповідальне та особливо відповідальне становище; 2) оскарження бездіяльності суб'єкта владних повноважень або розпорядника інформації щодо розгляду звернення або запиту на інформацію; 3) оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацездатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, виплат та пільг дітям війни, інших соціальних виплат, доплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг; 4) припинення за зверненням суб'єкта владних повноважень юридичних осіб чи підприємницької діяльності фізичних осіб – підприємців у випадках, визначених законом, чи відміни державної реєстрації припинення юридичних осіб або підприємницької діяльності фізичних осіб – підприємців; 5) оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо в'їзду (виїзду) на тимчасово окуповану територію; 6) оскарження рішення суб'єкта владних повноважень, на підставі якого ним може бути заявлено вимогу про стягнення грошових коштів у сумі, що не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; 7) стягнення грошових сум, що ґрунтуються на рішеннях суб'єкта владних повноважень, щодо яких завершився встановлений цим Кодексом строк оскарження; 8) типові справи; 9) оскарження нормативно-правових актів, які відтворюють зміст або прийняті на виконання нормативно-правового акта, визнаного судом протиправним і не чинним повністю або в окремій його частині; 10) інші справи, у яких суд дійде висновку про їх незначну складність, за винятком справ, які не можуть бути розглянуті за правилами спрощеного позовного провадження; 11) перебування іноземців або осіб без громадянства на території України.

Виходячи з вищевикладеного, ми прийшли до висновку, що адвокат буде мати переважну роль представляти фізичних та юридичних осіб в цивільному і адміністративному судовому процесі. Особа, яка не має права на заняття адвокатською діяльністю може бути представником у малозначних справах або справах незначної складності. Крім того, проаналізувавши «новели» процесуального цивільного і адміністративного законодавства, ми прийшли до висновків, що кодекси містять багато оціночних дефініцій (малозначна справа, справа незначної складності, типова справа, зразкова справа та ін.), які не визначені ні законом, а ні судовою практикою. Також доцільно додати, що

«нові кодекси» в плані визначення видів провадження, подання доказової бази, розгляду справи, врегулювання спору (медіація) мають велику кількість дискреційних елементів: «суд може», «суд має право», «за ініціативи суду» тощо. Відповідно до цього, ми пропонуємо, по-перше, керуватись принципом юридичної визначеності дати визначенні всім оціночним дефініціям, по-друге, мінімізувати велику кількість дискреційних елементів суду в цивільному та адміністративному судовому процесі.

Белікова С.О., к. ю. н. (Київ, Україна)

РЕФОРМУВАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Національна система судочинства на сучасному етапі зазнала значних реформаційних змін. Нещодавно викладені у новій редакції процесуальні кодекси спрямували органи правосуддя на розгляд справ у новому форматі із запровадженням Єдиної інформаційно-телекомунікаційної системи та дещо новою процедурою здійснення судового процесу.

Зокрема, змінено порядок судового розгляду справ та повноваження суддів, диференційовано розгляд справ залежно від їх складності (наказне, письмове, спрощене або загальне провадження), розширено способи судового захисту і засоби доказування (електронні докази, висновок експерта в галузі права), введено механізм запобігання зловживанню процесуальними правами, встановлено більш вимогливіший підхід до учасників процесу та їх відповідальність за порушення процедур і невиконання процесуальних обов'язків, значно збільшено строки для апеляційного та касаційного оскарження тощо.

Відтак, з 15 грудня 2017 року, – з часу набрання чинності Закону України від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» суди почали розгляд справ по-новому. Це стосується як нових справ, так і справ, які були розпочаті до вказаної дати. У зв'язку з цим, варто зупинитися на деяких новелах цивільного законодавства.

Так, основним принципом цивільного судочинства, закріпленого у ст. 2 ЦПК, визначено верховенство права, а не верховенство закону. Застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколів до неї, згоду на обов'язковість яких надано Верховною радою України, та практики Європейського суду з прав людини як джерело права є обов'язковим (ст. 10 ЦПК).

Враховуючи принципи цивільного судочинства, відповідно до ст. 12 ЦПК, кожна сторона несе ризик настання наслідків, пов'язаних із вчиненням або не вчиненням процесуальних дій. Тому, позивач та відповідач повинні враховувати всі можливі наслідки, які пов'язані із необхідністю

відшкодування витрат на правничу допомогу, виклик свідків, проведення експертизи, витребування доказів, судовий збір та інше. Неврахування сторонами зазначених наслідків може призвести щодо винесення судом негативного рішення.

Новий ЦПК змінив традиційний підхід до визначення видів процесуальних документів. У позовному провадженні з'явився новий термін «Заяви по суті справи», якими є: позовна заява; відзив на позовну заяву (відзив); відповідь на відзив; заперечення; пояснення третьої особи щодо позову або відзиву (ч. 2 ст. 174 ЦПК). Лише у цих заявах сторони викладають свої вимоги, заперечення, аргументи, пояснення та міркування стосовно предмета спору.

Ще більш важливішим, ніж раніше, стало правильне визначення підстав та предмета позову. Новим ЦПК змінено порядок збільшення або зменшення розміру позовних вимог. Позивач має право їх збільшити або зменшити лише до закінчення підготовчого засідання або до початку першого судового засідання, якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження, шляхом подання письмової заяви.

Законодавець акцентував увагу на змісті позовної заяви, у якій між іншим, до обов'язкових елементів для позивача відніс: спосіб (способи) захисту прав або інтересів, передбачений законом чи договором, або інший спосіб, який не суперечить закону; попередній (орієнтовний) розрахунок суми судових витрат, які позивач поніс і які очікує понести у зв'язку із розглядом справи; підтвердження позивача про те, що ним не подано іншого позову до цього ж відповідача з тим самим предметом та з тих самих підстав. У випадку не зазначення у позові будь-якого з його обов'язкових елементів, суд може залишити цю заяву без руху і відмовити у відшкодуванні відповідних судових витрат (ст. ст. 185, 134 ЦПК).

Суттєвих змін зазнала система заходів доказування. Позитивним на наше бачення є застосування електронних доказів під час розгляду судом цивільної справи та надання їм чіткого визначення. Так, відповідно до ст. 100 ЦПК електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, яка містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних й інші дані в електронній формі.

Отже, новим кодексом розширено коло засобів доказування, надавши учасникам судового розгляду справи процесуальну можливість щодо доведення позовних вимог або їх спростування. Водночас, окрім понять допустимості та належності доказів законодавець ще передбачив у ст. ст. 78, 80 ЦПК їх достатність і достовірність. Це ще раз стверджує про виважений підхід сторін до надання ними відповідних доказів та дослідження їх судом.

Наразі всі докази повинні подаватися позивачем до суду разом із позовною заявою. Інакше докази, не подані у встановлений законом або судом строк, до розгляду судом не приймаються. Виключення з цього правила є

тільки ті випадки, коли особа, яка їх подає, обґрунтувала неможливість їх подання з причин, що не залежали від неї. Таке законодавче бачення спрямовує учасників судового процесу до неухильного дотримання процедури порушення справи та відкриття провадження по неї.

Прогресивною є стаття 81 ЦПК «Обов'язок доказування і подання доказів» частина 7 якої прямо забороняє суду збирати докази, що стосуються предмету спору, з власної ініціативи (крім окремих випадків). Це ще раз наголошує на здійсненні цивільного судочинства на засадах змагальності.

Привертає увагу науковців введення інституту врегулювання спору за участю судді. Дана процесуальна дія проводиться за згодою сторін до початку розгляду справи по суті (ч. 1 ст. 201 ЦПК). Суддя фактично може виступати медіатором та сприяти мирному врегулюванню спору між сторонами шляхом проведення закритих (за ініціативою судді) та/або спільних (за участю сторін, їх представників, судді) нарад. Врегулювання спору за участю судді проводиться протягом розумного строку, але не більш тридцяти днів з дня постановлення ухвали про його проведення (ст. 205 ЦПК).

Новацією стало збільшення процесуальних строків для оскарження рішень в апеляційному та касаційному порядку. Зокрема, такі строки втричі збільшено у порівнянні із строками, які існували до реформування процесуального законодавства (ст. ст. 354, 390 ЦПК). Однак, на наш погляд ці строки є необґрунтовано тривалими і може трактуватися як затягування відповідачем розгляду справи через процедуру оскарження судового рішення. Якщо судом не застосовано заходів забезпечення позову, таке рішення у подальшому складно буде виконати, оскільки можуть виникнути обставини, які унеможливають його виконання (відчуження майна відповідачем, відсутність коштів на банківських рахунках тощо).

Крім того, надто тривалими строками порушується ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод щодо їх розумності, оскільки розумний строк розгляду охоплює весь період розгляду справи, починаючи з подання позову до суду і закінчуючи виконанням судового рішення.

Отже, вказані законодавчі норми не забезпечують на належному рівні баланс інтересів сторін у цивільній справі.

Не може залишитися поза увагою питання щодо зловживання процесуальними правами (ст. 44 ЦПК). Запровадження системи штрафних санкцій за зловживання процесуальними правами не можна назвати позитивним шляхом у реформуванні національного законодавства, оскільки дана новація у певних випадках може стати перешкодою для здійснення стороною захисту прав у суді. На наше бачення невизначеними законодавцем залишилися критерії «безпідставного позову» або «штучного об'єднання позовних вимог». При їх застосуванні суд може виходити із суб'єктивної оцінки діям учасника судового процесу.

Таким чином, нове законодавство поряд з позитивними новаціями містить і прогалини, які слід усунути у найближчий час. Судова практика має напрацьовуватися шляхом вирішення цивільних справ з метою ефективного

захисту порушених прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, а також держави, а не довільного трактування правових норм.

Богустов А. А., к.ю.н., доц. (Гродно, Беларусь)

ПРОБЛЕМА ОПРЕДЕЛЕНИЯ ПРАВОВОЙ ПРИРОДЫ ИНДУСТРИАЛЬНОГО ПУБЛИЧНОГО СЕРВИТУТА

Индустриальные публичные сервитуты являются новым институтом для законодательства постсоветских стран. Это делает актуальным исследование правовой природы данной разновидности ограниченных вещных прав. Для решения этой задачи можно обратиться к Модельному закону для государств – членов СНГ «О публичных сервитутах» (далее – Модельный закон) [1].

Модельный закон (п. 1 ст. 3) определяет, что индустриальный публичный сервитут представляет собой право «ограниченного пользования чужим земельным участком или иным объектом недвижимости, предоставленное установленными законом способами хозяйствующему субъекту на основании принятого в установленном законом порядке решения уполномоченного органа государственной власти или органа местного самоуправления в целях обеспечения строительства, размещения и (или) эксплуатации линейных сооружений и иных сооружений, необходимых для обеспечения функционирования инфраструктуры поселений или предприятий».

Анализируя черты, свойственные индустриальному публичному сервитуту можно прийти к выводу о невозможности отнесения его к числу земельных сервитутов [2, с. 23–26]. По нашему мнению его можно рассматривать как личный сервитут особого рода (*sui generis*).

Прежде всего, следует обратить внимание на отличие в субъектном составе личных и индустриальных сервитутов. Первые служат «интересам определенного лица, они принадлежат только ему и не переходят даже к его наследникам. Следовательно, субъект права может обладать им только пожизненно» [3, с. 302]. Их особенностью выступает ограничение существования «сравнительно коротким сроком» [3, с. 307]. В свою очередь индустриальный публичный сервитут принадлежит хозяйствующему субъекту. При этом характер деятельности подобных субъектов, на который указывает Модельный закон, позволяет сделать вывод, что осуществление ее индивидуальным предпринимателем практически невозможно. То есть, отличительной особенностью индустриального публичного сервитута является то, что его субъектом по общему правилу выступает не физическое, а юридическое лицо. Вследствие этого существование данного права не может быть обусловлено временем жизни субъекта и носит, как правило, бессрочный характер.

На наш взгляд, для дифференциации личных и индустриальных сервитутов важным является и отличие характера интересов, которые обеспечивают данные институты. В литературе делается справедливое замечание о том, что узуфрукт и все аналогичные вещные права «тесно связаны с личностью своего носителя, будучи установлены *intuitu personae*, исходя из

личности, и поэтому они разделяют судьбу своего носителя» [4 с. 198]. То есть личный сервитут в традиционном его понимании устанавливается непосредственно в интересах его субъекта. Из этого следует, что прекращение управомоченного лица, влекущее окончание существования его интересов, делает невозможным как дальнейшее существование личного сервитута, так и возможность правопреемства в отношении данного права.

В свою очередь анализ Модельного закона приводит к выводу, что индустриальный публичный сервитут устанавливается не для реализации интересов его субъекта, а «обеспечения функционирования инфраструктуры поселений или предприятий». Необходимость обеспечения функционирования подобных объектов требует возможности передачи прав вытекающих из индустриального публичного сервитута от первоначального обладателя к иным лицам (например, в случае реорганизации субъекта хозяйствования). Подтверждением этому служит п. 1 ст. 12 Модельного закона, который не предусматривает в качестве основания прекращения индустриального сервитута прекращение его субъекта.

Личные и индустриальные сервитуты отличаются и по объему предоставляемых прав. Например, узуфрукт как наиболее полный по содержанию личный сервитут предусматривает возможность пользования чужой вещью и ее плодами, «сохраняя в целости субстанцию вещи», понимаемой «как в смысле юридического состояния, так и экономического предназначения» [4, с. 198] приносящей плоды вещи. Узуфруктуарий «не должен без согласия собственника ухудшать вещь своим пользованием» [5, с. 265]. Собственник обремененной узуфруктом вещи лишается права пользования и плодов и именуется «голым собственником» [4, с. 198]. В свою очередь установление индустриального публичного сервитута предполагает возможность изменения юридического и экономического предназначения вещи. Например, ст. 5 Модельного закона закрепляет последствия полной или частичной невозможности использования обремененного индустриальным публичным сервитутом земельного участка или иного объекта недвижимости.

Литература:

1. О публичных сервитутах. Модель: рек. законодат. акт Содружества Независимых Государств: принят на 42-м пленар. заседании Межпарламент. Ассамблеи государств – участников СНГ, постановление № 42-10, 16 апр. 2015 г. // Информ. бюл. Межпарламент. Ассамблеи государств – участников СНГ. – 2015. – № 63. – ч. 2. – С. 232.

2. Богустов А.А. Правовая природа индустриального публичного сервитута в модельном законодательстве для государств-участников СНГ / Богустов А.А. // Современные проблемы права и управления. 7-я Междунар. научн. конф.: сб. докладов / Институт законовещения и управления ВПА.– Вып. 7. – Тула: ООО «Суворовская типография», 2017. – С. 23–26.

3. Хвостов В.М. Система римського права. Учебник / В.М. Хвостов. – М. : Спарк, 1996. – 522 с.

4. Санфилиппо Ч. Курс римського частного права / Ч. Санфилиппо. – М.: БЕК, 2000. – 400 с.

5. Гримм Д.Д. Лекції по догме римського права / Д.Д. Гримм. – М.: Зерцало, 2003. – 496 с.

Діденко Т.І., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

ВИНИКНЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ КОНДОМІНІУМІВ У СВІТОВІЙ ПРАКТИЦІ

Серед головних галузей національної економіки, які визначають рівень соціального та економічного розвитку держави та її регіонів, є житлово-комунальне господарство. Впровадження житлової реформи в Україні почалося ще у 90-х роках ХХ століття з принципово нового підходу до проблеми забезпечення населення житлом та управління ним. Прийнятий у 1992 році Закон України «Про приватизацію державного житлового фонду» розпочав процес створення ринку житла в нашій державі, залучення громадян до участі в утриманні і збереженні існуючого житла. Передаючи житло у власність громадянам та вступивши у 1995 р. до Ради Європи, Україна обрала шлях розв'язання житлових проблем за новими європейськими стандартами.

Нормами зазначеного Закону (п. 3 ст. 10) для забезпечення ефективного використання приватизованих квартир та управління ними проголошено право власників квартир багатоквартирних будинків, житлових приміщень у гуртожитках створювати об'єднання співвласників багатоквартирного будинку. З цього моменту на шляху до якісно нового рівня управління житловим фондом та його охоронності почало формуватися та розвиватися спеціальне законодавство про об'єднання співвласників багатоквартирних будинків.

У літературі, одночасно з поняттям об'єднання співвласників багатоквартирного будинку використовується термін «кондомініум», який хоча і не втілений у зміст законодавства України, проте знайшов широке його використання в законодавстві інших країн та науковій літературі.

Термін «condominium» (від лат. слова *con* – спів, *dominium* – володіння) походить ще з часів Римської імперії і був синонімом «*communio*» (спільна власність). Римські юристи право власності вважали виключним правом власника, а тому не допускали з боку третіх осіб будь-якого впливу на його річ. Разом з цим за певних підстав допускалася можливість права власності на одну й ту ж річ декількох осіб (наприклад, за договором, або у сумісному спадкуванні та ін). Так, вважається, що першим, хто почав висувати ідеї про співвласність був римський класик Квінт Муцій Сцевола. У Пандектах (Дигестах) зводу Юстиніана наводиться висунута ним ідея власності багатьох осіб на одну й ту ж річ у ідеальних частках – *pars pro indiviso*. Більш широко це питання було розкрито римським юристом Цельз-сином. Він висунув ідею одночасного існування власності на всю річ у неподільності, і власності на

певну її частку, яка належить кожному із загальних власників. У таких спільних власників щодо речі виникало право сумісного володіння та використання, а у разі, якщо користування річчю виходило за межі звичайного порядку, то необхідна була згода усіх власників.

У римському праві відносини між загальними власниками набули характеру таких, які начебто пов'язані взаємною згодою, навіть якщо хтось із цих власників потрапив у таку спільність випадково. Така спільність отримала назву «*communio in quam incidimus* – спільність, в яку ми впадаємо.

У Римській імперії серед правових підстав співвласності на одну й ту ж річ, зокрема житло, яка закріплювалася в ухваленому сенатом законом про кондомініуми, слід виділити володіння окремою житловою одиницею в багатонаселених будовах.

Ідея кондомініумів з часів римської імперії пройшла декілька етапів свого розвитку та була втілена в законодавство багатьох країн. Популярність кондомініумів в літературі обумовлюється різними причинами, серед яких виділяють: більш доступне житло у багатоквартирних будинках, аніж інші види житлової власності; менший ступінь особистої відповідальності за утримання будинку; особливість розташування багатоквартирних будинків з наявністю культурної та діловою інфраструктури; відсутність залежності від власника житла та постійного збільшення орендної плати тощо.

Сучасний період розвитку кондомініумів починається на початку ХХ століття як у Європі, так і в Америці. Як не існувало одностайного підходу до розуміння сутності цього поняття за часів Давнього Риму, так і не існує єдності і в розуміння цього поняття ані в сучасному законодавстві в різних країнах, ані в науковому колі.

Всі наукові думки щодо визначення цього поняття можна звести до наступних основних позицій. Перша група авторів вважають кондомініум однією з форм права власності, друга – визначають його як суб'єкт цивільних правовідносин, третя – відносить його до об'єктів нерухомості.

У системі законодавства багатьох країн сформоване спеціальне законодавство про кондомініуми, проте, як вже підкреслювалося, в ньому поняття кондомініум мають різне значення або використовуються в іншому термінологічному вигляді. В одних країнах – це асоціації власників в багатоквартирних будинках, яке здійснює управління загальною власністю (США, Канада), в інших – це майновий комплекс (Росія), в третіх – це така організаційно-правова форма управління нерухомістю як товариства (Киргизстан). В Австралії використовується поняття «*stratatitle*», у Франції – «*copropriete*», в Англії – «*commonhold*» тощо.

Якщо говорити про об'єднання власників житла у багатоквартирному будинку, то слід зазначити, що у багатьох країнах їх створення є обов'язковим – зокрема, у Норвегії, Данії, Німеччині, Нідерландах, Швейцарії, Польщі, Угорщині, Чехії, Казахстані та ін. У законодавстві країн пострадянського табору в основному об'єднання співвласників багатоквартирних будинків відбувається на добровільних засадах (Україна, Словаччина, Румунія, Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Білорусь, Молдова та ін).

Отже, як висновок хочеться зазначити, що започатковане поняття «кондомініум» римськими юристами, знайшло своє належне втілення та розвиток у сучасному законодавстві багатьох країн світу. Хоча регламентація інституту спільної власності у багатоквартирних житлових будинках є різною в цих країнах, проте метою відповідного законодавства є впровадження ефективного механізму утримання спільного майна та управління житловим фондом.

*Мельников В.С., студент (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Філей Ю.В., к.ю.н., доцент (Запоріжжя, Україна)*

ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ЙОГО АДАПТАЦІЯ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС

Інтеграція до ЄС на даному етапі розвитку української держави є пріоритетним напрямком зовнішньої політики. З цього витікає необхідність гармонізації законодавства України з законодавством Європейського Союзу (ЄС). У зв'язку з підписанням Угоди про асоціацію наша країна взяла на себе обов'язок вдосконалення механізмів захисту прав з метою їх приведення до рівня держав – членів ЄС. В розділі IX цієї Угоди регулюються взаємовідносини щодо інтелектуальної власності (ІВ). Проводячи аналіз чинного законодавства України та ЄС у сфері охорони об'єктів інтелектуальної власності, можна дійти висновку, що існують певні розбіжності. Зважаючи на цю неузгодженість та недосконалість в питаннях адаптації правових норм, можна з цілковитою впевненістю стверджувати, що ця проблематика є сьогодні доволі актуальна.

Особливо потребує чіткої правової регуляції і регламентації охорона прав на торговельні марки. Саме торговельна марка допомагає відокремити товари та послуги серед значної кількості споріднених, слугує показником їх якості, заохочує споживачів придбати такі товари або скористатись послугами. Від репутації торговельної марки залежить її комерційна цінність, що в свою чергу потребує посилення рівня охорони такої марки. Саме з цією метою власники знаків з високою репутацією намагаються захиститися від недобросовісних дій, зокрема від «розмивання», «імітації» торговельної марки, надаючи їм статусу добре відомих в Україні.

Об'єкти інтелектуальної власності у глобальній комп'ютерній мережі Інтернет теж перебувають під реальною загрозою зміни та фальсифікації, дешевого та якісного копіювання та подальшого поширення з порушенням авторських прав. До того ж розповсюдженим явищем є підробка знаків для товарів і послуг та розвиток так званого «комп'ютерного піратства», що завдає значних збитків автору оригіналу.

Також слід наголосити на відсутності чіткого законодавчого врегулювання такого об'єкта промислової власності, як комерційне (фірмове) найменування.

У деяких стратегічних галузях, насамперед у ракетобудуванні, літакобудуванні, військовій промисловості та ряді інших, де розробляються та впроваджуються високі технології, не останню роль відіграють питання, пов'язані з комерційною таємницею. Певні проблеми у цій сфері потребують відповідного належного законодавчого врегулювання. Для вирішення проблем ІВ ще в далекому 2007 році країни – члени ЄС розробили проект, що передбачав створення Єдиного патентного суду, що є доречним і у нас. Однак за весь цей час нічого зроблено не було і лише у 2017 році відбувся круглий стіл «Конкурс до вищого суду з питань інтелектуальної власності: чого чекати учасникам?», організований за підтримки Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Проекту ЄС «Підтримка реформи у сфері юстиції в Україні» та Асоціації правників України. На цьому заході гостро підіймалося питання необхідності прискорення процесу створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Відносини в сфері ІВ давно вже вийшли на новий рівень та їх регуляція потребує наявності чималої кількості профільних спеціалістів. До того ж, це дозволить зменшити навантаження на місцеві суди, яким дуже непросто розібратися в даній специфічній категорії справ, що створює чималі складнощі.

Підсумовуючи вищесказане, можна дійти висновку, що у сучасній Україні захист інтелектуального продукту поки що продовжує бути доволі умовним через відсутність систематичності підходу до цього питання. Для сталого та стабільного розвитку України необхідне розуміння того, що у сучасній економіці продуктом може бути не тільки матеріальний товар, але й продукти інтелектуальної діяльності. Люди виробляють ідеї, інформаційні продукти, мистецькі об'єкти та нові технології, робота над якими вимагає від авторів чималих зусиль та інвестицій, через що цінність кінцевого продукту зростає. Тому основною метою держави є сама створення теоретико – практичного механізму захисту прав інтелектуальної власності, у чому нам у найближчий і допоможе цінний досвід країн – членів Європейського Союзу.

*Щука Є.А., студентка (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Надієнко О.І., к.ю.н., доцент (Запоріжжя, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ

Пенсійне забезпечення населення України є однією з найгостріших соціально-економічних проблем. Держава систематично робить важливі кроки на шляху його реформування, поступово наближаючи модель національного пенсійного забезпечення до тих, що підтвердили свою ефективність у світі, а прибутки українських пенсіонерів залишаються занадто низькими, відстають від існуючого рівня цін та не забезпечують людям гідного рівня життя.

Найбільш ефективним шляхом до розв'язання заявленої проблеми вважається подальше реформування пенсійної системи за рахунок запровадження її приватної (недержавної) складової.

Приватні правовідносини у публічно-правовій сфері можна вважати ознакою часу. Їх засади – свобода договору, диспозитивність, юридичні рівність та самостійна майнова відповідальність учасників – стають підґрунтям, зокрема, і пенсійних відносин.

Приватне пенсійне забезпечення в Україні, відповідно до діючого законодавства, має здійснюватися у тому числі й недержавними пенсійними фондами (НПФ), для яких воно є виключним видом діяльності. Фонди мають особливу правосуб'єктність, що відповідає специфіці виду їхньої діяльності. Цивільна правосуб'єктність фондів залишається поза межами наукових доробок. Відсутність розробленої теоретичної моделі правосуб'єктності НПФ як юридичних осіб приватного права негативно впливає і на розвиток нормативно-правової бази щодо них, і, як наслідок, на розвиток самого приватного пенсійного забезпечення. Існує потреба у комплексному дослідженні, результатом якого має стати розробка означеної вище моделі.

Цивільна правосуб'єктність юридичної особи (а НПФ є юридичною особою) – це її здатність бути суб'єктом цивільних відносин. Вона складається з цивільних правоздатності та дієздатності. Цивільна правоздатність юридичної особи – це її здатність мати цивільні права та обов'язки, що виникає з моменту створення юридичної особи і припиняється з дня внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб запису про припинення її діяльності.

У цивільно-правовій науці розрізняють загальну та спеціальну правоздатність. Вважається, що юридична особа має спеціальну правоздатність (дозволено лише те, що визначено установчим документом і законом). При цьому дискутується питання відмови від радянської концепції спеціальної правоздатності юридичної особи на користь загальної.

Подібна еволюція вважається позитивною. Вона простежується у змісті норм Цивільного кодексу України (ЦКУ), де значиться, що юридична особа здатна мати такі ж цивільні права та обов'язки (правоздатність), як і фізична особа, крім тих, які за своєю природою можуть належати лише людині (ст. 91). А ст. 94 ЦКУ вказує на наявність у юридичної особи таких немайнових прав, як право на недоторканність ділової репутації, на таємницю кореспонденції, на інформацію та інші особисті немайнові права, які можуть їй належати.

Юридичній особі, як і фізичній, гарантуються ті ж самі способи захисту цивільних прав та інтересів, що і фізичній (ст. 16–19 ЦКУ).

Разом з тим, юридична особа може здійснювати окремі види діяльності, перелік яких встановлюється законом, після одержання спеціального дозволу (ліцензії) (ч. 3 ст. 91 ЦКУ). Наведена норма розглядається у якості аргументу тими вченими, які вбачають в правоздатності юридичних осіб спеціальні ознаки. Їх точка зору є сумнівною, адже йдеться не про обмеження прав, а лише про можливість здійснення у законний спосіб ліцензованих видів діяльності.

Через прояв правоздатності юридична особа, зокрема НПФ, стає учасником цивільних відносин і може нести відповідальність. Цивільна

дієздатність юридичної особи – це її здатність власними діями набувати для себе цивільні права, мати обов’язки та здійснювати їх. Питанням цивільної дієздатності юридичних осіб присвячено ст. 92 ЦКУ. Визначення дієздатності законодавець не наводить. Але, оскільки для юридичних осіб поняття правоздатності та дієздатності збігаються, вважається, що якщо в юридичної особи наявна правоздатність, значить вона володіє і дієздатністю. У своїй сукупності правоздатність і дієздатність складають правосуб’єктність. Зазвичай юридична особа набуває її в момент реєстрації. Однак у певних випадках виникнення правосуб’єктності є наслідком сукупності визначених обставин.

Правосуб’єктність НПФ є специфічною, окресленою цілями та видом діяльності фонду. Саме така особливість дозволяє науковцям заявляти про спеціальну правоздатність юридичні особи. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» НПФ – це юридична особа, створена відповідно до цього Закону, яка має статус неприбуткової організації (непідприємницького товариства), функціонує та провадить діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників НПФ з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати учасникам зазначеного фонду у визначеному законами України порядку. Визначення фактично містить вказівку на мету діяльності фонду.

НПФ як юридична особа має власне найменування, в якому повинні бути зазначені вид фонду, слова «недержавний пенсійний фонд» або «пенсійний фонд», та яке відрізняється від найменувань будь-яких інших пенсійних фондів, створених на території України (ст. 6).

Цивільна правоздатність НПФ виникає з моменту його державної реєстрації та припиняється з дня внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб запису про припинення його діяльності. Недержавне пенсійне забезпечення є для НПФ виключним видом діяльності. Провадження ними іншої діяльності, не передбаченої цим Законом, забороняється (ст. 6).

Діяльність приватного пенсійного фонду реалізується через дії його органів. Заслуговує на увагу точка зору, за якою виникнення дієздатності фонду відбувається в декілька етапів: 1 етап – часткова дієздатність – виникає з моменту формування та початку діяльності керівного органу – ради фонду; 2 етап – неповна дієздатність – виникає з моменту внесення запису про фонд до державного реєстру фінансових установ; 3 етап – повна цивільна дієздатність – виникає з наданням повноважень з недержавного пенсійного забезпечення особам, через діяльність яких буде набуватись та реалізовуватись дієздатність фонду (адміністратору фонду, компанії з управління активами та зберігачеві – саме вони виступають представниками фонду у цивільних правовідносинах з приватного пенсійного забезпечення).

Підтримується думка Ю.В. Вітки стосовно особливостей реалізації правосуб’єктності НПФ через представників. Особливості полягають у такому: реалізація правосуб’єктності фонду через адміністратора та особу, що здійснює управління активами, відбувається на договірній основі; адміністратор та особа, що здійснює управління активами, є правосуб’єктними юридичними особами, що реалізують правосуб’єктність фонду через органи управління; забезпечення

реалізації правосуб'єктності фонду через адміністратора та особу, що здійснює управління активами, здійснює зберігач шляхом вчинення за їхніми розпорядженнями відповідних банківських правочинів; фонд не здатний через власні органи управління набувати й здійснювати цивільні права та обов'язки, які набуває й здійснює через адміністратора та особу, що здійснює управління активами.

Проведений аналіз особливостей цивільної правосуб'єктності НПФ дозволяє підсумувати: в цивілістиці відсутня єдина точка зору щодо правосуб'єктності юридичної особи, зокрема – НПФ; правосуб'єктність фонду специфічна, окреслена цілями і видом його діяльності; правоздатність НПФ виникає з моменту його реєстрації та припиняється з дня внесення до реєстру юридичних осіб запису про припинення діяльності; формування дієздатності фонду проходить низку етапів, протягом яких вона зростає; особливості правосуб'єктності НПФ полягають у тому, що повноваження з недержавного пенсійного забезпечення надаються особам, через діяльність яких вона набувається та реалізується. Адміністратор НПФ, компанія з управління активами та зберігач виступають представниками фонду у цивільних відносинах з приватного пенсійного забезпечення.

Надієнко О.І., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

ІНСТИТУТ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Становлення правової держави Україна вимагає забезпечення природних прав людини, основним з яких виступає право на життя. Похідним від цього права є право володіння, користування та розпорядження майном у порядку і спосіб, визначені законом. Реалізація у повному обсязі зазначеного права передбачає і визначення долі майна шляхом передачі його у спадок. Необхідність удосконалення правових норм, що регламентують відносини спадкування, та забезпечення їх відповідності сучасним суспільним відносинам визначають актуальність досліджень інституту спадкування та виявлення характерних рис його становлення і розвитку.

Генезис спадкового прав України був предметом наукових досліджень О. Дзери, Е. Ейдінової, Ю. Заїки, О. Неліна, З. Ромовської, Є. Харитоновна, Є. Фурси, С. Фурси та багатьох інших вчених. Разом з тим, специфічні риси інституту спадкування за законодавством Київської Русі та виявлення можливостей запозичення його норм сучасним правом України з точки зору цивільно-правової науки досліджувались фрагментарно або в межах більш змістовної проблематики, що підтверджує новизну обраної теми.

Витоки спадкового права України сягають часів Київської Русі XI ст. Основним джерелом її права виступала «Руська Правда», що являла собою систематизовану збірку норм давньоруського права періоду Київської держави та, одночасно, відбиток формування феодалних відносин на наших теренах.

На спадкові норми «Руської Правди» мали вплив окремі положення римського, скандинавського (варязького) та іудейського (хазарського) права, а особливо – у регулюванні питань спадкування за заповітом. Заповіт значився як «ряд», що вказує на його договірну природу. Це була фактично угода власника майна з родиною щодо подальшої долі майна на випадок його смерті. Спадкувати за заповітом могли діти, народжені у шлюбі, та другий з подружжя. Письмової форми заповіту, скоріш за все, не вимагалось, оскільки суперечки стосовно спадщини вирішувалися свідченнями «послухів». Та і якою вона могла бути в умовах неписьменності більшої частини населення?

Передбачалось спадкування не лише за заповітом, а й за законом. Про це йдеться в статтях 90–106 Просторової редакції Руської Правди. При цьому спадкоємцями мали бути лише члени родини. І тільки за їхньої відсутності набували право на спадкування держава в особі князя та, частково, – церква. Таким чином, коло спадкоємців за законом та заповітом було тотожним і заповіт мав лише містити конкретні вказівки щодо розподілу майна між спадкоємцями.

Спадкування за законом відповідало принципу мінорату, бо молодший син отримував батьківський двір, а інше майно розподілялось порівну між синами (ст. 100), які були зобов'язані одружити сестер та наділити їх приданим (ст. 95).

За відсутності синів право на спадкування отримували брати спадкодавця. Дочки, у будь-якому випадку, не розглядалися у якості спадкоємиць, адже йшлося про збереження родового батьківського майна. Разом з тим придане померлої невістки, в якій не було дітей, поверталось її батьківській родині за звичаєвим правом.

Безумовні правові привілеї щодо майна смердів, які не мали синів, отримали князь та бояри. Дочки бояр та дружинників за відсутності синів спадкували батьківське майно (ст. 91). У той же час незаміжні дочки померлого смерда могли отримати лише частину батьківського майна в якості приданого.

За дружиною в сім'ї зберігалось її власне майно. Після смерті чоловіка вона отримувала частку у спадщині, ставала на чолі сім'ї та до повноліття спадкоємців розпоряджалася їх спадком на власний розсуд. Вдовина обов'язкова частка у спадковому майні визначалася індивідуально, з урахуванням розміру спадку та кількості дітей померлого, народжених у шлюбі. Заповідати ж так зване материнське майно вдові дозволялося лише власним дітям, хоча розмір часток кожного і визначався нею на власний розсуд. Якщо ж спадкування материнського майна відбувалось за законом, воно переходило тому з дітей, з ким жінка проживала та вела спільне господарство.

Нормами «Руської Правди» детально регламентувались і випадки опіки над майном неповнолітніх спадкоємців, якщо мати ще раз виходила заміж. Опікун призначався з числа найближчих родичів та отримував майно при свідках. У якості опікуна міг виступати і вітчим. За виконання своїх обов'язків опікун мав право користуватись доходами з майна опікуваних, а в разі втрати частини спадщини відшкодовував збитки спадкоємцям.

Обов'язкова частка в спадщині за реципійованим римським правом складала четвертину законної частки, а за візантійським правом Юстиніана при наявності чотирьох і більше спадкоємців вона становила половину законної, якщо менше, то третину.

Придане померлої дружини також отримувало правовий режим спадку. Пережилий чоловік, за відсутності спільних дітей, спадкував чверть такого приданого. Три ж чверті відходили спадкоємцям покійної. При укладенні нового шлюбу чоловік майно померлої втрачав.

Спадкові норми «Руської Правди», основного правового джерела Київської Русі, діяли до кінця XV ст. Їх було покладено в основу Київської та Новгородської судних грамот, а також українського, литовського та білоруського спадкового права.

Таким чином, традиції спадкових правовідносин в Україні беруть свій початок в підвалинах ранньофеодальної держави та отримали закріплення в Руській Правді й інших джерелах законодавства Київської Русі поряд із запозиченнями норм римського, скандинавського та іудейського права. Заповіт виступав своєрідною угодою між спадкодавцем – власником майна та спадкоємцями – дітьми й іншим з подружжя про посмертну передачу майна.

Спадкування за законом майже не відрізнялось від спадкування за заповітом. Фактично заповіт уточнював частки спадкоємців та містив наказ про управління майном. Переважала усна форма заповіту, що обумовлювалось низьким рівнем грамотності населення. Сформувався принцип мінорату; положення про обов'язкову частку, майнові обмеження для жінок, позбавлення для позашлюбних дітей.

Нестерцова-Собакарь О.В., к.ю.н., доц. (Дніпро, Україна)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ

Одним з найскладніших та найцікавіших з наукової точки зору інститутом цивільного права, в якому знаходять свій вираз не тільки політичні, економічні та соціальні аспекти життя суспільства, а й родинні та шлюбні відносини, є спадкове право. Суттєво на спадкові правовідносини впливає рівень життя населення та такі риси людства як традиція, гуманність, справедливість, раціональність тощо.

Конституція України передбачає право спадкування власності громадян і забезпечує можливість розпоряджатися своїм майном на випадок смерті. Тому в Цивільному кодексі України було передбачено дві групи нормативних конструкцій щодо переходу прав та обов'язків від померлої особи до інших осіб: перша – норми щодо спадкування; друга – «спадковий договір» (глава 90 ЦК України) [1, с. 58].

В юридичній практиці такий договір не часто використовується. Це зумовлено, по-перше, необізнаністю населення, по-друге, тим, що відсутній відпрацьований механізм використання спадкового договору.

За спадковим договором одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача (ст. 1302 Цивільного кодексу (далі – ЦК) України). Зазначене дає підстави визначити юридичну природу спадкового договору як консенсуальний договір, оскільки момент його укладення пов'язується з досягненням сторонами згоди за всіма істотними умовами і тягне за собою виникнення цивільних прав та обов'язків контрагентів після вчинення правочину в письмовій формі та нотаріального засвідчення. Не викликає сумнівів і така ознака, як оплатність, оскільки кожна сторона отримує від іншої зустрічне задоволення: набувач - у вигляді визначеного у договорі конкретного майна, а відчужувач – у вигляді відповідних дій майнового або немайнового характеру з боку свого контрагента [2, с. 172-173].

Отже, спадковий договір є двостороннім правочином: набувач зобов'язаний вчинити певні дії за вказівкою відчужувача, взамін чого до нього переходить право власності на майно. Тому коло обов'язків набувача має визначатися вже виходячи не з одностороннього волевиявлення відчужувача, а зі спільної згоди сторін, враховуючи договірний характер правовідносин. Ст. 1307 ЦК України встановлює гарантії додержання прав та законних інтересів учасників спадкового договору [1, с. 58].

Істотними умовами спадкового договору є його предмет, яким виступає майно відчужувача, та умови вчинення дій на виконання його особистого розпорядження.

Разом з тим, договором може бути встановлено, що його окремі умови визначаються відповідно до тих чи інших норм актів цивільного законодавства (наприклад, щодо визначення моменту переходу права власності на майно, доля частини спадкового майна, не охопленої спадковим договором, тощо) [3, с. 158].

Крім істотних, можуть бути й звичайні умови договору. Звичайними називають ті умови, які передбачені нормативними актами. На відміну від істотних, вони не потребують узгодження сторонами, оскільки автоматично набирають чинності з моменту укладення договору. Тому відсутність у змісті договору звичайних умов не впливає на його дійсність. Наприклад, якщо при укладенні спадкового договору сторони не домовилися про те, хто буде здійснювати контроль за виконанням спадкового договору після смерті відчужувача, автоматично вступає в дію умова, передбачена абзацом другим частини 3 ст. 1307 ЦК України, згідно з якою за відсутності спеціально призначеної відчужувачем з цією метою особи, контроль за виконанням спадкового договору здійснює нотаріус за місцем відкриття спадщини.

До того ж можуть бути й випадкові умови включені у договір за розсудом сторін. Так само, як і звичайні умови, вони не впливають на факт укладення договору і на його дійсність. Але на відміну від звичайних умов, які

передбачаються безпосередньо законом і починають діяти внаслідок одного лише факту укладення договору, випадкові умови набувають юридичного значення лише тоді, коли вони включені самими сторонами в договір. Їхня відсутність, так само, як і відсутність звичайних умов, не тягне недійсності укладеного договору. Крім того, відсутність випадкових умов лише в тому випадку тягне визнання договору недійсним, якщо зацікавлена сторона доведе, що вона вимагала узгодження даної умови [3, с. 159].

Чітке визначення умов, на яких укладається спадковий договір, має суттєве значення, оскільки від цього залежить встановлення переліку конкретних договірних прав і обов'язків сторін цього договору, а також вимоги стосовно належного виконання зобов'язань.

Інститут спадкового договору має більш тісний зв'язок з підгалуззю зобов'язального, а не спадкового права, оскільки виступає різновидом договорів про передачу майна у власність. Схожість спадкового договору із спадкуванням виявляється в спільності основної юридичної підстави виникнення права на спадкування у спадкоємців і права власності у набувача, якою є смерть фізичної особи-відчужувача.

Характер зустрічного задоволення у спадковому договорі є однією з ознак, які дозволяють його відмежувати від близьких до нього правових конструкцій. Цим він відрізняється, передусім, від заповіту, який за своєю суттю є безоплатним правочином. На відміну від договору довічного утримання, в якому загальний обсяг належного відчужувачу зустрічного надання є не визначеним, оскільки зобов'язання з такого надання діє протягом усього строку життя відчужувача; у спадковому договорі обсяг майнового або немайнового характеру, які має виконати набувач, повинен бути чітко визначений, оскільки з цим закон пов'язує питання про належне виконання або невиконання передбачених договором умов. Окрім того, договір довічного утримання починається з переходу права власності, а спадковий договір саме цим і завершується [2, с. 173].

Підсумовуючи вище зазначене, можна зробити висновок про те, що основна мета спадкового договору полягає у визначенні юридичної долі належного відчужувачу майна на випадок його смерті, а додаткова – зустрічне вчинення набувачем дій майнового та/або немайнового характеру, що визначені в спадковому договорі.

Література:

1. Рогожкіна З.К. Характеристика спадкового договору // Судова апеляція. – 2015. – № 1. – С. 57–63.
2. Немьонова С.В. Окремі аспекти інституту спадкового договору в Україні. – Право і безпека. – 2009. – № 2. – С. 172–173.
3. Курило Т.В. Особливості укладення спадкового договору в цивільному праві України // Наше право. – 2015. – № 6. – С. 156–161.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛІКАРСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ

Звертаючись до медичного закладу за консультацією чи допомогою та при її отриманні, пацієнт має право на збереження в таємниці даного факту звернення, його мети та результатів. Це право є одним із важливих прав пацієнта, основним у медичній етиці і системі прав людини в сфері охорони здоров'я.

Захищеність законом відомостей про пацієнта, що стали відомими медичному персоналу, на сьогодні, коли в багатьох клініках така інформація зберігається у вигляді електронних баз даних, є актуальним питанням в багатьох галузях права. Ще більш актуальним воно стало з прийняттям наказу № 157 Міністерства охорони здоров'я від 26.01.2018 року, який набрав чинності 13.03.2018 року. Так, згідно з наказом, чинність втратили окремі форми обліку та звітності, що стало кроком поступового скасування всієї застарілої паперової статистичної документації та переходу на eHealth.

Протягом десятиріч медичні заклади, навіть найсучасніші, повинні були вести разом з електронним документообігом паперовий.

За таких обставин гострим було та залишається питання належного зберігання даних про пацієнта, неодноразово зафіксованих в носіях різних форм. Факти «загублених» амбулаторних карток, журналів і т.п. є непоодинокими і вирішується ця проблема заведенням нових карток чи журналів. Виникає питання, як може бути втраченою інформація, яка захищена законом і повинна належним чином зберігатися, і хто має доступ до тієї «загубленої» інформації. Яким чином буде відновлюватися інформація і хто буде відшкодовувати витрати на повторні платні обстеження, нести відповідальність за шкоду, завдану здоров'ю людини у зв'язку з проведенням окремих обстежень?

З проголошенням переходу на електронний реєстр, необхідно негайно забезпечити усі медичні заклади комп'ютерами та належно захищеними програмами зберігання даних. Ведення журналів з чисельними графами різного роду даних для заповнення пацієнтом варто не лише відмінити, а й заборонити (встановивши дисциплінарну відповідальність за порушення вимог), адже часто такі журнали є доступними для будь-кого. Що стосується зберігання персональних медичних даних дітей в навчальних закладах, так це протирічить законодавству, оскільки дані заклади не мають ліцензії на медичну практику. Усі дані про дитину мають зберігатися у лікаря, якого обрали її батьки.

Перехід до електронної системи охорони здоров'я стикається ще з одним питанням збереження медичної таємниці. Обслуговування такої системи час від часу потребує спеціальних знань. Хто і яким чином допускається до баз даних пацієнтів.

Згідно п. 3.7. Типового порядку обробки персональних даних, затвердженого Наказом Уповноваженого Верховної Ради України з прав

людини 08.01.2014 № 1/02-14 працівники, які мають доступ до персональних даних, дають письмове зобов'язання про нерозголошення персональних даних, які їм було довірено або які стали їм відомі у зв'язку з виконанням професійних чи службових або трудових обов'язків. Як бачимо, ця норма наказу деталізує нормативно визначений у п. «г» ч.1 ст.78 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» професійний обов'язок працівника медичного закладу зберігати лікарську таємницю.

Поняття лікарської таємниці сформульовано в статті 40. Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я»: медичні працівники та інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних чи службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторони життя громадянина, не мають права розголошувати ці відомості, крім передбачених законодавчими актами випадків.

Вважаємо, слід внести зміни до Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», виділивши п. «г» ч.1 ст.78 «Професійні обов'язки медичних і фармацевтичних працівників», як окрему норму, або змінити назву статті, адже обов'язок зберігати лікарську таємницю покладається не лише на медичних та фармацевтичних працівників.

Вищезазначеним наказом скасовується Книга запису викликів лікарів додому (№ 031/о). Лікар не буде зобов'язаним звітувати про відвідування усіх пацієнтів, що повідомили реєстратуру. Пацієнт та лікар зможуть отримати доступ один до одного по телефону. Як показує досвід європейських країн, можливість поспілкуватися зі своїм медичним працівником телефоном — одна з послуг, що найбільше цінується пацієнтами. Однак, такий вид спілкування лікаря та пацієнта, а також передача даних обстежень на електронну пошту чи телефон пацієнта, повинні чітко регулюватися нормативними актами і здійснюватися за наявності письмового дозволу пацієнта, наданого особисто останнім з пред'явленням документа, що посвідчує його особу, або нотаріально завіреним підписом на вказаному дозволі.

Гарантією збереження лікарської таємниці є те, що згідно ч. 2 п. 4 ст. 65 КПК України медичні працівники та інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторони життя особи про відомості, які становлять лікарську таємницю, не можуть бути допитані як свідки у кримінальному процесі щодо таких відомостей.

Що стосується цивільного законодавства, то п. 2 ст. 51 ЦПК України у редакції до 15.12.2017 р. серед осіб, які не підлягають допиту як свідки, передбачалися особи, які за законом зобов'язані зберігати в таємниці відомості, що були довірені їм у зв'язку з їхнім службовим чи професійним становищем.

Чинний ЦПК України (із змінами, внесеними згідно із Законом України від 09.02.2017 р. N 1847-VIII) даної норми не містить. Вважаємо доцільним до ст. 70 КПК України «Особі, які не можуть бути допитані як свідки» внести зміни, включивши до переліку медичних працівників та інших осіб, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторони життя особи - про відомості, які становлять лікарську таємницю.

ОСОБЛИВОСТІ ПОРЯДКУ ВИРІШЕННЯ ВІДВОДУ СУДДІ ЗА ЦПК, ГПК ТА КАС УКРАЇНИ

Право на розгляд справи неупередженим судом, встановленим відповідно до Закону, є частиною конституційних гарантій судочинства, а також передбачається статтею 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Однією із процесуальних гарантій цього права є забезпечення процедури відводу або самовідводу судді у ситуації, коли суддя має особистий інтерес у результаті розгляду справи, має конфлікт інтересів або іншим чином упереджений відносно будь-якої сторони.

Процедура розгляду заяви про відвід у різних видах судочинства змінювалася протягом всього періоду розвитку вітчизняного процесуального законодавства. Донедавна у цивільному, господарському та адміністративному судочинстві відвід розглядався тим самим складом суду з участю судді, якому заявлений такий відвід. При одноособовому розгляді справи суддя вирішував заяву про власний відвід самостійно.

Водночас у кримінальному процесі відвід судді, що здійснює судочинство одноособово, як раніше, так і тепер, розглядається іншим суддею цього ж суду.

З 15 грудня 2017 року набрав чинності Закон України „Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів” (Закон № 2147-VIII від 3 жовтня 2017). Його метою є нормативне врегулювання процесуальних механізмів, які мають забезпечити ефективний, справедливий, неупереджений та своєчасний захист прав і свобод особи в суді.

З поміж іншого, цей закон містить аналогічні норми щодо забезпечення розгляду заяви про відвід (самовідвід) судді у господарському, цивільному та адміністративному судочинстві з дотриманням балансу інтересів сторін та унеможливлення затягування процесу через штучні заяви про відвід чи інші обставини.

Зокрема, зі змісту ст. 39 ГПК України, ст. 40 ЦПК України та ст. 40 КАС України, які регулюють порядок вирішення заявленого судді відводу та самовідводу, вбачається, що питання про відвід (самовідвід) судді може бути вирішено як до, так і після відкриття провадження у справі.

Загальну схему розгляду заяви про відвід судді можна сформулювати таким чином:

1. Питання про відвід судді вирішує суд, який розглядає справу. Суд задовольняє відвід, якщо доходить висновку про його обґрунтованість.

2. Якщо суд доходить висновку про необґрунтованість заявленого відводу, він вирішує питання про зупинення провадження у справі. У такому випадку вирішення питання про відвід судді здійснюється суддею, який не

входить до складу суду, що розглядає справу, і визначається Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою. Такому судді не може бути заявлений відвід.

3. Якщо питання про відвід судді в зазначеному порядку неможливо розглянути в суді, в якому розглядається справа, то справа для вирішення питання про відвід передається до суду відповідної інстанції, найбільш територіально наближеного до цього суду.

4. Якщо на час подання заяви про відвід судді у суді здійснюють правосуддя менше трьох суддів, вирішення питання про відвід здійснюється в нарадчій кімнаті суддею, який розглядає справу чи вчиняє іншу процесуальну дію, про що виноситься ухвала. У такому разі положення щодо визначення судді за допомогою Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи чи передачі справи до найбільш територіально наближеного суду відповідної інстанції не застосовуються.

Строки розгляду заяви про відвід судді також уніфікуються і запроваджуються в усіх видах судочинства. Питання про відвід судді має бути розглянуто не пізніше двох днів із дня надходження заяви про відвід судді, а у випадку розгляду заяви про відвід суддею іншого суду – не пізніше десяти днів з дня надходження заяви про відвід судді.

Необхідно зазначити, що визначений законодавцем порядок розгляду заяви про відвід судді є неоднозначним для тлумачення. Зокрема, не зрозуміло як співвідносяться між собою положення, викладені у пунктах 3 та 4. Наприклад, якщо у суді здійснює правосуддя лише один суддя, якому заявлено відвід, то він має самостійно вирішити це питання, про що чітко вказано у пункті 4. Водночас важко зрозуміти, чому у такому разі не застосовуються положення щодо передачі справи до найбільш територіально наближеного суду відповідної інстанції. Крім того, не зрозуміло у яких випадка така передача має відбуватися.

Наведене свідчить про відсутність повноти та чіткості правового регулювання порядку вирішення заявленого відводу судді. Це у свою чергу породжує сумнів, чи буде забезпечено право особи на розгляд його справи справедливим і не упередженим судом.

*Терещенко В.Л., к.ф.-м.н., доц., (Кременчук, Україна)
Терещенко В.В., асп. (Кременчук, Україна)*

ЗАХИСТ ПРАВ ПРАЦІВНИКА В СУДІ В ТРУДОВОМУ СПОРІ

Актуальною в сучасній Україні є проблема захисту працівником своїх прав у вітчизняному суду в трудовому спорі. На жаль, звичним явищем в нашій країні є порушення роботодавцем трудового законодавства. Зокрема, працівникам своєчасно не виплачують заробітну плату, без згоди змінюють істотні умови їх праці. Люди вже звикли, що можуть залишитися без роботи, якщо дозволять собі критику в бік керівництва, причому звільнення, навіть

найкращого, скажімо, законслухняного працівника, може відбутися по надуманому приводу, щоб це стало «наукою» для інших.

Згідно з Конституцією України людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а утвердження та забезпечення прав і свобод людини – є головним обов'язком держави. Також в Основному Законі нашої країни зазначено, що «кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується». Права працівника гарантовані вітчизняними законами, зокрема, Кодексом законів про працю, Законом України «Про оплату праці». Для роботодавця за порушення трудового законодавства передбачено як адміністративну так і кримінальну відповідальність. Більш того, законом передбачене відшкодування працівнику не тільки матеріальної, а й моральної шкоди. За вирішенням трудового спору громадянин має право звернутися до неупередженого вітчизняного суду.

Однак, попри те, що українським законодавством передбачено захист працівником своїх прав у суді, реалії життя вказують на суттєві перепони, щодо практичної реалізації такої можливості. По-перше, не кожна людина психологічно готова вступати у відкрите протистояння з роботодавцем у суді, бо знає, що інформація про такий спір не сприятиме пошуку нової роботи. По-друге, попри заяви урядовців про доступ громадян України до правосуддя, реально сподіватися на безоплатну правову допомогу (варто зазначити, зазвичай низької якості) можуть лише окремі верстви населення, до яких звичайний колишній працівник не належить, тому, не маючи, як правило, відповідних юридичних знань, він повинен звернутися до фахівця. Звісно, витрати на юриста можуть бути компенсовані за умови відповідного судового рішення, але до цього моменту має пройти певний час, а адвокат потребує оплати вже зараз, потребує, зазвичай, досить суттєвої суми від людини, яка залишилася без стабільного джерела доходу, якщо мова йде про звільнення працівника. Що ж до моменту, коли буде винесене відповідне судове рішення по справі, то попри гарантовані ЦПК України процесуальні строки, на практиці чекати приходиться роками. Так у Автозаводському районному суді міста Кременчука справа № 524/977/16-ц щодо зміни істотних умов праці знаходиться вже більше 2 років. Весь цей час на працівника роботодавець здійснював морально-психологічний тиск, а потім звільнив цинічно порушивши навіть саму процедуру звільнення. Як результат – у Автозаводському районному суді міста Кременчука з'явилася наступна справа № 524/8360/17 від того ж позивача до того ж відповідача, але вже щодо незаконного звільнення. Зрозуміло, що «кормити» більше 2 років адвоката пересічний громадянин змоги не має, а самостійно захищати свої права у вітчизняному суді важко. По-третє, в Україні реформується судова система, відбуваються суттєві зміни в законодавстві. Враховуючи, що у Верховній Раді існує практика «продавлювання» законопроектів, нові закони не завжди кращі за попередні та, як правило, потребують значного доопрацювання. Не виняток і щойно прийнятий новий ЦПК України, в якому, зокрема, передбачено розгляд трудових спорів у порядку спрощеного провадження. Дійсно, здавалось би

повинні суттєво зменшитися час на розгляд справи та матеріальні витрати сторін, але в трудовому спорі є проблема: роботодавець має змогу фальсифікувати докази, а працівник посилається, як правило, на ті документи, які надає опонент. Трудовий спір дуже складний, тому його вирішення у порядку спрощеного провадження може привести до несправедливого, хоча й цілком, скажімо, законного рішення. По-четверте, законом передбачено відшкодування моральної шкоди працівнику. Здавалось би достатнім є довести в суді протиправність дій працедавця та обґрунтувати суму відшкодування моральної шкоди, але практика показує інше. Аналіз значної кількості судових рішень у трудових спорах показує, що в Україні судді зазвичай не задовольняють вимоги про відшкодування моральної шкоди. При цьому мова йде не про зменшення суми відшкодування моральної шкоди, яку вимагає незаконно звільнений працівник, родина якого залишилася без стабільного доходу, мова йде про те, що, на «внутрішнє переконання» судді сама вимога відшкодування моральної шкоди є «необґрунтованою». По-п'яте, хоча в результаті відповідного судового рішення і вдасться повернути матеріальні збитки, але про справедливість і тут говорити зарано. Так затримка заробітної плати чи розрахунку зі звільненим працівником – це, фактично, дешевий кредит для роботодавця. Навіть, якщо його і зобов'яжуть компенсувати «інфляційні втрати», то виграш є очевидним. В Україні є непоодинокі випадки, коли працівникам затримували заробітну плату, а кошти розміщали на депозитних короткострокових рахунках. Вітчизняні законотворці залишили не вирішеним питання пені за затримку регулярних виплат, зокрема, стипендій, пенсій, заробітних плат. Свого часу багато шуму було про зареєстрований у Верховній Раді України 15 березня 2013 року законопроект № 2547, який передбачав встановлення пені за невиконання або затримку виплати зарплати, але у 2014 році за нього проголосували лише 36 депутатів.

Таким чином, проблема захисту прав працівника у вітчизняному суді в трудовому спорі залишається актуальною і потребує нагального законодавчого вирішення. «Внутрішнє переконання суду», яке вже само по собі обумовлює домінування при прийнятті судового рішення людського фактору, слід замінити чітко прописаними в законах процедурами. В Верховній Раді України варто ліквідувати «кнопкодавство», практику «продавлювання» законопроектів, голосування «до перемоги» за одне і те ж питання. Закони повинні прийматися для країни, а не для захисту окремих представників чи груп суспільства.

*Бешеров С.М., студент (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Шиян О.Ю., к.ю.н. (Запоріжжя, Україна)*

ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ ФОНДОВОЇ БІРЖІ

Подальший розвиток економіки є неможливим без розвинутого, стабільного, надійного та ефективного фінансового ринку нашої держави. Отже, однією з найважливіших цілей нинішнього етапу розвитку економіки

країни є втілення обґрунтованих та системних реформ у фінансовому секторі для забезпечення додаткових джерел фінансування економічного зростання. Важливою ланкою фондового ринку, без якої неможливе його існування є фондова біржа. Для детального вивчення аспектів функціонування фондового ринку необхідно перш за все дати визначення поняття «фондова біржа».

Можна констатувати, що наявні проблеми, які ускладнюють формування фондових бірж в Україні, потребують глибокого теоретичного осмислення та практичного опрацювання. Це надасть змогу розробити дієві заходи щодо поліпшення ситуації на вітчизняних фондових біржах та означити перспективи їх подальшого розвитку.

Дослідженню поняття «фондова біржа» приділяють увагу багато вчених-економістів, але жоден з авторів не дав повне та змістовне визначення цьому поняттю. Немає такого визначення в Законі України «Про цінні папери та фондовий ринок». Проаналізувавши існуючі точки зору авторів щодо поняття «фондова біржа» можна зробити наступні висновки. Д.А. Лоевецький у своєму визначенні фондової біржі використовує таке поняття як «ринок грошових капіталів» та не уточнює, що саме він відносить до «грошового капіталу». Визначення фондової біржі, яке дає М.Ю. Бортник не зовсім відповідає поняттю саме «фондової біржі», тому що у його визначенні поєднуються ознаки і товарної біржі.

Б.І. Альохін і М.Ю. Алексеєв у своєму понятті «фондова біржа» акцентують увагу на тому, як саме здійснюється торгівля, але не розкривають чим саме торгують і як функціонують ці організації.

С.О. Маслова дає загальне визначення поняттю «фондова біржа», що не розкриває особливостей функціонування даного виду біржі. Зі всіх авторів найбільш близькі визначення поняття «фондова біржа» дали Н.Я. Петраков та А.Г. Грязнова, які розкривають у своїх поняттях найголовніші ознаки функціонування фондової біржі.

Отже, аналізуючи усі вище перелічені визначення фондової біржі, можна дати таке визначення, яке, на думку автора, найбільш повно розкриває сутність поняття. Фондова біржа – це організаційно оформлений, регулярно функціонуючий ринок, на якому здійснюється торгівля цінними паперами та іншими фінансовими інструментами, ціни на які визначаються попиту та пропозицією. Існує широка класифікація бірж за різними ознаками. Так, біржі класифікують за видами біржових товарів, принципами організації, правовим статусом, формою участі торговців у біржових торгах, асортиментом товарів, роллю та місцем у світовій торгівлі, сферою діяльності та іншими ознаками.

Принципи та основні ознаки класифікації бірж розробляли багато вчених, у тому числі вітчизняні – Л.А. Чалдаєва, С.О. Маслова та інші. Найбільш повну класифікацію бірж дає О.М. Сохацька. Згідно першої ознаки біржі класифікують на товарні, товарно-сировинні. В Україні до цього виду відносять аграрні, фондові та валютні.

За другою ознакою, яка характеризується ступенем участі держави у біржовій торгівлі, біржі поділяють на три види: публічні (державні), приватні організації торговців, змішані. Державні біржі засновуються органами державної

влади (товарні – Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, фондові – Міністерством фінансів тощо). Такі біржі розповсюджені в Європі: у Французькій Республіці, Королівств Нідерландів та Бельгії. Приватні біржі засновуються торговцями, які створюють біржову корпорацію, лише вони мають доступ до торгівлі, всі інші повинні укладати угоди через посередництво членів біржі. Якщо перший вид бірж прийнято називати європейськими, то другий – англо-американським, оскільки такі біржі працюють у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії та США. Сьогодні майже не залишилося приватних бірж, які працюють на принципах саморегулювання, і у їх діяльність втручаються держави через прийняття відповідного законодавства та запровадження спеціальних органів для контролю за їх діяльністю. Тому можна говорити про існування змішаного типу організації біржової торгівлі. При організації бірж в Україні передбачалося надати їм статусу приватних, однак у наступні 1991–1992 та 1996, 2006 рр. було прийнято законодавчі акти, які не лише передбачали законодавче поле діяльності, але й визначили роль держави у налагодженні контролю. Зазначені закони продовжують діяти, за виключенням одного, у лютому 2006 р. прийнято нову версію Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок». Отже, біржі в Україні можна віднести до змішаного типу.

За третьою ознакою біржі поділяються на акціонерні товариства і некомерційні організації, хоча законодавча невизначеність в Україні призвела до того, що у 1991–1992 рр., коли реєструвалася більшість бірж, вони створювалися з яким завгодно правовим статусом, навіть як приватні підприємства.

За четвертою ознакою біржі поділяють на відкриті та закриті. В торгах на закритих біржах приймають участь лише члени бірж. Відкриті біржі є двох типів: чисто відкриті, на яких клієнти можуть укласти угоди самостійно та змішані, які в свою чергу укладають від імені і за рахунок клієнта, і дилерів, які працюють від власного імені й за власні кошти. Розвиток бірж показав, що закриті біржі мають значні переваги, оскільки члени бірж беруть на себе зобов'язання щодо фінансових гарантій за укладеними угодами та розрахунків за цими угодами.

За п'ятою ознакою біржі поділяються на універсальні та спеціалізовані. Спеціалізовані біржі мають по товарну спеціалізацію або спеціалізацію на групах товарів. Універсальні біржі мають широко диверсифіковану номенклатуру.

За шостою ознакою біржі поділяються на міжнародні, національні та регіональні, в залежності від ролі та місця бірж у світовій, національній і регіональній торгівлі. Міжнародні біржі зосереджені у таких трьох країнах, як США, Англія та Японія, де створено умови вільного переміщення прибутку, отриманого від біржової діяльності. Національні біржі діють в межах однієї країни. До національних відносяться більшість товарних бірж країн Європи. Регіональні діють в межах регіону, наприклад, Тернопільська товарна біржа обслуговує західний регіон України тощо.

За сьомою ознакою біржі в Україні можна поділити на центральні, міжрегіональні та регіональні. До центральних відносяться біржі Києва та Харкова, до міжрегіональних – Одеська, Львівська товарні біржі, до локальних (регіональних) – наприклад, Чернівецька товарна біржа.

Аналіз тенденцій функціонування фондових бірж свідчить, що їх розвиток набуває міжнародного та глобального характеру. Завданням українського біржового ринку в умовах глобалізації є врахування як досвіду організації біржової торгівлі розвинутих країн світу, так і національних особливостей та ступеня розвитку фондового ринку.

По-перше, незважаючи на те, що в Україні є законодавча база, яка визначає основні положення функціонування фондових бірж, біржова діяльність не є розвинутою та ефективною. Низький рівень ефективності біржової торгівлі України, як вже зазначалося вище, зумовлений особливостями становлення та розвитку ринку цінних паперів у країні, його роздробленістю та невпорядкованістю, відсутністю національної програми її розвитку та законодавчого регламентування, незавершеністю процесу реформування економіки України, а також тим, що більшість вітчизняних підприємств не є учасниками операцій на фондовій біржі.

По-друге, у зв'язку з великою кількістю кризоутворювальних чинників або тих, що посилюють їх дію, фондові біржі стоять перед загрозою повної втрати своїх позицій на фондовому ринку України, а тому необхідне вироблення стратегії їх виживання та розвитку.

По-третє, активізація функціонування фондової біржі в Україні сприятиме залученню стратегічних інвесторів для фінансування інноваційних процесів розвитку на підприємствах промисловості.

Таким чином, проведене дослідження різних визначень щодо поняття «фондова біржа» дозволило дати наступне найбільш повне, на думку автора визначення поняття фондової біржі, а саме: фондова біржа – це організаційно оформлений, регулярно функціонуючий ринок, на якому здійснюється торгівля цінними паперами та іншими фінансовими інструментами, ціни на які визначаються попитом та пропозицією. Крім того, була розглянута повна класифікація бірж за різними ознаками. В подальших дослідженнях необхідно розглянути проблеми удосконалення системи індикаторів – формування індексів для моніторингу вітчизняного фондового ринку з урахуванням особливостей його розвитку на сучасному етапі, використання яких сприятиме підвищенню ефективності аналізу кон'юнктури ринку.

РОЗДІЛ 6

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ТРУДОВОГО ПРАВА В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

*Афоніна А.Є., студентка (м. Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Смолярова М. Л., к.ю.н., доц. (м. Запоріжжя, Україна)*

ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПРИНЦИПІВ МІЖНАРОДНОГО ТРУДОВОГО ПРАВА У ТРУДОВЕ ПРАВО УКРАЇНИ

В кожній країні на міжнародному та національному рівнях передбачено правове регулювання права на працю. Це очевидно, оскільки від методів правового регулювання праці багато в чому залежить суспільний спокій і відчуття взаєморозуміння між суб'єктами трудових правовідносин. Але, як відомо, на особливо пильну увагу заслуговує роль держави щодо впровадження стандартів, які є основою для визначення підходів щодо правового регулювання права на працю, яке є одним із основних соціально-економічних прав, закріплених в міжнародно-правових актах та в ст. 43 Конституції України «Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується» [1, с. 16].

Актуальність даної проблеми полягає у тому, що чинне трудове законодавство України про працю не відповідає сучасним вимогам, оскільки воно зорієнтоване на соціалістичну систему господарювання, на великі підприємства, і не врегульовує специфіки праці в малих організаціях, а також у роботодавця – фізичної особи. Зберігають свою регулятивну силу й акти колишнього СРСР, оскільки окремі види суспільних відносин ще не врегульовані національним законодавством. Окрім того, одночасно діють норми, які закріплюють соціалістичну адміністративну модель відносин між роботодавцем і працівниками і нові ринкові положення [2, с. 13]. Якщо ж взяти до уваги й величезну кількість нормативних актів про працю, то стає зрозумілим, що це законодавство є численним і суперечливим, що породжує проблеми на шляху засвоєння юридичних положень та їх застосування.

Дослідженням даної проблеми займалися такі науковці, як І.І. Лукашук, М.В. Буроменський, В.Г. Буткевич, О.В. Задорожній, Є.М. Аметистов, В.І. Євінтов, В.Н. Денисов, В.В. Мицик, Л.Д. Тимченко, які ставили питання, що сама функція міжнародного права має особливість по застосуванню в національному законодавстві. На сучасний момент розпаду систем «військового комунізму» став загальним перегляд реалізації внутрішньої політики щодо міжнародних норм.

Слід зазначити, що міжнародні норми здійснюють вплив на трудове законодавство України шляхом безпосереднього застосування міжнародних актів після їхньої ратифікації Верховною Радою України; включення міжнародних норм до тексту законів; урахування загальних принципів, передбачених міжнародними актами, у законодавстві України. Як джерела

права міжнародно-правові акти поділяються на акти світового співтовариства – акти ООН і МОП, акти регіонального співтовариства (акти об'єднань держав Європи), а також двосторонні й багатосторонні договори [3, с. 67].

Гармонізація трудового права України із правом Європейського Союзу має певні складнощі як загальнотеоретичного, так і галузевого характеру. Природа європейського права досить складна, вона обумовлена унікальністю співтовариств, які виникли як міжнародні організації і продовжують еволюціонувати у напрямку федеративних або конфедеративних структур. Поняття «європейське право» охоплює собою інститути, котрі діють в межах Європи, а не тільки Співтовариств. Процес еволюції може бути успішним при дотриманні трьох умов: збереження усього кращого у вітчизняному законодавстві; перенесення кращих моделей, ідей, принципів із зарубіжного законодавства; врахування особливостей національної правової системи [4, с. 63]. У зв'язку з цим не зайвим буде визначити, що ж потрібно розуміти під кращими правовими моделями. Очевидно, такими є положення про соціальний захист працівників – головних рушійних сил економічного і соціального прогресу, а також положення, що передбачають досягнення соціальної згоди в сфері трудових відносин між роботодавцями і працівниками на всіх рівнях – виробничому, галузевому, державному. Разом з тим потрібно уникати штучного запозичення правових норм і перенесення їх в законодавство України без урахування національних особливостей і реального стану економіки. Тому необхідно визначити межі запозичення іноземних правових норм, критерії їх «адаптаційності», механізм гармонізації.

Проникнення норм міжнародно-правового регулювання у трудове законодавство України відбувається за двома напрямками: по-перше, через ратифікацію конвенцій та інших актів міжнародних організацій і їхніх органів, учасником яких є Україна; і, по-друге, через укладення Україною двосторонніх та багатосторонніх міжнародно-правових договорів з іншими державами [3, с. 69].

Таким чином, з усього вищезазначеного можна зробити висновок, що для реалізації міжнародно-правових норм у правовій системі України та виконання міжнародних договорів повинні бути розв'язані проблеми ратифікації конвенцій, інформованості щодо їх змісту, а також проблема забезпечення реалізації їхніх норм. Слід зазначити, що розв'язання цих проблем впливає на імідж держави, дієвість та ефективність її правової системи, можливість забезпечення захисту прав і свобод людини, у тому числі й у сфері трудових відносин.

Література:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К. : Юридична література, 1996. – 111 с.
2. Чанишева Г., Болотіна Н. Окремі теоретичні проблеми сучасного трудового права (до постановки питання)/ Г. Чанишева, Н. Болотіна // Право України. 1999. № 9. С. 13.

3. Дмитрієва Г. К. Міжнародний договір у системі джерел міжнародного приватного права. Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом. К. : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 1998. С. 61–72.

4. Жернаков В. Міжнародний аспект правового регулювання соціально-трудових відносин / В. Жернаков // Право України. – 2001. – № 4. – С. 58–63.

Жернаков В.В., к.ю.н., проф. (Харків, Україна)

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРАЦЮ УКРАЇНИ

Євроінтеграційні процеси в Україні дедалі набувають все більшої актуальності, оскільки зумовлюють необхідні для нашої держави позитивні перетворення у всіх сферах буття.

Маємо погодитись із твердженням, що незмінність європейського вибору України зумовлена самим фактом цивілізаційної приналежності до спільноти європейських народів. Інтеграція в європейський політичний, економічний і гуманітарний простір є стратегічним орієнтиром і системоутворювальним чинником розвитку держави. Складовими процесу зближення України з ЄС виступають поглиблення політичного діалогу, зміцнення європейського безпекового простору і підвищення ефективності інструментів співпраці у пріоритетних галузях інтеграції [1, с. 28].

Ці процеси неодмінно охоплюють економічну сферу, у якій процес праці відіграє одну з провідних ролей. Вітчизняне правове регулювання суспільних відносин, що виникають у процесі праці, обов'язково зазнає змін. Уявляється, питання вибору між одномоментним реформуванням трудового права України та поступовим вдосконаленням законодавства про працю під впливом стандартів ЄС скоріше є риторичним. Миттєві перетворення у таких важливих і масштабних процесах, які потребують концентрації матеріальних, організаційних й інтелектуальних ресурсів, неможливі. Та питання полягає не тільки у ресурсах. Проблему можна (і слід) піднести на більш високий рівень. Тоді важливим як у теоретичному, так і практичному розумінні стає пошук відповідей на головні питання: що дасть державі, суспільству в цілому європейська інтеграція? Як співвідносяться інтереси держави, суспільства та людини у цьому процесі? Чиї інтереси мають бути вирішальними при визначенні як самої необхідності інтеграції, так і темпів, напрямів та заходів з інтеграційних процесів?

Вкотре доводиться констатувати: самотність вітчизняного трудового права визначається у тому числі значною соціальною спрямованістю його норм, що залишилася нам у добру спадщину від часів Радянського Союзу, та яку слід розцінювати як надбання нашої високої соціально-правової культури. Тому трансформація трудового права України під впливом європейської інтеграції має відбуватися із дотриманням таких принципових положень, як поступовість, послідовність, продуманість, довгострокова стратегія, обов'язковість

перехідного періоду адаптації. У процесі реформування законодавства про працю не можна забувати, що наша держава проголосила себе соціальною, і у період перетворень ми не повинні забувати про права та законні інтереси її громадян.

Реформування вітчизняного законодавства під впливом євронтеграційних процесів має відбуватися поступово, але з ним не слід зволікати. Позитивні зрушення у цьому напрямку є, і як показовий приклад у створенні економічних, організаційних і правових засад сприяння перетворенням у нашій державі можна навести прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо усунення бар'єрів для залучення іноземних інвестицій» від 23.05.2017 р. № 2058-VIII.

Звичайно, одним із проявів впливу євроінтеграційних процесів на розвиток законодавства про працю можна вважати створення умов для розвитку правового регулювання праці в Україні осіб, які працюють за межами своїх країн. У проекті Трудового кодексу відтворено загальновизнані стандарти щодо регулювання трудових відносин громадян України, які працюють за межами України; регулювання трудових відносин іноземців та осіб без громадянства, які працюють в Україні; регулювання трудових відносин громадян України, які працюють в Україні за трудовими договорами з іноземними роботодавцями.

Крім того, у чинній редакції Закону України «Про зайнятість населення» коло зайнятих вже визначено з урахуванням цієї категорії суб'єктів. Зокрема, це – відряджені іноземні працівники (іноземці та особи без громадянства, направлені іноземним роботодавцем в Україну для виконання певного обсягу робіт (послуг) на підставі договорів (контрактів), укладених між українським та іноземним суб'єктами господарювання); внутрішньокорпоративні цесіонарії (іноземці та особи без громадянства, визнані такими відповідно до графіка специфічних зобов'язань у секторі послуг Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі (стаття II Генеральної угоди про торгівлю послугами)); іноземні високооплачувані професіонали (іноземці або особи без громадянства, заробітна плата яких становить не менше 50 мінімальних заробітних плат); іноземні ІТ-професіонали (іноземці або особи без громадянства, які займають посади, пов'язані з розробленням та впровадженням результатів комп'ютерного програмування (операційної системи, комп'ютерних програм та їх компонентів, веб-сайтів, онлайн-сервісів) та криптографічних засобів захисту інформації в юридичних особах, що провадять діяльність із комп'ютерного програмування як основний вид економічної діяльності за Національним класифікатором видів економічної діяльності); іноземний найманий працівник (іноземець або особа без громадянства, який/яка працює за трудовим договором в українського роботодавця згідно із законодавством України); іноземний працівник творчої професії (іноземці та особи без громадянства, які займають посади, що передбачають створення об'єктів авторського права та/або суміжних прав як основний трудовий обов'язок) тощо.

Ці засади правового регулювання потребують розвитку для усунення певних логічних протиріч у застосуванні їх на практиці. Наприклад, при з'ясуванні змісту ст. 1 Закону «Про зайнятість» слід розуміти, що у ній наведено тільки перелік термінів, у тому числі й тих, що пояснюють коло відповідних осіб. І це зовсім не означає, наприклад, що високооплачуваними професіоналами не можуть бути внутрішньокорпоративні цесіонарії або іноземні IT-професіонали. У нормативних актах, що будуть розроблені у розвиток цих засад, має бути конкретизовано і зміст, і особливості правового статусу кожної з категорій цих суб'єктів.

Література:

1. Клименко І.В. Ризики європейського інтеграційного проекту: виклики та можливості для України / І.В. Клименко, І.В. Ус. – К. : НІСД, 2012. – 88 с.

Лагнюк О.М., к.ю.н., ст.викл. (Київ, Україна)

ВИДИ ІНОЗЕМНИХ НАЙМАНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Станом на сьогодні в умовах інтеграційних процесів та розвитку інформаційних технологій все більшого поширення набуває практика ведення підприємницької діяльності в глобальній мережі Інтернет. Всі ці фактори безумовно безпосередньо пов'язані із залученням іноземних працівників з боку українських роботодавців. Зокрема, новелами трудового національного законодавства є введення таких понять, як внутрішньокорпоративні цесіонарії, іноземні IT-професіонали. Таким чином, питання дослідження окреслених категорій працівників, особливостей їх законодавчого виокремлення видається необхідним і особливо актуальним.

Чинний на сьогодні Кодекс законів про працю України [1] оперує поняттям «трудоий колектив» та працівник. Поняття «працівник» пов'язане з категорією «працездатні особи». Так, Законом України «Про зайнятість населення (далі-Закон) [2] ознаками працездатної особи є те, що, по-перше, це особи працездатного віку (особи віком від 16 років, які не досягли встановленого статтею 26 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» пенсійного віку); по-друге, проживання на території України; по-третє, за станом здоров'я здатні до активної трудової діяльності.

Системний аналіз Закону дає підстави стверджувати, що працездатні особи поділяються на працівників – громадян України та іноземних найманих працівників (тобто це іноземець або особа без громадянства, яка працює за трудовим договором в українського роботодавця згідно із законодавством України).

При цьому видами іноземних найманих працівників можна назвати наступних. Насамперед до них відносяться визначені статтею 1 Закону відряджені іноземні працівники, які є іноземцями та особами без громадянства,

направлені іноземним роботодавцем в Україну для виконання певного обсягу робіт (послуг) на підставі договорів (контрактів), укладених між українським та іноземним суб'єктами господарювання).

Іншим видом іноземних найманих працівників є внутрішньокорпоративні цесіонарії – іноземці та особи без громадянства, визнані такими відповідно до графіка специфічних зобов'язань у секторі послуг Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі (стаття II Генеральної угоди про торгівлю послугами). Тобто, це особи, що надають послуги без комерційної присутності в Україні.

Важливо зазначити, що Законом України від 10 квітня 2008 року № 250-VI ратифіковано Протокол про вступ України до Світової організації торгівлі. Додатком до Угоди про заснування СОТ є Генеральна угода про торгівлю послугами. Статтею V bis «Угоди про інтеграцію ринків робочої сили» Генеральної угоди передбачено створення повної інтеграції ринків робочої сили за умови звільнення громадян від вимог, що стосуються дозволів на проживання та працю. Статтею II Генеральної угоди визначено, що член організації щодо будь-якого заходу повинен надати негайно і безумовно для послуг і постачальників послуг іншого члена режим, не менш сприятливий, аніж той, який він надає для таких самих послуг або постачальників послуг іншої країни. Член угоди може вживати заходів, несумісних із зазначеними, за умови, що такий захід внесено до переліку вилучень. Графіком специфічних зобов'язань в секторі послуг визначено Перелік вилучень з режиму найбільшого сприяння, у тому числі щодо переміщення фізичних осіб. В'їзд і тимчасове перебування іноземного постачальника послуг в Україні вимагає отримання дозволу на працевлаштування.

Відповідно до вказаних угод під «внутрішньокорпоративним цесіонарієм» розуміється фізична особа, найнята заснованою на території країни-члена СОТ юридичною особою, що не є неприбутковою організацією, яка прагне тимчасового перебування з метою надання послуг в Україні через комерційну присутність свого роботодавця. Цесіонарієм також є фізична особа, що є партнером в юридичній особі (але не посідає контрольного пакету акцій) протягом щонайменше одного року, яка прагне тимчасового перебування з метою надання послуг відділенню, філії чи дочірньому підприємству цієї юридичної особи, що здійснюють подібну економічну діяльність на території України. Внутрішньокорпоративні цесіонарії поділяються на керівний персонал, менеджерів та спеціалістів [3].

Ще одним видом іноземних найманих працівників згідно Закону є іноземні ІТ-професіонали. До них належать іноземці або особи без громадянства, які займають посади, пов'язані з розробленням та впровадженням результатів комп'ютерного програмування (операційної системи, комп'ютерних програм та їх компонентів, веб-сайтів, онлайн-сервісів) та криптографічних засобів захисту інформації в юридичних особах, що провадять діяльність із комп'ютерного програмування як основний вид економічної діяльності за Національним класифікатором видів економічної діяльності [2].

Окремо Законом виділяється така група іноземних найманих працівників, як іноземний працівник творчої професії. Це іноземці та особи без громадянства, які займають посади, що передбачають створення об'єктів авторського права та/або суміжних прав як основний трудовий обов'язок [2].

Варто зазначити, що крім вищезазначених категорій найманих працівників станом на сьогодні у зв'язку зі складною соціально–економічною ситуацією в АРК та окремих районах Луганської та Донецької областей сформувалася нова категорія осіб «внутрішньо переміщені особи». Так, статтею 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» визначено, що внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [4].

Слід наголосити на тому, що дана категорія працівників, знову ж таки в аспекті іноземних найманих працівників, розглядається в розрізі заходів сприяння зайнятості внутрішньо переміщених осіб. Так, п. 2 абз. 4 ч. 2 ст. 24 даного Закону встановлено, що одним із таких заходів для осіб, які працевлаштовуються за направленням територіальних органів Міністерства соціальної політики, є компенсація витрат роботодавця на оплату праці (але не вище середнього рівня заробітної плати, що склався у відповідному регіоні за минулий місяць) за працевлаштування зареєстрованих безробітних з числа внутрішньо переміщених осіб на умовах строкових трудових договорів тривалістю не більше 6 календарних місяців, за умови збереження гарантій зайнятості такої особи протягом періоду, що перевищує тривалість виплати у два рази [4].

Окреслені питання щодо окремих видів іноземних найманих працівників потребують подальшого поглибленого наукового дослідження, що безумно сприятиме подальшому реформуванню та вдосконаленню національного трудового законодавства особливо в сучасних умовах інтеграційних процесів.

Література:

1. Кодекс законів про працю Української РСР від 10 грудня 1971 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
2. Закон України «Про зайнятість населення» від 05 липня 2012 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>
3. Про внутрішньокорпоративних цесіонаріїв // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chamber.kr.ua/zakon-zm/600.html>
4. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>

ДИСКРИМІНАЦІЯ ЗА ОЗНАКОЮ ІНВАЛІДНОСТІ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

Свобода праці та заборона примусової праці є одними з важливих принципів сучасного трудового права, що тісно пов'язані з неприпустимістю дискримінації. Проте в трудових відносинах особи з обмеженими можливостями здоров'я відчують найбільші труднощі в процесі реалізації права на працю в порівнянні з іншими соціальними групами. Чинне законодавство України не містить норм, які досить ефективно регулювали б це питання. Проблема носить соціально-правовий та психологічний характер. Психологічна неготовність самого роботодавця співпрацювати з працівником, який має інвалідність, відсутність фінансової та організаційної можливості в питанні адаптації умов праці служать серйозним бар'єром у конкурентоспроможності працівників з інвалідністю на ринку праці.

Незважаючи на вжиті законодавцями заходи, проблема трудової та професійної інтеграції осіб з обмеженими можливостями здоров'я досі залишається актуальною, оскільки трудова та професійна самореалізація деформуються обмеженнями, що накладаються, з одного боку, дефектами здоров'я, з іншого боку, визначенням медико-соціальною експертною комісією (далі – МСЕК) конкретного роду занять, рекомендованого особі з обмеженими можливостями здоров'я.

Стаття 43 Конституції України: «Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується» [1]. З багатьох причин соціально-економічного та психологічного характеру це положення не знаходить повного відображення в реальному житті. У питанні визначення працездатності особи з інвалідністю головне значення має МСЕК, яка у визначенні ступеня працездатності керується тільки трьома ступенями обмеження до праці:

1 ступінь – здатність до виконання трудової діяльності у звичайних умовах праці при зниженні кваліфікації, тяжкості, напруженості і (або) зменшенні обсягу роботи, нездатність продовжувати роботу за основною професією при збереженні можливості у звичайних умовах праці виконувати трудову діяльність нижчої кваліфікації;

2 ступінь – здатність до виконання трудової діяльності у спеціально створених умовах праці з використанням допоміжним технічних засобів і (або) за допомогою інших осіб;

3 ступінь – нездатність до будь-якої трудової діяльності або неможливість (протипоказання) будь-якої трудової діяльності [2].

Використання терміна «непрацездатний», на наш погляд, не тільки некоректно, але й певною мірою сприяє дискримінації осіб з обмеженими фізичними можливостями у сфері працевлаштування та зайнятості, що

суперечить положенням Конвенції про права осіб з інвалідністю, ратифікованої Законом України № 1767-VI від 16 грудня 2009 року.

У цьому випадку проблема полягає в розстановці акцентів. Орган МСЕК акцентує увагу роботодавця на медичному, а не на соціальному критерії, але в межах ринкових відносин саме останній критерій має більше значення для роботодавця, тобто питання прийому або відмови в прийомі на роботу особи з інвалідністю – насамперед питання бажання суб'єктів трудових правовідносин співпрацювати на взаємовигідних умовах. У контексті описаної проблеми недоцільно встановлювати неприцездатність осіб з обмеженими фізичними можливостями.

Досліджуючи питання праці осіб з обмеженими фізичними можливостями, А.М. Слюсар зазначив, що більшість їх зайнята у сфері матеріального виробництва: у промисловості, сільському господарстві та будівництві, а також у невиробничих сферах – у системі охорони здоров'я та освіти [3, с. 586].

Якщо особа з інвалідністю володіє діловими якостями, необхідними для виконання певного типу роботи, роботодавець з метою ефективної економічної діяльності та раціонального управління майном готовий прийняти певне кадрове рішення й укласти трудовий договір з такою особою, то держава в особі органу МСЕК повинна сприяти такій співпраці. І тому в медичних рекомендаціях було б раціонально, по-перше, вказувати, який вид діяльності протипоказаний конкретному працівникові, а не обмежувати його професійні здібності межами однієї спеціальності, як це відбувається в дійсності, і по-друге, рекомендувати конкретні технічні засоби й заходи щодо професійної реабілітації, а не оперувати такими поняттями, як «працездатний», «непрацездатний», «працездатний у спеціально створених умовах» тощо. Слід зазначити, що умови праці, здебільшого, адаптовані під працівника з обмеженими можливостями здоров'я тільки на навчально-виробничих підприємствах товариств інвалідів (УТОГ, УТОС). Проте на подібних виробництвах використовується переважно низькокваліфікована праця, тому це положення не може відповідати вимогам здобувача, що має високу професійну кваліфікацію. Інші ж роботодавці за кошти організації зобов'язані адаптувати умови праці відповідно до індивідуальної програми реабілітації працівника з обмеженими можливостями здоров'я. Але через відсутність статті витрат у бюджеті організації на створення спеціальних умов або через низьку мотивацію самого роботодавця працевлаштовувати здобувача проблема великої кількості безробітних серед осіб з інвалідністю, що володіють високою кваліфікацією, залишається актуальною.

Зважаючи на вищевикладене, доходимо висновку, що будь-який прояв дискримінації за ознакою інвалідності у сфері праці носить негативний, протизаконний характер згідно з національними й міжнародними нормам. Ще раз наголошуємо, що термін «непрацездатний» не відповідає нормам міжнародного права і Конституції України. Проведений аналіз свідчить, що при визначенні неприцездатності орган МСЕК керується більшою мірою медичним критерієм, і практично виключає соціальний, а саме останній визначає питання

співпраці між працівником і роботодавцем. Тільки професійні й ділові якості (освіта, кваліфікація, знання, досвід, навички, вміння тощо) повинні враховуватися при укладанні трудового договору та встановленні його умов.

У контексті цієї проблеми недоцільно також встановлювати часткову непрацездатність особам з обмеженими фізичними можливостями. Для вирішення цього питання необхідно органу МСЕК рівною мірою, керуючись соціальними і медичними критеріями, встановлювати деякі обмеження на здійснення конкретного виду трудової діяльності, а не абсолютну заборону. Пропонуємо органу МСЕК рекомендувати особі з інвалідністю конкретні технічні засоби й заходи щодо професійної реабілітації, що допоможе роботодавцю у визначенні спеціально створених умов з урахуванням індивідуальних потреб кожної такої особи.

Література:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96- ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Питання медико-соціальної експертизи Постанова Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2009 р. № 1317. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1317-2009-п#n109>.
3. Слюсар А. М. Інваліди – суб'єкти трудового права: міжнародний досвід [Електронний ресурс]/ А.М. Слюсар // Форум права. – 2009. – № 3. – С. 586–590. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09campmd.pdf>.

Смолярова М.Л., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ В УКРАЇНІ ТА У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

В сучасних умовах існують нові підходи щодо стимулювання працівників у трудових правовідносинах. Тому як ніколи стає актуальним дослідження правових проблем, що виникають у організації системи стимулювання працівників в Україні та у зарубіжних країнах.

Теоретичні основи щодо правового стимулювання викладені в працях українських і зарубіжних науковців: В.Б. Авер'янова, С.В. Венедіктова, О.Ф. Гіди, Н.А. Гущиної, М.О. Дей, М.І. Карліна, О.Н. Кисельова, І.Я. Лико, І.М. Луценко, О.М. Лебедевої, В.В. Ниркова, В.Н. Протасова, В.Д. Сущенка, О.В. Чумаченко.

Аналіз сучасної юридичної літератури свідчить про те, що сьогодні по-різному визначають стимулювання, як правове явище. Окремі проблеми правового стимулювання розглядалися вченими з теорії держави і права, а також вченими різних галузей права: цивільного, господарського, адміністративного, кримінального та трудового права.

Загальновідомо, що праця є необхідною умовою життя людини. Праця як

термін у лінгвістичному значенні тлумачиться, як діяльність людини, сукупність цілеспрямованих дій, що потребують фізичної або розумової енергії та мають своїм призначенням створення матеріальних і духовних цінностей. Тому цілком зрозуміло, що за допомогою праці людина задовольняє свої потреби.

За твердженням українського вченого М. Туган-Барановського існує п'ять груп потреб: фізіологічні, статеві, симптоматичні інстинкти і потреби, альтруїстичні та потреби, що не ґрунтуються на практичних інтересах. Дійсно, у кожної людини потреби можуть бути різними, але в трудових відносинах найчастіше у працівників виникають потреби щодо умов праці, матеріальні, оздоровчі, медичні, статусні, творчі, соціально-психологічні, духовні та культурні. Крім потреб у людині існують відповідні цінності. Цінності орієнтують людину на ту чи іншу потребу та формують її норми поведінки.

При укладенні трудового договору з роботодавцем працівника завжди буде цікавити відповіді на важливі для нього питання: «На яких умовах він буде працювати? Які потреби він зможе задовольнити?». Тому, дуже важливо роботодавцю при прийнятті на роботу працівника дотримуватись норм законодавства про працю України, щодо обов'язкового ознайомлення працівника з правилами внутрішнього трудового розпорядку та колективним договором й визначення йому робочого місця, забезпечення його необхідними для роботи засобами (ст. 29 КЗпП України). Якщо трудовий договір буде укладений у письмовій формі у працівника є можливість ознайомитись зі змістом трудового договору, який передбачає індивідуальні умови праці: обов'язкові та додаткові. При ознайомленні зі змістом колективного договору підприємства працівник буде знати на які додаткові пільги та гарантії він може розраховувати працюючи на підприємстві. Це все мотивує та формує у працівника ціннісні орієнтації на відповідну модель поведінки.

Термін «стимул» походить від латинського слова *stimulus*, що буквально перекладається як загострена палиця, якою підганяли тварин. Стимул, як і мотив спонукає працівника до дій.

Характеризуючи мотиви працівників у трудових правовідносинах необхідно зазначити, що їх можна розділити на групи: мотиви вибору посади, спеціальності, кваліфікації та професії; мотиви вибору місця роботи; мотиви роботи; мотиви звільнення з роботи. На мій погляд, на мотивацію праці працівників завжди будуть впливати встановлені умови праці, винагорода за працю, психологічний клімат у трудовому колективі (працювати в атмосфері довіри та допомоги), умови щодо можливості професійного розвитку, умови щодо отримання почуття причетності до спільної справи, умови щодо виникнення інтересу до досягнення мети підприємства. Всі ці мотиви спонукають працівника до відповідних дій.

На сьогоднішній день у світі існують різні системи стимулювання працівників: японська, євро-американська та китайська. Але, з урахуванням недоліків існуючих систем стимулювання працівників, в США і Європі намітився поступовий перехід до індивідуалізації стимулювання, залучення працівників до участі в прибутках підприємств. У західних країнах

практикується взаємозв'язок заробітної плати з результатами діяльності фірми. Причому участь у прибутках може відбуватися в двох формах – пряма (виплата премій за результатами) і непряма (участь в капіталі). Так, в США до 10% працівників, а в ФРН до 15% працівників беруть участь в капіталі фірми. Участь у прибутках практикується в 10% американських фірм і в 15% фірм Великобританії. Цей підхід можливий в нашій країні тільки на умовах економічного розвитку. Тому певні принципи у зарубіжній системі стимулювання працівників при відповідних умовах можуть представляти інтерес стосовно до української специфіки стимулювання працівників на підприємствах.

Отже, на мій погляд, завданням роботодавця, який стимулює працівників полягає в тому, щоб стимул зумовив виникнення мотиву у працівника, тобто спонукальної причини, яка відповідала його потребам. Тільки у такому разі працівники будуть зацікавлені в ефективному виконанню своєї трудової функції.

*Терещенко В.Л., к.ф.-м.н., доц., (Кременчук, Україна)
Терещенко В.В., асп. (Кременчук, Україна)*

ПРОБЛЕМА ВИМОГИ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ В СУДІ В ТРУДОВОМУ СПОРІ

Можливість відшкодування моральної шкоди через суд передбачена в законодавстві багатьох країн, причому процедура, як правило, є достатньо простою та зрозумілою не тільки для учасників процесу, а й для суспільства. Що ж стосується України, то поняття «моральної шкоди» у судовій практиці почало використовуватися відносно недавно, а більшість пересічних громадян й досі не вірять у можливість рядовому громадянину в українському суді домогтися відшкодування моральної шкоди, вважаючи, що на таке здатні тільки «зірки» та політики у судових спорах з жовтою пресою.

Відповідно до чинного законодавства України моральна шкода, зокрема, може полягати у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з ушкодженням здоров'я; у душевних стражданнях, які обумовлені протиправною поведінкою щодо неї самої, або близьких родичів; у приниженні честі, гідності та ділової репутації особи; душевних стражданнях, які фізична особа зазнала у результаті пошкодження чи із знищення її майна.

Згідно з Конституцією України людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а утвердження та забезпечення прав і свобод людини – є головним обов'язком держави. Відшкодування моральної шкоди передбачене різними законодавчими актами, зокрема, Законом України «Про захист прав споживачів», Законом України «Про інформацію», Законом «Про авторське право і суміжні права». Новий ЦК України розширив права фізичних та юридичних осіб щодо вимоги відшкодування моральної шкоди. Пленум ВСУ переглянув постанову «Про

судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди». Однак, попри те, що українським законодавством передбачено право кожної людини, з якою вчинили протиправно та несправедливо, звернутися до суду за відшкодуванням моральної шкоди, на практиці домогтися справедливості дуже важко. По-перше, в законах прописано лише загальні положення, однак немає чіткої класифікації підстав для відшкодування та формул чи алгоритмів розрахунку грошової суми компенсації моральної шкоди, тому право прийняття остаточного рішення в цих питаннях належить судді. По-друге, моральну шкоду ще потрібно довести, при цьому, як правило, мова йде виконання трьох умов: наявність протиправних дій або бездіяльності з боку відповідача (винної особи) щодо позивача (постраждалого); моральні страждання – це результат даних протиправних дій або бездіяльності з боку відповідача (винної особи) щодо позивача (постраждалого); факт вини доведено, тобто встановлено, що дії або бездіяльність з боку відповідача (винної особи) щодо позивача (постраждалого) є саме протиправними.

Навіть у кримінальних справах суддя може бачити наявність страждань людини в результаті смерті близької людини, але приймати рішення про відшкодування моральної шкоди повинен на підставі належних і допустимих доказів. Зрозуміло, що такі рішення часто є спірними. Варто також зазначити, що вітчизняні суди не мають практики по стягненню значних грошових сум відшкодування моральної шкоди. Навіть роздавлені горем батьки цинічно вбитої єдиної дитини за судовими рішеннями часто отримують «копійки», бо саме так суддя на своє переконання оцінює їх страждання. Що ж стосується трудових спорів, то реальна можливість відшкодування моральної шкоди через суд в Україні виглядає досить примарно. Розглянемо дві, здавалось би прості, до речі, цілком реальні зараз в нашій країні ситуації: працівникові, який виходить в законну відпустку, не було вчасно виплачено відпускні, через відсутність яких він не зміг оплатити путівку, за яку вже була внесена застава, і не відправився в заплановану подорож; працівник обурився та написав скаргу до міністерства та був зухвало звільнений за надуманим приводом «по статті» (наприклад, за прогул, якого не було). Зрозуміло, на думку пересічного громадянина, моральна шкода працівнику завдана: по-перше, він втратив суму застави за путівку та не отримав очікуваний відпочинок; по-друге, зухвале звільнення викликало в нього почуття несправедливості, образи, страху не знайти нове місце роботи, бо звільнення відбулося «по статті»; по-третє, працівник і його родина втратили стабільне джерело матеріальних ресурсів, тому вимушені змінити, можливо, навіть звичний раціон харчування. Здавалось би достатнім є довести в суді протиправність дій працедавця та обґрунтувати суму відшкодування моральної шкоди, але практика показує інше. Аналіз значної кількості судових рішень у трудових спорах показує, що в Україні судді зазвичай не задовольняють вимоги про відшкодування моральної шкоди. Досить, скажімо, дивно, коли суддя, встановивши, що, наприклад, звільнення є незаконним, зазначивши в судовому рішенні, що «згідно ст. 237 - 1 КЗпП України відшкодування власником або уповноваженим ним органом моральної шкоди працівнику провадиться у разі, якщо порушення його законних прав

призвели до моральних страждань, втрати нормальних життєвих зв'язків і вимагають від нього додаткових зусиль для організації свого життя», далі вказує, що «враховуючи що позивач не надав доказів про характер та обсяг душевних і психічних страждань, яких він зазнав, характер немайнових втрат, тяжкість вимушених змін у її життєвих стосунках, та зважаючи на положення Постанови Пленуму Верховного суду України № 4 від 31.03.1995 року «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди», суд приходять до висновку, що позовні вимоги ОСОБА_1 про стягнення моральної шкоди, з урахуванням встановлених судом обставин справи, виходячи із засад розумності, виваженості та справедливості, не підлягають задоволенню у зв'язку з їх необґрунтованістю». Тобто, мова йде не про зменшення суми відшкодування моральної шкоди, яку вимагає незаконно звільнений працівник, родина якого залишилася без стабільного доходу, мова йде про те, що, на «внутрішнє переконання» судді сама вимога відшкодування моральної шкоди є «необґрунтованою». Варто також зазначити, що для працедавця за порушення трудового законодавства передбачено і адміністративну, і кримінальну відповідальність, але українські суди у цивільному процесі рідко виносять відповідні окремі ухвали.

Таким чином, проблема відшкодування моральної шкоди в вітчизняному суді, зокрема, в трудовому спорі, враховуючи людський фактор при прийнятті судових рішень, залишається актуальною та потребує нагального законодавчого вирішення, бо як довести ту чи іншу ступінь тяжкості моральних страждань та розрахувати суму відшкодування моральної шкоди, не роз'яснює жоден нормативно-правовий акт.

*Ткаченко Т.В., студентка (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Смолярова М.Л., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУДДІВ В УКРАЇНІ ТА У КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Незважаючи на те, що дисциплінарна відповідальність як інститут трудового права має досить тривалу історію, процеси його становлення та розвитку тривають і сьогодні. Питання щодо особливостей правового регулювання дисциплінарної відповідальності суддів період судової реформи в Україні є неймовірно актуальними.

Учені-правознавці зробили вагомий внесок у вирішенні методологічних і теоретичних проблем дисциплінарної відповідальності суддіву трудовому праві. Різні проблеми, розглядалися у працях Л. Виноградова, О. Євсєєва, О. Захарова, В. Кохана, Р. Куйбіди, О. Новака, О. Овчаренко, О. Присяжнюка.

Особливістю правового регулювання дисциплінарної відповідальності суддів є те, що дана відповідальність регулюється спеціальним Законом України «Про судоустрій і статус суддів», і норми трудового законодавства в даному випадку не застосовуються. При цьому, також слід звернути увагу на

особливу форму правовідносин при прийнятті особи на посаду судді. У світі в різних державах є різні способи призначення судді на посаду, як обрання судді шляхом прямого голосування населенням відповідного округу, призначення на посаду суддівським корпусом, призначенням на посаду президентом чи прем'єр міністром країни та ін. І незалежно від форми призначення на посаду, ми повинні розуміти про особливий статус судді, з його правами та обов'язками, а також з недоторканістю особи. При цьому, статус судді та його дисциплінарна відповідальність, порядок притягнення до дисциплінарної відповідальності регулюються не загальними нормами трудового законодавства, а спеціальними законами. Так, в Україні підстави та порядок притягнення до дисциплінарної відповідальності судді регулюється розділом VI Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [1].

Однак, необхідно звернути увагу на те, що Закон України «Про судоустрій і статус суддів» не в повній мірі відображає процес накладення дисциплінарної відповідальності та обсяг правопорушень, який більш детально висвітлений у Кодексі про працю України. Це обумовлено тим, що при прийнятті законів, законодавець виходив з високої моральної поведінки людини, яка займає високу посаду судді. Однак практика показує інше. Таким прикладом може бути випадки знаходження судді в стані алкогольного сп'яніння, як на роботі, так і поза її меж. І тут виникає проблема розмежування в порушеннях правил внутрішнього трудового розпорядку та притягнення до дисциплінарної відповідальності у світі трудового законодавства, чи порушення суддівської етики, оскільки згідно ст. 4 Кодексу суддівської етики, порушення правил етичної поведінки, встановлених цим Кодексом, не можуть самі по собі застосовуватися як підстави для притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності та визначати ступінь їх вини, чи це є підставою притягнення судді до дисциплінарної відповідальності [2].

Крім цього, ні Закон України «Про судоустрій і статус суддів», ні Кодекс суддівської етики, не передбачає дисциплінарної відповідальності за знаходження судді на робочому місці в стані алкогольного сп'яніння, в той же час, Кодекс законів про працю України передбачає накладення дисциплінарного стягнення за даний вид правопорушення, з відстороненням від виконання своїх обов'язків.

У теоретичній правовій доктрині немає чіткого визначення поняття дисциплінарної відповідальності суддів за порушення законодавства про працю, а також поняття дисциплінарного проступку судді. Дійсно, ці поняття тісно межують з поняттям порушення суддівської етики. Відсутність теоретичного визначення термінів, тягне за собою ускладнення у застосуванні правових норм щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів, фіксування та юридичного закріплення доказів скоєння ними дисциплінарного проступку. Точність та передбачуваність підстав для дисциплінарної відповідальності є бажаними для цілей юридичної визначеності та особливо для гарантування незалежності суддів. Тому слід докласти зусиль для того, щоб уникнути розпливчастих підстав або широких визначень. Проте нове визначення понять включає в себе багато загальних термінів та дефініцій

ключових положень спеціальної дисциплінарної відповідальності, таких як «[вчинення] дій, що порочать звання судді або можуть викликати сумніви [щодо] його/її неупередженості, об'єктивності та незалежності, [або у] чесності та непідкупності судових органів» та «порушення морально-етичних принципів поведінки судді» серед інших. Це видається особливо небезпечним через такі нечіткі терміни та можливість використання цього як політичної зброї проти суддів. Підстави при притягненні до дисциплінарної відповідальності досі сприймаються надто широко, тому на нашу думку необхідне більш «жорстке» регулювання для того, щоб забезпечити незалежність судової влади. Заходи дисциплінарного впливу мають регулюватися чіткими нормами і процедурами, передбаченими в межах самої судової системи, і такими, що не підпадають під політичний або інший неправомірний вплив.

З огляду на викладене, стає питання щодо процесу закріплення факту скоєння дисциплінарного проступку, з урахуванням суддівської недоторканості, а саме, чи може розглядатися процес притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, як порушення суддівської недоторканості. Так, у своєму Рішенні від 1 грудня 2004 року № 19-рп/2004 Конституційний Суд України зазначив, що недоторканність суддів – один із елементів їхнього статусу. Вона не є особистим привілеєм, а має публічно-правове призначення – забезпечити здійснення правосуддя неупередженим, безстороннім і справедливим судом [3].

Положення частини другої статті 126 Конституції України «вплив на суддів у будь-який спосіб забороняється» треба розуміти як забезпечення незалежності суддів у зв'язку із здійсненням ними правосуддя, а також як заборону щодо суддів будь-яких дій незалежно від форми їх прояву з боку державних органів, установ та організацій, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, фізичних та юридичних осіб з метою перешкодити виконанню суддями професійних обов'язків або схилити їх до винесення неправосудного рішення тощо.

Виходячи із тлумачення Конституційним Судом України поняття недоторканості суддів, слід розуміти, що забороняються будь які дії, незалежно від форм їх впливу щодо суддів, які перешкоджають виконувати суддям професійні обов'язки або схилити їх до винесення неправосудного рішення тощо.

У 2012 році Інститутом порівняльного публічного та міжнародного права імені Макса Планка, Німеччина, було складено доповідь за результатами порівняльного дослідження законодавства під назвою «Незалежність судової влади у перехідний період» – де зазначалося, що за результатами дослідження, серед іншого, ретельно розглядається питання дисциплінарних заходів щодо суддів різних юрисдикцій. У ній наводиться думка про те, що у країнах Європи немає єдиного підходу до організації системи суддівської дисципліни. Проте можна відзначити, що у багатьох країнах Європи підстави дисциплінарної відповідальності судів визначаються у доволі загальних термінах (таких як, наприклад, істотне або повторне порушення посадових обов'язків, що призвело до виникнення враження про явну невідповідність судді займаній посаді

(Швеція). Як виняток, в Італії законодавством передбачається повний список із тридцяти семи різних дисциплінарних порушень, пов'язаних з поведінкою суддів як під час виконання посадових обов'язків, так і поза ним. Санкції за дисциплінарні порушення судді можуть включати в себе: попередження, догану, переведення, переведення на менш кваліфіковану роботу, пониження в посаді, затримку підвищення, штраф, зниження зарплати, тимчасове відсторонення від виконання обов'язків, звільнення з або без збереження пенсії. Звільнення судді як найбільш сувора санкція зазвичай призначається лише судом; у деяких правових системах вона також може призначатися іншими органами, такими як спеціалізована Дисциплінарна палата Вищої ради суддів, але, як правило, потім її застосування можна оскаржити до суду. За виключенням Швейцарії, парламент не бере участі у в процедурі; проте у Швейцарії система кардинально відрізняється через обмежений строк, на який обирається суддя [4].

Отже, дисциплінарні проступки скоєнні суддею, які направлені на порушення трудового розпорядку, не можуть розглядатися як порушення недоторканості суддів, і повинні регулюватися законодавством про працю України, як базовим і однаковим для всіх громадян України. В той же час, проступки скоєнні суддею поза межами процесу здійснення правосуддя, повинні розглядатися в межах діючого законодавства. При цьому слід звузити поняття недоторканості судді до меж здійснення правосуддя. Відокремити і чітко визначити терміни «дисциплінарний проступок», «проступок, що порушує суддівську етику». Розмежував ці терміни, ми зможемо визначити і процес притягнення судді до дисциплінарної чи іншої відповідальності.

Література:

1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII : за станом на 15 грудня 2017 р. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2016. № 31. Ст. 545.
2. Кодекс суддівської етики: рішення XI з'їзду суддів України від 22.02.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zib.com.ua/ua/14385-kodeks_suddivskoi_etiki_tekst.html
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України про офіційне тлумачення положень частини другої ст. 13 ЗУ «Про статус суддів» : Офіційний вісник України. 2004. № 49. Ст. 3220.
4. Доповідь за результатами порівняльного дослідження законодавства під назвою «Незалежність судової влади у перехідний період»: Рішення Європейського суду з прав людини, Міжнародних судів у справі «Олександр Волков проти України» (Заява №21722/11) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/974_947/ age2

*Самоха Б.А., студент (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Бабарикіна Н.А., ст. викл. (Запоріжжя, Україна)*

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМАТИКИ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ

Світ змінюється, а разом із ним і причини міграції. Якщо раніше, в 90% випадків, населення з рідних країн виштовхували бідність, переслідування, голод і епідемії, то тепер, у 60%, його приваблюють можливості розвинених країн.

За різними даними, за межами України заробляють на життя від шести до восьми мільйонів наших громадян. Втім, частково вже не тільки наших, бо тенденція «виїхати, заробити й повернутися» переростає в «виїхати, влаштуватися й залишитися». Навіть офіційна статистика відображає цей тренд – кількість зареєстрованих безробітних за 2017 рік скоротилася з 429 000 осіб у січні до 354 000 у грудні, але кількість вакансій на українському ринку праці, навпаки, за цей самий період зросла з 47 000 до 50 500; серед інших – майже 30% живуть із думкою про те, що це слід зробити, тобто виїхати; 64% заявили, що не замислювалися про те, щоб виїхати з України [2].

Аналізуючи зазначені цифри, стикаємося з тривожною картиною: з тих, хто має намір покинути Україну, 55% – молодь у віці від 18 до 29 років; 44 – від 30 до 39 років; 33% – 40-50-річні. Країна в її нинішньому стані не може закрити цей пролом. Гостру нестачу інтелектуалів, висококласних фахівців і людей з руками, що виростили не з нижніх плечей, Україна відчуває вже сьогодні. З тих, хто готовий шукати щастя на чужині, 40% – люди з вищою освітою; 27,6 – із середньою спеціальною; 23,2 – із середньою і 17,8% – із неповною середньою освітою [2].

Міжнародна організація з питань міграції зазначає, що серед вивчених нею країн південного сходу Європи українці становлять найбільшу частку трудових мігрантів із вищою освітою (дослідження 2016 р.). І саме в цьому бачать головну загрозу для України, яка стрімко втрачає освічених і досвідчених фахівців (інженерів, лікарів, фахівців ІТ-сектору, агрономів і викладачів). Ба більше, для самих людей це теж згубно, адже кваліфіковані трудові мігранти втрачають згодом свої навички, бо часто займаються «непрофільною» діяльністю – один з трьох українських мігрантів із вищою освітою виконує роботу, яка не потребує такої високої кваліфікації [1, с. 29].

Як показало дослідження, 53% з тих, хто вже має досвід роботи за кордоном, хочуть його повторити знову, а от 43% тих, що добували хліб на чужині, не хочуть повертатися до такого досвіду знову [1, с. 30].

40% тих, хто планує виїхати, були за кордоном як туристи; 42 – побували в закордонних відрядженнях і 45,5% з тих, хто замислюється про те, щоб виїхати з України, – вчилися за кордоном, а отже, отримали достатньо (а часом відносно) якісні знання. І тільки 23% сміливих з-поміж тих, хто ніколи не покидав України, готові слідом за друзями, сусідами й товаришами по службі спробувати щастя за кордоном [2].

Замислюються про те, щоб виїхати з України, 32% всього чоловічого населення країни і 27% – жіночого. Найбільш уразливий Західний регіон – 34% його жителів планують виїхати. У центральному такі плани виношують 27%, на Півдні країни – 29% і на Сході – кожен четвертий житель.

У рейтингу «галым» розвитку України впевнено лідирують олігархи 42,4% опитаних саме їх назвали головним тромбом країни. Народна нелюбов до магнатів, можливо, пояснюється не так розумінням їхньої справжньої ролі, як розкрученістю самого слова. Багато країн проходили випробування результатом власних громадян. Але багатьом з них вдалося повернути втрачену крив.

Література:

1. Брич В.Я. Шляхи вдосконалення регулювання зовнішньої трудової міграції населення /В.Я. Брич, П.Г. Шушпанов // Україна: аспекти праці.– 2017.– № 4. – С. 28–30.

2. Мостова Ю. Чому українці покидають свою країну / Ю. Мостова, С. Рахманін – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://dt.ua/internal/krovotecha-chomu-ukrayinci-pokidayut-svoyu-krayinu-267394_.html.

3. Україна у світових процесах трудової міграції / І.І. Кукурудза, Т.І. Ромащенко ; Черкас. нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2012. – 252 с. : іл., табл. ; 21 см. – Бібліогр.: С. 207–239

4. Юськів Б.М. Глобалізація і трудова міграція в Європі: монографія / Б.М. Юськів. – Рівне: видавець О.М. Зень, 2009. – 476 с.

*Бессонова Д.А., студентка (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Бостан С.К., д.ю.н., проф. (Запоріжжя, Україна)*

ПРОБЛЕМА НЕЛЕГАЛЬНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ УКРАЇНЦІВ ДО ТУРЕЧЧИНИ

Починаючи з другої половини ХХ століття у всіх країнах світу суттєво активізується процес трудової міграції, який продовжується й сьогодні в різних напрямках. Найпопулярнішими з них останнім часом вважаються країни Європи та Близького Сходу. Однією з головних причин цього «емігрантського руху» є наявність держав з кращою економічною динамікою, внаслідок якої вони привертають увагу трудових ресурсів з інших країн. Серед них і Україна, громадяни якої посідають одне з «провідних» місць за кількістю виїзду за рубіж. Більшість з них спрямована в країни Європи, насамперед, в Польщу, де тільки за офіційною статистикою нараховується біля 1 млн. наших співгромадян, але немала їх кількість в Туреччині (біля 50 тис.). Цей факт зумовлює не тільки практичний, а й науковий інтерес до проблеми трудової еміграції взагалі та в цій країні зокрема.

Україна, як зазначалося, вважається однією з найактивніших країн трудової міграції з 1990 року, але виїзд за рубіж у пошуках кращої долі суттєво зріс останнім часом у зв'язку з погіршенням економічної ситуації в країні. Це було пов'язано насамперед з тим, що за кордоном стало можливим отримувати заробітну платню в 2-3 рази більше ніж в Україні. Стрімкий зріст потоку українських мігрантів зумовив прийняття в 2016 році Закону України «Про зовнішню трудову міграцію». Ним визначені права мігруючих працівників на отримання належних умов праці, соціального захисту і возз'єднання з сім'єю. В Законі стверджується, що центральні і місцеві органи виконавчої влади, Служба Безпеки України приймають всі можливі заходи для запобігання незаконній зовнішньої міграції і торгівлі людьми [1].

Велика кількість українців щороку відвідує Турецьку Республіку не тільки з метою туризму, але і з наміром заробітку. Оскільки в Туреччині знаходиться велика кількість російськомовних туристів, дуже легко знайти вакансії працівників готелів або магазинів на так званих «російських ринках». Приймаюча сторона дуже часто пропонує нелегальне працевлаштування, і основними причинами цього є:

- а) «стислі» строки оформлення документів робочої візи;
- б) обов'язкове зобов'язання сплати податків за кожного працівника;
- в) сезонність роботи (робоча віза не має сенсу, коли потребується працівник на 2-3 місяці);
- г) відсутність у приймаючої сторони дозволу на роботу іноземців;
- д) відсутність потреби в професійній кваліфікації працівника.

Але, незважаючи на незручності, що виникають з обох сторін, нелегальне працевлаштування українців є вигідним, оскільки рівень заробітної платні для турецьких громадян є вищим.

На території Туреччини трудова діяльність регулюється Законом Турецької Республіки «Про дозвіл на трудову діяльність іноземних громадян». Згідно Закону такий дозвіл може бути тимчасовим, постійним і на незалежну трудову діяльність. Тимчасовий дозвіл видається на строк до одного року на певному робочому місці. Отримати постійний дозвіл мають право іноземні громадяни, котрі безперервно проживають на території Турецької Республіки законним шляхом не менше восьми років, а загальний стаж роботи в країні складає не менше шести років. Дозвіл на незалежну трудову діяльність може бути виданий Міністерством іноземних громадян охочим займатися такою діяльністю, але лише на підставі безперервного законного перебування на території країни не менше п'яти років [2]. Слід зазначити, що цей законодавчий акт був прийнятий для попередження незаконного працевлаштування іноземців і низькооплачуваної трудової зайнятості для досягнення можливості організації правового контролю і регулювання трудового міграційного потоку.

Однією з основних соціально-правових проблем України є наявність великої кількості агенцій, що займаються працевлаштуванням українців за кордоном нелегальним шляхом. Так, українець, прийшовши до агента, має пройти співбесіду та сплатити кошти за допомогу в пошуку роботодавця, тоді як приймаюча сторона сплачує кошти за пошуки працівника. Таке агентство

несе відповідальність лише за прибуття майбутнього працівника на нове місце роботи. За спробу нелегального працевлаштування в разі затримання працівника здійснюються заходи покарання турецькою стороною. За останніми даними, зокрема 2017 року, роботодавець, що приймає на роботу іммігранта без дозволу на працевлаштування має сплатити штраф в сумі 2900 дол. США. В свою чергу іммігрант, не маючий такого дозволу буде оштрафований на 290 дол. США. Громадянин, що займається трудовою діяльністю як незалежний виконавець, без належного дозволу сплачуватиме штраф у сумі 1160 дол. США, а суб'єкти, які приховують факти нелегального працевлаштування піддаються сплаті штрафу в розмірі 144 дол. США. Окрім накладення штрафу, нелегального трудового іммігранта буде депортовано в країну громадянства на 5 років (для українців). При спробі повторного порушення законодавства санкції збільшуються вдвічі [3].

Таким чином, ми вважаємо, що для боротьби з нелегальною трудовою міграцією до Туреччини українських громадян слід насамперед виявляти та викривати злочинні угруповання, а саме: агентства з надання послуг потенційним емігрантам у пошуку роботи та підготовці фальшивих документів для успішного прибуття на робоче місце. Також Україна повинна поліпшити міжнародне співробітництво з Туреччиною шляхом спрощення візового режиму (стосується лише робочих віз) та розширенням можливостей організованої міграції. Необхідно посилити відповідальність за нелегальне працевлаштування за кордоном, зокрема депортованих громадян.

Література:

1. Про зовнішню трудову міграцію: Закон України від 05.11.15 р. № 761-VII : станом на 01.01.16 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/761-19>
2. Про дозвіл на працевлаштування іноземців: Закон Турецької Республіки від 27.02.03 р. № 4817 станом на 06.03.03 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://antalyatoday.ru/forum/showthread.php?t=10515>
3. Офіційний сайт Міністерства внутрішніх справ Туреччини, Генеральне управління з імміграційних питань [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.goc.gov.tr/main/Ru_16

РОЗДІЛ 7

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

*Бикова А.С., студентка (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Леоненко Т.Є., д.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)*

ВІДМЕЖУВАННЯ УМИСНОГО ВБИВСТВА МАЛОЛІТНЬОЇ ДИТИНИ ВІД УМИСНОГО ВБИВСТВА МАТІР'Ю СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ

Право на життя є невід'ємним правом людини. Таким його визначає ст. 27 Конституції України. Цією ж статтею встановлено, що ніхто не може бути свавільно позбавлений життя і що захист життя людини є обов'язком держави. Умисне позбавлення життя іншої людини (вбивство) належить до найтяжчих злочинів проти особи.

Останнім часом в Україні спостерігається зростання кількості злочинів проти дітей. Це безумовно негативне явище, адже в порівнянні з іншими жертвами злочину, діти мають найменшу можливість захисту своїх прав і своєї недоторканності. У зв'язку з цим Женевська декларація прав дитини 1924 р. наголошує на тому, що діти у зв'язку з їх фізичною та розумовою незрілістю потребують спеціальної охорони і піклування, зокрема належного правового захисту, до і після народження. Реалізація цього положення відображає ст. 117 Кримінального кодексу України, яка встановлює відповідальність за умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини.

Незважаючи на наполегливу роботу вчених (М.І. Бажанов, В.В. Сташис, Л. А. Остапенко тощо) в галузі кримінального права, які досліджували різні аспекти відповідальності за вбивства, лишаються нерозв'язані проблеми щодо кваліфікації умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини (ст. 117 КК України) та відмежування його від умисного вбивства малолітньої дитини (п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України).

У ст. 117 КК України зазначається відповідальність у вигляді обмеження волі на строк до 5 років або позбавленням волі на той самий строк. Для відмежування цього складу злочину від умисного вбивства малолітньої дитини передбаченою п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України доцільно буде зробити кримінально-правову характеристику елементів складу злочину.

Об'єктом злочину ст. 117 КК України є життя новонародженої особи. Потерпілим від цього злочину може бути лише власна новонароджена дитина матері.

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 117 КК України характеризується: а) діями, тобто посягання на життя новонародженої дитини; б) наслідками у вигляді її смерті; в) причинним зв'язком між зазначеними діями

та наслідками. В літературі зазначається, що посягання на життя дитини може бути як активне(дія), так і пасивне(бездіяльність).

Активне вбивство шляхом дії полягає у безпосередньому фізичному впливі на організм новонародженої дитини. Це може бути удушення дитини руками, закриття отворів носа та рота м'якими предметами, тобто подушкою, утоплення дитини у воді тощо.

Пасивне вбивство характеризується в тому, що винна особа не вчиняє ніяких дій, для того, щоб уникнути настання смерті, хоча вона могла й повинна була вчинити ці дії. Прикладом може бути: 1) залишення дитини на вулиці; 2) відмова від годування.

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу злочину зазначеної статті є час вчинення злочину. Тобто, вчинення злочину обмежене певним проміжком у часі: під час пологів або ж одразу після пологів.

Суб'єктивна сторона характеризується прямим чи непрямим умислом. Психічне ставлення особи до своїх дій при вчиненні цього злочину характеризують такі особливості: 1) його вчинення обумовлено емоційним тиском, який викликаний вагітністю і пологами та психічними процесами, які їх супроводжували; 2) тимчасовий психічний розлад, який послаблює здатність матері усвідомлювати свої дії та керуватися ними, з чим вона являється обмежено осудною.

Для наявності в діях особи складу злочину повинно встановити, що мати перебувала в особливому психічному чи фізіологічному стані, який знизив здатність усвідомлювати свої дії та керуватися ними.

Суб'єктом злочину може бути лише мати потерпілої дитини, яка є осудною і на момент вчинення злочину досягла 14-річного віку.

Завдяки проаналізованому складу злочину можна спробувати відмежувати склад злочину, передбачений ст.117 КК України від кваліфікованого умисного вбивства – вбивства малолітньої дитини(п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України).

Незважаючи на єдиний об'єкт злочину – життя, першою відмінністю виступає ступінь тяжкості злочину. Відповідно ст. 12 КК України діяння, зазначене ст. 117 КК України є злочином середньої тяжкості, тоді як вбивство передбачене п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України належить до особливо тяжких злочинів.

Другою відмінністю є факультативні ознаки об'єктивної сторони (місце, час, спосіб, знаряддя, засоби тощо). Факультативні ознаки об'єктивної сторони умисного убивства малолітньої дитини не впливають на кваліфікацію, на відміну від умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини. Чинним законодавством зазначено певний проміжок часу: під час пологів або одразу після пологів.

Суттєвою відмінністю між ст. 115 та ст. 117 КК України є суб'єкт злочину. В обох випадках суб'єктом злочину є фізична осудна особа, що досягла 14-річного віку. Але суб'єктом злочину передбаченого ст.117 КК України може бути лише мати новонародженої дитини. Таким чином, суб'єкт злочину – спеціальний.

Щодо кваліфікації, то відмінність полягає в тому, що вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини(ст. 117 КК України) належить до виду умисних вбивств з обставинами, що пом'якшують покарання (через особливий психоемоційний стан жінки-породіллі), а умисне вбивство малолітньої дитини(п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України) належить до умисних вбивства з обставинами, що обтяжують покарання.

Отже, при розмежуванні цих двох злочинів необхідно виходити з того, що вони різняться: 1) ступенем тяжкості злочину; 2) факультативними ознаками об'єктивної сторони; 3) суб'єктом злочину: за ст. 117 КК України – суб'єкт спеціальний, ст. 115 передбачено суб'єкт – загальний.

*Бірюкова А.В., студентка (Київ, Україна)
Наук.кер.: Шведова Г.Л., к.ю.н., доц. (Київ, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ГРАЛЬНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

За сучасних умов, коли держава намагається покращити економічний стан в Україні, створити нормальний клімат для розвитку підприємництва та системи господарювання, важливою складовою цього процесу виступає забезпечення надійної правової протидії забороненому гральному бізнесу, а отже, й незаконним азартним іграм.

Згідно зі статтею 1 Закону України «Про заборону грального бізнесу в Україні» від 11 серпня 2013 р. визначається, що гральний бізнес - це діяльність, пов'язана з організацією, проведенням та наданням можливості доступу до азартних ігор у казино, на гральних автоматах, комп'ютерних симуляторах, у букмекерських конторах, в інтерактивних закладах, в електронному (визнається будь-яка гра, обов'язковою умовою якої є участь у віртуальному) казино незалежно від місця розташування сервера. Азартною грою в якій є сплата гравцем грошей, у тому числі через систему електронних платежів, що дає змогу учаснику як отримати виграш (приз) у будь-якому вигляді, так і не отримати його залежно від випадковості [1].

Аналіз останніх досліджень науковців та публікацій в засобах масової інформації показав, що прийняття зазначених норм не повною мірою викоринило в нашій державі таке негативне явище, як гральний бізнес та азартні ігри.

Топорецька З.М. у своїй роботі саме питання поняття грального бізнесу практично не досліджувала, оскільки кримінальна відповідальність за зайняття гральним бізнесом є новим інститутом у кримінальному законодавстві, а тому вивчення проблеми визначення та сутності грального бізнесу як забороненого кримінально караного діяння на сьогодні набуло особливої актуальності. Автор звертає увагу на те, що на сьогодні світова практика показує, що для приведення діяльності у сфері грального бізнесу в контрольовані рамки, недопущення неповнолітніх до азартних ігор, а також стримування розвитку психологічної залежності, необхідне прийняття спеціального законодавства,

яке детально регулюватиме діяльність у цій сфері та жорстко обмежуватиме гральний бізнес [2].

Ми цілком погоджуємося із думкою Торопецької З.М. і вважаємо, що прийняття спеціального законодавства поставить суб'єктів грального бізнесу в жорсткі рамки і не дозволить їм зловживати своїми правами.

Маємо зазначити, що на сьогоднішній день кримінально-правова кваліфікація дій, пов'язаних із незаконними азартними іграми, в яких власне азартні ігри можуть виступати формою, змістом чи способом вчинення інших суспільно небезпечних діянь, можлива за статтями 190, 199, 203, 209, 212, 304 КК. На цьому наголошують безпосередні дослідники незаконних азартних ігор у кримінально-правовому аспекті (зокрема, Н. О. Петричко) [3].

На нашу думку, даний перелік статей є найбільш характерним, проте не є вичерпним, оскільки на практиці існують випадки, коли є підстави для притягнення винних до відповідальності за незаконні азартні ігри й за іншими статтями КК. Так, якщо особа, котра планує зайнятися забороненим гральним бізнесом, з приховуванням від митного контролю переміщує на територію України гральне обладнання у великих розмірах, то її дії слід кваліфікувати як контрабанду.

Сьогодні частіше за все слідча та судова практика кваліфікує дії, що полягають у незаконних азартних іграх, за відповідною частиною ст. 203 КК «Зайняття забороненими видами господарської діяльності». На жаль, практика стикається із низкою проблем щодо кваліфікації незаконних азартних ігор за цією статтею і це, передусім, пов'язано з прогалинами у формуванні доказової бази. Зокрема, на цьому наголошують у своєму дослідженні Л. П. Скалзуб, В. І. Василичук і В. Р. Сливенко, виділяючи одну з причин такого явища, як переформатування гральних закладів у так звані «інтернет-салони», які здебільшого оформлюють всі відповідні дозвільні документи, укладають договори на оренду приміщень, трудові угоди з працівниками, отже, начебто ведуть дозволена господарську діяльність, однак насправді це не так [4].

Не можна не погодитись із думкою даних дослідників про неоднозначність кваліфікації незаконних азартних ігор за ст. 203 КК, адже не завжди ознаки деяких злочинів відповідають даній статті.

Отже, на нашу думку, єдиний вихід із ситуації — приймати нові закони для азартного бізнесу. Вони мають повернути частину грального бізнесу в легальний сектор, підвищити надходження у бюджет, посилити контроль за гральною сферою та не допустити втягнення до цієї сфери неповнолітніх. Адже цей бізнес все більше набирає обертів і наносить нищівний удар економіці нашої держави. Тому будемо сподіватись, що цей розплідник корупції буде знищений.

Література:

1. Закон України «Про заборону грального бізнесу в Україні» від 11 серпня 2013 р. // Відомості Верховної Ради України 2009 р. – № 38. – ст. 536
2. Журнал «Право України» 2012 р. – №3-4. – С. 515-521

3. Петричко Н. Особливості кваліфікації незаконних азартних ігор // Проблеми кримінально-правових наук: історія, сучасність, міжнародний досвід (пам'яті професора П. П. Михайленка): Тези доп. наук. — теорет. конф. – К.: Київський нац. ун-т внутр. справ, 2009. – С. 100—102

4. Скалозуб Л. П., Василичук В. І., Сливенко В. Р. Протидія підрозділами ДСБЕЗ МВС України декриміналізації сфери грального бізнесу // Актуальні проблеми юридичних наук у дослідженнях учених : додаток до журналу «Міліція України». – 2009. – № 86. – С. 20-24

Бочелюк В.Й., д.псих.н., професор (Запоріжжя, Україна)

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТОСТІ ЗЛОЧИНЦЯ

Однією з найважливіших соціально-демографічних ознак, які характеризують особистість злочинця є вік. Спеціалісти-психологи розглядають його як якісно визначений етап становлення і розвитку особистості, як період з притаманними йому психологічними особливостями сприйняття людиною оточуючого світу. Через це вікові особливості не можуть не впливати на злочинну поведінку. Вікові особливості повинні цікавити слідчого, суддю, адвоката, прокурора та інших юридичних працівників як результат соціальних змін особистості, її соціальних функцій, соціального досвіду, способів реагування на конфліктні ситуації та ін. Відповідно, соціально-психологічні особливості того чи іншого віку так чи інакше виявляються в певних формах злочинної поведінки, що передбачає необхідність диференційованого вивчення певного контингенту правопорушників у характерній йому віковій структурі.

Дуже важливою характеристикою особистості злочинця є освіта. Прямої кореляційної залежності між рівнем освіти і формою антисуспільної поведінки немає, однак рівень освіти впливає і на правосвідомість, і на формування світоглядних поглядів, і на здатність вибору того чи іншого варіанта поведінки. Звертає на себе увагу той факт, що розглядувана група злочинців мала відносно високий рівень освіти. Пояснення цьому бачиться в тому, що оскільки освітній рівень населення в цілому в країні постійно підвищується, він зростає і в осіб, які здійснюють злочинні діяння. Значну частину досліджуваного нами контингенту право-порушників складають люди молодіжного віку.

Великий інтерес являє питання про співвідношення пізнавального і морального моментів в процесі формування особистості, про те, що є носієм цілісності людської особистості - знання чи моральність. Практика свідчить, що висока освіченість не є бар'єром, який розділяє правопорушників і законослухняних громадян, і не гарантує соціально схвальної поведінки. Найбільш чітко це проявляється в екстремальних умовах криміногенної ситуації, яка впливає не лише на свідомість особистості, її раціональні елементи, але й на глибинні емоційні компоненти психіки.

Таким чином, яке б не велике було значення знань, його не слід переоцінювати, набагато важливіше світоглядна і моральна спрямованість знань (особливо гостро ця проблема постає перед молоддю).

У світлі викладеного стає зрозумілим, чому особи з відносно високим рівнем освіти можуть здійснювати злочини.

Найперспективніший шлях вирішення даної проблеми - це забезпечення (посилення) моральної, гуманістичної спрямованості освіти як єдності знань, моралі, інтересів і поведінки особистості.

Суттєве значення для характеристики особистості злочинця мають відомості про його соціальний стан і рід занять. Стосовно досліджуваного контингенту злочинців ці відомості дозволяють встановити, в яких соціальних прошарках найбільш розповсюджені злочини.

Аналіз кримінальної практики показує, що неможна напряду пов'язувати характер праці з протиправною поведінкою. Необхідно враховувати складну взаємодію виділених факторів з іншими - культурно-освітній рівень, потреби, інтереси та ін.

Особливої уваги заслуговують ті особи, які на момент здійснення злочину ніде не працювали і не вчилися. Негативне ставлення до праці і схильність до паразитичного існування негативно відбиваються на розвитку їх особистості, загострюють відносини з оточуючими і в певній мірі обумовлюють виникнення криміногенної ситуації.

Значний інтерес представляє вивчення особистості злочинця в системі конкретних форм її соціальної діяльності. Утверджений в психології дієвий підхід у вивченні явищ психічного життя особистості дозволяє вивчити її в деякому здійснюваному процесі життєдіяльності, який відноситься саме до неї. При цій умові можна виявити, які суспільні процеси і форми безпосередньо впливають на формування особистості і, більше того, з'ясувати роль особистості в становленні свого «Я».

Вузьке розуміння діяльності може привести до теоретичних помилок у дослідженні особистості злочинця, які, в свою чергу, можуть потягнути за собою помилки в практиці боротьби зі злочинністю, зокрема, у роботі по виправленню і перевихованню злочинців. У зв'язку з цим важно підтримати концепцію, за якою при побудові типології особистості злочинців в якості одного з типів виділяється так званий глобальний тип особистості з повною кримінальною зараженістю. Всі помисли і почуття його пов'язані з замислами здійснення злочинів. Такий підхід означає, що вся життєдіяльність такої особистості має антисуспільний характер, підпорядкована злочинним цілям і, відповідно, не виправна. Якщо всі елементи структури особистості злочинця набули явно виражений антисуспільний характер (повна кримінальна зараженість), тоді доведеться констатувати приреченість даної особистості на здійснення злочинів і в майбутньому. А це є, по суті, признание обумовленості поведінки, яка давно піддана справедливій критиці і відкинута вітчизняними кримінологами і психологами.

У структурі особистості злочинця особливий інтерес викликають психічні властивості, які дають найбільш повне уявлення про глибинні процеси, які

безпосередньо визначають її поведінки, і серед них провідним є соціальна спрямованість особистості. Оскільки про ядро спрямованості особистості - її мотиви - мова піде в наступному розділі, зупинимося на інших компонентах спрямованості.

У злочинній поведінці істотну роль відіграє такий компонент спрямованості особистості як соціальна установка. Чимало досліджень, заснованих на загально-психологічному понятті соціальної установки, ввели в науковий обіг поняття антисуспільної установки, як одного з факторів, що визначає злочинну поведінку. Для багатьох правопорушників характерна особистісна установка на злочинну діяльність (у особи з викривленими потребами, антисуспільними поглядами і звичками). Особистісна установка на злочинну діяльність обумовлює здійснення правопорушниками діянь, як правило, агресивного, насильницького спрямування. Характерно, що прояв агресивності цих осіб не є реакцією на обставини конфліктної ситуації, а виражає насамперед прагнення особи реалізувати агресивні спонукання незалежно від того, сприятлива ситуація чи ні.

Багато злочинів здійснюються особами, які мають ситуативну установку на злочинну діяльність. Вона виражається в емоційній обумовленості особи до конфліктного реагування на певні життєві обставини, при яких стикаються протилежні потреби та інтереси конфліктуючих.

Ситуативна установка найбільш властива для правопорушників підліткового і молодіжного віку, що є відображенням їх загальної соціальної незрілості, внутрішньої суперечливості, емоційно-вольової нестійкості, які зумовлюють невідповідні реакції особи об'єктивним обставинам. Дане твердження, яке має під собою теоретичну і практичну основу, вимагає окремого розгляду психології неповнолітніх злочинців.

Габунія М.Т., доктор права, проф. (Тбілісі, Грузія)

К ВОПРОСУ О ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ОСОБЕННОСТЯХ ПРЕСТУПНЫХ ДЕЙСТВИЙ, СОВЕРШЕННЫХ НА РЕЛИГИОЗНОЙ ПОЧВЕ

Религия – сложный социальный феномен, который может быть и является мощным барьером, стоящим на пути возникновения и распространения социального зла и преступности.

Религия может выступать не только как положительное явление. В некоторых случаях в конкретных жизненных ситуациях, в которых оказываются люди и которые влияют на их сознание, чувства, волю, личность принимает решение о совершении преступления. На такое решение может повлиять конкретная криминогенная ситуация, которая влияет на сознание человека и его решение о совершении преступления (проблемные ситуации,

конфликтные ситуации и др.). Это может быть связано, например, с тем, что личность может воспринимать религию как приоритетную ценность над другими. Но совершение преступления возможно лишь в случае восприятия личностью своей природы как божественной с искаженным представлением о понятии «духовного» и с неправильной оценкой ценностей. Если в представлении лица религия претендует на абсолютную истину, она становится или высоконравственной личностью или преступником.

На решение совершить преступление на религиозной почве влияют особенности психических процессов личности: память человека, мышление, интуиция и особенности развития интеллекта, воля и воспитание. Особенности умственной деятельности лиц, совершивших преступление на религиозной почве, заключаются в том, что их мышление всегда соответствует потребностям, целям, мотивам деятельности и поведения. Мотивы мышления могут быть: общественно ценными и антиобщественными, имеющими отрицательную направленность. Один субъект, имея хорошо развитые качества ума, стремится к полезной деятельности, другой – использует свой ум, находчивость в антиобщественных действиях: организует преступную деятельность, формирует религиозные секты. Поэтому воспитание мотивации умственной деятельности таких лиц, изменение негативной направленности – главное в развитии их мышления. Использование некоторыми лидерами религиозных групп контроля сознания может влиять и на процессы мышления.

Другим элементом психологических особенностей личности являются чувства. Чувства – одно из основных форм переживания человеком своего отношения к предметам и явлениям действительности, отличающееся относительной устойчивостью. В отличие от ситуативных эмоций и аффектов, отражающих субъективное значение предметов в конкретных условиях, чувства выделяют явления, имеющие стабильную мотивационную значимость. Чувства верующего личности отличаются от чувств неверующего. Характер этого различия определяется спецификой того, как и во что он верит. Проблема в данном случае состоит в том, что мотивация сектантов гораздо устойчивее, чем у обычных преступников.

Еще один элемент – воля, как способность человека, которая проявляется в саморегуляции своей деятельности и различных психических процессах. В качестве основных функций воли выделяют: выбор мотивов и целей, регуляцию побуждения к действиям при недостаточной или избыточной их мотивации, организацию психических процессов в адекватную выполняемую человеком систему, мобилизацию физических и психических возможностей в ситуации преодоления препятствий при достижении поставленных целей. К волевым качествам, которые наиболее характеризуют силу воли личности, относятся самостоятельность и инициативность.

Согласно указанным признакам можно выделить следующие группы субъектов, совершивших преступление на религиозной почве: лица с положительно направленной сильной волей и устойчивыми волевыми качествами, которые совершают, как правило, преступления по неосторожности; лица с положительно направленной, но слабой волей, такие

совершают преступления под давлением других людей, а не по собственному желанию (религиозные секты); лица с отрицательно направленной (аморальной и морально невоспитанной) слабой волей; лица с уголовно направленной сильной волей, ярко выраженными негативными волевыми качествами; лица с психическими аномалиями, к которым необходимо применять меры медико-педагогического характера (фанатики).

Большое влияние на возникновение мотива совершить преступление имеет участие лица в религиозных группировках, которые пропагандируют религиозную ненависть и вражду. Пребывание в таких группах формирует согласования своих действий и поступков с действиями и поступками других, подчинения своих интересов интересам большинства.

Контроль свободы членами религиозных групп – это специальная программа, которая состоит в групповом давлении со стороны членов секты и которая отражает колебания и вызывает желание выполнять все установки членов секты. Поэтому, при индивидуальной работе, направленной на формирование волевых качеств у личности, особого внимания требуют те лица, которые не имеют твердых целей и жизненных установок.

Существуют сдерживающие факторы, которые выполняют функцию своеобразных «тормозов», препятствующих немедленной реализации возникших побуждений. Эти сдерживающие факторы могут быть внешними, и тогда на первом месте закономерной будет их принудительная сила, заставляющая индивида независимо от его субъективного желания действовать так, а не иначе. Такими факторами могут быть различные социальные нормы, деятельность государственных органов и общественных организаций, общественное мнение и т.д. Но любая личность, в том числе и преступник, действует не только и не столько под влиянием внешней принудительной силы, сколько в результате сознательно принятого решения, которое соответствует ранее сформированным взглядам, представлениям, оценкам. Религиозную группу характеризуют те же элементы, что и группа обычную. Ее особенностью является разве то, что члены такой группы совместно реализуют цель религиозного характера и руководствуются в своем поведении религиозными нормами.

Гороховська О.В., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

МІСЦЕ НЕОБЕРЕЖНИХ ЗЛОЧИНІВ СЕРЕД ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ МЕДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Кримінально-правова характеристика злочинів у сфері медичної діяльності та тих з них, що вчинюються із необережною формою вини, потребує аналізу їх юридичних ознак.

Перш за все слід зазначити, що поняття злочинів у сфері медичної діяльності не слід ототожнювати із злочинами, вчиненими у сфері охорони здоров'я, оскільки останні за змістом є значно ширшими.

Злочини у сфері медичної діяльності охоплюють лише ті суспільно небезпечні діяння, які мають місце під час відносин «лікар – пацієнт», вчинюються під час підтримання та відновлення здоров'я осіб (профілактика, діагностика, лікування пацієнтів тощо, піклування про хворих та їх реабілітація).

У зв'язку з цим як у історичній ретроспективі, та й враховуючи сучасний стан кримінально-правових відносин, деякі автори пропонують замість визначення «злочини у сфері медичної діяльності» вживати дефініцію «ятрогенія», що її вперше було використано німецьким психіатром О. Бумке ще у 1925 р. або «кримінальна ятрогенія», під якою розуміється винний професійний медичний вплив на пацієнта, який призвів до суспільно небезпечних наслідків, що караються кримінальним законом.

Залежно від об'єкту злочинного посягання необережні злочини у сфері медичної діяльності можна класифікувати наступним чином: 1) злочини проти життя як найбільш суспільно небезпечні діяння (вбивство через необережність – ст. 119 КК, ненадання допомоги хворому медичним працівником, якщо воно спричинило смерть хворого – ч. 2 ст. 139 КК, неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником, якщо воно причинило тяжкі наслідки у вигляді смерті хворого – ст. 140 КК, порушення прав пацієнта, якщо ці дії спричинили смерть – ст. 141 КК; 2) злочини проти здоров'я – ненадання допомоги хворому медичним працівником, якщо воно спричинило тяжкі наслідки – ч. 2 ст. 139 КК, неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником, якщо воно причинило тяжкі наслідки – ст. 140 КК, порушення прав пацієнта, якщо ці дії спричинили тяжкі наслідки – ст. 141 КК, незаконне проведення дослідів над людиною, якщо це спричинило тривалий розлад здоров'я потерпілого – ч. 2 ст. 142 КК, незаконне розголошення лікарською таємниці, якщо таке діяння спричинило тяжкі наслідки – ст. 145 КК; 3) злочини проти інших прав і свобод громадян – незаконне поміщення в психіатричний заклад, якщо воно спричинило тяжкі наслідки – ч. 2 ст. 151 КК.

Одним із елементів складу злочину, вчиненого у сфері медичної діяльності, є його суб'єкт.

У кримінальному праві розрізняють загальних та спеціальних суб'єктів злочину.

Під загальним суб'єктом розуміється фізична, осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до кримінального кодексу може наставати кримінальна відповідальність.

Спеціальним суб'єктом злочину є фізична осудна особа, що вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа (ч. 2 ст. 18 КК України). Отже, спеціальний суб'єкт повинен, поряд з загальними ознаками, мати додаткові ознаки, що є обов'язковими для цього складу злочину.

У науці кримінального права концепція так званих «професійних злочинів» реалізується через призму злочинів у сфері охорони здоров'я,

пов'язаних із порушенням медичними працівниками своїх професійних функцій.

Відмежовуючи коло суб'єктів злочинів у сфері медичної діяльності, що вчинюються з необережності (щодо наслідків, що настали), слід враховувати, що це можуть бути працівники різного рівня та кваліфікації: лікарі, медичні сестри, молодший медичний персонал тощо, які, тим не менш, мають юридичне право на медичну діяльність та здійснюють свої професійні функції на всіх етапах профілактики, діагностики та лікування.

Залежно від того, чи передбачає склад відповідного злочину його вчинення лише спеціальним суб'єктом, або ж злочин може вчинюватися як загальним суб'єктом, так і медичним працівником, їх можна класифікувати на дві групи: 1) необережні злочини, що вчинюються як загальними суб'єктами, так і медичними працівниками – вбивство через необережність – ст. 119 КК, необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження – ст. 128 КК; 2) необережні злочини, що вчинюються медичними працівниками – ненадання допомоги хворому медичним працівником, якщо воно спричинило тяжкі наслідки – ст. 139 КК, неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником, якщо воно причинило тяжкі наслідки – ст. 140 КК, порушення прав пацієнта, якщо ці дії спричинили тяжкі наслідки – ст. 141 КК, незаконне проведення дослідів над людиною, якщо це спричинило тривалий розлад здоров'я потерпілого – ч. 2 ст. 142 КК, незаконне розголошення лікарською таємниці, якщо таке діяння спричинило тяжкі наслідки – ст. 145 КК; незаконне поміщення в психіатричний заклад, якщо воно спричинило тяжкі наслідки – ч. 2 ст. 151 КК тощо.

Специфіка об'єктивної сторони складу злочинів у сфері медичної діяльності передбачає виконання медичним персоналом саме професійних обов'язків, що спричинили настання кримінально каранних наслідків. Такі наслідки можуть мати місце як в результаті дії, так і бездіяльності медичного працівника. Виключення складає ненадання допомоги хворому медичним працівником (ст. 139 КК), яке може вчинюватися лише шляхом бездіяльності.

Наслідками таких злочинів можуть бути несприятливі для пацієнта наслідки – від його смерті до заподіяння шкоди здоров'ю, інвалідності, заподіяння шкоди особистим майновим та немайновим інтересам.

Залежно від етапу надання медичної допомоги ці злочини можуть мати місце у процесі діагностики, лікування, профілактики, реабілітації хворого.

Що ж стосується суб'єктивної сторони злочинів, що аналізуються, слід зазначити, що йдеться про злочинну самовпевненість або злочинну недбалість щодо наслідків, що настали.

Таким чином, необережні злочини у сфері медичної діяльності мають наступні характеристики: 1) об'єктом злочинних посягань є життя, здоров'я, інші конституційні права та свободи пацієнта; 2) суб'єктами злочинів є фізичні особи, що мають статус медичного працівника; 3) об'єктивна сторона злочинів характеризується діями або бездіяльністю, а також тим, що виникнення суспільно небезпечних наслідків безпосередньо пов'язано із професійною діяльністю медичних працівників в межах їх взаємовідносин з пацієнтами на

всіх етапах – від діагностики до реабілітації; 4) ставлення до діяння може бути як умисним так і необережним, щодо наслідків може мати місце лише необережна форма вини.

Градецький А.В., к.ю.н., доц.(Запоріжжя, Україна)

ПРОБЛЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ В СФЕРІ МОБІЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Стрімке зростання глобальних комп'ютерних і телекомунікаційних мереж, а також можливість підключення до них через звичайні телефонні лінії посилюють можливості їх використання для злочинної діяльності.

Одним з основних видів злочинів в телекомунікаційному середовищі є телефонне шахрайство, яке стрімко набирає обертів і перетворюється в справжню епідемію.

Основними методами, які продовжують використовувати злочинці, залишаються вішинг (шахрайство з використанням телефону) і фішинг (шахрайство в Інтернеті). За підрахунками експертів в 2016 році, у результаті шахрайських дій з платіжними картками українців зловмисникам вдалося «заробити» майже 340 мільйонів гривень. Понад 80% із цієї суми злодії вкрали, виманюючи реквізити карток по телефону.

Громадськість усе більше цікавиться цими питаннями, оскільки кожний власник або користувач комп'ютера, телефону, модему, пластикової картки – це потенційний потерпілий, якого можуть очікувати тяжкі наслідки в разі вчинення злочину, особливо в державному, комерційному та промисловому секторах, де можливі великі фінансові втрати.

Шахрайство в сфері мобільних комунікацій має латентний характер, а труднощі викриття осіб, що його скоюють потребує всебічного вивчення. Інформаційно-аналітичні матеріали свідчать про посилення протидії зазначеним злочинам, однак, не дивлячись на заходи, що вживаються, відзначається суттєве зростання даної категорії кримінальних справ. Найчастіше мобільні шахраї за допомогою стаціонарного або мобільного телефону виманюють гроші у громадян і залишаються безкарними.

Відповідальність за шахрайство передбачена ст.190 КК України. Відповідно до ч. 1 ст. 190 КК України шахрайство визначається законодавцем як заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою, ч. 3. ст. 190 передбачає покарання за шахрайство вчинене шляхом незаконних операцій з використанням електронної обчислювальної техніки.

Шахрайство з використанням телефонних та комп'ютерних мереж, незважаючи на еволюційні процеси, залишається злочином проти власності і відноситься до кіберзлочинів. Сьогодні в Україні кіберзлочинність регулюється наступними нормативно-правовими актами: Кримінальний кодекс України,

Конвенція про кіберзлочинність та Закон України «Про ратифікацію конвенції про кіберзлочинність».

Злочинність в галузі комп'ютерних і телекомунікаційних мереж характеризується наступним: 1) як правило, міжнародний характер злочину (виходить за межі однієї держави); 2) труднощі у визначенні «місцезнаходження» злочину; 3) слабкі зв'язки між ланками в системі доказів; 4) неможливість спостерігати і фіксувати докази візуально; 5) широке використання злочинцями засобів шифрування інформації.

Незважаючи на різке збільшення активності Інтернет- та телефонних шахраїв, в нашій країні досі не вироблений механізм запобігання кіберзлочинам, комплексний підхід протидії телефонним шахрайствам тільки формується. Запобіжні заходи вживаються, але найчастіше стосовно окремих проявів, а не проблеми в цілому. Так, на неналежному рівні організована робота по методичному забезпеченню правозастосовчої практики розслідування телефонних шахрайств. Розслідування таких злочинів ускладнюється тим, що в більшості випадків злочинні елементи здійснюють свою кримінальну діяльність за межами свого місцезнаходження. Шахраї розуміють, що правоохоронні органи при здійсненні оперативно-розшукової діяльності проводять заходи, які з високою точністю можуть відстежити місце вихідного дзвінка, СМС повідомлення, місце знаходження або пересування фігуранта, тому вони в більшості випадків використовують або багатолюдні місця, або здійснюють телефонні дзвінки з інших регіонів країни, або з місць позбавлення волі, попередньо вступивши в змову зі своїми пособниками на волі.

Проаналізувавши порушені кримінальні справи за період 2015-2016 рр., впливає, що основними способами здійснення шахрайств з використанням засобів зв'язку, є такі види: 1) отримання доступу до послуги «мобільний банк» – 35%; 2) повідомлення про блокування банківської карти і необхідності відправки СМС повідомлення для розблокування – 30%; 3) дзвінок від «співробітника поліції» – син потрапив в ДТП, або від «працівника прокуратури» – про притягнення до кримінальної відповідальності» – 25%; 4) оренда житла – 15%; 5) оформлення кредиту – 1%; 6) влаштування на роботу – 1%; 7) купівля / продаж сільськогосподарської техніки, добрив, автомобілів, автозапчастин, обладнання, нерухомості, будинків, непродовольчі товари, дитячі речі.

Наведені вище способи знайшли найбільш часте відображення в практиці правоохоронних органів, проте, перелік їх може бути розширено.

Звичайно, залишається проблемою відсутність єдиного інформаційного обліку злочинів в МВС України, пов'язаних з телефонними шахрайствами.

Для попередження зазначених злочинів слід вживати наступні заходи: 1) Удосконалення інформаційно-аналітичної роботи; 2) Створення підрозділів технічного захисту інформації в органах влади, органах внутрішніх справ, збройних силах, на підприємствах, установах, організаціях усіх форм власності, діяльність яких пов'язана з інформацією, що підлягає технічному захисту; 3) Підготовка кадрів для роботи у сфері технічного захисту інформації.

Проблема запобігання злочинам в сфері мобільних комунікацій в Україні – це комплексна проблема. Сьогодні закони повинні відповідати вимогам, що відповідають сучасним рівнем розвитку технологій. Пріоритетним напрямком є також організація взаємодії і координація зусиль правоохоронних органів, спецслужб, судової системи, забезпечення їх необхідною матеріально-технічною базою.

*Григорик В.А., студент (м.Київ, Україна)
Наук. кер.: Шведова Г.Л., к.ю.н., доцент (м.Київ, Україна)*

ПРАВОВА ПРИРОДА ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТА І ПРЕДМЕТА РОЗГОЛОШЕННЯ КОМЕРЦІЙНОЇ АБО БАНКІВСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ

Для правильної кваліфікації діяння, а також відмежуванню його від суміжних суспільних небезпечних посягань важливу роль відіграє об'єкт злочину. Саму об'єкт дає змогу розкрити соціальну сутність злочину з'ясувати його суспільне небезпечні наслідки.

Волженкин Б.В у своїй праці зазначає, що об'єктом злочину завжди виступає те благо, якому злочином завдається реальна шкода чи створюється загроза заподіяння такої шкоди. В науці кримінального права найбільш визнаною є точка зору, згідно з якою об'єктом будь-якого злочину є охоронювані законом про кримінальну відповідальність суспільні відносини. Висновок про те, що об'єктом злочину є суспільні відносини, ґрунтується і на чинному законодавстві. Однак у статтях Кримінального кодексу України найчастіше містяться вказівки не на сам об'єкт злочину, а на окремі елементи охоронюваних законом суспільних відносин, або на різні правові норми, що регулюють відповідні суспільні відносини.

Ми погоджуємось з позицією науковця. На нашу думку необхідно ще зазначити, що об'єктом злочинів можуть виступати не будь-які суспільні відносини, але самі ті, які законодавець поставив під охорону закону про кримінальну відповідальність.

Владимиров В.А. стосовно об'єкту злочину висловив наступну думку. Суспільні відносини, котрі виступають об'єктом злочинів передбачених статтями 231, 232 Кримінального кодексу України, є первинними не тільки щодо закону про кримінальну відповідальність, але й щодо самого злочину. Злочин завжди посягає на об'єктивно існуючий об'єкт, на певну реальність. Не можна посягати на те і завдавати шкоди тому, чого ще немає в об'єктивній реальності. Навіть більше, внаслідок злочинного посягання не тільки завдається реальної шкоди охоронюваним суспільним відносинам, але й, у свою чергу, створюються нові - кримінально-правові відносини. Ці відносини складаються вже між злочинцем і державою з приводу вчиненого ним злочину.

Взявши до уваги висловлювання Владимиров В.А. ми робимо висновок, що об'єктом злочину є ті суспільні відносини, на які посягає злочин, завдаючи їм певної шкоди, і які поставлені під охорону закону про кримінальну

відповідальність. Та вважаємо необхідним визначити родовий об'єкт злочину, передбачений статтею 231 Кримінального кодексу України як суспільні відносини, які складаються у сфері господарської діяльності на підставі справедливих ринкових умов і охороняються державою в інтересах всього суспільства й окремих його суб'єктів.

Виходячи з аналізу статті 231 Кримінального кодексу України ми хочемо підсумувати, що об'єктом даного злочину будуть виступати суспільні відносини, що забезпечують захист комерційної таємниці [3, с. 7].

Андреєва Л. визначає предмет злочину передбаченими статтею 231 Кримінального кодексу України комерційну таємницю. Розкриваючи це поняття наступним чином, що інформація становить комерційну таємницю у випадку, коли вона (інформація) має дійсну або потенційну комерційну цінність внаслідок невідомості її третім особам, до неї немає вільного доступу на законних підставах і власник інформації вживає заходів до охорони її конфіденційності. Відповідно до ст. 30 Закону України «Про підприємства в Україні» під комерційною таємницею підприємства розуміють відомості, пов'язані з виробництвом, технологічною інформацією, управлінням, фінансами та іншою діяльністю підприємства, які не є державною таємницею, але розголошення (передача, витік) яких може спричинити шкоду його інтересам. Склад і обсяг відомостей, що становлять комерційну таємницю, порядок її захисту визначаються самим керівником підприємства (підприємцем). Передусім комерційна таємниця охороняється в галузі впровадження досягнень науково-технічного прогресу. Комерційною таємницею можуть бути й інші «секрети» суб'єктів, що господарюють, як-от: відомості про виробництво, плани розвитку підприємства, фінанси, стан ринку, партнерів, переговори, контракти тощо.

Однак, існує «Перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці», передбачений постановою Кабінету Міністрів України від 9 серпня 1993 р. № 611. Виходячи з постанови до переліку, зокрема, входять: установчі документи, документи, що дозволяють займатися підприємницькою і господарською діяльністю та її окремими видами; інформація за всіма встановленими формами державної звітності та інше.

Проаналізувавши позиції правників стосовно предмета статті 231 Кримінального кодексу України ми робимо висновок, що предмет характеризується такими ознаками, як об'єктивність існування, таємність, соціальна та юридична ознаки.

*Дьоміна В.А., студентка (Київ, Україна)
Наук. кер.: Шведова Г.Л., к.ю.н., доц. (Київ, Україна)*

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ ТА ПОСИЛЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ, ПЕРЕДБАЧЕНІ СТАТТЯМИ 258–258-5 КК УКРАЇНИ, В РАМКАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Гармонізація кримінального законодавства України з кримінальним правом Європейського Союзу є одним з найсуттєвіших факторів правової

інтеграції [1, с. 57]. Серед основних напрямів співпраці в рамках виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, в яких гармонізація здійснюється шляхом приєднання до міжнародних зобов'язань у певній галузі, Угода визначає боротьбу з організованою злочинністю, тероризмом та його фінансуванням [2, с. 11].

З початком агресії з боку Російської Федерації у 2014 році та проведення АТО на території України проблема протидії тероризму та його фінансуванню набула для України особливої актуальності. Нестабільна геополітична ситуація на території окупованих Донецької, Луганської та інших областей, сепаратистські настрої серед населення відповідних територій вкрай негативно позначаються на криміногенній ситуації в Україні (йдеться насамперед про істотне збільшення кількості вчинених терористичних злочинів, відповідальність за які передбачена статтями 258, 258-1, 258-2, 258-3, 258-4, 258-5 КК України) та на іміджі України як партнера в рамках інтеграційних процесів.

За останні 3 роки у сфері посилення боротьби з тероризмом і його фінансуванням Україною здійснено конкретні заходи, зокрема введено кримінальну відповідальність за фінансування тероризму та прийнято Закон «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», однак цього виявляється недостатньо для ефективної протидії терористичним злочинам. За даними Українського інституту дослідження екстремізму, у Глобального рейтингу тероризму-2017 (Global Terrorism Index 2017) Україна посіла 17 місце; порівняно з 51 місцем у 2014 році (за результатами довоєнного 2013 року) [3]. Відтак, стає очевидним, що Кримінальний та Кримінально-процесуальний кодекси потребують внесення додаткових змін. Аналіз актуальних досліджень провідних фахівців у даній сфері, дозволяє виділити наступні пропозиції: застосування обов'язкових цільових фінансових санкцій до осіб, причетних до терористичних злочинів. П.П. Підюков, Т.П. Устименко та Р.І. Осипенко небезпідставно наголошують на неможливості подальшої гуманізації санкцій ст. 258 — 258-5 КК, а також обгрутовують доцільність доповнення даних статей у частині санкцій обов'язком повного відшкодування завданої державі та жертвам терористичних актів шкоди за рахунок суб'єктів вказаних злочинів як безпосередніх заподіювачів шкоди. Оскільки до цього моменту відшкодування шкоди потерпілим віднесено до права підозрюваного, а не до обов'язку, і згідно з ч. 1 ст. 128 КПК можливе лише за ініціативою особи, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової та / або моральної шкоди, найчастіше данне відшкодування відбувається за рахунок Державного бюджету України або ж не відбувається взагалі. З огляду на чи не найнебезпечніший різновид злочинності, тероризм і його фінансування неминуче пов'язані із загрозою спричинення жертвам терору колосальних збитків і реально зумовлює їх спричинення, у зв'язку з чим навряд чи доцільно пов'язувати їх відшкодування з певними процесуальними процедурами, волевиявленнями учасників процесу (тим більш підозрюваних чи обвинувачених) тощо [4, с. 93]. Доповнення кримінального законодавства

обов'язком кримінальної реституції сприяло б більш успішній протидії тероризму та його фінансуванню в Україні, оскільки обов'язкове повне майнове відшкодування завданої шкоди, виконання якого не обмежується термінами давності, стало б додатковим стримуючим фактором для осіб, які мають намір вчинити данні злочини.

Персональна відповідальність представників юридичних осіб за злочини, пов'язані з терористичною діяльністю. З 1 вересня 2014 р. вступив в силу Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України по виконанню Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб», за яким злочини, передбачені ст. 258–258-5 КК, вчинені керівником, засновником, учасником або іншою уповноваженою особою юридичної особи від її імені і в її інтересах, є підставою для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру. Однак Т.С. Батраченко справедливо зазначає, що юридичні особи – організації об'єднують волю та інтереси різних осіб, починаючи від засновників (учасників) цієї юридичної особи й закінчуючи співробітниками; кожен із них відповідно до своїх повноважень може вчиняти дії від імені юридичної особи, але часто такі дії вони вчиняють у власних інтересах [5, с. 100]. Відповідно до ст 96-9 КК України у разі вчинення її уповноваженою особою будь-якого із злочинів, передбачених статтями 258 – 258-5 до юридичної особи застосовується таких захід кримінально-правового характеру як ліквідація, який унеможливує подальшу діяльність юридичної особи загалом. Тобто, фактично, разом з уповноваженою особою, яка скоїла злочин, відповідальність будуть нести особи, які не вчиняли злочину та не мають жодної вигоди від скоєння даного злочину, що суперечить основним завданням кримінального права й кримінального процесу – покарання винних та недопущення покарання невинних. Відповідно до цього, було б доречним змінити положення Кримінального та Кримінально-процесуального кодексу таким чином, щоб в рамках кримінального провадження за злочини, передбачені статтями 258–258-5 КК, скоєнні за участі юридичної особи, притягувати до персональної відповідальності уповноважених осіб юридичної особи як фізичних осіб, які скоїли відповідний злочин, без застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичної особи загалом. На нашу думку, дані зміни сприяли б зменшенню відповідних злочинів за участю юридичних осіб, оскільки її уповноважені фізичні особи, маючи свідомість і волю, завжди можуть відмовитися виконання незаконних розпоряджень юридичної особи(в контексті нашої теми, спрямованих на скоєння терористичного злочину) під страхом суворих персональних санкцій ст. 258–258-5 КК, і тим самим уникнути персональної кримінальної відповідальності, яку в цьому разі може понести лише особа, що віддала цей наказ.

Підсумовуючи вищевикладене, до числа найбільш гострих проблем, що виникли в процесі реформування кримінально-правового законодавства України в рамках інтеграційних процесів, слід віднести питання щодо удосконалення положень про кримінальну відповідальність осіб, причетних до скоєння терористичних злочинів. З метою ефективної протидії даним злочинам,

стабілізації геополітичної ситуації в Україні та покращення іміджу нашої держави як надійного партнера для ЄС, необхідно внести до КК та КПК України відповідні зміни, які дозволять персоналізувати та посилити відповідальність осіб за скоєння злочинів, передбачених статтями 285–285-5 КК.

Література:

1. Шармай О.М. Вплив правової інтеграції на кримінальне право України / О.М. Шармай // Судова апеляція. Серія: «Кримінальне право та кримінальний процес». – №1(42). – 2016. – С. 51–59.

2. Угода про асоціацію між Україною та ЄС: зміст та імплементація / М.С. Кузьо, Д.В. Черніков, С.М. Павлюк та ін. К. : ГО «Лабораторія законодавчих ініціатив», 2015. – 52 с.

3. Екстремізм в Україні. Прояви, впливи та загрози. Листопад-грудень 2017 року. Аналітична записка [Електронний ресурс] / Український інститут дослідження екстремізму. – Режим доступу: <http://uire.org.ua/doslidzhennya/ekstremizm-v-ukrayini-proyavi-vplivi-ta-zagrozi-listopad-gruden-2017-roku-analitichna-zapiska/>

4. Підюков П.П. Відповідальність за фінансування тероризму має передбачати невідворотне відшкодування суб'єктом злочину завданих державі і його жертвам збитків / П.П. Підюков, Т.П. Устименко, Р.І. Осипенко // Наше право. Серія: «Кримінальне право, кримінальний процес та криміналістика». – № 3. – 2015. – С. 90–95.

5. Батраченко Т.С. Визначення окремих проблемних питань щодо кримінальної відповідальності юридичних осіб / Т.С. Батраченко // Вісник АМСУ. Серія: «Право». 2013. № 2 (11).

*Іваненко О.С., студент (Київ, Україна)
Наук.кер.: Шведова Г.Л. к.ю.н.,доц.(Київ, Україна)*

ДО ПИТАНЬ ПРО ПРАКТИКУ ТА РІШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ДЖЕРЕЛО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Проблематика джерел прав людини не належить до числа обділених увагою у вітчизняній юридичній науці.

Дослідивши наукові джерела, можна сказати, що більшість українських авторів у роз'ясненні джерел сучасного державного права обходяться переважно характеристикою традиційних джерел права – судового прецеденту, правового звичаю, нормативного договору та нормативного акта, виділяючи при цьому останній, що є панівним джерелом сучасного права України.

Найпалкіші дискусії ведуться сьогодні з питання, чи є практика та рішення Європейського суду з прав людини джерелом кримінального права. З цього питання існує безліч протилежних доктринальних поглядів і позицій.

Ображієв К.В. відзначає, що у зв'язку з тим, що Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод є джерелом кримінального права країн-членів Ради Європи, а її офіційне тлумачення, сформульоване в рішеннях Європейського суду з прав людини, обов'язкове для національного правозастосувача, рішення з питань кримінально-правового характеру, що виносяться Європейським судом з прав людини, за загальним визнанням розцінюються як джерела кримінального права країн-членів Ради Європи.

З цією думкою можна погодитися, адже закон про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод встановлює, що Україна відповідно до ст 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод визнає обов'язковою і без 2 укладення спеціальної угоди юрисдикцію Європейського суду з прав людини в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції.

Проблеми у застосуванні судом практики ЄСПЛ можна пояснити тим, що судді не завжди розуміють необхідність посилання на конвенційні положення при розгляді справ з урахуванням повного та належного врегулювання даних правовідносин на національному рівні.

Наприклад, відома правова позиція ЄСПЛ у справі «Маркс проти Бельгії» від 13.06.79 року, згідно з якою стаття 1 Протоколу першого Європейської конвенції з прав людини, визнаючи право будь-якої особи на безперешкодне користування своїм майном, по своїй суті є гарантом права власності. Або положення статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка передбачає, що кожна фізична та юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Сьогодні найбільш важливий той факт, що рішення Європейського суду з прав людини мають матеріально-правове значення при застосуванні Кримінального кодексу України, оскільки розкривають ознаки інститутів Загальної і Особливої частин українського кримінального права.

Так, наприклад, в розвиток ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод було винесено декілька рішень Європейським судом з прав людини про те, що в зміст таємниці приватного життя (порушення якої розцінюється за українським кримінальним правом злочином, який передбачений ст. 182 КК України «Порушення недоторканості приватного життя») повинні входити, наприклад: відомості медичного характеру, особливо відносно захисту таємниці відомостей про ВІЛ-інфікованих; відомості про сексуальну орієнтацію і психосоціальний тип особи; відомості про зміну статі і імені та інше.

Підсумовуючи вищевикладене, треба зазначити, що рішення Європейського суду з прав людини, в яких формулюється певне розуміння кримінально-правової норми, будучи юридично обов'язковими, визначаються джерелом українського кримінального права.

НОРМИ СУСПІЛЬНОЇ МОРАЛІ ЯК ДОДАТКОВА ПІДСТАВА КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ І МОРАЛЬНОСТІ

На важливості урахування додаткових підстав кримінально-правової кваліфікації акцентується як на теоретичному, так і на правозастосовному рівнях. В теорії кримінально-правової кваліфікації узгодженою є позиція щодо визнання в якості додаткових підстав такої кваліфікації і норм суспільної моралі нарівні зі звичаями, правовими принципами, загальними уявленнями про право, зазвичай при з'ясуванні змісту оцінних понять, які використовуються в кримінально-правових нормах [1, с. 50; 2, с. 46; 3, с. 100]. Між тим в кримінально-правовій літературі практично не висвітлюється актуальне питання використання норм суспільної моралі в процесі кримінально-правової оцінки діяння. Незрівнянно більшу кількість публікацій присвячено аналізу суспільної моралі як об'єкту кримінально-правової охорони та об'єкту злочину або ж як орієнтиру при визначенні меж суддівського розсуду.

В теорії кримінального права акцентують на тому, що «протягом останніх років у законодавстві України помітно зросла кількість нормативно-правових актів, що містять оцінювальні поняття (їх ще називають „оцінними термінами“). Значна частина таких понять належить до сфери моралі. Водночас, як відомо, тлумачення та застосування відносно-визначених понять, а надто тих, яким притаманний морально-етичний характер, викликає значні труднощі в юридичній практиці» [4, с. 138]. Надалі автор вважає «доцільно моральною оцінкою у правозастосуванні вважати результат оцінювання, при якому оцінювальним критерієм (підставою оцінювання) виступають моральні принципи й норми. Таке трапляється як у законодавстві, так і згодом у зв'язку із застосуванням норм права» [4, с. 139].

Дійсно, при встановленні елементів об'єктивної сторони складу злочину «Хуліганство» як грубого порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжується особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом необхідно звертатися до з'ясування змісту окремих моральних та етичних норм. Так, винятковий цинізм – це демонстративна зневага щодо норм моральності, наприклад груба непристойність, публічне оголення, знущання над немічними особами [5], хворим, немічним, особою похилого віку та ін. Про явну неповагу до суспільства може свідчити нахабно виявлене зневажливе ставлення винної особи до загально прийнятих у суспільстві норм поведінки і моральності, зокрема це може бути бешкетництво, прагнення протиставити себе суспільству, показати зухвалість, виявити зневагу до інших людей тощо.

При кваліфікації наруги над тілом як об'єктивною стороною злочину, передбаченого ст. 297 КК України слід мати на увазі, що «наруга над тілом (останками, прахом) померлого може полягати у вчиненні непристойних

умисних дій над тілом (останками, прахом) померлого, самовільне знімання одягу з тіла (останків, праху) померлого, переміщенні в інше місце або розчленуванні чи знищенні тіла (останків, праху) померлого, здійснення акту некрофілії, використанні частин похованого тіла з ритуальними чи іншими, не передбаченими чинним законодавством, цілями або у вчиненні інших дій, що мали на меті зневажити родинну чи суспільну пам'ять про померлого, продемонструвати негативне ставлення до померлого, завдати образи рідним та близьким померлого, виявити зневагу до суспільних, релігійних принципів та традицій у цій сфері». Так само і осквернення пропонується розглядати в нанесенні образливих чи непристойних написів, знаків, малюнків та інших діях, які виходять за межі загальноприйнятних моральних норм.

Як таке, що суперечить сформованим в суспільстві загальноприйнятим принципам моральності, традиціям гуманного ставлення до тварин розцінюється і жорстоке поводження з тваринами. Між тим «при розслідуванні і розгляді таких справ слід ретельно з'ясувати не тільки характер діяння, а й те, які правила чи інші нормативно-правові акти порушені (статті 18-26 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження»)».

Натомість при кваліфікації незаконного проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини, знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини (ст. 298 КК), знищення, пошкодження або приховування документів чи унікальних документів Національного архівного фонду (ст. 298¹ КК) немає потреби звертатися до змісту моральних норм чи етичних норм, оскільки елементи об'єктивної сторони, зокрема і предмет злочину можуть бути встановлені через з'ясування змісту нормативно-правових актів в галузі охорони культурної спадщини. Теж само можна говорити і про злочини, передбачені ст. 300, ст. 301, ст. 302 КК, оскільки хоча вони і мають своїм об'єктом громадську моральність при їх кримінально-правовій оцінці правозастосовувач має виходити зі змісту та ознак предметів цих злочинів, які визначені в різного роду нормативно-правових актах, насамперед в Законі України «Про захист суспільної моралі» від 20 листопада 2003 року № 1296-IV.

Зазначене вище підтверджує тезу про те, що вплив норм моралі може здійснюватися як на нормотворчому, так і на правозастосовному рівнях. На нормотворчому рівні їх вплив полягає в такому: 1) норми права створюються з урахуванням норм моралі, що панують у суспільстві, виступають як формальне (офіційне) визначене вираження справедливості, тому право в широкому розумінні є моральним явищем; 2) норми права змінюються і розвиваються під впливом норм моралі; 3) норми права скасовуються у разі невідповідності вимогам норм моралі, що панує в суспільстві (скасування страти в Україні) Вплив норм моралі на правореалізаційну діяльність проявляється в наступному: 1) норми права оцінюються громадянином, який їх реалізує, з погляду моралі; 2) норми права тлумачаться посадовою особою, яка здійснює правозастосовну діяльність, відповідно до норм моралі, що панують у суспільстві; 3) ухвалення правозастосовного акту, як і весь правозастосовний процес, здійснюється з урахуванням норм моралі. Уточнюючи вказану тезу щодо процесу

кримінально-правової оцінки суспільно-небезпечних діянь, передбачених розділом XII «Злочини проти громадського порядку та моральності» зазначимо, що такі діяння оцінюються позиції їх суперечності загальноприйнятним в суспільстві нормам моралі саме при визначенні об'єктивної сторони того чи іншого діяння.

Література:

1. Навроцький В.О. основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посіб. / В.О. Навроцький. – 2-ге вид. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 512 с.
2. Кузнецов В.В., Савченко А.В. Теорія кваліфікації злочинів : підручник / За заг. ред. д.ю.н., проф. В.І. Шакуна. – 5-те вид., перероб. – К.: Алерта, 2013. – 320 с.
3. Рябчинська О.П. Додаткові підстави кримінально-правової кваліфікації / О.П. Рябчинська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. – 2014. – Вип. 12 (2). – С. 99–103.
4. Євхутіч І.М. Мораль і право в системі соціальних уявлень сучасного суспільства: дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.01 / Євхутіч Ірина Миколаївна. – Львів. 2015. – 230 с.
5. Про судову практику у справах про хуліганство: Постанова Пленуму Верховного суду України від 22 грудня 2006 р. № 10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/va010700-06>

*Іщенко А.В., студентка (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Шиян Д.С., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)*

МОТИВ І МЕТА НЕЗАКОННОГО ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ АБО ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ

Важливе значення для виявлення суб'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 263 КК, має встановлення мотиву і мети, так як вона характеризується тільки умисною виною, хоча, в диспозиції статті, прямої вказівки на них немає і при призначенні кримінальної відповідальності встановлення цих ознак мають індивідуалізований характер.

В реальному житті не існує немотивованих і безцільних актів свідомої і вольової поведінки людей. Ця закономірність повною мірою поширюється і на злочинні діяння суб'єктів. Проте, в одних випадках мотив і мета такої поведінки особи називаються в диспозиції статті Особливої частини КК, і тоді ці суб'єктивні ознаки входять в конструкцію складу відповідного злочину. В інших випадках вказівки на мотив і мету злочину при його описанні в законі не має, і тоді вони впливають на ступінь суспільної небезпеки вчиненого та на індивідуалізацію відповідальності суб'єкта.

Під мотивом злочину варто розуміти ті спонукання, якими керувалася особа при вчиненні злочинного діяння. Мотив є суб'єктивним джерелом, що породжує вольове рішення про злочинну поведінку. В залежності від відповідності чи невідповідності основним цінностям суспільства мотиви класифікуються на багато видів, одні з яких мають виправдовуючий характер (захист інтересів, родинні почуття тощо), а інші – обтяжуючий (помста, хуліганські мотиви тощо). Встановлення мотиву і мети конкретного злочину має значення не тільки для його кваліфікації, а й для характеристики ступеню суспільної небезпеки вчиненого діяння, призначення справедливого покарання.

На відміну від мотиву, мета злочину представляє собою ідеальне уявлення бажаного результату, досягти якого намагається винний при вчиненні суспільно небезпечного діяння. Проте, в результаті діяння винний не завжди досягає поставленої мети або «перевиконує» її.

У літературі висловлена одностайна думка, відповідно до якої мотив і мета для кваліфікації цього злочину не має значення. Для її суб'єктивної сторони характерне різноманіття цілей і мотивів. Найближча мета, що ставить перед собою винний – це прагнення мати зброю, а при збуті – реалізувати її. Однак сутність і ступінь суспільної небезпеки діяння залежить від мотивів, що спонукали його вчинити злочин.

Деякі автори навіть думають, що в окремих випадках наявність тієї чи іншої мети може виключати відповідальність за зберігання чи виготовлення зброї. Вважають, що особа, яка виготовила фінський ніж тільки з метою використання його для господарсько-побутових потреб, не повинна підлягати кримінальній відповідальності.

У такій категоричній формі з цим твердженням погодитися не можна. В ньому всупереч діючому закону питання про відповідальність за виготовлення холодної зброї ставиться в залежність від цілей його використання. Суспільна небезпека діяння тут визначається самим фактом незаконного виготовлення зброї, незалежно від мети її використання в злочинних цілях.

Разом з тим зустрічаються випадки виготовлення ножів, що мають лише подібність з фінським чи іншим ножем, що є холодною зброєю, але призначені для використання в господарських цілях. У особи тут відсутня мета, виготовлення саме холодної зброї, що виключає відповідальність за ст. 263 КК.

Особливого розгляду заслуговує питання про кваліфікацію передбачених у ст. 263 КК дій з метою використання зброї, боєприпасів чи вибухових речовини для здійснення іншого злочину. Дане діяння в цьому випадку необхідно кваліфікувати за статтею КК, яка передбачає відповідний злочин з вказівкою на стадію вчинення злочину (ст. 14 або ст. 15), а якщо діяння передбачене диспозицією іншої статті було доведено до кінця з використанням зброї – за сукупністю злочинів.

У постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» від 26 квітня 2002 р. № 3 приділяється велика увага розмежуванню і кваліфікації цього злочину. Так, говориться, що оскільки

незаконне носіння, зберігання, придбання, виготовлення чи збут вогнепальної зброї, бойових припасів або вибухових речовин є самостійними злочинами, судам слід мати на увазі, що розкрадання перелічених предметів та їх подальше носіння, зберігання чи збут утворюють реальну сукупність злочинів, передбачених ст. 262 та ч. 1 ст. 263 КК.

В цій же постанові передбачається, що у випадку встановлення факту розкрадання вогнепальної зброї, бойових припасів або вибухових речовин чи їх незаконного носіння, зберігання, придбання, виготовлення з метою вчинення іншого злочину, скоєне слід кваліфікувати як сукупність закінченого злочину, передбаченого ст. 262 чи ч. 1 ст. 263 КК, та як готування до вчинення іншого злочину.

За сукупністю злочинів, передбачених ст. 257 бандитизм і ст. 262 чи ч. 1 ст. 263 КК належить кваліфікувати розкрадання, незаконне придбання, виготовлення зброї, бойових припасів або вибухових речовин, якщо такі дії були здійснені з метою організації банди або використання чи збуту цих предметів членами існуючої банди.

Особливого розгляду заслуговує питання про мотиви збуту зброї, бойових припасів чи вибухових речовин, що може бути здійснений як з корисливих спонукань, так і без таких, безоплатно, коли зброя передається іншій особі як подарунок. Коли збут мав місце з корисливих мотивів, ця обставина повинна, на наш погляд, враховуватися при призначенні покарання як обтяжуюча, хоча в ст. 67 КК вона не зазначена.

Слід відмітити, що вогнепальна зброя, бойові припаси, вибухові речовини і пристрої та холодна зброя, як предмети злочину передбаченого у ст. 263 КК, повинні бути справними, тобто придатними до використання відповідно до їх призначення чи придатними до ремонту. В останньому випадку потрібно установити намір і можливість суб'єкта зробити необхідний ремонт. Якщо ж суб'єкт не знав про несправність зброї, бойових припасів, вибухових речовин, його дії потрібно кваліфікувати як замах на злочин (коментар ст. 263 КК).

Відповідальність за зберігання зброї не виключається й у тих випадках, коли суб'єкт зберігає її у своїх знайомих. Винний тут вибирає лише місце, спосіб зберігання, але зброя зберігається у відомому місці, обраному ним і залишається в його розпорядженні. При цьому особа яка зберігала зброю за його дорученням повинна понести відповідальність за ст. 263 КК з вказівкою на відповідну статтю Загальної частини КК, навіть за тимчасове зберігання за проханням винного.

Виходячи з вищезазначеного, надання зброї в тимчасове користування іншим особам не є збутом. Збут припускає перехід права власності до іншої особи. Передача ж зброї на певний час є підставою для притягнення особи яка передавала зброю і особи що прийняла її, до відповідальності за незаконне носіння, а також може розглядатися як пособництво у вчиненні злочину, наприклад, умисного вбивства.

КК не передбачає відповідальність за зберігання холодної зброї. Таке вирішення питання, на наш погляд, є вірним, враховуючий характер і ступінь суспільної небезпеки різних дій, предметом яких є холодна зброя.

Зберігання холодної зброї в себе будинку, коли не встановлена мета його злочинного використання, не представляє якої-небудь реальної загрози для навколишніх, не посягає на суспільну безпеку. Така зброя звичайно використовується в господарсько-побутових цілях або зберігається як сувенір, прикраса, в колекційних цілях і виявляється лише у випадках проведення обшуку, накладення арешту на майно, у зв'язку із вчиненням іншого злочину. Така зброя використовується для здійснення злочинів побутового характеру, як предмети господарського побуту (сокира, столовий, перочинний ніж тощо).

Не можна не відзначити що, холодна зброя в таких випадках майже ніколи не стає знаряддям здійснення необережного злочину чи джерелом нещасного випадку.

У судовій практиці термін виготовлення трактується не завжди однаково. Це стосується, насамперед, випадків, коли виготовлення було не завершено і зброя ще не набула вражаючих властивостей. Такі дії в одних випадках кваліфікуються як закінчений злочин, в інших, як замах. Деякі ж автори такі дії вважають взагалі такими, що не підлягають кримінальній відповідальності.

Дії, спрямовані на надання зброї вражаючих властивостей, якщо такими якостями зброя ще не володіла, повинна кваліфікуватися як замах на незаконне виготовлення зброї.

Таким чином, мотив і мета на кваліфікацію незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами не впливає. Для його суб'єктивної сторони характерне різноманіття цілей і мотивів. Найближча мета, що ставить перед собою винний – це прагнення мати зброю, а при збуті – реалізувати її. Однак сутність і ступінь суспільної небезпеки діяння залежить від мотивів, що спонукали його вчинити злочин.

*Карнаушенко Т.О., студентка (Київ, Україна)
Наук.кер.: Шведова Г.Л.; к.ю.н., доц. (Київ, Україна)*

ПРОБЛЕМАТИКА ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ НОРМ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА В УКРАЇНСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО

У складних соціально-політичних умовах правова політика держави вимагає активізації протидії небезпечним викликам у всіх сферах життєдіяльності України, зокрема засобами кримінально-правової доктрини, кримінального законодавства та правозастосування [1, с. 46]. Абсолютно очевидним є той факт, що якщо Україна тримає курс на вирішення проблем згідно міжнародних стандартів, то й шляхи вирішення даних проблем мають бути відповідно до норм міжнародного права. Ще одним видом діяльності на сьогоднішній день є участь України в програмах, що активно борються з явищами, які виникають на тлі транснаціональної злочинності, світового тероризму та загальної глобалізації. Участь України у всіх цих міжнародних політико-правових процесах вимагає від нашої держави імплементації норм міжнародного кримінального права в національне законодавство.

Попри різні доктринальні підходи щодо визначення поняття «імплементация», найбільш точним слід вважати визначення національно-правової імплементации як процесу, що припускає реалізацію норм міжнародного кримінального права на території держави у сфері дії внутрідержавного права за його допомогою і відповідно до визначеної процедури, забезпеченої організаційно-правовою діяльністю органів держави, спрямованою на фактичне виконання прийнятих державою міжнародних зобов'язань [2, с. 7].

Основними проблемами даного процесу є: 1) питання доцільності та необхідності імплементации у законодавство України; 2) правові межі імплементации; 3) можливість виникнення соціальних та правових загроз внаслідок трансформації внутрішньодержавного законодавства у сфері прав людини; 4) співвідношення національного кримінального та міжнародного законодавства.

З приводу доцільності та необхідності імплементации питання навіть не постає. Адже, імплементация норм міжнародного права сприяє інтеграції у світогосподарські процеси, виводячи і національне законодавство, і національні інтереси на новий, значно вищий рівень. В даному аспекті імплементация має дві складові: по-перше, це розвиток національного кримінального законодавства відносно світових стандартів, а, по-друге, виведення національного законодавства на міжнародну арену. Єдине, що на сьогоднішній день може стати перешкодою даного процесу, це є неготовність саме українського кримінального права до змін та реформацій.

Щодо правових меж імплементации норм міжнародного кримінального права в національне законодавство, то її слід проводити належним чином, не допускаючи безмежного, бездумного, а тим більше механічного перенесення міжнародних норм на вітчизняний ґрунт, оскільки це може призвести до: зменшення або навіть втрати гарантій прав і свобод громадян; зниження рівня суверенітету та незалежності країни; стимулювання, у зв'язку з необдуманими міжнародними обов'язками, провокації міжнародного тиску та інших непередбачуваних наслідків.

Щодо можливості виникнення соціальних та правових загроз у сфері прав людини, це питання є досить неоднозначним та актуальним до обговорення. З однієї сторони, дійсно, перенесення міжнародних норм на вітчизняний ґрунт може стати причиною значних проблем у сфері прав людини. Так, наприклад, Б.Л. Зімненко заперечує можливість безпосереднього застосування норм міжнародного права у національне законодавство, оскільки навіть ті норми, що визнаються світовим товариством універсальними, насправді ж є не чим іншим, як напрацьованою практикою певної країни або низки країн і, звичайно, не дивно, що вони можуть бути нераціональними для іншої країни. Проте сьогодні в Україні чітко сформульовано, що стаття 157 Конституції забороняє внесення змін до Конституції (або укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції, згідно з ч. 2 ст. 9 Конституції), якщо вони скасовують чи обмежують права і свободи людини і громадянина або якщо вони спрямовані на обмеження суверенітету чи незалежності України. Отже головним правилом

в даному контексті є вчинення дій розумно та відповідно до можливостей українського законодавства до абсорбції даних дій.

До питання співвідношення кримінального закону України зі світовим, то більшість діянь, визнаних міжнародним правом злочинними вже інкорпоровані в українське національне законодавство і зосереджені у Кримінальному Кодексі України. Звичайно, існують і проблеми розходження думок щодо криміналізації деяких моментів, проте це є абсолютно нормальним і, більше того, необхідним процесом для розвитку будь-якої галузі.

Таким чином, можна зробити висновок, що основною метою імплементації міжнародних кримінально-правових норм як форми впливу міжнародного права на національне право є зміна чинного законодавства на виконання міжнародних зобов'язань з урахуванням особливостей кримінально-правової системи, структури чинного галузевого законодавства, особливостей законодавчої техніки [3, с. 184]. Для України на сьогоднішній день процес імплементації не є безпроблемним, хоча і дуже актуальним. На жаль, не можна сказати, що наша країна є повністю готовою стати частиною міжнародного кримінального права і дійсно існують питання, які необхідно розв'язати, проте правильні, раціонально обумовлені дії в комплексі з бажанням та готовністю до вирішення даних проблем, безперечно можуть стати шляхом до безболісної та абсолютно виправданої імплементації норм міжнародного кримінального права в українське законодавство.

Література:

1. Актуальные проблемы уголовного права и криминологии в свете реформирования уголовной юстиции. Харьков, 2015. – 368 с.
2. Батырь В.А. Имплементация норм международного гуманитарного права в законодательстве Российской Федерации / В.А. Батырь. – М. : ГЕНДАЛЬФ, 2000. – 72 с.
3. Науковий вісник Ужгородського національного університету, серія Право. Випуск 32. Том 3. Протокол № 4 від 28.04.2015. – 184 с.

*Кіров М.В., студент (Київ, Україна)
Наук.кер.: Шведова Г.Л.; к.ю.н., доц. (Київ, Україна)*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ПІДАКЦИЗНИХ ТОВАРІВ В УКРАЇНІ

Нестабільна ситуація в країні дала поштовх до правопорушень різного роду. Даним правопорушенням є місце у таких сферах суспільного життя, як: сфера господарської діяльності, економічна сфера тощо. Актуальним є питання вивчення проблеми незаконного обігу підакцизних товарів і продукції на території України.

Під господарською діяльністю визнається будь-яка діяльність особи, спрямована на отримання доходу в грошовій, речовій або нематеріальних формах [0, с. 70]. Нажаль, вітчизняні підприємці не дотримуються правил ведення законного бізнесу, оскільки значна кількість громадян, причетних до державного та приватного сектору економіки, недостатньо сумлінно ставиться до зобов'язань, визначених законодавством. Виходячи із зазначеного, на території нашої держави активно розвивається тіньова економіка, злочини у мережі Інтернет тощо. Однією із найактуальніших проблем є саме незаконний обіг підакцизних товарів.

Аналізуючи вітчизняну практику, велика кількість підприємців уникає виплати додаткових податків, через що збільшується кількість порушених кримінальних проваджень у зв'язку з обігом підакцизних товарів.

Питома вага злочинів з приводу незаконного обігу підакцизних товарів в Україні, у загальній структурі злочинності складає у середньому 0,3 %, зокрема: у 2005 р. склало 0,2 %, у 2006 – 0,3, у 2007 – 0,4, у 2008 – 0,3, у 2009 – 0,3, у 2010 – 0,3, у 2011 – 0,4, у 2012 – 0,4, у 2013 – 0,2. Особливого значення при аналізі незаконного обігу підакцизних товарів має характеристика цього суспільно небезпечного діяння в структурі злочинів у сфері господарської діяльності. Так, у 2005 р. було зареєстровано 8987 злочинів у сфері господарської діяльності, у 2006 – 8726, у 2007 – 9029, у 2008 – 8638, у 2009 – 8174, у 2010 – 8601, у 2011 – 10246, у 2012 – 7196, у 2013 – 11104 [2, с. 232]

Можна погодитись із думкою Кириченка І.В. про те, що проблеми даних злочинів полягають у: 1) заподіянні шкоди економічним інтересам держави, встановленому законодавством порядку виробництва та реалізації підакцизних товарів; 2) скороченні надходжень до бюджету належних грошових сум від легального обігу підакцизних товарів; 3) розширенні тіньового сектора економіки; 4) зниженні інвестиційної привабливості країни; 5) посяганні на добросовісну конкуренцію; 6) посиленні позицій організованої злочинності; 7) негативному впливі на здоров'я людей [4, с. 3].

Вивчення статистичних закономірностей розвитку злочинності у сфері господарської діяльності дає можливість сформулювати низку висновків щодо окремих аспектів її майбутнього стану і структури, основними з яких є такі: 1) переважання таких форм кримінально каранної поведінки у сфері господарської діяльності, як ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів); 2) збільшення частки розкритих кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності шляхом встановлення осіб, які їх вчинили; 3) застосування судами реального покарання до осіб, які вчинили злочини у сфері господарської діяльності, особливо додаткового покарання у виді позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю, здатне запобігти збільшенню кількості таких злочинів, учинених повторно; 4) покращення стандартів контролю за ввезенням продукції на митну територію України; 5) створення єдиної державної бази в Інтернет мережі стосовно маркування та процесу обігу продукції, за допомогою якої громадянину буде відома інформація щодо здійснення відповідних операцій з продукцією тощо [0, с. 323].

Кількість зареєстрованих злочинів у різних регіонах не є однаковою. Цей факт географічної концентрації злочинної активності населення зумовлений певними особливостями регіонів, є в більшості випадків прикордонними регіонами, концентрацією населення у великих містах та іншими місцевими умовами. Слід погодитися з І.В. Кириченко, що ці злочини мають переважно «міський» характер, адже за останні декілька років більше половини цих зареєстрованих злочинів (приблизно 61–75%) було вчинено в містах та селищах міського типу [0, с. 11].

Незаконний обіг підакцизних товарів, з одного боку, спричинює шкоду економічній безпеці держави, з іншого – може завдавати шкоду життю та здоров'ю громадянам. Так, наприклад, у 2013 р. в Україні зафіксували 12 тис. летальних випадків, спричинених дією алкоголю, що, у свою чергу, становить 27,2 особи на 100 тис. Населення [0, с. 129]. Наявна статистика поки ще не дозволяє дати реальну оцінку показників злочинів стосовно незаконного обігу підакцизних товарів. На заваді цьому стоять такі обставини: недосконала робота правоохоронних органів щодо виявлення, документування та розслідування цього виду злочину; відсутність належних механізмів, сил та засобів щодо виявлення цих злочинів та встановлення осіб, що їх вчинили.

Отже, зовсім неважко уявити собі ситуації, коли особа, скоюючи перераховані злочинні дії, керується зовсім не прагненням ухилитись від сплати податків. Наприклад, особа може переслідувати мету збагачення за рахунок збуту незаконно виготовленої продукції. Аналізуючи цю проблему, відповідним державним органам слід створити гідні для праці умови, встановити податки які підприємці будуть спроможні виплачувати. Звертаючи увагу на сучасні тенденції слід створити Інтернет платформи для продажу товарів та послуг на державному і міжнародному рівнях. Стосовно правопорушників в сфері господарювання треба створити окремі підрозділи, які будуть стежити за діяльністю представників господарської діяльності. Саме після цих дій сфера господарства в нашій країні зможе конкурувати з деякими країнами ЄС за показниками доходу та розвитку, та ймовірно що завдяки цим реформам в громадян відпаде бажання порушати закон.

Література:

1. Ахтирська Ольга – К., Діяльність неприбуткових організацій та облік у них: Український бухгалтерський тижневик «ДТКТ», 2001. – 98 с.
2. Моніторинговий кримінологічний аналіз злочинності в Україні (2009–2013 рр.) : монографія / Блажівський Є.М, Козьяков І.М., Книженко О.О. та ін. – К. Видавничий центр НАПУ, 2014. – 673 с.
3. Гострі отруєння алкоголем у дорослих, алкогольна кома / Зозуля І.С, Курдиль Н.В, Падалка В.М. та ін. // Журн. «Український медичний Часопис». – К., 2017. – 128–131 с.
4. Кириченко І. В. Запобігання злочинам у сфері обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів, «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право», КНУВС. – К., 2009 – 20 с.

*Корольова А.А., студентка (м.Київ, Україна)
Наук. кер.: Шведова Г.Л., к.ю.н., доцент (м.Київ, Україна)*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННІ ДІЇ З ДОКУМЕНТАМИ НА ПЕРЕКАЗ, ПЛАТІЖНИМИ КАРТКАМИ ТА ІНШИМИ ЗАСОБАМИ ДОСТУПУ ДО БАНКІВСЬКИХ РАХУНКІВ, ЕЛЕКТРОННИМИ ГРОШИМА, ОБЛАДНАННЯМ ДЛЯ ЇХ ВИГОТОВЛЕННЯ

На сучасному етапі економічної розбудови України, в умовах трансформації національної економіки важливе значення має ефективне функціонування банківської системи. Перехід до ринкової економіки та її розвиток зумовили суттєве розширення обсягу банківської діяльності як необхідного й досить вагомого чинника економічного життя суспільства.

Поява на фінансовому та економічному ринку якісно нових для України платіжних документів з тими самими властивостями, що й у цінних паперів визначило необхідність уведення відповідальності за незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, обладнанням для їхнього виготовлення.

Об'єктивна сторона злочину може виражатися в підробленні зазначених вище предметів, придбанні, зберіганні, перевезенні, пересиланні з метою збуту підроблених документів на переказ чи платіжних карток або їх використанні чи збуті.

Використання підроблених документів на переказ або платіжних карток здійснюється за їх прямим призначенням, тобто для розрахунків з банком чи іншою фінансовою установою.

Придбання, зберігання, перевезення, пересилання, використання зазначеного обладнання для виготовлення таких засобів, згідно зі ст. 14 Кримінального кодексу України, можна розглядати як готування до злочину. Ми вважаємо, що це коли особа пристосовує такі технічні засоби для виготовлення зазначених предметів шляхом здійснення певних технічних операцій стосовно налагодження такого обладнання, використання електронно-обчислювальної техніки тощо.

Злочин, передбачений ст. 200 Кримінальному кодексі України, виражається у здатності означеного діяння завдати істотної шкоди суспільним відносинам, що забезпечують охорону банківської системи. З приводу об'єкта досліджуваного злочину думки авторів, які займаються цією проблемою, розходяться. Серед авторів, М.В. Василик, П.П. Андрушко, В.М. Киричко, М.М. Панов, С.С. Яценко, які так чи інакше торкаються теми, вважаються під об'єктом злочину суспільні відносини, які забезпечують нормальне функціонування грошово-кредитної системи держави [1, с. 311], інші автори Є.В. Стрельцов, Є.О. Фролов, А.А. Стрижевська слід розуміти, що під об'єктом названого злочину вважають суспільні відносини у сфері діяльності кредитно-фінансових органів з випуску в обіг і використання

переказних документів. Деякі називають об'єктом злочину фінансово-кредитну систему України [2, с. 386].

Ми погоджуємося із думками авторів – в тому, що до безпосереднього об'єкта цього злочину відносять суспільні відносини у сфері діяльності кредитно-фінансових органів з випуску в обіг і використання документів на переказ [3, с. 159]. Така різноманітна палітра поглядів на об'єкт цього злочину не сприяє однозначному застосуванню закону досудовим слідством та судом. Лише ретельний аналіз охоронних відносин буде відповідно корисним для правильного застосування закону.

На думку П.П. Андрушка ознаки злочину містяться у назві статті та її диспозиції, тобто ознаки злочину мають визначатись відповідно до їх опису в диспозиції. Між описанням предмету злочину, передбаченого ст. 200 Кримінального кодексу України, у назві статті та диспозиції її ч. 1 має місце протилежна невідповідність – предмет злочину у назві статті описується більш широко. Враховуючи правила тлумачення кримінально-правових норм, обладнання для виготовлення засобів доступу до банківських рахунків не є предметом передбаченого ст. 200 Кримінального кодексу України злочину [4, с. 185].

Ми погоджуємося із думкою П.П. Андрушка в тому, що обладнання для виготовлення засобів доступу до банківських рахунків – це комплексна категорія, яка має відображати виготовлення документів на переказ (як в паперовому, так й електронному виді), платіжних карток та інших засобів доступу до банківських рахунків [4, с. 185]. Є дві групи ознак такого обладнання: наявність апаратних та наявність програмних засобів.

Найбільш, на нашу думку, точне визначення поняття: «незаконні дії, у сфері банківської діяльності» відображене у положеннях Методичних рекомендацій Генеральної прокуратури України «Щодо виявлення, розкриття та розслідування злочинів, що вчиняються з використанням банківських послуг та технологій», відповідно до змісту яких: «незаконні дії у сфері банківської діяльності – це корисливі посягання на фінансові ресурси банків або інших кредитно-фінансових установ, вчинені з використанням певних кредитно-банківських операцій, уповноваженими на їхнє здійснення суб'єктами підприємницької діяльності або іншими особами» [5, с. 98].

Злочини у банківській сфері є досить поширеним явищем в Україні. За останні 10 років такі види зловживань зазнали суттєвих змін у структурі та способах їх вчинення.

Особливість таких незаконних дій як підробка, зберігання, придбання, перевезення, пересилання та збут із зазначеними предметами проявляється в тому, що вони сприяють досягненню основного злочинного результату, зокрема, викраданню чужого майна, легалізації коштів, здобутих злочинним шляхом, ухиленню від сплати податків.

Розглядаючи структуру злочинності у банківській сфері, необхідно відмітити досить різні види злочинів, які пов'язані зі зловживаннями в цій галузі: легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209 Кримінального кодексу України, незаконні дії з документами на переказ,

платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнання для їх виготовлення (ст. 200 Кримінального кодексу України), розголошення комерційної або банківської таємниці (ст. 232 Кримінального кодексу України) і т.п. Особливу увагу необхідно звернути на деякі розповсюджені кримінальні правопорушення, наприклад, шахрайство (ст. 190 Кримінального кодексу України), привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 Кримінального кодексу України), а також інші злочини, що мають специфічні для розрахунково-кредитних операцій ознаки. Злочини у банківській сфері є досить різноманітними і охоплюють склади, передбачені різними розділами Кримінального кодексу України.

Злочини, що скоюються при проведенні розрахункових операцій є досить різними. Насамперед вони обумовлені видами розрахунків: готівкові, безготівкові, з використанням електронних документів. Значне місце в структурі банківських злочинів займають крадіжки, що вчинюються безпосередньо співробітниками банківських установ (найчастіше – касирами, інкасаторами або охоронцями) [4, с. 133].

Очевидно, що банківська система знаходиться у зоні підвищеного ризику. Це обумовлюється тим, що практично вся банківська діяльність, починаючи від оформлення кредиту і, закінчуючи інкасацією грошових коштів є досить ризикованою. Значна кількість як зовнішніх так і внутрішніх загроз можуть завдати роботі банку, його співробітникам та клієнтам суттєвих втрат. Різноманітність злочинів, що вчинюються в цій сфері, а також «яскравість» таких прикладів дозволяють постійно і ретельно досліджувати зміст розділів Особливої частини Кримінального кодексу України. За умов що склалися, банки повинні систематично відстежувати наявність усіх видів загроз, вивчати можливості та шляхи їх попередження, вживати всіх можливих заходів щодо їх локалізації та нейтралізації шкідливих наслідків [2, с. 145].

Криміналізація порушення порядку виготовлення й обігу документів на переказ, платіжних карток та інших засобів доступу до банківських рахунків, електронних грошей, обладнання для їх виготовлення зумовлена такими чинниками: 1) економічними чинниками; 2) тим, що законодавством України регламентується нормальне функціонування й розвиток суспільних відносин у сфері розрахунків; 3) небезпекою незаконних дій з платіжними інструментами й відносною поширеністю цих діянь; 4) міжнародними зобов'язаннями України.

Література:

1. Погосян Т.Ю. Приступність в сфері економічної діяльності, що здійснюються шляхом зловживання при випуску цінних паперів або шляхом виготовлення або продажу грошей, цінних паперів, кредитних розрахункових карток або інших платежів до кументів // Уголовне право. Особлива частина. Учебник, 1997. – 397 с.

2. Стрельцов Є.В. Приступність в кредитно фінансової та банківській сфері // Уголовне право України. Загальна та особлива частина, 2002. – 455 с.

3. Киричко В.М. Злочини в сфері кредитно фінансової, банківської та бюджетної системи України // Кримінальне право України: Особлива частина: Право, 2002. – 198 с.

4. Андрушко П.П. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: За станом законодавства та постанови Пленуму Верховного суду України від 1 грудня 2001 р. К., 2001. – 250 с.

5. Методичні рекомендації Генеральної прокуратури України: «Щодо виявлення, розкриття та розслідування злочинів, що вчиняються з використанням банківських послуг та технологій». Протокол засідання науково-методичної ради при Генеральній прокуратурі України № 2 від 24.09.2008. – К., 2008, 133 с.

*Кулик А.О., студентка (Київ, Україна)
Наук.кер.: Шведова Г.Л.; к.ю.н., доц. (Київ, Україна)*

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Головною тенденцією світового розвитку є глобалізація, яка виявляється майже в усіх сферах життя сучасного суспільства і держави. Відзначимо, що процеси глобалізації не можуть пройти повз кримінального права. Актуальність вивчення цих питань полягає у дослідженні стану українського кримінального законодавства та формуванні пропозицій, що свідчать про перспективи його розвитку – задля забезпечення відповідності вимогам міжнародно-правових актів, створення рекомендацій правозастосовній практиці, яка все частіше стикається з вирішенням складних питань, що впливають із міжнародного співробітництва у протидії злочинам [1, с. 141].

Звідки ж до нас прийшла «глобалізація»? Науковець Володимир Максименко у своїй праці «Глобалізація : риторика, идеология, реальность» стверджує, що саме після XXV сесії Всесвітнього економічного форуму в Давосі (1996 р.), який був присвячений темі «Глобалізація основних процесів на планеті», термін «глобалізація» став загальноживаним і використовувався для пояснення виникнення будь-яких феноменів, пов'язаних з розвитком світової цивілізації [2]. На основі стрімкого піднесення матеріально-технічних та суспільно-економічних галузей відбулось і збільшення злочинів, про яке було заявлено на рівні ООН у доповіді «Глобалізація злочинності: оцінка загрози міжнародної організованої злочинності» [3]. Сьогодні є всі підстави стверджувати, що значна частина вимог міжнародних договорів щодо регламентації протидії злочинам епохи глобалізації вже відображені в КК України.

З огляду на новітні здобутки вітчизняної кримінально-правової науки можна констатувати, що суттєвих суперечностей між положеннями

українського кримінального законодавства і міжнародними угодами, що стосуються протидії злочинності в цілому, окремим видам посягань, не виникає. В свою чергу, у науковій літературі нерідко фахівці звертають увагу на деякі тонкощі, але не вказують на різницю принципового характеру. Професор В'ячеслав Олександрович Навроцький стверджує, що коли відмінності виявляються, то зміни до КК України вносяться досить швидко, як це було, наприклад, при криміналізації відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом. Мабуть, існують об'єктивні передумови існування такої відповідності. Адже члени робочої групи з підготовки проекту КК серед використаних ними джерел міжнародно-правових угод не називали, але їх фактично врахували. В основі таких передумов знову ж таки спільність інтересів кожної країни у справі протидії злочинам, тобто, кінець кінцем те, що лежить в основі глобалізації в кримінально-правовій сфері [1].

Також необхідно звернути увагу на те, що ознакою зближення правових систем країн Європи (членів Ради Європи, які прийняли юрисдикцію Європейського суду з прав людини) в період глобалізації виступає вимога врахування правозахисних конвенцій і практики їх застосування в правотворчому процесі. Доказом може слугувати те, що згідно зі статтею 17 Закону України «Про виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини» суди України використовують при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод і протоколи до неї та практику Європейського суду з прав людини як джерела права [4]. Проте, Навроцький В.О. застерігає у своїй науковій праці «Кримінальне право України в епоху глобалізації», кажучи: «Не слід спрощувати ситуацію і уявляти, що в Україні на підставі міжнародно-правових актів і відповідної правозастосовної практики безпосередньо притягатимуть до кримінальної відповідальності або звільнятимуть від неї. Вказана Конвенція і практика її застосування входять в українську кримінально-правову сферу через тлумачення норм національного кримінального законодавства. Адже переважно такі норми абстрактні, рясніють оціночними поняттями і дають великі можливості по-різному інтерпретувати їх зміст» [1]. Отже, процес глобалізації дійсно знаходить відображення у кримінальному праві різних країн і за рахунок цього поступово зближує їх правові системи.

Підводячи підсумок, констатуємо, що кримінальне законодавство України відповідає вимогам міжнародно-правових актів, але при цьому і надалі необхідно своєчасно екстраполювати у національне кримінальне право новітні глобальні загрози, які з'являються в ході всесвітньої економічної, політичної й культурної глобалізації, для забезпечення національних інтересів, прав та свобод громадян України, що дозволить організувати їх вчасний захист національним кримінальним правом.

Література:

1. Навроцький В. Кримінальне право України в епоху глобалізації //В. Навроцький //Геополітика України : історія сучасність : зб. наук. праць – 2010. – Випуск 2. –140-152 с.

2. Максименко В. Глобалізація: риторика, идеологія, реальність [Електронний ресурс] / В. Максименко. – Режим доступу: <http://www.pravoslavie.ru/analit/globalization.htm>

3. Жаровська Г. П. Глобалізація як фактор якісних змін в організованому злочинному середовищі. / Г.П. Жаровська // Часопис Київського університету права: Український науково-практичний часопис. – № 3, 2013. – Київ: Київський університет права НАН України, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2013. – С. 292–296.

4. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» : від 23.02.2006 р., № 3477-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>

Курта Є.О., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ НАДАННЯ МОЖЛИВОСТІ СУБ'ЄКТАМ ПРИВАТНОЇ ДЕТЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДІЙСНЮВАТИ ЗОВНІШНЄ СПОСТЕРЕЖЕННЯ У МЕЖАХ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Легалізація приватної детективної діяльності у правоохоронній практиці на сучасному етапі становлення України як європейської держави є одним із завдань, вирішення якого сприятиме реалізації прав людини на життя, здоров'я та недоторканності, захист її законних прав та інтересів, особистого життя. В розвинених країнах світу забезпечення зазначених прав людини покладається не тільки на державні правоохоронні органи, але й на приватні організації (детективні бюро, приватні охоронні служби тощо) і надання приватних детективних послуг визнано на державному рівні та врегульовано законодавством.

На сучасному етапі розвитку нашої держави в законах немає прямої заборони на здійснення детективної діяльності, але й немає і законодавчого її регулювання. Діяльність деяких детективних агентств в умовах законодавчого вакууму у цій сфері іноді перетворюється на банальне фіктивне підприємництво та шахрайство. Часто вони реєструються як звичайні юридичні контори проте їх послуги потенційно можуть виходити за рамки закону. Така ситуація призводить до несприятливих для клієнтів наслідків і вимагає виправлення [1, с. 136]. Таким чином, правове врегулювання здійснення приватної охоронної діяльності в Україні шляхом прийняття Закону «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» є необхідним на сучасному етапі розвитку держави.

Прогресивним кроком для законодавчого врегулювання можливості здійснення в Україні приватної детективної діяльності є внесення на розгляд Верховної Ради України проекту Закону України «Про приватну детективну

(розшукову) діяльність» № 3726 від 28.12.2015 та прийняття його за основу у першому читанні з рекомендаціями доопрацювання вказаного законопроекту та внесення його на розгляд Верховної Ради України у другому читанні.

13 квітні 2017 року Закон України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» був прийнятий Верховною Радою в цілому та 3 травня 2017 року підписаний Головою ВРУ та направлений на підпис Президенту України. Але Президент України не погодився із окремими положеннями цього Закону та 6 червня 2017 року повернув його для повторного розгляду з пропозиціями узгодити його положення з нормами законодавчих актів, які є базовими у відповідних сферах правового регулювання.

Одне із зауважень Гаранта стосувалось питання надання суб'єктам приватної детективної (розшукової) діяльності права здійснювати зовнішнє спостереження на відкритій місцевості, у громадських місцях та на транспорті. Було зазначено, що вчинення таких заходів, передбачених у п. 7 ч. 1 ст. 13 Закону «Про приватну розшукову (детективну) діяльність» [2], не кореспондується із заборонаю здійснювати приватними детективами оперативно-розшукові заходи, які віднесені законом до виключної компетенції оперативних підрозділів, а також суперечить ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [3], якою визначено вичерпний перелік суб'єктів, уповноважених здійснювати оперативно-розшукову діяльність.

Комітетом було враховане вказане зауваження та внесли відповідні зміни до п. 7 ч. 1 ст. 13 проекту Закону «Про приватну детективну (розшукову) діяльність та надали право суб'єктам приватної детективної (розшукової) діяльності здійснювати зовнішнє спостереження на відкритій місцевості, у громадських місцях та на транспорті за рішенням уповноважених осіб у порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України [4].

Таким чином, автори проекту Закону намагаються надати можливість приватним детективам здійснювати зовнішнє спостереження на відкритій місцевості, у громадських місцях та на транспорті в межах кримінального судочинства, у порядку передбаченому ч. 6 ст. 246 КПК України [5], відповідно до якої за рішенням слідчого чи прокурора до проведення негласних слідчих (розшукових) дій можуть залучатися також інші особи. Тобто, в такому випадку замовником приватних детективних (розшукових) послуг виступає орган державної влади в особі слідчого (прокурора).

Виникає питання, навіщо звертатись до приватних структур та сплачувати за їх участь кошти, якщо можна доручити це оперативним підрозділам органів внутрішніх справ, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів Державної пенітенціарної служби України, органів Державної прикордонної служби України, органів Державної митної служби України (які уповноважені проводити відповідні заходи згідно ч. 6 ст. 246 КПК України [5]). На нашу думку залучення приватних детективів може бути корисним тільки у випадку проведення передбаченою ст. 269 КПК України [5]

негласної слідчої (розшукової) дії – спостереження за особою, річчю або місцем за ініціативою сторони захисту або потерпілих та їх представників. Це призведе до економії бюджетних коштів, якщо послуги приватних детективів буде сплачувати ініціююча сторона проведення відповідної негласної слідчої (розшукової) дії.

Але для практичної реалізації можливості залучення приватних детективів до здійснення зовнішнього спостереження у межах кримінального судочинства необхідно усунути певні прогалини в законодавстві. Так, ми вважаємо що необхідно внести певні зміни до проекту Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» від 20 грудня 2017 року. Пропонуємо частину 4 статті 4 цього Закону викласти в наступній редакції: «Суб'єкти приватної детективної (розшукової) діяльності не мають права здійснювати оперативно-розшукові заходи, віднесені законом до виключної компетенції оперативних підрозділів, крім випадків залучення їх за рішенням слідчого чи прокурора до таких дій у порядку передбаченому ч. 6 ст. 246 Кримінального процесуального кодексу України».

Література:

1. Юрко С.С. Недержавна охоронна і правоохоронна діяльність в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / С.С.Юрко ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». – Одеса, 2017. – 252 с.
2. Про приватну детективну (розшукову) діяльність : Проект Закону України від 03.05.2017 № 3726 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=57580&pf35401=425620>
3. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.92 № 2135-12 із змін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>
4. Про приватну детективну (розшукову) діяльність : Проект Закону України від 20.12.2017 № 3726 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=57580&pf35401=442887>
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI із змін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

*Кушнір А.С., студент (Київ, Україна)
Наук.кер.: Шведова Г.Л., к.ю.н., доц. (Київ, Україна)*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Сучасна організована злочинність становить небезпеку не лише національним інтересам окремих держав, а й пряму загрозу міжнародній безпеці, набуваючи транснаціонального характеру. Сучасну організовану

злочинність не випадково порівнюють із постійно діючими кримінальним підприємством, яку займається злочинною діяльністю. Така діяльність потребує високої згуртованості, стійкості та впорядкованості дій злочинців, зумовлює розподіл функцій і завдань між ними і визначається загальною метою одержання фінансової або іншої матеріальної вигоди.

Між кількістю учасників Організованої злочинності і кількістю вчинених ними злочинів спостерігається певна залежність: чим чисельніші Організована Злочинність, тим більша кількість виявлених ними злочинів і більш високим є рівень їх суспільної небезпеки. Широкого поширення останнім часом набула в Україні торгівля людьми і особливо жінками та дітьми (громадянами України), які стають легкою здобиччю для Організованої Злочинності у їх кримінальному бізнесі, що мають транснаціональний характер і розвиваються стрімкими темпами, серед яких домінують добре організовані кримінальні синдикати, а одержані прибутки використовуються для фінансування інших різновидів організованої злочинної діяльності. Характерною особливістю такого виду кримінального бізнесу є те, що одних і тих самих людей як предмет торгівлі можна залучати до торгового обігу знову й знову, отримуючи багаторазові прибутки. Сьогодні проблема торгівлі людьми набула міжнародного масштабу і є одним із негативних явищ, з яким зіткнулося міжнародне співтовариство. Виходячи із суспільної небезпеки цього злочину, Указом Президента України від 18 лютого 2002 р. № 143/2002 «Про заходи щодо дальшого зміцнення правопорядку, охорони прав і свобод громадян» визначено, що боротьба з торгівлею людьми є одним із пріоритетних напрямів діяльності правоохоронних органів України. Основними сферами кримінальної активності сучасної організованої злочинності є: торгівля наркотиками; контрабанда (тютюнових виробів, сировини, радіоактивних матеріалів тощо); викрадення та перепродаж автомобілів, антикваріату і культурних цінностей тощо; незаконний обіг зброї; вимагання; торгівля людьми, незаконна імміграція, експлуатація проституції; екологічні злочини, наприклад, незаконна утилізація токсичних відходів, фінансові шахрайства наприклад, псевдобанкрутства. В країні існують певні умови, що об'єктивно сприяють вчиненню організованих злочинів, а саме: відсутність оптимальних форм і досвіду щодо протидії цьому роду злочинності; поспішне необґрунтоване розчленування великих багатоепізодних і багатосуб'єктних справ, яке не дає можливості встановлювати до кінця всі злочинні зв'язки усередині кримінальних співтовариств, що дозволяє багатьом їх членам уникнути кримінальної відповідальності; невинуватий лібералізм при призначенні покарання, а то і взагалі порушення принципу його невідворотності щодо окремих винних. Зараз фактично весь тягар протидії Організованій Злочинності лежить на Національній поліції України, а саме на підрозділах карного розшуку, департаменті кіберполіції, департаменту захисту економіки. Очевидно, що співробітники перелічених підрозділів на чолі з керівництвом МВС із цим завданням не справляються. Одними із основних чинників, що створюють реальну загрозу національній безпеці та демократичному розвитку держави, негативно впливають на всі сторони суспільного життя – політику, економіку,

державне управління, соціальну і правову сфери, громадську свідомість, моральність тощо – є корупція. Вона створює сприятливі умови для процвітання організованої злочинності, підриває авторитет державної влади, породжує недовіру населення у бажання та здатність державних інституцій та посадових осіб до протидії організованій злочинності, встановлення законності та справедливості у державі. Можемо констатувати, що в нашій державі, де корупція є системним явищем, правоохоронні органи так само схильні до продажності. Оскільки члени організованих злочинних спільнот володіють значною готівкою, зрозумілими стають їх можливості до підкупу представників системи кримінальної юстиції.

Отже, широке розповсюдження корупції у нашій країні неодмінно призводить до зростання організованої злочинності, а якісний і кількісний розвиток останньої неодмінно тягне за собою збільшення кількості корупційних проявів і підвищення небезпечності їх характеру. Таким чином основними тенденціями розвитку організованої злочинності в Україні є: розширення сфери діяльності Організованої злочинності; проникнення її до сфер політики, економіки, в органи державної влади і управління, в правоохоронні і судові органи; поява нових видів злочинної діяльності; професіоналізація; криміналізація всіх основних сфер життєдіяльності суспільства; транснаціональний характер; розробка новітніх засобів протидії правоохоронним органам, що знижує можливість її виявлення.

Ланцедова Ю. А., к.ю.н. (Київ, Україна)

ИННОВАЦИОННОЕ ПОНИМАНИЕ СЕКСУАЛЬНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ В КОНТЕКСТЕ ИНТЕГРАЦИОННЫХ СТАНДАРТОВ ПО ПРОТИВОДЕЙСТВИЮ ДОМАШНЕМУ НАСИЛИЮ

В связи с предстоящей ратификацией Конвенции Совета Европы о предотвращении и борьбе с насилием в отношении женщин и домашним насилием [3] появился проект следующей новой редакции ст. 152 «Изнасилование» УК Украины: «Совершение действий сексуального характера, связанных с вагинальным, анальным или оральным проникновением в тело иного лица с использованием гениталий или какого-либо иного предмета, без добровольного согласия потерпевшего лица (изнасилование)» [3].

В этой связи особое внимание привлекает к себе позиция А. А. Кириченко, который в одной из последних публикаций в контексте исследования проблем противодействия вненормативному поведению и разграничению насилия от прямого и делегированного семье или коллективу государственного принуждения детально аргументировал свой вариант решения проблемы противодействия сексуальным криминальным правонарушениям [1, с. 46], что может быть представлено так. В данной публикации подчеркивается, что в обоих предложенных в парламенте

редакциях наиболее рельефно проявляется крайний непрофессионализм в части безапелляционного акцента внимания лишь на «отсутствии добровольного согласия потерпевшего лица», которое фактически в отношениях между несупругами должно быть свободно от явно выраженного виктимного поведения потерпевшего лица, в качестве чего не должна рассматриваться профессиональная деятельность без полного обнажения молочных желез и гениталий артистов цирка и балета и представителей определенных видов спорта и такое же пребывание потерпевшего в пляжной зоне, а отказ супруга вступить в половую связь должен иметь достаточно веские основания [1, с. 46].

Ведь следует учитывать принципиальное различие между степенью проявления женского и мужского полового влечения, когда ситуации с ярко выраженным виктимным сексуальным поведением несупруга или с отсутствием достаточно веских оснований для отказа супруга вступить в половую связь должны разрешаться на основе предложенного автором и его учениками новой доктрины механизма реализации конкурентного правового статуса различных социосубъектов, исходя степени мотивации, основанной на общечеловеческих ценностях и принципе справедливости.

Данная мотивация всегда будет выше у несупруга, сексуальное влечение которого умышленно было «раскручено» виктимщиком, а также у супруга при отсутствии достаточно веских оснований для отказа ему в совершении деяний сексуального характера [1, с. 46].

В последнем из случаев супруг с большей степенью мотивации должен иметь право и на беспорное расторжение брака с полным возложением бремени алиментов на детей и при наличии оснований и алиментов на супруга на технологическую (а не трудовую) часть государственного бюджета, что давало бы ему (ей) возможность обзавестись и полноценно содержать новую семью, в которой уже будут отсутствовать такого рода детерминанты возникновения и развития иных проявлений насилия в семье [1, с. 46].

По мнению автора, рассмотренный подход не учитывает некоторых следующих существенных моментов. Во-первых, более правильно ставить вопрос о наличии достаточно веских оснований для отказа супруга вступить в половую связь лишь вагинальную, не распространяя это требования на другие способы половых связей между супругами. Во-вторых, следует говорить не о полном, а о преимущественном оголении молочных желез и гениталий (а следовало бы добавить и ягодичных мышц). Ведь современные купальники в стиле «Mini bikini» и иная подобная женская одежда, которая в будущем может еще и «совершенствоваться» в направлении наибольшей «оголенности», мало чем отличается от полного обнажения указанных частей тела женщины как признака ее явно виктимного поведения.

В-третьих, требуется дискуссия в отношении перечисления среди сфер профессиональной деятельности, не являющихся проявлением явно виктимного поведения женщины в контексте квалификации сексуальных криминальных правонарушений, о подобной деятельности стриптизеров, артистов эстрады и танцев и др., нудистских пляжах и пр., понимая, что стриптиз клубы, нудистские пляжи и подобные иные сферы публичного (в

присутствии мужчин) преимущественного и полного обнажения женщин приводят к развитию половой потенции как мужчин, так и женщин. В силу этого такого рода сферы публичного преимущественного или полного обнажения женщин и мужчин не способствуют нормализации репродуктивной функции общества и поэтому как отрицательный результат общественного развития должны «сводиться на нет» в рамках соответствующих Национальных программ по их искоренению.

В-четвертых, следует решить проблему с легализацией принуждения в части преодоления безосновательного отказа супруга и виктимного поведения потерпевшего несупруга признанием правового статуса этих обстоятельств как общеправовых обстоятельств, исключающих антисоциальность деяния, наряду с необходимой обороной, крайней необходимостью, мнимым обстоятельством, исключающим антисоциальность деяния, и пр.

В-пятых, следует особо пояснить, что технологическая часть государственного бюджета формируется за счет дополнительного роста валового совокупного продукта в результате исключительно технического прогресса, а не трудовых (физических, интеллектуальных) затрат производителей материальных благ и оказания услуг, что применительно к украинскому государству выглядит еще весьма иллюзорно. Однако в качестве перспективного доктринального решения данной проблемы такая постановка вопроса заслуживает внимания.

Детальное изучение Ю. Д. Ткач и О. Н. Ковалёвой рассмотренных предложений позволило им обратить внимание и на то, что новая редакция ст. 152 «Изнасилование» УК Украины фактически объединяет существующие редакции ст. 152 «Изнасилование» и ст. 152 «Насильственное удовлетворение половой страсти неестественным способом» УК Украины [2], тогда как в этом же проекте закона предлагается и новая редакции ст. 153 «Сексуальное насилие» – «Совершение любых насильственных действий сексуального характера, не связанных с проникновением в тело иного лица, без добровольного согласия потерпевшего лица (сексуальное насилие)» [3], что, в свою очередь, уже пересекается со сферой правового регулирования действующей редакции ст. 156 «Развращение несовершеннолетних» УК Украины [2], которая данным проектом закона остается без изменений [3].

Конечно, развращение несовершеннолетних предполагает наличие согласия потерпевших, что очень трудно разграничить в контексте малолетнего возраста потерпевших, который сам по себе означает нахождение потерпевшего лица в беспомощном состоянии, а значить и об отсутствии его «добровольного согласия» на совершение в отношении него развратных действий. Более того, наличие в новых редакциях ст. 152 и ст. 153 УК Украины достаточно расплывчатой формулировки «отсутствие добровольного согласия потерпевшего лица» предполагает наличие состава указанных криминальных правонарушений при наличии иного согласия, т.е. недобровольного, в силу чего добровольность и недобровольность согласия очень трудно разграничить и во многих других ситуациях, к примеру, с так называемым «мнимым сопротивлением потерпевшего лица», при расчете с проститутками

фальшивими деньгами и др., при разграничении «сексуальных домогательств» и «сексуальных допomoгательств» и т.д., что свидетельствует о недостаточно профессиональной проработке предложенных редакций статей о сексуальных криминальных правонарушениях.

Литература:

1. Кириченко А. А. Новая доктрина сущности и разграничения насилия в семье, коллективе или государстве от прямого либо делегированного государственного принуждения в контексте противодействия вненормативному и виктимному поведению / А. А. Кириченко // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. – № 14 (2018). – С. 40-48.

2. Кримінальний кодекс України. Закон України від 05.04.2001 р., № 2341-III // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2001, № 25–26, ст. 131, зі змінами, згідно із законом України № 2292-VIII від 08.02.2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

3. Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» / Верховна Рада України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59648

Леоненко М.І., к.ю.н., доцент (Запоріжжя, Україна)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗШИРЕННЯ МЕЖ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ В СФЕРІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Процес перетворення правової системи України, оптимізації чинного права і гармонізації правореалізаційної практики в умовах постійних економічних, політичних і соціальних змін може бути успішним лише за умови здійснення державою послідовної, науково обґрунтованої і внутрішньо несуперечливої правової політики, орієнтованої на досягнення правових цілей, які є значущими для людини, суспільства і держави.

Так, потреба в науковому теоретичному знанні про особливості юридичного процесу і його процесуальної форми з усією очевидністю проявилися в останні роки - за часів активного реформування кримінального процесуального законодавства України. Сучасна соціально-культурна, політико-правова реальність, структура, зміст правотворчої і правозастосовної практики диктують необхідність узагальнення, консолідації накопичених знань, вироблення нових концепцій і шляхів підвищення ефективності правоохоронних процедур.

Разом з тим, аналізуючи сучасні тенденції та перспективи розвитку правової науки і юридичної діяльності, слід зазначити про певну технологізацію процесів і явищ, в тому числі й правових.

Підвищений інтерес до проблем правових (юридичних) технологій і техніки пов'язаний з підвищенням не тільки ролі законодавства в житті суспільства, а й значущості його реалізації і застосування. Тут слід говорити про необхідність обґрунтування техніки і технології юридичної діяльності як ефективного правового інструменту.

Не викликає жодних сумнівів, що законодавчо закріплений порядок провадження у кримінальних справах є технологічним (діючим) засобом правового регулювання у кримінальному процесі. Крім того, технологічні засоби кримінального процесуального регулювання, як зазначає Т.О. Лоскутов, – повинні визначати процедуру (порядок) реалізації не лише кримінальних і суто процесуальних, а й конституційних та конвенційних (природних) прав та законних інтересів людини.

Отже, правова технологія – відносно нова наукова категорія. Введення і використання в науково-практичному обороті поняття «правова технологія» є не тільки емоційно привабливим, але і дає нові можливості методологічного осмислення людиною навколишньої юридичної дійсності. Правова технологія як системна юридична категорія дає можливість привести у належний стан усю сукупність правил, які регулюють поведінку людини. На перший погляд, поняття «правова технологія» є синонімом поняття «механізм правового регулювання», але при більш уважному вивченні даних категорій можна помітити, що механізм правового регулювання – більш ширша за змістом категорія, яка включає в себе матеріальні, процедурно-процесуальні та психологічні елементи, а правова технологія включає в себе більше процедурно-процесуальні елементи в комплексно-системному стані. Відсутність або вилучення одного з елементів системи може призвести до порушення технологічного процесу в створенні правової системи і суперечностей у змісті матеріальних норм.

Розглядаючи основні підходи до поняття «технологія», ми прийшли до висновку, що при визначенні технології необхідно враховувати її багатоаспектність. У найзагальнішому вигляді юридичні технології (від грец. *techne* – мистецтво, майстерність, вміння і *logos* – вчення), або «правова інженерія» визначаються як застосування апробованих практикою, науково обґрунтованих раціональних юридичних засобів, процедур і способів (методів) впровадження (експансії) права в свідомість (психіку), поведінку і діяльність окремого індивідуума і соціальних спільнот. Іншими словами, правова технологія – це обсяг знань, які можна використовувати в різних юридичних провадженнях, в організації правової поведінки учасників регульованих правом відносин.

У строго практичному значенні правову (як і будь-яку іншу) технологію утворює певна сума і певна послідовність операцій, при тому, що всі операції розставлені в потрібному порядку і випадання будь-якої з них робить схему (технологічний ланцюжок) безглуздою. Отже, технологією в зазначеному

значенні можна позначити юридично значимі дії, процедури по їх виконанню, технолого-юридичні вимоги, правила, які застосовуються в зв'язку з цим. Всі ці операції спрямовані на досягнення правового результату, правомірно кваліфікувати правової технологією, або технолого-юридичним процесом.

В енциклопедичному розумінні технологію можна визначити як систему засобів (техніку), прийомів (операцій) і правил, а в широкому сенсі - способів і методів (тактику), планів і прогнозів (стратегію) здійснення компетентними суб'єктами діяльності, спрямованої на найбільш ефективно і оптимальне досягнення її цілей, отримання запланованого результату на основі вироблених принципів. Незважаючи на безліч визначень і підходів до розуміння «технології», важливо наголосити на головному: в сучасному світі будь-яке явище, яке використовується знаходить своє поліфункціональне значення, стає багатограним, реалізованим в різних сферах діяльності людини.

Так, наприклад О.Г. Васильєва пропонує процесуальні конструкції позначити словом «технологія», наголошуючи на тому, що слова «форма», «тип», «модель» означають певного роду статично-якісну оцінку тієї чи іншої кримінально-процесуальної конструкції, а категорія «технологія» дає можливість розглянути в динаміці процесуальні інститути і окремі процедури, в їх взаємообумовленості і взаємозв'язку. Крім того, вона акцентує увагу в своїй роботі на тому, що «кримінально-процесуальна технологія», на відміну від «кримінально-процесуальної форми», являє собою не встановлений легально порядок і послідовність процесуальних дій або загальний порядок провадження, а метод отримання матеріального знання, що залежить в своїй основі не від волевиявлення конкретного законодавця, а від логіки отримання юридичного знання взагалі.

Отримані результати свідчать, що технологічність – є однією з комплексних характеристик кримінального процесу, яку можна охарактеризувати як сукупність властивостей процесу, що визначають його пристосованість до досягнення оптимальних витрат процесуальних ресурсів в тій чи іншій мірі наближеності до досягнення мети, що стоїть перед нами. Таким чином, навіть незалежно від того, чи є існуюча в даний момент часу кримінально-процесуальна форма технологією, тим чи іншим рівнем технологічності вона безумовно окреслена.

У такий спосіб, технологічний підхід передбачає орієнтацію на досягнення ролі принципів і стандартів, які, з одного боку, забезпечують відтворюваність цілком визначеного результату, а з іншого – зводять до мінімуму або зовсім виключають настання інших, небажаних (або незапланованих) наслідків.

Виходячи з наукових праць англійського філософа Карла Поппера (який ввів в суспільні науки поняття «соціальної технології»), професор К.Б. Мізуліна підкреслює, що головним завданням кримінально-процесуальної науки на сьогодні є не пророцтво про її майбутнє або конструювання абстрактних моделей кримінального процесу, а відкриття і пояснення менш очевидних залежностей, що мають місце в процесі кримінально-процесуальної взаємодії, аналіз наслідків несподіваних дій і рішень учасників кримінального судочинства.

З огляду на це вона підкреслює, що для розвитку кримінально-процесуальної теорії технологічний підхід дозволяє: інакше поглянути на кримінальний процес, осмислити його як технологічно влаштоване утворення, головним для якого є не мета, а результат і способи його досягнення; забезпечити комплексне системне вдосконалення кримінального процесуального закону з точки зору недопущення небажаних наслідків застосування кримінально-процесуальної технології; розкрити механізм кримінально-процесуальної взаємодії і тим самим забезпечити його прозорість; подивитися інакше і відповісти на ряд питань, які є дискусійними протягом тривалого часу, і тим самим розширити межі наукового пізнання в сфері кримінального процесу.

Здійснений аналіз, дає змогу дійти висновку, що оптимальним вектором еволюції кримінального процесу України є розвиток саме шляхом технології. Саме технологія повинна виступити арбітром у вирішенні базового протиріччя кримінального процесу – між об'єктивністю мети і суб'єктивністю засобів. Нарешті, завдання технології як науки якраз і полягає у виробленні найбільш ефективного і економічного алгоритму досягнення певної мети.

Леоненко Т.Є., д.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

ДО ПИТАННЯ ВІДМЕЖУВАННЯ МАЛОЗНАЧНОСТІ ДІЯННЯ ВІД ЗЛОЧИНУ НЕВЕЛИКОЇ ТЯЖКОСТІ

Питання розмежування малозначності діяння та злочину невеликої тяжкості пов'язане, перш за все, з питанням категоризації або класифікації злочинів тому, що за своїм внутрішнім змістом класифікація є етапом у пізнанні суті об'єктів, що класифікуються, у виявленні їх об'єктивних якостей.

Класифікація виявляє найбільш загальні, типові якості явищ, що досліджуються, співвідносить їх з подібними й відрізняє від інших, дає можливість більш глибоко пізнати саме явище, його вплив на інші явища, шляхи його подальшого розвитку. Отже, об'єктом, що класифікується, є злочинне діяння.

Зовнішні зв'язки окремих видів злочинів між собою також ґрунтуються на єдності того, що всі вони поєднані тим, що є протиправними діяннями, які визначені КК як злочинні. З єдності за внутрішнім змістом походить єдність за зовнішнім вираженням. Зовнішні зв'язки походять з більш конкретних характеристик злочину, таких як форма вини, спосіб дії, тяжкість наслідків, що настали, обов'язковість (чи, навпаки, відсутність необхідності) настання шкідливих наслідків тощо. Частина 2 ст. 11 КК України вказує на малозначність як на критерій діяння, що лише формально містить ознаки злочину. Тому, виникає питання: чи входять вказані діяння до класифікації злочинів? За критерій їх виділення також обрана суспільна небезпечність, яка все ж таки існує, адже діяння формально містять ознаки злочину (протиправність, суспільна небезпечність). Але той факт, що діяння є

малозначними (тобто, що діяння не спричинило і за своїм характером не могло спричинити шкоду) виключає його віднесення до злочину. Тому малозначне діяння не може бути віднесене до злочинів, що ще раз підкреслює його своєрідну специфіку та визначеність.

Хоч вищенаведена категорія діянь не входить до самої класифікації злочинів, проте саме її виділення законодавцем вказує на практичний зміст класифікації. За допомогою цього, обравши за критерій суспільну небезпечність, можна відокремити злочинні діяння від незлочинних.

Стаття 12 КК України вказує на таку категорію як злочини невеликої тяжкості. При визначенні діяння малозначним, кримінальний закон не містить визначення цього виду злочинів. Проте, це дуже важливо, адже, за змістом ч. 2 ст. 12 КК вчинення злочину невеликої тяжкості може не призвести до застосування кримінального покарання у виді позбавлення волі. Особливістю цієї категорії злочинів, що відрізняє його від ч. 2 ст. 11 КК, є те, що діяння винного як у момент вчинення, так і під час звільнення від кримінальної відповідальності та покарання, не втрачає своєї сутності, тобто залишається злочином.

Звільнення від правових наслідків вчинення такого злочину настає не у зв'язку з відпаданням суспільної небезпечності діяння або особи, що його вчинила, а в силу передбачених законом підстав, що дають змогу виключити застосування до цієї особи мір кримінального покарання у виді позбавлення волі, обмежитись більш м'яким або, взагалі, звільнити особу від кримінальної відповідальності на підставі ст. ст. 45, 46, 47, 48 КК України.

Класифікація злочинів виконує своє завдання у напрямку урахування її положень при настанні наслідків вчиненого діяння, передбаченого Кримінальним кодексом. Наприклад, готування до злочину невеликої тяжкості не тягне за собою кримінальної відповідальності, так само, як і малозначне діяння.

Також вчинення злочину невеликої тяжкості вперше, на відміну від малозначності діяння, може не призводити до застосування кримінальної відповідальності у випадках: а) якщо особа після вчинення вперше такого злочину добровільно з'явилася із зізнанням, щиро покаялася, активно сприяла розкриттю злочину і повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду (ст. 45 КК); б) якщо особа, що вперше вчинила такий злочин, примирилася з потерпілим та відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду (ст. 46 КК); в) якщо особа, що вперше вчинила такий злочин, передається на поруки колективу підприємства, організації або установи за їхнім клопотанням та за умови, що вона протягом року з дня передачі її на поруки виправдає довір'я колективу, не ухилятиметься від заходів виховного впливу та не порушуватиме громадський порядок (ст. 47 КК); г) якщо буде визнано, що на час розслідування або розгляду справи в суді внаслідок зміни обстановки вчинене вперше особою діяння втратило суспільну небезпечність або ця особа перестала бути суспільно небезпечною (ст. 48 КК); д) якщо такий злочин вчинив неповнолітній та його виправлення можливе без застосування покарання (ч. 1 ст. 97 КК).

Вищевказані умови, при визначенні діяння малозначним, ніякої правової сили не мають. В багатьох випадках, при припиненні справи за ч. 2 ст. 11 КК, слідчі, мотивуючи закриття справи, посилаються саме на обставини, які стосуються тільки злочинів невеликої тяжкості і, навпаки, закриваючи справу за будь-якою обставиною, що стосується злочину невеликої тяжкості, як висновок, вказують на малозначність діяння. Наприклад : «... так як шкода потерпілому була відшкодована, діяння не являє великої суспільної небезпеки, тобто, є малозначним...» Таке мотивування є юридично невірним.

Таким чином, малозначне діяння та злочин невеликої тяжкості мають як спільні риси, так і ознаки, які відрізняють ці два поняття: 1) Малозначність діяння та злочин невеликої тяжкості за певних обставин не тягнуть кримінальної відповідальності та покарання але з різних підстав. Малозначне діяння визначається, головним чином, об'єктивними ознаками, а злочин невеликої тяжкості як об'єктивними, так і суб'єктивними ознаками, тобто, при визначенні подальшої долі винуватої особи, враховуються такі ознаки, як особливості особи злочинця: його позитивна характеристика, сімейний стан, вчинення злочину вперше т. і. ; 2) Як малозначність діяння, так і злочин невеликої тяжкості не мають відмежувальних ознак. Тобто, під ознаки ч. 2 ст. 11 та ч. 2 ст. 12 можуть підпадати будь-які діяння, які за певними ознаками складу злочину можуть бути віднесені або до малозначності діяння, або до злочину залежно від ступеня тяжкості. У законодавчому визначенні, злочини невеликої тяжкості відрізняються від інших за розміром санкції; 3) Важливе значення для характеристики невеликої суспільної небезпеки як малозначності діяння, так і злочину невеликої тяжкості має зміст мотиву та мети посягань. Особливо злісні мотиви та мета навіть при відсутності істотної шкоди об'єкту виключають можливість визнання злочину невеликої тяжкості або діяння малозначним; 4) При готуванні до малозначного діяння чи злочину невеликої тяжкості, якщо готування має місце відносно незначного об'єкта, способом, що не являє великої суспільної небезпечності, а також, якщо і за змістом вини таке діяння не тягне значних наслідків, особа може бути звільнена від кримінальної відповідальності та покарання; 5) За правовими наслідками малозначне діяння не тягне судимості на відміну від злочину невеликої тяжкості, яка відповідно до ч. 6 ст. 89 КК може бути погашена, якщо особа, засуджена за злочин невеликої тяжкості до позбавлення волі, протягом двох років з дня відбуття покарання (основного та додаткового) не вчинить нового злочину; 6) У основі розмежування ч. 2 ст. 11 КК та ч. 2 ст. 12 КК лежить різний характер та ступінь суспільної небезпечності. Малозначність діяння не має суспільної небезпечності, та має ознаки складу злочину лише формально, при встановленні чого таке діяння втрачає зміст навіть формального злочину. Злочин невеликої тяжкості значний настільки, що, навіть, при незастосуванні до особи покарання у вигляді позбавлення волі, або незастосування кримінальної відповідальності взагалі за певними ознаками, таке діяння залишається злочином.

Встановлення межі між малозначністю діяння та злочином невеликої тяжкості – питання конкретного факту і вирішується воно в кожному конкретному випадку.

Розмежування малозначності діяння та злочину невеликої тяжкості можливе при врахуванні і вивченні всіх об'єктивних та суб'єктивних ознак того чи іншого діяння за вимогами Загальної та Особливої частин КК України, де головною та визначальною ознакою відокремлення цих діянь буде, перш за все, характер та ступінь суспільної небезпечності діяння.

*Ліненко О.Ю., студентка (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Шиян Д.С., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)*

ПРОБЛЕМА ПІДСТАВ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Підстава кримінальної відповідальності має місце з моменту вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину. Останній, з точки зору логіки, ні що інше як (основний) зміст злочину.

Для реалізації кримінальної відповідальності необхідним є обвинувальний вирок, який розглядається у цьому аспекті як процесуальна правова підстава кримінальної відповідальності.

Вирок – найважливіший, підсумковий правозастосовний акт у кримінальних провадженнях, в якому встановлюється наявність всіх належних підстав кримінальної відповідальності. У випадку ж встановлення відсутності у діянні підсудного складу конкретного злочину суд постановляє виправдувальний вирок.

Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину (ч. 2 ст. 62 Конституції України). Доведення наявності підстави кримінальної відповідальності покладається на органи, які проводять досудове розслідування, та прокуратуру, а перевірку обвинувачення, вирішення питання про те, чи має місце підстава кримінальної відповідальності – право і обов'язок суду.

Якщо в інкримінованому особі діянні відсутній склад злочину, тобто відсутня підстава кримінальної відповідальності, кримінальне провадження не може бути внесено в єдиний реєстр досудових розслідувань, а зареєстроване кримінальне провадження підлягає закриттю. Якщо ж кримінальне провадження передано до суду – виноситься виправдувальний вирок.

Згідно з КК законодавство про кримінальну відповідальність становить КК, який ґрунтується на Конституції України та загально визначених принципах і нормах міжнародного права (ч. 2 ст. 3); закони України про кримінальну відповідальність, прийняті після набуття чинності КК, включаються до нього з часу набрання ним чинності (ч. 2 ст. 3); злочинність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки

визначаються тільки КК (ч. 3 ст. 3); застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією заборонено (ч. 4 ст. 3); злочин є передбачене КК суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину (ч. 1 ст. 11). З цих законодавчих положень випливає, що тільки закон про кримінальну відповідальність встановлює об'єктивні та суб'єктивні ознаки, сукупність яких утворює підставу кримінальної відповідальності.

Склад злочину визначається нормами як Загальної, так і Особливої частини КК. У зв'язку з цим склад злочину має місце як при закінченому, так і при незакінченому злочині (готуванні до злочину та замаху на злочин), у діях як виконавця злочину, так і інших співучасників злочину. При незакінченому злочині є склад готування до злочину чи склад замаху на злочин, а при співучасті у злочині – склад співучасті у злочині, що відбивається в їх кваліфікації.

На базі матеріального поняття злочину (ст. 11 КК) у статтях Особливої частини КК визначають конкретні склади злочинів, перелік яких є вичерпним. У ч. 1 ст. 2 КК передбачена загальна підстава кримінальної відповідальності за вчинення будь-якого злочину. Але кримінальна відповідальність може мати місце лише тоді, коли в діянні особи є склад конкретного злочину.

Тому у кожному конкретному випадку повинна бути встановлена підстава кримінальної відповідальності за даний конкретний злочин, відповідність вчиненого суспільно небезпечного діяння складу злочину, передбаченого диспозицією певної статті Особливої частини КК. Тільки при встановленні у діянні особи певного конкретного складу злочину, передбаченого Особливою частиною КК можлива кримінальна відповідальність. Якщо у діях особи не встановлено складу злочину, кримінальна відповідальність не може мати місця ні за яких умов.

У радянській літературі висловлювалась думка про те, що підставою кримінальної відповідальності не є склад злочину, а вина, винуватість, особливі властивості злочинця тощо. Ця позиція не узгоджується із захистом прав і свобод людини та громадянина, ставить визнання кримінальної відповідальності в повну залежність від розсуду правоохоронних органів і суду, ігнорує те, що підстава кримінальної відповідальності за одні й ті самі юридично однакові діяння має бути визначена у законі та бути єдиною у всіх випадках. Остаточне вирішення питання про доцільність кримінальної відповідальності залежить не тільки від складу злочину, а й від урахування певних інших обставин справи, які не входять до складу злочину, знаходяться за його межами. У той же час ці обставини не можуть зробити злочинне діяння незлочинним, і навпаки, незлочинне – злочинним.

Крім правової підстави, кримінальна відповідальність, як й інші види юридичної відповідальності фізичних осіб, має її загальнотеоретичну підставу, яка далеко виходить за межі кримінального права і права взагалі та пов'язана з розв'язанням суто філософських проблем причинності, детермінізму, свободи волі тощо.

У юридичній літературі підстави кримінальної відповідальності у філософському аспекті тлумачиться як проблематика двох протилежних позицій поведінки людини та свободи її волі – індетермінізм і детермінізм.

Індетермінізм – філософське вчення (методологічна позиція), яке заперечує причинність явищ у природі та суспільстві, відкриває універсальний характер причинного зв'язку і тлумачить волю людини як автономну (абсолютну) силу, незалежну від зовнішніх обставин, у тому числі соціального середовища. У межах такого підходу підставою кримінальної відповідальності, яка тлумачиться, головним чином, як відплата за скоєне, визнається виключно «зла воля» злочинця.

Детермінізм виходить з існування взаємозв'язку та взаємообумовленості (у тому числі причинності) процесів та явищ реального світу і має декілька різновидів. Механічний детермінізм, заперечуючи будь-яку свободу волі, вважає, що поведінка людини повністю обумовлена чинниками навколишнього середовища. Отже, ігноруються внутрішня природа, суспільна специфіка людини як свідомої істоти. Підставою кримінальної відповідальності визнається не воля людини, а суспільно небезпечні наслідки людської поведінки, шкідливість злочину для суспільства.

Діалектичний матеріалістичний детермінізм, який тривалий час слугував методологічним обґрунтуванням кримінальної відповідальності, визнає як детермінуючу роль оточуючої дійсності, так і активну роль людської свідомості. Звертається увага на те, що за одних і тих самих зовнішніх обставин різні люди чинять по-різному залежно від своєї життєвої орієнтації, моральних принципів, переконань, знань тощо, а також психофізіологічних особливостей. У свою чергу, зазначені соціальні якості особи детерміновані: вони сформувались у процесі життєдіяльності особи, її виховання. Вважається, що людина, маючи свободу волі, спроможна обрати варіант поведінки, узгоджений з вимогами кримінального закону, але нехтує цим, а тому повинна відповідати за свій вчинок перед суспільством і державою. За такого підходу здатність людини чинити «зі знанням справи» і виступає підставою її кримінальної відповідальності. Якщо ж зазначена свобода волі відсутня, кримінальна відповідальність виключається.

Притаманний кримінальній відповідальності зв'язок між діяннями та особою дістає вияв у такій ознаці злочину, як вина. Чинний КК, визначаючи можливість кримінальної відповідальності лише за наявності вини, відкидає об'єктивне інкримінування – відповідальність за наслідки, спричиненні невинним діянням.

Найбільші труднощі у прихильників діалектичного матеріалістичного детермінізму виникають тоді, коли треба обґрунтувати кримінальну відповідальність за злочини, вчиненні з недбалості. Притаманне злочинній недбалості не передбачення можливості настання суспільно небезпечних наслідків діяння (ч. 3 ст. 25 КК), принаймні на перший погляд, є несумісним із здатністю людини чинити «зі знанням справи», у зв'язку з чинним обґрунтуванням кримінальної відповідальності у таких випадках доцільно пов'язувати з концепцією індетермінізму. Щоправда, проблему обґрунтування

кримінальної відповідальності за необережні злочини можна розглянути і по-іншому: якщо виходити з того, що становище людини як члена суспільства покладає на неї обов'язок бути завбачливою і турботливою щодо об'єктів, з якими вона стикається у процесі своєї побутової або професійної діяльності.

Існування відповідальності, і зокрема кримінальної, визначення, чому і за що особа несе відповідальність, на чому базується право держави вимагати певної поведінки та притягати за злочини й інші правопорушення тощо, обґрунтовується тим, що людина має, хоча й відносно, але реальну об'єктивну свободу вибору своєї поведінки і, отже, можливість не порушувати правові заборони, утримуватись від цього, діяти (вчиняти) інакше. Це і є загальнотеоретичною підставою відповідальності людини за вчинені нею дії. Саме тому юридична відповідальність, і перш за все кримінальна, здатна примушувати обирати правові, незлочинні варіанти, способи поведінки.

Таким чином, базуючись на положеннях матеріального права доцільні доповнення до Кримінального процесуального кодексу України, які б закріплювали процесуальну підставу кримінальної відповідальності. Врахування фактичної, юридичної та матеріальної підстав кримінальної відповідальності допомогло б у вирішенні проблемних питань.

Луценко І.Г., к.ю.н. (Харків, Україна)

ОСНОВИ РЕЛІГІЄЗНАВСТВА У ШКОЛИ АБО МОЛОДЬ ДО ТОТАЛІТАРНИХ СЕКТ

На сьогоднішній день наша держава всіма силами намагається потрапити у простір Євросоюзу, проводячи для цього цілу низку різного роду реформ. Приділяючи значну увагу трансформації правоохоронної, судової, податкової, медичної та ін. сфер, поза увагою законотворців і можновладців залишається питання віросповідання, а саме безконтрольне виникнення та поширення Україною різного толку релігійних громад та організацій, у тому числі найнебезпечних – тоталітарних сект.

Виникнення релігійного різноманіття поряд зі світовими релігіями свідчить про реалізацію Конституційного права на свободу світогляду і віросповідання. Та все ж надання такого широкого кола прав має бути забезпечене і дієвими механізмами захисту саме цих прав від посягань тоталітарних сект на фізичне і психічне здоров'я людей, їх майнові статки, а також національну безпеку та цілісність держави.

Особливу увагу привертає до себе найбільш вразлива і незахищена категорія осіб – діти і молодь. Про незахищеність дітей і молоді ще у 1999 році звертала свою увагу Парламентська асамблея Ради Європи і рекомендувала керуватися рекомендаціями 1396 «Релігія та демократія» і 1412 «Про незаконну діяльність сект».

Наша країна бажаючи стати членом Євросоюзу, все ж таки, нехтує цими рекомендаціями і дотримуючись положень ст. 35 Конституції України не тільки

відокремлена від релігії, але й і самоусувається від процесів, що впливають на формування релігійного життя в Україні, а також збереження власної культурно-релігійної спадщини.

Залучення зазначеної категорії осіб до тоталітарних сект відбувається у два способи: вербування у ряди тоталітарної секти (підлітки, молодь) і народження та навернення у ранньому віці (діти). Вивчення ситуації із залучення дітей до тоталітарних сект є вкрай складним і багатоаспектним питанням, тому зосередимо свою увагу на підлітках.

Молодь стає здобиччю тоталітарних сект через різні причини, до яких безумовно належать, як загальні: політична, економічна, соціальна та культурно-духовні ситуації в Україні, так і індивідуальні: сімейні відносини, психотип особистості, юнацький максималізм, цікавість до сакрального та ін.

До наведених вище причин вважаємо доцільним додати ще одну, досить важливу, – необізнаність молодих людей у духовно-релігійній сфері. Брак або відсутність базових знань про історію та сучасність релігійного життя власної країни робить їх уразливими, а в деяких випадках беззахисними перед тоталітарними сектами.

Суперечливі процеси трансформації нашого суспільства супроводжуються такими процесами як девальвація загальнолюдських цінностей, дисфункція інституту сім'ї, а також конфронтація, що існує між традиційними церквами. Все це призводить до відсутності духовного імунітету у недосвідченої та вразливої молоді частини нашого населення.

Отже, можна сказати, що єдиним джерелом отримання базових знань про світові та традиційні релігії є загальна середня освіта. Саме цей рівень освіти має стати першою сходинкою у знайомстві молоді з релігією, що забезпечується державою. Таке знайомство має відбуватися через долучення до шкільної навчальної програми дисципліни із вивчення основ релігієзнавства, яка не є конфесійно зорієнтованою.

Але реалії сьогодення такі, що наша держава, через невідомі причини, не вбачає у цьому потреби, а навіть більше того, дозволяє займатися релігійним вихованням молоді організаціям з досить сумнівною репутацією. Так, наприклад, в Івано-Франківську релігійним проповідником, громадянином Польщі Петром Куркевичем, в школах проводилися уроки в рамках навчальної програми. Цікавим є той факт, що Департамент освіти Івано-Франківської міськради не зміг надати пояснення, у який спосіб зазначена особа отримала доступ до навчального процесу, хоча і знала про нього. Також звернення журналіста Павла Теличка до УГКЦ, з якою начебто діяльність П. Куркевича узгоджена, з метою отримання інформації про його діяльність не увінчались успіхом, оскільки УГКЦ не має жодних офіційних документів про зазначену особу та його діяльність.

Другим прикладом втручання в освітній процес є спроби громадської організації «Фонд» Криміон-Надія» проникнути у школи м. Мукачево. Під егідою акції «Зроби своє оточення кращім», зазначена організація планувала провести анти кримінальну лекцію-зустріч «Закон у суспільстві і механізм «Я правий» серед учнів 7-11 класів. І знову ж таки, звертаємо увагу на те, що

державні органи в особі Виконавчого Комітету управління освіти, молоді та спорту Мукачівської міської ради не тільки були в курсі проведення зазначеної лекції, але й просили керівників закладів освіти сприяти проведенню цього заходу.

До речі варто наголосити, що ГО «Фонд» Кримінон-Надія» розповсюджує програму «Кримінон», яка розроблена «Церквою Саєнтології», діяльність якої засуджується громадськістю багатьох країн світу.

Зазначимо, що увага ЗМІ та громадськості, тимчасово припинили сумнівне виховання молодого покоління. Таким чином, «добрі справи» із виховання не тільки законослухняних але й боголюбивих членів суспільства мають прихований зміст, іншими словами їм є що приховувати.

Підсумовуючи вище викладене, відстоюємо позицію, що в рамках загальносоціальної протидії злочинності, включення до шкільної системи освіти дисципліни із вивчення основ релігієзнавства, затвердженої відповідними державними органами, стане суттєвою перешкодою на шляху вербування молоді тоталітарними сектами. Доречно у цьому випадку навести висловлювання Р. Дж. Ліфтона: «Тоталітарні секти – насамперед соціальна і культурологічна проблема, а потім психіатрична та юридична. Чим більше люди будуть знати про них, тим складніше їх буде підманути».

Марисюк К.Б. д.ю.н., доц. (Львів, Україна)

Коваль М.М., к.ю.н. (Львів, Україна)

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ-ПОЛІЦЕЙСЬКОГО, ЩО ВЧИНЯЄ КАТУВАННЯ

З метою достовірного розслідування катування, після того як ми встановили суб'єкта злочину, і він підлягає під критерії визначені в кримінальному законодавстві, нам потрібно вивчити особистісні ознаки суб'єкта, тобто особу злочинця (суб'єкта) з кримінологічної точки зору.

Кримінологічна характеристика особи нерозривно пов'язана зі злочином, який вона скоїла. Та кримінологів більше цікавить генезис особи злочинця, тобто процес її становлення та розвитку, що розкриває детермінанти її формування. Такий інтерес зникає, коли ця особа перестає бути антисоціально орієнтованою. Отож, анти суспільні властивості, що характеризують особу злочинця, існують до злочину й зумовлюють його скоєння, проте визнання конкретної особи злочинцем можливе лише після та у зв'язку з вчиненням нею злочину [1, с. 13].

Вивчаючи дослідження учених, доходимо висновку, що характеристика Особи злочинця охоплює такі дані: а) соціальні – соціальний стан, освіта, національність, сімейний стан, професія тощо; б) психологічні – світогляд (світосприйняття), переконання, знання, навички, звички, емоції, почуття, темперамент тощо; в) біологічні – стать, вік, особливі прикмети, фізичні дані (сила, зріст, вага тощо).

Особою злочинцем у ст. 127 КК України є особа, яка вчинила дії, передбачені диспозицією статті, з відповідною метою. Оскільки щодо цього злочину виражена велика латентність, то варто мати на увазі, що особу злочинця досліджують тільки після написання потерпілим заяви про вчинення щодо неї кримінально-караних діянь.

Предметом нашого дослідження є особа поліцейського, який вчиняє катування підозрюваного або обвинуваченого у злочині. Тому важливо охарактеризувати особу правоохоронця, який вчиняє дії, що підлягають під ознаки катування.

Для характеристики особистості злочинців у правоохоронній системі дуже важливо зрозуміти особливості формування злочинної поведінки і мотивацію їх незаконних дій [3, с. 85].

Найперше потрібно розглянути фактори, умови та причини, які сприяють вчиненню таких дій працівниками поліції.

Як зазначають Ю. Антоняк та В. Ємінов, перший різновид мотивації – це хибно розуміються службові інтереси, обов'язки та повноваження. Найяскравішим прикладом такої поведінки може слугувати епізод з відомого телевізійного фільму «Місце зустрічі змінити не можна». Відповідальний співробітник карного розшуку Жеглов непомітно підкладає в кишеню передбачуваного злодія гаманець, вкрадений у жінки і викинутий злодієм, а потім «знаходить» його і заарештовує підозрюваного. У відповідь на зауваження свого підлеглого Шарапова, що так робити негідно, Жеглов переконано заявляє: «Злодій повинен сидіти у в'язниці!». У нього немає ніяких сумнівів у правильності своїх дій, не кажучи вже про закон і принципи моралі.

Безсумнівно, Жеглов скоїв злочин. Які ж його мотиви? У цьому прикладі службовий обов'язок розуміють по-своєму, прагнення будь-якими засобами викоринювати злочинність. Однак ця мотивація на практиці ніби роздвоюється: частина порушників закону, на зразок згаданого персонажа, діє з кращих, навіть, можна сказати, благородних мотивів – тільки закон для них не настільки вже важливий. Але є й інша група з аналогічною мотивацією – зловити і покарати злочинця, проте джерелом цієї мотивації служить інше вихідне міркування: поліпшити показники роботи у своєму районі, області. Тут зовні благородні спонукання часто набувають кар'єристського характеру, переростають у корисливо-особистий інтерес – швидкого просування по службі, отримання нагород та інших видів заохочення.

Другий різновиду мотивації – створення суспільної думки про поліцейські підрозділи, нібито вони можуть розкривати та розслідувати будь-які злочини. Якщо ця категорія характеризувалася тим, що, порушуючи закон, вони виходили бодай з хибно зрозумілих інтересів справи, то тут немає і натяку на будь-які службові інтереси: мотив злочинної поведінки в них один – престиж. Підкидаючи не гаманець в кишеню підозрюваного, а пістолет, боєприпаси або наркотики завідомо невинній людині, ці особи розраховують на розкриття злочину будь-яким способом.

Із соціально-психологічного погляду впливає, що замість бути на охороні законних інтересів громадян співробітники поліцейського підрозділу з метою службових показників самі стають злочинцями [2, с. 217–220].

Окремою ознакою соціальної групи поліцейських, які вчиняли катування, вважають вік, оскільки вік – це не лише біологічний, а й соціальний ступінь у розвитку людини. Якщо аналізувати вікову категорію поліцейських, які вчинили катування, то кримінальна активність характерна для осіб віком від 20 до 30 років (71,4%), друге місце – від 30-40 років (21%), третє – від 40 і більше років (8%).

Велике значення для характеристики особи поліцейського, який вчинив катування, має освітній рівень. На основі цього можна простежити інтелектуальний розвиток особи, яка водночас є правоохоронцем і високо свідомою людиною. Дослідження показують, що освітній рівень поліцейських, які вчиняли катування, характеризується такими даними: 75% мають вищу юридичну освіту, а 25% – спеціальну.

Характеризуючи сім'ю поліцейського, який вчиняв катування, привертає увагу висока питома вага неодружених осіб – 88% проти 12% одружених. Крім того, має значення й переважне місце проживання обвинувачених. Так, із загальної кількості засуджених 66% з них є жителями міст, 34% – жителями сільської місцевості.

З наведеного можна скласти узагальнену характеристику поліцейського, що вчинив катування. Це здебільшого особа чоловічої статі (92%) в активному працездатному молодому віці (90%), що має освіту (75% – мають вищу освіту, 25% – спеціальну), неодружений (88%). Злочин вчиняють здебільшого одноосібно (88%), переважно з метою штучного створення або покращення показників розслідування злочину (94%).

Отже, особа поліцейського, який вчинив протиправні дії, що підпадають під ознаки катування, – це службова особа, яка має відповідний стаж роботи в правоохоронній структурі, «виховується» у службовому колективі, підконтрольна вищому керівництву, яке шляхом «наказу» встановлює мету розслідування індивідуально для кожного працівника та кожного кримінального провадження.

Література:

1. Аналітичний огляд наукових статей з проблем вивчення особи злочинця.

URL:http://www.criminology.org.ua/newsite/index.php?option=com_content&view=article&id=120:2011-01-24-12-06-23&catid=51:2011-01-24-10-07-47&Itemid=22 9.

2. Антонян Ю. Личность преступника. Криминологическое исследование / Ю Антонян, В. Эминов. – М.: Норма: Инфра-М, 2010. – 368 с.

3. Іванов Ю. Криминологія: навч. посіб. / Ю. Іванов, О. Джужа. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2006. – 264 с.

ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ПОТЕРПІЛОГО В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Проблематика забезпечення прав та законних інтересів потерпілого в кримінальному провадженні, окрім законодавчої регламентації чіткого переліку випадків обов'язкової участі представника потерпілого в кримінальному провадженні та необхідності визнання потерпілого належним суб'єктом права на безоплатну правничу допомогу за рахунок держави, передбачає дослідження та вирішення цілого ряду інших питань, пов'язаних з забезпеченням прав потерпілих, їх кримінально-процесуальної активності.

Актуальність досліджуваної проблематики підсилюється й тим, що в Україні досі немає спеціального закону щодо захисту прав та законних інтересів потерпілих, а чинні нормативні положення зводяться переважно до викладення процесуальних прав потерпілого, без всебічного регламентування процедури відновлення його матеріальних прав. Хоча проект Закону України «Про охорону прав жертв злочинів» був розроблений та пропонувався ще у 2001 році В. О. Туляковим, в тому числі стаття 10 даного проекту Закону «Право на захист та справедливе поводження» передбачала гарантування всім жертвам злочинів рівний доступ до безкоштовної юридичної допомоги, необхідної для забезпечення захисту їх прав [1, с. 22–30].

Слід погодитись з Т.В. Лукашкіною, яка вказує на необхідність забезпечити права тих осіб, щодо яких було вчинено злочин, котрим реальної шкоди завдано не було, в першу чергу у справах, провадження в яких здійснюється у формі приватного обвинувачення, адже провадження у таких справах може здійснюватись тільки за заявою потерпілого [2, с. 378–380]. Зважаючи на те, що в разі замаху на злочин шкода може бути відсутня, з пропозицією щодо внесення доповнення до ч. 1 ст. 55 КПК з метою визначити, що потерпілим може бути визнана особа і в разі, коли її права та інтереси було поставлено під загрозу порушення, слід погодитись.

П. 2 ч. 1 ст. 56 КПК, серед іншого, закріплено право потерпілого бути повідомленим про обрання, зміну чи скасування щодо підозрюваного, обвинуваченого заходів забезпечення кримінального провадження. Вивчивши положення розділу II КПК «Заходи забезпечення кримінального провадження», можна констатувати, що у КПК не передбачено обов'язку слідчого, прокурора направити або вручити потерпілому письмове повідомлення або копію ухвали слідчого судді про застосування до підозрюваного заходів забезпечення. Крім зазначеного, підкреслимо, що думка потерпілого має відігравати вирішальну роль під час прийняття рішення про застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Для цього в юридичній літературі пропонується надати потерпілому право брати участь у судовому засіданні з розгляду клопотання про обрання заходу забезпечення, оскільки потерпілий може

вказати на факти загроз його життю і здоров'ю, на деякі обставини вчинення злочину, що необхідні для встановлення обґрунтованості підозри та причетності особи до вчинення кримінального правопорушення. Така практика вже визнана деякими країнами.

Крім того, вивчаючи практику застосування кримінального процесуального закону, слід зазначити, що ухвали суду про застосування до особи заходів забезпечення кримінального провадження не рідко містять такі формулювання: «покласти на обвинуваченого наступні обов'язки: утримуватися від спілкування з потерпілими...» [3]; «у суду відсутні підстави вважати, що інші (менш суворі) запобіжні заходи, можуть забезпечити виконання обвинуваченим процесуальних обов'язків, а також запобігти його спробам незаконно впливати на потерпілих...» [4]; «суд встановив, що у потерпілого є обґрунтовані побоювання щодо подальшого застосування насильства відносно нього» [5]. Наведені приклади тільки підтверджують, що надання потерпілому можливості висловлювати власну думку з приводу застосування до особи запобіжних заходів дозволить забезпечити йому особисту безпеку, а в деяких випадках (наприклад, при вирішенні питання про арешт майна підозрюваного) - гарантуватиме відшкодування йому шкоди. У зв'язку з цим доречно було б доповнити п. 2 ч. 1 ст. 56 КПК щодо права потерпілого бути повідомленим про час і місце судового засідання, про обрання, зміну чи скасування щодо підозрюваного, обвинуваченого заходів забезпечення кримінального провадження. Потерпілому, який скористався правом відмови від участі в цюццюшт2юст.судовому засіданні з приводу обрання, зміни чи скасування щодо підозрюваного заходів забезпечення кримінального провадження, вважаємо, слід повідомити про результати судового засідання.

Натомість відповідно до ч. 4 ст. 193 КПК за клопотанням сторін або за власною ініціативою слідчий суддя, суд має право заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про застосування запобіжного заходу. На нашу думку, було б доречно вказати тут, перш за все, на право потерпілого бути заслуханим (допитаним). Аналогічно у ч. 4 ст. 172, ч. 3 ст. 156, ч. 4 ст. 151 КПК мало б бути вказано на право потерпілого висловити свою думку під час вирішення судом питання про арешт майна, тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, відсторонення від посади.

Для потерпілого важливе значення має відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням. Тому вважаємо, закріплення на законодавчому рівні порядку відшкодування шкоди за рахунок Державного бюджету є невідкладною вимогою сьогодення. В доктрині вже звучать пропозиції «виключити із КПК України всі відсильні норми до неіснуючого законодавства, які стосуються забезпечення прав і законних інтересів жертви кримінального правопорушення (ч. 3 ст. 127 та інші статті КПК)» [6, с. 20]. Але ж це конституційний обов'язок держави щодо захисту прав та законних інтересів громадян, які потерпіли від злочинних посягань та наділені правом на відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, і слід вести мову не про виключення, а лише про реальне забезпечення.

Література:

1. Туляков В. О. Вчення про жертву злочину: соціально-правові основи: автореф... дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08 / В.О. Туляков. – Одеса. – 2001. – 36 с.
2. Лукашкіна Т. В. Поняття потерпілого у кримінальному провадженні України потребує вдосконалення/ Т. В. Лукашкіна// Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 19 травня 2017 р.) У 2-х т. Т. 2 / відп. ред. Г. О. Ульянова. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. – С. 378-380.
3. Ухвала Дніпровського районного суду м. Дніпродзержинськ Дніпропетровської області про зміну запобіжного заходу від 23.02.2015 р. У справі № 209/4356/13-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/50008850>
4. Ухвала Солом'янського районного суду м. Києва від 05.10.2015 р. У справі № 760/23434/14-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/51936663>
5. Ухвала суду Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 02.10.2015 р. у справі № 308/4008/15-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/51814908>

Назаренко П.Г., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

УЧАСТЬ ПЕРЕКЛАДАЧА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ: ЗМІСТ ТА ОБСЯГ ПЕРЕКЛАДУ

Окремі питання участі перекладача у кримінальному провадженні, його процесуальних прав і обов'язків, відповідальності в межах кримінального процесу досліджували такі вчені, як О.П. Головинська, М.І. Леоненко, В.Т. Малярєнко, О.П. Кучинська та інші. Незважаючи на це, зміни у кримінальному процесі України у світлі Євроінтеграційних процесів та практики застосування рішень Європейського суду з прав Людини (далі ЄСПЛ) досліджуване питання потребує нових наукових розробок та поглядів.

Нормативні положення ст. 10 Конституції України, ст.ст. 14, 15 Закону України «Про засади державної мовної політики», ст. 29 КПК України про мову, якою здійснюється кримінальне провадження, повністю узгоджуються із загальновизнаними принципами і нормами міжнародного права, закріпленими в п.п. «а» п. 3 ст. 14 «Міжнародного пакту про громадянські і політичні права» та п. 2 ст. 5, п.п. «а», «е» п. 3 ст. 6 «Конвенції про захист прав людини та основних свобод». Декларація прав і свобод людини і громадянина встановила, що «рівність прав і свобод гарантується державою як незалежно від національності, так і від мови громадян» і що кожна людина «має право на користування рідною мовою».

Відповідно до зазначених документів, кожна особа повинна бути в терміновому порядку і детально повідомлена мовою, яку вона розуміє, про характер і підстави пред'явленого їй кримінального обвинувачення, а також про право користуватися безкоштовною допомогою перекладача, якщо вона не розуміє мови, яка використовується в суді, або не говорить цією мовою.

Відповідно до ч. 2 ст. 29 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) особа повідомляється про підозру у вчиненні кримінального правопорушення державною мовою або будь-якою іншою мовою, якою вона достатньо володіє для розуміння суті підозри у вчиненні кримінального правопорушення.

Згідно ч. 3 ст. 29 КПК України слідчий суддя, суд, прокурор, слідчий забезпечують учасникам кримінального провадження, які не володіють чи недостатньо володіють державною мовою, право давати показання, заявляти клопотання і подавати скарги, виступати в суді рідною або іншою мовою, якою вони володіють, користуючись у разі необхідності послугами перекладача в порядку, передбаченому Кодексом.

У відповідності до ч. 4 ст. 29 КПК України судові рішення, якими суд закінчує судовий розгляд по суті, надаються сторонам кримінального провадження або особі, стосовно якої вирішено питання щодо застосування примусових заходів виховного або медичного характеру, а також представнику юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, у перекладі на їхню рідну або іншу мову, якою вони володіють.

Переклад інших процесуальних документів кримінального провадження, надання копій яких передбачено Кодексом, здійснюється лише за клопотанням зазначених осіб. Переклад судових рішень та інших процесуальних документів кримінального провадження засвідчується підписом перекладача.

Вищезгадані норми кореспондують пункту 18 частини 3 статті 42 КПК України, яким передбачено, що підозрюваний, обвинувачений має право користуватися рідною мовою, отримувати копії процесуальних документів рідною або іншою мовою, якою він володіє, та в разі необхідності користуватися послугами перекладача за рахунок держави.

Вітчизняний законодавець чітко не визначив вимоги, які пред'являються до перекладача. Лише зі змісту ст.ст. 68, 77, 79 КПК України випливає, що він має бути компетентним, не заінтересованим у результатах провадження та не повинен участі у кримінальному провадженні як інший учасник процесу.

Однак, кодекс не дає відповіді на наступні практичні запитання: «Який обсяг зазначених прав? Чи варто перекладати всі процесуальні документи та інші матеріали кримінального провадження?»

Відповіді на ці запитання, хоча, й не надто однозначні знаходимо в позиціях ЄСПЛ. Проте варто зауважити, що кожне рішення ЄСПЛ є індивідуальним та прийнятим за результатами детального розгляду та аналізу конкретних обставин справи. Національні суди доволі часто не зважають на це та намагаються вирвати висновки ЄСПЛ із контексту, не оцінюючи загального змісту рішення.

Однак, безсумнівно визначальними в згаданому контексті є висновки ЄСПЛ, що викладені в наступних рішеннях.

Рішення ЄСПЛ від 28.11.78 у справі «Лудіке, Белкасем і Коч проти ФРН», в якому визначено, що право на допомогу перекладача стосується, як усних виступів, так і документальних матеріалів кримінального провадження. Ці гарантії надані з метою реалізації права на справедливий суд.

Пункт 48 рішення: «право на безоплатну допомогу перекладача стосується не тільки усних виступів під час розгляду, а й документальних матеріалів та досудового провадження. Так, кожен, кого обвинувачують у вчиненні кримінального правопорушення, хто не розуміє мову, яка використовується в суді, або не розмовляє нею, має право на отримання безоплатної допомоги перекладача, котрий здійснює письмовий та усний переклад усіх документів чи заяв у провадженні проти нього, розуміти які йому необхідно або які потрібно оголосити на суді мовою, що там використовується, для того, щоб реалізувати своє право на справедливий судовий розгляд.

Щодо обсягу перекладу письмових документів чітко висловився суд в рішенні ЄСПЛ від 19.12.1989 р.у справі «Камазінські проти Австрії»:

«Не можна вважати, що п.3 (е) ст. 6 Конвенції вимагає письмового перекладу всіх письмових доказів чи офіційних документів, що є у провадженні. Допомога перекладача має бути такою, щоб забезпечити розуміння підсудним справи проти нього і ведення захисту, зокрема, завдяки тому, що через перекладача він може висувати свою версію подій».

Ще більш детально Європейський суд підійшов до аналізу гарантованого права на переклад в рішенні ЄСПЛ від 24 лютого 2005 р. по справі «Гусейн проти Італії».

Так, суд вказує, що гарантія, передбачена підпунктом «е» пункту 3 статті 6 Конвенції не застосовується настільки широко, щоб включати в себе вимогу про надання обвинуваченому у кримінальній справі письмового перекладу будь-яких документальних доказів або офіційних паперів, долучених до матеріалів справи. При цьому Європейський Суд зазначив, що в даній нормі Конвенції вказується «усний перекладач», а не «письмовий перекладач». Це дає підставу вважати, що надання лінгвістичної допомоги обвинуваченому в усній формі може відповідати вимогам Конвенції. Проте усний переклад повинен бути таким, щоб дати можливість обвинуваченому бути ознайомленим з порушеною проти нього справою і здійснювати свій захист та особливо мати можливість викладати суду свою версію подій.

З приводу питань достатності перекладу висловився і Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ в Узагальненні судової практики забезпечення права на захист у кримінальному провадженні від 25.09.2015 р., фактично підсумувавши вищезгадані висновки ЄСПЛ. ВССУ також згадав рішення ЄСПЛ від 30.05.80 у справі «Артіко проти Італії», в якому Європейський суд звертає на обов'язок контролю компетентних органів за якістю перекладу.

Враховуючи практику ЄСПЛ, перекладу підлягають не всі документи кримінального провадження, а тільки основні, що надають можливість

обвинуваченому/підозрюваному бути ознайомленим з порушеною проти нього справою та мати можливість викласти суду свою версію подій.

Отже, з проведеного дослідження випливає, що законодавець не уніфікував норми, що регламентують процесуальний статус перекладача, чіткі вимоги до нього, зміст та обсяг перекладу в єдину правову норму. Це є підґрунтям для нових наукових досліджень та дискусій із зазначеної проблеми.

Панов М.С., к.псих.н., доцент (Запоріжжя, Україна)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗЛОЧИНЦІВ

Напружена, нестійка соціальна і економічна обстановка, яка склалася в даний час в Україні, зумовлює ріст різних відхилень в особистісному розвитку і поведінці дітей. Серед них особливу тривогу викликають не лише прогресуюча відчуженість, підвищена тривожність неповнолітніх, але і їх цинізм, жорстокість, агресивність. Найбільш гостро цей процес проявляється на межі переходу дитини з дитинства у дорослий стан – у підлітковому віці.

Сучасний підліток живе у світі, складному за своїм змістом і тенденціями соціалізації. Це пов'язано, по-перше, з економічними і екологічними кризами, які вразили наше суспільство, що викликає в дітей почуття безнадійності і роздратування (додамо – при відсутності почуття особистої відповідальності). Це пов'язано, по-друге, з темпом і ритмом техніко-технологічних перетворень, які ставлять до підлітків нові вимоги. Це пов'язано, по-третє, з насиченим характером інформації, що глибоко впливає на дитину, яка ще не виробила чіткої життєвої позиції (слід особливо відзначити у зв'язку з цим серйозний дефіцит позитивної інформації в засобах масової інформації, в кіно- і телефільмах). У підлітків бурхливо розвивається почуття протесту, часто неусвідомленого, відбувається втрата загальносоціальної зацікавленості, що призводить до егоїзму. Справа в тому, що підлітки, більше ніж інші вікові групи населення, страждають від нестабільної соціальної, економічної і моральної обстановки в країні, втративши сьогодні необхідну орієнтацію в цінностях та ідеалах, - старі зруйновані, нові лише створюються. Підлітки не лише не знають, у що вірити, але й вважають, що більшість дорослих зазвичай говорять неправду, що зараз кожен живе для себе, старається якось викрутитися, обманути іншого.

Типовий стан агресії підлітка характеризується гострим, часто афективним переживанням гніву, імпульсивною безпорядковою активністю, у ряді випадків бажанням на когось чи навіть на чомусь «зірвати зло». Агресивні дії неповнолітніх виступають в якості: – засобу досягнення якої-небудь значимої для даного підлітка мети; – способу психічної розрядки, заміщення, задоволення блокованої потреби і забороненої діяльності; – способу задоволення в самореалізації і самоутвердженні.

Разом з тим на розвиток агресивності підлітків впливають і окремі природні особливості (наприклад, збуджуваність і сила емоцій), а також

найближче оточення. Суттєво й те, що агресія еповнолітніх виражається не лише в деструктивних формах поведінки (бійки, сварки, злі жарти і т.п.), але й в злочинах -бандитизм, вбивство, згвалтування і т.д.

У середовищі неповнолітніх в останній час поширюються нові види злочинів, які раніше були притаманні лише дорослим.

До них відносяться: – торгівля наркотиками; – розбійні напади на підприємців; – комп'ютерні злочини, – рекет в своєму середовищі та ін.

Нетовариськість підлітка і конфліктні ситуації, в які він потрапляє, дуже часто є наслідком його неправильної самооцінки. При цьому перешкодою для нормального розвитку особистості підлітків із завищеною самооцінкою є їх понижена критичність до себе, своїх дій і вчинків, а із заниженою самооцінкою є їх підвищена самокритичність.

Відомо, що в людському житті найскладнішим перехідним етапом є саме підлітковий вік, коли людина відзначається підвищеною вразливістю до всього того, що робить її дорослою. У цьому віці відбувається формування і розвиток моральних уявлень, понять і переконань, засвоєння моральних норм, цінностей, суспільних вимог до поведінки, у тому числі і правових норм. У віці 11-15 років закладаються самосвідомість, самооцінка, які є важливими факторами в процесі особистісного самовизначення і саморегулювання. І будь-які несприятливі соціально-економічні умови, в яких знаходиться підліток, можуть привнести негативне в його моральну позицію, в його життєві цінності (важко втриматися, щоб не навести в якості прикладу негативний вплив на розвиток психіки дітей пияцтва їх батьків).

Для даного віку характерні поведінкові стереотипи, серед яких частіше всього зустрічаються наступні:

– реакція опозиції, яка викликається завищеними вимогами до навчання, поведінки підлітка, зайвими обмеженнями, неувагою до його інтересів з боку дорослих. Дана реакція проявляється у втечах з дому, в браваді сп'янілого стану, а часом і в антисоціальних діях;

– реакція імітації по своїй суті є наслідуванням певної особи. На жаль, зразком для деяких підлітків може стати і антисоціальний герой;

– реакція компенсації пов'язана з відшкодуванням невдач в одній галузі успіхом в іншій (неуспіхи в навчанні багато підлітків компенсують успіхами в бійках);

– реакція емансипації проявляється в бажанні підлітка звільнитися від надокучливої опіки батьків і вчителів (крайня форма – заперечення загальноприйнятих цінностей і норм закону);

– реакція групування пов'язана з об'єднанням ровесників в групи, які відзначаються однорідною спрямованістю, боротьбою за панування над своєю територією;

– реакція захоплення проявляється в найрізноманітніших формах (стиль в одязі, азартні ігри, рокери та ін).

Становлення підлітка багато в чому визначається тим, які соціальні зразки він обирає, з якими стереотипами поведінки стикається, які норми і цінності «вбирає» в себе, знаходячись у сім'ї, на вулиці, у школі, коледжі і т.д.

Основні психологічні особливості підліткового віку підвищена конформність, навіюваність, групова залежність, демонстративна незалежність від старших, бравада, недостатній соціальний контроль власної поведінки, завищене наслідування кумирам та ін. Особистість «важкого підлітка» характеризується низьким рівнем соціалізації і відображає пробіли в його вихованні в сім'ї, школі, які (ці пробіли) заповнює особливе «виховне середовище» - вулиця, двір, вуличні групи з негативною спрямованістю. Обмеженість життєвого досвіду, знань, конфліктність у стосунках з дорослими, потреба в самоствердженні, чутливе реагування на думку ровесників визначають особливості психіки неповнолітніх.

Спілкування зі своїми ровесниками – провідний тип діяльності в цьому віці. Саме у спілкуванні засвоюються норми соціальної поведінки, встановлюються відповідні взаємостосунки, розвивається почуття симпатії чи антипатії. Якщо потреба в спілкуванні реалізується не в сприятливих умовах, а в неформальних підліткових групах і вуличних компаніях, які в якості цінностей сповідують випивку, наркотики, хуліганство і т.п., то воно може стати для підлітка небезпечним криміналізуючим фактором.

Таким чином, антисоціальна поведінка неповнолітніх зумовлена впливом багатьох факторів, серед яких, на наш погляд, провідними є наступні:

- несприятливі соціальні умови (особливо сімейні);
- індивідуальні особливості особистості підлітка;
- безпосередній вплив ровесників чи дорослих людей, референтних груп;
- соціальна неконтрольованість.

Підвищення уваги суспільства до життя, навчальної та ігрової діяльності підлітків, покращення соціально-економічних умов, організація соціально корисної та цікавої життєдіяльності можуть сприяти вирішенню проблеми зниження і викоринення злочинності неповнолітніх.

Рябчинська О.П., д.ю.н., професор (Запоріжжя, Україна)

ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКОЇ РАДИ ПРИ МІНІСТЕРСТВІ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Успішність реформування правоохоронної системи в Україні цілком справедливо пов'язують з підвищенням ролі в цьому процесі громадських інститутів. В практичній діяльності поступово запроваджуються та апробуються різні форми такої взаємодії з метою знаходження найбільш ефективних. Правова основа та механізм взаємодії органів внутрішніх справ України з населенням визначені зокрема в положенні «Про Міністерство внутрішніх справ України», «Про Національну поліцію». Засади та принципи взаємодії громадськості з державними інституціями, у тому числі і Міністерством внутрішніх справ України визначені в Постанові Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» [1] та «Порядку проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики» [2].

Однією з таких форм вже певний період часу є діяльність Громадської ради при Міністерстві внутрішніх справ України, що спрямована на сприяння реалізації громадськістю конституційного права на участь в управлінні державними справами. Діє остання на підставі «Положення про Громадську раду при Міністерстві внутрішніх справ України» [3], яке розроблене на основі Типового положення про Громадську раду при міністерстві, іншому центральному органі виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласній, Київській та Севастопольській міській, районній, районній у м. Києві та Севастополі державній адміністрації, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 03 листопада 2010 року № 996 "Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики" (далі – Типове положення). Згідно з цим положенням Громадська рада при Міністерстві внутрішніх справ України (далі – Громадська рада) є тимчасовим консультативно-дорадчим органом, утвореним для сприяння участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики.

В згаданому вище положенні детально регламентуються основні завдання, повноваження та права членів громадських рад. Окремі положення присвячені регламентації порядку діяльності таких рад. Основною формою роботи Громадської ради є засідання, що проводяться у разі потреби, але не рідше, ніж один раз на квартал (п. 14). Рішення Громадської ради мають рекомендаційний характер і є обов'язковими для розгляду МВС. Рішення МВС, прийняте за результатами розгляду пропозицій Громадської ради, не пізніше ніж у десятиденний строк після його прийняття в обов'язковому порядку доводиться до відома членів Громадської ради та громадськості шляхом його оприлюднення на офіційному веб-сайті МВС.

Для забезпечення ефективності та оперативності діяльності Громадської ради створюються Робочі групи зі співпраці і взаємодії громадськості з органами, що координуються Міністром внутрішніх справ України [4]. Члени регіональної групи ради готують рекомендації, які направляються в громадську раду. Після детального розгляду рада направляє їх в МВС і далі та чи інша громадська думка має бути врахована під час формування та реалізації міністерством державної політики.

З 2017 року запроваджена діяльність Регіональних комісій з питань боротьби та протидії корупції в системі Міністерства внутрішніх справ України, які є тимчасовими публічними консультативно-дорадчими органами для суб'єктів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, представники яких входять до складу Комісії [5]. Основними завданнями Комісії є: сприяння реалізації державних та відомчих в системі МВС програм, направлених на боротьбу та протидію корупції; контроль за виконанням державних та відомчих в системі МВС програм, направлених на боротьбу та протидію корупції; сприяння врахуванню органами виконавчої влади в системі МВС громадської думки під час формування та реалізації державної політики, направленої на боротьбу та протидію корупції. В структурі таких рад можуть утворюватися робочі групи Громадської ради як от: «По спрощенню процедури реєстрації транспортних засобів»; «По приведенню обліку обігу зброї до вимог

сьогодення» та ін. На порядок денний таких рад виносяться різне коло актуальних питань зокрема: соціальний захист учасників АТО та членів їх сімей; обговорення проекту Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Переліку та Правил застосування спеціальних засобів військовослужбовцями Національної гвардії України під час виконання службових завдань»; обговорення бюджету МВС України на поточний рік; розгляд проектів нормативно-правових актів; питання співпраці з науковими та навчальними установами; стан виконання усунення диспропорції пенсійного забезпечення пенсіонерів ОВС та низку нормативно-правових актів, що стосуються діяльності відомства; удосконалення надання адміністративних послуг та взаємодію з громадськістю; проведення засідань антикорупційної комісії МВС за участі представників громадськості, проведення комунікативних заходів та оприлюднення їх результатів на сайті тощо.

Особливу увагу в контексті плідної та ефективної співпраці вказаних громадських інституцій з правоохоронними органами слід приділяти висвітленню результативності такої діяльності, а також аналізу проблем, які виникають. Відомий випадок розпуску Громадської ради при МВС України в 2012 році, яку на той момент очолював відомий правозахисник Едуард Багіров, що було розцінено як негативний крок і перевищенням повноважень МВС, адже громадська рада, не будучи його структурним підрозділом могла бути розпущена виключно за рішенням самої ради. Свого часу фахівці наголошували на тому, що передача важелів формування громадських рад виключно до керівництва МВС створює ризики в їх роботі, залежність тощо і наполягали на необхідності зміни нормативної бази всієї системи громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади задля забезпечення його ефективності.

З метою недопущення формалізму в діяльності такої ради передбачено дострокове припинення діяльності Громадської ради здійснюється у разі: коли засідання Громадської ради не проводилися протягом двох кварталів; невиконання Громадською радою без об'єктивних причин більшості заходів, передбачених річним планом її роботи; прийняття відповідного рішення на її засіданні; реорганізації або ліквідації МВС. Рішення про припинення діяльності Громадської ради оформляється відповідним актом МВС.

Література:

1. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова КМ України від 3 листопада 2010 р. № 996 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF/page>

2. Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF/page>

3. Положення про Громадську раду при Міністерстві внутрішніх справ України, затверджене наказом Міністерства внутрішніх справ України 15.11.2017 року № 927 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mvs.gov.ua/ua/pages/POLOZHENNYA_.htm

4. Положення про Робочі групи по співпраці і взаємодії громадськості з органами, що координуються Міністром внутрішніх справ України в областях та м. Києві, затверджене наказом МВС від 15 листопада 2017 року № 927 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MVS798.html

5. Положення про Регіональні комісії з питань боротьби та протидії корупції в системі Міністерства внутрішніх справ України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mvs.gov.ua/ua/pages/POLOZHENNYA_.htm

Стоматов Є.Г., к.ю.н., доцент (Запоріжжя, Україна)

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗВ'ЯЗКУ З ДІЙОВИМ КАЯТТЯМ В УКРАЇНІ ТА ПОСТРАДЯНСЬКИХ КРАЇНАХ

Порівняльно-правове дослідження кримінального законодавства пострадянських країн про звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям може стати у нагоді при виявленні тенденцій і закономірностей розвитку кримінального законодавства в цій сфері та запровадження позитивного досвіду правового регулювання цього інституту.

Оскільки після розпаду Радянського Союзу кожна республіка стала самостійно визначати кримінально-правову політику, позитивним результатом процесу реформування кримінального законодавства колишніх радянських республік стало включення до кримінальних кодексів більшості республік спеціальної норми про звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям. Співдружність Незалежних Держав було створено 8 грудня 1991 р. як господарський, економічний та політичний союз Білорусі, Російської Федерації та України. Пізніше до неї приєдналися ще вісім республік колишнього СРСР. 17 лютого 1996 р. Міжпарламентська асамблея держав-учасниць СНД схвалила проект Модельного Кримінального кодексу.

Враховуючи всі відмінності, тим не менш, кожна держава-учасниця СНД, створюючи національне кримінальне законодавство, повинна була при цьому забезпечити вирішення наступних спільних задач: 1) привести кримінальне законодавство у відповідність з сучасною ієрархією соціальних цінностей, прийнятих у демократичному суспільстві, забезпечити захист прав людини і громадянина; 2) врахувати нові характеристики злочинності; 3) забезпечити сувору диференціацію кримінальної відповідальності шляхом: а) посилення відповідальності осіб, що вчинили тяжкі та особливо тяжкі злочини; б) пом'якшення відповідальності за менш небезпечні злочини і для осіб, що

виявили каяття після вчинення злочину, усунули заподіяну шкоду;
4) використати світовий досвід у боротьбі зі злочинністю.

Аналіз кримінально-правових норм, що передбачають звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям, дає можливість зробити наступні висновки щодо загальних тенденцій розвитку кримінального права таких колишніх республік СРСР як Російська Федерація, Республіка Білорусь, Казахстан, Азербайджан, Узбекистан, Таджикистан, Вірменія, Грузія, Молдова. Дійове каяття як самостійний правовий інститут, що включає як норми Загальної, так й Особливої частин кримінальних кодексів, повною мірою є властивим лише законодавству країн-учасниць СНД, що зумовлюється, перш за все, існуванням у минулому єдиного кримінального законодавства СРСР, а також прийняттям Модельного кримінального кодексу держав-учасниць СНД. Без суттєвого розриву у часі їх законодавство поповнилося відповідними нормами, поява яких перш за все свідчить про усвідомлення законодавцями недоцільності проголошення лише репресивної кримінально-правової політики, готовність до розумного компромісу під час здійснення правозастосовної діяльності, заохочення позитивної посткримінальної поведінки, зокрема щодо усунення наслідків злочину, намагання мінімізувати процесуальні та матеріальні витрати, пов'язані з розкриттям та розслідуванням злочинів тощо. Отже, поява у законодавстві пострадянських країн інституту дійового каяття, процес його формування та становленні зумовлені сучасними тенденціями кримінально-правової політики цих країн.

На сучасному етапі розвитку кримінального законодавства має місце тенденція щодо удосконалення інституту дійового каяття з врахування теоретичних здобутків, свідченням чого є ті зміни та доповнення, що вносяться у відповідні кримінальні кодекси. При розробці нових кримінальних кодексів законодавці загалом використовували рекомендації, запропоновані Модельним кримінальним кодексом держав-учасниць СНД. Порівняльний аналіз структури та змісту норм кримінальних кодексів республік колишнього СРСР щодо правових підстав звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям свідчить про їх принципову подібність, хоча, зазвичай, є й відмінності, на які впливає регламентація та техніко-юридичні особливості конструювання відповідних кримінально-правових норм. Перш за все відмінність полягає у визначенні імперативності відповідної норми в КК України та віднесення такого звільнення на розсуд суду (РФ, Білорусь).

Слід визнати, що вивчення кримінального законодавства зарубіжних держав, зокрема кримінально-правових норм, які передбачають звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям, дозволяє виявити переваги та недоліки кримінального права України, перш за все визначити напрями його подальшого вдосконалення. Вважаємо також, що проаналізовані нами окремі положення чинного законодавства зарубіжних держав являють собою науковий і практичний інтерес у світлі застосування чинного Кримінального кодексу України.

СУЩНОСТЬ И ВЗАИМОСВЯЗЬ ВНЕНОРМАТИВНОГО ПОВЕДЕНИЯ УЧЕНИКОВ И ДОМАШНЕГО НАСИЛИЯ В КОНТЕКСТЕ ИНТЕГРАЦИОННЫХ СТАНДАРТОВ ПО ПРОТИВОДЕЙСТВИЮ НАСИЛИЮ

В связи с предстоящей ратификацией Конвенции Совета Европы о предотвращении и борьбе с насилием в отношении женщин и домашним насилием [4] возникает острая необходимость исследовать сущность и взаимосвязь домашнего насилия и вненормативного поведения учеников общеобразовательных школ, обсуждение фактов которых в средствах массовой информации в последнее время значительно возросло [2] и приобретает особый общественный резонанс. Проявление вненормативности поведения учеников общеобразовательных школ практически в большинстве случаев означает и совершение криминального правонарушения. И такие факты остаются фактически безнаказанными в силу некомпетентности отдельных юристов, которые весьма некомпетентно полагают, что малолетние лица вообще не несут антикриминальной ответственности [2].

Однако это далеко не так. Согласно новых доктрин ступенчатого сущностного видового деления правонарушений и юридической ответственности, антикриминальная и любой иной вид юридической ответственности наступает при совершении любой разновидности криминального правонарушения (причиняющего существенный и более вред правовому статусу того или иного социосубъекта) и иного правонарушения, т.е. административного, дисциплинарного, де-факто имущественно-договорного или де-юре имущественно-договорного правонарушения (причиняющего правовому статусу того или иного социосубъекта менее, нежели существенный вред). Например, за совершение каждой из разновидностей криминального правонарушения, в частности, преступления (криминального правонарушения, имеющего все признаки и элементы состава такого правонарушения), парапреступления (криминального правонарушения, совершенного лицом, не достигшим возраста назначения наказания), квазипреступления (криминального правонарушения, совершенного невменяемым или ограниченно вменяемым лицом), квазипарапреступления (криминального правонарушения, состав которого не предусмотрен определенной нормой Особенной части УК Украины), паранесчастливого случая (криминального правонарушения, совершенного физическим лицом при отсутствии его вины) и несчастного случая (криминального правонарушения, совершенное деяниями сил природы, в том числе диких животных, деяния которых не опосредованы деяниями человека) [5, с. 76] в любом случае наступает сопутствующая и восстановительная антикриминальная ответственность, а за совершение преступления, парапреступления и квазипарапреступления наступает и карательно-воспитательная антикриминальная ответственность в виде

соответственно наказаний, паранаказаний (мер воспитательного характера в отношении младенцев, дошкольников и малолетних лиц; принудительных мер воспитательного характера в отношении подростков и иных лиц, не достигших возраста назначения наказаний) и квазинаказаний (принудительных мер медицинского характера) [5, с. 76]

Более того, учитывая тесную взаимосвязь между вненормативным поведением учеников общеобразовательных школ и домашним насилием, последнее следует рассматривать в контексте, во-первых, насилия в коллективе (учащихся; трудового коллектива; сослуживцев воинской и иной военизированной обязанности; лиц, отбывающих лишение свободы, и др.) и государстве (от компетентных государственных органов, иных государственных органов, от иных физических лиц и др.). Ведь все указанные сферы проявления насилия тесно взаимосвязаны и не могут рассматриваться обособленно.

Во-вторых, очень важно разграничить насилие всех указанных сфер проявления, с одной стороны, и прямое и делегированное семье или коллективу государственное принуждение, с другой стороны [5, с. 73].

В таком аспекте следовало бы первоначально определить понятие вненормативного поведения лица (как выхода поведенческих актов определенного лица за границы нормы, устанавливаемой путем научных исследований с учетом общечеловеческих ценностей и принципов справедливости и гуманности) и сущность следующих трех базисных причин вненормативности поведения:

1. Психические, физические и психофизические недостатки (генетически обусловленные, приобретенные).
2. Недостатки воспитания.
3. Неблагоприятное воздействие коллектива или иного внесемейного окружения [5, с. 74]

Данные базисные причины, разумеется, могут и сочетаться между собой. Наличие вненормативности поведения лица обуславливает необходимость и правомерность применения к нему как прямого, так и делегированного государственного принуждения. Ведь право применения государственного принуждения может быть делегировано членам семьи и/или коллективу в контексте воспитания детей, отношения к престарелым родителям и иных внутрисемейных и внутриорганизационных правоотношений [5, с. 74]

В тоже время как прямое, так и делегированное государственное принуждение должно обладать такими базисными свойствами, как быть:

1. Необходимым, что определяется установлением самого факта вненормативности поведения лица, но обязательно, которая нарушает или может нарушить правовой статус иных социосубъектов либо причинить вред самому себе. То есть не каждая вненормативность поведения лица обуславливает необходимость применения государственного принуждения, а только такая, которая нарушает или может нарушить правовой статус иных социосубъектов либо причинить вред лицу, проявляющему такое поведение.

2. Достаточным, т.е. быть примененным в такой степени, которой достаточно, чтобы вненормативность поведения лица привести к норме и в любом случае остановить неблагоприятное ее воздействие на правовой статус своего проявителя либо иных социосубъектов [1, с. 7; 5, с. 74].

3. Гуманным, т.е. обеспечивать достижение указанных целей с минимально возможным причинением страданий и иных неблагоприятных последствий для проявителя вненормативного поведения.

4. При необходимости в пределах действия обстоятельств, исключающих антисоциальность деяния [1, с. 8; 5, с. 74].

В последнем случае имеются в виду обстоятельства, исключающие общественную опасность или вредность деяния, когда формально такую же опасность или вредность несет и вненормативное поведение. По мнению А. К. Виноградова, такие обстоятельства должны приобрести общеправовую сущность и именоваться как обстоятельства, исключающие антисоциальность деяния (необходимая оборона, крайняя необходимость, мнимое обстоятельство, исключающее антисоциальность деяния и др.) [1, с. 8; 5, с. 74].

Литература:

1. Кириченко А. А. Новая доктрина сущности и разграничения насилия и государственного принуждения в контексте противодействия вненормативному и виктимному поведению учеников / А. А. Кириченко, О.А. Кириченко Сутність та розмежування насильства і державного примусу у контексті протидії позанормативній та віктимній поведінці учнів: матеріали Круглого столу. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. – С. 3–10.

2. Конфликт поведения. 18 октября 2017 / 11:01 // Видеотека: канал «Касается каждого» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://inter.ua/ru/video/program/sk/2017/10/18/conflict-povedeniya>

3. Неудобный вундеркинд. чт, 6 апреля 2017, 19:45 // Говорить Украина [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://govoryt-ukraina.tv/ru/episode/neudobnyj-vunderkind>

4. Проект Закона про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами // Верховна Рада України. Офіційний сайт [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60492

5. Тунтула О.С. Незаконна торгівля людьми та інші незаконні угоди щодо людини у контексті новітньої доктрини правового статусу соціосуб'єктів / О.С. Тунтула, Г.Г. Кузьміна // The Journal of Eastern European Law. Журнал східноєвропейського права. – 2018. – № 47. – С. 60–80.

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОСТУПОК ЯК ПРАВОВЕ ЯВИЩЕ В РЕФОРМУВАННІ КРИМІНАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Важливим кроком на шляху України до європейської інтеграції є ухвалення рішення Ради Європейського Союзу щодо укладення Угоди про асоціацію з Україною від імені Європейського Союзу. Підписана Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (англ. Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their member states, of the one part, and Ukraine, of the other part), (далі - Угода), замінює Угоду про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами і Україною та дає змогу перейти від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції [1].

Укладення та набуття чинності Угоди надає новий імпульс щодо сфери правоохоронної діяльності та правосуддя, метою співробітництва є утвердження верховенства права та зміцнення захисту прав і свобод людини. Виконання таких умов зобов'язує до прийняття кардинальних змін в кримінально-правовій політиці країни, в тому числі і в частині запровадження інституту кримінального проступку. Наразі вітчизняне правове поле потребує визначення кримінального проступку як правового явища шляхом цілісного й повного наукового дослідження теоретичних засад його обґрунтування з метою подальшого застосування як кримінально-правового засобу боротьби зі злочинністю.

Як і будь-яка наукова новація, кримінальний проступок потребує обґрунтування концепції (теоретичного фундаменту) упровадження у практичну діяльність через визначення в законі, зокрема про кримінальну відповідальність, його сутності і способу застосування.

Питання відповідальності за кримінальні проступки лежить у площині визначення концепту «кримінальні правопорушення», теоретико-методологічне обґрунтування якого залишається досі відкритим.

Кримінальне законодавство більшості європейських країн передбачає два, а то й три види кримінально караних діянь (злочин – проступок – порушення). Дещо інший підхід спостерігається у вітчизняному законодавстві. Так, у чинному КК України злочини класифіковано за ступенем їх суспільної небезпеки (злочини невеликої, середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі). Ступінь суспільної небезпеки, разом із типовою санкцією, став критерієм такої класифікації.

Важливо також наголосити, що, незважаючи на різний ступінь тяжкості злочинів, юридичний наслідок щодо осіб, які визнаються винними у їх вчиненні, є однаковим – це судимість. Такий підхід аргументовано тим, що винна особа має понести покарання та інші передбачені законом обмеження.

Проте законодавчу регламентацію кримінальної відповідальності в інших країнах вирізняє більш гуманний її характер до таких засад прагне і Україна.

На необхідності перегляду вітчизняних форм юридичної відповідальності в напрямі їх гуманізації та усебічного захисту прав і свобод громадян неодноразово у своїх рекомендаціях акцентував увагу і Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) [2], практика якого визнана в Україні джерелом права [3] та який має пріоритет перед національним законодавством [4].

Зокрема, відповідно до рішень ЄСПЛ віднесення діяння до злочину чи іншого виду правопорушення залежить не тільки від його місця в національній правовій системі, а й від характеру вчиненого діяння та ступеня обмежень прав і свобод особи, які зумовлюються застосованим видом стягнення (покарання) [5].

Слід визнати, що поширювання стандартів кримінального права певної країни або міжнародних організацій на правове поле – досить забарний і проблематичний процес. До того ж і внесення нових норм у КК України (далі – КК) породжує чимало проблем узгодження їх із чинними кримінально-правовими нормами, у тому числі й через необхідність гармонізації зі змінами в КПК України (далі – КПК), КУпАП, інших законодавчих актах.

На часі у Верховній раді України з метою визначення на законодавчому рівні поняття кримінального проступку, його складових, пов'язаних із його вчиненням кримінально-правових наслідків зареєстровано два проекти Законів України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» (№ 7279 від 10.11.2017 підготовлений народним депутатом Кожем'якіним А.А. та ін., № 7279-1 від 16.11.2017 підготовлений народним депутатом Сотник О.С. та ін.).

Під кримінальним проступком в проекті закону № 7279 пропонується розглядати передбачене КК діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк не більше двох років, або інше, більш м'яке покарання за винятком основного покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Натомість, Головним науково-експертним управлінням Апарату Верховної Ради України за результатами експертизи зазначено проекту закону (№ 7279) така позиція не підтримується. На думку фахівців, питання щодо введення інституту кримінального проступку до норм КК, а також вирішення проблем термінологічної відповідності КК та КПК та багатьох інших проблем, які виникли після набрання чинності у 2012 році новим КПК доцільно вирішити шляхом внесення до КПК змін, відповідно до яких поняття «кримінальне правопорушення» слід замінити поняттям «злочин», а поняття «кримінальний проступок» – поняттям «злочин невеликої тяжкості», а також визначити в КПК, які злочини невеликої тяжкості (а можливо й деякі злочини середньої тяжкості) необхідно розслідувати за спрощеною процедурою.

В законопроект № 7279-1 від 16.11.2017 кримінальний проступок визначається як передбачене КК кримінальне правопорушення, що являє собою:

– умисне чи необережне діяння, яке заподіює істотну шкоду, яка не є значною чи тяжкою шкодою;

– умисне діяння, яке створює загрозу заподіяння значної шкоди.

Разом з тим Головним науково-експертним управлінням Апарату Верховної Ради України щодо запровадження поняття «кримінальних правопорушень» і пов'язаного з цим поділом суспільно небезпечних діянь на категорії злочинів та кримінальних проступків висловлено окреме бачення. Експерти вважають запропонований процес трудомістким, в межах якого, недостатньо формального перейменування поняття «злочин» на «кримінальне правопорушення», визнання менш тяжких злочинів кримінальними проступками та встановлення за них покарання у виді штрафу, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, службових обмежень та арешту.

Відповідні зауваження обумовили прийняття народними депутатами України 18.01.2018 року рішення щодо направлення проектів Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» № 7279 від 10.11.2017; № 7279-1 від 16.11.2017 на повторне перше читання.

Така позиція безумовно викликає занепокоєння оскільки залишає невирішеними питання не лише щодо визначення поняття правової категорії «кримінальний проступок», а й залишає кримінальне законодавство України у стані неузгодженості з нормами кримінального процесуального законодавства, оскільки лише із запровадженням норм матеріального права про кримінальні проступки набуватимуть реалізації положення гл. 25 «Особливості досудового розслідування кримінальних проступків» КПК України. Здійснення досудового розслідування у кримінальних проступках передбачається у формі дізнання, так би мовити спеціальній формі провадження, що повним обсягом відповідає виконанню Рекомендації К (87) 18 Комітету міністрів Ради Європи від 17 вересня 1987 р. до держав – членів Ради Європи стосовно спрощення кримінального правосуддя. У підп. 1 розд. 2 «Сумарне судочинство, примирення обвинуваченого з потерпілим, спрощені процедури» Рекомендації вказано: «у випадках дрібних порушень кримінального закону, якщо факти видаються доволі ясними і безперечно встановлено, що особа є автором порушення, можна застосовувати спрощене судочинство, тобто письмове судочинство, прискорене судовими органами. Воно дозволяє економити час завдяки відсутності судового засідання і призводить до рішень, що є аналогічними судовим постановам, таким як постанова поліцейного трибуналу (у спрощеному порядку)».

Крім того, завдяки веденню кримінального проступку до кримінального права України буде забезпечено: реалізацію державної політики щодо гуманізації кримінальної відповідальності; дотримання прав, свобод і законних інтересів людини, зокрема потерпілого, який швидко зможе отримати захист держави у разі вчинення щодо нього кримінального проступку; узгодження кримінального законодавства України зі стандартами європейської та міжнародної практики правотворчості та правозастосування; зменшення кількості осіб, до яких застосовуватиметься покарання у виді позбавлення або обмеження волі; розвантаження та оптимізація діяльності органів досудового розслідування у кримінальному провадженні; швидке провадження дізнання по

суті кримінального провадження щодо кримінального проступку і передача його до суду; забезпечення розслідування та розгляд у суді кримінальних проваджень за кримінальні проступки за вже закріпленою у КПК спрощеною процедурою; збільшення кількості кримінальних проваджень, закінчених укладанням угод; обмеження заходів, які застосовуються до осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення, лише мінімально необхідними та достатніми для досягнення цілей їх виправлення та превенції; унесення змін до філософії покарання в національних умовах, зокрема відсутність судимості за скоєння кримінального проступку; виокремлення статистичних даних про діяння, які не характеризуються великою суспільною небезпекою, але становлять єдиний показник стану злочинності; позитивний вплив на криміногенну ситуацію в країні, оскільки окремі діяння, що не містять великої суспільної небезпеки будуть каратись відповідним покаранням; удосконалення форм протидії кримінальним правопорушенням.

Література:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011

2. Рекомендація Rec (2004) 6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Щодо вдосконалення національних засобів правового захисту» [Електронний ресурс] / Рада Європи, Комітет міністрів Ради Європи; Рекомендації, Міжнародний документ від 12.05.2004 № Rec (2004) 6. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_718.

3. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : закон України від 23 лют. 2006 р. № 3477-IV // Відом. Верховної Ради України. – 2006. – № 30. – Ст. 260.

4. Про міжнародні договори України : закон України від 29 черв. 2004 р. № 1906-IV // Відом. Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – Ст. 540.

5. Рішення Ради Європи, Європейський суд з прав людини : Справа від 06.09.2005 ; Справа «Гурепка проти України» (Заява № 61406/00) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2643> http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/980_437.

*Філей Ю.В., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)
Чулановська Я.О., студентка (Запоріжжя, Україна)*

АКСІОЛОГІЧНА ОЦІНКА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ САНКЦІЙ ЗА ЗЛОЧИН, ПЕРЕДБАЧЕНИЙ СТ. 229 КК УКРАЇНИ

У теорії кримінального права дослідження закономірностей побудови санкцій має не менш важливе значення, ніж побудова диспозицій. Завдання кримінального закону полягає не тільки в тому, щоб визначити, що саме

карається, важливо знати, в якій кількості та якості повинно бути призначено покарання за відповідний злочин. Встановлення кола кримінально-караних діянь є важливим, але не єдиним завданням законодавця. Не меншого значення набуває проблема надання криміналізованим діянням певного характеру караності.

У науці кримінального права приділяється чимало уваги протидії злочинам, у тому числі й тим, які спрямовані проти права інтелектуальної власності. Однак недостатньо розробленою залишається проблема законодавчого регулювання кримінальної відповідальності шляхом побудови кримінально-правових санкцій.

Аксіологічна оцінка кримінально-правової санкції дає можливість судити про ступінь суспільної небезпеки конкретного злочину лише в тому випадку, якщо ця санкція розглядається в порівнянні із санкціями за інші злочини. Проблема співрозмірності санкцій, їх погодженості між собою полягає в тому, щоб кожна конкретна санкція не тільки відображала характер і ступінь суспільної небезпеки діяння, але й узгоджувалася із санкціями за інші злочини. Чинний КК України в цьому плані також має певні недоліки.

Так, відповідно до ст. 420 Цивільного кодексу України, об'єктами права інтелектуальної власності є: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення.

У Кримінальному кодексі України зазначається, що він має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності тощо. Зокрема, в КК України передбачена кримінальна відповідальність за порушення авторського права і суміжних прав (ст. 176 КК України), за порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію (ст. 177 КК України), а також за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (ст. 229 КК України). Ці три статті мають однакову кількість частин з однаковими кваліфікуючими ознаками, зокрема, диспозиції їх другої та третьої частин повністю ідентичні, а диспозиція першої частини відрізняється тільки охороною різних об'єктів права інтелектуальної власності.

Більше десяти років і санкції статей, що досліджуються, містили повністю однакові види і розміри покарання. Проте, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» від 15.11.2011 року № 4025-VI законодавець змінив санкцію ст. 229 КК України, передбачивши в усіх частинах цієї статті тільки одне основне покарання у виді штрафу.

Отже, на нашу думку, зміни санкції ст. 229 КК України носять безсистемний характер і є неузгодженими із санкціями ст. ст. 176, 177 КК України. Так, розмір покарання у виді штрафу за порушення авторського права і суміжних прав, прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію залишається в межах від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а за незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару штраф вже в межах від однієї тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Другі частини ст. ст. 176, 177 передбачають штраф від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а, відповідно, у ч. 2 ст. 229 штраф вже в межах від трьох тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Треті частини ст. ст. 176, 177 передбачають штраф від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а, відповідно, у ч. 3 ст. 229 штраф вже в межах від десяти тисяч до п'ятнадцяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Проте в санкціях ст. ст. 176, 177 продовжує залишатися покарання у виді позбавлення волі.

Отже, характер суспільної небезпеки злочину виражений в санкції, а відсутність єдиного підходу до оцінки суспільної небезпеки одного злочину, порівняно із суспільною небезпекою іншого, виявляється й у зіставленні санкцій. Важко зрозуміти, чому законодавець тепер встановив різні види та розміри покарань під час кримінально-правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності.

Халавка В.І., (с. Макорти, Україна)

. ЗАОХОЧЕННЯ У КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОМУ ПРАВІ: ВИЗНАЧЕННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ

У процесі відбування кримінальних покарань заходи заохочення є вагомим інструментом, що спонукають засуджених виправитись і змінити своє життя. Кваліфікація за відповідними критеріями заохочувальних норм Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК) дасть можливість детально дослідити значення кожного заходу заохочення в процесі виправлення засуджених.

У науковій літературі, тлумачних словниках, енциклопедіях існують різноманітні визначення поняття «заохочення», що пов'язано з використанням цього терміна в різних галузях права. Дослідження терміна «заохочення» у кримінально-виконавчому праві, на нашу думку, взаємозалежно пов'язане з дослідженням заохочення як комплексного та міждисциплінарного поняття. Тому під час дослідження цього поняття необхідно враховувати дослідження різних юридичних наук: теорії держави і права, адміністративного, трудового, кримінального права та інших галузей права, оскільки лише наука кримінально-

виконавчого права не в змозі вирішити поставлене завдання. Висвітлюючи це питання, на наш погляд, слід розпочати з тлумачення слова «заохочення».

Так, у тлумачному словнику сучасної української мови та словнику української мови знаходимо подібні визначення слова «заохочення»: 1) спонукати кого-небудь до якоїсь дії певними засобами; 2) матеріальний або моральний стимул [1, с. 326]; 3) те, що заохочує кого-небудь до чогось: похвала, нагорода.

Наприклад, у юридичній енциклопедії слово «заохочення» означає передбачені у затверджених трудовими колективами правилами внутрішнього трудового розпорядку матеріальні та інші заходи, що застосовуються до працівників за успішного виконання ними трудових обов'язків [5, с. 145].

У загальній теорії права правове заохочення визначається як «особливий засіб позитивного соціально-правового впливу на поведінку людей з метою породження і підтримки суспільно значущої активності, в результаті застосування якої винагороджується заслужена поведінка суб'єкта і реалізується взаємний інтерес особи, суспільства і держави» [3, с. 7], або як «позитивний чинник, що впливає на свідомість індивіда, викликає зацікавленість в отриманні благ, апелюючи до свободи суб'єкта й очікування результату, який залежить, преш за все, від його суб'єктивного рішення» [4, с. 1].

О.Г. Стрельченко зауважує, що заохочення – це такий засіб впливу, який через інтереси та свідомість спрямовує волю людей на здійснення корисних, з погляду суб'єкта управління, діянь. На думку О. М. Джужи, заохочувальні норми надають суб'єктам правовідносин додаткові права за наявності особливих підстав. Заохочувальні норми стимулюють бажану для держави поведінку, не вдаючись до примусових заходів. Заохочувальні норми не можуть бути наказом, категоричним розпорядженням. Виконання засудженим умов заохочувальної норми ще не дає права вимагати той чи інший вид заохочення, а орган, який виконує покарання, не зобов'язаний засудженому надавати таке заохочення [4, с. 27–28].

Важливе місце у вивченні природі поняття «заохочення» займає їх класифікація. На сучасному етапі питанням наукової класифікації різних понять у теорії права приділяється все більша увага. Це пов'язано з тим, що виявлення й аналіз певних явищ за різними спеціальними ознаками збільшує межі пізнання та безперечно дає можливість повно й усебічно провести наукове дослідження. Класифікація належить до засобів систематизації знань і дає можливість отримати практичне підтвердження або заперечити теоретичні розробки науковця [2, с. 109].

Варто підтримати думку про те, що класифікація об'єктів містить системний підхід. Розгляд класу як системи передбачає вивчення внутрішніх зв'язків з іншими видами, системо-утворюючих факторів, які утворюють єдність його елементів.

Отже, усебічний аналіз правових заохочень не є можливим, якщо уявляти їх собі як певне нероздільне ціле. Наукова класифікація являє собою тонкий інструмент вивчення предмета, істотних і властивих йому закономірностей.

Правильно проведена класифікація дає змогу відобразити закономірності розвитку тих чи інших видів, глибше розкрити зв'язки між ними. У свою чергу правильність і повнота класифікації залежать насамперед від вибору її заснування, яким, як правило, виступає найбільш істотна ознака.

Як уважає Н.Б. Хлистова, кримінально-правове заохочення суспільно корисної мотивації – це сукупність кримінально-правових норм та практики їх застосування, спрямованих на поширення антикримінальної діяльності на основі заохочення суспільно корисної мотивації. Заохочення виступає найпотужнішим стимулювальним фактором, що сильніше за інші формує зацікавленість суб'єктів у соціально-корисній поведінці, створюючи для неї режим найбільшого сприяння.

О.Ф. Скакун класифікує норми права за характером впливу на особу на: а) заохочувальні, б) рекомендаційні. Вважає, що заохочувальні норми – норми, що встановлюють заходи заохочення за варіант поведінки суб'єктів, який схвалюється державою і суспільством і полягає в сумлінній і продуктивній праці (наприклад, правила щодо виплати премій).

Зокрема Н.А. Стручков вказував: «Засоби забезпечення дисципліни і порядку складаються із заходів заохочення, які мають забезпечувати необхідну поведінку засуджених, і заходів стягнення, які повинні бути реакцією на негативну поведінку засуджених і утримувати їх в майбутньому від правопорушень». Варто погодитися із думкою П.В. Хряпінського: «Метод заохочення визначається органічним узгодженням інтересів та потреб особи, поведінка якої стимулюється, з одного боку, та суспільних, державних інтересів та завдань у кримінально-правовій сфері, – з іншого. Ця обставина знаходить своє відображення у сприятливій, безконфліктній ситуації, що утворюється при застосуванні кримінально-правового заохочення».

Узагальнюючи, підкреслимо, що проблемі заохочення в науковій літературі присвячена низка публікацій, в яких автори розглядають заохочення у різних аспектах: як допоміжний, субсидіарний засіб кримінально-правового регулювання; як метод правового регулювання; як різновид стимулювання соціальної активності громадян. Розглядаючи наведені підходи поняття заохочення, слід зазначити, що кожен із запропонованих підходів має право на існування і заслуговує уваги. Ці тлумачення дозволяють розкрити багатогранні аспекти цього соціального явища. Зауважимо, що серед галузевих юридичних наук лише в теорії держави та права, адміністративному та кримінально-виконавчому праві питанню заохочення приділялась належна увага.

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. В.С. Ковальський (кер.) та ін.]. – К.: Дніпро, 2009. – 1332 с.
2. Гущина Н. А. Поощрение в праве: теоретико-правовое исследование: автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук: спец. 12.00.01 / Н.А. Гущина. – СПб., 2002. – 37 с.

3. Дей М. О. Правове регулювання засобів стимулювання праці в умовах ринкової економіки: теоретичні аспекти: автореф. дис.. канд. юрид. наук: 12.00.05 / М. О. Дей. – Х., 2015. – 20 с.

4. Кримінально-виконавче право України: Загальна та Особлива частини: навч. посібник / О.М. Джужа, С.Я. Фаренюк, В. О. Корчинський та ін.; за заг. ред. О. М. Джужи. – 2-е вид., перероб. та доп. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 448 с.

5. Популярна юридична енциклопедія / [уклад. В.С. Ковальський (кер.) та ін.]. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 528 с.

Хряпінський П.В., д.ю.н., професор (м. Дніпро, Україна)

ЗАОХОЧУВАЛЬНІ ПРИПИСИ У ЗЛОЧИНАХ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

На сьогодні три заохочувальних приписи у Розділі I Особливої частини «Злочини проти основ національної безпеки України» Кримінального кодексу України (далі – КК) передбачають звільнення від кримінальної відповідальності, а саме: «Особа, крім керівника організованої групи, звільняється від кримінальної відповідальності за дії, передбачені цією статтею, якщо вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину добровільно заявила про те, що сталося, органу, службова особа якого наділена законом правом повідомляти про підозру, про відповідну незаконну діяльність або іншим чином сприяла її припиненню або запобіганню злочину, який вона фінансувала або вчиненню якого сприяла, за умови, що в її діях немає складу іншого злочину» (ч. 5 ст. 110-2 КК); «Звільняється від кримінальної відповідальності громадянин України, якщо він на виконання злочинного завдання іноземної держави, іноземної організації або їх представників ніяких дій не вчинив і добровільно заявив органам державної влади про свій зв'язок з ними та про отримане завдання» (ч. 2 ст. 111 КК); «Звільняється від кримінальної відповідальності особа, яка припинила діяльність, передбачену частиною першою цієї статті, та добровільно повідомила органи державної влади про вчинене, якщо внаслідок цього і вжитих заходів було відвернено заподіяння шкоди інтересам України» (ч. 2 ст. 114 КК).

За даними Генеральної прокуратури України в 2013 році зареєстровано 8 правопорушень за статтями 109, 110 КК. Упродовж 2014 року таких проваджень було 434, а у 2015 році 287. При цьому слід враховувати, що КК доповнений статтею 110-2 лише у 2014 р. Тому провадження за фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу, почали реєструватись лише з другого півріччя 2014 року. Однак, уже за цей період зареєстровано 7 таких правопорушень, тоді як за весь 2015 рік – 8. У 2013 році з 8 зареєстрованих проваджень 2 закрито з реабілітуючих підстав (п.п. 1, 2, 4, 6 частини 1 ст. 284 КПК) та не виявлено жодної особи, щодо якої провадження направлено до суду або закрито з нереабілітуючих підстав (п.п. 5,

7 частини 1 ст. 284 КПК). У 2014 році з вказаних вище реабілітуючих підстав закрито 52 провадження та виявлено 91 особу, щодо якої провадження направлено до суду або закрито з nereабілітуючих підстав. За фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу, до кінця 2015 року призначено покарання лише 1 особі [1].

Заохочувальні приписи у злочинах проти основ національної безпеки України має за мету, по-перше, запобігання заподіяння шкоди найважливішим об'єктам кримінально-правової охорони: суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці держави; по-друге, припинення вчинення злочину проти основ національної безпеки України як на ранішній стадії його розвитку; втретє, самовикриття винної особи та викриття всіх інших осіб, що разом у співучасті вчиняли цей злочин, яка до того як про вчинення цього злочину стає відомо державному органу службова особа якого наділена законом правом повідомляти про підозру за злочини проти основ національної безпеки України [2, с. 147].

Звільнення застосовується у разі здійснення визначеної позитивної посткримінальної поведінки, передумовах, підставах та, у деяких випадках, умовах звільнення винної особи від відповідальності. Передумови звільнення у разі фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу, сформовані таким чином, що охоплюють вчинення всіх видів основного, кваліфікованого та особливо кваліфікованого складів досліджуваного злочину: 1) фінансування дій, вчинених з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України; 2) фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади; 3) дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені повторно або з корисливих мотивів, або за попередньою змовою групою осіб, або у великому розмірі, або якщо вони призвели до заподіяння значної майнової шкоди; 4) дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою чи в особливо великому розмірі, або якщо вони призвели до інших тяжких наслідків. Передумови звільнення у разі державної зради мають певні особливості, зумовлені змістом позитивних посткримінальних дій особи. Вважають, що ч. 2 ст. 111 КК передбачає звільнення не за всі форми державної зради, а лише за ті, що пов'язані з отриманням громадянином України злочинного завдання іноземної держави, іноземної організації або їх представників [3, с. 22]. Серед альтернативних дій, що формують об'єктивну сторону державної зради, до зазначених дій належать: а) перехід на сторону ворога; б) шпигунство та в) надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України. Отримання злочинного завдання іноземної держави, іноземної організації або їх представників є передумовою звільнення за будь-якої форми державної зради. Непослідовним, на наш погляд, виглядає звільнення тільки тих, хто отримав злочинне завдання за пропозицією іноземної держави, іноземної організації або їх представників, та відмовляти у такому

звільненні тим громадянам України, які за власною ініціативою пішли на співпрацю із ворогом, але за якихось причин жодних злочинних дій не вчинили і добровільно заявили органам державної влади про свій зв'язок з ними та про отримане завдання [4, с. 75]. Передумовою звільнення іноземця або особи без громадянства у разі шпигунства є: а) передача іноземній державі, іноземній організації або їх представникам відомостей, що становлять державну таємницю; б) збирання з метою передачі іноземній державі, іноземній організації або їх представникам відомостей, що становлять державну таємницю. І хоча, безпосередньо у ч. 1 ст. 114 КК не вказується, але вважається, що, як правило, шпигунство здійснюється за злочинним завданням. Іноземець або особа без громадянства, попередньо надавши згоду на співпрацю із іноземною державою, іноземною організацією або їх представниками, передають або збирають з метою передачі відомості, що становлять державну таємницю.

Підставою звільнення від відповідальності у разі фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу, передбачено дві альтернативні позитивні посткримінальні дії, що включають: 1) добровільну заяву про те, що сталося, органу, службова особа якого наділена законом правом повідомляти про підозру, про відповідну незаконну діяльність; або 2) інше сприяння припиненню або запобіганню злочину, який особа фінансувала або вчиненню якого сприяла, за умови, що в її діях немає складу іншого злочину [5, с. 101]. Буквальне тлумачення ч. 5 ст. 110-2 КК призводить до висновку, що вказані підстави є самостійними й можуть не залежати одна від одної. На це вказує розподільчий сполучник «або». Тобто, «інше сприяння припиненню або запобіганню злочину, який особа фінансувала або вчиненню якого сприяла» формує другу самостійну підставу звільнення від кримінальної відповідальності. Підставою звільнення у разі державної зради виступають у сукупності дві суспільно-корисні дії громадянина України: 1) невчинення на виконання злочинного завдання іноземної держави, іноземної організації або їх представників жодних дій; 2) добровільна заява органам державної влади про свій зв'язок з іноземною державою, іноземною організацією або з їх представниками та про отримане завдання. Перша складова передбачає абсолютну бездіяльність з виконання отриманого злочинного завдання. Друга підстава полягає у самовикритті державної зради, що робить подальше виконання злочинного завдання нездійсненним. Особа добровільно заявляє органам державної влади про зв'язок з іноземною державою, іноземною організацією або з їх представниками та про отримане завдання. Підстава звільнення іноземця або особи без громадянства у разі шпигунства, включає сукупно дві обставини: 1) припинення злочинної діяльності із передачі і збирання відомостей, що становлять державну таємницю, та добровільне повідомлення про вчинене; 2) внаслідок цього і вжитих заходів було відвернено заподіяння шкоди інтересам України. Перша обставина звільнення за шпигунство полягає у припиненні передачі іноземній державі, іноземній організації або їх представникам відомостей, що становлять державну таємницю, або збиранні таких відомостей з метою передачі їх зазначеним

адресатам. Обґрунтованою є позиція, що припинити таку діяльність можна лише у двох випадках: 1) якщо зазначена діяльність вже мала місце і ще планувалося здійснювати її протягом певного часу і 2) якщо передача чи збирання відомостей вже закінчилися, наприклад, за умови їх одноразового характеру; друга, - в результаті позитивних посткримінальних дій і вжитих заходів було відвернене заподіяння шкоди інтересам України. Звільнення у разі фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу, можливе лише за умови, що в діях особи, яка здійснила визначений комплекс позитивної посткримінальної поведінки, немає складу іншого злочину.

Література:

1. Генеральна прокуратура України. Офіційний сайт ГПУ : статистична інформація за 2014-2016 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html>

2. Хряпінський П. В. Заохочувальні норми у кримінальному законодавстві України : моногр. / П.В. Хряпінський. – Харків: Харків юрид., 2009. – 840 с.

3. Баулін Ю.В. Спеціальний вид звільнення громадянина України від кримінальної відповідальності за державну зраду / Ю. В. Баулін // Проблеми пенітенціарної теорії і практики : щорічн. бюл. Київск. ін-ту внутр. справ. – К.: КІВС, 2004. – № 9. – С. 21–29.

4. Хряпінський П.В. Спеціальне звільнення від відповідальності у кримінальному праві та законодавстві України : навч. посіб. / П.В. Хряпінський. – Запоріжжя: ЗНУ; Альянс, 2010. – 270 с.

5. Луценко Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності у разі фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України / Ю.В. Луценко // Європейські перспективи. – 2016. – № 1. – С. 100–103.

Шаблистий В.В., д.ю.н., доцент (м. Дніпро, Україна)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ЗАЙНЯТТЮ ГРАЛЬНИМ БІЗНЕСОМ В УКРАЇНІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИМИ ЗАСОБАМИ

Конституція України у ст. 42 проголосила, кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів.

Враховуючи таке положення Основного Закону держави, на початку ХХІ століття гральний бізнес в Україні набув небаченого розмаху – навіть у невеличких містечках та селищах кожен бажаючий міг задовольнити свої

потреби в азартних іграх за допомогою спеціальних технічних пристроїв. В такій ситуації цілком прогнозовано з'явилася нова соціальна проблема – ігрова залежність, яка стала фоновим для злочинності явищем. Численні повідомлення у ЗМІ про небезпечні та негативні наслідки всездозволеності у сфері грального бізнесу не залишались поза увагою правоохоронних органів, які не мали дієвих правових засобів впливу на осіб, причетних до цього.

Після горезвісних трагічних подій 2009 року в одному із ігрових закладів м. Дніпропетровськ, коли внаслідок пожежі постраждало багато людей, у тому числі із летальними наслідками, керівництво країни одразу приймає рішення про спочатку тимчасову, а потім безповоротну заборону грального бізнесу [1, с. 253]. Це рішення виразилося у законі України «Про заборону грального бізнесу» [2].

Законом України від 22 грудня 2010 року № 2852-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства про заборону грального бізнесу в Україні» [3] Кримінальний кодекс (далі – КК) доповнено ст. 203² «Зайняття гральним бізнесом», що передбачає покарання виключно у вигляді штрафу від 170 тис. грн. до 850 тис. грн. Враховуючи ст. 12 КК України, цей злочин за ступенем тяжкості є особливо тяжким.

Згідно з даними державної Судової адміністрації України, протягом 2011 року за вчинення злочину, передбаченого ст. 203² КК України, засуджено 58 осіб; за 2012 рік – 217 осіб; за 2013 рік – 200 осіб; за 2014 рік – 119 осіб; за 2015 рік – 54 особи; за 2016 рік – лише 22 особи; за перше півріччя 2017 року – 19 осіб.

Слідча, прокурорська та судова практики застосування ст. 203² КК України характеризуються досить неоднозначними тенденціями. Так, у перші роки після встановлення кримінальної відповідальності за зайняття гральним бізнесом щороку засуджувалося декілька сотень осіб, тоді як за останні два роки – декілька десятків осіб. Очевидно, що перспективним напрямом окремого монографічного дослідження є встановлення реальної картини сучасного стану протидії зайняттю гральним бізнесом.

З впевненістю можна констатувати, що дані про особу злочинця, який вчиняє зайняття гральним бізнесом, стануть надійним підґрунтям для удосконалення наявних заходів запобігання таким злочинам.

А.П. Закалюк свого часу цілком слушно вказав на те, що особа злочинця – це сукупність соціально-типових ознак, які сформувалися у процесі неблагополучного соціального розвитку особи, відрізняються своєю суспільною неприйнятністю та крайньою формою останньої – суспільною небезпечністю, обумовлюють криміногенну мотивацію та кримінальну активність особи, безпосередньо спричиняють вчинення злочину. Особистість злочинця – це соціальний зміст його особи, який відіграє зазначені функціональні ролі за участю індивідуальних властивостей останньої, чим і обумовлюються індивідуалізація процесів її реалізації у конкретних злочинних проявах [4, с. 239].

Отже, вивчення даних державної Судової адміністрації України щодо характеристики засуджених осіб за вчинення злочину, передбаченого ст. 203²

КК України, свідчить про наступне. Приблизно 25% від загальної кількості засуджених – жінки. Абсолютна більшість засуджених у віці від 30-ти до 50-ти років, які на момент вчинення злочину ніде не працювали та не навчалися. Близько 60 % мають повну загальну середню освіту; 20% – професійно-технічну; 15 % – вищу. Майже 6 % засуджених вчинили злочин у складі організованої групи.

Разом з тим, не може не звернути увагу на себе той факт, що у 2012 році судами України звільнено від кримінальної відповідальності 6 осіб у зв'язку із дійовим каяттям; 6 – у зв'язку із зміною обстановки; 1 – у зв'язку із передачею на поруки; 15 – у зв'язку із амністією; у 2013 році 1 особу – у зв'язку із дійовим каяттям; 4 – у зв'язку із передачею на поруки; 5 – у зв'язку із амністією. Подібні рішення судів мотивовані тим, що штраф як основний вид покарання став визначати ступінь тяжкості вчиненого злочину із 11 листопада 2011 року, а злочини були вчинені до цієї дати.

Так, зокрема, Бородянський районний суд Київської області 16 листопада 2012 року звільнив особу від кримінальної відповідальності внаслідок акту амністії при наступних обставинах. ОСОБА_1 обвинувачується в тому, що маючи у своїй власності 18 гральних автоматів, вона розмістила їх в приміщенні кафе «ІНФОРМАЦІЯ_2», яке розташоване за адресою: АДРЕСА_2, яке по усній домовленості орендувала у ОСОБА_2 та, в період з 15 січня 2011 року по 5 лютого 2011 року, надавала клієнтам послуги з доступу до гральних автоматів, які мали намір здійснювати азартні ігри.

З метою викриття незаконної діяльності гральних автоматів, 5 лютого 2011 року, близько 13 години 45 хвилин, ОСОБА_3, який приймав участь у проведенні контрольної гри, зайшов до вищевказаного приміщення та обрав для гри автомат № 10. Після цього, він дістав купюру номіналом 20 гривень, вклав її до купюро приймача та розпочав гру. Під час гри, ОСОБА_3, виграв 50 грн., тому звернувся до ОСОБА_1, яка керувала процесом гральної діяльності, з метою отримати виграш. В свою чергу, ОСОБА_4, підійшла до автомата, обнулила виграш і віддала ОСОБА_3 гроші в сумі 50 грн.

Дії підсудної ОСОБА_1 були кваліфіковані за ст. 203² ч.1 КК України як зайняття гральним бізнесом. В судовому засіданні підсудна ОСОБА_1 заявила клопотання про закриття кримінальної справи відносно неї по амністії.

Суд вислухавши підсудну, думку прокурора, вважає, що клопотання підсудної підлягає задоволенню з наступних підстав: відповідно до п. «е» ст. 1, ст. 10 Закону України «Про амністію у 2011 році» від 8 липня 2011 року звільненню від покарання у вигляді позбавлення волі за умисні злочини, за які за законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк не більше п'яти років, підлягають учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС та потерпілі внаслідок Чорнобильської катастрофи [5].

Отже, напрямками протидії зайняттю гральним бізнесом в Україні є, по-перше, покращення соціально-економічної обстановки в країні, коли освічені особи у віці від 30-ти до 50-ти років можуть легально працювати та отримувати гідну оплату праці.

По-друге, слід забезпечити правоохоронні органи правовими засобами стимулювання позитивної посткримінальної поведінки – підозрювані та обвинувачені у зайнятті гральним бізнесом мають розуміти, що вони можуть бути звільнені судом від кримінальної відповідальності чи покарання. Сьогодні це є неможливим. У зв'язку із цим слід із ст. 12 КК України виключити штраф як критерій віднесення злочинів до певного ступеня тяжкості.

Література:

1. Шаблистий В.В. Безпековий вимір кримінального права України: людиноцентристське дослідження: монографія. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ: Ліра ЛТД, 2015. 420 с.
2. Про заборону грального бізнесу: Закон України від 15.05.2009 р. № 1334-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1334-17>.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства про заборону грального бізнесу в Україні: Закон України від 22 грудня 2010 року № 2852-VI. Відомості Верховної Ради України 2011. – № 28. – Ст. 253.
4. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2007. – Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – 424 с.
5. Матеріали Єдиного державного реєстру судових рішень. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/27793376>

Шведова Г.Л., к.ю.н., доц. (Київ, Україна)

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ: КОРУПЦІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ ПОШИРЕННЯ ТА ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ

Дослідження проблеми торгівлі людьми дає підстави стверджувати, що необхідно більше уваги приділяти корупції в держустановах тих країн, звідки вивозяться жертви торгівлі людьми. Адже зазвичай головними співучасниками злочинів стають правоохоронні органи, працівники митного контролю і навіть дипломати, які користуються своїм імунітетом.

Окрім цього визнано, що нелегальна торгівля людьми, якій сприяє корупція, загрожує національній безпеці держав. Корупція і торгівля є джерелом нестабільності в багатьох країнах світу, зокрема, слід виділити Сирію та Ірак, окремі країни Африки, де стає все важче жити. Проте вплив нелегальної торгівлі людьми і корупції відчувають всі члени суспільства. Є достатні підстави стверджувати, що корупція сприяє поширенню нелегальної торгівлі, роблячи товари і послуги нелегальної економіки більш доступними. Протидія такій масштабній корупції та нелегальній торгівлі повинна стати більш важливим пріоритетом у світовому порядку [1].

Згідно з опублікованим звітом Державного департаменту США «Торгівля людьми 2017» Україна не повною мірою відповідає мінімальним стандартам щодо ліквідації торгівлі людьми. У доповіді Державного департаменту США говориться, що Україна не вдається до всіх можливих заходів, щоб покласти край торгівлі людьми, хоча робить у цьому деякий поступ. У зв'язку з цим Україна четвертий рік поспіль знаходиться на другому рівні у рейтингу країн у сфері протидії торгівлі людьми (третій рівень - із найнижчими показниками в цій сфері) [2].

На підставі огляду ситуації в світі, пов'язаної із торгівлею людьми, слід зазначити, що вирішення даної проблема потребує усунення існуючих передумов її виникнення та поширення. Передусім, мова йде про корупцію, як каталізатора торгівлі людьми. В національній практиці для отримання відчутних результатів у процесі протидії корупції, по-перше, слід змінити існуючі підходи, що сформувалися у суспільній свідомості щодо сприйняття корупції як звичного явища. Тут антикорупційним стратегіям часто стоїть на заваді фактор ментальності в українському суспільстві, зокрема, байдужість до чиновницьких зловживань, виправдання корупційної поведінки обставинами життя, що обумовлено передусім схильністю українців до індивідуалізму [3, с. 32]. Уваги в цьому випадку заслуговує запропонована в свій час Комісією Нолана система принципів суспільного життя, яка може сприяти обмеженню корупційних проявів і формуванню засад етичного середовища в державному секторі. До таких принципів віднесли безкорисливість, непідкупність, об'єктивність, підзвітність, відкритість, чесність та керівництво. Втілення таких засад має відбуватися як через державні, так і недержавні структури, і роль останніх тут відіграє досить важливу роль. Адже за даними деяких дослідників в країнах, де громадські організації беруть активну участь у виконанні загальносуспільних програм, корупція є менш поширеною.

В соціально-політичному розумінні корупція давно сприймається як критерій зрілості, активності діючого громадянського суспільства. Громадський контроль може здійснюватись через парламенти, органи самоуправління, ЗМІ, громадські організації, за допомогою яких встановлюється контроль за діяльністю державних управлінських структур та підвищується авторитет довіри по відношенню до уряду, парламенту [4].

Вважається, що недержавний сектор має більший потенціал у розв'язанні протистояння корупції, з огляду охоплення ним більш широкого кола правовідносин, ніж державний сектор. Тут повинна бути координація державних і недержавних сил у протидії корупції, де особливу роль мають відігравати антикорупційні програми.

Розвиток демократичних країн завжди супроводжується зміцненням інститутів громадського контролю над діяльністю державної служби, що сприяє зростанню довіри до уряду. Незважаючи на окремі огріхи (зайва емоційність громадських відносин), саме громадські інститути можуть стати основним ланцюгом в процесі попередження корупції в демократичних структурах з огляду втягнення громадського сектору у корупційні відносини і

охоплення ним більшого спектру правовідносин, ніж державний і маючи більше потенціалу у протидії корупції.

Отже, протидія торгівлі людьми має багатоаспектний характер, але обмеження корупції в держустановах, звідки вивозяться жертви торгівлі людьми, та в інших сферах, сприятиме зниженню рівня злочинності, пов'язаної з незаконною експлуатацією уразливих верств населення, зробить більш контрольованим процес незаконної міграції в світі та в окремих країнах.

Література

1. Нові виклики безпеці: зростання нелегальної торгівлі і корупції // Офіційний веб-сайт Інтернет-журналу НАТО Ревю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nato.int/docu/review/2017/Also-in-2017/new-security-challenge-the-growth-of-illicit-trade-and-corruption-wolrd/UK/index.htm>

2. Україна зробила значний поступ у сфері протидії торгівлі людьми за останній рік та перейшла на вищий щабель в рейтингу країн, який складає Державний департамент США // Офіційний веб-сайт Міністерства соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.msp.gov.ua/news/13524.html?PrintVersion>

3. Сафоненко А.О. Антикорупційна політика в умовах трансформації українського суспільства: дис. ... канд. юрид. наук: 23.00.02 / А.О. Сафоненко. – К. : Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, 2004. – 186 с.

4. Національна антикорупційна програма коаліції громадських організацій України «Свобода вибору» [Електронний ресурс] / Громадська організація України «Свобода вибору». – Режим доступу: <http://www.anticorruption-ua.org>.

Шиян Д.С., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

ПОКАРАННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З ПОЗБАВЛЕННЯМ ПЕВНИХ ПРАВ, ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ДЕЯКИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

У ст. 55 чинного Кримінального кодексу (далі – КК) України 2001 р. передбачене покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Цікавим є питання наявності подібних розглядуваному видів покарань, пов'язаних з позбавленням певних прав, у кримінальному законодавстві зарубіжних країн. У кримінальному законодавстві багатьох зарубіжних країн такі та подібні види покарань існують і дуже широко призначаються та застосовуються. Не маємо за мету дослідити усі ці випадки, але визначимо декілька з них. Так, наприклад, у КК Російської Федерації (далі – РФ) 1996 р. також передбачене покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. У ст. 47 КК РФ визначено, що позбавлення права займати певні посади або займатися певною

діяльністю полягає в забороні обіймати посади на державній службі, в органах місцевого самоврядування або займатися певною професійною або іншою діяльністю. З наведеного поняття видно, що воно містить ряд приписів, які відсутні у КК України. Відмінним є обмеження заборони обіймати певні посади сферою державної служби, а також органами місцевого самоврядування, застосування замість терміна «певна діяльність» – словосполучення «певна професійна або інша діяльність». За КК РФ позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю встановлюється на строк від одного року до п'яти років як основний вид покарання і на строк від шести місяців до трьох років як додатковий вид покарання.

У ч. 1 ст. 28 КК Республіки Молдова зазначено, що позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю може бути призначене судом на строк від одного року до п'яти років як основне або додаткове покарання. Поряд з цим у ст. 30 КК Республіки Молдова передбачений такий окремий вид покарання як звільнення з посади, яке застосовується судом у випадку визнання за неможливе залишення засудженого на посаді, яку він обіймає.

У ст. 32 розділу IV «Роди і види покарань та інших заходів соціального захисту» КК УРСР 1922 р.: у п. «ж» було передбачене таке покарання, як ураження прав, а у п. «з» – звільнення з посади. Відповідно до ст. 43 КК УРСР 1922 р. застосовувалося звільнення з посади, як захід покарання, який впливав з визнання судом неможливості залишення обвинуваченого на посаді, яку він обіймає у момент засудження. Тобто КК УРСР 1922 р. відмежовував ураження прав і звільнення з посади, як два окремих види покарання. У той час законодавець вже у КК України 1961 р., об'єднав ураження прав і звільнення з посади в одне покарання у виді позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю.

У ст. 51 КК Республіки Білорусь також передбачений такий вид покарання як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. За ч. 1 цієї статті воно може бути призначено судом в залежності від характеру і тяжкості вчиненого злочину на строк від одного року до п'яти років. У ч. 3 ст. 51 КК Республіки Білорусь зазначено, що позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю не може призначатися як додаткове покарання до громадських робіт і штрафу. Але тут нічого не вказано про призначення позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю і як основного, і як додаткового покарання одночасно.

У КК РФ і КК Республіки Білорусь так як і у КК України передбачена можливість призначення розглядуваного виду покарання як додаткового у випадках, якщо воно не передбачене в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК. Але на відміну від КК України у КК РФ не визначена така обов'язкова підстава призначення позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як додаткового покарання, якщо воно не передбачене у санкції статті, як це зроблено у ч. 2 ст. 55 КК України. Цією підставою є обов'язкове вчинення злочину лише за посадою або у зв'язку із

зайняттям певною діяльністю. Хоча за Кримінальним правом Росії так як і за Кримінальним правом України ця умова є завжди обов'язковою при призначенні цього виду покарання як основного і як додаткового. Тобто за теорією Кримінального права України суд може призначити засудженому покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю лише у тому випадку, якщо він володів таким правом і, вчиняючи злочин, зловживав ним.

Тому потрібно вказати у ст. 55 КК України окремою нормою таку обов'язкову підставу призначення позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як призначення цього виду покарання як основного і як додаткового лише у випадку, вчинення злочину за посадою або у зв'язку із зайняттям певною діяльністю. Але ця підстава не є єдиною для призначення розглядуваного виду покарання. Також обов'язковою підставою для призначення покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю є визнання судом за неможливе збереження за засудженим права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Тут йдеться про прославлене внутрішнє переконання суду, законодавчого визначення якого у законодавстві України не існує. Воно полягає у суб'єктивному розсуді судді з приводу призначення або не призначення покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на основі конкретних обставин справи. Тому ми пропонуємо доповнити ст. 55 КК України частиною у такій редакції: «Це покарання може бути призначене як основне або як додаткове лише за умови, вчинення винним злочину за посадою або у зв'язку із зайняттям певною діяльністю, якщо суд визнає за неможливе збереження за ним права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю». Наприклад, у ч. 2 ст. 28 КК Республіки Молдова визначені ці підстави, тут вказується, що це покарання може бути призначено у випадках, коли за характером вчинених винним злочинів за посадою або при занятті певною діяльністю суд визнає неможливим збереження за ним права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Подібний вид покарання передбачений і в інших кримінальних законодавствах зарубіжних країн. У ст. 28 КК Королівства Нідерландів передбачений такий додатковий вид покарання, як позбавлення певних прав. За цією статтею злочинець може судовим рішенням, у випадках, передбачених Законом, бути позбавлений наступних прав: 1) обіймати державну посаду або певні посади; 2) служити у збройних силах; 3) обирати членів загальних представницьких органів або висувати свою кандидатуру на вибори у ці органи; 4) бути радником у судах або адміністративною службовою особою; 5) займатися певною діяльністю.

Покарання у виді позбавлення прав передбачено і у КК Королівства Іспанія. У відповідності зі ст. 39 відділу 3 «Покарання у виді позбавлення прав» КК Королівства Іспанія покараннями у виді позбавлення прав є: а) Абсолютне ураження в правах. б) Позбавлення права займатися певним видом діяльності, позбавлення батьківських прав, права на опіку та піклування, права голосувати, або будь-якого іншого права. в) Відсторонення від посади. г) Позбавлення права на керування транспортними засобами. д) Позбавлення права на

зберігання та носіння зброї. е) Позбавлення права перебувати або відвідувати певні місцевості. ж) Робота на користь суспільства.

КК КНР передбачено позбавлення політичних прав. Згідно зі ст. 54 КК КНР позбавлення політичних прав полягає у позбавленні наступних прав: 1) права обирати і бути обраним; 2) права публічно виступати, публікуватися, приймати участь у зборах, подорожувати, демонструвати свободу прав; 3) права обіймати посади у державних органах; 4) права обіймати керівні посади у державних компаніях, підприємствах, організаціях, народних колективах.

Чинним КК Швейцарської Конфедерації від 21 грудня 1937 р. передбачені такі додаткові покарання як звільнення з посади, позбавлення батьківської або опікунської влади, заборона займатися певною професією, ремеслом або укладати торгові угоди. За чинним КК ФРН від 15 травня 1871 р. передбачене таке додаткове покарання як заборона на керування транспортними засобами і такі додаткові наслідки – як позбавлення права обіймати певні посади, права користуватися правами, отриманими у результаті публічних виборів, права публічно обирати або голосувати, права бути обраним і права голосу, а також заборона займатися певною професійною діяльністю. Кримінальним правом Французької Республіки передбачений такий вид основних покарань як позбавлення або обмеження прав, а також такі види додаткових покарань – як позбавлення політичних, громадянських, родинних та інших прав і заборона перебувати на державній службі або займатися професійною чи громадською діяльністю. Навіть за Кримінальним правом США передбачений такий додатковий вид покарання як заборона обіймати посаду або здійснювати діяльність.

Таким чином, кримінальне законодавство зарубіжних країн класифікується на таке, що: 1) взагалі не розкриває змісту позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (Республік Білорусь і Молдова); 2) називає позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю поряд з іншими позбавленнями прав (Королівства Нідерландів, Французької Республіки, Швейцарської Конфедерації, Королівства Іспанія, ФРН); 3) містить вказівку на конкретні посади, які суд має право заборонити обіймати, або на види діяльності, якими суд має право заборонити займатися (РФ).

Шиян О.Ю., к.ю.н. (Запоріжжя, Україна)

СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНІ НАСЛІДКИ БЮДЖЕТНИХ ЗЛОЧИНІВУ КРИМІНАЛЬНИХ КОДЕКСАХ ПЕВНИХ ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВ

З проголошенням незалежності Україна знаходиться на шляху розбудови громадянського суспільства, демократичної, соціальної та правової держави, інтеграції у Європейський Союз. Особливо активізувалися євроінтеграційні процеси в нашій державі у зв'язку з підписанням Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським

співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, що в свою чергу викликає необхідність реформування українського законодавства та приведення вітчизняних правових норм до європейських стандартів.

Згідно із ч. 1 ст. 95 Конституції України, бюджетна система України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами. Відповідно до ст. 1 Кримінального кодексу України, він має своїм завданням правове забезпечення охорони, у тому числі прав і свобод людини і громадянина, власності від злочинних посягань, а також запобігання злочинам. У п. 8 ст. 7 Бюджетного кодексу України закріплений принцип цільового використання бюджетних коштів, що означає використання бюджетних коштів тільки на цілі, визначені бюджетними призначеннями та бюджетними асигнуваннями. Одним із злочинів, що посягають на бюджетну систему України, є нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням, яке передбачене у ст. 210 КК.

Порівняльно-правовий аналіз суспільно небезпечних наслідків як ознаки об'єктивної сторони бюджетних злочинів у КК певних зарубіжних держав сприятиме розробці оптимальних підходів щодо вдосконалення ст. 210 КК.

Наступні суспільно небезпечні наслідки, а отже причинний зв'язок між суспільно небезпечними діяннями та цими наслідками є обов'язковими ознаками наступних злочинів, подібних злочину, передбаченому ст. 210 КК, та які містяться у таких КК певних зарубіжних держав. Тобто є злочинами з матеріальним складом наступні суспільно небезпечні діяння, подібні злочину, передбаченому ст. 210 КК, у таких КК зарубіжних держав.

За ст. 205 КК Турецької Республіки суспільно небезпечні наслідки визначаються як позбавлення грошей або майна в ціні або кількості будь-яких виробів, що закупуються, продаються або виготовляються за рахунок турецької держави.

У ст. 308 «Незаконне використання бюджетних коштів» КК Киргизької Республіки 1997 р. (втрачає чинність з 1 січня 2019 р.) суспільно небезпечні наслідки полягають у заподіянні шкоди суспільним чи державним інтересам. При цьому розмір цієї шкоди не зазначений.

За ст. 260 КК Аргентинської Республіки суспільно небезпечні наслідки характеризуються завданням шкоди або створенням перешкод діяльності, для якої фонди або майно призначалися. Проте характер такої шкоди або перешкод не встановлений.

У ст. 384 КК КНР суспільно небезпечні наслідки полягають у вигляді збитку порівняно великої суми державних коштів. Однак її розмір у цьому КК не визначений.

Суспільно небезпечні наслідки визначаються як спричинення істотної шкоди за ч. 2 ст. 208 КК Грузії та за кваліфікованим видом у ч. 3 ст. 210 «Недобросовісне отримання і використання кредиту та інших позик» КК Латвійської Республіки. Проте, у цих КК її розмір не встановлений.

У ст. 195 «Незаконне отримання кредиту або використання його не за призначенням» КК Азербайджанської Республіки суспільно небезпечні наслідки полягають у заподіянні діяннями значної шкоди, а за ст. 195-1.2 «Порушення правил використання державного боргу або боргу, отриманого під державну гарантію» цього ж КК – завданні державі шкоди у значному розмірі. При цьому згідно з приміткою до ст. 190 цього КК під «значною», зокрема, у ст. ст. 195, 195-1.2 цього Кодексу визнається сума в розмірі від тисячі (близько 16 378 грн, що приблизно у 19 разів перевищує вітчизняний н. м. д. г.; це приблизно на 981 рази вітчизняного н. м. д. г. менше, ніж великий розмір бюджетних коштів відповідно до ст. 210 КК) до семи тисяч манатів.

Суспільно небезпечні наслідки визначені у вигляді заподіяння цими діяннями великої шкоди у ст. 191 «Нецільове використання кредиту» КК Республіки Вірменія, ч. 2 ст. 219 «Незаконне отримання кредиту або нецільове використання бюджетного кредиту» КК Республіки Казахстан, ч. 2 ст. 176 «Незаконне отримання кредиту» КК РФ, ч. 2 ст. 264 «Незаконне отримання кредиту», ст. 268 «Незаконне використання грошових коштів» КК Республіки Таджикистан.

Згідно з ч. 2 ст. 191 КК Республіки Вірменія у ній великим розміром вважається сума (вартість), що перевищує п'ятисоткратний розмір мінімальної заробітної плати, встановленої на момент скоєння злочину, – в разі заподіяння шкоди фізичним особам, а особливо великим розміром вважається сума (вартість), що перевищує двохтисячкратний розмір мінімальної заробітної плати, встановленої на момент скоєння злочину, – в разі заподіяння шкоди організаціям або державі.

Відповідно до п. 38 ст. 3 КК Республіки Казахстан велика шкода та великий розмір у ст. 219 – шкода, заподіяна громадянину на суму, що у 100 разів перевищує місячний розрахунковий показник, або шкода, заподіяна організації або державі на суму, що в 1000 разів перевищує місячний розрахунковий показник.

Згідно з приміткою до ст. 176 КК РФ шкода у цій статті визнається великою, якщо її сума перевищує 1000 мінімальних розмірів заробітної плати.

Відповідно до примітки ст. 264 «Незаконне отримання кредиту» КК Республіки Таджикистан шкода у цій статті визнається великою, якщо її сума перевищує 1000 мінімальних розмірів заробітної плати.

Згідно з примітками ст. 268 КК Республіки Таджикистан під великою шкодою розуміється шкода, сума якої перевищує 500 показників для розрахунків. При визначенні розміру (обсягу) заподіяної шкоди необхідно враховувати, крім прямих збитків, також упущену вигоду.

Суспільно небезпечні наслідки визначаються як заподіяння шкоди у великих розмірах у ч. 4 ст. 181-2 «Незаконне фінансування політичних партій або виборчих кампаній, порушення порядку управління фінансовими засобами політичних партій і виборчих фондів» КК Республіки Молдова, ч. 2 ст. 243 «Незаконне отримання кредиту» КК Республіки Туркменістан, ст. 206 «Використання кредиту або позики не за призначенням» КК Литовської Республіки.

Відповідно до ст. 126 КК Республіки Молдова під великим розміром розуміється вартість збитку, заподіяного особою або групою осіб, що перевищує на момент скоєння злочину 2500 умовних одиниць штрафу. А згідно з ч. 2 ст. 64 цього КК штраф накладається в умовних одиницях. Одна умовна одиниця штрафу дорівнює 20 леям. Тобто великий розмір дорівнює приблизно 83 652 грн, або близько у 95 разів перевищує вітчизняний н. м. д. г. Це приблизно на 905 разів вітчизняного н. м. д. г. менше, ніж великий розмір бюджетних коштів відповідно до ст. 210 КК.

За ч. 2 ст. 243 КК Республіки Туркменістан великим розміром визнається вартість майна, що перевищує сто середньомісячних розмірів оплати праці. При обчисленні розміру заподіяної шкоди під середньомісячним розміром оплати праці розуміється середній рівень заробітної плати, встановлений законодавством Туркменістану на момент скоєння злочину, а по триваючим і продовжуємо злочинів – відповідно на момент закінчення злочинного діяння або на момент скоєння останнього злочину.

Причому в ст. 206 КК Литовської Республіки суспільно небезпечні наслідки визначені у вигляді заподіяння великої саме майнової шкоди кредитору, поручителю або іншій особі. Згідно з ч. 1 ст. 212 цього ж КК зазначена, зокрема, ст. 206 КК Литовської Республіки велика майнова шкода позначає шкоду, що перевищує суму в розмірі 150 МПП (мінімальних прожиткових рівнів; на сьогоднішній час МПП = 125 літів). Це дорівнює приблизно 189 237 грн, або близько у 215 разів перевищує вітчизняний н. м. д. г., що приблизно на 785 разів вітчизняного н. м. д. г. менше, ніж великий розмір бюджетних коштів відповідно до ст. 210 КК.

У ст. 306 КК Королівства Іспанія суспільно небезпечні наслідки характеризуються шкодою бюджету Європейського економічного співтовариства або підлеглим йому установам в сумі понад п'ятдесят тисяч єкю. Це дорівнює приблизно 1 741 831 грн, або близько у 1977 разів перевищує вітчизняний н. м. д. г., що приблизно на 977 разів вітчизняного н. м. д. г. більше, ніж великий розмір бюджетних коштів відповідно до ст. 210 КК.

Таким чином, суспільно небезпечні наслідки злочинів, що подібні до злочину, передбаченого ст. 210 КК, що містяться в КК певних зарубіжних держав, можна класифікувати на такі види: 1) у яких розмір шкоди взагалі відсутній та не має значення (ст. 260 КК Аргентинської Республіки, ст. 308 КК Киргизької Республіки 1997 р. (втрачає чинність з 1 січня 2019 р.), ст. 205 КК Турецької Республіки); 2) у яких розмір шкоди не визначений, але є оціночним поняттям (ч. 2 ст. 208 КК Грузії, ст. 384 КК КНР); 3) заподіяння діяннями значної шкоди або завдання державі шкоди в значному розмірі (ст. ст. 195, 195-1.2 КК Азербайджанської Республіки); 4) заподіяння діяннями великої шкоди або шкоди у великих розмірах (ст. 191 КК Республіки Вірменія, ч. 2 ст. 219 КК Республіки Казахстан, ст. 206 КК Литовської Республіки, ч. 4 ст. 181-2 КК Республіки Молдова, ч. 2 ст. 176 КК РФ, ч. 2 ст. 264 КК Республіки Таджикистан, ч. 2 ст. 243 КК Республіки Туркменістан); 5) у яких розмір шкоди визначений у конкретній грошовій сумі (ст. 306 КК Королівства Іспанія).

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕПОВАГУ ДО СУДУ ЗА УЛОЖЕННЯМ ПРО ПОКАРАННЯ КРИМІНАЛЬНІ І ВИПРАВНІ 1845 РОКУ

Аналіз історії кримінального права нашої держави, зокрема дослідження механізму кримінально-правового захисту правосуддя від неповаги до суду, має не тільки теоретичне, але й важливе практичне значення. Вивчення минулого може і повинне служити засобом для того, щоб зрозуміти сьогодення і передбачати майбутнє, і на основі цього осмислити розвиток науки як цілеспрямований історичний процес [2, с. 9].

Необхідно зазначити, що поява і розвиток системи державного абсолютизму, становлення і розвиток бюрократичної командно-адміністративної системи негативно позначилось на правосудді в цілому, і як наслідок, на окремих правових інститутах, в тому числі на досліджуваному правовому інституті відповідальності за неповагу до суду. Вбачається, що суд трансформувався в механізм державного бюрократичного апарату, а судді і особи, які беруть участь у відправленні правосуддя, становляться звичайними державними чиновниками, основна задача яких зводиться до виконання волі монарха.

Перші спроби розмежування норм матеріального і процесуального характеру на території земель тогочасної України були зроблені Миколою І та припадають на початок ХІХ ст., в період проведення систематизації законодавства в сфері кримінального права. Підсумком теоретичних пошуків стало видання у 1845 році Уложення про покарання кримінальні і виправні, яке набрало чинності 1 травня 1846 р. і в наступні роки зазнало змін та перевидань.

Новелою зазначеного нормативного акту стало визначення поняття і змісту правосуддя, оскільки останнє пов'язувалося з діяльністю його представників, які безпосередньо приймали рішення у кримінальних або цивільних справах, а також здійснювали нагляд за обґрунтованістю і законністю їх винесення [1, с. 25].

Крім того, в главі 2 «Об оскорблении и явном неуважении к присутственным местам и чиновникам при отправлении должности» містились норми, які передбачали відповідальність за неповагу до суду. Так, стаття 305 Уложення про покарання кримінальні і виправні встановлювала відповідальність за складання і розповсюдження творів образливого змісту по відношенню до осіб, які виконують важливі державні функції, в тому числі, по відправленню правосуддя. Статтею 306 встановлювалась кримінальна відповідальність за аналогічні дії, коли вони були направлені проти посадових осіб з метою завадити ним виконанню своїх службових обов'язків. В статті 309 досліджуваного нормативного акту законодавець регламентував відповідальність за образу, нанесену в людяному місці.

Необхідно зазначити, що в ній виділявся кваліфікований склад про образу по відношенню до осіб, які здійснювали судочинство. Диспозиція статті 309 Уложення про покарання кримінальні і виправні передбачала відповідальність за образу, нанесену усно, діями або в письмовій формі, скоєну в людському місці, тобто в суді. Скоєння даного злочину в стані алкогольного сп'яніння кваліфікувалось за частиною 3 статті 309 в якості привілейованого складу злочину, оскільки дана обставина вважалась пом'якшуючою відповідальність.

На відміну від Артикула Воїнського 1715 р., який встановлював відповідальність за образу посадових осіб, які відправляють правосуддя, дана норма передбачала відповідальність за образу суду як державного органу, який відправляє правосуддя.

Ще одним важливим кроком на шляху розвитку правового інституту відповідальності за неповагу до суду стало положення про те, що неповага до суду у вигляді образи могла бути завдана виключно з прямим умислом. Відповідальність за даною нормою також наступала і у випадку, коли образа чиновника завдавалась за відсутності умислу на прояв неповаги до суду, а внаслідок пияцтва або «по невежеству и неразумию».

В статтях 314 и 315 Уложення про покарання кримінальні і виправні законодавець також регламентував відповідальність за образу інших учасників судового процесу, в тому числі будь-якою дією, лайливими словами, а також за образу під час судового процесу.

Таким чином можна констатувати, що приблизно к середині ХІХ ст. в російському кримінальному праві, яке підлягало застосуванню на українських землях, інститут відповідальності за неповагу до суду був розроблений достатньо повно і всебічно, про що свідчать досліджені вище норми Уложення про покарання кримінальні і виправні 1845 р. Правосуддя було розглянуто як об'єкт кримінально-правової охорони.

*Шульга В. А., студентка (Київ, Україна)
Наук. кер.: Шведова Г.Л., к.ю.н., доц. (Київ, Україна)*

ЗАПОБІГАННЯ ФІКТИВНОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВУ В УКРАЇНІ

Кримінальний кодекс України визначає фіктивне підприємництво як «створення або придбання суб'єктів підприємницької діяльності (юридичних осіб) з метою прикриття незаконної діяльності або здійснення видів діяльності, щодо яких є заборона» (стаття 205 КК) [1, ст.205ККУ].

Науковці, намагаючись пізнати це «явище», підкреслюють високу суспільну небезпеку фіктивного підприємництва у сфері економіки.

Близько десяти років криміналізації цього явища, факти фіктивного підприємництва в Україні не тільки не зменшились, а, навпаки, стали досить розповсюдженими. Про це свідчать статистичні дані правоохоронних органів. Наприклад, за останні роки тільки службою фінансових розслідувань виявляється підприємств з ознаками фіктивності більше 5 тисяч [2, с. 5].

Однією з найважливіших проблем сьогодення є те, що жодним нормативно-правовим актом України не визначено в достатній мірі поняття «фіктивного» підприємства та ознак фіктивності, при тому, що стаття 205 Кримінального кодексу України лише встановлює відповідальність та дає визначення такому поняттю як «фіктивне підприємництво» [3].

На думку С. С. Чернявського, під фіктивним підприємством варто розуміти створення підприємств (юридичних осіб) для маскуванню справжніх намірів їх засновників за допомогою удаваних юридичних угод, а також злочинних наслідків під “ невдалу ” господарську діяльність (доведення до банкрутства, реорганізація фірми); підроблення фінансових та інших документів; неправомірне використання комп’ютерів, їх систем і комп’ютерних мереж; відмивання коштів шляхом їх конвертації та переведення на банківські рахунки зарубіжних компаній тощо [4]. Крім зазначеного, С. С. Чернявський визначає, що головними ознаками фіктивних підприємств є: 1) реєстрація в державних органах з порушенням законодавства; 2) застосування для здійснення діяльності, щодо якої є заборона; 3) використання підприємства для прикриття злочинної діяльності; 4) здійснення підприємницької діяльності, незареєстрованої в державних органах [4].

Важко не погодитися із думкою С. Чернявського, фіктивне підприємництво і справді є недійсною, нелегітимною (протиправною), відповідно до встановленого законодавства, господарською комерційною діяльністю, що залишає негативний відбиток всередині держави, кожен другий намагається обійти закон, уникнути покарання, а саме способом надання неправильної інформації, підкупом, порушенням законодавства тощо задля власних цілей.

Особливістю фіктивного підприємництва, передбаченого ст. 205 КК України, є те, що воно не вчиняється в “ чистому ” вигляді. Його вчинення здебільшого є початковим етапом для вчинення інших злочинів у сфері господарської діяльності. При цьому фіктивне підприємство постає ідеальним інструментом для вчинення низки суспільно небезпечних діянь [3].

Зловмисники створюють і використовують у підприємницькій діяльності пакет фальшивих засновницьких (статутних) документів СПД- юридичних осіб (підроблених бланків, штампів, печатей, реквізитів та інше) для заволодіння товарно-матеріальними цінностями і грошовими коштами інших СПД, відповідно, не реєструючись у державних і податкових органах [2, с. 108].

У зв’язку з цим В. В. Лисенко пропонує зміну порядку державної реєстрації суб’єктів підприємницької діяльності. З метою протидії реєстрації фіктивних фірм, пропонують об’єднати орган державної реєстрації і податкові органи в одній особі. Новий порядок державної реєстрації юридичних осіб передбачає принцип «одного вікна». Документи, необхідні для реєстрації суб’єктів підприємницької діяльності і постановки на облік, подаються одночасно в «одне вікно» – територіальні податкові органи. Суть нововведення полягає в тому, що реєстрація фірм і контроль над сплатою податків і зборів проводитиметься в одному місці. Це спрощує контроль за діяльністю новоствореного підприємства при проведенні процедури реєстрації і

унеможливиює заняття підприємницькою діяльністю без реєстрації в державних і податкових органах. Для цього необхідні зміни до законодавчих і нормативних актів, що регламентують реєстрацію суб'єктів підприємництва [2, с. 108].

Ми погоджуємось із думкою В. Лисенка, адже дійсно завдяки цьому нововведенню можливий контроль над підприємствами, відсоток фіктивних підприємств зменшиться в численні рази, також буде можливість викрити ті підприємства, фірми тощо, які вже займаються підприємницькою діяльністю з метою прикриття незаконної діяльності. Всі підприємства будуть зареєстрованими і не зможуть уникнути сплати податків.

Дудник Л. М. виділив такі основні ознаки фіктивного підприємства: 1) реєстрація суб'єкта господарювання здійснюється на підроблені або загублені документи; 2) засновниками такого підприємства є особи, які не мають наміру займатися господарською діяльністю; 3) здійснення реальної підприємницької діяльності супроводжується несплатою встановлених податків та платежів та порушенням порядку звітності; 4) здійснювана діяльність не відповідає тій, яка передбачена статутними документами, заборонена, або суб'єкт взагалі не займається господарською діяльністю; 5) підприємство знаходиться за неіснуючою адресою або взагалі відсутнє за вказаним у документах місцем знаходження; 6) відсутність руху коштів на банківських рахунках підприємства або навпаки занадто великий обсяг фінансових операцій по банківських рахунках підприємства, яке нещодавно зареєструвалося; 7) відсутність у реєстраційній справі службового телефону, адреси електронної скриньки та іншої контактної інформації [5].

Ми погоджуємося із виділеними ознаками Л.М. Дудника, вони є чітко сформульовані і розкривають усі аспекти явища фіктивного підприємництва, але з часом буде потреба у вдосконаленні цих ознак, розширенні і більш детальному вивченні, якщо не будуть вчинені дії з метою запобігання прояву фіктивного підприємництва.

Аналіз судової практики та опитування спеціалістів свідчать про те, що існують серйозні труднощі у боротьбі з фіктивним підприємництвом, пов'язані з недосконалістю законодавчих конструкцій, окремих понять, протиріччями у тлумаченні закону, відсутністю узагальнення правової та судової практики. Збитки, які наносять такі підприємства, настільки великі, що постійне удосконалення форм і методів боротьби з цим видом злочинів залишається дуже актуальним завданням [3]. Отже, проблема існування фіктивного підприємництва потребує якнайшвидшого законодавчого урегулювання, оскільки через наявність прогалин у законодавчій базі, спостерігається зростання кількості злочинів, вчинених фіктивними підприємствами та їх укриття в системі оподаткування [3].

Література:

1. Кримінальний кодекс України в редакції станом на 01.08.2017 (стаття 205)

2. Колісник Н. І. Проблеми застосування кримінальної відповідальності за фіктивне підприємництво / Колісник Н. І.; національний університет податкової служби України; Випуск 2. Том 4. 2014. – 108 с.

3. Люшняк А.І. Проблеми існування фіктивного підприємництва / А. І. Люшняк // Форум права. – 2015. – № 2. – С.106–109 с.

4. Чернявський С.С. Теоретичні та практичні основи методики розслідування фінансового шахрайства: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 / С.С.Чернявський // Національна академія внутрішніх справ, 2010. – 610 с.

5. Фіктивне підприємництво, шляхи боротьби з ним : навчальний посібник / Дудник Л. М., Васильчик В. І., Опалінський Ю. В. та ін. – Ірпінь : Нац. акад. ДПС України, 2005. – 494 с

Юнацький О.В., к.ю.н, доц. (Запоріжжя, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКАЗІВ В СУДІ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Апеляційне провадження – стадія кримінального процесу, в якій суд вищої інстанції за апеляційними скаргами учасників кримінального провадження у передбаченому законом порядку переглядає судові рішення суду першої інстанції, які не набрали законної сили. Метою апеляційного провадження є забезпечення виправлення вищестоящим судом помилок і порушень вимог закону, допущених під час досудового розслідування та провадження у суді першої інстанції, гарантування прав і охоронюваних законом інтересів учасників кримінального провадження, утвердження законності і справедливості у кримінальному судочинстві [1, с. 338].

Відповідно до ч. 4 ст. 31 КПК, кримінальне провадження в апеляційному порядку здійснюється колегіально судом у складі не менше трьох професійних суддів та здійснюється згідно з правилами судового розгляду в суді першої інстанції (статті 342-345 КПК) з урахуванням особливостей, передбачених главою 31 КПК України [2].

Суд апеляційної інстанції переглядає судові рішення суду першої інстанції в межах апеляційної скарги. Апеляційний суд має право вийти за межі апеляційних вимог лише у таких випадках:

- 1) якщо цим не погіршується становище обвинуваченого;
- 2) якщо цим не погіршується становище особи, щодо якої вирішувалося питання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру;
- 3) за наявності підстав для прийняття рішення на користь осіб, які не подали апеляційну скаргу. У такому випадку суд апеляційної інстанції зобов'язаний прийняти рішення на користь цих осіб.

За наявності відповідного клопотання учасників кримінального провадження суд апеляційної інстанції зобов'язаний:

– повторно дослідити обставини, встановлені під час кримінального провадження, за умови, якщо вони досліджені судом першої інстанції не повністю або з порушеннями;

– дослідити докази, які не досліджувалися судом першої інстанції, лише у випадку, якщо під час розгляду в суді першої інстанції було клопотання про дослідження таких доказів;

– дослідити докази, які стали відомими після ухвалення рішення судом першої інстанції. При цьому слід мати на увазі, що такі докази можуть бути подані учасниками судового провадження або витребувані судом за наявності відповідного клопотання учасника кримінального провадження при підготовці до апеляційного розгляду.

За наслідками апеляційного розгляду за скаргою на вирок або ухвалу суду першої інстанції суд апеляційної інстанції має право: залишити вирок або ухвалу без змін; змінити вирок або ухвалу; скасувати вирок повністю чи частково та ухвалити новий вирок; скасувати ухвалу повністю чи частково та ухвалити нову ухвалу; скасувати вирок або ухвалу і закрити кримінальне провадження; скасувати вирок або ухвалу і призначити новий розгляд у суді першої інстанції.

Відповідно до ст. 409 КПК, підставами для скасування або зміни судового рішення є: неповнота судового розгляду; невідповідність висновків суду, викладених у судовому рішенні, фактичним обставинам кримінального провадження; істотне порушення вимог кримінального процесуального закону; неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність.

Слід мати на увазі, що судові рішення визнається таким, що відповідає фактичним обставинам кримінального провадження у випадку, якщо в його основу покладено висновки, що ґрунтуються на достовірних доказах, досліджених безпосередньо під час судового розгляду. За будь-яких умов судові рішення не може бути визнано таким, що відповідає фактичним обставинам кримінального провадження, якщо судом не перевірені та не спростовані доводи на захист обвинуваченого та не усунуті сумніви в його винуватості, які могли вплинути на правильність застосування закону України про кримінальну відповідальність, на визначення виду покарання або на застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру.

Крім того, у ч. 1 ст. 411 КПК передбачено підстави, за наявності яких вирок, ухвала підлягають скасуванню або зміні з підстав невідповідності судового рішення фактичним обставинам кримінального провадження:

1) висновки суду не підтверджуються доказами, дослідженими під час судового розгляду;

2) суд не взяв до уваги докази, які могли істотно вплинути на його висновки;

3) наявні суперечливі докази, які мають істотне значення для висновків суду, у судовому рішенні не зазначено, чому суд взяв до уваги одні докази і відкинув інші;

4) висновки суду, викладені у судовому рішенні, містять істотні суперечності [3].

Тому питання про дослідження доказів і доказування в суді апеляційної інстанції є найвагомішими під час прийняття правильного рішення.

Розглядаючи ці питання, перш за все, слід звернути увагу на те, що в КПК немає самостійної статті, присвяченої особливостям дослідження доказів апеляційною інстанцією. Суд апеляційної інстанції проводить дослідження доказів за правилами, встановленими ст. 84-94 КПК з урахуванням особливостей, передбачених главою 31 КПК України.

Також зауважимо, що у п. 18 Постанови ВСУ від 21 січня 2016 року у справі № 5-249кс15 суд зазначає, що безпосередність дослідження доказів означає звернену до суду вимогу закону про дослідження ним всіх зібраних у конкретному кримінальному провадженні доказів шляхом допиту обвинувачених, потерпілих, свідків, експерта, огляду речових доказів, оголошення документів, відтворення звукозапису і відеозапису тощо. Ця засада кримінального судочинства має значення для повного з'ясування обставин кримінального провадження та його об'єктивного вирішення. Безпосередність сприйняття доказів дає змогу суду належним чином дослідити і перевірити їх (як кожний доказ окремо, так і у взаємозв'язку з іншими доказами), здійснити їх оцінку за критеріями, визначеними у ч. 1 ст. 94 КПК, і сформулювати повне та об'єктивне уявлення про фактичні обставини конкретного кримінального провадження [4].

Недотримання засади безпосередності призведе до порушення інших засад кримінального провадження: презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини, забезпечення права на захист, змагальність сторін та свобода в поданні ними своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості (пункти 10, 13, 15 ст. 7 КПК). Тому засада безпосередності виступає необхідним елементом процесуальної форми судового розгляду, недотримання її судом, виходячи зі змісту ч. 2 ст. 23 та ст. 86 цього Кодексу, означає, що докази, які не були предметом безпосереднього дослідження суду, не можуть бути визнані допустимими і враховані при постановленні судового рішення судом, крім випадків, передбачених КПК, а отже, судові рішення, відповідно до ст. 370 цього Кодексу, не може бути визнано законним і обґрунтованим і, згідно з ч. 1 ст. 412 КПК, підлягає скасуванню.

Література:

1. Кримінальний процес : підручник. / За заг. ред. В.В. Коваленка, Л.Д. Удалової, Д.П. Письменного. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 544 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України станом на 16.03.2018 р.: закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Про деякі питання порядку здійснення судового провадження з перегляду судових рішень у суді апеляційної інстанції відповідно до Кримінального процесуального кодексу України: лист Вищого спеціалізованого суду від 21.11.2012 № 10-1717/0/4-12. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v1717740-12>.

4. Постанова ВСУ від 21 січня 2016 року у справі № 5-249кc15 [Електронний ресурс] – Режим доступу : [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/E84BAE31236A51A1C2257F7D00414217](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/E84BAE31236A51A1C2257F7D00414217).

*Яхно Т.О., студентка (Запоріжжя, Україна)
Наук. кер.: Шиян О.Ю., к.ю.н. (Запоріжжя, Україна)*

ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД БОРОТЬБИ ІЗ ЗАПОДІЯННЯМ МАЙНОВОЇ ШКОДИ ШЛЯХОМ ОБМАНУ АБО ЗЛОВЖИВАННЯ ДОВІРОЮ

Власність є економічною основою суспільства, а невід’ємне право бути власником – це одна з гарантій реалізації прав і свобод особи. Значимість власності настільки велика, що міжнародне співтовариство вважало за необхідне закріпити її в числі найважливіших прав і свобод людини, викладених у Загальній декларації прав людини і громадянина.

Роль власності в суспільстві полягає у тому, що власність є найефективнішим і гарантованим засобом реалізації економічних інтересів громадян, суспільства у цілому в сфері виробництва, задоволення споживчих потреб; власність надає тим, кому вона належить, економічне панування над об’єктами власності і відносинами, які виникають з приводу цивільно-правового обігу цих об’єктів; власність забезпечує стабільність, довгостроковість задоволення потреб власника.

Держава має гарантувати стабільність відносин власності, забезпечувати їхній захист. Реалізація цього обов’язку держави виявляється у питанні захисту власності від злочинних посягань. В суспільстві з ринковою економікою кримінальне право повинне забезпечити належний захист прав і законних інтересів громадян, держави і суспільства, стабільність і непорушність власності, яка є основою економічної системи кожної держави. На жаль, статистичні дані свідчать, що кількість посягань на власність має постійну тенденцію до збільшення.

Рівний захист всіх форм власності, відродження приватної власності, стрімкий розвиток ринкових відносин, супроводжуються появою нових об’єктів майнових відносин. Так, предметом цивільно-правового обігу стали не тільки речі, але й неуречевлене майно. Традиційно, кримінально-правові норми забезпечували охорону від злочинних посягань лише на речі. Однак злочинців все частіше приваблюють поряд із речами різноманітні неуречевлені об’єкти.

Попередження злочинів проти власності багато в чому залежить від того, що розуміється під власністю як благом, що підлягає кримінально-правовій охороні. Разом з тим чинне кримінальне право передусім забезпечує охорону власності на речі. Кримінально-правові норми не забезпечують адекватний правовий захист власності на неуречевлене майно.

Проблеми кваліфікації діянь, пов’язаних із посяганнями на власність, завжди були в центрі уваги науковців. Однак у більшості робіт, присвячених проблемам кримінальної охорони власності, не приділяється належна увага

аналізу питань кримінально-правової відповідальності за таке посягання на власність як заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою. Малодослідженим є питання про безпосередній об'єкт та предмет заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою. Потребує дослідження питання про форми заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою, склад і визначення розміру майнової шкоди, заподіяної цим злочином. Не аналізувалося у кримінально-правовій літературі питання про доцільність вказівки у диспозиції ст. 192 КК України на способи вчинення злочину. Спірним є питання про суб'єкт аналізованого складу злочину.

Практика правозастосування свідчить про наявність великої кількості невирішених питань і труднощів під час кваліфікації діянь за ст. 192 КК України. Часто, не знаючи як правильно застосувати цю статтю, працівники правоохоронних органів ідуть шляхом «невтручання», взагалі не приймаючи процесуальних рішень або відмовляють у порушенні кримінальної справи. Такий підхід породив велику кількість посягань на власність, які залишилися без правової оцінки. Це, в свою чергу, спричиняє ріст злочинності і не сприяє реалізації державою свого обов'язку щодо забезпечення непорушності і охорони власності в Україні.

Дослідження досвіду боротьби із заподіянням майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою за кордоном дозволяє констатувати таке. У Кримінальних кодексах держав – учасниць СНД містяться норми, аналогічні ст. 192 КК України. Так, ст. 165 КК Російської Федерації, ст. 182 КК Республіки Казахстан, ст. 184 КК Азербайджанської Республіки, ст. 184 КК Республіки Вірменія, ст. 185 КК Грузії, ст. 173 КК Киргизької Республіки, ст. 170 КК Республіки Узбекистан, ст. 216 КК Республіки Білорусь, які встановлюють кримінальну відповідальність за заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою. Однак у більшості цих кодексів міститься вказівка на заподіяння майнової шкоди власнику або іншому володільцю майна. Така вказівка в ст. 192 КК України відсутня. На питанні захисту інтересів «не власника» зупинялися Н. М. Кропачев і Н. І. Ніколаєва, які зазначили, що у випадку забезпечення кримінально-правової охорони лише прав власника, ми б залишили поза охороною інші речові права законних володільців майна. Такий підхід був би неправильним і метафізичним, як зазначають ці науковці. Кримінальний кодекс України ставить під кримінально-правову охорону як права власника, так і права законного володільця майна.

Інша система захисту власності у кримінальних кодексах європейських держав. Так, в КК Французької Республіки відповідальність за ухилення від оплати за неуречевлене майно настає за кількома статтями. Так, у розділі «Про злочинні діяння, схожі із шахрайством» передбачена кримінальна відповідальність за шахрування, тобто за діяння особи, яка знає про свою неплатоспроможність, однак замовляє напої, продукти харчування, орендує кімнати, заправляє резервуари транспортного засобу паливно-мастильними матеріалами, їде в таксі і не оплачує за надані їй послуги (ст. 131-5). Схожий за обсягом перелік діянь міститься у ст. 298 КК Королівства Данія, в якій йдеться

про кримінальну відповідальність за те, що винний поїхав, не оплативши за проживання, харчування, транспорт чи будь-яку іншу послугу, безквитковий прохід на виставу, з'їзд, виставку, безквитковий проїзд на транспорті; у КК Швейцарської Конфедерації – ст. 149–150 передбачають відповідальність за неоплату відповідно до рахунку в готелі або ресторані, отримання будь-яких послуг шляхом обману.

Обмани пов'язані із виконанням контрактів є кримінально-караними діяннями у Республіці Сан-Марино (ст. 208). В КК Федеративної Республіки Німеччина переслідується у кримінальному порядку незаконне отримання субсидії (ст. 264), отримання вигоди шляхом обману (ст. 265а), злочинне зловживання довірою щодо забезпечення чужих майнових інтересів (ст. 266).

У Королівстві Данія злочинним визнається незаконне використання речей, створення перешкод у використанні речей законному володільцю (ст. 293). Діяння щодо незаконного володіння нерухомим майном є злочином у Республіці Сан-Марино (ст. 201). Переслідуються у кримінально-правовому порядку аналогічні діяння і в Швейцарській Конфедерації.

Різним є підхід до кримінально-правової кваліфікації ухилення від оплати за незаконно спожиту енергію. Так, у КК Японської Держави (ст. 245 КК Японської Держави), Федеративної Республіки Німеччина (ст. 248с КК Федеративної Республіки Німеччина), Республіки Молдова (ст. 194 КК Республіки Молдова), Австрійської Республіки (ст. 132 КК Австрійської Республіки), Французької Республіки (ст. 311-2 КК Французької Республіки) під предметом викрадення розуміють майно як річ, предмет матеріального світу, однак прирівнюють енергію до майна і чітко вказують на те, що остання теж виступає специфічним предметом викрадення. У Литовській Республіці (ст. 179 КК Литовської Республіки), Швейцарській Конфедерації (ст. 142 КК Швейцарської Конфедерації), Латвійській Республіці (ст. 182 КК Латвійської Республіки), Естонській Республіці (ст. 145-2 КК Естонської Республіки) енергію розглядають як ресурс, що має економічну цінність, а її незаконне використання кваліфікують за спеціальною статтею, що встановлює кримінально-правову відповідальність за незаконне використання енергії і послуг зв'язку. У Російській Федерації (ст. 165 КК Російської Федерації), Республіці Казахстан (ст. 182 КК Республіки Казахстан), Азербайджанській Республіці (ст. 184 КК Азербайджанської Республіки), Республіки Вірменія (ст. 184 КК Республіки Вірменія), Грузії (ст. 185 КК Грузії), Киргизькій Республіці (ст. 173 КК Киргизької Республіки), Республіки Узбекистан (ст. 170 КК Республіки Узбекистан), Республіці Білорусь (ст. 216 КК Республіки Білорусь) «незаконне використання енергії» кваліфікується як «заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою».

Проведений аналіз дає підстави вважати, що кримінально-правові заходи боротьби із заподіянням майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою є невід'ємною частиною кримінального законодавства іноземних держав. Поряд із охороною власності на речі, у кримінальних кодексах іноземних держав містяться норми, що встановлюють кримінальну відповідальність за посягання на неуречевлене майно.

Таким чином, дослідження досвіду боротьби із заподіянням майнової шкоди шляхом обману або зловживання у іноземних державах дає підстави вважати, що кримінально-правові норми, які передбачають відповідальність за аналізовані злочинні посягання, містяться у всіх кримінальних кодексах і є невід’ємною складовою злочинів проти власності.

*Яценко Д.О., студентка (Київ, Україна)
Наук. кер.: Шведова Г. Л., к.ю.н, доц. (Київ, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДМЕТУ ЗЛОЧИНУ ЗА СТ.199 КК УКРАЇНИ

Згідно 199 статті частини 1 Кримінального Кодексу України: виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту, а також збут підробленої національної валюти України у виді банкнот чи металевої монети, іноземної валюти, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї — караються позбавленням волі на строк від трьох до семи років [1].

Вважається, що фальшивомонетництво є найдавнішим злочином державного характеру. Він полягає у виготовленні або збуті підроблених грошей, монет чи цінних паперів. Цей злочин започаткувався ще зі зміною натурального обігу грошовим. Злочин стрімко розвивався у багатьох країнах, тому держави були змушені підписати Женевську конвенцію щодо боротьби з підробкою грошових знаків, яка була ратифікована у 1931 році.

Предметність саме цієї статті дуже функціональна та різноманітна, тому ми вважаємо, що предмет злочину треба проаналізувати глибше. Предметом злочину є речі матеріального світу, з приводу яких чи у зв'язку з якими вчиняється злочин. Отже, предметом злочину можуть виступати: гроші; іноземна валюта; державні цінні папери; білети державної лотереї.

Всім відомо, що гроші використовуються для виміру вартості та виступають найпоширенішим засобом платежу. В Україні предметом злочину може бути як національна так і іноземна валюта. Проаналізувавши коментар до статті 199 КК України зазначаємо, що гроші-національна валюта України у вигляді банкнот або металевої монети, що перебувають в обігу і є законним платіжним засобом на території України, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обміну на грошові знаки, що введені в обіг. Предметом злочину можуть бути також підроблені пам'ятні і ювілейні монети, що випускаються НБУ. А іноземна валюта — іноземні грошові знаки у виді банкнот, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу і є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обміну на грошові знаки, введені в обіг [2]. Маємо також зазначити, що гроші, які були скасовані реформами або монети старого карбування або купюри, вилучені з обігу не можуть бути кваліфіковані за 199 ст. ККУ, збут або підробка таких предметів з метою отримання майна варто кваліфікувати як готування або замах на шахрайство (ст. 190 КК).

Другим популярним предметом цього злочину виступає державний цінний папір. З цивільного права ми знаємо, що цінним папером є документ, який засвідчує зобов'язання між особами, де одна видає це зобов'язання, а інша є їх власником. Для детальнішого аналізування звернемося до коментаря 199 статті ККУ, де вказано, що державні цінні папери – це грошові документи, що випускаються і забезпечуються державою в особі центральних органів державної влади і управління, які здійснюють грошово-кредитну діяльність відповідно до законодавства України. Державними цінними паперами можуть бути облігації внутрішніх державних позик, облігації зовнішніх державних позик, казначейські зобов'язання України, приватизаційні папери, векселі [2]. Ми погоджуємося із визначенням державного цінного паперу і маємо зауважити, що саме ці цінні папери відіграють важливу роль у функціонуванні держави. Ми визначимо, що облігації внутрішніх та зовнішніх державних позик відрізняються тим, що внутрішні – це зобов'язання позики України і вони розміщуються на її території, а зовнішні розміщуються на міжнародних і іноземних фондових ринках і підтверджують зобов'язання України відшкодувати пред'явникам цих облігацій їхню номінальну вартість. Визначення казначейського зобов'язання розміщене у 11 статті ЗУ «Про цінні папери та фондовий ринок», а саме: казначейське зобов'язання України – державний цінний папір, що розміщується виключно на добровільних засадах серед фізичних осіб, посвідчує факт заборгованості Державного бюджету України перед власником казначейського зобов'язання України, дає власнику право на отримання грошового доходу та погашається відповідно до умов розміщення казначейських зобов'язань України. Номінальна вартість казначейських зобов'язань України може бути визначена у національній або іноземній валюті [3]. Проаналізувавши юридичну літературу ми визначаємо, що векселем вважається цінний папір, що свідчать про грошове зобов'язання особи, яка видала вексель сплатити після настання терміну визначену суму грошей власнику векселя. Відповідно Закону України «Про приватизаційні папери», приватизаційні папери — цінні папери, що свідчать про право власника на безоплатне одержання в процесі приватизації частки в майні державних підприємств, державного житлового фонду, земельного фонду [4]. Ми погоджуємося із цим визначенням та маємо додати, що приватизаційні папери бувають таких видів: приватизаційні майнові сертифікати, житлові чеки і земельні бони. Слід зазначити, що досить часто плутають підробку недержавних та державних цінних паперів, адже їх кваліфікують за різними статтями, перші за 224, а останні за 199 ст. ККУ.

Третій вид предмету злочину 199 ст. ККУ – це державні лотерейні білети. Ми визначили, що лотерейний білет – це деякий документ, який має своєрідну форму, виконує функцію засвідчення особи як гравця, який вніс лотерейну ставку і має можливість отримати приз згідно правил проведення лотерейної гри. Під державними грошовими лотереями відповідно до ЗУ «Про оподаткування прибутку підприємств» слід розуміти лотереї, які передбачають наявність призового фонду у розмірах не менш як 50 відсотків суми отриманих доходів, а також відрахувань до Державного бюджету України в розмірі не менш як 30 відсотків доходів, що залишаються у розпорядженні після відрахувань до призового фонду [5].

У судовій практиці не визнаються предметом злочину - купюри з підрубкою цифрового номіналу, із наклеєним номіналом, написами, приписами, зображеннями, що не відповідають сторонам, і не мають суттєвої схожості з українською або іноземною валютою, що перебуває в обігу.

Для правильної кваліфікації діяння за ст. 199 КК необхідно встановити, що купюри, державні цінні папери, білети державної лотереї мають суттєву схожість за формою, розміром, кольором й основними реквізитами із справжніми грошовими знаками, що перебувають в обігу, або державними цінними паперами, білетами державної лотереї.

Можемо зробити висновок, що злочини у сфері господарської діяльності є досить розповсюджені. Проаналізувавши всю ситуацію, можемо визнати, що предмет злочину щодо виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї є різноманітним та розвиненим. На нашу думку, проблема профілактики і стимулювання утримання від здійснень такого роду злочинів в Україні – це комплексна проблема. Ми вважаємо, для того щоб покращити ситуацію – необхідно активізувати співпрацю з іншими країнами, долучити громадян до роботи із боротьбою з підробленням купюр, покращити рівень суспільства в обізнаності підроблених грошей та поінформувати народ як відрізняти справжні грошові знаки від підробок тощо. А також, збільшити обсяги та міри покарання щодо вчинення злочинних дій у сфері виготовлення, зберігання, придбання, перевезення підроблених грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї тощо.

Література:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 // Відомості Верховної Ради України, 2001, № 25-26, ст.131 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

2. Злочини у сфері господарської діяльності. Стаття 199. Виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://radnuk.info/komentar/kriminal/osobluva/293-rozd7/4533--199->

3. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» // Відомості Верховної Ради України, 2006, № 31, ст. 268 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>

4. Закон України «Про приватизаційні папери» // Відомості Верховної Ради України, 1992, N 24, ст. 352 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2173-12>

5. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» // Відомості Верховної Ради України, 1995, N 4, ст. 28 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/334/94-%D0%B2%D1%80>

РОЗДІЛ 8

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Гамбург І.А., к.ю.н. (Запоріжжя, Україна)

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Україна як суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава передбачає національне та культурне відродження, міжнародні співробітництво й інтеграцію, що актуалізує розвиток вітчизняного й іноземного туризму. Адже туризм, за твердженням фахівців, – це одна з форм раціонального використання вільного часу, проведення змістовного дозвілля, задоволення пізнавальних інтересів населення. Він став важливим засобом вивчення історії рідного краю та інших країн, залучення широкого кола людей до пізнання тієї культурної спадщини, яку залишили нам попередні покоління українців і ознайомлення зі світовим історико-культурним потенціалом. Вже стало загальновизнаним фактом те, що в сучасному світі туризм і курортна галузь належать до найпотужніших і динамічних галузей економіки та регіонального розвитку. В Україні продовжується процес осмислення цього факту та пошуку шляхів і механізмів більш ефективного їх розвитку.

Міжнародно-правове регулювання туристичної діяльності базується на низці актів, що прийняті на міжнародних конференціях, на нарадах і сесіях Генеральної асамблеї Всесвітньої туристичної організації тощо. Використовуючи хронологічний критерій, надамо загальну характеристику основним міжнародним актам у сфері туризму. У 1954 р. у Нью-Йорку на Міжнародній дипломатичній конференції ООН з митних формальностей була прийнята Конвенція про митні пільги для туристів, що поширює на цю категорію осіб митні пільги щодо звільнення їх від сплати митних зборів за тимчасове ввезення на митну територію країни відвідування визначених Конвенцією предметів особистого користування й особистого споживання в кількості, строго визначеному статтями 2 та 3 цієї Конвенції. У 1963 р. в Римі на I Конференції ООН з туризму та подорожей була прийнята Загальна резолюція з розвитку туризму, що визначила загальні засади розвитку міжнародного туризму для всіх зацікавлених країн і спеціальних, міжурядових та неурядових організацій. У 1980 р. у Манілі (Філіппіни) на Всесвітній конференції з туризму була прийнята Декларація по світовому туризму, в якій обґрунтовувалося його економічне та соціальне значення для національної економіки та міжнародної торгівлі, визначені важливі заходи, що мають здійснити держави для втілення в життя положень Манільської декларації. У 1985 р. у Софії (Болгарія) на сесії Генеральної асамблеї Всесвітньої туристичної організації прийнята «Хартія туризму» та її складова частина «Кодекс туриста». Хартія туризму – це програмний документ, що виражає політичні та соціальні

вимоги туристів. Вона включає Кодекс туриста – сукупність правил і норм поведіння туриста під час туристичної поїздки. У 1989 р. у Гаазі (Нідерланди) на міжнародній конференції по туризму, що проводилася Всесвітньою туристичною організацією і Міжпарламентським союзом прийнята Гаазька декларація з туризму, що була розвитком Хартії туризму.

Україна є повноправним членом Всесвітньої туристичної організації з 1997 р. (з 2003 р. – міжнародна міжурядова організація у галузі туризму). Як член організації, наша країна має дотримуватися положень вищеназваних та інших міжнародних документів у сфері туризму, зокрема, здійснювати заходи, передбачені Декларацією по світовому туризму: 1) спрощення формальностей і процедур, пов'язаних з туризмом і подорожами в плані в'їзду на територію країни і виїзду за її межі, митних формальностей, валютних обмежень і медичних правил; 2) поліпшення умов перевезень (повітряних, морських, залізничних, автодорожніх) шляхом розробки пільгових тарифів або будь-який інший форми для залучення туристів з порівняно невисокими доходами, похилого віку, з фізичними вадами, а також молоді; 3) розширення та оснащення інфраструктури прийому туристів з метою зробити її прийнятною для груп населення з незначними доходами; 4) охорона навколишнього середовища, екологічної структури та природних, історичних і культурних пам'яток відвідуваної країни.

Імплементуючи міжнародні норми, в Україні прийнята низка нормативно-правових актів у туристичній сфері, зокрема, спеціальний закон «Про туризм» від 15.09.1995 р., який визначає загальні правові, організаційні та соціально-економічні засади реалізації державної політики України в галузі туризму та спрямований на забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на відпочинок, свободу пересування, охорону здоров'я, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав при здійсненні туристичних подорожей. Він встановлює засади раціонального використання туристичних ресурсів та регулює відносини, пов'язані з організацією та здійсненням туризму на території України. Також важливим документом є Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 р. «Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року».

Об'єктивно, Україна має значні можливості для розвитку туризму: вигідне географічне положення, сприятливі кліматичні умови, потужний історико-культурний і туристично-рекреаційний потенціал тощо, але розвиток туристичної індустрії стримують наступні проблеми: складна політична та економічна ситуація, що сформувала у світової спільноти негативний імідж нашої держави; нерозвинута транспортна інфраструктура та незадовільні показники щодо кількості та якості рухомого складу; обтяжливі прикордонні та митні формальності, паспортно-візовий режим; недосконала система легалізації та оподаткування підприємництва, що ускладнює здійснення туристичної діяльності, не сприяє розширенню туристичних послуг; низький рівень обслуговування та забезпечення умов комфортного проживання туристів тощо.

Як визначено у Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 р., єдиний шлях розв'язання системних проблем у сфері туризму та курортів – це стратегічно орієнтована державна політика, основним завданням якої є визначення туризму одним з основних пріоритетів держави, впровадження економіко-правових механізмів успішного ведення туристичного бізнесу, інвестиційних механізмів розвитку туристичної інфраструктури, інформаційно-маркетингових заходів з формування туристичного іміджу України. Аналіз положень цього документа показує, що він відповідає міжнародним нормам, тож необхідно внести зміни до національного законодавства, розробити дієвий механізм реалізації правових норм, зокрема, щодо спрощення прикордонних та митних формальностей, паспортно-візового режиму, розширення туристичних послуг та підвищення їх якості, вдосконалення транспортної інфраструктури, надання пільг суб'єктам підприємництва в туристичній сфері тощо. Це дозволить максимально використовувати потенціал вітчизняної туристичної індустрії, сприятиме створенню позитивного іміджу України як туристичної держави, що забезпечить величезні прибутки до державного бюджету і розвиток економіки країни.

Капітаненко Н. П., к.ю.н., доц. (Запоріжжя, Україна)

ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ПУБЛІЧНОГО ВРЯДУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Трансформація соціальної реальності, глобалізація сучасних соціально-економічних відносин, перманентне оновлення суспільства, демократизація суспільних систем, становлення людиноцетристської організації суспільства, технологізація суспільного простору, загострення глобальних проблем сучасної цивілізації потребують, передусім, глибокого і серйозного вивчення та спонукають до оновлення засад сфери публічного управління та адміністрування в контексті інтеграційних вимог. Численні засоби і методи, які використовувались протягом десятиліть у сфері державного управління, сьогодні виявляються не виправданими і малоефективними. В таких умовах результативність державного та муніципального управління залежить від використання інноваційних форм і методів управління, зокрема, технологій публічного врядування.

Актуальність питання посилюється тим, що реформаторські процеси в суспільному розвитку України відбуваються в умовах чинності Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, ратифікованої Законом України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 16 вересня 2014 р. [1].

Ефективне функціонування державних інституцій в країнах усталеної демократії в сучасних умовах досягається завдяки концепції публічного врядування. У країнах перехідних систем, в тому числі і в Україні, значну популярність має європейська модель врядування та її новий прояв – належне урядування (good governance). Концепція належного урядування сформувалася в європейській правовій доктрині на основі та за умови дотримання двох основоположних принципів побудови правових систем провідних західноєвропейських країн – демократії та верховенства права [2, с.37].

Належне урядування являє собою систему інноваційних управлінських підходів, спрямованих на підтримку гармонії в суспільстві між органами публічної влади та громадськістю.

Оптимізації соціального розвитку сприяють соціальні технології. В технологізації соціального простору важливо поєднувати різноманітні методи і способи, завдяки яким здійснюється цілеспрямований вплив на соціальну систему для її результативного функціонування.

На етапі корінної трансформації суспільства роль технологій управління, передусім, соціального діалогу, посилюється.

Основними формами безпосереднього діалогу влади та громадськості, відповідно до Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня 1997 р., є – місцевий референдум (ст. 7), загальні збори громадян (ст. 8), місцеві ініціативи (ст. 9) та громадські слухання (ст. 13).

Відповідно до зазначеного Закону порядок організації громадських слухань визначається статутом територіальної громади. Так, згідно ст. 16 Статуту територіальної громади м. Запоріжжя, затвердженого рішенням міської ради 15.02.2006 р. № 4, формами участі членів територіальної громади м. Запоріжжя в місцевому самоврядуванні є: місцеві вибори; місцевий референдум; загальні збори громадян за місцем проживання; місцеві ініціативи; громадські слухання; звернення до органів і посадових осіб місцевого самоврядування міста; участь у роботі органів місцевого самоврядування та робота на виборних посадах місцевого самоврядування міста; участь у діяльності громадських організацій, професійних і творчих спілок; інші форми участі громадян у місцевому самоврядуванні міста. Будь-які обмеження права членів територіальної громади на участь у місцевому самоврядуванні міста забороняються.

Серед соціальних технологій суспільного діалогу варто виділити такі, як: вивчення громадської думки, соціальний моніторинг, проведення масових акцій просвітницького спрямування, форуми, «гарячі лінії», «круглі столи», консультації, семінари, інтерв'ю, конференції, відео-конференції, Інтернет-конференції, спілкування в соціальних мережах, зустрічі з громадськістю тощо. Так, відповідно до Порядку проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996., консультації з громадськістю проводяться у формі публічного громадського обговорення, електронних консультацій з громадськістю (безпосередні форми) та вивчення громадської думки (опосередкована форма) [3].

Отже, використання органами публічної влади в діяльності різноманітних технологій публічного врядування є запорукою реформування суспільства в контексті інтеграційних вимог.

Література:

1. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16 вересня 2014 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – №40. – Ст. 2021.

2. Пухтецька А. А. Запровадження принципів та стандартів належного урядування у діяльності публічної адміністрації / А. А. Пухтецька // Наукові записки НаУКМА. – 2010. – Т. 103 : Юридичні науки. – С. 36–40.

3. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF/page>

Коцюба Р.О., д.ю.н., с.н.с. (Київ, Україна)

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ГАРАНТІЙ ЯДЕРНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ

З відкриттям фізичного явища радіоактивності людство не тільки дослідило її властивості, але й успішно поставило собі на службу, насамперед у сфері енергетики. Водночас узагальнення досвіду використання ядерної енергії дозволило виокремити два основних напрями такої діяльності – воєнний та мирний, які незалежно один від одного призвели до однакового підсумку – руйнування екології Землі. Зазначене доводиться трагічними наслідками бомбардування Хіросіми і Нагасакі 1945 р., Чорнобильської катастрофи 1986 р., аварії на Фукусімі 2011 р., а також прихованого від суспільства шкідливого впливу більше 2-х тисяч ядерних випробувань у різних куточках планети. Попри значну небезпеку, включаючи ризики використання ядерної енергії у терористичних цілях або втрати контролю на атомних електростанціях, її застосування у найрізноманітніших сферах суспільної життєдіяльності має тенденцію до сталого зростання не тільки у розвинених державах, але й у країнах, що розвиваються, зі стійким збільшенням витрат на ядерну енергетику. Зазначені тенденції зумовлюють зростання у світі уваги до вивчення комплексу проблем гарантування ядерної безпеки як запоруки збереження життя.

Саме ці фактори визначили необхідність належного правового, насамперед конституційного, регулювання відносин у сфері використання ядерної енергії, здійснення системи відповідних заходів щодо запобігання аваріям на об'єктах мирного призначення, недопущення її застосування у воєнних цілях, що, своєю чергою, зумовлює інтегральний характер ядерної

безпеки та її домінантність як у сфері національної безпеки окремих країн, так і міжнародної безпеки у цілому. Фундаментальну засаду у їх розв'язанні покликані забезпечити правові гарантії конституційного рівня як стабілізуючий фактор національної безпеки України та, одночасно з цим, міжнародної ядерної безпеки.

Обрана тема дослідження має особливе значення для України ще й з огляду на цілий ряд притаманних лише їй особливостей використання ядерної енергії, зокрема необхідності подолання комплексу наслідків ядерної аварії – Чорнобильської катастрофи 1986 р., зростання потреб у збільшенні використання властивостей ядерної енергії задля забезпечення енергетичної самодостатності держави тощо. Окрім цього, вивчення унікального досвіду участі України як колишнього власника ядерної зброї в процесах ядерного роззброєння планети зумовлене воєнними діями, що розпочалися на її території усупереч наданим їй міжнародним гарантіям національної безпеки та через подальше їх недотримання Російською Федерацією.

Гарантії ядерної безпеки як об'єкт вивчення наукою конституційного права закріплюються Декларацією про державний суверенітет України, зокрема стосовно наміру стати в майбутньому постійно нейтральною державою, яка не бере участі у військових блоках і дотримується трьох неядерних принципів: не приймати, не виробляти і не набувати ядерної зброї (абз. 5 роз. IX). Водночас упродовж майже 30 років так і не було реалізовано наміру набуття відповідно до міжнародно-правових вимог статусу без'ядерної і нейтральної території. Натомість фактично відбулося роззброєння України з одночасним наданням ядерними державами гарантій національної безпеки України, насамперед, недопущення загроз силою чи її використання проти територіальної цілісності та недоторканності кордонів, визначених Меморандумом про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 05.12.1994 р.

Недотримання зазначених гарантій безпеки ядерними державами, передусім воєнна агресія одного з гарантів – Російської Федерації, порушило безпеку в регіоні, а також виявило прогалини у правовому регулюванні зазначених відносин як на міжнародному, так і на внутрішньодержавному рівнях. Зокрема, йдеться про відмову інших держав-гарантів (Сполучені Штати Америки, Китай, Франція, Велика Британія) від виконання взятих на себе зобов'язань перед Україною.

Ситуація, що виникла, актуалізувала потребу в теоретичному і практичному дослідженні міжнародних і конституційно-правових аспектів із дотримання гарантій ядерної безпеки, розв'язання проблем та ліквідації наслідків їх порушення для України, здійснення правової оцінки діяльності органів державної влади у цій сфері, зокрема Президента України як гаранта Конституції України, парламенту, органів виконавчої влади.

В умовах викликів сьогодення усталилася перманентна загроза стабільності конституційного ладу України, ризиків втрати нею значної частини території. Найвищий щабель в ієрархії правового регулювання використання ядерної енергії відведено конституційному регулюванню, яке

встановлює основоположні напрями та систему правової структури керування відносин і в державі, і за її межами. Це відповідає вимогами ст. 10 Конвенції про ядерну безпеку, згідно із яким держава-учасниця зобов'язана проводити політику, за якої пріоритет надається ядерній безпеці.

Із викладеного випливає висновок, що міжнародний та конституційно-правові аспекти гарантій ядерної безпеки з урахуванням подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, ядерного роззброєння на фоні кризи режиму нерозповсюдження у світі, на жаль, поки ще не стали предметом ґрунтовних наукових досліджень у сфері права, не здійснювався глибинний аналіз конституційно-правових гарантій ядерної безпеки у контексті забезпечення державного суверенітету України та у цілому світової безпеки.

Слід відзначити, що окрім заяв декларативного характеру жодних реальних кроків стосовно забезпечення гарантій ядерної безпеки зроблено не було, що зумовлює необхідність постановки питання розробки відповідного конституційного механізму і встановлення чітких обов'язків для органів державної влади щодо забезпечення гарантій ядерної безпеки. Безрезультатними виявилися заяви МЗС України, що Україна продовжує розглядати Будапештський меморандум як важливий міжнародний політико-правовий інструмент забезпечення безпеки України з боку США, Великої Британії, а також Франції та КНР і вимагає від Росії повною мірою дотримуватися зобов'язань [1].

У цьому контексті актуальними є подальші дослідження проблем забезпечення ядерної безпеки, оскільки Україна стала державою, яка добровільно відмовилася від ядерної зброї та постраждала від агресії однієї з держав-гарантів її безпеки. Недооцінка глобальних проблем ядерної безпеки, можливостей їх трансформації у національний вимір у формі «тиску» держави-гаранта є новим аспектом цієї проблеми як частини міжнародної безпеки, а відтак і у європейському регіоні.

Питання безпеки використання ядерної енергії є одним із основних факторів постіндустріального розвитку світової цивілізації. Для України він став системоутворювальним чинником становлення окремих складових правової системи, зокрема, формуванні комплексних галузей права та міжгалузевих інститутів (ядерне право, право радіаційної безпеки, радіоекологічне право ті ін.).

Спроби зміни законодавцями політики ядерної безпеки держави засвідчують наявність тенденції до пошуку інструментів забезпечення гарантій державного суверенітету та відновлення територіальної цілісності України з урахуванням міжнародно-правових та конституційно-правових наслідків відмови України від ядерної зброї як засобу забезпечення національної безпеки. Віднайдення таких інструментів є нагальною потребою, адже розв'язаний російськими агресорами воєнний конфлікт на території України висвітив реальні прорахунки існуючої системи національної безпеки та нагальну потребу в її оновленні, науковому забезпеченні проведення таких досліджень, у тому числі з питань засад ядерної політики України.

Однією із засад політики ядерної безпеки є перетворення території України на без'ядерну зону. У цьому контексті було проведено певну законотворчу роботу депутатами Верховної Ради України III скликання. Зокрема, йдеться про Проект Закону про проголошення України зоною вільною від ядерної зброї (реєстр. № 7026 від 04.04.2001 р.), згідно з яким територія України визначалася зоною вільною від ядерної зброї, закріплювалися правові засади поводження з ядерною зброєю та ядерними матеріалами на території України. На жаль, у подальшому зазначені ідеї не були реалізовані, що призвело до негативних наслідків для України. На нашу думку, своєчасне законодавче закріплення та оформлення міжнародно-правових гарантій без'ядерної зони відповідно до загальноприйнятих правил та процедур могло б у 2014 році певною мірою унеможливити розповсюдження юрисдикції Російської Федерації як ядерної держави на територію АР Крим.

Вважаємо, що законодавче закріплення засад політики ядерної безпеки держави сприятиме проведенню послідовної ядерної політики України стосовно оформлення міжнародно-правових гарантій без'ядерного статусу, постановки на порядок денний питання створення без'ядерної зони на території України, у тому числі на території анексованої АР Крим, що сприятиме захисту національних інтересів України у міжнародних відносинах, а також допоможе уникнути безперспективних закликів до відновлення володіння ядерною зброєю та розробок Державної програми відновлення Україною статусу ядерної держави і розробки ядерної зброї як єдиного ефективного механізму стримування агресії з боку Російської Федерації.

Література:

1. Заява МЗС України з нагоди річниці підписання Будапештського меморандуму про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї : Офіційний веб-портал Міністерства закордонних справ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/61660-zajava-mzs-budapesht>

Лимар І.В., студент (Запоріжжя, Україна)

Наук. кер.: Тимчук О.Л., к.ю.н., доцент (Запоріжжя, Україна)

РОЛЬ ЄВРОПОЛУ В МЕХАНІЗМІ ПРАВООХОРОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЄС

Співпраця по боротьбі зі злочинністю та забезпечення громадської безпеки в рамках ЄС почали активно розвиватися із середини 1970-х рр.

Компетенція ЄС у кримінально-правовій сфері є логічним наслідком успіху, досягнутого в економічній сфері. Відкритість внутрішніх кордонів

держав-членів, що дала свободу пересування громадянам Союзу та іншим особам, повинна була бути компенсована полегшенням роботи правоохоронних органів, покликаних припиняти і переслідувати зловживання цією свободою, її використання в злочинних цілях.

Ключова роль в механізмі правоохоронного співробітництва ЄС належить Європолу. Європол (англ. Europol) – це поліцейська служба Європейського союзу. Основними завданнями служби є координація роботи національних служб у боротьбі з міжнародною організованою злочинністю та поліпшення інформаційного обміну між національними поліцейськими службами.

Серед основних напрямів роботи Європолу можна виділити боротьбу з тероризмом, нелегальною торгівлею зброєю, наркоторгівлею, дитячою порнографією і відмиванням грошей.

Європол був створений на основі Маастрихтського договору від 7 лютого 1992 р. Європейське поліцейське відомство створювалося для обміну оперативною інформацією правоохоронними органами держав-членів ЄС у сфері протидії злочинам наднаціонального рівня, надання допомоги в оперативній, технічній і аналітичній сферах діяльності.

Європол здійснює такі основні функції: 1. Збір, зберігання, обробка, аналіз інформації та відомостей, а також обмін інформацією та відомостями; 2. Невідкладне повідомлення компетентних органів держав-членів і негайне інформування їх про зв'язки, констатовані між злочинами; 3. Сприяння розслідуванням у державах-членах, особливо шляхом передачі національним відділам всієї необхідної інформації з цього приводу; 4. Звернення до компетентних органів відповідних держав-членів із запитом про порушення, проведення та координацію розслідувань і висунення пропозицій про заснування спільних слідчих бригад стосовно деяких справ; 5. Надання державам-членам відомостей і допомоги в аналізі інформації, коли відбуваються великі міжнародні заходи; 6. Підготовка оцінок загроз, стратегічного аналізу і загальних доповідей, пов'язаних з його цілями, в тому числі оцінок загрози, породжуваної організованою злочинністю.

До складу персоналу Європолу входять працівники з різних видів правоохоронних органів, у тому числі поліції, прикордонних органів, митниці, служби безпеки. Такий міжвідомчий підхід дозволяє всебічно, повно та комплексно проводити збір інформації та мінімізувати простір, в якому злочинці можуть здійснювати свої протиправні дії.

Починаючи з 2002 р. Європол має право брати участь у спільних розслідуваннях країн-учасниць, а також вимагати від них проведення розслідувань.

На даний момент Європол координує роботу поліцейських служб усіх 28 країн-учасниць Європейського Союзу. На відміну від національних поліцейських сил, Європол не має власних слідчих органів. Він тісно співпрацює з правоохоронними органами в 28 країнах-учасницях ЄС та інших країн-партнерів і організацій, що не входять в ЄС, таких як Австралія, Канада, США і Норвегія.

Отже, Європейська поліцейська організація (Європол) – це

правоохоронна організація Європейського союзу, основна мета якої полягає у підвищенні ефективності взаємодії компетентних органів країн-членів ЄС у сфері боротьби з міжнародною організованою злочинністю. Компетенція Європолу, є обмеженою, але такі обмеження не носять жорсткого характеру, оскільки її розширення цілком залежить від рішень одного з інститутів ЄС – Ради Європейського Союзу.

Семенюк І.С., к.ю.н. (Запоріжжя, Україна)

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА (НА ПРИКЛАДІ США)

Питання імплементації норм міжнародного гуманітарного права в Сполучених Штатах Америки регламентуються як нормами міжнародного гуманітарного права, так і нормами внутрішнього права, що отримало назву «оперативне право».

Його становлення та розвиток почалося в середині 70-х років ХХ ст., тобто в період реформування збройних сил та вивчення досвіду війни у В'єтнамі. У цей час здійснювалося і вдосконалення системи і напрямів діяльності юридичної служби збройних сил США (в юридичній службі кожного органу військового управління, до окремої бригади включно, є відділ (група) з питань оперативного та міжнародного права, що складається як мінімум з трьох офіцерів-юристів, що спеціалізуються на питаннях оперативного права).

Оперативне право в США – це комплексна галузь права, що представляє частину внутрішнього федерального законодавства, законодавства іноземних держав і норм міжнародного права, відповідно до якої діють збройні сили США в бойових і інших цілях. Оперативне право є основою використання збройних сил. Воно включає в себе військове законодавство, норми адміністративного і цивільного права, норми закону про національну безпеку та інших галузей права.

Принципи оперативного права співпадають з принципами проведення військової операції, прийнятими у збройних силах США: ініціативність, швидкість дій, глибина, одночасність і багатогранність. Основне призначення оперативного права – визначити, що і як з правової точки зору необхідно робити під час військових операцій.

Застосування оперативного права в збройних силах США регламентується нормативними документами Міністерства оборони США, міністерств видів збройних сил (директивами, польовими посібниками, інструкціями). Питання правового забезпечення бойових дій (військових операцій) знайшли відображення більш ніж в 30 нормативних документах.

Найважливішими з них є директива Міністерства оборони (DoD) № 5100.77 від 10 липня 1979 р. – «Програма Міністерства оборони США по праву війни». Вона була змінена в 1995 р. з урахуванням досвіду проведення операцій «Раптова лють», «Буря в пустелі». Основна ідея, закладена в директиві

– виконувати всі вимоги законів і звичаїв війни: збройні сили США будуть керуватися законами і звичаями війни при проведенні військових операцій, а також при діях у збройних конфліктах, незалежно від їх назви. Юридичні радники повинні бути присутніми при будь-яких об'єднаннях або брати участь в самостійних операціях.

У розвиток названої директиви Об'єднаний комітет начальників штабів видав меморандуми MJCS 59-83 від 1 червня 1983 р. і MJCS 0124-88 від 4 серпня 1988 р. по здійсненню програми по праву війни. Ці меморандуми вимагають від військових юристів надавати командуванню необхідні консультації з приводу використання збройних сил.

Важливою з цієї точки зору є директивна вказівка «Перегляд планів проведення операцій» (№ 292030, жовтень 1984 р.). Відповідно до неї юридичні радники повинні надавати консультації командирам і штабам по всіх оперативних планах і наказах. Вони повинні безпосередньо зв'язуватися з помічником начальника штабу з операціями та плануванням.

З питань правового забезпечення бойових дій (військових операцій) та діяльності юридичної служби видано безліч нормативних актів Міністерства оборони, видів збройних сил. Приміром, польове керівництво FM 100-25 представляє собою доктрину для операцій, що проводяться спецвійськами (грудень 1991 р.), визначає функціональні обов'язки юридичних служб спецвійськ, містить положення з правової підтримки спецвійськ і необхідності участі юристів у спецвійськах; інструкція AR 27-1 «Військово-юридична служба (лютий 1995 р.)» встановлює відповідальність за дотриманням норм міжнародного права.

Колишній юридичний радник Штабу Об'єднаного відрядження ЗС США в Європі полковник Д. Бургер у своєму виступі на Міжнародному симпозіумі по праву війни, присвяченому 125-й річниці Санкт-Петербурзької Декларації 1868 р., заявив, що оперативне право в США за останні роки значно розширилося. Зокрема, він зазначив наступне: раніше юристи, що служили у збройних силах США, як правило, не займалися оперативними питаннями. Так, ми проводили заняття по праву війни і час від часу давали відповіді на питання командирів та особового складу, але робота з оперативним складом не велася регулярно. Тепер все змінилося. Збройні конфлікти, що відбулися за останні роки, нас багато чому навчили: ми зрозуміли, що світ став набагато складнішим, що тепер командирам необхідні юристи, які допомагали б їм діяти у відповідності з численними юридичними вимогами, що пред'являються до них нашими власними законами, угодами з країнами, де їм доводиться вести бойові дії, і міжнародним правом у цілому. У Сполучених Штатах, наприклад, при штабах оперативних формувань, як правило, постійно знаходяться оперативні юристи, які разом з іншими штабними працівниками займаються розробкою оперативних питань.

Таким чином, можна зробити висновок, що правове забезпечення бойових дій (військових операцій) є одним з найважливіших напрямків діяльності юридичної служби збройних сил США. У зв'язку з цим на юридичну службу покладаються завдання з підготовки планів бойових дій (військових

операцій) на різних командних рівнях. План військової операції у збройних силах США – це об'ємний і складний документ. У ньому викладаються проблеми, які необхідно вирішити до вступу його в силу (підпорядкованість військ, їх управління, умови, при яких в операціях беруть участь війська різних держав; фінансування операцій; виділення військ; вироблення правил застосування сили в процесі операції; маркування уніформи і техніки).

Як приклад можна привести структуру підготовки операцій збройних сил США з підтримки миру, яка включає: визначення плану операції і його виконання; посилення на осіб, що ставлять завдань, і на документи вищих штабів, а також документи ООН (наприклад, відповідні резолюції Ради Безпеки ООН); зміст задачі (розкриває склад військ, призначених для операції, чисельність яких залежить від розмірів території, лінії комунікацій, місцевості, погроз та іншого); передумови виконання операції (у збройних силах США прийнято вважати, що ряд умов має бути виконаний до початку операції з підтримання миру: здійснення узгоджень з Радою Безпеки ООН, з конфліктуючими сторонами; вирішення питань забезпечення ЗС США силами і засобами країни перебування, тобто можливістю використання аеропортів, портів, засобів зв'язку тощо; розробка відповідних юридичних документів: про статус військ, членів сімей військовослужбовців, цивільних організацій, військової поліції); район дії (на суші, морі, в космічному просторі) повинні охоплювати район проведення операції і зони комунікацій, а також райони забезпечення силами і засобами країни перебування відповідно до мандата ООН; постановку завдання командувачу операцією, що віддається у письмовій формі вищестоящим командуванням і відображає відповідну резолюцію Ради Безпеки ООН, наприклад основні цілі операції, надання гуманітарної допомоги, посилення ембарго тощо; виконання (в цьому розділі детально вказується, які дії будуть здійснюватися на кожному етапі операції: попередження, підготовка, розгортання, передислокація військ, етапи виконання, взаємодія); забезпечення (тилове, медичне); управління і зв'язок.

До кожного плану військової операції розробляються програми для визначення детальних завдань, пов'язаних з проведенням операції (порядок підпорядкування; задум операції; склад сил і засобів для виконання операції; операції на перехідному етапі; правила застосування сили; забезпечення системами зв'язку та інформаційними системами; військова інформація; планування транспортувань; адміністративне та тилове забезпечення; медичне забезпечення; система подання доповідей; військово-цивільне співробітництво; психологічні заходи з підтримання миру; інформування громадськості; сили з проведення спеціальних операцій; інженерне забезпечення; фінансування і асигнування; військово-правове забезпечення; типографські забезпечення; словник термінів, що застосовуються в операції).

Значний інтерес представляє додаток до плану військової операції, що регулює військово-правове забезпечення (юридичні питання) операції. Це великий і важливий розділ плану будь-якої військової операції. Метою такого додатка є забезпечення його виконавців керівними вказівками щодо того, які правові положення слід враховувати при плануванні та проведенні

бойових дій (військових операцій). Ця програма складається звичайно з двох розділів: загальних положень і конкретних керівних вказівок. У загальних положеннях дається вказівки про те, що планування й реалізацію оперативного плану слід здійснювати відповідно до норм міжнародного права, а також до законів країн, що надали війська, і країн перебування. Командири і штаби повинні керуватися цими законами і здійснювати контроль за дотриманням юридичних норм при вирішенні питань, що стосуються планування та виконання оперативного плану. У плані міститься вказівка про те, що правове забезпечення при реалізації оперативного плану має пріоритетне значення для юридичної служби.

У ньому відбивається роль юридичних радників. Для операцій з підтримки миру вона може полягати в юридичному забезпеченні підготовки командирів і штабів у процесі операції за наступними напрямками: закони і звичаї війни; правила ведення бойових дій; міжнародне право, включаючи міжнародні документи (наприклад, меморандум про згоду); резолюції Ради Безпеки ООН; мандат Ради НАТО тощо.

Тимчук О.Л., к.ю.н., доц. (м. Запоріжжя, Україна)

ОКРЕМІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ НЕВИЗНАНИХ ДЕРЖАВ

В міжнародно-правовій літературі вже давно використовується поняття держави як єдності трьох елементів – суверенної влади, населення і території. Так, Міжамериканська конвенція про права та обов'язки держав 1933 р. (стаття 1) проголошує, що держава як суб'єкт міжнародного права має такі характерні риси: 1) постійне населення; 2) визначена територія; 3) уряд; 4) можливість вступати у відносини з іншими державами. При цьому перші три критерії відповідають встановленій міжнародній практиці та так званій доктрині трьох елементів, сформульованій наприкінці ХІХ ст. австрійським вченим Г. Еллінеком.

Як правило, коли йдеться про «держави», маються на увазі лише ті країни, міжнародна легітимність та загальне визнання яких світовим співтовариством є безсумнівними. Однак існують і такі держави, існування яких ООН та більшість інших країн світу з тих або інших причин не визнають. Типовими прикладами таких держав є Тайвань (як незалежна держава існує з 1949 р.; визнається 20 державами світу), Палестина (незалежність проголошена у 1988 р.; нині визнана 136 державами світу), Косово (незалежність проголошена у 2008 р.; нині визнане 111 державами світу). 22 липня 2010 р. Міжнародний Суд ООН у своєму консультативному висновку вирішив, що одностороннє проголошення незалежності владою Косово не суперечить міжнародному праву. Проте Україна, поважаючи територіальну цілість Сербії, не визнала незалежності Косово. Із 1983 р. на півночі Кіпру за підтримки

Туреччини була проголошена так звана «Турецька республіка Північного Кіпру», яку не визнала жодна держава світу, окрім самої Туреччини. Невизнаними державами в Африці є Сомаліленд (незалежність проголошена у 1991 р.), який номінально є частиною Сомалі, та Сахарська арабська демократична республіка (САДР), більша частина якої фактично окупована Марокко. САДР була проголошена у 1976 р. і на цей час визнана 40 державами світу.

В наш час найбільше невизнаних держав існує на пострадянському просторі, що пов'язане із загостренням сепаратистських рухів під час та після розпаду СРСР. До самопроголошених держав належать Придністровська Молдавська республіка (ПМР), яка юридично є частиною Молдови; Нагірно-Карабаська республіка (НКР), яка юридично належить Азербайджану; Абхазія та Південна Осетія, які юридично є частинами Грузії. У 2008 р. після російсько-грузинської війни незалежність Абхазії та Південної Осетії визнала Росія, а пізніше також Венесуела, Нікарагуа і Науру. ПМР була створена у 1990 р. на лівому березі р. Дністер під час загострення конфлікту із офіційним Кишиневом. ПМР офіційно не визнана жодною державою світу. В усіх цих випадках сепаратистські утворення підтримуються Росією.

У травні 2014 р. за військової підтримки РФ на частині території Донецької та Луганської областей після «референдумів» були проголошені дві псевдонародні республіки – так звані ДНР та ЛНР, які Україна розглядає як терористичні організації. Жодна держава-член ООН, включаючи і саму Росію, не визнала ці сепаратистські «республіки». Їх визнали лише самопроголошені Абхазія та Південна Осетія. На цей момент ДНР та ЛНР де-факто контролюють менше третини території відповідно Донецької та Луганської областей.

Проблема визнання подібних держав повноправними членами світової спільноти є складною і багатоаспектною. З одного боку, невизнання цих держав є дещо штучним, оскільки вони мають всі ознаки державного суверенітету, включаючи територію, органи влади і навіть такі атрибути, як герб, гімн, прапор тощо. Тому невизнання таких держав в якості повноправних членів світового співтовариства має певною мірою політичне підґрунтя, а не суто правові підстави. Але, з іншого боку, не можна ігнорувати вимоги збереження міжнародно-правової легітимності та правопорядку в міжнародних відносинах, оскільки способи «появи» таких держав суперечать нормам чинного міжнародного права, зокрема його принципам. Майже всі невизнані держави виникли внаслідок сепаратистських рухів із порушенням принципу територіальної цілісності.

Більшість сучасних вчених-міжнародників схиляються до так званої декларативної теорії визнання, згідно з якою визнання з боку інших держав не створює правосуб'єктність держави як суб'єкта міжнародного права, а лише підтверджує, декларує цей факт. Тобто визнання держави не є обов'язковою умовою набуття нею міжнародної правосуб'єктності. Враховуючи домінування в науці та міжнародній практиці декларативної теорії визнання, суто юридично немає підстав не визнавати названі самопроголошені держави, однак спосіб їх виникнення (сепаратизм) не відповідає принципам міжнародного права. Окрім

того, далеко не всі з цих держав виникли внаслідок національно-визвольного руху, тобто реалізації права народів на самовизначення.

Альтернативою декларативній є так звана конститутивна теорія визнання (Д. Анцилотті, Р. Оппенгейм, Г. Кельзен та ін.), сенс якої полягає у тому, що самим актом визнання інші держави «створюють» нову державу як суб'єкта міжнародного права, тобто до офіційного визнання держави ще не існує. Більшість українських та російських вчених досить критично оцінюють цю теорію. Так, В. Мицик вважає акт визнання політичним, а не правовим, оскільки права і обов'язки держави виникають не внаслідок визнання, а в результаті набуття елементів державності, передбачених міжнародним правом для будь-якої країни. К. Бекашев категорично стверджує, що міжнародна правосуб'єктність держави не залежить від її визнання та волевиявлення інших суб'єктів. Такого роду норми закріплені, зокрема, в Статуті ОАД та Міжамериканській конвенції 1933 р. Декларативну теорію підтримує і французький вчений Ж. Тускоз, посилаючись на визначення Інституту міжнародного права, згідно з яким визнання є лише констатацією підтвердження факту існування нової держави, яка, однак, повинна відповідати умовам ефективності та легітимності. Конститутивну ж теорію Ж. Тускоз критикує як неприйнятну, оскільки вона дозволяє третім державам втручатися у внутрішні справи нової країни. Досить цікавим є підхід російського науковця Б. Ганюшкіна: визнаючи міжнародну правосуб'єктність народів та націй, які ведуть боротьбу за незалежність, необхідною умовою їхньої легітимності він вважає вираження ними інтересів всього народу (нації), а не власних корисливих егоїстичних інтересів сепаратистських рухів, і, по-друге, наголошує на тому, що в сучасних умовах питання про відокремлення може бути правомірним лише у виключних випадках, оскільки існують й інші форми самовизначення націй (автономія, федерація тощо).

Ми вважаємо, що ключовим в сучасних міжнародних відносинах має стати принцип легітимності створення нових держав, тобто відповідності основним принципам міжнародного права. Відомо також, що міжнародно-правові документи, особливо європейські (зокрема, Гельсінкський акт НБСЄ 1975 р.) визнають принципи непорушності кордонів та територіальної цілісності держав. Тому, на нашу думку, не дивлячись на певні недоліки, конститутивна теорія сприяє утвердженню засад міжнародного правопорядку та легітимності у міжнародних відносинах, створюючи атмосферу, що не дозволяє визнання держав, які виникли абсолютно нелегітимним шляхом всупереч принципам міжнародного права та/або грубо порушують ці принципи, наприклад, допускають масові порушення прав людини (етнонаціональних чи релігійних меншин тощо), вчиняють міжнародні злочини. Визнання таких держав рівноправними суб'єктами світового співтовариства суперечило б фундаментальними засадам міжнародного права, непрямо легітимізуючи тим самим найгрубіші порушення прав людини.

Ми вважаємо за доцільне запропонувати наступний варіант вирішення цієї проблеми. До Статуту ООН повинні бути внесені зміни, які б закріплювали умови (вимоги) для визнання світовим співтовариством новоствореної держави.

У крайньому випадку можна було б обмежитись прийняттям спеціальної декларації Генеральної Асамблеї ООН з цього питання. При цьому, аби стати повноправним і легітимним учасником міжнародних відносин та суб'єктом міжнародного права, нова держава повинна бути обов'язково визнана ООН як універсальною і найбільш авторитетною міжнародною організацією. Безумовно, що не повинні визнаватися держави, виникнення яких пов'язане із грубим порушенням принципів міжнародного права, особливо, недотримання фундаментальних прав людини. Лише після такого визнання, яке повинна здійснювати Генеральна Асамблея ООН кваліфікованою більшістю голосів (2/3, як і для прийому в ООН), «нова» держава отримує офіційний міжнародно-правовий статус. У спірних випадках доцільно було б мати консультативний висновок Міжнародного суду ООН. При цьому факт визнання або невизнання цієї держави окремими країнами світу не повинен впливати на її міжнародну правосуб'єктність.

УЧАСНИКИ КОНФЕРЕНЦІЇ

Анісімова Марія Олексіївна – студентка гр. Ю-126 юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Арабаджиев Дмитро Юрійович – доктор політичних наук, завідувач кафедри загальноправових та політичних наук юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Афоніна Аліна Євгеніївна – студентка групи Ю-125 юридичного факультету, Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Бабак Максим Андрійович – студент гр. Ю-124 юридичного факультету Інституту управління та права ЗНТУ

Бабарикіна Надія Анатоліївна – старший викладач кафедри загальноправових та політичних наук юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Баган Ярослав Йосифович – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, здобувач

Баєва Лілія Вікторівна – доцент кафедри конституційного, адміністративного та трудового права юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, кандидат юридичних наук, доцент

Бакута Валерія Валеріївна – студентка магістратури гр. Юз-313м юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Балак Ігор Олександрович – студент магістратури гр. Юз-113м юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Бахрушин Володимир Євгенович – професор кафедри системного аналізу та вищої математики Інституту інформатики та радіоелектроніки Запорізького національного технічного університету, доктор фізико-математичних наук, професор

Бекдамірова Лідія Заурівна – викладач кафедри загальноправових та політичних наук юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Белікова Світлана Олександрівна – викладач відділу підготовки прокурорів з представництва інтересів громадянина або держави в суді Національної академії прокуратури України, кандидат юридичних наук

Бессонова Дар'я Андріївна – студентка гр. Юз-113 юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Беширов Сердар Мерданович – студент гр. Ю-113м юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Белов Костянтин Геннадійович – студент гр. Юз-113м юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Бикова Алла Станіславівна – студентка гр. Ю-125 юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Бірюкова Анастасія Віталіївна – студентка факультету міжнародної торгівлі та права Київського національного торговельно-економічного університету

Богустов Андрей Алексеевич – доцент кафедри міжнародного права юридического факультета Гродненского государственного университета имени Янки Купалы, кандидат юридических наук, доцент

Бойко Олена Іванівна – викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Бондаренко Наталія Олександрівна – доцент кафедри загальноправових дисциплін Київського національного торговельно-економічного університету, кандидат юридичних наук, доцент

Бостан Сергій Костянтинович – професор кафедри конституційного, адміністративного та трудового права юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, доктор юридичних наук, професор

Бочелюк Віталій Йосипович – завідувач кафедри психології, факультет соціальних наук, Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, доктор психологічних наук, професор

Буканов Григорій Миколайович – доцент кафедри конституційного, адміністративного та трудового права юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, кандидат політичних наук, доцент

Бульбенюк Світлана Степанівна – доцент кафедри політології та національної безпеки ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», кандидат політичних наук, доцент

Бурденюк Ірина Олегівна – студентка гр. Ю-135сп юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Висоцький Володимир Мирославович – доцент кафедри адміністративного права та адміністративного процесу Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Габунія Михаил Теймуразович – доктор права, профессор факультета права и международных отношений Государственного технического университета Грузии

Гамбург Інна Аркадіївна – доцент кафедри цивільного, адміністративного та фінансового права Інституту права імені Володимира Сташиса Класичного приватного університету, кандидат юридичних наук

Гамбург Леонід Самойлович – доцент кафедри теорії, історії держави і права та міжнародного права Інституту права імені Володимира Сташиса Класичного приватного університету, кандидат юридичних наук, доцент

Ганжуров Юрій Семенович – завідувач кафедри менеджменту видавничо-поліграфічної галузі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», доктор політичних наук, професор

Гороховська Олена Володимирівна – доцент кафедри теорії, історії держави і права та міжнародного права Інституту права імені Володимира Сташиса Класичного приватного університету, кандидат юридичних наук, доцент

Градецька Наталія Миколаївна – доцент кафедри загальноправових та політичних наук юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, кандидат юридичних наук, доцент

Градецький Андрій Вікторович – доцент кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, кандидат юридичних наук, доцент

Григорик Валерій Анатолійович – студент 2 курсу Київського національного торговельно-економічного університету

Грунічева Юлія Володимирівна – студентка гр. Ю-113м юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Давиденко Оксана Олександрівна – старший викладач кафедри конституційного, адміністративного та трудового права юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, кандидат юридичних наук

Денисенко Вікторія Володимирівна – доцент кафедри конституційного, адміністративного та трудового права юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, кандидат історичних наук, доцент

Діденко Діана Шахваладівна – студентка 2 курсу факультету міжнародної торгівлі та права Київського національного торговельно-економічного університету

Діденко Тетяна Іллівна – доцент кафедри адміністративного, цивільного та фінансового права Інституту права імені Володимира Сташиса Класичного приватного університету, кандидат юридичних наук, доцент

Доронін Іван Михайлович – завідувач наукової лабораторії правових основ інформаційної та кібернетичної безпеки Науково-дослідного інституту інформатики і права Національної академії правових наук України, кандидат юридичних наук, доцент

Дьоміна Вероніка Андріївна – студентка II курсу 14 групи Факультету міжнародної торгівлі і права Київського національного торговельно-економічного університету

Жернаков Володимир Володимирович – завідувач кафедри трудового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, професор

Задорожний Юрій Анатолійович – професор кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету Інституту управління технологій та права Державного університету інфраструктури та технологій, кандидат юридичних наук, доцент

Задорожня Галина Володимирівна – в. о. завідувача кафедри конституційного та муніципального права Юридичного інституту Київського національного економічного університету ім. В.П. Гетьмана, доктор юридичних наук, доцент

Задоя Вікторія Євгенівна – студентка гр. ЮД-643 юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Захаренко Станіслав Дмитрович – студент магістратури гр. Ю-113м юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Іваненко Олексій Сергійович – студент 2 курсу 15 групи факультету міжнародної торгівлі та права Київського національного торговельно-економічного університету

Іваніна Юлія Вікторівна - здобувач кафедри кримінального права Інституту права імені Володимира Сташиса Класичного приватного університету

Ігнатенков Валерій Вікторович – студент магістратури гр. Юз-313м юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Іценко Аліна Володимирівна – студентка гр. Ю-113м юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Капітаненко Наталія Петрівна – доцент кафедри менеджменту організацій та управління проектами факультету управління та менеджменту Запорізької державної інженерної академії, кандидат юридичних наук, доцент

Карнаушенко Тетяна Олегівна – студент 2 курсу 15 групи факультету міжнародної торгівлі та права Київського національного торговельно-економічного університету

Кириченко Александр Анатольевич – доктор юридических наук, професор, професор кафедри правоведення Международного классического университета имени Филиппа Орлика

Кириченко Віктор Миколайович - кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри політології та права Запорізького національного технічного університету

Кіров Максим Васильович – студент II курсу 16 групи факультету міжнародної торгівлі та права Київського національного торговельно-економічного університету

Клименко Катерина В'ячеславівна – студентка магістратури гр. Юз-313м юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Кобко Євген Васильович – Національна академія внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного права і процесу

Коваль Марія Мирославівна – асистент кафедри кримінального права і процесу Навчально-наукового інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка», кандидат юридичних наук

Комарінець Андрій Григорович – студент магістратури гр. Юз-313м юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Комісаров Олександр Геннадійович – головний науковий співробітник лабораторії № 3 Науково-організаційного центру Національної академії Служби безпеки України, доктор юридичних наук, професор

Кондратенко Віталій Миколайович – доцент кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності Центральноту українського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, кандидат юридичних наук, доцент

Корнієнко-Зенкова Наталія Миколаївна – головний консультант секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя, аспірантка Київського університету туризму, економіки і права

Корольова Анна Анатоліївна – студентка 2 курсу Київського національного торговельно-економічного університету

Коцюба Руслана Олександрівна – провідний науковий співробітник Інституту законодавства Верховної Ради України, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

Красільнікова Олена Василівна – доцент кафедри філософських та соціальних наук факультету обліку, аудиту та інформаційних систем Київського національного торговельно-економічного університету, кандидат історичних наук

Крижановська Олена Володимирівна – викладач кафедри адміністративної діяльності ОВС та економічної безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ

Круглов Олег Миколайович – кандидат юридичних наук, доцент, викладач ЦК «Правознавства та гуманітарних дисциплін» ЗГК ЗНТУ

Кубасенко Андрій Володимирович – доцент кафедри адміністративної діяльності ОВС та економічної безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Кулик Аліна Олександрівна – студент 2 курсу 15 групи факультету міжнародної торгівлі та права Київського національного торговельно-економічного університету

Купін Арнольд Павлович – доцент кафедри конституційного, адміністративного та трудового права юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, кандидат юридичних наук, доцент

Курта Євген Олександрович – доцент кафедри приватної охоронної діяльності факультету управління фізкультурою та спортом Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, кандидат юридичних наук, доцент

Кушнір Антон Сергійович – студент 2 курсу 15 групи факультету міжнародної торгівлі та права Київського національного торговельно-економічного університету

Лагнюк Олеся Миколаївна – старший викладач кафедри загальноправових дисциплін факультету міжнародної торгівлі та права Київського національного торговельно-економічного університету, кандидат юридичних наук

Ланцедова Юлія Александровна – кандидат юридических наук, доцент кафедри уголовного права и процесса Учебно-научного юридического института Национального авиационного университета

Леоненко Максим Иванович – професор кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права юридичного факультету Запорізького національного технічного університету, кандидат юридичних наук, доцент

Леоненко Тетяна Євгенівна – завідувач кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права юридичного факультету Запорізького національного технічного університету, доктор юридичних наук, доцент

Лимар Інна Володимирівна – студентка гр. Ю-313м юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Лисенко В'ячеслав Сергійович – студент 2 курсу 12 групи факультет міжнародної торгівлі та права Київський національний торговельно-економічний університет

Ліненко Ольга Юрївна – студентка гр. Юз-113м юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Lukáš Cisko – Advokátsky koncipient SITÁR & SALOKA, Advokátska kancelária, JUDr.PhD

Луценко Ірина Геннадіївна – старший лаборант кафедри спеціальної фізичної підготовки факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Макаренко Наталія Сергіївна – студентка гр. ЮД-443 юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Максакова Руслана Миколаївна – завідувач кафедри конституційного, адміністративного та трудового права Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, доктор юридичних наук, професор

Маловичко Владислав Максимович – студент гр. Ю-113м юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Марисюк Костянтин Богданович – професор кафедри кримінального права і процесу Навчально-наукового інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка», доктор юридичних наук, доцент

Матвійчук Анатолій Васильович – доцент кафедри правосуддя Інституту управління технологій та права Державного університету інфраструктури та технологій, кандидат юридичних наук, доцент

Мельников Валентин Сергійович – студент гр.Ю-113 м юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Михайлов Владислав Олексійович – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, ад'юнкт кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності

Мінченко Іван Андрійович – студент 3 курсу Запорізького гуманітарного коледжу ЗНТУ

Морозов Андрій Юрійович – професор кафедри філософських та соціальних наук Київського національного торговельно-економічного університету, доктор філософських наук, доцент

Мудрак Інна Василівна – доцент кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук

Надієнко Олена Іванівна – доцент кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, кандидат юридичних наук, доцент

Надієнко Олена Іванівна – доцент кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, кандидат юридичних наук, доцент

Назаренко Павло Григорович - доцент кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, кандидат юридичних наук, доцент

Наливайко Лариса Романівна – проректор Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

Немченко Григорій Олександрович – студент гр. Юз-313м юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Нестерович Володимир Федорович – доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри державно-правових дисциплін Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка

Нестерцова-Собакарь Олександра Володимирівна – кандидат юридичних наук, доцент, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін

Нецька Любов Степанівна – начальник відділу підготовки прокурорів з представництва інтересів громадянина або держави в суді Національної академії прокуратури України, кандидат юридичних наук, доцент

Овсянніков Дмитро Миколайович – студент гр. Ю-113м юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Окопник Олена Миколаївна – доцент кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності Центральноукраїнського державного педагогічного університету, кандидат юридичних наук, доцент

Онищенко Сергій Миколайович – провідний науковий співробітник науково-організаційного відділу Державного науково-дослідного інституту МВС України, здобувач ДНДІ МВС України

Оршикова Аліна Федорівна – викладач кафедри загальноправових дисциплін та адміністрування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Павелко Марина Сергіївна – студентка гр. Ю-217 юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Панкевич Олег Зіновійович – доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Панов Микита Сергійович – кандидат психологічних наук, доцент кафедри спеціальної освіти комунального вищого навчального закладу «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради

Плугатар Тетяна Анатоліївна – учений секретар секретаріату Вченої ради Державного науково-дослідного інституту Міністерства внутрішніх справ України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Потайчук Ірина Володимирівна – доцент кафедри приватної охоронної діяльності факультету управління фізичною культурою та спортом Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, кандидат юридичних наук, доцент

Пугач Анатолій Володимирович – Науково-дослідний інститут публічного права (м. Київ), здобувач

Пузирна Наталія Станіславівна – доцент кафедри трудового права, адміністративного права та процесу Навчально-наукового інституту права і соціальних технологій Чернігівського національного технологічного університету, кандидат юридичних наук, доцент

Пузирний Вячеслав Феодосійович – професор кафедри трудового права, адміністративного права та процесу Навчально-наукового інституту права і соціальних технологій Чернігівського національного технологічного університету, доктор юридичних наук, професор

Рижук Юлія Миколаївна – доцент кафедри конституційного та муніципального права Навчально-наукового інституту «Юридичний інститут Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», кандидат юридичних наук, доцент

Риндюк Віра Іванівна – професор кафедри теорії та історії права Юридичного інституту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», кандидат юридичних наук, доцент

Руденко Галина Володимирівна – студентка магістратури гр. Юз-313м юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Рябовол Лілія Тарасівна – доцент кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права факультету історії та права Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, доктор педагогічних наук, доцент

Рябчинська Олена Павлівна – завідувач кафедри кримінального права Інституту права імені Володимира Сташиса Класичного приватного університету, доктор юридичних наук, професор

Савенко Інна Костянтинівна – студентка гр. Юз-113м юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Самбор Микола Анатолійович – кандидат юридичних наук, начальник сектора моніторингу Прилуцького відділу поліції Головного управління Національної поліції в Чернігівській області, голова Первинної профспілкової організації Прилуцького відділу поліції ЧОО ПАП ОВС України, член Колегії Прилуцької

районної державної адміністрації, лауреат НАН України «Талант, натхнення, праця»

Саміло Ганна Олегівна – доцент кафедри конституційного, адміністративного та трудового права юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, кандидат юридичних наук, доцент.

Самоха Богдан Андрійович – студент групи Ю-217 юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного

Сана Андрій Дмитрович – студент гр. Ю-113м юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Сафаровіа Гюнель Тофіз Кизи – студентка групи Ю-217 юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Севрук Оксана Романівна – заступник начальника відділу підготовки прокурорів з представництва інтересів держави в суді Національної академії прокуратури України, кандидат юридичних наук

Семенюк Ірина Сергіївна – доцент кафедри теорії, історії держави і права та міжнародного права Інституту права імені Володимира Сташиса Класичного приватного університету, кандидат юридичних наук

Сировий Олексій Валерійович – доцент кафедри приватної охоронної діяльності факультету управління фізичною культурою та спортом Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, кандидат юридичних наук, доцент

Смолярова Марина Леонідівна – доцент кафедри конституційного, адміністративного та трудового права юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, кандидат юридичних наук, доцент

Собакарь Андрій Олексійович – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри тактико-спеціальної підготовки

Соколенко Юлія Миколаївна - асистент кафедри політології та права Запорізького національного технічного університету

Спасюк Ольга Володимирівна – студентка гр. Юз-113м юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Спиця Іван Сергійович – студент магістратури гр. Юз-313м юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Стоматов Едуард Григорович – суддя Комунарського районного суду м. Запоріжжя, кандидат юридичних наук, доцент

Терещенко Володимир Володимирович – аспірант кафедри інформатики та вищої математики Кременчуцького національного університету імені М. Остроградського

Терещенко Володимир Леонідович – кандидат фізико-математичних наук, доцент

Тимошенко Наталія Володимирівна – студентка гр.Ю-126 юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Тимчук Олексій Леонідович - доцент кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, кандидат юридичних наук, доцент

Тімкова Єлизавета Володимирівна – студентка гр. Ю-126 юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Ткаченко Тетяна Володимирівна – студентка групи Юз-313м юридичного факультету, Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Токарева Валерія Володимирівна – студентка гр. Ю-116 юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Тунтула Александра Сергеевна - кандидат юридических наук, доцент, доцент кафедри гражданского и уголовного права и процесса юридического факультета Черноморского национального университета имени Петра Могилы

Федотова Ганна Валеріївна - начальник науково-організаційного відділу Державного науково-дослідного інституту МВС України, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

Філей Юрій Володимирович – декан юридичного факультету Інституту управління і права Запорізького національного технічного університету, кандидат юридичних наук, доцент

Халавка Володимир Ігорович – начальник Софіївської виправної колонії №45, Міністерство юстиції України

Хряпінський Петро Васильович – професор кафедри кримінального права і кримінології Національного технічного університету «Дніпровська політехніка», доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України

Чулановська Яніна Олександрівна – студентка гр.Юз-113м юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Шаблюстий Володимир Вікторович – професор кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

Шведова Ганна Леонідівна – доцент кафедри загальноправових дисциплін Київського національного торговельно-економічного університету, кандидат юридичних наук, доцент

Шеремет Владіслав Русланович – студент магістратури гр. Ю-313м юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Шестопалова Людмила Миколаїна – професор кафедри загальноправових дисциплін Київського національного торговельно-економічного університету, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Шиян Дмитро Сергійович – доцент кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, кандидат юридичних наук, доцент

Шиян Ольга Юріївна – старший викладач кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, кандидат юридичних наук

Шмарін Ігор Олександрович – помічник судді Запорізького окружного адміністративного суду, кандидат юридичних наук

Шоптенко Світлана Сергіївна – доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Шульга Вікторія Андріївна – студентка факультету міжнародної торгівлі та права Київського національного торговельно-економічного університету;

Щука Євгенія Анатоліївна – студентка гр. Юз-113м юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Юнацький Олександр Володимирович – доцент кафедри приватної охоронної діяльності Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету, кандидат юридичних наук, доцент

Ющик Олексій Іванович – провідний науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, доктор юридичних наук, професор

Ющик Олексій Олексійович – аспірант Міжрегіональної Академії управління персоналом

Яхно Тетяна Олександрівна – студентка гр. Ю-113м юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Яценко Андрій Олександрович – студент магістратури гр. Юз-313м юридичного факультету Інституту управління та права Запорізького національного технічного університету

Яценко Дар'я Олегівна – студентка 2/16 гр. факультету міжнародної торгівлі та права КНТЕУ

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1 ФІЛОСОФСЬКІ, ТЕОРЕТИЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.....	3
<i>Морозов А.Ю., Лисенко В.С.</i> ГУМАНІЗМ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНА ЗАСАДА СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	5
<i>Діденко Д.Ш.</i> ПОНЯТТЯ СВОБОДИ У ФІЛОСОФСЬКОМУ ТА ПРАВОВОМУ РОЗУМІННІ.....	7
<i>Панкевич О.З.</i> СПІР ПРО УНІВЕРСАЛІЇ: СТАРА-НОВА ПІСНЯ ПРО ГОЛОВНЕ?	10
<i>Саміло Г.О.</i> ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ СПОСІБ ТЛУМАЧЕННЯ ПРАВА	13
<i>Lukáš Cisko.</i> НЕКОЇКО ÚVAN K TVORBE PRÁVNÝCH PREDPISOV V SLOVENSKEJ REPUBLIKE.....	15
<i>Гамбург Л.С.</i> ТЕРИТОРІЯ ДЕРЖАВИ: ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ СМISЛУ, ЗМІСТУ Й ОРГАНІЗАЦІЇ.....	19
<i>Ющик О.О.</i> ІНТЕГРАТИВНА ПРИРОДА НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ СПОРТУ.....	22
<i>Бостан С.К., Спасюк О.В.</i> ІНСТИТУТ ПРЕЗИДЕНТА В ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНИХ КРАЇНАХ ЄВРОСОЮЗУ ТА ЙОГО «ВЗАЄМОДІЯ» З ВИКОНАВЧОЮ ВЛАДОЮ	25
<i>Денисенко В.В.</i> ІСОПОЛІТТЯ: ПИТАННЯ ГРОМАДЯНСТВА У МІЖПОЛІСНИХ ВІДНОСИНАХ ГРЕЦЬКИХ ДЕРЖАВ	29
<i>Токарева В.В.</i> ФРАНЦУЗЬКА «ДЕКЛАРАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА 1789 РОКУ» ЯК ДЖЕРЕЛО ІНТЕГРАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ ...	32
<i>Бурденюк І.О.</i> З ДОСВІДУ ІНСТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ТОТАЛІТАРНОГО ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ	35
<i>Грунічева Ю.В.</i> СОЦІАЛЬНА ЦІННІСТЬ ПРАВА ЯК ОСНОВНОГО РЕГУЛЯТОРА СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН.....	38
<i>Задорожний Ю.А.</i> ТЕОРЕТИКО-ІСТОРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РУСЬКОЇ ПРАВДИ	40
<i>Риндюк В.І.</i> АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА: ДО СПІВВІДНОШЕННЯ З ДЕЯКИМИ БЛИЗЬКИМИ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИМИ ПОНЯТТЯМИ	43
РОЗДІЛ 2 АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	47
<i>Арабаджиев Д.Ю.</i> ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ.....	47
<i>Бабарикіна Н.А.</i> МОДЕЛІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ..	49

<i>Бекдамирова Л.З.</i> НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ТОВАРИСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	52
<i>Бульбенюк С.С.</i> ЗДІЙСНЕННЯ МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ В УКРАЇНІ: ПОЛІТИЧНА ТЕОРІЯ ТА СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ РЕАЛІЇ.....	56
<i>Градецька Н.М.</i> ДІАГНОСТИКА ТА МОНІТОРИНГ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В УКРАЇНІ	59
<i>Купін А.П.</i> ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА СВОБОДУ ПЕРЕСУВАННЯ ТА ВИБОРУ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	61
<i>Павелко М.С.</i> СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	64
<i>Сафарова Г.Т.</i> РІВЕНЬ ПОЛІТИЧНОЇ ОСВІЧЕНОСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	66
РОЗДІЛ 3 КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	69
<i>Анісімова М.О.</i> РОЛЬ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	69
<i>Басєва Л.В.</i> ПОДОЛАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ У АДВОКАТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ НА ДОСВІДІ США.....	71
<i>Бєлов К.Г.</i> ПРАВОВИЙ СТАТУС ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ: УКРАЇНА І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	74
<i>Бахрушин В.Є.</i> РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ	77
<i>Бондаренко Н.О.</i> РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ КРІЗЬ ПРИЗМУ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ	79
<i>Ганжуров Ю.С.</i> ЗАКОНОТВОРЧІ ФОРМАТИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	82
<i>Задорожня Г.В.</i> ДЕЛЕГОВАНА НОРМОТВОРЧІСТЬ: НАЦІОНАЛЬНИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	84
<i>Кириченко В.М., Соколенко Ю.М.</i> ІНСТИТУТ ВІДКЛИКАННЯ: ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ	86
<i>Кириченко А.А.</i> КОНСТИТУЦИОННАЯ ОСНОВА ПРЕОДОЛЕННЯ ВНЕНОРМАТИВНОГО ПОВЕДЕННЯ УЧЕНИКОВ В КОНТЕКСТЕ ІНТЕГРАЦІЙНИХ СТАНДАРТОВ ПО ПРОТИВОДЕЙСТВИЮ НАСИЛІЮ.....	89
<i>Корнієнко-Зєнкова Н.М.</i> ВИЗНАЧЕНІСТЬ ПРАВОВИХ НОРМ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЗНАННЯ ЛЮДИНОЮ СВОЇХ ПРАВ ТА ОБОВ'ЯЗКІВ.....	93

<i>Макаренко Н.С.</i> ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ.....	96
<i>Маловичко В.О.</i> МУНІЦИПАЛЬНА РЕФОРМА ЯК ЧИННИК УДОСКОНАЛЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	99
<i>Матвійчук А.В.</i> КОНСТИТУЦІЙНІ ОБОВ'ЯЗКИ УКРАЇНИ: МЕЖІ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПОШИРЕННЯ.....	101
<i>Нестерович В.Ф.</i> ВИБОРЧЕ ПРАВО УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА НАУКИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА.....	103
<i>Овсянніков Д.М.</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПОСТРАДЯНСЬКИХ БАЛТІЙСЬКИХ ДЕРЖАВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	105
<i>Рижук Ю.М.</i> ПРІОРИТЕТ ПРАВ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ.....	109
<i>Рябовол Л.Т.</i> ЛОБІЮВАННЯ: ПРОБЛЕМА КЛАСИФІКАЦІЇ.....	112
<i>Самбор М.А.</i> НЕГАЙНІСТЬ ВИКОНАННЯ ПОСТАНОВИ У СПРАВІ ПРО АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ У ВИГЛЯДІ АДМІНІСТРАТИВНОГО АРЕШТУ	115
<i>Сапа А.Д.</i> ПРОЦЕС ВНЕСЕННЯ ЗМІН ТА ПОПРАВОК ДО КОНСТИТУЦІЙ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА, США ТА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ	118
<i>Тимошенко Н.В.</i> ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ТА КАДРИ ВІЙСЬКОВОЇ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ.....	122
<i>Тімкова Є.В.</i> КОНСТИТУЦІЙНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ: СПРИЙНЯТТЯ І ВТІЛЕННЯ ПРИНЦИПІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ	125
<i>Шестопалова Л.М.</i> СПРОСТУВАННЯ ПРОБЛЕМИ ФЕДЕРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	127
РОЗДІЛ 4 АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	130
<i>Баган Я.Й.</i> ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ АВІАЦІЙНОЮ ГАЛУЗЗЮ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ.....	130
<i>Бакута В.В.</i> СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЗАГАЛЬНИХ ПРАВИЛ НАКЛАДЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ	132
<i>Балак І.С.</i> ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ВІД ОПЕРАЦІЙ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ ТА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ У ПРОЦЕСІ УДОСКОНАЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	135
<i>Буканов Г.М.</i> ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ З НАСЕЛЕННЯМ ТЕРИТОРІЇ ОБСЛУГОВУВАННЯ	137

<i>Висоцький В.М.</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ СУСПІЛЬСТВА	140
<i>Давиденко О.О.</i> ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ КВАЛІФІКАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	143
<i>Доронін І.М.</i> ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В КОНТЕКСТІ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ.....	147
<i>Задоя В.Є.</i> ПЕРСПЕКТИВИ ТА СПІВПРАЦЯ НАТО І УКРАЇНИ В РАМКАХ ПРОГРАМИ «ПАРТНЕРСТВО ЗАРАДИ МИРУ».....	150
<i>Захаренко С.Д.</i> КЛАСИФІКАЦІЯ МИТНИХ РЕЖИМІВ	152
<i>Ігнатенков В.В.</i> ПОНЯТТЯ ТА ВЛАСТИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ.....	154
<i>Клименко К.В.</i> ДОСТАВЛЯННЯ ТА ПРИВІД ПОРУШНИКА ЯК ЗАХІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВАДЖЕННЯ В СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ	156
<i>Кобко Є.В.</i> ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	159
<i>Комарінець А.Г.</i> ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЇ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ	162
<i>Комісаров О.Г., Бойко О.І.</i> НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СПІВРОБІТНИЦТВА З ОРГАНІЗАЦІЄЮ ПІВНІЧНО-АТЛАНТИЧНОГО ДОГОВОРУ (НАТО) У ВИРІШЕННІ КРИЗОВИХ СИТУАЦІЙ, ЩО ЗАГРОЖУЮТЬ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ.....	164
<i>Кондратенко В.М.</i> КЛЮЧОВІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ТА ШЛЯХИ ЇХ РЕФОРМУВАННЯ.....	167
<i>Кубаєнко А.В., Крижановська О.В.</i> ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ЗАКОННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	170
<i>Михайлов В.О.</i> ПРИНЦИП ЗАКОННОСТІ ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ.....	173
<i>Мінченко І.А.</i> АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СФЕРИ ЗОВНІШНЬОЇ РЕКЛАМИ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРАГНЕНЬ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ.....	176
<i>Немченко Г.О.</i> З ДОСВІДУ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В ХОРВАТІЇ ТА РУМУНІЇ.....	178
<i>Нецька Л.С.</i> ЩОДО ЛЕГІТИМНОСТІ РІШЕННЯ МІСЦЕВОЇ РАДИ, ПРИЙНЯТОГО ЗА КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ І БЕЗ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО НЬОГО	182

<i>Окопник О.М.</i> ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НОРМАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУДІВ	184
<i>Онищенко С.М.</i> СТВОРЕННЯ СПРИЯТЛИВОГО ПРАВОВОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ РОЗВИТКУ МИРНИХ ЗІБРАНЬ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	187
<i>Наливайко Л.Р., Оршикова А.Ф.</i> ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНА ОСОБА»	189
<i>Плугатар Т.А.</i> ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА НАСЕЛЕННЯМ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ.....	192
<i>Пугач А.В.</i> ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАТРИМАННЯ	196
<i>Пузирний В.Ф.</i> ГАРАНТІЇ ДЕРЖАВНОГО ЗАХИСТУ ОСІБ, ЯКІ НАДАЮТЬ ДОПОМОГУ В ЗАПОБІГАННІ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ	199
<i>Руденко Г.В.</i> МІСЦЕ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАТРИМАННЯ СЕРЕД ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВАДЖЕННЯ В СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ	201
<i>Савенко І.К.</i> ДОСВІД РУМУНІЇ У БОРОТБІ З КОРУПЦІЄЮ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	203
<i>Сировий О.В.</i> РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	206
<i>Собакарь А.О.</i> ПОШУК КРИТЕРІЇВ ЕФЕКТИВНОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНИХ НОРМ.....	209
<i>Спиця І.С.</i> АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ВСТАНОВЛЕНИХ ЗАБОРОН ТА ОБМЕЖЕНЬ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ.....	213
<i>Шеремет В.Р.</i> ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ЮРИСДИКЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇЇ СПІВВІДНОШЕННЯ З ІНШИМИ ФОРМАМИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ	215
<i>Шоптенко С.С.</i> ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІДКРИТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ	218
<i>Яценко А.О.</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У БОРОТБІ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ.....	221

РОЗДІЛ 5 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ...224

Бабак М.А. ОСОБЛИВОСТІ ІНСТИТУТУ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА В СУДІ ЗА «НОВИМ» ЦПК УКРАЇНИ ТА КАС УКРАЇНИ.....224

Белікова С.О. РЕФОРМУВАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА227

Богустов А.А. ПРОБЛЕМА ОПРЕДЕЛЕНИЯ ПРАВОВОЙ ПРИРОДЫ ИНДУСТРИАЛЬНОГО ПУБЛИЧНОГО СЕРВИТУТА.....230

Діденко Т.І. ВИНИКНЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ КОНДОМІНІУМІВ У СВІТОВІЙ ПРАКТИЦІ232

Мельников В.С. ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ЙОГО АДАПТАЦІЯ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС.....234

Щука Є.А. ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ.....235

Надієнко О.І. ІНСТИТУТ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ КИЇВСЬКОЇ РУСІ238

Нестерцова-Собакарь О.В. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ240

Потайчук І.В. ОКРЕМІ АСПЕКТИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛІКАРСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ.....243

Севрук О.Р. ОСОБЛИВОСТІ ПОРЯДКУ ВИРІШЕННЯ ВІДВОДУ СУДДІ ЗА ЦПК, ГПК ТА КАС УКРАЇНИ245

Терещенко В.Л., Терещенко В.В. ЗАХИСТ ПРАВ ПРАЦІВНИКА В СУДІ В ТРУДОВОМУ СПОРІ246

Бешеров С.М. ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ ФОНДОВОЇ БІРЖІ.....248

РОЗДІЛ 6 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ТРУДОВОГО ПРАВА В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ252

Афоніна А.Є. ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПРИНЦИПІВ МІЖНАРОДНОГО ТРУДОВОГО ПРАВА У ТРУДОВЕ ПРАВО УКРАЇНИ252

Жернаков В.В. ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРАЦЮ УКРАЇНИ254

Лагнюк О.М. ВИДИ ІНОЗЕМНИХ НАЙМАНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ.....256

Пузирна Н.С. ДИСКРИМІНАЦІЯ ЗА ОЗНАКОЮ ІНВАЛІДНОСТІ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ.....259

<i>Смолярова М.Л.</i> СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ В УКРАЇНІ ТА У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ.....	261
<i>Терещенко В.Л., Терещенко В.В.</i> ПРОБЛЕМА ВИМОГИ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ В СУДІ В ТРУДОВОМУ СПОРІ	263
<i>Ткаченко Т.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУДДІВ В УКРАЇНІ ТА У КРАЇНАХ ЄВРОПИ	265
<i>Самоха Б.А.</i> АНАЛІЗ ПРОБЛЕМАТИКИ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ.....	269
<i>Бессонова Д.А.</i> ПРОБЛЕМА НЕЛЕГАЛЬНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ УКРАЇНЦІВ ДО ТУРЕЧЧИНИ.....	270
РОЗДІЛ 7 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	273
<i>Бикова А.С.</i> ВІДМЕЖУВАННЯ УМИСНОГО ВБИВСТВА МАЛОЛІТНЬОЇ ДИТИНИ ВІД УМИСНОГО ВБИВСТВА МАТРІ'Ю СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ.....	273
<i>Бірюкова А.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ГРАЛЬНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	275
<i>Бочелюк В.Й.</i> СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТОСТІ ЗЛОЧИНЦЯ.....	277
<i>Габунія М.Т.</i> К ВОПРОСУ О ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ОСОБЕННОСТЯХ ПРЕСТУПНЫХ ДЕЙСТВИЙ, СОВЕРШЕННЫХ НА РЕЛИГИОЗНОЙ ПОЧВЕ.....	279
<i>Гороховська О.В.</i> МІСЦЕ НЕОБЕРЕЖНИХ ЗЛОЧИНІВ СЕРЕД ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ МЕДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	281
<i>Градецький А.В.</i> ПРОБЛЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ В СФЕРІ МОБІЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ.....	284
<i>Григорик В.А.</i> ПРАВОВА ПРИРОДА ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТА І ПРЕДМЕТА РОЗГОЛОШЕННЯ КОМЕРЦІЙНОЇ АБО БАНКІВСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ.....	286
<i>Дьоміна В.А.</i> ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ ТА ПОСИЛЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНІ, ПЕРЕДБАЧЕНІ СТАТТЯМИ 258–258-5 КК УКРАЇНИ, В РАМКАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	287
<i>Іваненко О.С.</i> ДО ПИТАНЬ ПРО ПРАКТИКУ ТА РІШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ДЖЕРЕЛО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА.....	290
<i>Іваніна Ю.В.</i> НОРМИ СУСПІЛЬНОЇ МОРАЛІ ЯК ДОДАТКОВА ПІДСТАВА КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ І МОРАЛЬНОСТІ.....	292

<i>Ищенко А.В.</i> МОТИВ І МЕТА НЕЗАКОННОГО ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ АБО ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ.....	294
<i>Карнаушенко Т.О.</i> ПРОБЛЕМАТИКА ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ НОРМ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА В УКРАЇНСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО	297
<i>Кіров М.В.</i> АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ПІДАКЦИЗНИХ ТОВАРІВ В УКРАЇНІ.....	299
<i>Корольова А.А.</i> АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННІ ДІЇ З ДОКУМЕНТАМИ НА ПЕРЕКАЗ, ПЛАТІЖНИМИ КАРТКАМИ ТА ІНШИМИ ЗАСОБАМИ ДОСТУПУ ДО БАНКІВСЬКИХ РАХУНКІВ, ЕЛЕКТРОННИМИ ГРОШИМА, ОБЛАДНАННЯМ ДЛЯ ЇХ ВИГОТОВЛЕННЯ.....	302
<i>Кулик А.О.</i> ГЛОБАЛІЗАЦІЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ.....	305
<i>Курта Є.О.</i> ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ НАДАННЯ МОЖЛИВОСТІ СУБ'ЄКТАМ ПРИВАТНОЇ ДЕТЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДІЙСНЮВАТИ ЗОВНІШНЄ СПОСТЕРЕЖЕННЯ У МЕЖАХ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	307
<i>Кушинір А.С.</i> СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ	309
<i>Ланцедова Ю.А.</i> ИННОВАЦИОННОЕ ПОНИМАНИЕ СЕКСУАЛЬНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ В КОНТЕКСТЕ ИНТЕГРАЦИОННЫХ СТАНДАРТОВ ПО ПРОТИВОДЕЙСТВИЮ ДОМАШНЕМУ НАСИЛИЮ	311
<i>Леоненко М.І.</i> ПЕРСПЕКТИВИ РОЗШИРЕННЯ МЕЖ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ В СФЕРІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ.....	314
<i>Леоненко Т.Є.</i> ДО ПИТАННЯ ВІДМЕЖУВАННЯ МАЛОЗНАЧНОСТІ ДІЯННЯ ВІД ЗЛОЧИНУ НЕВЕЛИКОЇ ТЯЖКОСТІ	317
<i>Ліненко О.Ю.</i> ПРОБЛЕМА ПІДСТАВ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	320
<i>Луценко І.Г.</i> ОСНОВИ РЕЛІГІЄЗНАВСТВА У ШКОЛИ АБО МОЛОДЬ ДО ТОТАЛІТАРНИХ СЕКТ	323
<i>Марисюк К.Б., Коваль М.М.</i> КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ-ПОЛІЦЕЙСЬКОГО, ЩО ВЧИНЯЄ КАТУВАННЯ	325
<i>Мудрак І.В.</i> ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ПОТЕРПІЛОГО В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	328
<i>Назаренко П.Г.</i> УЧАСТЬ ПЕРЕКЛАДАЧА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ: ЗМІСТ ТА ОБСЯГ ПЕРЕКЛАДУ.....	330

<i>Панов М.С.</i> СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗЛОЧИНЦІВ.....	333
<i>Рябчинська О.П.</i> ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКОЇ РАДИ ПРИ МІНІСТЕРСТВІ ВНУТРІШНІХ СПРАВ.....	335
<i>Стоматов Є.Г.</i> ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗВ'ЯЗКУ З ДІЙОВИМ КАЯТТЯМ В УКРАЇНІ ТА ПОСТРАДЯНСЬКИХ КРАЇНАХ.....	338
<i>Тунтула А.С.</i> СУЩНОСТЬ И ВЗАИМОСВЯЗЬ ВНЕНОРМАТИВНОГО ПОВЕДЕНИЯ УЧЕНИКОВ И ДОМАШНЕГО НАСИЛИЯ В КОНТЕКСТЕ ИНТЕГРАЦИОННЫХ СТАНДАРТОВ ПО ПРОТИВОДЕЙСТВИЮ НАСИЛИЮ	340
<i>Федотова Г. В.</i> КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОСТУПОК ЯК ПРАВОВЕ ЯВИЩЕ В РЕФОРМУВАННІ КРИМІНАЛЬНОГО ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА.....	343
<i>Філей Ю.В., Чулановська Я.О.</i> АКСІОЛОГІЧНА ОЦІНКА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ САНКЦІЙ ЗА ЗЛОЧИН, ПЕРЕДБАЧЕНИЙ СТ. 229 КК УКРАЇНИ.....	346
<i>Халавка В.І.</i> ЗАОХОЧЕННЯ У КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОМУ ПРАВІ: ВИЗНАЧЕННЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ	348
<i>Хряпінський П.В.</i> ЗАОХОЧУВАЛЬНІ ПРИПИСИ У ЗЛОЧИНАХ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	351
<i>Шаблистий В.В.</i> АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ЗАЙНЯТТЮ ГРАЛЬНИМ БІЗНЕСОМ В УКРАЇНІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИМИ ЗАСОБАМИ.....	354
<i>Шведова Г.Л.</i> ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ: КОРУПЦІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ ПОШИРЕННЯ ТА ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ.....	357
<i>Шиян Д.С.</i> ПОКАРАННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З ПОЗБАВЛЕННЯМ ПЕВНИХ ПРАВ, ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ДЕЯКИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН	359
<i>Шиян О.Ю.</i> СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНІ НАСЛІДКИ БЮДЖЕТНИХ ЗЛОЧИНІВУ КРИМІНАЛЬНИХ КОДЕКСАХ ПЕВНИХ ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВ	362
<i>Шмарін І.О.</i> ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕПОВАГУ ДО СУДУ ЗА УЛОЖЕННЯМ ПРО ПОКАРАННЯ КРИМІНАЛЬНІ І ВИПРАВНІ 1845 РОКУ	366
<i>Шульга В.А.</i> ЗАПОБІГАННЯ ФІКТИВНОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВУ В УКРАЇНІ.....	367
<i>Юнацький О.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКАЗІВ В СУДІ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	370
<i>Яхно Т.О.</i> ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД БОРОТЬБИ ІЗ ЗАПОДІЯННЯМ МАЙНОВОЇ ШКОДИ ШЛЯХОМ ОБМАНУ АБО ЗЛОВЖИВАННЯ ДОВІРОЮ.....	373

<i>Яценко Д.О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДМЕТУ ЗЛОЧИНУ ЗА СТ.199 КК УКРАЇНИ	376
--	-----

РОЗДІЛ 8 СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

<i>Гамбург І.А.</i> МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ.....	379
--	-----

<i>Капітаненко Н.П.</i> ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ПУБЛІЧНОГО ВРЯДУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	381
---	-----

<i>Коцюба Р.О.</i> ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ГАРАНТІЙ ЯДЕРНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ.....	383
---	-----

<i>Лимар І.В.</i> РОЛЬ ЄВРОПОЛУ В МЕХАНІЗМІ ПРАВООХОРОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЄС.....	386
---	-----

<i>Семенюк І.С.</i> ДЕЯКІ ПИТАННЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА (НА ПРИКЛАДІ США).....	388
--	-----

<i>Тимчук О.Л.</i> ОКРЕМІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ НЕВИЗНАНИХ ДЕРЖАВ	391
--	-----

УЧАСНИКИ КОНФЕРЕНЦІЇ.....	395
----------------------------------	------------

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ
В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

МАТЕРІАЛИ

III-ої Міжнародної науково-практичної конференції,

Редактори: С.К. Бостан, Р.М. Максакова, Т.Є. Леоненко

Комп'ютерна верстка: Я.О. Зайцева, В.С. Неумивакіна

Технічний редактор: Я.О. Зайцева, В.С. Неумивакіна

Оригінал-макет: С.К. Бостан

Підписано до друку 27.04.2018 р.

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк лазерний. Гарнітура Times

Ум. друк. арк. 28,8 Наклад 90 прим.; Зам. № 89.

Віддруковано з оригінал-макету

Видавництво ПП «ЛІРА ЛТД»
49107, Дніпро, вул. Наукова, буд. 5

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
Серія ДК № 6042 від 26.02.2018 р.

